

Ги дьо Мопасан

ИЗБРАНИ ТВОРБИ

НАРОДНА КУЛТУРА

ГИ ДЪО МОПАСАН ИЗБРАНИ ТВОРБИ ЕДИН ЖИВОТ, НОВЕЛИ И РАЗКАЗИ

Превод: Георги Куфов, Атанас Драгиев, Ерма Гечева, Ганчо Печиков,
Георги Жечев, Зефира Кацкова, Борислав Надински, Йордан Павлов,
Георги Дзивгов, Лилия Сталева, Боян Атанасов, Донка Меламед,
Лилия Попова

chitanka.info

ВАСИЛ ПОПОВ

СЛОВО ЗА ГИ ДЪО МОПАСАН

На сцената на френския живот той се покачи, след като бе надзърнал внимателно и разбиращо зад всички кулиси, разбрал смяната на декорите, интригите и патоса на гримьорните, усетил вкуса на задните стълбища, горчивината на изхабения грим и вехненето на свалените перуки, след като бе познал цената на билетите от галериите до блестящите ложи и силата на онова осветление, което прави от живота един постоянен театър. Нещо повече, самият той не се покачи на сцената на френския живот, а чрез литературата остави това на своите персонажи. Те и днес шествуват не само по територията на Франция, но и по необхватната територия на човешката жажда за познание и мечти и със смешно-трогателното зрелище на старата актриса Жюли Ромен, и с незавършващото никога дрънчене на една кола, в която ридае сърцето на Лоената топка. Отдавна е отминала Френско-пруската война от 1870–1871 година, отдавна изтля в хербария на историята отровният бурен на Третата република, а дядо Амабл още виси на дървото в ледената нощ. Когато човешкият живот все повече се превръща в отвратително буржоазно съществуване и тракането на броените пари заглушава часовника на съвестта и идеалите, съпругът на измамената жена, нотариусът Симон Льобрюман се превръща в съвременен герой, а неговият събрат, аптекарят Шуке, продължава да чака своята обожателка да му донесе не любов със смъртта си, а спестяваните през целия ѝ живот две хиляди и триста франка. Електронните машини могат да изчислят превъплъщенията на трите хиляди Балзакови герои от огромната пирамида на неговото гениално творение, в която всеки камък е роман, а всяка песъчинка — страница, а в скромните томчета на неговия ученик надзъртат, бутат се с лакти, настъпват се по краката и искат да излязат на бял свят куртизанки и перове, графове и кръчмари, дърводелци и барони, абати и ратаи, проститутки от двата пола, нотариуси и рентриери, пощальони и аптекари, невинни деца и

прусаци, моряци и корсикански бандити, синове на горещия африкански вятър и собственици на публични домове, жертви и мъченици, герои и престъпници. Искат да изскочат от розовите пелени на любовта, от блатото на парите, от задушаващото лицемерие и празнотата на претъпканите приемни зали и игралните салони, от дивните поля на Нормандия, от идващите вълни на морето, от нечия незаконена утроба, изпод мишниците на един парализиран кръчмар, от кладенеца на едно-единствено чувство — да се наредят в редици, неподчинени на никаква йерархия и никакъв порядък, за да поемат отново пътя към порока, към подвига, към престъплението, към олтара, към леглото, към министерското кресло, към окопите на войната, към бъчвата на Корню и Брюман, към дежурните часове на Репетката. Безброй са техните пътища, кривулиците им, ненаситната им жажда за наслади и удоволствия, за пари и слава, за щастие и мизерия, затова нека ги оставим отново да тръгнат по тях със силата на нашето съучастие и въображение, с помощта на нашето разбиране и съчувствие, с мястото, което те отдавна са заели в нашата памет и в нашето сърце.

Хора, дялани от гранит или излети от восък, лепени късче по късче от различни стъкълца, или сковавани дъска по дъска, изваяни, валяни като камъни от бърза река, моделирани от изкусни пръсти, лепени от кал, съшивани от разноцветни материи, всичките те са живи, очакващи — и в живота, и в смъртта си — да ги пробудим отново със своите очи. Да извадим от последния вир малката Рок, от временната наркоза Ивет, от кладенеца на любовта мис Хариет, от абсента и самотата господин Паран, от ножа в гърлото госпожица Фифи, от пощенската кола и подвига Лоената топка, от милионите Жорж Дюроа, наречен Бел Ами, от мислите полковник Лапорт, от легло двадесет и девет Ирма Паволен, от сметките старата Бонтан, от пленничеството Валтер Шнафс. Да извадим Жана де Во от изгрева и залеза на нейния живот, тъй мечтан като мечта и тъй приличен на кошмар. Тогава да изчакаме вечерта и заедно с господата Турньово, Филип, Пемпес, Вас и Дюпуи да се упътим към дома Телие, а изчакали утрото, да вземем влака от Фекан за Вирвил заедно с Госпожата и нейните питомки Фернанда, Рафаела, Роза Крантата, Флора Люлката и Луиза Кудкудячката, за да разплачем свещеника в малкото селце на департамента Йор. Ще трябва да извършим много подвизи и

престъпления, да изживеем хиляди живота и да прекосим онази територия, за която споменахме по-горе и която в литературното земно кълбо се нарича не само Франция и Тунис, Нормандия и Корсика, Руан и Диеп — а Мопасан.

Господин Лъора, книгководител при господата Лабюз и Сие, братовчед на Акакий Акакиевич, завършил жизнения си път, обесен на едно дърво в Булонския лес. Жорж Дюроа, наречен Бел Ами, не загива на гилотината след една гръмка и изобличителна реч като скромния си праядо Жюлиен Сорел, а е тържествено венчан от танжерския епископ за милионите на любовницата си госпожа Валтер чрез ръката на нейната дъщеря Сюзан. Какви роднинства, ще възкликне някой. Защо не, нима литературните герои нямат съдбата на хората, нима те не повтарят в сгъстен вид цялата панорама на човешкото роднинство и не прескачат границите на страните и границите на епохите по-лесно от тях? А какво би правил и как би се чувствувал във френската литература Кола Брьонон, ако не беше правнук на чичо Матийо — недоद्याн, но непобедимо присмехулен предтеча-нормандец, който дяла свещени фигурки?

Територия, роднинство, сцена на живота, кулиси, задни стълбища, а всъщност това са поля с оттенъци на небе и огрени жита, меандри на невидими рекички, вливащи се в отраженията на луната, пасища с изхвърчащи птички, ажурени светлини от неподвижни клони в недостатъчно уморен есенен лес, следи от копита на животни в мека почва, червена и изпълнена с мравки, гумна и купи сено, широки дворове зад къщи със стръмни покриви и задни вратички, които потракват глухо в звъна на следобедни камбани под оловно небе, дървени обувки под костеливи крака, изгърбени над полята ръце и уши, които броят всяко су, бели нормандски шапчици над издути кореми, пълни с незаконородени деца, яйца, които ще излюпят пиленца изпод могъщите мишници на един парализиран, непобедим смях на пияни селяни, които продават жена, измервайки я в кубически метри вода, непоносима самота в душата на художник, изгубен сред дюнните на човешкото спокойствие, пословично обожание, излязло изпод хиляди поправени и доплетени столове. Какво е това? Някакво магическо шествие, лиричен пасторал или средновековна мистерия, платна на фламандски майстори или водни стихове от пияни поети на шестнадесетия век? И как се омесват те със салоните, с титлите и

ордените, с фалшивия блясък на истински скъпоценности, с кръвта по окопите и следвоенния сифилис, с бедрата на един капитан-красавец и простреляния череп на смел благородник, уплашен пред дуела?

Нищо странно. Това е същата сцена, същата територия, същото роднинство, това са същите кулиси и задни стълбища, изпълнени с воня, най-фини аромати от кухните и есенции от Изтока, това е същият разврат на имащите и тихото всекидневно размножаване на нямащите, същите страсти за земя и пари, за имот и светски достойния, за власт и политика. И зад тях с лице, осенено от полуусмивка, полугримаса, върви един човек, вече прегърбен, вече само по една-единствена пътека и събира камъчетата по нея. Това съм аз, това съм аз, това съм аз — повтарят устата му, а очите търсят в бялата пътека и територията, и сцената, и роднинството, и кулисите, и задните стълбища. Този човек е Ги дьо Мопасан, а пътеката е алея в една психиатрична клиника, където той ще намери сърцето и мозъка си, досега отдалечени на двата полюса на планетата, за да ги събере в едно. Той вече е изживял съдбата на писателя, да се размножи по законите на изкуството в хиляди човешки съществування — да бъде и герой, и убиец, и неблагодарен син, и скромнен патриот, и проститутка (от двата пола), и политически аферист, и майка, която изгаря нашественици, и корсиканка, насъскала кучето си за вендетата, и милионер, и гладен ратай, и ревнив граф, и войник в Алжир, и продажен журналист, и мечтателна романтичка, и поругано дете, и друго, скрито в шкафа и излязло на бял свят. Той вече е бил зад всички кулиси на човешките страсти, преминал е през всички спектри на характера, възрастта, пола, имотното състояние, изминал е напред и назад бъдещите и миналите епохи и доиздишва с облекчение въздуха на собствената си епоха — миазмите на Третата република. Той знае цената на една женитба с четири деца от четири различни мъже, на един развод с излъгана жена, която го е създала, той вече е бил ратай, костелива англичанка, глух тъст, парализиран кръчмар, жена, която ражда изроди, за да ги продава по цирковете, йезуит-абат, съпруг, който буца количката на греха в една буреносна нощ, министър — заварен в чуждо легло и свален за един миг, да изброяваме ли? Какво не е бил, къде не е ходил, какво не е изпитал? Колко пъти е лъгал и е бил мамен, колко жълтици е прахосал, и колко су е спестил, как се е раждал незаконно и е бил пронизван от пруски щикове, колко пъти се е задъхвал от непосилна любов и е

изпитвал нечовешки разочарования, колко пъти е лягал в това необхватно легло заедно с аристократите и куртизанките, с хетерите и ратайкинците, с bankerите и слугините, колко пощенски коли и влакове е сменил, така както се сменят смехът и плачът. Навън се чуват крясъците на драскачите — те търсят скандала, но той вече не ги чува. Търси камъчетата, вдига ги от своята последна пътека и повтаря — това съм аз, това съм аз, това съм аз. Не, не си ти, не си ти, не трябва да бъдеш ти — повтаря му в тихата руанска нощ в гостната с плюшените канапета учителят Флобер, ти трябва да стоиш отстрани, да наблюдаваш всичко, студен и безстрастен. Ти трябва да изследваш всичко като анатом, без никакво чувство, без никаква близост, остави ги те да правят нещата сами, сами да се раждат, сами да умират, сами да се изнасилват и сами да понасят разстрела на окупаторите, сами да се ревнуват и да трупат състояния, сами да ги пропиляват и пропадат в бездната. Извади си краката от вонящото блато, ще потънеш, излез от леглото, ще се стопиш в него, не обръщай внимание на любовта, ще те изгори... Листа хвърчат, смачкани в коша, седем години каторга при Флобер, нито един ред, готов за публикуване — рано е още, рано е още, рано е още, за да дойде най-после сборникът „Медански вечери“ в 1880 година, където Зола и неговите приятели ще включат „Лоената топка.“ Ти не си Лоената топка, усмихва се учителят Флобер през очилата, за да напише поредното противоречиво писмо на Луиз Коле и да изпъшка, когато остане сам в гостната: „Ема, това съм аз!“

Това съм аз, това съм аз, това съм аз, повтарят пръстите и устата на един прегърбен човек по алеята и камъчетата не чуват, не знаят за своето човешко и литературно съществуване. Те още не знаят. Необходима е една човешка ръка и една човешка уста, за да оживеят, но те ще се появят едва на 5 август 1850 година, същата година, когато издъхва необхватният Балзак. Ръката и устата на Анри-Рене-Албер-Гидьо Мопасан, роден в Турвил сюр Арк, близо до Диеп, Нормандия. Необходим е бил един старинен аристократичен род по линия на бащата и една будна интелегентска издънка на буржоазията по линия на майката, сестра на поета-романтик Алфред дьо Поатвен, за да може момчето, постъпило в духовна семинария, скоро да бъде изключено от нея, а младежът, завършил Руанския лицей, да продължи в Юридическия факултет, за да не го завърши. И отгук, след като никога досега не е знаел какво е, ще започне да се учи да казва — това съм аз,

и това, и това, и това, до 4 юли 1893 година, когато очите му ще се затворят за света, а светът ще се отвори вечно за неговите творения. Сърцето и мозъкът, пръснати на двата полюса на планетата, ще се съберат в едно и ще се роди от роднинството, от сцената, от кулисите и задните стълбища, от чифлишките поля и бедните селски зимници, от салоните и окопите, от коловозите и леглата онази блестяща планета, която близо век вече кръжи около нас в бездънното небе на литературата и ни огрява и денем и нощем със своята искряща светлина.

А ние все още го виждаме в алеята. Не, това е друга алея, алеята на вечността. Ето ги двамата, уловени под ръка с Антон Павлович, и двамата споходени от същите сенки и същите грохоти, от риданията и възторзите, от усмивките и сълзите, задушавани от същата тази безмерна любов към човека и неговото ненакърнимо достойнство. Сигурно затова можем да сбъркаме някое ландо с някой тарантас, и двете возила пълни с генерали и аркашки, с нотариуси и тайни статски съветници, със същите номера, състояния, фатални карти и утринни разкрития. Да ги оставим да се разхождат, увлечени в непонятен за нас разговор, а ние да се вгледаме в камъчетата по алеята. Тогава Лоената топка отново ще ни заприлича на Жана д'Арк, старият Савал отново ще заплаче за пропуснатия си живот, мис Хариет пак ще намери бога на любовта си в бездънния кладенец. Баба Соваж отново ще запали бедната си хижа, пълна с пруски войници, и ще застане пред разстрела горда и с писмо в ръка. Жана де Во пак ще въздъхне за съдбата си между своя изгрев и своя залез, а Пиер ще замине с парахода „Лотарингия“ по оня маршрут, който води към нищото. И ако детето пак излезе от шкафа, разплакано и схванато пред смаяните очи на майка си, проститутката, и плиткочувствения буржоа, дошел тук да намери отговор на самотната си похот, и ако двамата приятели пак станат герои пред пруските куршуми, без дори да са подозирали това, то ние можем да изскочим от шкафа на всекидневието и да застанем пак пред куршумите на пошлостта, за да осъдим още веднъж буржоазността, най-страшната чума на човечеството, за да осъдим войната, порока, парите, низките страсти, за да обгърнем не само физическата, действена територия на тази планета, но и нейните морални сияния.

Още тогава, с първия сляп крясък към света, в прага на задушната августовска нощ, пред леглото на неговото раждане се бяха изправили гигантските орисници, за да начертаят траекторията на тази планета във вечността, и заедно с това и кратките години на земния му живот — Рабле и Лабрюйер, Балзак и Стендал. Те вече светеха над него, вече му посочваха примера си, вече бяха изминали своите алеи и събрали своите безбройни камъчета. Какво му предстоеше — четиридесет и две години и единадесет месеца живот — седем романа, повече от триста разказа, безброй статии и есета. „Балзак живя от петдесет хиляди кафета — бе възкликнал Жюл Мишле — и умря от петдесет хиляди кафета.“ А от какво живя и от какво умря синът на Нормандия? Мълчание. Планетата кръжи над нас, осветява нашите дворове и шкафове, ръцете ни, които се вдигат или спускат над земята и над земните творения, над устата ни, които поглъщат земните блага, над очите ни, които обхващат земните простори и търсят тяхната тайна, над разума ни, който се мъчи да задуши безумието и унищожението, над сърцата ни, които бият като камбани за човешко щастие, правда, мир, прогрес и комунизъм.

От какво умря великият нормандец?

Покъртен, Лев Николаевич Толстой ще обърше една вселенска сълза от всевиждащото си око и ще каже в 1894 година: „Трагизмът на живота на Мопасан се състои в това, че като живееше в най-ужасната по своята уродливост и безнравственост среда, със своя талант, с необикновената светлина, скрита в него, той се издигна над мирогледа на тая среда и вече наближил освобождението си, вече задишал въздуха на свободата, изгубва в тази борба последните си сили и без да може да направи последно усилие, загива, без да се освободи...“

Може би, покъртен, гениалният Толстой да е сбъркал?

Загива, без да се освободи. Унищожен и победен? Струва ни се, че ученикът на Мопасан и негов приемник бе отговорил по-правилно — да си спомним, че и Хемингуей в последните си дни бе търсил своите камъчета по алеите на клиниката „Майо“ в Рочестър — унищожен, но непобеден! И наистина, буржоазният свят още унищожава Мопасан, но не го е победил. Планетата кръжи, осветява всички ъгълчета на робството, на порока, на капитала, на парите, на отчаянието и за нея няма никакво значение, че още лепят на Мопасан етикетите на порнограф, на черногледец, на малоумен, на

родоотстъпник, че някъде в самата Франция още се стесняват да му отдадат заслуженото, а наследниците на мошеника Ларош-Матийо още мъркат в Камарата на депутатите — Мопасан ли, твърде безнравствен автор!

Нека!

Ние ще махнем с ръка, глухи за лая на кучетата, и ще продължим с вълшебния керван под звездите. И пак, прелиствайки страниците, раздвижени от безсмъртен вятър, ще си спомним, че той беше художник витален и поетичен, предметен в конкретността си и чувствен в своите трепети. Романтик по природа, той обичаше природата и земята, водата и изгревите, тревната роса и женската хубост, слънчевия залез и младите листа на старите гори, диханието на видимите и невидимите същества по същия всеотдаен начин, по който обичаше изгревите и залезите на душата, нейната земя и нейното небе, нейната чудна и необяснима природа.

Докато поетът беше безжалостен и реален критик, критикът се превръщаше в тънък и чувствителен поет. Шодерло дьо Лакло го беше учил да съзира гибелната същност на страстите, Балзак — демоничната власт на парите, Стендал — благородството на поривите и устойчивостта на изгубените битки, Рабле — народното безсмъртие и ренесансовската оргийност на дионисиевските стихии, Тургенев — меката носталгичност на любовния екстаз и вечното в преходните мигове на велика меланхолия. Символистите от неговата епоха искаха да го изтръгнат от самата епоха, романтиците — от класовата ѝ същност и нейната историческа гибел, натуралистите — от личното участие и личния данък в познанието на горчивите социални и морални истини. Седем години Флобер му внушаваше азбучните правила на занаята, като го подтикваше да вижда спокойно, обективно истината. Монтен му напомняше да не държи прекалено много на човешките чувства, да прощава на епохата и на нейните зловония, да бъде „сам тълпа за себе си“. Лабрюйер му откриваше наново богатството и неизчерпаемостта на френския език, същността на галската традиция, елегантната безцеремонност на един скептичен морализъм.

И те му оставиха малко повече от едно десетилетие, за да възприеме техните уроци. И да ги забрави. Да изживее своя собствен живот, платил данъка на предходниците, осигурил наследството на

следовниците, да спази и закона, за да го преодолее. Когато се наведе над разпилените камъчета по последната си алея, той вече имаше правото да събира чрез тях отново себе си, защото беше минал през любовта и възторга, през войната и покрусата, през обществените битки и историческото познание, през бездънните истини за буржоазното общество и всеядния империализъм на своята епоха, защото беше останал само с мозъка и сърцето си, отдалечени в двата полюса на нашата стара планета.

Трябваше да ги слее в едно.

И ги сля. След него ние никога няма да забравим, че любовта е по-силна от смъртта, че истината може да се съзре навсякъде, но никога в лицето на Бел Ами, че като Жана де Во човекът трябва да обича и да бъде обичан и че тази любов засяга всички останали хора — и родени, и неродени, и мъртви, и забравени. След него ние никога няма да можем да отворим безнаказано шкафа на познанието и да застанем без смисъл под куршумите на пошлостта. А когато вдигнем очи нагоре, озарени от светлината на онази малка блестяща планета, закръжила наред с милиони звезди над човешкия ни кръгозор, ние винаги ще си спомняме, че човекът може да загине, но само след като се е освободил.

ЕДИН ЖИВОТ

I

След като приготви куфарите си, Жана се приближи до прозореца. Дъждът не спираше.

Валеше като из ведро и цяла нощ дъждовните капки тропаха по стъклата на прозорците и по покривите. Надвисналото, натежало от вода небе сякаш се бе разкъсало и се изливаше над земята, размиваше я на каша, топеше я като захар. Внезапните пориви на бурята носеха топъл, тежък въздух. Придошли вади клокочеха из безлюдните улици, а къщите просмукваха влагата като гъби. Тя проникваше навътре и избиваше по стените от избата до тавана.

Излязла предната вечер от манастира, свободна най-сетне завинаги, изпълнена с желание да вкуси всички тъй дълго бленувани радости на живота, Жана се страхуваше да не би баща ѝ да не се съгласи да тръгнат, ако времето не се разведри, затова за стотен път от сутринта се вираше изпитателно в кръгозора.

В този момент забеляза, че бе забравила да сложи в пътната си чанта календара. Откачи от стената малкия картон, разделен на месеци. Настоящата 1819 година бе написана със златни цифри посред някаква рисунка. Тя задраска с молив първите четири колонки, зачеркна всички имена на светии до втори май — деня на излизането ѝ от манастира.

Нечий глас зад вратата извика:

— Жанет!

— Влез, татко! — отвърна Жана.

В стаята влезе баща ѝ.

Барон Симон-Жак льо Пертюи де Во беше благородник от миналия век, добродушен човек. Възторжен поклонник на Жан-Жак Русо, той нежно обичаше природата, полята, горите, животните.

Понеже беше аристократ по рождение, изпитваше вродена омраза към революцията от 1793 година, но като философ по темперамент и либерал по възпитание, той се отвращаваше от тиранията с безобидна, голословна ненавист.

Голямата му сила и голямата му слабост бе неговата доброта, щедрата му готовност да даде, да приласкае, да прегърне, доброта, присъща на създател, разпиляна, без задръжка, някакво притъпяване на волята, разслабване на енергията, едва ли не порок.

Човек на теорията, той бе замислил цял план за възпитанието на дъщеря си — искаше да я направи щастлива, добра, пряма, нежна.

Тя живя до дванадесетгодишната си възраст в къщи, после, въпреки сълзите на майката, постъпи в „Сакре-Кьор“.

Баща ѝ я държа там строго затворена, усамотена, далеч от хората и в неведение за живота. Искаше да му я върнат на седемнадесет години невинна и непорочна, та той сам да я посвети във всичко, да я обкръжи с разумна поезия и сред полята, сред оплодената земя да разбуди душата ѝ, да размрази невежеството ѝ, като ѝ покаже наивната любов и безизкуствените ласки на животните, хармоничните закони на живота.

Жана излизаше сега от манастира лъчезарна, изпълнена с жизнени сили и жажда за щастие, готова да вкуси всички радости, всички чаровни случайности, които мислено бе вече преживяла в безделните си дни, в дългите нощи, в самотните си мечти.

Тя напомняше портрет от Веронезе с блестящите си руси коси, които сякаш се сливаха с кожата ѝ, кожа на аристократка, бледорозова, осенена с лек, светъл кадифен мъх, забележим само под милувката на слънчевите лъчи. Очите ѝ бяха сини, матовосини като на холандските фаянсови фигурки. Имаше малка бенка на лявата ноздра и друга вдясно на брадичката; там се къдреха няколко косъмчета, светли като кожата ѝ, които едва личаха. Беше стройна, с оформена вече гръд и гъвкава снага. В звънливия ѝ глас понякога звучаха остри нотки, но сърдечният ѝ смях сееше радост около нея. Тя често вдигаше с привично движение ръце към слепите си очи, като че да приглади косите си.

Жана изтича към баща си, прегърна го и го разцелува.

— Е, какво, заминаваме ли? — запита тя.

Той се усмихна, разтърси дългите си, побелели вече коси и посочи с ръка към прозореца.

— Как искаш да пътуваме в такова време?

Но тя започна да го моли гальовно и нежно:

— Татко, моля ти се, нека да тръгнем! Времето ще се оправи следобед.

— Майка ти никога няма да се съгласи.

— Ще се съгласи, обещавам ти! Аз ще я придумам!

— Ако успееш да я склониш, аз нямам нищо против.

Жана се втурна към стаята на баронесата. Тя бе чакала деня на заминаването с все по-нарастващо нетърпение.

След постъпването си в „Сакре-Кьор“ не бе напускала Руан, понеже баща ѝ не разрешаваше никакво развлечение преди определената от него възраст. Два пъти само я беше завел за петнадесет дни в Париж, но Париж също беше град, а тя бленуваше само за село.

Сега щеше да прекара лятото в тяхното имение „Тополите“, стар семеен замък, разположен на скалистия бряг при Ипор. Волният живот край морския бряг ѝ обещаваше безкрайна радост. При това родителите ѝ бяха уговорили вече да ѝ подарят това владение, за да живее там завинаги след омъжването си.

Дъждът, който се лееше безспир още от предната вечер, беше първото голямо огорчение в живота ѝ.

Но само след три минути тя изскочи от стаята на майка си и завика из цялата къща:

— Татко, татко! Мама е съгласна. Нареди да впрегнат!

Пороят не стихваше. Дори като че ли стана двойно по-силен, когато каретата се приближи до вратата.

Жана беше готова да се качи в колата, когато баронесата слезе по стълбата, поддържана от едната страна от мъжа си, а от другата от една едра камериерка, снажна и силна като момък. Тя беше нормандка от областта Ко и изглеждаше най-малко на двадесет години, макар че едва ли имаше осемнадесет. В семейството се държаха с нея почти като с втора дъщеря, защото беше млечна сестра на Жана. Казваше се Розали.

Главната ѝ длъжност се състоеше в това — да подкрепя при ходене госпожата, която от няколко години, вследствие хипертрофия на сърцето, бе станала огромна и постоянно се оплакваше.

Задъхана, баронесата стигна до площадката на стария дом, погледна двора, където шуртяха вади, и промърмори:

— Сякаш не е съвсем разумно!...

Мъжът ѝ отвърна, все още усмихнат:

— Вие така пожелахте, госпожа Аделаид!

Понеже тя носеше тържественото име Аделаид, той винаги притуряше и едно „госпожа“ с почтителен и леко подигравателен вид.

Тя направи още няколко крачки и се качи с мъка в колата. Яйвете се огънаха под тежестта ѝ. Баронът седна до нея, а Жана и Розали се настаниха на отсрещната седалка.

Готвачката Людивин донесе купчина дрехи, натуряха ги на коленете си, донесе и две кошници и ги мушна под краката им. След това се покатери на капрата до чичо Симон и се загърна в голямо одеяло, под което изчезна цялата. Вратарят и жена му дойдоха да се сбогуват и затвориха вратичката на каретата. Те изслушаха последните нареждания за багажа, който трябваше да изпратят после с друга каруца, и колата потегли.

Кочияшът чичо Симон, навел глава и превил гръб под дъжда, се гушеше в дрехата си с тройна яка. Бурята стенеше, блъскаше стъклата, вода заливаше шосето.

Носена от бързия бяг на двата коня, каретата се спусна стремглаво по крайбрежната улица, мина край големите кораби, чиито мачти, напречни прътове и въжа се извисяваха печално като оголени дървета сред разплаканото небе. После се понесе по дългия булевард на хълма Рибуде.

Скоро излязоха сред ливадите. От време на време някоя удавена във вода върба с безжизнено и вяло отпуснати клони се очертаваше мрачно през дъждовната мъгла. Подкованите коне шляпаха из калта, а четирите колела изхвърляха пръски наоколо.

Всички мълчаха. Сякаш и мислите бяха натежали като влажната земя. Маминка, отпусната назад, опря глава и затвори очи. Баронът гледаше унило еднообразните и наводнени поля. Розали, с вързоп на коленете, се беше унесла, потънала в тъпа полудрямка, свойствена на хората от престолюдието. Само Жана като че ли се съживяваше под прохладните дъждовни струи като затворено растение, изнесено на свеж въздух, и нейната бликаща радост като разлистен храст пазеше сърцето ѝ на завет от всяка печал. Макар че не говореше, искаше ѝ се да пее, да протегне ръка през прозореца, да напълни шепата си с вода и да пие. Приятно ѝ бе да се носи с бързия бяг на конете, да съзерцава безрадостната гледка с чувството, че е защитена от пороя.

Под ожесточения дъжд от лъсналите задници на конете се вдигаха облачета пара.

Лека-полека баронесата задряма. Лицето ѝ, оградено от шест правилни, олюляващи се масури, постепенно се отпускате, меко поддържано от трите дебели гънки на шията ѝ, чиито последни извивки се губеха в широко разлятата ѝ гръд. При всяко вдишване главата ѝ се издигаше и спускаше, бузите ѝ се издуваха, а из полуотворените ѝ устни излизаше звучно хъркане. Мъжът ѝ се наведе към нея и леко сложи малък кожен портфейл в скръстените на тлъстия ѝ корем ръце.

Докосването я събуди, тя погледна портфейла още не съвсем разсънена с мътен недоумяващ поглед. Портфейлът падна и се разтвори. В каретата се пръснаха златни монети и банкноти. Баронесата се разбуди напълно, а веселостта на дъщеря ѝ се изля в буен смях.

Баронът събра парите, постави ги на коленете на жена си и каза:

— Ето, мила, какво остана от чифлика „Елто“. Продадох го, за да поправа „Тополите“, където ще живеем често занапред.

Тя преброи шест хиляди и четиристотин франка и ги мушна невъзмутимо в джоба си. От тридесет и един наследени чифлика те продаваха вече деветия. Имаха все пак около двадесет хиляди ливри рента в земи, които при добро управление лесно можеха да докарат тридесет хиляди франка годишно.

Понеже живееха скромно, този доход би могъл да им стига, ако в дома им не зееше вечно една бездънна яма — тяхната доброта. Тя пресушаваше парите в ръцете им, както слънцето пресушава водите на блатата. Парите течаха, бягаха, изплъзваха се, изчезваха безследно. Как? Никой не знаеше. От време на време някой от двамата казваше: „Не знам как стана, но днес похарчих сто франка, без да съм купил нещо особено.“

Лекотата обаче, с която раздаваха парите си, беше най-голямото щастие в живота им и между тях цареше съвършено и трогателно разбирателство по този въпрос.

Жана попита:

— Е, красив ли е сега моят замък?

— Ще видиш, момичето ми — весело отвърна баронът.

Проливният дъжд постепенно затихна. Остана нещо като мъгла, прехвъркваше ситен дъждовен пращец. Облачният свод сякаш се издигна, побеля и внезапно през някакъв невидим прорез над ливадите косо се плъзна дълъг слънчев лъч.

Облаците се разкъсаха, блесна небесна синевина. Прорезът нарасна, сякаш се раздра воал, а над земята се раздипли ведро, лазурно, дълбоко небе.

Полъхна свеж, сладостен ветрец, като че земята щастливо въздъхна. От градините и горичките край пътя долиташе от време на време игрива песен на птичка, която суши крилцата си.

Свечеряваше се. Всички в колата вече спяха освен Жана. На два пъти спираха в ханчета, за да отдъхнат конете и да им дадат малко зоб и вода.

Слънцето беше залязло. В далечината звъняха камбани. В едно малко село запалиха фенерите, а на небето заблестяха рой звезди. От време на време се мяркаха осветени къщи; те прорязваха мрака като огнени точки. И внезапно иззад един хребет, между клоните на елите, изплува луната, червена, огромна, като че още сънна.

Беше тъй приятно, че бяха свалили стъклата на прозорците. Жана си почиваше, уморена от мечти, наситена на щастливи видения. Понякога, изтръпнала от седенето в едно и също положение, тя отваряше очи, поглеждаше навън и виждаше как пробягват в светлата нощ дърветата на някой чифлик или как крави, налягали тук-там в полето, вдигаха глави. После заемаше ново положение, опитваше се да улови нишката на вече наченатия сън, но постоянното трополене на колата шумеше в ушите ѝ, изнуряваше мисълта ѝ и тя пак затваряше очи с натежало тяло и душа.

Но ето че спряха. Мъже и жени застанаха пред вратичката на колата с фенери в ръце. Бяха пристигнали. Жана тутакси се разсъни и скочи чевръсто. Баща ѝ и Розали внесоха почти на ръце изтощената баронеса, докато един чифликчия им светеше. Тя охкаше отпаднала и повтаряше постоянно със слаб, замиращ глас:

— Ах, боже мой, бедни мои деца!

Не пожела нито да яде, нито да пие, легна си и веднага заспа.

Жана и баронът вечеряха сами, един срещу друг. Те се споглеждаха усмихнати, протягаха си ръце през масата и обзети и

двамата от детинска радост, тръгнаха да разглеждат възстановения замък.

Той беше едно от тия високи и обширни нормандски жилища, нещо средно между замък и чифлик, иззидани от бели, посивели от времето камъни, и достатъчно просторни, за да подслонят цял род.

Грамаден вестибюл пресичаше къщата от единия до другия край. Големи врати извеждаха от двете страни. Над входа се разклоняваше двойно стълбище, като оставаше празно място по средата, а двете му крила се съединяваха на първия етаж и образуваха нещо като мост.

В партера надясно се влизаше в обширен салон с тапети с кичести клонки, между които прехвъркваха птички. Всички мебели, тапицирани с гоблени, представяха басните на Ла Фонтан и Жана радостно потръпна, като зърна стола, който бе обичала като дете и на който бе изобразена баснята за лисицата и щъркела.

До салона се намираще библиотеката, пълна със стари книги, и други две неизползувани помещения. Вляво бе столовата с подновена дървена резба, стаите за бельото и за съдовете, кухнята и една малка баня с вана.

Целият първи етаж бе пресечен от коридор, по който се редяха десетте врати на десетте стаи. Съвсем в дъното вдясно се намираще стаята на Жана. Влязоха в нея. Баронът я беше подновил, използвайки чисто и просто тапети и мебели, които стояха ненужни на тавана.

Много старинни тапети от фламандски произход населяваха стаята с чудновати образи.

Девојката радостно възкликна, като видя леглото си. Четири големи черни птици от полиран дъб поддържаха леглото в четирите ъгъла, сякаш бяха негови пазители. Напречните страни на кревата представляваха резба от широки плетеници цветя и плодове, а четири изкусно украсена колонки, увенчани с капители в коринтски стил, придържаха корниз от преплетени рози и амури.

Леглото се издигаше величествено и изящно въпреки строгостта, която му придаваше потъмнялото от времето дърво. Кувертюрата и балдахинът блестяха като два небосвода. Бяха направени от старинна тъмносиня коприна, изпъстрена тук-таме с големи линии, бродирани със сърма.

След като се налюбува на леглото си, Жана вдигна свещника, за да разгледа какво изобразяват тапетите. Млад благородник и млада

дама, облечени по най-чудноват начин в зелено, червено и жълто, разговаряха под синьо дърво с узрели бели плодове. Тлъст заек в същия цвят пасеше сива трева.

Точно над двете действащи лица на условна далечина се виждаха пет малки закръглени къщички с островърхи покриви, а погоре, почти по небето — яркочервена вятърна мелница. Всичко това бе преплетено с големи шарки, изобразяващи цветя.

Гоблените на другите две страни много напомняха първия, само че на тях от къщурките излизаха четири човечета, облечени по фламандски, вдигнали ръце към небето в знак на крайно изумление и гняв.

На последния гоблен беше изобразена дама. До заека, който все още пасеше, лежеше, проснат на земята като мъртъв, младежът. Впила взор в него, младата дама пронизваше гърдите си с шпага, а плодовете на дървото бяха почернели. Жана бе загубила вече надежда да разбере нещо, когато зърна в един ъгъл някакво толкова микроскопично животинче, че ако заекът бе жив, би могъл да го лапне като стрък трева. И все пак това бе лъв.

Тогава тя разпозна злополучната легенда за Пирам и Тисба и макар че се усмихна на наивността на рисунките, стана ѝ драго, че ще бъде обкръжена от тази любовна история, която ще ѝ нашепва безспир скъпи надежди, и всяка нощ над съня ѝ ще витае тази древна, легендарна обич.

Останалите мебели бяха смесица от всевъзможни стилове. Мебели, оставали в семейството от всяко поколение, които превръщат старите къщи в същински музеи, където всичко е смесено. От двете страни на великолепен скрин в стил Луи XIV, обкован с блестящи медни плочки, стояха кресла в стил Луи XV, все още обвити в старата коприна на цветчета. Бюро от розово дърво бе поставено пред камината, на която имаше под кръгъл похлупак един часовник от времето на Империята.

Той представляваше бронзов кошер, висящ на четири мраморни колонки над градина с позлатени цветя. Тънко махало излизаше от кошера през продълговат отвор и разхождаше вечно над цветята пчеличка с крилца от емайл. На предната страна на кошера бе вдълбан цифреник от цветен фаянс.

Часовникът отзвъни единадесет часа. Баронът целуна дъщеря си и се оттегли в стаята си.

Жана си легна със съжаление.

Тя хвърли последен поглед на стаята си и чак тогава загаси свещта. Но вляво от леглото, което само откъм главата се допираше до стената, имаше прозорец, откъдето сноп лунна светлина струеше и се разливаше по пода като светло петно.

По стените пробягваха отражения, бледи отблясъци, които нежно милваха застиналите в любов Пирам и Тисба.

През другия прозорец, откъм краката, Жана съзираше голямо дърво, окъпано в мека светлина. Тя се обърна настрана, затвори очи, но след малко ги отвори наново.

Струваше ѝ се, че още се полюлява, друсана от каретата, в главата ѝ все още шумеше тропотът на колелата. Тя полежа отначало неподвижно, като се надяваше, че така най-сетне ще заспи. Но безпокойството на душата ѝ полека-лека се предаде и на тялото ѝ.

Усети тръпки по краката си, нарастващо трескаво възбуждение. Тогава стана и боса, с голи ръце, прилична на привидение в дългата си нощница, прекоси светлото петно, разляно на пода, отвори прозореца и се загледа навън.

Нощта беше светла като ден. Девојката разпозна мястото, което бе обичала някога в най-ранното си детство.

Право срещу нея се жълтееше като масло сред нощната светлина обширна морава. Две гигантски дървета се извисяваха на двата ѝ края пред замъка: на север — един явор, а на юг — липа.

В края на просторната ливада малка горичка заграждаше имението, защитено от морските бури с пет реда стари брястове, разкривени, превити, разядени, пресечени като покрив от вечно бушуващия морски вятър.

Този своеобразен парк граничеше отляво и отдясно с дълги алеи от стройни тополи, наричани *reuples* в Нормандия. Те разделяха жилищата на собствениците на двата съседни чифлика, единия на семейство Куйар, а другия на семейство Мартен.

Тези тополи бяха дали и името на замъка. Отвъд оградата се простираше обширна, необработена равнина, обрасла с тръстики, където ден и нощ морският вятър свистеше и лудуваше. По-нататък

равнината внезапно свършваше с бяла, стръмна, стотина метра висока скала, чието подножие се къпеше от морските вълни.

Жана виждаше в далечината набраздената повърхност на вълните, сякаш заспали над звездите.

Умиротворена в отсъствие на слънцето, земята излъчваше всичките си ухания. Около долните прозорци се виеше жасмин и тежкия му мирис се смесваше с лекия дъх на разпукващите се листа. Полъхваше тих ветреца и донасяше острия вкус на солен въздух и изпаренията на гнили водорасли.

Девојката дишаше с наслада. Полският покой я успокои като освежителна баня.

Всички твари, които се пробуждат с настъпването на вечерта и крият невзрачното си съществуване в нощната тъмнина, пълнеха здрача с безшумното си суетене. Големи птици прелитаха във въздуха без крясък, като семки, като петна. Бръмчене на невидими насекоми леко докосваше слуха. Нещо тихо пробягваше по росната трева и по пясъка на пустите пътеки.

Само няколко печални жаби отправяха към луната своя кратък, еднообразен зов.

Жана усещаше сърцето си разширено, изпълнено е шепоти като светлата нощ, в него внезапно нахлуваха хиляди бродещи желанија, подобни на нощните зверове, които шумоляха край нея. Тя се чувствуваше близко сродена с тази жива поезия. Струваше ѝ се, че в меката белота на нощта пробягват свръхчовешки трепети, туптят неувловими надежди, носи се като че ли дъхът на щастието.

И тя започна да мечтае за любов.

Любов! От две години вече нейното приближаване изпълваше Жана с нарастващо безпокойство. Сега тя бе свободна да обича, оставаше само да го срещне, него...

Какъв ще бъде той? Тя не знаеше, а и не се питаше. Щеше да бъде *той*, това беше важното.

Едно само ѝ беше ясно — че ще го обожава с цялата си душа и той ще милее за нея с всичката сила на сърцето си. Те ще се разхождат в такива вечери под светлия звезден прах. Ще вървят ръка за ръка, притисната един до друг, ще слушат туптенето на сърцата си, ще усещат топлината на раменете си, ще сливат любовта си със сладостната яснота на летните нощи, така силно свързани един с друг,

че ще проникнат лесно, само със силата на обичта си, до най-съкровените си мисли.

И това ще трае вечно в безоблачното щастие на неописуемата им любов.

Изведнъж ѝ се стори, че го чувствава тук, до себе си, и тутакси смътна чувствена тръпка пробягна от краката до главата ѝ. Неволно притисна ръце до гърдите си, като че искаше да прегърне своя блян. По устните ѝ, подадени към неизвестното, премина нещо и тя едва не примря, стори ѝ се, че дъхът на пролетта ѝ дари любовна целувка.

Внезапно някъде зад замъка, по пътя, чу стъпки в нощта. И в устрема на възторжената си душа, в пристъп на вяра в невъзможното, вяра в съдбоносните случайности, в божествените предчувствия, в романтичните прищевки на съдбата, тя си помисли: „Ами ако е той?“ Заслуша се тревожно в отмерените стъпки на минавача, сигурна, че той ей сега ще спре пред решетката и ще поиска да пренощува у тях.

Когато той отмина, тя се натъжи, едва ли не изпита разочарование. Но после си даде сметка, че надеждата ѝ е само плод на силна възбуда и се усмихна на безумието си.

Тогава, успокоена донякъде, Жана се впусна в по-разумни мечти. Опита се да прозре в бъдещето, да нахвърли картината на бъдещия си живот.

Тя ще живее с него тук, в тихия замък над морето. Навярно ще има две деца — син за него, дъщеря за себе си. Виждаше как децата тичат по тревата между явора и липата, а бащата и майката ги следят с очаровани очи и разменят над главичките им погледи, изпълнени със страст.

Дълго, дълго стоя така замечтана, а луната, завършила своя нощен път по небосклона, се канеше вече да изчезне в морето. Захлади се. На изток хоризонтът започна да бледнее. В чифлика вдясно пропя петел. Други му отговориха от чифлика вляво. Техните пресипнали гласове, заглушени от стените на кокошарниците, идваха сякаш много отдалече. А по безбрежния небосвод, неусетно побелял, гаснеха звездите.

Някъде изцвърча тихо пробудена птичка, из листата се понесоха отначало плахи, после по-смели звънки, радостни чуруликания, предаваха се от клон на клон, от дърво на дърво.

Внезапно Жана почувствува, че я залива светлина. Тя вдигна отпуснатата на ръцете си глава и замижа, ослепена от блясъка на зората.

Планина от пурпурни облаци, полускрита зад голямата алея с тополите, хвърляше кървави отблясъци над пробудената земя. Разкъсало ярките облаци, слънцето бавно изплува, като сипеше огън по дърветата, равнините, океана и целия кръгзор.

Жана бе извън себе си от щастие. Буйно преливаща радост, безпределно умиление пред блясъка на природата заля отмалялото ѝ сърце. Нейното слънце! Нейната зора! Началото на нейния живот! Изгревът на нейните надежди! Тя простря ръце към лъчезарния простор, изпита желание да прегърне слънцето, да говори, да извика нещо божествено като това раждане на деня. Но стоеше скована в безсилен възторг. Тогава закри лице с ръце, усети сълзи в очите си и сладостно заплака.

Когато повдигна глава, дивната гледка на зараждащия се ден бе вече изчезнала. Тя се почувствува успокоена. Малко уморена, като че изтрезняла. Просна се на леглото си, без да затвори прозореца, помечта още няколко минути и заспа толкова дълбоко, че не чу в осем часа зова на баща си и се събуди едва когато той влезе в стаята ѝ.

Искаше да ѝ покаже как е разхубавил замъка, нейния замък.

Тази част, която гледаше към полето, бе отделена от пътя с обширен двор, засаден с ябълки. Пътят, наречен междуселски, минаваше край селските плетища и се сливаше половин миля по-нататък с широкото шосе между Хавър и Фекан.

Една права алея водеше от дървената ограда до входа на замък. От двете страни на двора покрай граничните ровове на двата чифлика се редяха жилищата за прислугата, ниски постройки, иззидани от морски камъни и покрити със слама.

Покривът на замък беше подновен, всички дървени части — възстановени, стените — поправени, стаите — облепени с нови тапети, всичко вътре беше прясно боядисано. Новите сребристобели капаци и пресните замазвания се отделяха като петна по голямата сива фасада на стария, потъмнял от времето замък.

Другата страна на замък, на която се намираще един от прозорците на Жана, гледаше в далечината морето над горичката и стената от обрулени от вятъра брястове.

Хванати под ръка, Жана и баронът обиколиха всичко, не пропуснаха нито едно кътче. После се разходиха бавно по дългите алеи с тополите, които заграждаха парка. Под дърветата бе поникнала трева, тя застилаше земята със зеления си килим. Горичката в дъното бе прелестна с преплетените си лъкатушни пътеки, разделени с жив плет. Изневиделица изскочи заек, уплаши девойката, прескочи насипа и се понесе към крайбрежните морски тръстики.

Понеже след закуската госпожа Аделаид, все още изтощена, заяви, че ще си почива, баронът предложи на Жана да слязат до Ипор.

Те се запътиха натам, като минаха най-напред през селцето Етуван, където се намираха „Тополите“. Трима селяни ги поздравиха, сякаш ги познаваха открай време.

Навлязоха в горичките, които се спущат чак до морето по склоновете на лъкатушна долчинка.

Скоро се показва селцето Ипор. Жени седяха по праговете на къщите, кърпеха дрипите си и следяха с поглед минаващите. Стръмната улица с вада по средата и купища отпадъци пред вратите миришеше остро на саламура. До вратниците на мръсните колиби съхнеха кафяви мрежи, по които като сребърни парички се бяха закачили тук-там блестящи люспи. От колибите се носеха зловонията на многочислени семейства, натъпкани в една-единствена стая.

Няколко гълъба обикаляха край вадата, търсеха да клъвнат нещо.

Жана гледаше наоколо и всичко ѝ се струваше ново и интересно като театрален декор.

Внезапно, като завиха покрай една стена, тя съгледа морето, гладко, матовосиньо, ширнало се докъдето поглед стига.

Спряха срещу плажа да погледат. В открито море се белееха като птичи криле платна. Отдясно и отляво се възправяше високият стръмен бряг. От едната страна погледът се спираше на някакъв нос, а от другата — крайбрежната линия се виеше безкрайно, докато се превърне в почти неуловима чертичка.

В едно от близките заливчета се виждаха пристанище и къщи. Малки вълнички, подобни на ресни от пяна в края на морето, се разбиваха с лек шум в камъните по брега.

Изтеглени на наклонения каменист бряг, лодките на местните жители лежаха на една страна, обърнали към слънцето издутите си, насмолени стени. Неколцина рибари ги стягаха за вечерния прилив.

Един моряк се приближи да им предложи риба и Жана купи калкан. Тя пожела да го отнесе сама в „Тополите“.

Тогава човекът предложи услугите си да ги разходи някой път по морето и няколко пъти поред повтори името си, за да го запаметят добре: „Ластик, Жозефен Ластик.“

Баронът обеща да го запомни.

Тръгнаха назад към къщи.

Жана се измори да носи сама голямата риба — провря бащиния си бастун през хрилете ѝ и двамата хванаха по един край. Те изкачваха весело склона, бърбеха като деца, с облъхвано от вятъра лице и блеснали очи, а калканът малко по малко натежаваше в ръцете им и метеше земята с тлъстата си опашка.

II

За Жана започна прелестен, волен живот. Тя четеше, мечтаеше, скиташе съвсем сама из околностите. Бродеше бавно и без цел по пътищата, унесена в мечти, или се спускаше тичешком в лъкатушните долчинки, чиито ридове бяха покрити със златното руно на цъфнали глогини. Острият им, сладък дъх, засилен от горещината, я упойваше като уханно вино. А далечният шум на разбиващите се в брега вълни леко замайваше мисълта ѝ.

Обзета от неѝа, тя се отпускаше понякога сред острата трева на склона; или пък, щом забележеше внезапно при някоя извивка на хребета като че изрязан в тревата триъгълен къс море, искрящо синьо под слънчевите лъчи, с платноходка на хоризонта, чувствуваше се обхваната от необуздана радост, от някакво тайнствено предчувствие за щастието, което витаеше над неѝа.

Покоят и ведрината на този край, спокойните меки линии на хоризонта ѝ вдъхваха любов към самотата и тя тѝй дълго се застояваше по хълмовете, че малки диви зайчета почваха да подскачат в краката ѝ.

Често се затичваше по брега, гонена от лекия крайбрежен ветрец, цяла тръпнеща от прелестната наслада да се движи, без да усеща умора, като рибите във водата или лястовичките във въздуха.

Тя сееше навред спомени, както сеячът хвърля семена в земята, спомени, които пускат корени до края на живота. Струваше ѝ се, че пръска частица от сърцето си по всички гънки на тези долчинки.

Почна да се къпе с увлечение. Силна, смела, несъзнаваща опасността, Жана плуваше навътре, докато се изгубеше от погледа. Добре ѝ беше в студената прозрачно синя вода, която я носеше и полюшваше. Щом се отдалечеше от брега, тя се обръщаше на гръб със скръстени на гърдите ръце, зареяла поглед в бездънната синева на небето, по което бързо прелиташе лястовица или белият силует на чайка. Чуваха се само далечният ромон на вълните, които се разбиваха в каменистия бряг, и смътният шепот на земята, който се плъзгаше по гребена на вълните, неясен, почти неуловим. После Жана се изправяше

и в изблик на буйна радост надаваше резки викове, пляскаше водата с ръце.

Понякога, когато навлезеше много навътре, идваха да я търсят с лодка.

Прибираше се в замъка, побледняла от глад, но лека, игрива, с усмивка на уста и озарени от щастие очи.

Баронът от своя страна замисляше смели земеделски начинания. Искаше да прави опити, да въведе усъвършенствувания, да изпробва нови сечива, да развъди чужди породи добитък. Той прекарваше част от деня в разговори със селяните, които поклащаха глава, недоверчиви към неговите почини.

Често излизаше в морето с моряците от Ипор. След като прегледа околните пещери, извори и скали, той пожела да лови риба като прост моряк.

Във ветровити дни, когато издутите от вятъра платна гонят по гребена на вълните корместите лодки и когато от всеки борд се влачи чак до дъното голямата раздвижена мрежа, следвана от стада моруни, той държеше с разтреперана от вълнение ръка тънката връв, която трепваше, щом уловената риба почнеше да се мята.

През лунните нощи ходеше да изтегля мрежите, поставени привечер. Обичаше да слуша скриптенето на мачтата, да вдъхва острия, прохладен нощен въздух. След дълго лутане, докато намери шамандурите, ориентирайки се по някоя изпъкнала скала, върха на камбанарията или фара на Фекан, той изпитваше удоволствие да стои неподвижно под първите огнени лъчи на изгряващото слънце, от които хлъзгавите гърбове на ветрилообразните писии и тлъстите кореми на калканите на палубата лъщяха.

По време на ядене разказваше възторжено за разходките си, а маминка на свой ред му казваше колко пъти е минала по голямата алея с тополите вдясно, край чифлика на Куйар, защото другата алея не била много слънчева.

Предписали й бяха „повече движение“ и тя се разхождаше ожесточено. Щом нощният хлад се разнасяше, тя слизаше облежната на ръката на Розали, загърнатата в наметката си и два шала, скрила глава под черна качулка, върху която мятеше още една червена плетена кърпа.

И ето тя почваше своето безкрайно пътешествие по права линия от ъгъла на замъка до първите храсти на горичката, влачейки натежалия си ляв крак, с който бе очертала вече по цялата дължина на алеята две прашни бразди изсъхнала трева — едната на отиване, другата на връщане. Тя беше наредила да поставят по една пейка на двата края на този път и всеки пет минути се спираше и казваше на бедната търпелива прислужница, която я поддържаше:

— Да поседнем, момичето ми, изморих се малко.

При всяко спиране оставяше на едната пейка плетената си кърпа за глава, на другата — единия си шал, после другия, качулката, наметката. Така на двата края на алеята се натрупваха две големи купчини дрехи, които Розали носеше в свободната си ръка, когато се прибираща за обед.

Следобед баронесата подновяваше разходката си с по-вяла походка, с по-продължителни почивки и си подремваше от време на време по един час на шезлонга на колелца, който изкарваха навън.

Тя наричаше тези разходки „моите упражнения“, както казваше „моята хипертрофия“.

Лекарят, с когото се бе съветвала преди десет години, понеже страдаше от задух, бе споменал за хипертрофия. Оттогава тази дума, чието значение почти не разбираше, заседна здраво в съзнанието ѝ. Тя караше упорито барона, Жана и Розали да прислушват сърцето ѝ, което никой не можеше вече да чуе — тъй дълбоко бе затънало в затлъстялата ѝ гръд. Но енергично отказваше да я прегледа друг лекар да не би да ѝ открие някое друго заболяване. При всеки повод говореше за „своята“ хипертрофия, и то така често, като че тази болест бе присъща само на нея, като че ѝ принадлежеше като някаква рядкост, върху която другите нямаха никакво право.

Баронът казваше „хипертрофията на жена ми“, а Жана — „хипертрофията на мама“, както биха казали „роклята, шапката или чадъра“.

На младини тя била много хубава и по-тънка и от тръстика. Като се натанцувала с всички мундири на Империята, прочела „Корин“^[1] и плакала над този роман, който оставил в нея неизгладими следи.

Колкото повече натежаваше тялото ѝ, толкова душата ѝ се отдаваше на все по-поетични пориви, а когато затлъстяването я прикова в креслото, мисълта ѝ започна да се рее сред любовни

приключения, чиято героиня бе самата тя. Особено много предпочиташе някои измежду тях, извикваше ги постоянно в мечтите си, както латерната, когато я въртим, повтаря една и съща мелодия. Всички сантиментални романси, в които ставаше дума за пленници и лястовици, неизбежно овлажняваха ресниците ѝ. Тя обичаше дори някои непристойни песни на Беранже само защото в тях звучаха печални нотки.

Стоеше често с часове неподвижна, углъбена в мечти. Жилището ѝ в „Тополите“ ѝ допадаше много, понеже доставяше декор за романите, които си измисляше. Със заобикалящите го горички, с пустата равнина, със съседството на морето то ѝ напомняше книгите на Валтер Скот, които тя четеше от няколко месеца насам.

В дъждовни дни се затваряше в стаята си, за да прегледа своите „реликви“, както тя обичаше да казва — всичките ѝ стари писма: от майка ѝ, от баща ѝ, писмата от барона, когато била негова годеница, както и разни други.

Държеше ги затворени в писалището си от акажу с медни сфинксове по ъглите и казваше с особен глас:

— Розали, дете мое, донеси ми чекмеджето със спомените.

Малката прислужница отваряше писалището, вземаше чекмеджето и го слагаше на един стол до господарката си. Тя започваше да чете бавно едно по едно писмата, като от време на време си поплакваше над някое от тях.

Понякога Жана заместваше Розали и разхождаше маминка, която ѝ разказваше спомени от детството си. Девојката сякаш виждаше себе си в тези някогашни истории и не можеше да се начуди на еднаквостта на мислите и сродството на желанията им. Защото всяко сърце си въобразява, че то първо е трепнало под напора на усещания, които са карали да туптят сърцата на първите хора и ще продължават да вълнуват сърцата и на последните мъж и жена.

Бавният им ход съответствуваше на бавния разказ, прекъсван от време на време от пристъпите на задух. Тогава мисълта на Жана прескачаше започнатия разказ и се устремяваше към бъдещето, изпълнено с радости, упиваше се от надежди.

Един следобед, както си почиваха двете на пейката в дъното на парка, забелязаха изведнъж в края на алеята някакъв дебел свещеник, който идваше към тях.

Той поздрави отдалеч, усмихна се, поздрави отново, когато се приближи, и се провикна:

— Е, госпожо баронесо, как сме?

Беше селският свещеник.

Родена във века на философите, възпитана в дните на революцията от слабо вярващ баща, маминка почти не ходеше на черква, макар че обичаше свещениците с присъщата на жените вродена набожност.

Тя съвсем беше забравила абата Пико, местния свещеник, и като го видя, се изчерви, извини се, че не го е посетила първа. Но добрият човечец съвсем не изглеждаше засегнат. Той изгледа Жана, изрази задоволството си от добрия ѝ вид, седна, сложи на коленете си триъгълната си шапка и избърса челото си. Беше много пълен, червендалест и обилно се потеше. Често-често вадеше от джоба си огромна кърпа на квадрати, напоена с пот, и я прокарваше по лицето и врата си. Но едва прибрал влажната кърпа в дълбоките джобове на расото си и нови капки пот избиваха по кожата му, падаха върху издутото на корема му расо и образуваха малки кръгли петна по полепналия из пътя прах.

Беше веселяк, истински селски свещеник, снизходителен, приказлив и добродушен. Разказа им множество историйки, говори за местните хора. Не даде вид да е забелязал, че двете му енорияшки още не бяха ходили на черква: баронесата поради леност, съчетана с безверие, а Жана, защото бе твърде щастлива, че се е отървала най-после от манастира, където религиозните обреди ѝ бяха дошли до гуша.

Дойде и баронът. Пантеистичната му религия го правеше равнодушен към догмите, но той беше любезен с абата, когото познаваше малко, и го задържа за вечеря.

Свещеникът съумя да се понрави благодарение на несъзнателната ловкост, която се развива при боравене с човешките души дори и у най-посредствените хора, призвани случайно да упражняват власт над своите ближни.

Баронесата се държеше мило с него, привлечена може би от сходството, което сближава сродните натури. Пълнокръвието и затрудненото дишане на шишкото допадаха на нейните задъхани тлъстини.

При десерта кюрето изпадна в много добро настроение, стана фамилиарно непринуден, както се полага при завършване на весели угощения.

Внезапно той се провикна, сякаш му хрумна щастлива мисъл:

— Ами че аз имам нов енориащ, когото трябва да ви представя, господин виконт дьо Ламар.

Баронесата, която познаваше на пръсти всички местни благородници, попита:

— Да не би да е от семейството на Ламар дьо л'Йор?

Свещеникът се поклони:

— Да, госпожо, синът на починалия миналата година виконт Жан дьо Ламар.

Тогава госпожа Аделаид, която най-много от всички обичаше аристокрацията, зададе редица въпроси и научи, че след като продал семейния замък и платил дълговете на баща си, младият момък си устроил временно домакинство в един от трите чифлика, които притежавал в общината Етуван. Тези владения му доставяли всичко на всичко пет-шест хиляди ливри рента, но виконтът бил разумен и пестелив по характер, смятал да живее просто в това скромно жилище две-три години, за да събере средства и да се ожени изгодно, без да прави дългове или да ипотекира чифлиците си.

— Очарователно момче! При това толкова порядъчно, толкова кротко! Само че едва ли му е много весело тука.

Баронът каза:

— Доведете го у нас, отче, така все ще се поразвлича от време на време.

И заговориха за друго.

Когато преминаха в салона след кафето, свещеникът поиска позволение да се разходи из градината, свикнал бил да се пораздвижва след ядене. Баронът го придружи. Те крачеха бавно край бялата фасада на замъка, после се връщаха обратно. Сенките им — едната слаба, другата закръглена, с шапка като гъба на главата, бягаха ту пред тях, ту зад тях според това дали вървяха срещу луната, или й обръщаха гръб. Свещеникът дъвчеше някаква цигара, която бе измъкнал от джоба си. Той обясни ползата от нея със селска откровеност.

— За по-лесно оригване, че май мъчно ми се смिला храната.

После внезапно се вгледа в небето, по което плуваше ясната луна, и промълви:

— Никога не можеш да се наситиш на тази гледка!

И отиде да се сбогува с дамите.

[1] Роман от Мадам дьо Стал. — Б.пр. ↑

III

Следващата неделя баронесата и Жана отидоха на църковната служба, водени от деликатно чувство на почит към техния свещеник.

Те го почакаха след службата, за да го поканят на обед в четвъртък. Той излезе от олтара заедно с един висок, изискано облечен младеж, който свойски го бе хванал под ръка. Щом забеляза двете дами, свещеникът извика радостно изненадан:

— Какво съвпадение! Позволете ми, госпожо баронеса и госпожице Жана, да ви представя вашия съсед господин виконт дьо Ламар.

Виконтът се поклони, каза, че отдавна вече искал да се запознае с дамите и почна да разговаря свободно, като добре възпитан светски човек. Той имаше щастлива външност — мечтана от жените и неприятна за всички мъже. Черни къдрави коси засенчваха гладкото му мургаво чело; дебели, правилни, сякаш изписани вежди придаваха дълбочина и нежност на тъмните му, с теменужена белезнина очи.

Гъстите дълги мигли правеха погледа му страстно красноречив. Той смущаваше високомерните хубавици из салоните и караше забрадените девойки, забързали с кошници по улицата, да се обръщат след него.

Сластното обаяние на този поглед сякаш таеше дълбочина на мисълта, придаваше особено значение и на най-незначителните думи.

Гъста, лъскава и мека брада прикриваше прекалено развитата му челюст.

Разделиха се след много любезности.

Два дни по-късно господин дьо Ламар направи първото си посещение.

Той пристигна точно когато опитваха грубата скамейка, поставена същата сутрин под клонестия явор срещу прозорците на салона. Баронът искаше да поставят още една под липата, за съответствие; но маминка, враг на симетрията, не се съгласяваше. Допитаха се до виконта и той взе страната на баронесата.

После той заговори за местността, заяви, че я намира „живописна“. По време на самотните си разходки бил открил много прелестни „кътчета“. От време на време, сякаш случайно, очите му срещаха погледа на Жана. Тя изпитваше странно усещане от този внезапен, бързо отклоняващ се поглед, в който личеше ласкаво възхищение и пробудена симпатия.

Господин дьо Ламар, бащата, починал миналата година, излезе познат на един близък приятел на господин дьо Кюлто, чиято дъщеря пък беше маминка. Откритието на това познанство породило безкраен разговор за женитби, дати, родственици. Баронесата показва същински чудеса на паметта: припомняше си възходящите и низходящи родови връзки на разни семейства, придвижваше се безпогрешно в сложния лабиринт на родословията.

— Кажете ми, виконте, чували ли сте за Соноа дьо Варфлъор? Първородният син Гонтран бе женен за госпожица дьо Курсий от семейството Курсий-Курвил, а малкият — за една моя братовчедка, госпожица дьо ла Рош-Обер, роднина на Кризанж. А господин дьо Кризанж беше близък приятел на баща ми и сигурно е познавал и вашия баща.

— Да, госпожо. Нали този господин дьо Кризанж, който емигрира, а синът му се разори?

— Точно той. Искаше да се ожени за моята леля след смъртта на мъжа ѝ, граф д'Еретри; но тя му отказа, защото смъркал емфие. Ами знаете ли, по този повод, какво стана със семейство Вилоаз? Те напуснаха Турен към 1813 година, понеже семейството им се разори, и се настаниха в Оверн. Не съм чувала вече нищо за тях.

— Струва ми се, госпожо, че старият маркиз умря при падане от кон и остави едната си дъщеря, омъжена за англичанин, а другата — за някой си Басол, търговец, богат човек, казват, който я бил съблазнил.

Те си припомнях така имена, чути и запомнени в детинство от разговорите на старите им родители. Браковете между тези равни по кръв семейства придобиваха в очите им значение на големи обществени събития. Говореха за хора, които те никога не бяха виждали, като че ги познаваха добре. А и тези хора по други места говореха за тях по същия начин. Чувствуваха се близки отдалеч, почти приятели, почти роднини само защото принадлежаха към една и съща класа, към един и същ обществен слой, защото бяха равни по кръв.

Баронът, малко див по природа и чужд по възпитание на вярванията и предразсъдъците на хората от своето общество, не знаеше почти нищо за семействата на съседите. Той разпита виконта за тях.

Господин дьо Ламар отвърна:

— Не, не са много благородниците в околността — със същия тон, с който би казал, че по склоновете има малко зайци. И той ги осведоми подробно за всички. В близко съседство имало само три семейства: маркиз Кутлие, нещо като шеф на нормандската аристокрация; виконт и виконтеса дьо Бризвил, които били от много благороден произход, но живеели доста затворено; и най-сетне граф дьо Фурвил, някакво чудовище, за когото разправяли, че щял да умори жена си от скръб. Той живеел в замъка си „Ла Врийет“, построен над едно блато, и постоянно ходел на лов.

Няколко новобогаташи си купили имения в околностите и общували помежду си. Виконтът не ги познавал.

Той си тръгна и последният му поглед беше за Жана, сякаш се сбогуваше с нея някак по-особено, по-сърдечно и по-нежно.

Баронесата го намери очарователен и главно много изискан. Бащата отговори:

— Да, разбира се, много добре възпитано момче.

Поканиха го на вечеря през другата седмица. И оттогава той започна редовно да ходи у тях.

Идваше най-често към четири часа следобед, настигаше маминка в „нейната“ алея и ѝ предлагаше ръката си, докато тя правеше „своето упражнение“. Ако не беше излязла някъде, Жана придържаше баронесата от другата страна и така тримата се движеха бавно от единия до другия край на правата алея, напред-назад, безспир. Той почти не говореше на девойката. Но тъмният му кадифен поглед често срещаше ахатовосините ѝ очи.

Няколко пъти слязоха до Ипор заедно с барона.

Една вечер, както стояха на плажа, до тях се приближи чичо Ластик и без да махне лулата си — отсъствието ѝ би било по-удивително, отколкото изчезването на носа му, — каза:

— С този ветрец, господин барон, бихме могли да отидем утре чак до Етрета и да се върнем без особена мъка.

Жана склони умолително ръце:

— Ах, татко, съгласен ли си?

— Вие приемате ли, виконте? Бихме могли да обядваме там.

И ето че излетът бе решен веднага.

Жана беше на крак още в зори. Тя почака баща си, който се обличаше по-бавно, и двамата нагазиха из росата, прекосиха моравата, после горичката, огласена от птичи песни.

Виконтът и чичо Ластик седяха на макарата за тежести.

Други двама моряци помогнаха при отплуването. Определи рамене о борда, мъжете тикаха с все сила. С мъка отместваха лодката по чакълестата площадка. Чичо Ластик подлагаше под кила обли насмолени трупчета, после отново заемаше мястото си и подвикваше провлечено своето нескончаемо: „Охе! Хоп!“, за да съгласува общите усилия.

Но щом стигнаха до стръмнината, лодката се плъзна изведнъж и се свлече по облите камъни с шум на раздрано платно. Тя спря точно до малките пенести вълнички и всички насядаха по пейките; двамата моряци, останали на сушата, я тласнаха във водата.

Слаб, постоянен ветрец откъм морето едва докосваше и браздеше водната повърхност. Вдигнатото платно леко се изду и лодката заплува спокойно, тихо люшкана от морето.

Отначало се отдалечиха от брега. Небето се снишаваше на хоризонта, сливаше се с океана. Зад тях високият отвесен скалист бряг хвърляше в подножието си голяма сянка, разкъсана на места от залените от слънце тревисти склонове. Иззад белия вълнолом на Фекан се подаваха тъмни платна, а пред тях стърчеше скала с чудновата форма, заоблена, пробита, подобна на огромен слон, забил хобот във вълните — малката врата на Етрета.

Хванала се с една ръка за ръба на лодката и малко замаяна от люшкането на вълните, Жана се взираше в далечината. Струваше ѝ се, че на света има само три истински хубави неща — светлината, просторът и водата.

Никой не говореше. Чичо Ластик държеше кормилото и въжата и от време на време отпиваше по глътка от скритата под пейката бутилка. Той смучеше без отдих късата си неугасваща луличка. От нея излиташе тънка струя синкав дим, а друга струйка се изплъзваше от ъгъла на устата му. Никога не бяха виждали моряка да пали пръстената си, по-черна от абанос луличка, нито пък да я пълни с тютюн.

Понякога я вземаше в ръка, махаше я от устата си и от същия ъгъл, от който излизаше дим, изплюваше в морето дълга струйка кафява слюнка.

Седнал отпред, на мястото на един моряк, баронът управляваше платното. Жана и виконтът седяха един до друг — това смущаваше малко и двамата. Непозната сила караше погледите им да се срещат. Те вдигаха очи едновременно, сякаш предупредени от някакво духовно родство. Защото между тях вече витаеше тази неуловима и неопределена нежност, която тъй бързо се заражда между двама млади, когато момъкът не е грозен, а девойката е хубава. Чувстваха се щастливи един до друг, може би защото мислеха един за друг.

Слънцето се издигаше, сякаш за да погледне от по-високо разстлалата се под него морска шир. Но тя кокетно се прибули в лека мъгла, скри се от лъчите му. Мъглата бе прозрачна, ниска, златиста, през нея се виждаше всичко, но тя смекчаваше очертанията на далечините. Светилото сипеше жарките си лъчи, топеше блестящия облак; и щом то се разгоря с пълна сила, мъглата се разсея, изчезна, а морето, гладко като огледало, заискри в слънчева светлина.

— Колко е красиво! — промълви развълнувано Жана.

— Да, хубаво е — отвърна виконтът.

Светлото спокойствие на тази утрин намираще отзвук в сърцата им.

Изведнъж зърнаха големите арки на Етрета, толкова високи, че корабите можеха да минават под тях. Скалистият бряг сякаш бе стъпил с два крака в морето. Пред първата арка се издаваше краят на остра бяла скала.

Стигнаха до брега. Баронът слезе пръв и докато придържаше лодката, като теглеше едно въже, виконтът взе Жана на ръце, за да я пренесе на сушата, без тя да си измокри краката. После, рамо до рамо, и двамата смутени от мимолетната прегръдка, те се изкачиха по твърдия каменист насип и чуха как чичо Ластик каза на барона:

— Според мен от тях става добра двойка.

Закуската в малката гостилница край брега беше чудесна. В лодката океанът заглушаваше гласовете и мислите и те мълчаха, но на масата се разприказваха, станаха бърбиви като ученици във ваканция.

Най-обикновените неща даваха повод за необузdana веселост.

Щом седна на масата, чичо Ластик грижливо скри в баретата си още димящата си луличка. Всички се разсмяха. Една муха, привлечена навярно от червения му нос, няколко пъти кацна на него. Когато той я прогонваше с ръка недостатъчно бързо, за да я улови, тя кацваше на муселинената завеска, изпоцапана от много нейни сестри, сякаш жадно дебнеше зачервения нос на моряка, и незабавно литваше отново, за да се настани върху него.

При всеки полет на насекомото избухваше луд смях. А когато старикът, отегчен от гъделичкането, измърмори: „Ама че нахална инатчийка!“ — Жана и виконтът се разсмяха до сълзи, превиваха се, задушаваха се, запушваха уста със салфетките, за да не викат.

След кафето Жана каза:

— Да бяхме се поразходили?

Виконтът стана. Но баронът предпочете да се изтегне на слънце върху пясъка.

— Вие идете, деца, ще ви чакам след един час тука.

Те пресякоха направо колибарското селце, отминаха малък замък, който приличаше на голям чифлик, и се озоваха сред открита продълговата долина.

Люшкането на морските вълни бе нарушило обичайното им равновесие и двамата се бяха почувствували отмалели. Соленият морски въздух събуди глада им, закуската ги опияни, а веселостта ги възбуди. Сега им се струваше, че ги обхваща лудост, искаше им се да се затичат буйно из полето, Жана чуваше шум в ушите си, развълнувана до дъното на душата си от нови мимолетни усещания.

Жаркото слънце припичаше. От двете страни на пътя се навеждаха зрели жита, кълмнали от жегата. Из житата, ръжта и морските тръстики край брега свиреха остро и пронизително щурци, безбройни като стръкчетата трева.

Никакъв друг шум не се чуваше под палещото небе. Неговата синева искреше и жълтееше, като че само след миг щеше да прелее в червено като нажежен метал.

Недалеч вдясно те забелязаха малка горичка и се отправиха към нея.

Притисната между две височинки, тясна пътечка се провираше под големи, сенчести дървета. Като навлязоха в нея, лъхна ги на плесен и влага, която прониква в дробовете и кара кожата да

настръхне. Поради липса на свеж въздух и светлина не растеше трева; но мъх застилаше земята.

Те навлязоха още по-навътре.

— Погледнете, ей там ще можем да поседнем — каза Жана.

Две стари дървета бяха изсъхнали и през пролуката сред листака се изливаха потоци светлина, стопляха земята, съживяваха семената на тревите, глухарчетата и лианите, разпукваха чашките на малки бели цветенца, прозрачни като мъглата, и на вретеновидни дигитали. Пеперуди, пчели, охранени стършели, големи комари, прилични на скелети на мухи, хиляди крилати насекоми, розови и пъстри калинки, бръмбари със зеленикава окраска или други, черни и рогати, населяваха този светъл и топъл кладенец, издълбан в ледената сянка на гъстите тежки клони.

Жана и виконтът седнаха така, че главите им да са на сянка, а краката на слънце. Гледаха този дребен гъмжащ живот, разбуден от един слънчев лъч, и Жана, умилена, повтаряше непрекъснато:

— Колко е приятно! Колко е хубаво на село! Има мигове, когато бих желала да съм мушица или пеперуда, за да се скрия в тревата.

Заговориха за себе си, за навиците и вкусовете си с нисък и задушевен глас, както се правят признания. Той казваше, че бил преситен от обществото, уморен от суетния живот. Все същото, не можеш да срещнеш нищо истинско, нищо искрено.

Обществото! О, тя би желала да го опознае, но предварително бе убедена, че на село е далеч по-хубаво.

Колкото по-близки ставаха сърцата им, толкова по-церемониално звучаха техните „господине“ и „госпожице“, но и все по-често погледите им се срещаха усмихнати. Струваше им се, че някаква нова доброта и всеобхватна обич блика от сърцата им, че ги интересуват хиляди неща, за които никога по-рано не са се грижели.

Върнаха се, но не намериха барона, който бе тръгнал пеш към „Момино сборище“, висока пещера, надвиснала на скалистия бряг. Останаха да го чакат в гостилничката.

Той се върна едва в пет часа вечерта след дълга разходка по брега.

Качиха се отново в лодката. Тя се понесе плавно с попътен вятър, без никакво клатушкане, сякаш не се движеше. Ветрецьт полъхваше на бавни, топли вълни, опъваше за миг платното, после пак го свличаше

надиплено около мачтата. Непрозрачната водна шир сякаш бе мъртва, а слънцето, изтощено от знойните си лъчи, следваше своята орбита и бавно се доближаваше до водата.

Зашеметени от морето, всички се умълчаха отново.

— Как бих искала да пътувам! — заговори най-сетне Жана.

— Да, но тъжно е да се пътува сам — подзе виконтът. — Трябва да са поне двама, за да си споделят впечатленията.

Тя се замисли.

— Вярно е... и все пак аз обичам да се разхождам сама... Колко хубаво е да мечтаеш сам!...

Той я изгледа продължително и каза:

— И двама могат да мечтаят хубаво.

Жана сведе очи. Намек ли беше това? Може би. Тя се загледа в далечината, сякаш искаше да надзърне отвъд хоризонта, после бавно промълви:

— Бих искала да отида в Италия... и в Гърция... Да, да! В Гърция... и в Корсика! Там сигурно е толкова диво и хубаво!

Него го привличаше Швейцария с хижите и езерата си.

— Не — възразяваше тя, — бих предпочела съвсем нови страни, като Корсика, или съвсем древни, пълни със спомени, като Гърция. Колко ли е приятно да намериш следите на тези народи, чиято история знаеш още от детинство, да видиш местата, където са ставали велики събития!

Не толкова екзалтиран, виконтът заяви:

— Мен пък ме привлича много Англия; там има какво да научим.

И те пребродиха вселената, като спореха за прелестите на всяка страна, от полюсите до екватора, възхищаваха се от въображаемите гледки и от особените нрави на някои народи като китайците и лапландците и най-сетне заключиха, че с умерения си климат, прохладно лято и мека зима, с богатите си поля и зелени гори, с пълноводните си спокойни реки, с култа си към изкуството, който не е съществувал никъде другаде след златния век на Атина, най-хубавата страна на света е Франция.

После се умълчаха.

Слънцето се спускаше все по-ниско и сякаш се обливаше в кърви. От далечния предел на океана до пенливата диря на лодката по

водата като ослепително блестяща пътека се плъзгаше широка светла ивица.

Последният полъх на вятъра стихна. Всички гънки по водата се изгладиха. Неподвижното платно се обагри в червено. Просторът замря в безпределен покой, безмълвен пред срещата на две стихии. Морската шир, гигантска невеста, огъваше под небето блестящата си течна утроба и чакаше огнения си жених, който се спущаше към нея. Той се устреми по-бързо надолу, пламтящ, сякаш жадуващ прегръдка. Стигна до нея и постепенно тя го погълна.

Тогава откъм хоризонта повея хлад. Трепет надипли раздвижената гръд на водата, сякаш погълнатото светило изпрати на света своята миротворна въздишка.

Здрачът не се задържа дълго. Нощта се разгърна, осеяна със звезди. Чичо Ластик хвана веслата. Всички забелязаха, че морето фосфоресцира. Един до друг, Жана и виконтът гледаха подвижните светлини, които лодката оставяше след себе си. Почти без да мислят, в унесено съзерцание, те се любуваха със сладостно блаженство на вечерта. Жана бе опряла едната си ръка на пейката. Като че случайно съседът ѝ я докосна с пръст. Изненадана, щастлива и смутена от това тъй леко докосване, тя не помръдна.

Когато се прибра вечерта в стаята си, почувствува се така странно развълнувана, толкова разнежена, че всичко я караше да плаче. Погледна стенния часовник и си помисли, че малката пчеличка тупти като сърце, приятелско сърце. Помисли си, че тя ще бъде свидетел на целия ѝ живот, че ще съпътствува радостите и горестите ѝ със своето бодро и отмерено тиктакане; и тя спря позлатената мушица, за да целуне крилцата ѝ. Какво ли не би целунала Жана! Спомни си, че бе скрила в дъното на едно чекмедже стара някогашна кукла. Потърси я и я погледна с такава радост, каквато човек изпитва при среща с любим приятел. Притисна я до гърдите си и обсипа с горещи целувки изписаните бузи и ленените къдри на играчката. И с куклата в ръце тя се замисли.

*Той ли е съпругът, обещан от хиляди тайни гласове, изпратен на пътя ѝ от всеблагого провидение? Той ли е човекът, създаден за нея, комуто ще обрече живота си? Нима те са двамата предопределени, чиито чувства ще се съединят, щом се срещнат, ще се слоят неразривно и ще породят *любовта*?*

Тя не изпитваше още бурните пориви, влудяващото очарование, дълбоките сътресения, които според нея бяха присъщи на страстта; и все пак, струваше ѝ се, че е започнала да го обича, защото понякога, когато мислеше за него, се чувствуваше съвсем отмаляла. А тя мислеше постоянно за него. Сърцето ѝ туптеше в негово присъствие. Червеше се и бледнееше, щом срещнеше погледа му, и тръпнеше, щом чуеше гласа му.

Жана спа малко тази нощ.

От ден на ден все повече я завладяваше вълнуващото желание да обича. Постоянно се вглеждаше в себе си, допитваше се до маргаритките, облаците, до хвърлените във въздуха монети.

Една вечер баща ѝ каза:

— Докарай се хубаво утре сутрин.

— Защо, татко? — попита тя.

— Тайна — отвърна баща ѝ.

А когато на другата сутрин слезе долу свежа, облечена в светлата си рокля, масата бе отрупана с кутии бонбони, а на един стол имаше огромен букет.

В двора влезе кола с надпис: „Лера, сладкар във Фекан. Сватбени банкети“. Подпомогната от един готвач, Людивин измъкваше през задната вратичка на колата много големи плоски кошници, от които се разнасяше приятен аромат.

Пристигна и виконт дьо Ламар. Панталоните му бяха опънати и пристегнати под малките лачени обувки, които подчертаваха изящните му крака. През отвора на силно вталения му дълъг редингот се подаваше на гърдите дантелено жабо. Изящна връзка, праметната няколко пъти го принуждаваше да държи високо хубавата си тъмнокоса глава с отсенка на строго благородство.

Изглеждаше по-различен от обикновено. Имаше особен вид, който облеклото придава неочаквано и на най-познатите лица. Жана гледаше смаяна, като че го виждаше за първи път. Той ѝ се струваше съвършен благородник, аристократ от главата до петите.

Виконтът се поклони усмихнат:

— Е, кръстнице, готова ли сте?

— Но какво? Какво става? — прошепна тя.

— Ей сега ще узнаеш — каза баронът.

Пред входа спря впрегната карета. Госпожа Аделаид слезе от стаята си разкошно облечена, опряна на Розали, която така се смути от елегантната външност на господин дьо Ламар, че баронът му каза тихо:

— Какво ще кажете, виконте, май че нашата прислужница ви намира по вкуса си!

Виконтът пламна до уши, престори се, че не чу, грабна огромния букет и го поднесе на Жана. Тя го пое още по-изненадана. Качиха се и четиримата в каретата. Готвачката Людивин донесе на баронесата студен бульон, за да се подкрепи, и заяви:

— Наистина, госпожо, също като на сватба.

Щом стигнаха в Ипор, всички слязоха от колата и докато прекосяваха селцето, моряците излизаха от къщите си в новите си дрехи, чиито гънки още личаха, ръкуваха се с барона и тръгваха след тях като на процесия.

Предложил ръка на Жана, виконтът вървеше начело заедно с нея.

Когато дойдоха пред църквата, всички се спряха. Едно дете от хора понесе високо пред себе си големия сребърен кръст, последвано от друго момченце в червено и бяло, което държеше котле със светена вода с потопена в него китка за ръсене.

След тях тръгнаха трима стари певци, единият от които накуцваше, тръбачът и най-сетне свещеникът. Позлатеният епитрахил с извезан кръст се повдигаше на издутия му корем. Той се усмихна и кимна с глава за поздрав, после, с полузатворени очи, размърдал устни за молитва, с ниско нахлупена шапка, се запъти към морето след своя облечен в черковни одежди щаб.

На плажа, около една нова лодка, окичена с гирлянди, чакаше цяла тълпа. Мачтата, платното, въжата бяха покрити с дълги панделки, които се развяваха от лекия вятър, а на задната част се виждаше името *Жана*, написано със златни букви.

Чичо Ластик, стопанин на лодката, построена с парите на барона, се запъти към процесията. При вида на кръста всички мъже свалиха едновременно шапки, а няколко богомолки с качулки на глава и черни широки наметки, които падаха на големи гънки от раменете им, коленичиха в кръг.

На единия край на лодката застана свещеникът между двете деца от хора, а на другия — тримата стари псалтове, кирливи под белите си

одежди, брадясали, важни. Те пееха с пълно гърло в ясната утрин, вперили поглед в нотите.

Всеки път, когато те спираха, за да си поемат дъх, тръбачът продължаваше да се дере сам. Малките му сиви очички се губеха в пълните му с въздух бузи. Той толкова много се напъваше, като свиреше, че кожата на челото и врата му сякаш се отлепваше.

Неподвижно и прозрачно, морето като че ли присъществуваше благоговейно на кръщението на своята ладия. Малки вълнички, високи колкото един пръст, се къдреха тихо на брега и лекичко, като гребло, прошумоляваха по чакъла. А големите бели чайки прелитаха с разперени крила, описваха дъги в синьото небе, отдалечаваха се, връщаха се, кръжаха над коленичилата тълпа, сякаш и те искаха да видят какво става там.

Църковното пеене завърши с едно „амин“, което се проточи цели пет минути. Свещеникът изфъфли с неясен глас няколко латински думи, от които се чуха само звънливите окончания.

После обиколи лодката, поръси я със светена вода и почна да мънка oremus^[1], застанал до борда срещу кръстника и кръстницата, които стояха неподвижни, хванати за ръка.

Младият мъж още пазеше важното изражение на красивото си лице, но девойката, обзета от внезапно вълнение, съвсем отмаляла, се разтрепера и зъбите ѝ затракаха. Мечтата, която я преследваше неотлъчно от известно време, изведнъж, като в халюцинация, ѝ се стори действителност. Някой бе споменал за сватба, тук свещеник благославяше, хора в одежди пееха молитви. Нея ли венчаваха?

Нервна тръпка ли пробягна по пръстите ѝ, или чувството, което напираше в сърцето ѝ, се предаде по вените и на сърцето на съседа ѝ. Разбра ли той, отгатна ли, или и той като нея бе обзет от любовен шемет? Или пък просто знаеше от опит, че никоя жена не може да му устои? Тя забеляза внезапно, че той стиска ръката ѝ, отначало лекичко, после по-силно, още по-силно, до болка. И без лицето му да трепне, без някой да забележи, той промълви, да, разбира се, съвсем отчетливо промълви:

— Жана, само да поискате, това ще бъде нашият годеж!

Тя наведе глава с бавно движение, което може би означаваше „да“. А свещеникът, който още ръсеше със светена вода, пръсна няколко капки по пръстите им.

Обредът свърши. Жените се изправиха. Връщането стана в пълен безпорядък. Кръстът в ръцете на детето бе загубил своето достойнство, носеше се бързо, люшката се наляво-надясно или силно се накланяше напред, като едва не го удряше по носа. Свещеникът не се молеше вече, а препускаше след него. Псалтовете и тръбачът свиха в една уличка и изчезнаха — отидоха да се преоблекат по-скоро, а моряците бързаха на групички. Една и съща мисъл сякаш пораждаше в главата им миризма на кухня, удължаваше крачките, пълнеше устата със слюнки, слизаше чак до корема и караше червата да къркортят.

В „Тополите“ ги чакаше славна закуска.

На двора под ябълките бе сложена голяма маса. Шестдесет души моряци и селяни насядаха около нея. Баронесата седеше в средата между двамата свещеници — на Ипор и на „Тополите“. Срещу нея бе седнал баронът между кмета и жена му, мършава, позастаряла селянка, която леко кимаше на всички страни. Лицето ѝ беше тясно, стегнато в голяма нормандска забрадка — същинска кокоша глава с бяла качулка, — а очите ѝ бяха кръгли и вечно учудени. Тя ядеше бързо-бързо, по мъничко, като че кълвеше с носа си от чинията.

Седнала до кръстника, Жана тънеше в блаженство. Не виждаше нищо, не разбираше нищо, мълчеше със замаяна от радост глава.

— Как е малкото ви име? — попита тя.

— Жюлиен — отвърна той, — не знаехте ли?

Тя не му отговори, но си помисли: „Колко често ще повтарям това име!“

Когато обедът свърши, оставиха двора на разположение на моряците и минаха от другата страна на замъка. Баронесата се зае да прави упражнението си, поддържана от барона. Двата свещеници вървяха от двете ѝ страни. Жана и Жюлиен се отправиха към горичката, тръгнаха по сенчестите пътеки. Неочаквано той хвана ръцете ѝ.

— Кажете, искате ли да бъдете моя жена?

Жана и този път наведе глава; и понеже той шепнеше: „Отговорете ми, моля ви се!“ — тя бавно вдигна поглед към него и той прочете отговора в очите ѝ.

[1] Да се помолим. — Б.пр. ↑

IV

Една сутрин баронът влезе в стаята на Жана, преди да бе станала, и седна на края на леглото.

— Господин виконт дьо Ламар поиска ръката ти.

Жана понечи да скрие лице под завивката.

— Отложихме отговора за малко по-късно — продължи баронът.

Тя дишаше тежко, задъхана от вълнение.

След малко баронът добави усмихнато:

— Не искахме да решим, без да говорим с теб. Майка ти и аз нямаме нищо против този брак, но не искаме да те принуждаваме. Ти си много по-богата от него, но когато се касае за щастието на цял един живот, не бива да се мисли за пари. Той няма вече никакви роднини и ако се омъжиш за него, ще влезе в нашето семейство като син, докато, омъжена за друг, ти, дъще, ще трябва да отидеш в чужд дом. Момчето ни харесва. Дали ти харесва... и на теб?

Изчервена до корена на косите, тя промълви:

— Съгласна съм, татко.

Бащата погледна дълбоко в очите ѝ и все тъй засмян, промърмори:

— И аз подозирах такова нещо, госпожице.

До вечерта тя беше като опиянена, не съзнаваше какво прави, вземаше машинално един предмет вместо друг, краката ѝ се подкосяваха от умора, без да е ходила.

Към шест часа, когато седеше с маминка под явора, дойде виконтът.

Сърцето на Жана заби лудо. Младият човек се приближаваше, без да изглежда развълнуван. Когато дойде съвсем близо до тях, целуна пръстите на баронесата, после повдигна треперещата ръка на младото момиче и притисна устни до нея в дълга, нежна и признателна целувка.

И се занизаха лъчезарни годежни дни. Разговаряха сами в някой ъгъл на салона или пък седнали на насипа в края на горичката пред

пустата равнина. Понякога се разхождаха по алеята на маминка: той — увлечен в разговори за бъдещето, тя — свела поглед към прашната бразда, утъпкана от баронесата.

Понеже въпросът бе решен, пожелаха да ускорят развързката. Уговорено бе венчалният обред да се състои след месец и половина, на петнадесети август; младоженците щяха незабавно да заминат на сватбено пътешествие. Когато попитаха Жана коя страна иска да посети, тя избра Корсика, където щяха да бъдат по-уединени, отколкото в италианските градове.

Те чакаха определената за сватбата дата без особено нетърпение, но бяха обгърнати от атмосфера на сладостна нежност, вкусуваха изтънченото очарование на невинните ласки — стискането на пръстите, дългите, пламенни погледи, в които душите сякаш се сливат, смътно измъчвани от неопределен копнеж за страстни прегръдки.

Решиха да не канят никого на сватбата освен леля Лизон, сестра на баронесата, която живееше като пансионерка в един манастир във Версай. След смъртта на баща им баронесата пожела да задържи сестра си при себе си. Но старата мома, преследвана от мисълта, че притеснява всички, че е ненужна и досадна, се оттегли в една монашеска обител, където даваха стаи под наем на печални самотници.

Леля Лизон идваше от време на време да прекара месец-два в семейството си. Дребна, мълчалива женица, тя стоеше винаги в сянка, мяркаше се само по време на ядене и пак се качваше в стаята си, където оставаше затворена през цялото време.

Имаше добродушен и застарял вид, макар че бе само на четиридесет и две години, и благ, тъжен поглед. Никога не бе имала значение в семейството. Понеже още от съвсем малка не беше нито хубава, нито игрива, домашните ѝ почти не я прегръщаха; и тя си стоеше кротка и тиха в някой ъгъл. Още оттогава бе пренесена в жертва. Когато стана девойка, пак никой не ѝ обръщаше внимание.

Приличаше на сянка, домашна вещ, жива мебел, която човек свиква да вижда всеки ден и за която никак нехае.

Според приетия в бащината къща навик сестра ѝ я считаше за съвсем незначително, малоценно същество. С нея се отнасяха свойски, без стеснение, с отсенка на снизходително добродушие. Наричаше се Лиза, но сякаш се стесняваше от това кокетно, младежко име. Щом

видяха, че остава неомъжена и че навярно никога няма да се омъжи, прекръстиха я от Лиза на Лизон. След раждането на Жана тя стана „леля Лизон“ — свита, чистичка роднина, страшно свенлива дори със сестра си и зет си; те наистина я обичаха, но с някаква неопределена привързаност, смесица от ласкаво равнодушие, несъзнателно състрадание и природна благосклонност.

Понякога, като разказваше далечни случки от своята младост, за да определи по-точно някоя дата, баронесата добавяше:

— Това се случи по време на безразсъдната постъпка на Лизон.

Не казваше никога нищо повече и тази „безразсъдна постъпка“ оставаше забулена в мъгла.

Една вечер Лиза, двадесетгодишна тогава, се бе хвърлила във водата, без някой да узнае защо. Нищо в живота и в държането ѝ не даваше възможност да се предвиди такава лудост. Измъкнаха я полумъртва и вместо да потърсят скритата подбуда на тази постъпка, родителите вдигнаха възмутено ръце, задоволиха се да говорят за „безразсъдната постъпка“, както говореха за злополуката с коня Коко, който малко преди това си бе счупил крака в издълбания от колите път и затова се наложи да го застрелят.

Оттогава Лиза, наречена отскоро Лизон, минаваше за много малодушна. Снизходителното пренебрежение, което извикваше у близките си, проникна постепенно в сърцата на всички около нея. Дори малката Жана, със свойствената на децата прозорливост, не ѝ обръщаше внимание, не се качваше да я целуне в леглото ѝ, никога не се вмъкваше в стаята ѝ. Прислужницата Розали, която я разтребваше, като че единствена знаеше къде се намира тя.

Когато леля Лизон влизаше в трапезарията за обед, малката отиваше по навик да ѝ подаде челото си за целувка и това бе всичко.

Ако някой искаше да ѝ каже нещо, пращаха слуга да я извика, а когато я нямаше, никога не се занимаваха и не мислеха за нея, никога не би им хрумвало да се обезпокоят и да си кажат:

— Я гледай, не съм виждал Лизон тази сутрин!

Тя не заемаше никакво място. Беше едно от тия същества, които остават непознати и за най-близките си, неразгадаеми, чиято смърт не създава ни празнота, ни пустота в дома, същества, които не умеят да влязат нито в живота, нито в привычките, нито в сърцата на заобикалящите ги.

Когато казваха „леля Лизон“, тези думи сякаш не събуждаха у никого никакво чувство. Все едно, че казваха „кафеник“ или „захарница“.

Тя се движеше с тихи, ситни, забързани стъпки; никога не вдигаше шум, не блъскаше нищо, като че само при допира ѝ предметите ставаха беззвучни. Ръцете ѝ сякаш бяха от памук — тъй леко и нежно пипаха всичко, до което се докоснеха.

Леля Лизон пристигна към средата на юли, дълбоко развълнувана от мисълта за тази женитба. Носеше куп подаръци, но понеже бяха от нея, останаха почти незабелязани.

Още на другия ден след пристигането ѝ престанаха да я забелязват. Но у нея кипеше необичайно вълнение, очите ѝ не изпускаха годениците. Тя се зае с приготвянето на чеиза със странна енергия, с трескаво старание; работеше като проста шивачка в стаичката си, където никой не отиваше да я споходи.

Показваше непрекъснато на баронесата кърпички, поръбени от нея самата, салфетки с извезани от нея монограми и питаше:

— Добре ли е така, Аделаид?

А маминка хвърляше небрежен поглед на предмета и отвръщаше:

— Не се мъчи толкова, бедна ми Лизон.

Една вечер, към края на месеца, след душен, зноен ден изгря луната и настана светла, топла нощ, нощ, която смущава, разнежва, смайва и сякаш разбужда всички съкровени пориви на душата. В тихата гостна нахлуваше нежно полско ухание. Баронесата и мъжът ѝ играеха лениво на карти в кръга от светлина, очертан от абажура върху масата. Седнала помежду им, леля Лизон плетеше. Облегнати на отворения прозорец, младите гледаха градината, плувнала в светлина.

Сенките на явора и липата падаха върху бледата, лъскава морава, разстлала се чак до съвсем тъмната горичка.

Нежното обаяние на тази нощ, прозрачно осветените дървета и храсти привличаха неудържимо Жана и тя се обърна към родителите си:

— Татенце, ние ще се поразходим на поляната пред замъка.

Баронът отвърна, без да прекъсва играта си:

— Вървете, деца! — И пак се залови за картите си. Те излязоха и бавно тръгнаха по обширната светла поляна до горичката в дъното.

Времето напредваше, а те и не мислеха да се връщат. Баронесата се умори и пожела да се качи в стаята си.

— Трябва да повикаме влюбените — каза тя.

Баронът хвърли поглед към обширната, обляна в светлина градина, където безшумно бродеха двете сенки.

— Остави ги — каза той. — Толкова е хубаво навън! Лизон ще ги почака. Нали, Лизон?

Старата мома вдигна неспокойните си очи и отвърна плахо:

— Разбира се, ще ги почакам.

Сам изтощен от горещия ден, баронът помогна на баронесата да стане.

— И аз ще си легна — каза той и излезе с жена си.

Тогава и леля Лизон стана, остави започнатата плетка, преждата и куката на ръчката на креслото, облегна се на прозореца и се загледа в дивната нощ.

Годениците сновяха безспир по ливадата, от горичката до площадката пред замъка и от площадката до горичката. Те стискаха ръцете си и не разговаряха, като че ли се бяха откъснали от себе си, слели се бяха с осезаемата поезия, която се излъчваше от земята.

Изведнъж Жана съгледа в рамката на прозореца силуета на старата мома, изрязан от светлината на лампата.

— Я вижте, леля Лизон ни гледа — промълви тя.

Виконтът вдигна глава и без да се замисля, отвърна равнодушно:

— Да, леля Лизон ни гледа.

И те бавно продължиха разходката си, влюбени, замечтани...

Но роса покри тревата, хладни тръпки ги полазиха.

— Да се приберем вече — каза тя.

И те се върнаха.

Когато влязоха в гостната, леля Лизон се бе заела отново с плетката си, свела чело над ръкоделието; слабите ѝ пръсти потреперваха леко, като че от преумора.

Жана се приближи до нея.

— Време е да спим вече, лельо.

Старата мома извърна очи — бяха зачервени, сякаш бе плакала. Влюбените съвсем не ѝ обърнаха внимание; но младият мъж внезапно забеляза, че тънките обувки на девойката бяха съвсем мокри. Обзет от безпокойство, той попита нежно:

— Не изстинаха ли милите ви крачета?

Изведнъж пръстите на лелята се разтрепераха толкова силно, че плетката ѝ се изплъзна, кълбото прежда се търкулна далеч по паркета. Тя рязко скри лице в ръцете си и се разхълца конвулсивно.

Годениците я гледаха слисани и неподвижни. Жана коленичи бързо, отмахна ръцете ѝ и зашепна тревожно:

— Но какво ти е, какво ти е, лельо Лизон?

Тогава клетата жена промълви едва чуто, с прекъсван от сълзи глас и сгърчено от мъка тяло:

— Когато той те попита... Изстинаха ли... ва... вашите мили крачета?... Никога не са ми казвали такива неща... на мене... никога... никога...

Изненадана и трогната, Жана все пак изпита желание да се изсмее при мисълта за влюбения, който би редил нежни слова на Лизон, а виконтът се бе извърнал, за да прикрие усмивката си.

Но лелята веднага стана, остави кълбото на земята и плетката си на креслото и избяга без свещ по тъмните стълби, като се добра пипнешком до стаята си.

Щом останаха сами, двамата млади се спогледаха развеселени и разнежени, Жана прошепна:

— Бедната леля Лизон!

А Жюлиен добави:

— Май не е на себе си тази вечер!

Те се държаха за ръце, не се решаваха да се разделят, а после тихо, съвсем тихо размениха първата си целувка пред празното, току-що напуснато от леля Лизон кресло.

На другия ден дори не се сетиха за сълзите на старата мома. Жана прекара двете седмици преди сватбата притихнала и спокойна, като че уморена от сладки вълнения.

Не ѝ остана време да се замисли и в утрото на решителния ден. Изпитваше само остро усещане на празнота в цялото си тяло, сякаш плътта, кръвта и костите ѝ се бяха стопили под кожата. Като се докоснеше до нещо, забелязваше, че пръстите ѝ силно треперят.

Опомни се едва в църквата, по време на службата.

Омъжена! И тъй, тя е омъжена! Редицата случки, движения, събития от заранта досега ѝ се струваха сън, истински сън. Има такива

мигове, когато всичко около нас изглежда променено. Дори жестовете ни придобиват ново значение и часовете губят обичайните си места.

Чувствуваше се замаяна и най-вече учудена. До снощи още нищо не бе променено в живота ѝ. Само постоянно очакваното щастие бе станало по-близко, почти осезаемо. Заспа като момиче, е сега бе жена.

И така, тя прекрачи преградата, която сякаш скрива бъдещето с всички негови радости и бленувани наслади. Като че ли пред нея се разтвориха някакви двери; тя щеше да навлезе в „очакваното“.

Обредът беше към края си. Влязоха в сакристията, почти празна, защото не бяха канили никого; след малко излязоха.

Когато се показаха на черковната врата, раздаде се оглушителен трясък; младоженката подскочи, а баронесата изпищя — това беше поздравителният залп на селяните. Пушечната стрелба продължи чак до „Тополите“.

Сложена бе закуска за семейството, за местния и за ипорския свещеник, за кмета и свидетелите, избрани между едрите земевладелци в околността.

После се разходиха из градината в очакване на вечерята. Баронът, баронесата, леля Лизон, кметът и абат Пико тръгнаха по алеята на маминка, а другият свещеник вървеше с широки крачки по насрещната алея и четеше требника си.

Изад замъка долиташе веселата глъчка на селяните, които пиха сидър^[1] под ябълките. Цялото селце, празнично стъкмено, изпълваше двора. Момците и момите се гонеха.

Жана и Жюлиен пресеяха горичката, изкачиха се на насипа и се загледаха безмълвно в морето. Беше хладничко, духаше севернякът, макар че беше още средата на август; жаркото слънце пламтеше сред яркосиньото небе.

Младите хора потърсиха завет, пресеяха равнината и завиха надясно, за да отидат в лъкатушната гориста долчинка, която се спуща към Ипор. Щом стигнаха до дърветата, престанаха да чувствуват полъха на вятъра, кривнаха от пътя по тясна пътечка, която се провираше сред листака. С мъка вървяха редом и тя усети, че ръката на Жюлиен се плъзга бавно около кръста ѝ.

Не каза нищо, задъхана, с разтуптяно сърце и пресечен дъх. Ниските клони милваха косите ѝ. Навеждаха се често, за да минат. Тя

откъсна един лист; на него се бяха сгушили две калинки, като две крехки червени раковини.

Малко успокоена, Жана забеляза невинно:

— Гледай ти, семейство.

Жюлиен докосна с устни ухото ѝ:

— Тази вечер вие ще бъдете моя жена.

Макар че узна доста неща по време на своя престой на село, тя все още мислеше само за поезията в любовта, затова думите му я изненадаха. Негова жена? Нима не беше вече такава?

Той започна да обсипва с леки, бързи целувки слепите ѝ очи и шията, там, където се виеха първите къдри. Тръпнеща под тия мъжки целувки, на които не беше свикнала, тя неволно навеждаше глава на другата страна, за да избегне ласките, които все пак я пленяваха.

Те се озоваха неочаквано на края на гората. Жана се спря, смутена, че са се отдалечили толкова много. Какво щяха да си помислят другите?

— Да се връщаме — каза тя.

Той оттегли ръката си от кръста ѝ, двамата се обърнаха и застанаха един срещу друг тъй близо, че дъхът им докосваше лицата им. Погледнаха се втренчено с остър, пронизателен поглед, в който душите им сякаш се сляха. Търсеха се един друг в очите си, искаха да надзърнат отвъд тях, в непроницаемата тайна на душите си. Като че ли се проучваха взаимно с ням и настойчив въпрос. Какво ще бъдат те един за друг? Какъв ще бъде съвместният им живот, който започват сега? Какво ще си отредят един другиму в дългото брачно неразривно съжителство: радости и щастие ли, или разочарование? И двамата имаха чувството, че се виждат за първи път.

Изведнъж Жюлиен сложи двете си ръце на раменете на Жана и я целуна дълбоко и силно по устата, както никога друг път не бе я целувал. Целувката сякаш се плъзна в нея, проникна до вените и до мозъка на костите ѝ, така тайнствено я разтърси, че тя буйно отблъсна Жюлиен с ръце и едва не политна назад.

— Да си вървим, да си вървим! — шепнеше тя.

Той не отвърна нищо, взе ръцете ѝ и ги задържа в своите.

Чак до в къщи не размениха нито дума. Останалата част от деня им се стори много дълга.

Едва привечер седнаха на масата. Вечерята бе скромна и завърши скоро, противно на нормандските обичаи. Някакво смущение сковаваше гостите. Само двамата свещеници, кметът и четиримата поканени чифликчии проявиха малко груба веселост, както подобава на сватба.

Смехът почти замираще, но кметът каза нещо остроумно и го съживи отново. Беше около девет часът. Поднесоха кафето. Навън, под ябълките в предния двор, почваше селският бал. През отворения прозорец се виждаше цялото празненство. Фенерчетата, окачени по клоните, придаваха на листата светлозелен оттенък. Селяни и селянки подскачаха в кръг и пееха с пълно гърло дивашки танцов припев, а две цигулки и един кларнет им пригласяха пискливо, кацнали на голяма кухненска маса вместо естрада. Шумната песен на селяните понякога напълно заглушаваше инструментите и нежната мелодия, разкъсана от необузданите гласове, сякаш падаше от небето на малки откъси от няколко отронени ноти.

От две големи бъчви, обкръжени с горящи факли, наливаха на тълпата да пие. Две слугини непрекъснато плакнеха в едно ведро чашите и купичките и още мокри от водата, ги подлагаха под кранчетата, откъдето течеше алената струя на виното или златната на сидъра. А жадните танцьори, спокойните старци и запотените девойки се притискаха, протягаха ръце, за да грабнат на свой ред някоя чаша, и отметнали назад глави, гаврътваха на един дъх любимото питие.

На една маса имаше хляб, масло, сирене и колбаси. От време на време хапваха по залък и тази здрава и буйна веселба под свода на осветените листа будеше у унилите сътрапезници в господарския дом желание и те да танцуват, да пият от издутите бъчви, да хапнат резен хляб с масло и глава суров лук.

Кметът отмерваше такта с ножа си и се провикна:

— Дявол да го вземе! Разкошно нещо — също като сватбата в Ганаш.

Сред гостите пробягна сдържан смях. Но абат Пико, естествен враг на гражданската власт, отвърна:

— Искате да кажете сватбата в Кана.

Другият не прие наставлението.

— Не, господин абат, знам какво говоря, щом казвам Ганаш, мисля за Ганаш.

Гостите станаха от масата и преминаха в салона. После се смесиха за малко с развеселената тълпа. А след това поканените се разотидоха. Баронът и баронесата тихо се препираха за нещо. Позадъхана от когато и да било, госпожа Аделаид отказваше да изпълни искането на мъжа си. Най-сетне тя издума почти на висок глас:

— Не, приятелю, не мога, не знам как да подхвана.

Тогава бащата се отдръпна рязко и се приближи до Жана.

— Да се поразходим ли заедно, моето момиче?

— Щом искаш, татко — отвърна Жана, съвсем развълнувана.

Излязоха. От вратата още ги лъхна остър ветреца откъм морето, студен летен вятър, предвестник на есента.

По небето се гонеха облаци. Те ту забулваха, ту откриваха звездите.

Хванал дъщеря си под ръка, баронът нежно стискаше пръстите ѝ. Изглеждаше смутен, колебаеше се. Най-сетне се реши:

— Мое дете, трябва да изпълня трудна задача, която се падаше на майка ти. Но понеже тя се отказва, трябва да я заместя аз. Не знам какво знаеш по въпросите за битието. Има тайни, които човек грижливо крие от децата, особено от момичетата, защото те трябва да останат душевно чисти, безупречно чисти до часа, когато ги даваме в ръцете на мъжа, който ще има грижа за щастието им. Негов дълг е да вдигне булото, хвърлено над сладката тайна на живота. Но ако никаква догадка още не е докоснала девойките, те често се бунтуват пред малко грубата действителност, която се крие зад мечтите. С наранена душа, с наранено тяло дори, те отказват да дадат на съпруга си това, за което човешкият и природният закон му дават безусловно право. Не мога да ти кажа нищо повече, мила, не забравяй само едно — ти цяла принадлежиш на съпруга си.

Какво знаеше всъщност Жана? За какво се досещаше? Разтрепера се, налегна я печал, тягостна и мъчителна като предчувствие.

Прибраха се. На вратата на салона ги чакаше изненада, Госпожа Аделаид хълцаше на гърдите на Жюлиен. Сълзите и шумните ѝ ридания, като че раздухвани с ковашки мях, излизаха едновременно от носа, устата и очите ѝ. Озадачен, несръчен, младият мъж придържаше отпуснатата в ръцете му дебела жена, която му поверяваше своята скъпа, мъничка, обожаема дъщеря.

Баронът се спусна към нея.

— О, без сцени, без разнежване, моля ви!

Той сграбчи жена си и я настани в креслото, докато тя бършеше лицето си. После баронът се обърна към Жана:

— Хайде, моето момиче, целуни бърже майка си и иди да си легнеш.

Жана прегърна родителите си и избяга, готова самата тя да се разплаче.

Леля Лизон се беше оттеглила в стаята си. Баронът и жена му останаха сами с Жюлиен. И тримата се чувствуваха тъй неловко, че не можеха да кажат ни дума. Двамата мъже стояха прави във вечерните си костюми и гледаха разсеяно, а госпожа Аделаид, отпусната в креслото, преглъщаше още сълзите си. Стана им непоносимо стеснително и баронът заговори за пътешествието, което щяха да предприемат младите след няколко дни.

В това време Розали разсъбличаше Жана в нейната стая и лееше сълзи като из ведро. Ръцете ѝ се движеха наслуки, не можеше вече да намери нито връзките, нито карфиците и явно изглеждаше поразвълнувана от господарката си. Но Жана съвсем не мислеше за сълзите на прислужничката си; струваше ѝ се, че е навлязла в друг свят, че е пътувала на друга планета, разделила се е с всичко, което бе познавала, за което бе миляла. Всичко в живота и в мисълта ѝ сякаш бе обърнато наопаки. Мина ѝ дори през ум странната мисъл дали обича мъжа си. Изведнъж той ѝ се стори чужденец, когото едва познава. Преди три месеца не знаеше за съществуването му, а сега бе негова жена. Защо стана това? Защо трябваше да се хвърли тъй бързо в брака като в зинала пред краката ѝ пропасть?

Когато привърши нощния си тоалет, тя се плъзна в леглото. Прохладните завивки предизвикаха тръпки по кожата ѝ и засилиха усещането на студ, самота и тъга, което от два часа гнетеше душата ѝ.

Розали избяга все още разхълцана и Жана зачака. Зачака тревожна, със свито сърце неизвестното, за което се досещаше и за което баща ѝ смътно загатна, тайнственото откровение, великата тайна на любовта.

Не чу стъпки по стълбата, а изведнъж някой лекичко почука три пъти на вратата ѝ. Тя изтръпна ужасена и не отговори. Почука се отново, ключалката скръцна. Тя скри глава под завивките, като че ли

крадец се бе вмъкнал при нея. По паркета тихо изскърцаха обувки и внезапно някой докосна леглото ѝ.

Жана нервно подскочи и изписка: откри главата си и видя Жюлиен, изправен пред нея. Той я гледаше усмихнат.

— О, колко ме изплашихте! — каза тя.

— Нима не ме очаквахте? — попита той.

Тя не отговори. Жюлиен беше във вечерното си облекло, лицето му имаше хубавото си строго изражение и тя страшно се засрами, че е легнала пред този тъй изискан мъж.

Не знаеха какво да си кажат, какво да сторят, не смееха дори да се погледнат в този важен, решителен час, от който зависи истинското щастие за цял живот.

Може би той чувствуваше смътно каква опасност криеше този двубой и какво гъвкаво самообладание, каква изтънчена нежност трябваше да прояви, за да не накърни ни най-малко изострения свян, безкрайната чувствителност на тази девствена душа, закърмена в мечти.

Той лекичко взе ръката ѝ, целуна я и като коленичи до леглото като пред олтар, прошепна с тих като въздишка глас:

— Ще ме обичате ли?

Тутакси успокоена, тя повдигна от възглавницата обкръжената си с облак от дантели глава и се усмихна.

— Но аз вече ви обичам, приятелю.

Той сложи в устата си тънките пръсти на жена си и с глас, променен от това живо препятствие, промълви:

— Искате ли да ми докажете, че ме обичате?

Наново смутена, без да разбира добре смисъла на думите си, тя отвърна, спомняйки си какво ѝ беше казал баронът:

— Аз съм ваша, приятелю!

Жюлиен обсипа китката ѝ с влажни целувки и като се надигна, бавно се приближи до лицето ѝ, а тя пак понечи да се скрие.

Но изведнъж той протегна ръка над леглото и прегърна жена си през завивките, провря другата си ръка под възглавницата и я повдигна ведно с главата на Жана. Тихо, съвсем тихичко той я попита:

— Ще ми направите ли тогава малко местенце до вас?

Обзе я уплаха, инстинктивен ужас и тя зашепна:

— О, не още, моля ви се, не!

Озадачен и малко засегнат, Жюлиен подзе все тъй умолително, но малко по-рязко:

— Защо по-късно, когато тъй или иначе ще стигнем до това?

Тези думи я огорчиха, но покорна и примирена, тя пак повтори:

— Аз съм ваша, приятелю.

Тогава той се вмъкна бързо в тоалетната и тя ясно чуваше движенията му, шумоленето на съблечените дрехи, дрънкането на парите в джоба му, последователното падане на обувките му на пода.

И изведнъж той прекоси бързо стаята по долни дрехи, за да остави часовника си на камината. После се върна тичешком в съседната стаичка, където се побави известно време, и Жана бързо се обърна на другата страна и затвори очи, щом почувствува, че идва.

Тя подскочи и едва не падна на пода, когато до крака ѝ се плъзна друг студен космат крак. Сгуши се на самия край на леглото с лице в ръцете, зашеметена, готова да вика от страх и смущение.

Той веднага я сграбчи в обятията си, макар че беше обърната гърбом, и жадно зацелува шията ѝ, дантелите на нощната ѝ шапчица и бродираната яка на нощницата ѝ.

Тя не помръдваше, скована в ужасна тревога, усещаше силната му ръка, която търсеше гърдите ѝ, скрита между лактите ѝ. Задъхваше се, потресена от грубия допир. Искаше ѝ се да избяга, да изтича през къщата, да се заключи някъде далеч от този мъж.

Той спря ласките си. Жана усещаше топлината му на гърба си. Ужасът ѝ отново стихна и ненадейно ѝ мина през ум, че трябва само да се обърне и да го целуне.

Най-сетне той като че загуби търпение и каза горчиво:

— Нима не искате да станете моя малка женичка?

Тя прошепна през пръстите си:

— Не съм ли вече ваша?

Той отговори леко начумерен:

— Но не, мила, не се подигравайте с мене.

Тя съвсем се развълнува от недоволния му тон и веднага се обърна към него да му поиска извинение.

Той я сграбчи буйно, страстно, като че зажаднял за нея. Обсипа лицето и шията ѝ с бързи, хапливи, безумни целувки, зашемети я с милувки. Жана разпери ръце и не се възпротиви вече на неговото насилие, без да съзнава какво прави самата тя, нито какво прави той, с

помътена мисъл, неразбираща нищо. Но внезапно я прониза остра болка и тя застана сгърчена в ръцете му, докато той грубо я облада.

Какво стана после? Съвсем не си спомняше, защото загуби съзнание; усещаше само на устните си град от нежни, признателни целувки.

После като че ли той ѝ каза нещо и тя му отговори. Той се опита да я прегърне пак, но тя го отблъсна с ужас. Отбранявайки се, докосна гърдите си до същите гъсти косми, които бе усетила до крака си, и се отдръпна назад изненадана.

Жюлиен се умори да я моли безуспешно и легна неподвижно на гръб.

А Жана се замисли. Отчаяна до дън душа, бленувала съвсем друг вид опиянение, разочарована в най-свидното си очакване, в разбитото си щастие, тя си каза: „Ето, значи, какво нарича той да бъда негова жена. Това било! Това!“

И дълго лежа така, отчаяна, зареяла поглед в старинната легенда за любовта, изобразена на тапетите по стените, които обкръжаваха стаята ѝ.

Жюлиен мълчеше и не помръдваше. Тя бавно извърна поглед към него и видя, че спи. С полуотворена уста и спокойно изражение той спеше. Спеше!

Тя не можеше да повярва, почувствува се възмутена и оскърбена от този сън повече, отколкото от грубостта му. Той се бе отнесъл с нея като с първата случайна жена. Как можеше да спи в подобна нощ? Нима в това, което стана между тях, нямаше нищо изненадващо за него? О, тя би предпочела той да я бие, да я насилва, да я наранява до изгубване на съзнание с противните си ласки.

Лежеше неподвижна, подпряна на лакът, наведена над него, заслушана в лекото дишане, което излизаше измежду устните му и от време на време заприличваше на хълцане.

Наистана ден, отначало мътен, после светъл, розов, блестящ. Жюлиен отвори очи, прозина се, протегна се, погледна жена си, усмихна ѝ се и попита:

— Добре ли спа, миличка?

Жана забеляза, че той ѝ говори вече на „ти“ и отвърна:

— Да. А вие?

— О! Аз ли, отлично! — каза той.

После се обърна към нея, целуна я и започна спокойно да разговаря. Развиваше ѝ проекти за бъдещия им живот, планове за спестявания и тази дума, спомената няколко пъти, учудваше Жана. Тя го слушаше, без да схваща напълно смисъла на думите му, гледаше го и през главата ѝ минаваха и едва докосваха ума ѝ хиляди мимолетни мисли.

Удари осем часът.

— Хайде — каза той, — трябва да ставаме. Смешно ще бъде, ако стоим дълго в леглото.

И той стана пръв. Когато се облече, мило помогна на жена си във всички дребни подробности на тоалета ѝ, като не ѝ позволи да извика Розали.

Преди да излезе от стаята, той я задържа:

— Знаеш ли, насаме можем да си говорим на „ти“, но пред родителите ти е по-добре да почакаме малко. Когато се върнем от сватбеното пътешествие, ще бъде съвсем естествено.

Тя слезе едва за закуска. И денят протече както винаги, сякаш нищо ново не беше се случило. Само в къщи имаше един мъж повече.

[1] Сидър — ябълково вино. — Б.пр. ↑

V

Четири дни по-късно пристигна колата, която щеше да ги откара в Марсилия.

След първата тревожна нощ Жана успя да привикне със съприкосновението на Жюлиен, с целувките и нежните му ласки, но отвращението ѝ към по-близки отношения не се намали.

Тя го харесваше, обичаше го и пак се почувствува щастлива и весела.

Сбогуваха се набързо, без да се разтъжат. Само баронесата изглеждаше развълнувана; когато колата тръгваше, тя сложи в ръката на дъщеря си голяма кесия, тежка като олово.

— За дребните ти женски разноски — каза тя.

Жана пусна кесията в джоба си и конете препуснаха.

Привечер Жюлиен ѝ каза:

— Колко пари ти даде майка ти?

Тя бе забравила вече за това и изсипа парите на коленете си. Те се разляха като златна вълна — две хиляди франка. Жана плесна с ръце.

— Ще харча лудо! — каза тя и прибра парите.

След осемдневно пътуване в ужасна жега пристигнаха в Марсилия. А на следния ден малкият параход „Крал Луи“, който отиваше през Аячо в Неапол, ги отнасяше към Корсика.

Корсика! Шубраци! Бандити! Планини! Родината на Наполеон! На Жана ѝ се струваше, че излиза от действителността, за да навлезе съвсем будна в някакъв сън.

Един до друг на палубата, те гледаха как се отдалечават бързо скалистите провансалски брегове. Неподвижно, модросиньо, сякаш сгъстено, втвърдено от жарките слънчеви лъчи, морето се разстиляше под необятното яркосиньо небе.

— Спомняш ли си разходката с ладията на чичо Ластик? — попита Жана.

Вместо отговор той бързо я целуна по ухото.

Колелата на парахода прорязваха водата, смущаваха дълбокия ѝ сън. Зад тях, докъдето поглед стига, се проточваше съвсем права следата на парахода, дълга пенлива ивица, светла бразда, в която вълните се пенеха като шампанско.

Ненадейно само на няколко метра пред тях от водата изскочи огромна риба, делфин. После се гмурна надолу с главата и изчезна. Жана се стъписа от уплаха, извика и се хвърли на гърдите на Жюлиен. След това се изсмя на страха си и неспокойно загледа дали няма пак да се покаже. Само след няколко секунди делфинът се появи отново като голяма играчка, навита на пружина. После се гмурна и пак излезе. Изведнъж станаха два, три, шест делфина, те подскачаха около тежкия параход, сякаш придружаваха чудовищния си събрат — дървената риба с железни перки. Плуваха ту отдясно, ту отляво на кораба, заедно или един след друг, като че играеха на весела гоненица; мятаха се във въздуха със силни скокове, описвайки дъга, после отново се гмуркаха в морето.

Жана пляскаше с ръце, трептеше очарована при всяка поява на огромните гъвкави плувци. Сърцето ѝ подскачаше също като тях, обзето от луда детинска радост.

Изведнъж делфините изчезнаха. Зърнаха ги още един-два пъти далеч в открито море; след това не ги видяха вече и Жана се натъжи за миг от изчезването им.

Вечерта се спускаше тиха, прозрачна, сияйна, изпълнена със светлина и блажен покой. Никакво трептене във въздуха или по водата; и това безпределно умиротворение на морето и небето се предаваше на притихналите им души, в които също нищо не потрепваше.

Яркото слънце бавно се спускаше натам, към невидимата Африка, палещата земя, чиято топлина като че вече се усещаше. Не ветрец, а сякаш някаква свежа ласка докосна лицата им, щом светилото изчезна.

Те не пожелаха да се приберат в каютата, където се носеше отвратителна корабна миризма. Легнаха един до друг на палубата, загърнати в палтата си. Жюлиен заспа веднага, но Жана лежеше с отворени очи, развълнувана от неизвестността, която криеше пътуването им. Еднообразният шум на колелата я приспиваше. Тя съзерцаваше над себе си несметните сияйни и ярки звезди, искрящи като окъпани в чистото южно небе.

Призори все пак задряма. Разбуди я някакъв шум и звук от гласове. Моряците пееха и почистваха кораба. Тя разтърси мъжа си, който продължаваше да спи неподвижно, и те станаха.

Жана вдъхваше опиянена солената мъгла, която проникваше чак до върха на пръстите ѝ. Навсякъде море. Но там напред нещо се сивееше още неясно в утринния здрач, като купчина чудновати, заострени, сякаш изрязани облаци, кацнали над вълните.

Скоро започна да се вижда по-ясно. Някакви форми изпъкнаха на просветналото небе. Изникна верига от страни, назъбени планини — Корсика, забулена в прозрачен воал.

Слънцето изгря зад нея и очерта с тъмни сенки гънките на хребетите. После огря върховете, а останалата част на острова все още беше забулена в мъгла.

Капитанът, дребен старец, загорял от слънцето, съсухрен, превит, снишен, като че ли смален от суровите солени ветрове, излезе на палубата и каза на Жана с пресипнал от тридесетгодишно командване глас, изхабен от викане по време на бурите:

— Усещате ли миризмата на тази стара вещица?

До нея достигаше наистина някаква особена, остра миризма на треви, някакви диви ухания.

— Корсика мирише така, госпожо — подзе капитанът. — Това е нейният аромат. И след двадесетгодишно отсъствие бих го разпознал в морето от пет мили разстояние. Аз съм оттам. И той^[1], казват, там, на Света Елена, постоянно говорел за миризмата на родината. Той е от моя род.

И капитанът свали шапка, поздрави Корсика, поздрави отвъд океана великия пленен император, който беше от неговия род.

Жана се трогна толкова много, че едва не заплака.

После морякът простря ръка към кръгозора и каза:

— Кървавите острови.

Прав до жена си, Жюлиен я беше обхванал през кръста и двамата се вираха в далечината, за да открият посочената точка.

Най-сетне зърнаха няколко пирамидовидни скали, които корабът скоро заобиколи, за да влезе в обширен, тих залив, обкръжен от множество високи върхове, чиито подножия сякаш бяха обрасли с мъх.

Капитанът посочи към зеленината:

— Ето „макито“^[2].

Колкото по-навътре в залива навлизаше параходът, толкова повече кръгът от планини сякаш се затваряше зад него и той бавно заплува в някакво прозрачно синьо езеро, чието дъно на места прозираше.

Неочаквано се появи градът, бялнал се в дъното на залива край вълните, в подножието на планините.

Няколко малки италиански корабчета стояха закотвени в пристанището. Четири-пет лодки наобиколиха „Крал Луи“ в очакване на пътници.

Докато стягаше багажа, Жюлиен тихичко пошепна на жена си:

— Как мислиш, достатъчно ли е да дам двадесет су на прислужника?

От осем дни той непрекъснато ѝ задаваше подобни въпроси и всеки път ѝ причиняваше болка. Отвърна му с лека досада:

— Щом не си сигурен, че даваш достатъчно, дай повече!

Той постоянно спореше с хотелиерските управители и прислужници, с коларите, с продавачите за какво ли не и когато успяваше след много пазарлъци да смъкне от цената, казваше на Жана, потривайки ръце:

— Не обичам да ме обират.

Тя трепереше при вида на сметките, уверена предварително, че той ще възразява за всяко нещо, чувствуваше се унижена от тия пазарлъци, червеше се до корена на косите си под презрителните погледи, с които прислужниците, проследяваха мъжа ѝ с оскъдния бакшиш в ръка.

Той се спречка и с лодкаря, който ги отведе до сушата.

Първото дърво, което Жана видя, беше палма.

Отседнаха в голям празен хотел на ъгъла на широк площад и си поръчаха обед. След десерта, когато Жана стана с намерение да се поразходи из града, Жюлиен я прегърна и нежно ѝ пошепна в ухото:

— Да си полегнем ли малко, котенце?

Тя се смая.

— Да си легнем ли? Но аз не се чувствавам уморена.

Той я притисна.

— Но аз те желая. Разбираш ли? Вече цели два дни!...

Тя пламна засрамена и смотолеви:

— О! Сега ли! Но какво ще си кажат хората? Какво ще си помислят? Как ще поискаш стая посред бял ден? О! Жюлиен, моля ти се, недей!

Но той я прекъсна:

— Не ме е грижа какво щели да кажат или да помислят в хотела. Ей сега ще видиш дали се стеснявам.

И той позвъни.

Тя не каза нищо повече, наведе поглед, душата и плътта ѝ все още се бунтуваха пред нестихващото желание на съпруга ѝ, тя му се подчиняваше с отвращение, примирена, но унижена. Това ѝ се виждаше животинско, долно, едва ли не мръсно.

Нейната чувственост не беше се пробудила още, а мъжът ѝ се държеше така, като че тя споделяше пламенността му.

Когато келнерът дойде, Жюлиен го помоли да ги заведе в стаята им. Човекът, истински корсиканец, обрасъл чак до очите, не можеше да разбере, твърдеше, че стаята им ще бъде приготвена вечерта.

Изгубил търпение, Жюлиен обясни:

— Не, искаме сега. Уморени сме от пътуването и искаме да си починем.

Усмивка се плъзна в брадата на прислужника, а Жана изпита желание да побегне.

Когато след един час слязоха долу, тя не смееше да мине край хората, убедена, че ще се смеят и ще си шушукат зад гърба ѝ. Укоряваше в сърцето си Жюлиен, че не разбира това, че му липсва тънък усет за свян, вродена деликатност; чувствуваше между него и себе си някаква завеса, преграда; за пръв път си даде сметка, че двама души никога не проникват в душите си, до най-съкровените си мисли, че вървят един до друг, крепко прегърнати понякога, но не слети в едно, че нравственото съществуване на всеки от нас остава вечно самотно в живота.

Те останаха три дни в това градче, скрито в дъното на синия залив, топло като пещ зад завесата от планини, които не пропускаха никога вятъра до него.

След това набелязаха маршрута си и за да не спират пред мъчно проходимите места, решиха да наемат коне. Взеха два дребни корсикански жребца със свиреп поглед, мършави и неуморими, и тръгнаха една сутрин при изгрев-слънце. Яхнал муле, водачът ги

придружаваше и носеше провизиите, защото в тази дива страна няма никакви странноприемници.

Пътят вървеше отначало край залива, после сред плитка долина, която водеше към високите планини. Често пресичаха пресъхнали потоци; едва забележим ручей се провираше под камъните и плахо бълбукаше като затаено зверче.

Необработената земя изглеждаше съвсем гола. Склоновете от двете страни бяха обрасли с високи треви, пожълтели през горещия сезон. От време на време срещаша някой планинец пеша, на дребно конче или пък яхнал магаренце, не по-голямо от куче. И всички корсиканци носеха пушки на гърба си, стари, ръждясали оръжия, застрашителни в техните ръце. Въздухът сякаш бе станал по-плътен, наситен с острата миризма на уханните растения, които покриваха острова. Пътят бавно се виеше нагоре между гънките на планините.

Върховете от розов и синкав гранит придаваха приказна окраска на обширната панорама. Горите от огромни кестени по ниските склонове приличаха на зелени храсти в сравнение с величествените нагъвания на почвата в тази страна.

Понякога водачът посочваше с ръка към стръмните височини и произнасяше някакво име. Жана и Жюлиен поглеждаха, отначало не виждаха нищо и най-сетне зърваха нещо сиво като купчина камъни, свлечени от върха. Там бе кацнало селце, малко колибарско селище от гранит, прилепнало като същинско гнездо, почти незабележимо сред огромната планина.

Продължителното бавно яздене действуваше на нервите на Жана.

— Да препуснем малко! — каза тя и пришпори коня си.

Понеже не чуваше зад себе си тропота от коня на мъжа си, тя се обърна и избухна в луд смях — той препускаше бледен, хванал гривата на животното, като се друсаше чудновато. Красотата и осанката му на хубавец правеха още по-смешни несръчността и страха му.

Тръгнаха в лек тръс. Сега пътят се виеше между два реда безкрайни горички, които покриваха като с плащ целия хребет.

Това беше „макито“, непроходим гъсталак от млади дъбчета, хвойни, бръшлян, мастикови храсти, изтравничета, дафинови дръвчета, мирти и чимшир, примесени и заплетени като коси с виещ

повет, исполински папрати, орлови нокти, розмарин, лавандула и къпини. Сякаш планината бе метнала на гърба си сплъстено руно.

Огладняха. Водачът ги настигна и ги заведе при едно прелестно изворче, каквито често се срещат в планинските страни; тънка обла струя ледена вода блика от някоя цепнатина в скалата и се стича по лист от кестен, сложен от някой пътник, за да отвежда водата право в устата.

Жана се чувствуваше тъй щастлива, че с мъка се сдържаше да не крещи от радост.

Тръгнаха отново и почнаха да се спущат надолу, като заобиколиха залива на Сагона.

Привечер минаха през Каргез, гръцко село, основано някога от заселници-бежанци, прокудени от родината си. Стройни и красиви девойки, необикновено грациозни, с кръшни бедра, дълги ръце и тънък кръст, образуваха живописна група край чешмата. Жюлиен им извика: „Добър вечер“, а те му отговориха напевно на хармоничния език на напуснатата си родина.

Когато пристигнаха в Пиана, трябваше да потърсят гостоприемство както в античните времена или в затъntenите страни. Жана тръпнеше от радост в очакване да отворят вратата, на която Жюлиен потропа. О! Това беше истинско пътешествие с всички непредвидени изненади по неизследваните пътища.

Попаднаха точно у младоженци. Приеха ги, както патриарсите навярно са приемали пратеника на Йехова. Спаха на сламеник от царевична шума в стара, изгнила къща, чиито проядени от червеи дъски и греди шумоляха тихо, като оживели, и въздишаха.

Тръгнаха при изгрев-слънце и скоро се спряха пред същинска гора от пурпурен гранит. Остри скали, колони, камбанарии, изненадващи фигури, изваяни от времето, от разрушителния вятър и морската мъгла.

Високи до триста метра, тънки, закръглени, изкривени, гърбати, безформени, чудновати, приказни, тези изумителни скали приличаха на дървета, растения, животни паметници, хора, монаси в раса, рогати дяволи, огромни птици, чудовищни обитатели, кошмарно свърталище на зверове, вкаменени по волята на някакво капризно божество.

Притихнала, със свито сърце, Жана хвана ръката на Жюлиен и я стисна, обзета от потребност да обича сред такава красота на

природата.

Ненадейно, едва излезли из този хаос, зърнаха друг залив, изцяло обкръжен от кървавочервена гранитна стена. Пурпурните скали се отразяваха в синьото море.

Жана промълви:

— О! Жюлиен!

Тя не намери други думи, затрогната, възхитена, със свито гърло; две сълзи се плъзнаха от очите и. Той я гледаше слисан и попита:

— Но какво ти е, котенце?

Жана избърса страните си, усмихна се и каза с леко разтреперан глас:

— Нищо... нерви... не зная... Гледката ме порази. Толкова съм щастлива, че най-малкото нещо вълнува сърцето ми.

Той не проумяваше тия женски възбуждения и трепетите на тия чувствителни създания, които полудяват от най-незначителната дреболия, които изживяват възторга като катастрофа, вълнуват се от неуловими усещания и изпадат в буйна радост или отчаяние.

Сълзите ѝ му се струваха смешни и изцяло загрижен от лошия път, той каза:

— По-добре ще направиш, ако внимаваш за коня си.

Те се спуснаха до самия залив по една едва проходима пътека и завиха надясно, за да се изкачат по мрачния дол Ота.

Пътеката изглеждаше страшна. Жюлиен предложи:

— Да се изкачим ли пеш?

Жана се съгласи с удоволствие, очарована, че ще ходи и ще бъде сама с него след току-що изпитаното вълнение.

Водачът тръгна напред с мулето и конете, а те поеха бавно нагоре. Планината, пропукала се отгоре до долу, образуваше тесен отвор. В цепнатината се провираше пътечка, виеше се по дъното между две чудовищни стени; буен поток се свличаше в дола. Въздухът бе леден, гранитът изглеждаше черен, а високо горе къс синьо небе предизвикваше почуда и шемет.

Жана се стресна от неочакван шум. Вдигна очи; из една дупка излетя грамадна птица — орел. Разперените му крила сякаш докосваха двете стени на кладенеца. Той се издигна до синевата и изчезна в нея.

Малко по-далече пукнатината в планината се раздвояваше. Пътечката се катереше в остри зигзаги между двете урви. Лека, палава,

Жана вървеше първа, под краката ѝ се ронеха камъчета, тя се надвесваше смело над пропастите. Жюлиен я следваше малко задъхан, загледал в земята, за да не му се завие свят.

Изведнъж ги заля поток от слънчева светлина; стори им се, че излизат от преизподня. Бяха ожаднели. Влажна следа ги отведе до мъничко изворче, което течеше по улей от кухо дърво, направен от козарчетата. Губер от мъх застилаше земята около него. Жана коленичи, за да пие. И Жюлиен стори същото.

Докато тя пиеше с наслада студената вода, той я прихвана през кръста и се опита да я измести от крайчето на дървения улей. Жана не отстъпи. Устните им се боричкаха, срещаша се, отблъскваха се. В случайностите на борбата те улавяха един след друг тънкия край на чучура и го захапваха, за да не го изпуснат. А студената водна струя, ту улавяна, ту изпускана, секваше, после пак протичаше, пръскаше лицата, вратовете, дрехите и ръцете им. В косите им блещукаха капчици вода, подобни на перли. А ручеят отнасяше целувките им.

Внезапно любовно вдъхновение осени Жана. Тя напълни устата си с прозрачната течност и с издути като мях бузи даде на Жюлиен да разбере, че иска да утоли жаждата му уста в уста.

Той протегна усмихнат шия с отметната назад глава и разтвори ръце; на един дъх пресуши този извор от жива плът, който вля дълбоко в него пламенно желание.

Жана се бе облегнала на него с необичайна нежност. Сърцето ѝ пърхаше, гърдите ѝ се повдигаха, очите ѝ изглеждаха премрежени, овлажнели. Тя прошепна съвсем тихо:

— Жюлиен!... Обичам те!... — и като го привлече към себе си, се отпусна на земята и закри с ръце пламналото си от срам лице.

Той се повали над нея, прегърна я буйно. Тя се задъхваше в страстно очакване и изведнъж извика, поразена като от мълния от усещането, което зовеше.

Изкачиха се много бавно до края на стръмнината, защото Жана беше все още развълнувана и отмаляла. Едва вечерта пристигнаха в Евиза у един роднина на водача им Паоли Палабрети.

Той беше едър, малко прегърбен човек, с мрачен, охтичав вид. Заведе ги в стаята им, тъжна стая с голи каменни стени, но все пак хубава за тази страна, която е чужда на всякаква изтънченост. Изказа им на своето корсиканско наречие, смесица от френски и италиански,

колко му е приятно да ги приеме, но звънлив глас го прекъсна и дребна тъмнокоса жена с големи черни очи, загоряла от слънцето кожа, тясна талия и открити във вечна усмивка зъби се втурна, целуна Жана и разтърси ръката на Жюлиен, като повтаряше:

— Добър ден, госпожо, добър ден, господине, как сте?

Тя взе шапките, шаловете, подреди всичко само с едната си ръка, понеже другата беше превързана, после накара всички да излязат, като каза на мъжа си:

— Иди ги разходи, докато приготвя вечерята.

Господин Палабрети се подчини веднага, застана между двамата млади и ги поведе да разгледат селото. Той провличаше стъпките и думите си, кашляше често и при всеки пристъп на кашлицата си повтаряше:

— Студеният въздух на дола ми разсипа дробовете.

Той ги изведе по една затънтена пътечка до огромни кестени. Спря се ненадейно и с равен глас каза:

— Тук бе убит от Матиьо Лори братовчед ми Жан Риналди. Вижте, аз бях там, съвсем близо до Жан, когато Матиьо изскочи на десетина крачки пред нас. „Жан — извика той, — не отивай в Арбертаче; не отивай, Жан, или ще те убия, казвам ти го!“ Аз хванах Жан за ръка: „Не отивай, Жан, той ще го направи!“

Всичко това беше заради едно момиче, около което и двамата обикаляха, Паулина Синакупи.

Но Жан почна да вика: „Ще отида, Матиьо. Не си ти, който ще ми попречиш.“ Тогавя Матиьо свали пушката си, преди аз да успея да приготвя моята, и гръмна. Жан подскочи на два крака като дете, което скача на въже, да, господине, и се строполи върху мене, пушката ми се изплъзна и се изтърколи чак до оня дебел кестен, ей там.

Устата на Жан беше широко отворена, но той не каза ни дума повече, беше мъртъв.

Младите хора гледаха втрещени спокойния свидетел на това престъпление. Жана попита:

— Ами убиецът?

Паоли Палабрети се закашля продължително и отговори:

— Той избяга в планината. Брат ми го уби на другата година. Нали сте чували за брат ми, Филипи Палабрети, бандита.

Жана трепна:

— Вашият брат? Бандит?

В очите на хладнокръвния корсиканец проблесна гордост.

— Да, госпожо, прочут бандит беше. Шестима жандарми повали. Умря заедно с Николо Морали, когато ги бяха обкръжили в Ниоло, след шестдневна борба, полумъртви от глад. — После добави с примирение: — Такива са обичаите в нашата страна — със същия тон, с който казваше: „Това е от студения въздух в дола.“

След това се прибраха за вечеря, а дребната корсиканка се държеше с тях, като че ги познаваше от двадесет години.

Жана бе преследвана от безпокойство. Ще намери ли отново в ръцете на Жюлиен необикновеното и силно чувствено сътресение, което беше изпитала върху мъха при извора?

Когато останаха сами в стаята, тя тръпнеше да не би пак да остане безчувствена под целувките му. Но доста скоро се успокои и това бе първата ѝ любовна нощ.

На другия ден в часа на тръгването не ѝ се искаше да напусне тази скромна къща, където ѝ се стори, че за нея почва ново щастие.

Тя привлече в стаята си дребната жена на корсиканеца и подчертавайки, че съвсем не иска да ѝ прави подарък, настоя, като дори се поразсърди малко, да ѝ изпрати от Париж, веднага щом пристигне там, нещо за спомен, спомен, на който тя придаваше суеверно значение.

Младата корсиканка се противи дълго, не искаше да приеме. Най-сетне се съгласи.

— Добре — каза тя, — изпратете ми малък револвер, но съвсем малък.

Жана широко отвори очи. Корсиканката добави шепнешком на ухото ѝ, както се доверява сладка, съкровена тайна:

— За да убия девера си. — И тя усмихнато разви бързо бинта от ръката, с която не си служеше, и показа бялата си заоблена плът, намущкана тук-таме с кама и почти заздравяла вече. — Ако не бях силна като него — каза тя, — щеше да ме убие. Мъжът ми не е ревнив, той ме познава. И после, знаете, той е болен; това му уталожва кръвта. Пък и аз съм честна жена, госпожо. Но девер ми вярва всичко, каквото му кажат. Ревнив е и за мъжа ми. И сигурно пак ще почне. Тогава, ако имам револвер, ще бъда спокойна и уверена, че ще му отмъстя.

Жана обеща да изпрати оръжието, целуна нежно новата си приятелка и продължи пътя си.

Останалото пътуване бе истински сън, безкрайна прегръдка, опиянение от ласки. Тя не видя нищо — нито гледки, нито хора, нито местностите, в които спираха. Гледаше само Жюлиен.

Между тях се породи прелестна детинска близост с любовни лудории, с глупави, но пленителни думички, кръщаваха с умалителни имена всички извивки, очертания и гънки на телата си, където се спираха с наслада устните им.

Понеже Жана спеше на дясната си страна, често лявата ѝ гръд биваше открита при събуждането и. Забелязал това, Жюлиен я кръсти „бездомната“, а другата — „влюбената“, защото розовото ѝ връхче изглеждаше по-чувствително към целувките.

Дълбоката падина между двете стана „алея на маминка“, защото той постоянно се разхождаше по нея, а другата, по-потайна падина бе наречена „пътя за Дамаск“, за спомен от дола Ота.

Когато стигнаха в Бастия, трябваше да платят на водача. Жюлиен затършува из джобовете си и като не намери нужната сума, каза на Жана:

— Понеже не харчиш двете хиляди франка от майка ти, дай да ги нося аз. Ще бъдат на по-сигурно място в моя джоб и няма да има нужда да разменям пари.

Тя му подаде кесията си.

Отидоха в Ливорно, посетиха Флоренция, Генуа, цялото крайбрежие. В една ветровита сутрин се озоваха в Марсилия. Минали бяха два месеца от заминаването им от „Тополите“. Беше петнадесети октомври.

Жана се натъжи от студения вятър, който сякаш идеше оттам, от далечната Нормандия. От известно време Жюлиен изглеждаше променен, уморен, равнодушен. Тя се страхуваше, без да знае защо.

Забави връщането с още четири дни. Не ѝ се искаше да напусне тази хубава слънчева страна. Струваше ѝ се, че кръгът на щастието ѝ се сключва с това пътуване.

Най-сетне отпътуваха.

В Париж трябваше да направят всички покупки във връзка с окончателното им настаняване в „Тополите“. Жана се радваше, че ще може да закупи чудесни неща благодарение на подаръка на маминка,

но първото нещо, за което помисли, беше пистолетът, обещан на младата корсиканка от Евиза.

На другия ден след пристигането им тя каза на Жюлиен:

— Мили, върни ми, моля ти се, парите от мама, защото ще си купувам разни работи.

Той се обърна към нея с недоволно лице.

— Колко ти трябват?

Изненадана, тя промълви едва чуто:

— Но... колкото искаш.

— Ще ти дам сто франка — каза той, — само че не пилей на вятъра.

Смаяна, смутена, тя не знаеше какво да му отговори. Най-сетне продума колебливо:

— Но... аз... аз ти дадох тия пари, за да...

Той не я остави да се доизкаже:

— Да, точно така. Но не е ли все едно дали са в твоя, или в моя джоб, щом парите ни са общи? Не ти отказвам, нали, щом ти давам сто франка.

Тя взе петте златни монети, без да прибави дума, но не се осмели вече да иска други и купи само пистолета.

След осем дни отпътуваха за „Тополите“.

[1] Наполеон. — Б.пр. ↑

[2] Гъсти и непроходими шубраци в Корсика. — Б.пр. ↑

VI

Пред бялата ограда с тухлени стълбове ги очакваха родителите им и прислугата. Пощенската кола спря, запрегръщаха се продължително. Маминка плачеше, Жана, развълнувана, изтри две сълзи, бащата крачеше нервно назад-напред.

После, докато сваляха багажа, пред запаления в камината огън Жана разказа за пътуването. Думите се лееха обилно от устните ѝ и за половин час тя изреди всичко без някои малки подробности, забравени при бързото разказване.

След това младата жена отиде да разопакова багажа си. Помагаше ѝ Розали, също много развълнувана. Когато наредиха всичко, сложиха по местата им бельото, роклите и тоалетните принадлежности, малката прислужница напусна господарката си. Жана седна леко изморена.

Запита се какво ще прави сега, пожела да намери някакво занимание за ума си, някаква работа за ръцете си. Не ѝ се искаше да слезе пак в салона при майка си, която дремеше. Помисли да се поразходи, но полето изглеждаше тъй тъжно, че само като го гледаше през прозореца, в сърцето ѝ се набираше тежка печал.

И тя изведнъж си даде сметка, че няма какво да прави, че никога вече не ще има какво да прави. Цялата ѝ младост в манастира бе заета с бъдещето, протекла бе в мечти. Безспирната смяна на надеждите ѝ изпълваше часовете ѝ тогава и те неусетно летяха. После, едва излязла от строгите стени, където бяха заключени бляновете ѝ, веднага се сбъдна любовното ѝ очакване. Тя срещна желания мъж, обикна го, омъжи се за него само за няколко седмици, както се женят хора, взели внезапно решение, и той я отнесе в обятията си, без да я остави да размисли за каквото и да било.

Но ето че сладката действителност от първите дни щеше да се превърне във всекидневие, което затваря вратата на неясните надежди, на прелестното безпокойство пред неизвестното. Да, тя нямаше вече какво да очаква.

А и нямаше какво да прави днес, нито утре, нито когато и да било. Жана смътно чувствуваше това, леко разочарована, с рухнали мечти.

Стана и долепи чело до студените стъкла. После, след като погледа известно време небето, по което се стелеха мрачни облаци, реши да излезе.

Нима това беше същото поле, същата трева, същите дървета като през май? Къде се бе дянала слънчевата радост на листата и зелената поезия на моравата, където пламтяха глухарчета и аленееха макове, блестяха маргаритки и трептяха, като че свързани с невидими нишки, приказни жълти пеперуди? Нямаше го вече и упоителния въздух, наситен с живот, с ухания, с плодоносни атоми.

Алеите, мокри от безспирните есенни дъждове, покрити с дебел килим мъртви листа, се простираха под тънките тополи, зъзнеци в своята голота. Безлистите вейки потръпваха от вятъра, поклащаха сетните листа, готови да се отронят в простора. И непрестанно, по цял ден, като неспирен печален дъжд, навяващ плач, тези последни съвсем жълти вече листа се откъсваха, подобни на големи жълтици, завъртаха се във въздуха, политаха и падаха.

Жана стигна до горичката. Беше тъжно като в стая на умиращ. Зеленият жив плет, който разделяше и прикътваше малките лъкатушни пътечки, беше разкъсан. Преплетените храсти, прилични на изящна дървена дантела, се удряха помежду си с крехките си вейки, а шепотът на окапалите сухи листа, които вятърът подемаше, гонеше и струпваше на купчини тук-там, напомняше скръбна предсмъртна въздишка. Малки птички с премръзнало писукане подскачаха от клон на клон и търсеха подслон.

Защитени от плътната завеса на брястовете, застанали на предна линия срещу морския вятър, липата и яворът, все още в лятната си премяна, бяха обагрени от първите студове, според естеството на соковете си, и изглеждаха облечени: тя — в червено кадифе, а той — в оранжева коприна.

Жана бавно се разхождаше напред-назад по алеята на маминка, край чифлика на Куйар. Нещо я гнетеше, може би предчувствуваше дългите скучни дни на еднообразния живот, който я чакаше.

Тя седна на възвишението, където Жюлиен за пръв път й заговори за любов. Стоеше унесена, почти без да мисли, в пълна

изнемога, с едничкото желание да легне и да заспи, за да се изплъзне от тъгата на този ден.

Изведнъж зърна една чайка, която прекоси небето, гонена от вятъра, и си спомни орела, който видя там, в Корсика, в мрачния дол Ота. Сърцето ѝ болезнено потръпна от спомена за нещо хубаво и безвъзвратно отминало. И внезапно тя сякаш видя отново лъчезарния остров с дивите му ухания, слънцето, под което зреят портокали и лимони, планините с розови върхове, лазурните заливи и доловете, в които шумят потоци.

Тогава влажната и сурова природа, която я обкръжаваше със злокобно падащите листа и сивите подгонени от вятъра облаци, я обгърна тъй плътно със своята безутешност, че тя се прибра в къщи, за да не се разридае.

Маминка дремеше лениво отпусната край камината, привикнала на меланхолията на дните, без да я чувства вече. Баща ѝ и Жюлиен бяха излезли да се разходят и да поговорят по работите си. Нощта се спусна и потоци в мрачна сянка обширната гостна, осветявана от време на време от отблясъците на огъня.

Навън, през прозорците, все още се виждаше в светлината на умирация ден замърсената есенна гледка и сивеещото небе, и то като че зацапано с кал.

Скоро се появи баронът, последван от Жюлиен. Щом влезе в тъмната стая, баронът позвъни и извика:

— Скоро, скоро донесете лампите! Тук е тъжно.

Той седна пред камината и докато от мокрите му крака се дигаше пара срещу огъня и от подметките му се отлепяше засъхналата от топлината кал, каза, весело потривайки ръце:

— Струва ми се, че ще застудее; небето се изяснява от север; имаме пълнолуние. Тази нощ ще бъде страшен студ. — После се обърна към дъщеря си: — Е, какво, моето момиче, доволна ли си, че се върна в родния край, в къщи, при твоите старци?

Този обикновен въпрос развълнува Жана. Тя се хвърли просълзена в прегръдките на баща си и нервно го целуна, като че му искаше прошка; защото, макар че се силеше вътрешно да бъде весела, чувствуваше се тъжна до изнемога. А се бе надявала, че ще се зарадва, като види родителите си; чудеше се на студенината, която сковаваше обичта ѝ; като че ли след като много мислиш отдалеч за тия, които

обичаш и си отвикнал да ги виждаш всеки миг, когато ги срещнеш отново, чувството ти спира за малко, докато се подновят връзките на съвместния живот.

Вечерята се проточи, почти не разговаряха. Жюлиен сякаш бе забравил жена си.

После в салона тя се отпусна лениво край огъня срещу маминка, която спеше дълбоко; ненадейно, сепната от гласовете на двамата мъже, които спореха, Жана се опита да се опомни и се запита дали и тя също ще бъде обхваната от тази морна и от нищо ненарушавана летаргия на навика?

Пламъкът на камината, мек и червеникав през деня, сега светеше ярко, пращеше. Лумваше внезапно и осветяваше потъмнелите тапицерии на креслата — лисицата и щъркела, печалния рибар, щуреца и мравката.

Баронът се приближи усмихнат и протегна ръце към горящите главни:

— Охо! Как хубаво пламти тази вечер! Студено, деца, студено! — После сложи ръка на рамото на Жана и посочи огъня: — Виждаш ли, моето момиче, ето най-хубавото нещо на света: огнището, огнището и близките около него. Нищо не може да се сравни с това. Но да си лягаме, а? Сигурно сте изморени, деца.

Когато се качи в стаята си, младата жена се запита как може връщането в едни и същи любими уж места да бъде тъй различно. Защо се чувствуваше наранена, защо този дом, тази скъпа страна, всичко, което досега будеше трепет в сърцето ѝ, днес ѝ изглежда така тягостно?

Случайно погледът ѝ се спря на часовника. Пчеличката все още прехвъркваше отляво надясно, отдясно наляво със същото бързо, безспирно движение над позлатените цветя. Тогава неочаквано Жана изпита прилив на обич, развълнува се до сълзи от малкия механизъм, който сякаш живееше, пееше часовете и туптеше като сърце.

Без съмнение тя не се развълнува толкова, когато прегръщаше баща си и майка си. Сърцето има загадки, недостъпни за разума.

За пръв път след женитбата си Жана беше сама в леглото — под предлог, че е уморен, Жюлиен взе друга стая. Бяха се споразумели впрочем, че всеки ще си има отделна спалня.

Дълго не можа да заспи, отвикнала да спи сама, учудена, че не усеща до себе си друго тяло, смуцавана от бурния северен вятър, който яростно блъскаше покрива.

Събуди се сутринта от ярка светлина, която бе обагрила в кървавочервено леглото ѝ. Стъклата, замрежени от скреж, се червенееха, като че ли целият кръгозор гореше.

Жана се загърна в широк пенъоар, изтича до прозореца и го разтвори.

В стаята нахлу леден морски вятър, здрав и щипещ, прониза я остър студ, от който очите ѝ се насълзиха. На пурпурното небе иззад дърветата се подаваше слънцето, голямо, лъчезарно, с подпухнал като на пияница лик. Покрита с бяла пелена, твърда и изсъхнала, земята кънтеше под стъпките на ратаите. Само за една нощ всички клони на тополите се бяха оголили напълно: отвъд полето се виждаше дългата зеленикава линия на морските вълни, осеяни с бели ивици пяна.

Яворът и липата бързо смъкваша под напора на вятъра своята премяна. При всеки пристъп на ледения вятър безброй отронени от внезапната слана листа се разпръсваха във въздуха като ято птици. Жана се облече, излезе и колкото да се намира на работа, отиде да навести чифликчиите.

Мартенови я посрещнаха с разтворени обятия, домакинята я целуна по бузите; после я накараха да изпие малка чаша ликьор. И тя отиде в другия чифлик. Семейство Куйар също я посрещнаха с разтворени обятия, домакинята я разцелува по ушите и тук трябваше да глътне чашка ракия от боровинки.

След това се прибра за закуска.

Денят протече както предишният, само че вместо влажен беше студен. Другите дни на седмицата приличаха по всичко на тези два. А всичките седмици на месеца приличаха на първата.

Но малко по малко тъгуването ѝ по далечни страни стихна. Навикът слагаше утайка от примирение върху живота ѝ, както някои води наслояват воден камък по предметите. В сърцето ѝ отново се породил интерес към хилядите незначителни неща от всекидневието, към обикновените и посредствени занимания. Обзе я някаква съзерцателна меланхолия, неопределено разочарование от живота. Какво точно ѝ трябваше? Какво желаше тя? Сама не знаеше. Светската суета ни най-малко не я привличаше, не изпитваше никаква

жажда за развлечения, не се стремеше дори към възможните радости. Пък и какви ли радости? Всичко бавно се обезцветяваше пред очите ѝ, както старите кресла в гостната, избелели от времето, обезличаваше се, добиваше бледен, мрачен оттенък.

Отношенията ѝ с Жюлиен се промениха напълно. След връщането им от сватбеното пътешествие той изглеждаше съвсем друг, като актьор, който, след като е изиграл ролята си, приема обикновения си вид. Почти не се занимаваше с нея, дори едва я заговаряше; всяка следа от любов тутакси изчезна. И съвсем рядко престъпяше нощем прага ѝ.

Поел бе управлението на имотите и на дома, ревизираше договорите, тормозеше селяните, намаляваше разходите. Беше възприел държане на благородник-чифликчия и бе загубил годеническото си лустро и изтънченост.

Не се разделяше вече с износения си кадифен ловджийски костюм с медни копчета, изваден от ергенския му гардероб, макар че бе изпъстрен с петна. Поддал се на небрежността на хора, които вече нямат нужда да се харесват, той престана да се бръсне и дългата му, зле подстригана брада го загрозяваше невероятно много. Престана да се грижи и за ръцете си, а след всяко ядене изпиваше четири-пет чашки коняк.

Жана се опита да го укори, но той отвърна рязко:

— Ще ме оставиш ли на мира?

И тя не се осмели да му дава повече съвети.

Понесе тези промени по начин, който учуди самата нея. Жюлиен бе станал чужд за нея, един чужденец със заключена душа и сърце. Тя често мислеше върху това, питаше се на какво се дължи туй, че след като се срещнаха, влюбиха и венчаха в изблик на нежна обич, те се оказаха изведнъж почти тъй непознати, като че никога не бяха спали един до друг.

И защо тя страдаше тъй малко от неговата отчужденост? Така ли е в живота? Или те се бяха излъгали? Нищо ли не ѝ носеше вече бъдещето?

Ако бе останал хубав, изискан, изящен, съблазнителен, може би тя щеше да страда повече.

Решено бе след Нова година младоженците да останат сами, а бащата и майката да прекарат няколко месеца в къщата си в Руан.

Младите нямаше да напускат „Тополите“ тази зима, за да се обзаведат напълно, да се сближат и да привикнат с местата, където щеше да протече животът им. Впрочем те имаха няколко съседни, на които Жюлиен щеше да представи жена си: Бризвил, Кутлие и Фурвил.

Но младите хора не можеха още да започнат посещенията си, защото досега не бяха успели да извикат художник да смени герба на каретата.

Работата бе там, че баронът отстъпи на зет си старата семейна карета, но Жюлиен за нищо на света не можеше да се съгласи да се представи в съседките замъци, ако гербът на дьо Ламар не бъде вмъкнат редом с този на Льо Пертюи де Во.

Впрочем само един човек от околността беше специалист по хералдическите украшения — някакъв живописец от Болбек, наречен Батай, когото викаха поред във всички нормандски замъци, за да изписва драгоценните емблеми по вратичките на каретите.

Най-сетне в една ноемврийска утрин към края на закуската видяха някаква личност да вдига преградата и да се приближава по правата алея. Носеше кутия на гърба си. Това беше Батай.

Въведоха го в трапезарията и му сложиха да яде като на благородник, защото неговата специалност, постоянните му връзки с аристокрацията от окръга, вещината му по гербове, специални термини и емблеми бяха направили от него нещо като човек-герб и всички дворяни му подаваха ръка.

Заповядаха да донесат веднага хартия и молив и докато той ядеше, баронът и Жюлиен скицираха своите кръстосани гербове. Баронесата, която силно се вълнуваше от такива неща, даваше мнението си; дори Жана взе участие в разискването, като че и у нея внезапно се разбуди някакъв необясним интерес.

Без да прекъсва закуската си, Батай изказваше мнението си, взимаше от време на време молива, нахвърляше някакъв проект, привеждаше примери, описваше всички дворянски карети от околността и сякаш носеше със себе си, в духа си, та дори и в гласа си особена атмосфера на благородство.

Беше дребен човек, с ниско остригани сиви коси, с изцапани от боя ръце, цял вмирисан на безир. Говореше се, че някога се бил забъркал в долна, неморална история, но всеобщата почит на всички знатни семейства отдавна бе заличила това петно.

Щом изпи кафето си, отведоха го под навеса и махнаха мушамата, която покриваше колата. Батай я разгледа, после важно изказа мнението си за необходимите размери на рисунката; и след повторна размяна на мисли почна работа.

Въпреки студа баронесата накара да ѝ донесат стола, за да гледа как работи; после поиска мангал, за да стопли премръзналите си крака; и започна да разговаря спокойно с живописеца, разпитваше го за още неизвестни ней бракове, за нови раждания, за покойниците, като с тези сведения допълваше родовото дърво, което носеше в паметта си.

Жюлиен седеше до тъща си, възседнал обратно стола. Пушеше лулата си, плюеше по земята, слушаше и следеше с поглед изписването с бои на своето благородство.

Скоро чичо Симон, който отиваше в зеленчуковата градина с мотика на рамо, също спря, за да погледа работата; тъй като новината за пристигането на Батай беше проникнала и в двата чифлика, двете фермерки също не закъсняха да се явят. Изправени от двете страни на баронесата, те се възхищаваха и повтаряха:

— Няма що, иска се сърчност, за да измайсториш такова нещо.

Гербовете на двете вратички бяха завършени едва на другия ден в единадесет часа. Събраха се всички и изтеглиха каретата навън, за да я преценят по-добре.

Беше свършена. Обсипаха Батай с похвали и той си отиде, провесил кутията на гърба си. Баронът, жена му, Жана и Жюлиен признаха единодушно, че живописецът е момче с големи заложби, и ако бе имал възможност, сигурно би станал истински художник.

Жюлиен бе извършил от икономични съображения някои реформи, които налагаха известни изменения. Старият кочияш стана градинар, понеже виконтът реши да кара сам; той продаде и впрегатните коне, за да не харчи за храната им.

Понеже все пак трябваше някой да държи конете, докато господарите са на гости, малкото краварче Мариус бе превърнато в лакей.

Най-сетне, за да се снабди с коне, той вмъкна специална клауза в договора с Куйар и Мартен, задължаваща двамата чифликчии да му доставят по един кон веднъж в месеца на определена от него дата, срещу което се освобождаваха от задължението си да доставят птици.

И ето Куйар доведе едра жълта кобила, а Мартен — дребно бяло конче с дълъг косъм и двете животни бяха впрегнати едно до друго. Мариус, цял потънал в старата ливрея на чичо Симон, докара екипажа пред площадката.

Спретнат, леко приведен, Жюлиен си бе възвърнал малко от предишната елегантност, но дългата брада все пак му придаваше просташки вид.

Той разгледа конете, каретата, малкия лакей и ги намери задоволителни — за него имаше значение само новоизписаният герб.

Баронесата слезе от стаята си, опряна на мъжа си, качи се с мъка в колата, седна и облегна гърба си на възглавниците. И Жана на свой ред дойде. Най-напред тя се разсмя на неподходящата двойка коне. Каза, че белият бил като внук на жълтия; но после, когато забеляза Мариус с лице, потънало под фуражката с кокарда, която се опираше на носа му, с ръце, загубени в широките ръкави, и омотани в полите на ливреята му крака, които се подаваха смешно отдолу, обути в огромни обувки, когато видя как той извъръща назад глава, за да може да гледа, как повдига коляно, за да пристъпи, като че ще прескача река, как се движи слепешком, за да изпълни заповедите, целият потънал, изчезнал в широките си дрехи, тя избухна в неудържим, нестихващ смях.

Баронът се обърна, погледна обърканото човече и заразен от смеха на Жана, също се разсмя и завика на жена си, като не можеше да говори от смях:

— Гле-гледай Ма-Ма-Мариус! Ама че е смешен! Боже мой, колко е сме-смешен!

Тогава и баронесата се наведе през вратичката, погледна го и се затресе така неудържимо весело, че каретата се разклати на пружините си като раздрусана.

Жюлиен попита с пребледняло лице:

— Какво толкова смешно има тук? Трябва да сте полудели!

Жана се преви на две от смях, безсилна да се овладее, и седна на едно от стъпалата на площадката. Баронът стори същото, а в каретата баронесата се задушаваше от смях, кихаше конвулсивно, едва си поемаше дъх. Неочаквано и ливреята на Мариус се затресе — той бе разбрал навярно в какво се състои работата, защото се смееше с все сила под нахлупената си шапка.

Извън себе си от яд, Жюлиен се спусна към него. С един плесник той свали от главата на момчето гигантската шапка, която се търкулна на тревата. После се обърна към тъста си и промърмори с разтреперан от гняв глас:

— Струва ми се, че не ви подобава да се смеете. Нямахте да стигнем до това, ако не бяхте прахосали богатството си и изполяли имуществото си. Кой е виновен, че сте разорен?

Цялата веселост изчезна за миг, сякаш се вледени. Никой не каза ни дума. Жана, готова да се разплаче, се качи безшумно до майка си в колата. Баронът, изненадан и безмълвен, седна срещу двете жени, а Жюлиен се настани на капрата, след като качи разплаканото момче с пламнала буза.

Пътят бе тъжен и им се стори безкраен. Всички в каретата мълчаха. Подтиснати и смутени, те не искаха да си признаят какво тревожеше сърцата им, чувствуваха, че не биха могли да говорят за друго, погълнати изцяло от една и съща мъчителна мисъл, и предпочитаха по-скоро да мълчат печално, отколкото да докоснат този болен въпрос.

Носена от неравния тръс на двата коня, каретата минаваше край чифликчийски дворове, подгонваше изплашените черни кокошки, които литваха и изчезваха зад плетищата, от време на време голямо куче ги проследяваше с лай, после се връщаше към къщата с настръхнала козина и пак се обръщаше, за да лае по колата. Някакъв момък, с кални дървени обувки и дълги крака, крачеше лениво с ръце в джобовете, с издута от вятъра синя блуза. Той се дръпна да направи път на колата и несръчно свали каскета си, под който се показаха гладки, прилепнали на главата му коси.

Между чифлиците се разстилаха ниви и други чифлици, пръснати в далечината.

Най-сетне навлязоха в дълга алея от ели, която стигаше чак до пътя. Каретата се наклоняваше по калния, издълбан от колелата път, а маминка пищеше. На края на алеята беше спусната бяла преграда. Мариус изтича да я отвори. Те заобиколиха една обширна морава и излязоха пред висока, тъжна сграда със затворени капаци на прозорците.

Средната врата се отвори веднага, по стъпалата пред входа слезе стар, схванат прислужник с червена жилетка на черни райета, скрита

отчасти под работната му престилка.

Той се осведоми за имената на посетителите и ги въведе в обширен салон, където с мъка отвори вечно затворените капаци.

Мебелите бяха облечени в калъфи, а часовникът и свещниците — обвити в бели чаршафи. Дъх на мухъл, на застоял влажен и леден въздух като че напои с тъга дробовете, сърцата и кожата на гостите.

Всички седнаха и зачакаха. В коридора над тях се чуваха необичайно припрени стъпки. Изненаданите домакини бързо се обличаха. Мина доста време. Няколко пъти издрънка звънец. Някой се качваше и слизаше по стълбата.

Пронизвана от острия студ, баронесата час по час кихаше. Жюлиен се разхождаше надлъж и нашир. Жана седеше унило до майка си. А баронът стоеше с наведена глава, подпрян на мраморната камина.

Най-сетне една от високите врати се разтвори и в стаята се появиха виконт и виконтеса дьо Бризвил. Те бяха двамата дребни, мършави, скокливи, на неопределена възраст, изглеждаха тържествени и притеснени. Жената, облечена в копринена рокля на цветя, с малка старческа шапчица с панделки, говореше бързо и пискливо. Мъжът, стегнат в празничен редингот, поздравяваше с леко приклякване. Носът, очите, оголените му зъби, намазаните му като че с восък коси и хубавите му парадни дрехи блестяха като добре излъскани предмети.

След първите приветствия и любезности, които си размениха като съседни, никой нямаше вече какво да каже. Тогава почнаха без причина да си отправят комплименти. И двете семейства се надяваха да продължат тези отлични връзки. Добре било, че ще могат да се виждат, щом живеят цяла година на село.

Леденият въздух в гостната проникваше до костите, дразнеше гърлата. Баронесата започна да кашля, като не преставаше и да киха. Тогава баронът даде знак за тръгване. Бризвилови се опитаха да ги задържат:

— Как? Тъй скоро? Че останете още малко!

Но Жана вече беше станала въпреки знаците на Жюлиен, който намираще посещението много кратко.

Поискаха да позвънят на слугата да доведе каретата, но звънецът не работеше. Домакиният се спусна навън, върна се и каза, че конете били отведени в конюшната.

Трябваше да почакаат. Всеки се мъчеше да измисли нещо, да каже някакво изречение. Заговориха за дъждовната зима. С неволен трепет на тревога Жана попита какво правят драмата съпрузи съвсем сами цялата година. Бризвилови се учудиха на въпроса ѝ. Та те бяха постоянно заети: пишеха писма до благородните си роднини, пръснати из цяла Франция, прекарваха дните си в дребни занимания; държаха се помежду си така официално, както с чужденците, и разговаряха тържествено за най-незначителни неща.

Под високия почернял таван на необитавания просторен салон, цял в бели чаршафи, мъжът и жената, така дребни, така чистички и изрядно възпитани, изглеждаха на Жана като знатни мумии.

Най-сетне под прозорците мина колата с неравния си впряг. Но Мариус бе изчезнал. Като мислеше, че е свободен до вечерта, той, изглежда, бе отишъл да поскита из полето.

Жюлиен, вбесен, помоли да го изпратят пеша. След много приветствия от двете страни те поеха обратно пътя за „Тополите“.

Щом се настаниха в каретата, въпреки тягостното чувство от грубостта на Жюлиен, Жана и баща ѝ пак се разсмяха, като подражаваха жестовете и гласовете на Бризвил. Баронът подражаваше на мъжа, а Жана — на жената, но засегната от такова незачитане, баронесата каза:

— Не бива да им се подигравате така, те са съвсем порядъчни хора и произхождат от отлични семейства.

Млъкнаха, за да не противоречат на маминка, но въпреки всичко бащата и Жана се споглеждаха сегиз-тогиз и почваха отново. Той поздравяваше церемониално и тържествено заявяваше:

— Замъкът ви в „Тополите“ е навярно много студен, госпожо, поради морския вятър, който цял ден го брули.

Тя свиваше превзето устни и леко тръскаше глава, като окъпана патица.

— О, господине, цялата година си намирам работа тук. При това имаме толкова роднини, с които си пишем. А и господин дьо Бризвил оставя всичко на мене. Той се занимава с научни издирвания заедно с абат Пел. Те пишат религиозната история на Нормандия.

Баронесата също се усмихваше полуядосано, полублагосклонно и повтаряше.

— Не е добре да се подигравате с хора от нашата класа.

Ненадейно каретата спря. Жюлиен викаше някого, извърнат назад. Жана и баронът подадоха глави през прозорците и забелязаха някакво чудновато същество, което сякаш се търкаляше към тях. Омотал крака в полите на ливреята си, неவிждащ нищо изпод шапката, която постоянно се свличаше над очите му, размахал ръкави като крила на вятърна мелница, Мариус тичаше с все сила зад каретата, шляпаше из широките локви вода, които слепешком пресичаше, спъваше се във всички камъни по пътя, подрипваше, подскачаше овалян в кал.

Когато той настигна каретата, Жюлиен се наведе, сграбчи го за яката, издигна го до себе си и като пусна поводите, почна да удря с юмруци шапката му. Тя се нахлузи чак до раменете на момчето и закътня като барабан. Детето ревеше, мъчеше се да се отскубне, да скочи от капрата, но господарят му го държеше с една ръка, а с другата го налагаше.

— Татко!... О, татко! — повтаряше слисана Жана.

А баронесата, обзета от възмущение, стискаше ръката на мъжа си:

— Спри го, Жак!

Тогава баронът смъкна рязко предното прозорче, хвана зет си за ръкава и извика с разтреперан глас:

— Ще престанете ли най-сетне да биете детето?

Жюлиен се обърна изумен:

— Нима не виждате какво е направил ливреята си този обесник?

Но баронът си провря главата между тях.

— Е, голямо чудо! Как може да бъдете толкова груб!

Жюлиен пак се разсърди:

— Оставете ме на мира, моля ви се, това не ви засяга! — И пак вдигна ръка. Но неговият тъст внезапно хвана ръката му, смъкна я тъй силно, че я блъсна в капрата и също така буйно извика:

— Ако не престанете, ще сляза и ще съумея да ви усмиря! — И виконтьт тутакси се укроти, повдигна рамене, без да отговори, шибна конете и те препуснаха в галоп.

Двете жени не помръдваха, мъртвешки бледи. Ясно се чуваха тежките удари на сърцето на баронесата.

На вечеря Жюлиен бе по-мил от обикновено, като че нищо не беше се случило. Жана, баща ѝ и госпожа Аделаид, които в чистосърдечната си доброта забравяха бързо, разнежени от

любезността му, лесно се поддадоха на веселото настроение с чувството на блаженство, присъщо на вдигнали се след тежка болест хора.

И понеже Жана заговори отново за Бризвилови, дори и мъжът ѝ се пошегува, но побърза да добави:

— Както и да е, все пак видът им е аристократичен.

Други посещения не направиха; всеки се страхуваше да съживи случката с Мариус. Решиха да изпратят на съседите само картички за Нова година и да почакаат първите топли дни на идната пролет, за да ги посетят.

Дойде Коледа. На вечерята бяха поканени свещеникът, кметът и жена му. Поканиха ги и на Нова година — единствените развлечения, които нарушиха еднообразното редуване на дните.

Бащата и маминка трябваше да отпътуват от „Тополите“ на девети януари. Жана искаше да ги задържи още, но Жюлиен не прояви особено желание и виждайки нарастващата студенина на зет си, баронът повика една пощенска кола от Руан.

Понеже в навечерието на заминаването бе ясно и мразовито, щом стегнаха багажа, Жана и баронът решиха да слязат до Ипор, където не бяха ходили след връщането на младите от Корсика.

Минаха през горичката, която тя бе прекосила в деня на сватбата си, напълно слята с този, на когото ставаше спътница за цял живот; горичката, в която получи първата милувка, където я разтърси първият трепет, където предусети чувствената любов, която позна едва в дивия дол Ота, край извора, от който пиха, смесили целувките си с водата.

Ни листи, ни виещи се растения, само шепот на клони, сухо шумолене на оголени сечища зиме.

Влязоха в селцето. Смълчаните, безлюдни улици миришеха още на море, водорасли и риба. Навред съхнеха широки, кафяви мрежи, закачени пред вратите или проснати на чакъла. Сивото, студено море, вечно бучащо и разпенено, беше в отлив и откриваше зеленикавите скали в подножието на стръмния бряг при Фекан. А по дължината на плажа като огромни мъртви риби бяха полегнали големи лодки. Припадеше здрач. Рибарите се отправяха на групи към морето, пристъпваха тежко с големите си моряшки ботуши, с вълнени шалове около врата, носещи в едната ръка литър ракия, а в другата — фенер. Суетяха се дълго край полегналите лодки. Слагаха вътре с присъщата

си нормандска мудност мрежите, шамандурите, голяма пита хляб, гърне с масло, чаша и бутилка със силна ракия. После изтласкваха към водата изправената лодка, която се свличаше шумно по чакъла, разцепваше пяната, издигаше се над вълните, люшката се известно време, разперваше тъмни криле и потъваше в нощта със слаба светлинка на върха на мачтата.

А едрите моряшки жени, чиито кокалести тела изпъкваха под тънките рокли, се прибираха в задрямалото селце, изпратили и последния рибар, като смущаваха тежкия сън на черните улици с кресливите си гласове.

Жана и баронът съзерцаваха неподвижни как изчезват в мрака тия хора, които рискуваха всяка нощ живота си, за да не умрат от глад, и при все това бяха толкова бедни, че никога не хапваха месо.

Изпаднал във възторг от гледката на океана, баронът прошепна:

— Колко е страшно и колко е прекрасно! Колко величествено е това море, над което се спуска нощта, в което толкова човешки живота са изложени на опасност! Нали, Жанет?

— Средиземно море е много по-хубаво — отвърна Жана с хладна усмивка.

— Средиземно море! — възмути се баща ѝ. — Масло! Подсладена водица, синкава течност в корито за пране! А я погледни това — колко е страшно с пенливите си вълни! И помисли за всички тия отплували мъже, които не се виждат вече.

Жана се съгласи усмихната.

— Да, може би.

Но думата „Средиземно море“, дошла от само себе си на устата ѝ, прободеше сърцето ѝ и мисълта ѝ литна към далечната страна, където беше погребала мечтите си. Вместо да се върнат през гората, бащата и дъщерята тръгнаха по пътя и бавно изкачиха стръмнината. Почти не разговаряха, натъжени от близката раздяла.

Когато минаваха край рововете на чифлиците, в лицето им лъхаше миризма на струпани ябълки, на пресен сидър, миризма, която се носи през този сезон като че ли над цялата нормандска равнина, или пък тежък дъх на обор, топъл, приятен дъх на говежди тор. Малко осветено прозорче в дъното на двора издаваше човешко жилище.

Жана имаше чувството, че душата ѝ се разтваря широко, че долавя невидимото. Малките светлилки, пръснати сред нивята, я

накараха внезапно да почувствува остро усамотението на всички човешки същества; всичко ги откъсва, разделя и отдалечава от това, което им е скъпо.

Тогава тя каза примирено:

— Животът не винаги е весел.

Баронът ѝ отговори с въздишка:

— Какво да се прави, моето момиче, безсилни сме да го променим.

На другия ден бащата и маминка отпътуваха и Жана и Жюлиен останаха сами.

VII

Тогава картите влязоха в живота на младите хора. Всеки ден следобед Жюлиен пушеше лулата си, плакнеше устата си с коняк на малки глътки, пиеше по пет-шест чашки и изиграваше по няколко партии „безиг“ с жена си. После тя се качваше в стаята си, сядаше до прозореца и бродираше шевица за фуста, докато по стъклата на прозорците тропаше дъждът или налиташе вятърът. Понякога уморена, Жана вдигаше очи и съзерцаваше тъмното разпенено море в далечината. Вглеждаше се в него разсеяно няколко минути, после пак се залавяше за ръкоделието си.

Впрочем нямаше какво друго да прави. Жюлиен бе поел изцяло ръководството на дома, за да задоволи жаждата си за власт и страстта си за икономии. Проявяваше жестоко скъперничество, не даваше никога бакшиш, сведе храната до най-необходимото; след връщането си в „Тополите“ Жана караше хлебаря да ѝ приготвя всяка сутрин малка нормандска галета. Жюлиен съкрати този разход и я обрече на препечен хляб.

Тя не казваше нищо, за да избегне обясненията, споровете и кавгите, но изпитваше пронизваща болка при всяка проява на скъперничество от страна на мъжа си. Отрасла в семейство, където не се държеше на парите, това ѝ се струваше недостойно и противно. Много често бе чувала маминка да казва: „Та парите са за харчене!“ А Жюлиен сега повтаряше:

— Кога най-сетне ще свикнеш да не пръскаш пари на вятъра?

И всеки път, когато успяваше да откопчи няколко петачета от нечия надница или сметка, той плъзваше с усмивка монета в джоба си и казваше:

— Капка по капка вир става.

Понякога Жана отново се унасяше в мечти. Бавно отпуцаше ръкоделието си и с отмалели ръце и угаснал поглед възстановяваше нишките на някой от своите момински романи, отново изживяваше прелестни приключения. Но внезапно гласът на Жюлиен, заповядващ

нещо на чичо Симон, я изтръгваше от мечтателния ѝ унес и тя се залавяше пак търпеливо за ръкоделието си. „Всичко това е безвъзвратно минало“ — казваше си тя, а върху пръстите ѝ, стиснали иглата, се отронваше сълза.

А и Розали, тъй весела по-рано и все с песен на уста, се бе променила. Сочните ѝ бузи загубиха румения си блясък, като че хлътнаха, и понякога придобиваха пръстен оттенък.

— Болна ли си, моето момиче? — често я питаше Жана.

— Не, госпожо — отговаряше винаги прислужницата; по бузите ѝ се качваше малко кръв и тя бързо се измъкваше.

Вместо да тича както по-рано, тя влачеше с мъка краката си и дори като че не беше вече кокетна — не купуваше нищо от амбулантните търговци и те напразно ѝ показваха копринени панделки, корсети и разни парфюми.

Големият дом сякаш глухо кънтеше, съвсем мрачен, а по стените се спускаха дълги сиви бразди от дъждовете.

В края на януари започна да вали сняг. В далечината над мрачното море от север пълзяха тежки облаци; изведнъж се посипаха снежинки. За една нощ цялата равнина се покри с бяла пелена, а дърветата осъмнаха заскрежени, сякаш отрупани със замръзнала пяна.

Мрачен, с високи ботуши, Жюлиен прекарваше дните в горичката, залегнал в рова пред полето, дебнейки прелитащите птици. От време на време пушечен изстрел раздираше леденото безмълвие над полята. Ята черни подплашени гарвани излитаха от големите дървета и описваха кръгове над тях.

Смазана от скука, Жана излизаше понякога на входната площадка. Някъде много отдалеч долиташе шумът на живота, отекваше в спящия покой на мрачния синкав саван. А после чуваше само далечния ромон на вълните и неясното, непрекъснато шумолене на сипещите се безспир снежинки.

Снежната покривка ставаше все по-дебела под гъстата лека пяна, която валеше без прекъсване.

В едно такова бледо утро, неподвижна пред огъня в своята стая, Жана грееше краката си, а Розали, която от ден на ден ставаше все по-неузнаваема, бавно оправяше леглото. Ненадейно Жана чу зад себе си мъчителна въздишка. Без да обърне глава, тя попита:

— Но какво става с теб?

— Нищо, госпожо — отвърна прислужницата както всеки път, но гласът ѝ прозвуча угаснал и отпаднал.

Жана мислеше вече за друго, но изведнъж забеляза, че момичето не се движи зад нея.

— Розали! — повика я тя.

Нищо не помръдна. Жана помисли, че е излязла безшумно и извика по-силно:

— Розали!

Тъкмо щеше да протегне ръка, за да позвъни, когато дълбок стон съвсем близо до нея я накара да скочи, изтръпнала от тревога.

Прислужницата седеше на земята посиняла, с блуждаещ поглед, изопнала крака и опряла гръб до дъската на кревата.

Жана се спусна към нея:

— Какво ти е? Какво ти е?

Девојката не промълви ни дума, не стори ни жест. Втренчила безумен поглед в господарката си, тя се задъхваше, като че разкъсвана от ужасна болка. После внезапно изпъна тялото си, свлече се по гръб и сподави един отчаян вопъл между стиснатите си зъби.

Нещо шавна под прилепналата върху разкрачените ѝ бедра рокля. Дочу се странен звук, някакво клокочене, задавено, задъхано хъркане; после внезапно се раздаде протяжно мяучене на коте, слаб, но жален стон, първият страдалчески вик на влизащото в живота дете.

Жана тутакси разбра всичко, изтича като зашеметена по стълбата и завика:

— Жюлиен! Жюлиен!

Той се обади отдолу:

— Какво искаш?

— Розали... тя... — едва издума Жана.

Жюлиен се втурна, като прескачаше по две стъпала, и рязко влезе в стаята. Повдигна с едно движение полите на девојката и откри отвратително късче месо, сбръчкано, стенещо, сгърчено, лигаво. То мърдаше между разголените ѝ крака.

Жюлиен се изправи със зло лице и бутна навън слисаната си жена.

— Нямах работа тук! Върви си! Изпрати ми Людивин и чичо Симон!

Цяла трепереща, Жана слезе в кухнята. Понеже не смееше да се качи горе, влезе в гостната, където не бе палено след отпътуването на родителите ѝ, и зачака тревожно някакво известие.

Скоро видя, че слугата излезе тичешком. След пет минути се върна с вдовицата Дантю, селската акушерка.

После чу силно трополене по стълбата, като че носеха ранен, и Жюлиен дойде да каже на жена си, че може да се качи в стаята си.

Тя трепереше, като че бе присъществувала на злоещо произшествие. Седна пак до огъня и попита:

— Как е тя?

Угрижен и нервен, Жюлиен крачеше из стаята. Гняв се надигаше в гърдите му. Отначало не ѝ отговори, после, след няколко секунди, се спря пред нея:

— Какво смяташ да правиш с тази девойка?

Неразбрала въпроса му, тя го гледаше.

— Как какво? Какво искаш да кажеш? Не знам.

Неочаквано той се развика, като че извън себе си:

— Не можем да държим в къщата си незаконородено дете, нали?

Жана стоеше озадачена; после, след дълго мълчание, продума:

— Но, приятелю, може би ще можем да му намерим кърмачка...

Той не я остави да довърши:

— А кой ще плаща? Сигурно ти?

Тя се замисли. Търсеше изход. Най-сетне каза:

— Но бащата на детето ще се погрижи за това; ако се ожени за Розали, няма да имаме никакво затруднение.

Изгубил търпение, съвсем вбесен, Жюлиен подхвърли:

— Бащата!... Бащата!... Познаваш ли... бащата?... Не, нали? Ами тогава?

Жана възрази възбудено:

— Но той сигурно няма да изостави така това момиче. Трябва да е подлец! Ние ще я попитаме за името му, ще го издирим и ще му поискаме обяснения.

Жюлиен се поуспокои и отново закрачи из стаята.

— Мила, тя не иска да каже името на мъжа, няма да ти признае нищо, както не призна и на мене... Ами ако той не я иска?... Не можем все пак да държим под покрива си мома-майка и нейното незаконородено дете, нали разбираш?

Жана повтаряше упорито:

— В такъв случай той е подлец; но все пак трябва да узнаем името му и тогава ние ще се разправим с него.

Цял зачервен, Жюлиен пак се разгневи:

— А... дотогава?

Тя не знаеше какво решение да вземе и попита:

— А ти какво предлагаш?

Той веднага изказа мнението си:

— О, аз ли? Много просто. Бих й дал малко пари и бих я пратил по дяволите ведно с хлапето й.

Възмутена, младата жена възрази:

— Колкото за това — никога! Това момиче ми е млечна сестра, заедно сме израсли. Сгрещила е веднъж, толкова по-зле за нея; но аз никога няма да я изхвърля на улицата заради това; и ако се наложи, ще отгледам това дете.

Тогава Жюлиен избухна:

— Отлична репутация за нас, при нашите връзки и име! Навсякъде ще разправят, че покровителствуваме разврата, че подслоняваме никаквици; почтените хора не ще пожелаят да стъпят вече у нас. Как си я представяш ти тази работа! Ти си луда!

Тя остана спокойна.

— Никога не ще позволя да изхвърлиш Розали. Ако не искаш да я задържим, ще я вземе майка ми. Но тъй или иначе, трябва да узнаем името на бащата на детето й.

Той излезе разгневен, затръшна вратата и извика:

— Колко глупави са жените с техните хрумвания!

Следобед Жана се качи при родилката. Наглеждана от вдовицата Дантю, прислужницата лежеше неподвижна в леглото си, с отворени очи, а пазачката люшкеше новороденото в ръце.

Щом забеляза подарката си, Розали почна да хълца, скрила лице в завивките си. Тя цяла се тресеше от отчаяние. Жана поиска да я целуне, но тя се дърпаше и криеше лицето си. Тогава нагледвачката се намеси, откри лицето й и тя даде на Жана да я целуне, все още ридаейки тихичко.

Слаб огън гореше в камината, беше студено; детето плачеше. Жана не смееше да проговори, за да не предизвика нова криза. Хванала ръката на прислужницата си, тя повтаряше машинално:

— Няма нищо, няма нищо.

Клетата девойка поглеждаше крадешком нагледвачката, трепваше от плача на детето. От време на време мъката я задушаваше, тя изхлипваше конвулсивно и шумно преглъщаше сълзите си.

Жана я прегърна още веднъж и тихичко пошепна в ухото ѝ:

— Ние ще се погрижим за него, моето момиче, не се тревожи!

И понеже девойката бе обзета от нов пристъп на плач, тя бързо избяга.

Жана идваше всеки ден при болната и всеки път Розали избухваше в ридания при вида на господарката си.

Детето дадоха на кърмачка — една съседка.

Обаче Жюлиен почти не говореше на жена си, като че бе затаил страшен гняв срещу нея, откакто тя отказа да изпъди прислужницата. Един ден той пак се върна на този въпрос, но Жана извади от джоба си писмо от баронесата. Тя искаше да ѝ изпратят незабавно момичето, ако не го задържат в „Тополите“.

Силно разгневен, той извика:

— И майка ти е смахната като тебе!

Но не настоя повече.

След две седмици родилката можеше вече да става и да шета.

И ето че една сутрин Жана я накара да седне, хвана ръцете ѝ и я погледна изпитателно.

— Хайде, моето момиче, кажи ми всичко.

— Какво, госпожо? — разтрепера се Розали.

— От кого е детето?

Тогава малката прислужница бе обзета отново от страшно отчаяние. Тя дърпаше като обезумяла ръцете си, за да скрие лицето си.

Но Жана насила я прегръщаше, утешаваше я:

— Какво да се прави, мила, сполетя те нещастие. Ти прояви слабост, но с много други се случва същото. Ако бащата се ожени за тебе, никой няма да си спомня вече за станалото, а ние ще можем да го вземем на служба заедно с тебе.

Розали стенеше, като че я изтезаваха, и се дърпаше от време на време, за да се освободи и избяга.

Жана продължи:

— Разбирам, че се срамуваш, но нали виждаш — аз не ти се сърдя, говоря ти кротко. Ако питам за името на мъжа, то е за твое

добро, защото чувствавам по тъгата ти, че той те изоставя и искам да му попреча да направи това. Виждаш ли, Жюлиен ще го потърси, ние ще го накараме да се ожени за тебе и понеже ще ви задържим и двамата, ще го принудим също да се държи добре с тебе.

Този път Розали се дръпна тъй рязко, че се отскубна от ръцете на господарката си и избяга като луда.

Вечерта на масата Жана каза на Жюлиен:

— Исках да убедя Розали да ми открие името на прелъстителя си, но не ми се удаде. Опитай и ти, за да принудим този негодник да се ожени за нея.

Жюлиен моментално кипна.

— Ах, знаеш ли, не ща и да чуя за тази история. Ти пожела да задържиш момичето, дръж си го, но не ми додявай повече с този въпрос!

Откак Розали бе родила детето си, той като че бе станал още по-раздразнителен; добил бе навика все да крещи на жена си, сякаш бе вечно сърдит, а тя, напротив, снишаваше глас, мъчеше се да бъде кротка, примирителна, за да избегне разправиите; често плачеше нощем в леглото си.

Въпреки постоянното си раздразнение мъжът ѝ бе възобновил любовните си привички, забравени след връщането им. Рядко минаваха три вечери една след друга, без да посети съпружеското ложе.

Скоро Розали се съвзе напълно и се поразвесели, но все още беше като замаяна, преследвана от невнятен страх.

На два пъти още тя побягна, когато Жана се опита отново да я разпита.

Жюлиен неочаквано стана по-любезен и младата жена се поддаваше на смътни надежди, веселостта ѝ се възвръщаше, при все че от време на време страдеше от необясними неразположения, за които не споменаваше нищо никому. Снегът още не беше започнал да се топи и от пет седмици вече над гладката, твърда и блестяща снежна пелена се разстилаше небето, денем прозрачно като син кристал, а нощем осеяно със звезди, заскрежени в ледената шир.

Чифлиците, усамотени в квадратните си дворове, сякаш спяха под бялата си премяна зад завесите на високите, засипани със сняг дървета. Не излизаха ни хора, ни животни. Само комините на

къщурките издаваха скрития живот с тънките струйки дим, които се виеха в мразовития въздух.

Равнината, плетищата, брястовете край оградата, всичко изглеждаше като мъртво, сразено от студа. От време на време дърветата изпращяха, като че дървесните им кости се чупеха под кората. Сегиз-тогиз някой голям клон се откършваше и падаше — лютият мраз вледеняваше жизнените сокове и разкъсваше тъканите.

Жана неспокойно очакваше връщането на топлия вятър. Тя отдаваше необяснимите си неразположения на ужасно суровото време.

Ту не можеше да хапне нищо, обзета от отвращение при вида на всяка храна, ту пулсът ѝ биеше трескаво, ту ѝ се повдигаше от слабата, несмляна храна. С изопнати, постоянно раздразнени нерви, тя живееше в непрекъсната и непоносима възбуда.

Една вечер термометърът се смъкна още по-ниско и Жюлиен стана зъзнец от масата — никога не отопляваха трапезарията, колкото беше необходимо, защото му се свидеха дървата. Като потърка ръце, той прошепна:

— Тази нощ ще бъде приятно да си легнем заедно, нали, котенцето ми?

Той се смееше с предишния си добродушен смях и Жана се хвърли на шията му, но точно тази вечер тя се чувствуваше така неразположена, пронизана от болка и необяснимо възбудена, че го целуна по устата и го помоли тихичко да я остави да спи сама през нощта. Каза му с няколко думи за неразположението си.

— Моля ти се, миличък. Уверявам те, че не съм добре. Сигурно утре ще ми мине.

Той не настоя.

— Както искаш, миличка, ако си болна, трябва да се лекуваш.

И заговориха за друго. Жюлиен по изключение накара да запалят камината и в неговата стая. Когато му съобщиха, че „пламти добре“, той целуна жена си по челото и си отиде.

Цялата къща бе сякаш скована от студа. Той пронизваше стените и те тръпнеха с леко шумолене; Жана зъзнеше в леглото си.

Стана два пъти, за да притури пънове в камината и да потърси рокли, поли и стари дрехи, които натрупа върху леглото си. Нищо не можеше да я стопли, краката ѝ се вкочанясаха, а по прасците и бедрата

й пробягваха тръпки, тя се обръщаше постоянно, вълнуваше се, беше крайно възбудена.

Скоро зъбите й затракаха, ръцете й се разтрепераха, усети тежест в гърдите, сърцето й биеше бавно и глухо и сякаш спираше понякога; нещо задавяше гърлото й, като че не й достигаше въздух.

И ведно с нетърпимия студ, който я пронизваше чак до мозъка на костите, в душата й нахлу ужасна тревога. Тя никога не бе изпитвала подобно нещо, не беше чувствувала до такава степен, че животът я оставя, че ей сега ще изпусне сетния си дъх. Помисли си: „Ще умра... умирам...“ И ужасена, скочи от леглото, позвъни на Розали, почака, позвъни отново и пак зачака, трепереща и вкочанясала.

Прислужницата не идваше. Тя навярно спеше в първия дълбок, от нищо несмуцаван сън; Жана, изгубила ума и дума, се затича боса по стълбите.

Изкачи се безшумно, пипнешком, намери вратата, отвори я, извика: „Розали!“, влезе вътре, блъсна се в леглото, опипа го с ръка и разбра, че е празно. Празно и студено, като че никой не беше лягал в него.

Каза си изненадана: „Как? Нима и в такова време е хукнала?“

Но понеже сърцето й биеше все по-бурно, подскачаше, задушаваше я, тя се върна обратно с подсечени крака, за да събуди Жюлиен.

Втурна се в стаята му, гонена от увереността, че ей сега ще умре, и от желанието да го види, преди да загуби съзнание.

При светлината на догарящия огън забеляза на възглавницата до главата на Жюлиен главата на Розали.

Жана нададе вик и те и двамата скочиха. За миг тя се спря неподвижна, слисана от това откритие. После избяга и се прибра в стаята си. Тъй като Жюлиен извика смутен: „Жана!“, тя ужасно се уплаши при мисълта, че ще го види, ще чуе гласа му, ще слуша обясненията и лъжите му, ще срещне погледа му; и пак се втурна надолу по стълбите. Тичаше в тъмното с риск да се преметне по стъпалата и да се пребие на камъните. Вървеше все напред, гонена от властната потребност да бяга, да не научи нищо повече, да не види никого вече.

Когато слезе долу, тя се отпусна на едно стъпало все още боса, по нощница. Седеше там съвсем объркана.

Жюлиен скочи от леглото, облече се бързо. Жана чуваше движенията, стъпките му. После се надигна, за да избяга от него. Той слизаше вече също по стълбата и викаше: „Слушай, Жана!“

Не, тя не искаше да слуша, нито да му позволи да я докосне с пръст. Спусна се в трапезарията, сякаш преследвана от убиец. Търсеше изход, скривалище, тъмно кътче, някакво средство да го избегне. Сви се под масата, но той вече отваряше вратата със свещ в ръка, като постоянно повтаряше: „Жана!“ И тя побягна като заек, втурна се в кухнята, обиколи я два пъти като сгачено животно. Той я настигаше, тя бързо отвори вратата към градината и се спусна в полето.

Леденият допир със снега, в който босите ѝ крака затъваха понякога чак до коленете, ѝ вдъхна отчаяна енергия. Макар и гола, не усещаше студ. Не чувствуваше нищо — душевното сътресение бе сковало тялото ѝ и тя тичаше, бяла като земята.

Премина голямата алея, прекоси горичката, прескочи рова и се спусна през равнината.

Нямаше луна. Звездите светеха като огнени семена върху черния свод на небето. Но полето бе светло, матово-бяло, неподвижно застинало в безпределен покой.

Жана вървеше бързо, без да си поеме дъх, без да съзнава нещо, без да разсъждава. Внезапно се озова на края на стръмния бряг. Спря се инстинктивно, приклепна, лишена от всякаква мисъл и воля.

В мрачната бездна пред нея невидимото притихнало море излъчваше соления мирис на водорасли при отлив.

Тя дълго стоя там с безволен дух и тяло. После изведнъж се разтрепера, разтреса се силно като развявано от вятъра платно. Краката и ръцете ѝ трепереха, разтърсвани от непобедима сила, тресяха се с бързи тръпки. И тутакси съзнанието ѝ се възвърна, ясно и безпощадно.

Пред очите ѝ изплуваха видения от миналото: разходката с *него* в лодката на чичо Ластик, разговорът им, нейната зараждаща се обич, кръщението на ладията; после мисълта ѝ се понесе още по-назад, чак до онази нощ, изпълнена с мечти, при пристигането ѝ в „Тополите“. А сега! Сега! О, животът ѝ бе разбит, всяка радост бе отлетяла, невъзможно бе да очаква каквото и да било. Пред нея се мярна ужасното бъдеще, изпълнено със страдания, измени и отчаяние. По-добре да умре, така поне ще тури веднага край на всичко.

Някакъв глас викаше в далечината:

— Тука е! Ето стъпките ѝ! Бързо насам!

Жюлиен я търсеше. Не! Тя не искаше да го види. Долу, в бездната пред себе си, тя чуваше сега леко шумолене, морето тихо се плискаше по скалите.

Тя се изправи, готова вече да се хвърли, прости се отчаяна с живота, простена сетната дума на умиращите, на младите войници, смъртно пронизани в боя: „Мамо!“

Внезапно мисълта за маминка проблесна в съзнанието ѝ. Видя я разтърсвана от ридания, видя баща си, коленичил пред удавения ѝ труп. Изживя за миг цялата горест на отчаянието им.

И морно се отпусна на снега. Не побягна вече, когато Жюлиен и чичо Симон, следвани от Мариус, който носеше фенер, я хванаха за ръце и я дръпнаха навътре, защото беше много близо до брега.

Правеха с нея, каквото искаха, тя не можеше да мръдне. Усети, че я отнасят, слагат я на легло, разтриват я с горещи чаршафи, после всичко се заличи в паметта ѝ и тя изгуби съзнание.

Потъна в някакъв кошмар — но дали това бе кошмар? Тя лежеше в стаята си. Беше светло, но не можеше да стане. Защо? Не знаеше. Чу шумолене по пода, някакво драскане, нещо я докосна и изведнъж мишка, малка сива мишка се мушна бързо под завивката ѝ. Веднага я последва друга, трета се шмугна към гърдите ѝ със ситни, живи стъпки. Жана не се страхуваше, пожела да улови животинчето, протегна ръка, но не успя.

Тогава други мишки, десет, двадесет, стотици, хиляди, изникнаха от всички страни. Катереха се по колоните, гонеха се по тапетите, покриваха цялото легло. Скоро те се мушнаха под завивките. Жана усещаше как се плъзгат по кожата ѝ, гъделичкат краката ѝ, сноват по цялото ѝ тяло. Те прииждаха откъм краката и се вмъкваха до гърдите ѝ; тя се мятеше, простираше напред ръце, за да улови някоя, но ръката ѝ оставаше всеки път празна.

Отчаяна, искаше да бяга, викаше, струваше ѝ се, че някой я държи неподвижна, че нечии силни ръце я обгръщат и сковават, а не виждаше никого.

Нямаше представа за времето. Навярно беше продължило дълго, много дълго.

После настъпи пробуждането, изтощително, болезнено и все пак сладостно. Чувствуваше се слаба, немощна. Отвори очи и не се изненада, че маминка седи в стаята ѝ с някакъв дебел мъж, когото Жана съвсем не познаваше. На колко ли години беше тя? Не знаеше, мислеше се за съвсем малко момиче. Нямаше също и никакви спомени.

Дебелият човек промълви:

— Вижте, тя идва на себе си.

Маминка се разплака. Тогава дебелият човек добави:

— Хайде, успокойте се, госпожо баронесо, казвам ви — отговарям вече за нея. Но не ѝ говорете нищо, нищо. Нека спи.

На Жана ѝ се стори, че още дълго време прекара задрямала, потъваше отново в тежък сън, щом се опиташе да мисли. Тя не се мъчеше да си спомни нищо, като че смътно се плашеше от действителността, която би могла да проблесне в главата ѝ.

Но ето че веднъж, като се събуди, забеляза Жюлиен, сам до нея. В миг си припомни всичко, сякаш се вдигна някаква завеса, която скриваше предишния ѝ живот.

Непоносима болка прониза сърцето ѝ, тя отново направи опит да избяга. Отхвърли завивките си, скочи на земята и падна — краката ѝ не можеха да я държат.

Жюлиен се спусна към нея. Тя започна да крещи да не я докосва. Гърчеше се, търкаляше се по пода. Вратата се отвори. Притекоха се леля Лизон с вдовицата Дантю и баронът, а най-подир и маминка, задъхана и уплашена.

Сложиха я отново да легне. Тя нарочно затвори очи, за да не говори, а да размишлява на воля.

Майка ѝ и леля ѝ се суетяха около нея, питаха я припряно:

— Чуваш ли ни сега, Жана, малка моя Жана?

Тя се преструваше на глуха и не отговаряше. Забеляза добре, че денят измина. Настана нощ. Пазачката се настани до нея, даваше ѝ от време на време да пие нещо.

Тя пиеше, без да продума, но не спеше; мъчително размишляваше, търсеше нишките, които ѝ се изплъзваха, в паметта ѝ сякаш имаше празноти, големи празни бели места, в които не бяха отпечатани никакви събития.

Малко по малко, след дълги усилия, тя възстанови в съзнанието си станалото. Упорито започна да премисля всичко.

Пристигнали бяха маминка, леля Лизон и баронът — тя трябва да е била много болна. Ами Жюлиен? Какво ли беше казал той? Знаеха ли родителите й? А Розали? Къде беше тя? И... какво да прави? Какво да прави? Осени я идея — да се върне с баща си и маминка в Руан, както по-рано. Ще бъде вдовица, ето всичко.

И зачака. Слушаше какво говорят около нея, разбираше отлично всичко, без да го показва; търпелива и осторожна, тя се радваше, че разумът ѝ се възвръща.

Най-сетне, вечерта, остана сама с баронесата и тихичко я повика:
— Маминко!

Гласът ѝ я учуди, стори ѝ се променен. Баронесата сграбчи ръцете ѝ:

— Детето ми, скъпа моя Жана! Познаваш ли ме, дъще моя?

— Да, маминко, но не бива да плачеш. Трябва да поговорим надълго. Каза ли ти Жюлиен защо избягах по снега?

— Да, миличка, ти си имала силна, много опасна треска.

— Не това, мамо. Треската дойде после, но каза ли ти той кой причини треската ми и защо избягах?

— Не, мила.

— Защото намерих Розали в леглото му.

Баронесата помисли, че тя пак бълнува и я погали:

— Спи, миличка, успокой се, опитай се да заспиш.

Но Жана поде упорито:

— Сега съм напълно с ума си, маминко, не говоря безсмислици, каквито навярно съм казвала през последните дни. Една нощ се чувствувах зле, отидох да повикам Жюлиен. Розали лежеше до него. Свят ми се зави от мъка и избягах по снега, за да се хвърля от брега.

Но баронесата повтаряше:

— Да, миличка, ти беше тежко болна, тежко болна.

— Не е там работата, мамо, заварих Розали в леглото на Жюлиен и не искам да остана повече с него. Ще ме отведеш в Руан, както някога.

Понеже лекарят бе препоръчал в нищо да не противоречат на Жана, баронесата отвърна:

— Да, миличка.

Но болната загуби търпение:

— Виждам, че не ми вярваш. Повикай татко. Той ще ме разбере.

Маминка се надигна с мъка, взе двата си бастуна, излезе, като влачеше краката си, и се върна след няколко минути, поддържана от барона.

Те седнаха край леглото и Жана започна да говори веднага. Тихо, с ясен, слаб глас тя разказа всичко: за особения характер на Жюлиен, за грубостите и скъперничеството му и най-сетне за неговата изневяра.

Когато свърши, баронът разбра, че тя не блънува, но не знаеше какво да мисли, какво да реши, какво да ѝ отговори.

Хвана нежно ръката ѝ както някога, когато я приспиваше с приказки.

— Слушай, миличка, трябва да действуваме благоразумно. Нека не избързваме. Постарай се да понасяш мъжа си, докато вземем някакво решение. Обещавах ли ми?

Тя прошепна:

— Съгласна съм, но няма да остана тук, когато оздравея. — После тихичко добави: — Къде е сега Розали?

Баронът поде:

— Няма да я видиш вече.

— Къде е тя, искам да зная — настояваше Жана.

Тогава той призна, че Розали въобще не е напускала замъка, но я увери, че скоро ще си отиде.

Щом излезе от стаята на болната, кипящ от гняв, наранен в бащинските си чувства, баронът потърси Жюлиен и му каза рязко:

— Господине, идвам да ви искам сметка за поведението ви спрямо дъщеря ми. Вие сте ѝ изменили със слугинята ви, двойно недостойна постъпка.

Но Жюлиен се престори на невинен, отрече с жар, закле се, призова бог за свидетел. Пък и какво доказателство имаше? Нима Жана не беше безумна? Нали току-що бе имала мозъчно сътресение? Не избяга ли тя по снега в нощта в пристъп на блънуване, в началото на болестта си? И точно по време на тази криза, когато тичала почти гола из къщата, била видяла слугинята в леглото на мъжа си!...

Той се горещеше, заплашваше с процес, възмущаваше се буйно. А баронът, смутен, се извини, поиска прошка, протегна му честната си ръка, но Жюлиен отказа да я стисне.

Когато Жана узна отговора на мъжа си, никак не се разсърди, а отвърна:

— Лъже, татко, но ние ще го принудим да признае.

Цели два дена тя мълча съсредоточена и замислена.

На третата сутрин пожела да види Розали. Баронът отказа да извика прислужницата и заяви, че е заминала. Жана неотстъпно повтаряше:

— Да я извикат от дома й.

Почваше вече да се дразни, когато влезе докторът. Казаха му всичко, за да прецени сам положението. Но Жана изведнъж се разплака, крайно разстроена, и почти изкрещя:

— Искам да видя Розали! Искам да я видя!

Тогава лекарят я хвана за ръка и й каза съвсем тихо:

— Успокойте се, госпожо, всяко вълнение може да бъде губелно за вас, защото чакате дете.

Тя се стъписа поразена и й се стори, че нещо мръдна в нея. После млъкна, без да слуша какво й казват, задълбочена в мислите си. Цялата нощ не можа да мигне; новата и странна мисъл, че в утробата й живее дете, я държеше будна. Беше тъжна и огорчена, че то ще бъде син на Жюлиен; безпокоеше се да не би да прилича на баща си. Щом съмна, накара да извикат барона.

— Татко, аз реших; искам да зная всичко, особено сега. Чуваши ли, искам; нали знаеш, не бива да ми противоречите в моето състояние. Изслушай ме добре. Ще извикаш свещеника. Той ми е необходим, за да не може Розали да лъже; след това, щом пристигне той, ще я накараш да се качи и ще останеш тук с маминка. Но най-вече постарай се Жюлиен да не заподозре нищо.

След един час свещеникът влезе; беше напълнял още повече и пухтеше като маминка. Той седна в едно кресло до нея, провесил шкембето си между разкрачените си крака. Започна да се шегува, като бършеше по навик чело с карираната си носна кърпа.

— Е, какво, госпожо баронесо, ние с вас като че не слабеем. Лика-прилика сме според мене. — После се обърна към леглото на болната: — Е, е! Какво чух, млада госпожо, щял съм скоро пак да кръцавам? Ха-ха-ха! Само че този път не лодка, а защитник на отечеството — добави той по-сериозно — или пък добра майка на семейство — той се позамисли малко и се поклони на баронесата, — като вас, госпожо.

Вратата в дъното на стаята се отвори. Изплашена, потънала в сълзи, Розали не искаше да влезе, вкопчала се в рамката на вратата, а баронът я тикаше. Изгубил търпение, той я блъсна силно в стаята. Тя скри лице в ръцете си и остана права, разхълцана.

Щом я видя, Жана бързо се изправи и седна, по-бледна от постелята си: сърцето ѝ лудо заби и тънката риза, прилепнала до кожата ѝ, се повдигаше от ударите му. Тя не можеше да говори, едва дишаше, задъхваше се. Най-сетне изрече с прекъсван от вълнение глас:

— Аз... аз... няма нужда да те питам... достатъчно ми е да те видя в това състояние... да видя, че се срамуваш от мене... — Тя спря за миг, защото не ѝ достигаше въздух, и продължи: — Но аз искам да зная всичко... всичко. Затова повиках свещеника, за да бъде като изповед, чуваш ли?

Неподвижна, Розали ридаеше високо под сгърчените си ръце.

Баронът хвана разгневен ръцете ѝ, дръпна ги грубо от лицето ѝ и я тласна на колене пред леглото.

— Хайде, говори!... Отговаряй!

Тя остана на земята в позата на каещата се Магдалена, със смъкната забрадка и с престилка, разстлана върху паркета, наново скрила лице в освободените си ръце.

Тогаво свещеникът се обърна към нея:

— Хайде, дъще, слушай какво те питат и отговори. Нищо лошо няма да ти сторим; искаме само да знаем какво е станало.

Наведена на края на леглото, Жана я гледаше. Тя ѝ каза:

— Вярно е, нали, че ти беше в леглото на Жюлиен, когато аз влязох неочаквано.

— Да, госпожо — простена Розали измежду пръстите си.

Тогаво баронесата изведнъж се разплака, задъха се шумно, конвулсивните ѝ хълцания се смесиха с плача на Розали.

Впила взор в прислужницата, Жана попита:

— Откога започна това?

— Откакто той дойде — прошепна Розали.

Жана не разбра:

— Откакто той дойде?... Значи... още... още от пролетта?

— Да, госпожо.

— Откакто той влезе в къщата ни?

— Да, госпожо.

У Жана напиреха въпроси, тя я разпитваше припряно:

— Но как стана това? Как те пожела той? Как те прелъсти? Какво ти каза? Кога? Как му отстъпи? Как можа да му се отдадеш?

А Розали този път сама махна ръце от лицето си и обзета също от трескаво желание да приказва, от някаква потребност да отговори, каза:

— Знам ли и аз? То стана в същия ден, когато той за пръв път дойде да вечеря тук. Намери ме в стаята ми. Беше се скрил на тавана. Не посмях да викам, за да не стане скандал. Легна до мене. Аз бях загубила ума и дума и той правеше с мене, каквото си искаше. Не казах нищо, защото ми харесваше.

— А детето... твоето... твоето дете... негово ли е? — извика Жана.

— Да, госпожо — проплака Розали.

И двете замълчаха. Чуваха се само риданията на Розали и на баронесата.

Жана усети сломена, че и нейните очи се пълнят със сълзи. Те се стичаха безшумно по страните ѝ.

Детето на слугинята и нейното собствено дете имаха един и същ баща! Гневът ѝ стихна. В душата ѝ бавно пропълзя дълбоко, мрачно, безгранично отчаяние.

Тя заговори най-сетне с променен, хриплив глас на плачеща жена:

— Когато се върнахме... от... оттам... от пътуването ни... кога започна той пак?

— Той... той дойде още първата вечер.

При всяка дума сърцето на Жана се свиваше. И така, първата вечер, вечерта на връщането им в „Тополите“, той я бе изоставил заради това момиче. Ето защо я оставяше да спи сама!

Сега тя знаеше достатъчно; нищо повече не я интересуваше.

— Върви си! Върви си! — извика тя.

Съвсем смазана, Розали не помръдваше. Жана извика на баща си:

— Махни я, изведи я!

Но свещеникът, който не бе казал още нищо, реши, че е уместно да вмъкне малко нравоучение:

— Много лошо си постъпила, дъще, много лошо. Не тъй скоро ще ти прости добрият бог. Помисли за ада, който те чака, ако не

запазиш занапред добро поведение. Сега, щом имаш дете, трябва да заживееш порядъчно. Госпожа баронесата ще направи сигурно нещо за тебе, ще ти намерим съпруг...

Той би говорил още дълго, но баронът сграбчи Розали за раменете, повдигна я, довлече я до вратата и я изхвърли като чувал в коридора.

Когато той се върна по-блед и от дъщеря си, свещеникът продължи:

— Какво искате? Всички са такива в нашия край. Човек може да се отчае, но нищо не може да се направи. Необходимо е известно снизхождение към слабостите на човешката природа. Тези девойки никога не се омъжват, преди да забременеят, никога, госпожо. — И той добави усмихнат: — Като че ли такъв е местният обичай. Та дори и децата, и те го правят! — продължи той възмутено. — Не намерих ли лани в гробищата две деца от църковното училище, момче и момиче! Предупредих родителите. И знаете ли какво ми отговориха? „Че какво да сторим, отче, да не би ние да сме ги научили на тия мръсотии! Нищо не можем да направим!“ Ето, господине, и вашата слугиня е постъпила като другите.

Разтреперан от възбуждение, баронът го прекъсна:

— Тя ли? Какво ме интересува тя? Аз се възмуствам от Жюлиен! Той постъпи безчестно и аз ще отведа дъщеря си. — Той крачеше напред-назад, горещеше се ожесточен: — Безчестно е, че измами така дъщеря ми, безчестно! — Подлец е той, негодник, окаяник! Аз ще му кажа това, ще му залепя плесница, ще го пребия с бастуна си!

Свещеникът бавно смъркаше емфие до потъналата в сълзи баронеса и обмисляше как да изпълни помирителната си мисия.

— Чуйте ме, господин барон — подзе той, — между нас казано, господин Жюлиен е постъпил като всички други. Познавате ли много съпрузи, които са верни? — И с лукаво добродушие добави: — Виждате ли, бас държа, че и вие самият сте вършили подобни лудории. Сложете си ръката на сърцето, не е ли вярно?

Баронът се спря поразен срещу свещеника, който продължи:

— Е, да! И вие като другите. Кой знае дали и вие някога не сте опипали някоя подобна какичка. Всички правят същото, уверявам ви.

И все пак това не е попречило на жена ви да бъде щастлива и обичана, нали?

Баронът стоеше неподвижен и объркан.

Вярно бе, дявол да го вземе, и той бе правил същото, и то не веднъж, а всеки път, когато му паднеше. И той също така не бе зачитал семейния покрив. Никога не се беше колебал със слугините на жена си, когато биваха хубавички. Нима бе негодник само заради това? Защо тъй строго осъждаше поведението на Жюлиен, а никога не бе помислял дори, че неговото собствено държание е било осъдително?

По устните на баронесата, все още задъхана от плач, се плъзна бегла усмивка при спомена за лудориите на мъжа ѝ. Тя беше сантиментална и добродушна и бързо се разнежваше. Любовните приключения бяха част от съществуването ѝ.

Просната по гръб, с безжизнено отпуснати ръце и втренчен поглед, изнемощяла, Жана бе потънала в мъчителни мисли. Една дума на Розали се натрапваше на паметта ѝ, нараняваше душата ѝ и дълбаеше като свърдел сърцето ѝ; „Аз не казах нищо, защото ми харесваше.“

И на нея също той ѝ харесваше. И само затова тя му се отдаде, свърза се за цял живот с него, отказа се от всяка друга надежда, от всички неясно очертани възможности за бъдещето, от неизвестното, което носи утрешният ден. И само защото ѝ се бе харесал, както и на Розали, тя се хвърли в тази безбрежна пропаст — съпружеския живот, за да стигне до сегашната си покруса, скръб и безнадеждност.

Вратата се разтвори с яростен тласък и Жюлиен влезе вбесен в стаята. Той бе зърнал по стълбата разплаканата Розали и идваше да узнае какво се е случило; схващаше, че се крои нещо тайно и че слугинята навярно е проговорила. Видът на свещеника го прикова на място.

С разтреперан глас, но спокоен на вид, той попита:

— Какво има? Какво става тук?

Баронът, който така буйствуваше преди малко, сега не смееше да се обади, смутен от доводите на абата — боеше се да не би и зет му да се позове на неговия собствен пример, маминка се разхленчи още по-силно, но Жана се повдигна на ръцете си и погледна човека, който я караше да страда тъй жестоко.

— Какво има ли? — промълви тя. — Не сме вече в неведение, знаем всички ваши низости, откакто... от деня, в който влязохте в дома ни... че детето на тази слугиня е ваше... както... както и моето... те ще бъдат братя... — И в изблик на непоносима болка при тази мисъл тя се отпусна омаломощена на постелята си и бурно заплака.

Жюлиен стоеше втрещен, не знаеше нито какво да каже, нито какво да стори. Свещеникът се намеси отново:

— Хайде, хайде, млада госпожо, не скърбете толкова много, бъдете разумна.

Той стана, приближи се до леглото и сложи хладната си ръка върху челото на нещастницата. Този прост допир я разнежи особено, тя се почувствува внезапно отмаляла, като че тази груба селска ръка, привикнала да опрощава и да ободрява, ѝ донесе с докосването си тайнствено умиротворение.

Добродушният свещеник поде, изправен пред нея:

— Трябва да се прощава, госпожо. Сполетяло ви е голямо нещастие, но бог в своето милосърдие ви дарява същевременно с голямо щастие, защото вие ще станете майка. Това дете ще бъде вашата утеха. В негово име ви моля и ви заклевам да простите грешката на господин Жюлиен. Това ще създаде нова връзка между вас, залог за неговата бъдеща вярност. Може ли сърцето ви да остане чуждо на този, чието дете носите в утробата си?

Тя не отговаряше, смазана, измъчена, изтощена. Нямахше сила вече дори да се гневи и сърди. Нервите ѝ се бяха разхлабили така, като че някой леко ги бе прерязал, и тя едва се крепеше жива.

Баронесата, неспособна да помни злото и безсилна да издържи продължително душевно напрежение, прошепна:

— Слушай, Жана...

Тогава свещеникът хвана ръката на младия мъж, привлече го до леглото, сложи ръката му в ръката на жена му, потупа ги лекичко, сякаш за да ги свърже окончателно, и като остави професионалния си наставнически тон, каза доволен:

— Ето, свършено е. Повярвайте ми, така е по-добре.

Двете ръце, съединени за миг, се разделиха веднага.

Като не смееше да целуне жена си, Жюлиен целуна тъща си по челото, завъртя се на токовете си, хвана под ръка барона, който не се

възпротиви, щастлив в душата си, че въпросът се уреди така; и те излязоха заедно да изпушат по една цигара.

Тогава изнурената болна задряма, а свещеникът и маминка заговориха спокойно, на нисък глас.

Свещеникът приказваше, развиваше мисълта си, обясняваше; а баронесата кимаше одобрително през цялото време. Най-сетне той каза в заключение:

— Разбрахме се, значи. Вие ще дадете на тази девойка чифлика „Барвил“, а аз се натоварвам да ѝ намеря съпруг — някое добро, порядъчно момче. О! При имот за двадесет хиляди франка не ще липсват кандидати. Ще се затрудним само в избора.

И баронесата се усмихваше вече щастливо, а посред бузите ѝ бяха застинали две сълзи, чиято влажна следа бе вече изсъхнала.

Тя повтаряше натъртено:

— Разбрано, „Барвил“ струва най-малко двадесет хиляди франка, но ние ще запишем имота на името на детето; родителите ще го ползват, докато са живи.

Свещеникът стана и стисна ръка на маминка.

— Не ставайте, госпожо баронесо, не ставайте. Нали и аз знам какво усилие ни струва всяка стъпка.

На излизане той срещна леля Лизон, която идваше да види болната. Тя не забеляза нищо, не ѝ казаха нищо и както винаги, тя нищо не узна.

VIII

Розали бе напуснала къщата, а Жана приближаваше края на своята мъчителна бременност. Мисълта, че ще стане майка, не радваше сърцето ѝ, много неприятности ѝ се бяха струпали. Чакаше детето си без любопитство, подтисната от смътно предчувствие за непредвидени нещастия.

Пролетта бе настъпила неусетно. Голите дървета тръпнеха под студения още вятър, но във влажната трева на рововете, където гниеха есенните листа, се подаваха жълти игличини. От цялата равнина, от чифликчийските дворове и от размякнатите ниви се носеше дъх на влага, възкисел мирис на ферменти. Множество малки зелени връхчета се подаваха от тъмната земя и лъщяха под слънчевите лъчи.

Една дебела жена с крепко телосложение заместваше Розали и подкрепяше баронесата в еднообразните ѝ разходки по нейната алея, където следата от крака ѝ, натезал още повече, беше постоянно влажна и кална.

А бащата придържаше Жана, наедряла вече и вечно неразположена; леля Лизон я подкрепяше от другата страна, неспокойна, загрижена за предстоящото събитие, съвсем смутена от тайната на зачатията, която не ѝ бе съдено да узнае никога.

Те се разхождаха така с часове почти без да разговарят, а Жюлиен бродеше на кон из околността, внезапно обхванат от тази нова страст.

Нищо не смуцаваше вече безрадостния им живот. Баронът, жена му и виконтът отидоха на гости у Фурвил, които, изглежда, Жюлиен вече познаваше добре неизвестно откъде. Размениха и още по едно официално посещение с Бризвил, вечно затворени в спящия си замък.

Един следобед към четири часа двама ездаци, мъж и жена, влязоха в тръс в двора пред замъка. Жюлиен се втурна много оживен в стаята на Жана.

— Бързо, бързо, слез долу! Ето семейство Фурвил, идват ей така, по съседски, понеже знаят състоянието ти. Кажи, че съм излязъл

и ей сега ще се върна. Ще отида да се преоблека.

Изненадана, Жана слезе долу. Млада, красива, бледна жена със скръбно лице, пламенни очи и матоворуси коси, които като че не бяха виждали слънце, представи спокойно мъжа си, подобен на великан, на страшилище с големите си рижи мустаци.

— Няколко пъти имахме случай да срещнем господин дьо Ламар — каза тя. — Той ни каза, че не се чувствувате добре и ние решихме да не отлагаме повече, а да ви навестим по съседски, без никакви церемонии. Както виждате, дойдохме на коне. Освен това онзи ден имах удоволствието да приема вашата майка и барона.

Тя говореше с неподражаема лекота, изящно и непринудено. Жана беше очарована и веднага я обикна. „Ето приятелка за мене“ — помисли си тя.

Граф дьо Фурвил, напротив, приличаше на мечок, попаднал в гостна стая. Когато седна, той сложи шапката си на един съседен стол, поколеба се какво да прави с ръцете си, постави ги на коленете си, после на ръчките на креслото и най-сетне скръсти пръсти като за молитва.

Неочаквано се появи Жюлиен. Смаяна, Жана не можеше да го познае. Беше се обръснал. Станал бе хубав, изящен и привлекателен както по време на годежа им. Стисна косматата лапа на графа, който се стресна при появяването му, и целуна ръка на графинята, чието лице от слонова кост като че леко порозовя, а клепките ѝ трепнаха.

Жюлиен заговори. Беше любезен както някога. Бадемовите му очи, като две огледала на любовта, пак станаха гальовни, а косите му, до преди малко безцветни и корави, отново се къдреха меки и лъскави благодарение на четката и уханното масло.

На тръгване графинята се обърна към него:

— Искате ли, драги виконте, да направим в четвъртък една разходка на коне?

А докато той шепнеше, покланяйки се:

— Но, разбира се, госпожо! — тя хвана Жана за ръка и ѝ каза нежно и задушевно със сърдечна усмивка:

— А щом оздравеете, ще препускаме тримата из околността. Прелестно ще бъде! Искате ли?

Тя повдигна свободно полите на своята амазонка и се метна на седлото лека като птичка, а мъжът ѝ поздрави несръчно, яхна едрия си

нормандски кон, настанявайки се устойчиво, подобно на кентавър.

Когато се скриха зад ъгъла на оградата, Жюлиен възкликна възхитен:

— Какви прекрасни хора! Ето едно полезно за нас познанство!

Жана, също доволна, без сама да знае защо, отвърна:

— Малката графиня е очарователна, чувствавам, че ще я обикна, но мъжът ѝ има много груб вид. Къде си се запознал с тях?

Той весело потриваше ръце.

— Срегнах ги случайно у Бризвил. Мъжът изглежда малко груб; страстен ловец е и истински благородник.

Обедът премина почти весело, като че в къщата бе влязло някакво затаено щастие.

Нищо ново не се случи вече до последните дни на юли.

Във вторник вечерта, както си седяха под явора около дървената масичка, на която бяха сложени две чашки и шише ракия, Жана внезапно изпищя цяла преbledняла и се хвана с две ръце за корема. Ненадейно я прониза бърза, остра болка, после изведнъж стихна. Но след десет минути я разтърси нова болка, по-продължителна, макар и не тъй остра. Прибра се с голяма мъка, почти носена от баща си и от мъжа си. Късото разстояние от явора до стаята ѝ се стори безкрайно. Тя стенеше неволно, искаше да седне, да се спре, превита от непоносима тежест в корема. Рано беше още, раждането се очакваше през септември, но понеже се бояха да не се случи нещо, впрегнаха кабриолета и чичо Симон потегли в галоп да вика лекар.

Той пристигна към полунощ и от пръв поглед позна признаците на преждевременното раждане.

Болките стихнаха малко в леглото, но някаква ужасна тревога подтискаше Жана, безнадеждна душевна отпадналост, като че някакво предчувствие, тайнствено докосване на смъртта. Има мигове, когато тя минава тъй близо до нас, че дъхът ѝ смразява сърцето ни.

Стаята беше пълна с хора. Отпусната в едно кресло, маминка се задъхваше. Баронът, изгубил ума и дума, тичаше с разтреперани ръце нагоре-надолу, носеше разни предмети, съветваше се с лекаря. Жюлиен се разхождаше напред-назад с угрижено лице, но спокоен вътрешно. А вдовицата Дантю стоеше права до долния край на леглото с подходящото за случая изражение на опитна жена, която не се учудва от нищо. Болногледачка, акушерка и пазачка на мъртъвци, тя

посрещаше новородените, чуваше първия им вик, измиваше за първи път недокоснатата им плът, повиваше ги в първата пелена и със същото спокойствие слушаше последната дума, последното хъркане, последния трепет на умиращите, обличаше ги за последен път и изтриваше с оцет похабеното им тяло, завиваше ги в сетния погребален саван. Така тя бе придобила някакво ненарушимо безразличие към всички случайности при раждане или смърт.

Готвачката Людивин и леля Лизон се бяха сгушили безшумно до вратата на вестибюла.

А болната тихо простенваше от време на време.

В продължение на два часа можеше да се предполага, че раждането ще се забави, но призори болките внезапно се подновиха още по-силно и скоро станаха нетърпими.

Жана неволно охкаше през стиснатите си зъби и непрестанно мислеше за Розали — тя съвсем не се бе мъчила, почти не бе простенала; нейното дете, незаконороденото дете, бе дошло на света лесно, без страдания. Тя постоянно сравняваше себе си и Розали в клетата си смутена душа; проклинаше бога, когото някога бе считала за справедлив; възмущаваше се, че съдбата предпочита грешниците, негодуваше срещу престъпните лъжи на тези, които проповядват добро и честност.

Понякога пристъпът ставаше толкова силен, че всяка мисъл в нея угасваше. Цялата ѝ сила, живот и разум бяха погълнати от страданието.

Когато болките стихваха за миг, тя не можеше да откъсне погледа си от Жюлиен. И друга болка, душевна, я пронизваше: спомняше си онзи ден, когато слугинята бе паднала пред същото това легло с детето между краката си, братчето на малкото създание, късащо сега тъй жестоко утробата ѝ. Паметта ѝ възстановяваше безпогрешно движенията, погледите и думите на мъжа ѝ пред проснатото момиче. Сега тя четеше в него, като че мислите му бяха изписани в движенията му; четеше същата досада, същото равнодушие към нея, както към другата, същото безгрижие на мъж-егоист, раздразнен, че става баща.

Но изведнъж младата жена пак се сгърчи в страшна болка, обзеха я жестоки спазми и тя си помисли: „Ще умра! Умирам!“ Тогава в душата ѝ се надигна яростен бунт, необходимост да проклина и

ожесточена омраза към този мъж, който я бе погубил, и към непознатото дете, което я убиваше.

Напрегна се с върховно усилие, за да отхвърли от себе си това бреме. Изведнъж ѝ се стори, че утробата ѝ се изпразва. Болката стихна.

Болногледачката и лекарят работеха наведени над нея. Те махнаха нещо; скоро същият сподавен шум, познат вече, я накара да изтръпне; слабият жаловит вик, тънкото гласче на новороденото проникна в душата ѝ, в сърцето ѝ, в цялото ѝ жалко, изтощено тяло: с несъзнателно движение тя се опита да протегне ръце.

Радост трепна в душата ѝ, буен порив към ново, току-що разцъфнало щастие. В един миг се почувствува освободена, умиротворена и щастлива, щастлива, както никога досега. Сърцето и плътта ѝ се съживяваха, тя беше майка!

Пожела да види детето си. То нямаше нито коси, нито нокти — дошло бе много рано; но щом зърна малкото създание да мърда, да отваря устицата си, да надава писъци, щом докосна хилавото недоносче, което се гърчеше и живееше, заля я неудържима радост, разбра, че е спасена, защитена срещу всяко отчаяние, че има какво да обича, и то толкова силно, че да забрави всичко друго.

От този момент Жана имаше само една мисъл — детето. Тя изведнъж стана фанатична майка, толкова по-страстна, колкото поразочарована бе в любовта си и измамена в надеждите си. Искаше люлката да бъде непрекъснато до леглото ѝ, а когато почна да става, по цели дни седеше до прозореца и тихичко я полюшваше.

Ревнуваше детето от кърмачката и когато малкото жадно създанийце протягаше ръце към едрата гръд със синкави вени и захапваше с лакомите си устни връхчето кафява набръчкана кожа, Жана гледаше побледняла, разтреперана снажната, спокойна селянка и изпитваше желание да изтръгне сина си от ръцете ѝ, да удря, да дере с нокти гръдта, която той тъй жадно смучеше.

После се зае да шие собственоръчно изящни дрешки със сложни бродерии, за да краси сина си. Обви го в облак дантели, слагаше на главичката му великолепни шапчици. Говореше само за това, прекъсваше разговора, за да кара всички да се възхищават от някоя пелена, лигавче или изящно общит повой, не слушаше какво се говори около нея, превъзнасяше се над тези парчета плат, дълго ги обръщаше, вдигнала ръка, за да ги разгледа по-добре. После питаше ненадейно:

— Как ви се струва, дали ще му прилича?

Баронът и маминка се усмихваха на тази прекалена обич, но Жюлиен, чиито привички бяха нарушени от идването на този креслив и всемогъщ тиранин, който бе намалил неговото първостепенно значение, несъзнателно ревнуваше малкото човече, откраднало мястото му в дома, и постоянно повтаряше нетърпеливо и гневно:

— Ама че е досадна със своя сополанко!

Скоро тя бе така погълната от майчината си обич, че прекарваше по цели нощи седнала до люлката да гледа как спи детенцето й. Понеже това страстно, болезнено съзерцание я изтощаваше, лекарят заповяда да я отделят от сина й. Жана се разсърди, плака, моли, но всички останаха глухи за молбите й. Всяка вечер слагаха детето до дойката му. И всяка нощ майката ставаше боса и отиваше да долепи ухото си до дупката на ключалката, за да чуе дали то спи спокойно, дали не се е събудило и няма ли нужда от нещо.

Една нощ, връщайки се късно след вечеря у Фурвил, Жюлиен я завари там; оттогава я заключваха в стаята й, за да я принудят да спи.

Кръщението стана към края на август. Кръстник бе баронът, а кръстница — леля Лизон. Детето бе наречено Пиер-Симон-Пол, но в къщи му казваха само Пол.

През първите дни на септември леля Лизон си отиде безшумно. Отсъствието й се почувствува също тъй малко, както и присъствието й.

Една вечер след вечеря дойде свещеникът. Изглеждаше смутен, като че ли криеше някаква тайна. След доста излишни приказки той помоли баронесата и мъжа й да му отделят няколко минути, за да им каже нещо.

Те тръгнаха тримата бавно по голямата алея, отидоха чак до края, като разговаряха оживено, а Жюлиен, останал сам с Жана, се учудваше, безпокоеше се и се ядосваше от тази тайна.

Пожела да изпрати свещеника, когато той се сбогуваше. Отдалечиха се заедно, като се отправиха към църквата — звъняха за вечерня.

Беше хладно, почти студено: скоро се прибраха в гостната. Всички бяха позадрямали, когато внезапно Жюлиен се върна зачервен и възмутен.

Без да си дава сметка, че Жана беше там, той се развика още от вратата на барона и баронесата:

— Ей богу, вие сте полудели! Да хвърлите двадесет хиляди франка за това момиче!

Никой не отговори от изненада. Той продължаваше да крещи гневно:

— Всяка глупост има предел! Нима искате да не ни оставите нито петак?

Баронът се овладя и се опита да го прекъсне:

— Мълчете! Не забравяйте, че говорите пред жена си.

Но Жюлиен трепереше от озлобение:

— Пет пари не давам! Тя и без това знае вече всичко! Та това е кражба в нейна вреда!

Жана гледеше слисана и не разбираше нищо. Тя прошепна:

— Но какво има?

Тогава Жюлиен се обърна към нея, призова я за свидетел като съдружничка, измамена в очакваната печалба. Разказа ѝ набързо, че са намислили, за да омъжат Розали, да ѝ подарят имението „Барвил“, което струва най-малко двадесет хиляди франка. Той повтаряше:

— Но твоите родители са луди, мила, те са направо за лудницата! Двадесет хиляди франка! Двадесет хиляди франка! Те наистина са си загубили ума! Двадесет хиляди франка за едно незаконно дете!

Жана слушаше без вълнение, без гняв, сама се учудваше на спокойствието си; сега вече беше безучастна към всичко, което не се отнасяше до детето ѝ.

Баронът се задушаваше, не намираше думи за отговор. Най-сетне избухна, тропна с крак и кресна:

— Мислете какво говорите! Това е възмутително най-сетне! Чия е грешката, че трябва да даваме зестра на тази мома, станала майка! Чие е това дете? Бихте желали да го изоставите сега на произвола, нали?

Изненадан от яростта на барона, Жюлиен го гледеше втренчено. Той заговори отново, но вече по-сдържано:

— Хиляда и петстотин франка бяха напълно достатъчни. Те всички раждат деца, преди да се омъжат. Дали от един, или от друг, никак не е важно! А като давате чифлик, който струва двадесет хиляди франка, вие не само ни ощетявате, но и всички ще разберат какво е станало. Да бяхте помислили поне за нашето добро име, за общественото ни положение!

Той говореше строго като човек, който е в правото си, убеден, че разсъждава логично. Смутен от тези неочаквани доводи, баронът го гледаше с отворена уста. Тогава Жюлиен с чувство на превъзходство каза в заключение:

— За щастие още нищо не е станало. Познавам младежа, който иска да се ожени за нея. Той е добър момък и всичко може да се уреди с него. Аз се наемам с това.

И излезе веднага, навярно се боеше да не би спорът да продължи. Общото мълчание, което той тълкуваше като съгласие, го радваше.

Щом Жюлиен излезе, баронът, извън себе си от смайване, извика цял разтреперан:

— О! Това е вече много! Прекалено много!

Но Жана вдигна очи към изуменото лице на баща си и се разсмя неочаквано със звънкия си някогашен смях, с който посрещаше някоя шега. Тя повтаряше:

— Татко, татко, чу ли го с какъв тон казваше: „Двадесет хиляди франка!“

А маминка, чийто смях идваше тъй бързо, както и сълзите, се затресе от смях, задави се, та чак очите ѝ се насълзиха при спомена за яростното лице на зет ѝ, за възмутените му възгласи, за буйния му отказ да даде на девойката, прелъстена от него, пари, които не бяха негови. Тя бе щастлива от доброто настроение на Жана. Тогава и баронът прихна, заразен на свой ред от смеха им. И тримата се превиваха от смях, както в щастливите някогашни дни.

Когато се поуспокоиха, Жана каза учудена:

— Любопитно е, че това вече никак не ме засяга. Сега гледам на него като на чужденец. Не мога да повярвам, че съм му жена. Нали виждате, забавлявам се с неговата... неговата липса на усет.

И те се прегърнаха усмихнати, развълнувани, без да знаят защо.

Но два дни по-късно, след закуската, когато Жюлиен току-що беше излязъл с коня си, един едър двадесет и две — двадесет и пет годишен момък, облечен в съвсем нова синя риза с твърди гънки и бухнали ръкави, пристегнати в китките с копчета, прескочи крадешком оградата, като че се беше притаявал там от заранта, плъзна се покрай рова пред чифлика „Куйар“, заобиколи замъка и плахо се приближи до барона и двете жени, седнали както винаги под явора.

Щом ги забеляза, той махна каскета си и се приближи, като се кланяше смутено.

Когато наближи достатъчно, за да могат да го чуят, той смотолеви:

— Моите почитания, господин барон, вам, госпожо баронесо, и на цялата компания!

Понеже никой не му отговори, той добави:

— Аз съм Дезире Льокок.

Името му не им казваше нищо, затова баронът запитва:

— Какво обичате?

Пред необходимостта да обясни случая си, момъкът съвсем се забърка. Той замънка, като час по час свеждаше и вдигаше поглед от каскета в ръката си до върха на замъка:

— Господин свещеникът ми спомена нещо по тази работа...

И той млъкна от страх да не се изпусне нещо и да увреди на интересите си.

Баронът не разбра нищо и го попита:

— Каква работа? Аз не зная...

Тогава момъкът сниши глас и най-сетне се реши:

— По работата за вашата слугиня... Розали.

Жана се досети. Тя стана и се отдалечи с детето в ръце.

— Приближете се — каза баронът и му посочи стола, току-що освободен от дъщеря му.

Селянинът седна веднага и промърмори:

— Много сте любезен. — После замълча, като че ли нямаше повече какво да каже. След доста дълга пауза той най-сетне се реши отново, вдигна очи към безоблачното небе и продума: — Чудесно време за този сезон! И за земята е много добре, каквото посееш, ще покара.

И пак млъкна.

Баронът почна да губи търпение. Той се върна сухо на въпроса:

— Значи, вие ще се ожените за Розали?

Младият човек тутакси стана неспокоен, защото не можа да пусне в ход нормандското си хитро благоразумие. Той побърза да отговори недоверчиво:

— Зависи, може би да, може би не, зависи.

Но баронът се ядоса на тия увъртания.

— Отговаряйте направо, дявол да го вземе! За това ли дойдохте — да или не? Ще я вземете ли, или не?

Озадачен, младежът не вдигаше поглед от краката си.

— Ако е, както казва господин свещеникът, ще я взема, но ако е, както казва господин Жюлиен, няма да я взема.

— А какво ви каза господин Жюлиен?

— Господин Жюлиен ми каза, че ще получа хиляда и петстотин франка, а господин свещеникът ми каза, че ще получа двадесет хиляди. За двадесет хиляди съм съгласен, но за хиляда и петстотин — не.

Баронесата, потънала в креслото, се затресе при тези думи от съдържан смях, като гледаше неспокойното изражение на селянина. Той я погледна недоволно изпод око, като не разбираше какво весело има в това, и зачака отговор.

Засрамен от тия пазарлъци, баронът отсече накъсо:

— Аз казах на господин свещеника, че ще ви дам чифлика „Барвил“ за доживотно ползуване, а след смъртта ви той ще остане за детето. Чифликът струва двадесет хиляди франка. Думата си назад не вземам. А вие съгласен ли сте, да или не?

Селянинът се усмихна раболепно и доволно и изведнъж стана словоохотлив:

— О, тогава не казвам не. Само това ме спираше. Когато господин свещеникът ми каза, аз се съгласих веднага и се радвах, че ще задоволя господин барона, пък и той няма да ми остане дължен, мислех си. Нали така, като си помагаме един другиму, все някой ден се връща. Но господин Жюлиен ме намери и се оказа, че били само хиляда и петстотин франка. Аз си казах: „Трябва да разбере тази работа“ — и додох. Не че не ви вярвах, но исках да зная. Добри сметки, добри приятели, нали така, господин барон?

За да прекъсне словоизлиянията му, баронът попита:

— Кога искате да сключите брака?

Тогава човекът изведнъж се смути и обърка наново. Най-сетне промълви нерешително:

— Защо да не напишем първо една разписчица?

Този път баронът се разсърди:

— Дявол да ви вземе, нали ще има брачен договор, той е най-сигурният документ.

Селянинът държеше на своето:

— И все пак междувременно нека запишем това, никому не вреди.

Баронът стана, за да тури край на разговора.

— Отговорете да или не, и то веднага. Ако не желаете, кажете, имам и друг кандидат.

Страхът от съперника подплаши хитрия нормандец. Той се реши и протегна ръка като при покупка на крава.

— Дайте си ръката, господин барон, решено. Да пукна, ако се отметна.

Баронът стисна ръката му и извика:

— Людивин!

Готвачката подаде глава през прозореца.

— Донесете бутилка вино!

Чукнаха се, за да поляят сключената сделка, и момъкът си тръгна с бодра стъпка.

Не казаха нищо на Жюлиен за това посещение. Договорът бе изготвен в голяма тайна и след като разгласиха сватбата, извършиха обряда един понеделник сутринта.

Една съседка носеше в черквата зад младоженците бебето, сигурен залог за благополучие. Никой в околността не се учуди. Само завиждаха малко на Дезире Льокок. „Родил се с късмет“ — казваха хората с лукава усмивка, но без сянка от възмущение.

Жюлиен направи ужасна сцена, която съкрати престоя на тъщата и тъста в „Тополите“. Жана посрещна заминаването им без особено дълбока тъга — Пол бе станал за нея неизчерпаем източник на щастие.

IX

Когато Жана се съвзе напълно след раждането, решиха да върнат визитата на Фурвил, както и да се представят у маркиз дьо Кутлие.

Жюлиен бе купил наскоро при една публична разпродажба нова карета, файтон за един кон, за да могат да излизат два пъти месечно.

През един ясен декемврийски ден впрегнаха колата и след двучасово пътуване през нормандските полета се спуснаха в малка долина със залесени склонове и разорани ниви по средата. Не след дълго засетите ниви се смениха с ливади, а ливадите — с блато, осеяно с изсъхнали по това време тръстики, чиито дълги листа шумяха като жълти панделки.

Неочаквано при един остър завой на долината зърнаха замъка „Ла Врийет“, облегат от едната страна на гористия склон и потопил цялата си стена от другата страна в обширно езеро, което стигаше отсреща до гора от високи борове, с които бе обрасъл другият склон.

Трябваше да минат по старинен подвижен мост, през широк портал в стил Луи XIII, за да влязат в парадния двор пред един изящен замък в същия стил, облицован с червени тухли; от двете му страни се издигаха кулички, покрити с плочи.

Жюлиен обясняваше на Жана всички особености на сградата, като редовен посетител, който я познава основно. Той хвалеше замъка и се възхищаваше от красотата му.

— Погледни само този портал! Не е ли величествено това жилище? Цялата друга страна се къпе в езерото, а едно царствено стълбище се спуска чак до водата. Четири лодки са закотвени до стъпалата — две за графа и две за графинята. Вдясно, дето виждаш върволицата тополи, е краят на езерото. Оттам почва реката, която тече чак до Фекан. Местността е пълна с дивеч. Графът страшно обича да ходи на лов. Истинска господарска резиденция!

Парадната врата се отвори и на нея се появи бледата графиня. Тя идваше усмихната да посрещне гостите, облечена в рокля с шлейф,

като някогашна владетелка. Наистина приличаше на „Хубавицата от езерото“, създадена за този графски замък.

Четири от осемте прозорци на салона гледаха към водата и мрачната борова гора на насрещния рид.

Тъмната зеленина придаваше на блатото нещо дълбоко, мрачно и зловещо, а духнеше ли вятър, стоновете на дърветата приличаха на езерни гласове.

Графинята хвана двете ръце на Жана, като че беше нейна приятелка от детинство, настани я, седна до нея на ниско столче, а Жюлиен, у когото през последните пет месеца се възраждаха забравените светски маниери, разговаряше, усмихваше се нежно и задушевно.

Графинята и той заговориха за разходките си на кон. Тя се надсмиваше леко на неговото яздене, наричаше го „спънатия конник“. Той също се смееше — беше я кръстил „царкинята-амазонка“. Под прозорците се раздаде пушечен изстрел и Жана леко изписка. Беше графът — стреляше по една дива патица.

Жена му го извика веднага. Чу се шум от весла, в камъните се блъсна лодка и той влезе в стаята огромен, с ботуши, следван от две измокрени кучета, червеникави като него, които легнаха на килима до вратата.

Той изглеждаше по-непринуден у дома си и очарован от гостите. Накара да притурят дърва в камината, да донесат вино „Мадейра“ и бисквити, после ненадейно се провикна:

— Вие ще вечеряте с нас! Решено!

Жана отказа — мислеше неотстъпно за детето; той настоя и понеже тя упорито не искаше, Жюлиен с едно движение изрази рязко нетърпението си. Тя се уплаши да не предизвика пак лошото му сприваво настроение и се съгласи, макар и измъчена от мисълта, че ще види Пол едва на другия ден.

Прекараха прелестен следобед. Най-напред отидоха да видят изворите. Те бликаха в подножието на обрасла с мъх скала и образуваха бистър басейн, където водата неспирно клокочеше, сякаш вреше. После се разходиха с лодка по същински пътеки в езерото, изсечени сред гора от изсъхнала тръстика. Графът гребеше, седнал между двете кучета, които душеха въздуха, вирнали муцуни срещу вятъра. Всяко загребване с веслата поемаше голямата лодка и я

тласкаше напред. От време на време Жана потапяше ръка в студената вода и се наслаждаваше на ледената свежест, която се плъзгаше през пръстите ѝ чак до сърцето. Седнали в най-задната част на лодката, Жюлиен и графинята, загърнати в шалове, се усмихваха с вечната усмивка на истински щастливи хора — толкова щастливи, че нямат повече какво да желаят.

Вечерта се спускаше; в увехналите тръстики се провираха ледени тръпки, появя се севернякът. Слънцето потъна зад боровите и червеното небе, изпъстрено с малки чудновати пурпурни облачета, излъчваше студ, щом го погледнеш човек.

Прибраха се в обширния салон, където пламтеше огромен огън. Весело усещане на топлина и уютност ги посрещна още от вратата. Графът, развеселен, сграбчи жена си в атлетическите си ръце, вдигна я като дете до устата си и залепи на бузите ѝ две звучни целувки на добродушен и доволен мъж.

А Жана гледаше усмихната този добър великан, който приличаше на човекоядец с мустаците си, и си мислеше: „Колко често се лъжем за хората!“ И като премести почти неволно погледа си върху Жюлиен, тя го видя, че стои изправен по средата на вратата, ужасно бледен, впил поглед в графа. Жана се приближи разтревожена до мъжа си и тихичко попита:

— Болен ли си? Какво ти е?

— Нищо, остави ме на мира! Стана ми студено — отвърна гневно той.

Когато минаха в столовата, графът поиска позволение да въведе кучетата си и те застанаха незабавно на задните си крака от двете страни на господаря си. Той им подхвърляше от време на време по нещо и галеше копринените им уши. Животните протягаха шии, мърдаха опашки и скимтяха от удоволствие.

След вечерята, когато Жана и Жюлиен се накуниха да си отиват, господин дьо Фурвил ги задържа наново, за да им покаже риболов с факли.

Той ги настани заедно с графинята на терасата, която се спускаше чак до езерото, и се качи в лодката с един прислужник със запалена факла и риболовна мрежа в ръце. Нощта беше ясна и студът щипеше под осеяното със злато небе.

Факлата проточваше чудновати и подвижни огнени ивици по водата, хвърляше игриви светлини по тръстиките и осветяваше тъмната завеса на боровете. А ненадейно, щом лодката зави, една гигантска, фантастична човешка сянка се очерта на осветения край на гората. Главата надвишаваше боровете и се губеше в небето, а краката тънеха в езерото. След малко великанът вдигна ръце, като че да улови звездите. Огромните ръце се вдигнаха рязко, после се отпуснаха. Чу се лек плясък на вода.

Лодката се обърна пак тихо и чудноватият призрак побягна край гората, все още осветен от факлата, потъна сред невидимия хоризонт, после пак изскочи неочаквано на стената на замъка, но вече по-малък, по-ясен, със същите чудновати движения.

И плътният глас на графа извика:

— Жилберт, улових осем!

Веслата загребяха водата. Огромната сянка сега стоеше неподвижна на стената, височината и ширината ѝ постепенно се смаляваха, главата сякаш слизаше надолу, тялото отслабваше. А когато господин дьо Фурвил се изкачи по стъпалата на площадката, все още следван от слугата с факлата, сянката му, достигнала неговите размери, повтаряше всичките му движения.

Той носеше в мрежата си осем едри риби, които трепкаха бързо.

Когато Жана и Жюлиен бяха вече на път, целите увити в палтата и одеялата, които им бяха заели, Жана каза почти неволно:

— Какъв славен човек е този великан!

Жюлиен отвърна, направлявайки конете:

— Да, но не умее да владее чувствата си пред чужди хора.

След една седмица те отидоха у Кутлие, които минаваха за най-благородното семейство в околността. Владението им „Реминал“ се намираше до селището Кани. Новият замък, построен по времето на Луи XIV, бе скрит във великолепен парк, ограден със стени. На височината личаха развалините на старинния замък. Слуги в ливреи въведоха гостите във внушителен салон. В средата на поставка във форма на колона имаше огромна ваза от севърски порцелан. Над цокъла под кристална плочка бе закрепено собственоръчно писмо от краля, който молеше маркиз Леополд-Ерве-Жозеф-Жерме-дьо-Варневил дьо Ролбоск дьо Кутлие да приеме кралския подарък.

Жана и Жюлиен разглеждаха височайшия дар, когато влязоха маркизът и маркизата. Жената беше напудрена, любезна по задължение и изкуствена в желанието си да се покаже благосклонна. Мъжът — дебела личност с бели, сресани право нагоре коси, влагаше в гласа си, в движенията си и в цялото си държане известно високомерие, за да подчертае важното си обществено положение. Това бяха хора на етикета, чиито ум, чувства и думи изглеждат винаги като на кокили.

Говореха само те, без да изчакват отговорите, усмихнати равнодушно, като че постоянно изпълняваха ролята, наложена им от техния произход — да приемат любезно дребните местни благородници.

Жана и Жюлиен, стеснени, се мъчеха да им се харесат; беше им неловко да останат повече, а не се сещаха как да се оттеглят; но маркизата сама прекрати посещенията, просто и естествено, като прекъсна разговора, подобно на учтивата кралица, която отпраща гостите си.

На връщане Жюлиен каза:

— Ако нямаш нищо против, нека приключим вече е посещенията си. Колкото до мене, Фурвил ми стигат.

И Жана бе на същото мнение.

Декември се изнизваше бавно, мрачен месец, сякаш тъмно петно в края на годината. Живееха усамотено като миналата година. Но Жана никак не скучаеше, постоянно се занимаваше с Пол, а Жюлиен го поглеждаше косо, с неспокоен и недоволен поглед.

Често, когато майката го държеше в ръцете си и го милваше в изблици на обич, присъщи на жените спрямо децата им, тя го подаваше на баща му и казваше:

— Че целуни го де! Човек би казал, че не го обичаш.

Жюлиен докосваше погнусен с крайчеца на устните си гладкото челце на бебето и се извиваше като дъга, за да не срещне малките постоянно шаващи, сгърчени ръчички. После си отиваше бързо, като че гонен от отвращение.

Кметът, докторът и свещеникът идваха от време на време на вечеря; идваха сегиз-тогиз и дъо Фурвил, с които те все повече се сближаваха.

Графът явно обожаваше Пол. През цялото време на посещенията им го държеше на коленете си, а понякога дори цели следобеди.

Държеше го грижливо в грамадните си ръце, гъделичкаше нослето му с края на дългите си мустаци, целуваше го страстно, както целуват майките. Постоянно страдаше, че бракът му е бездетен.

Март се случи сух, ясен и почти мек. Графиня Жилберт заговори отново за разходки на кон четиримата заедно. Малко уморена от дългите вечери и дългите нощи, от безкрайните дни, неизменни и еднообразни, Жана се съгласи, щастлива от тези проекти. Цяла седмица тя се забавляваше с шиенето на амазонката си.

И те започнаха разходките си. Вървяха винаги двама по двама, графинята и Жюлиен напред, а графът и Жана на стотина крачки зад тях. Жана и графът разговаряха спокойно, като приятели — те се бяха сприятелили чрез допира на прямите си души и чисти сърца. А другите двама говореха, често тихо, избухваха от време на време в буен смях, поглеждаха се внезапно, сякаш очите им имаха да си казват неща, които устните не произнасяха. Препускаха внезапно в галоп, тласкани от желанието да избягат, да отидат далеч, много далеч.

След известно време Жилберт като че стана раздражителна. Оживеният ѝ говор, носен от вятъра, достигаше понякога до двамата изостанали ездаци. Тогава графът се усмихваше и казваше на Жана:

— Жена ми не винаги става в добро настроение.

Една вечер на връщане графинята почна да дразни кобилата си, пришпорваше я, после я задържаше с рязко дръпване на юздата; чуха, че Жюлиен ѝ повтори няколко пъти:

— Внимавайте, внимавайте де! Ще ви отнесе!

— Толкова по-зле! Не е ваша работа — отвърна тя с тъй звънлив и остър глас, че думите ѝ отекнаха ясно в полето и сякаш увиснаха във въздуха.

Животното се изправяше на задните си крака, тъпчеше на място, обливаше се в пяна. Внезапно графът извика разтревожен със силния си, гръден глас:

— Внимавай, Жилберт!

А тя като че нарочно, в пристъп на необуздана женска възбуда, грубо шибна с камшика си животното между двете уши, то се изправи разярено, вдигна предните си крака, стъпи на земята и с луд скок се понесе с все сила през равнината.

Прекося най-напред една ливада, после се спусна през разораните ниви, ровеше влажната, плодородна почва и летеше така

бързо, че почти не можеха да се различат нито конят, нито ездачката.

Жюлиен остана слисан на мястото си, като викаше отчаяно:

— Госпожо! Госпожо!

Но графът изръмжа, приведе се над шията на тежкия си кон и с един тласък на цялото си тяло го подкара напред. Пусна го в галоп, подканяше го, увеличаше го, влудяваше го с глас, движения и шпори, като че огромният ездач носеше между бедрата си тежкото животно и го повдигаше нагоре, сякаш искаше да литне. Носеха се невъобразимо бързо, устремени право напред. Жана виждаше в далечината двата силуета — на жената и на мъжа — да се отдалечават, отдалечават, после да се смаляват, заличават и изчезват, като две гонещи се птици, които се загубват и стопяват на хоризонта.

Жюлиен се приближи в тръс, като шепнеше ядосано:

— Мисля, че тя не е на себе си днеска.

Те тръгнаха след приятелите си, изчезнали вече зад една гънка на равнината.

След четвърт час ги видяха да се връщат. Скоро се срещнаха.

Графът, зачервен, потен, засмян, доволен и тържествуващ, държеше с крепката си ръка тръпнещия кон на жена си. Тя беше бледа, с измъчено и сгърчено лице. Придържаше се с една ръка за рамото на мъжа си, като че щеше да припадне.

Този ден Жана разбра, че графът обича лудо жена си.

През следващия месец графинята изглеждаше весела както никога досега. Идваше по-често в „Тополите“, смееше се непрекъснато, прегръщаше Жана в изблик на обич. Сякаш над живота ѝ се бе спуснало тайнствено очарование. Мъжът ѝ, напълно щастлив и той, не я изпускаше из очи, само гледеше как да докосне ръката или роклята ѝ с удвоена страст.

Една вечер той каза на Жана:

— Изживяваме засега щастливи моменти. Никога Жилберт не е била така мила. Не изпада вече в лошо настроение, не се сърди. Чувствувам, че ме обича. Досега не бях уверен в това.

Жюлиен също изглеждаше променен, по-весел, не така раздражителен, като че приятелството между двете семейства бе донесло мир и радост във всяко едно от тях.

Пролетта бе необичайно ранна и топла.

От топлата утрин до тихата, прохладна вечер слънцето будеше живот по цялата земна повърхност. Бързо и мощно се разпукваха всички зародиши наведнъж, неудържимо напиреха соковете, природата жадуваше възраждане, една изключителна година, когато земята като че ли се подмладява.

Жана се чувствуваше неясно смутена от този кипеж на жизнени сокове. Тя се разнежваше ненадейно пред някое цветенце в тревата, обхващаше я сладостна тъга, часове на мечтателна отпуснатост.

Нежните спомени от първите дни на любовта ѝ нахлуха в душата ѝ. Не че чувството ѝ към Жюлиен се поднови — с него бе свършено, безвъзвратно свършено, но цялата ѝ плът, милвана от лекия ветрец, пропита от пролетни ухания, се вълнуваше, сякаш възбудена от нежен, невидим призив.

Изпитваше удоволствие да бъде сама, отпусната под топлината на слънцето, изтръпнала от смътни усещания, от неизразима, тиха наслада, която не будеше никакви мисли.

Една сутрин, както си стоеше унесена, мярна ѝ се видение — зърна за миг огряното от слънце местенце в горичката край Етрета. Там за пръв път тялото ѝ трепна до младия мъж, влюбен в нея тогава. Там за пръв път той ѝ прошепна плахото желание на сърцето си. Там ѝ се стори, че за миг я осени лъчезарното, възделено бъдеще.

Пожела да види отново горичката, да направи един вид сантиментално и суеверно поклонение, като че връщането ѝ в това място би могло да промени някак хода на живота ѝ.

Жюлиен бе излязъл още от зори, не го знаеше къде е. Накара да оседлаят дребното бяло конче на Мартен, което тя яздеше понякога, и тръгна.

Денят бе извънредно тих; никъде нищо не трепваше, нито лист, нито тревица. Всичко изглеждаше неподвижно за вечни времена, като че вятърът бе мъртъв, а насекомите — изчезнали.

От слънцето неусетно струеше зноен царствен покой, като златна мараня. Жана яздеше бавно, люшкана от коня, чувствуваше се щастлива. От време на време вдигаше очи, за да проследи някое съвсем мъничко бяло облаче, голямо колкото пухче от памук, кльбце пара, увиснало, забравено, останало сам-самичко горе сред синьото небе.

Тя слезе в долината, водеща към морето, между двете големи арки на скалистия бряг, наречени „Вратата на Етрета“, и бавничко навлезе в гората. През още рядката зеленина се лееха потоци светлина. Жана търсеше мястото, без да може да го намери, скиташе по тесните пътеки. Неочаквано, като пресече една широка алея, забеляза на края два оседлани коня, вързани за едно дърво, и тутакси ги позна. Бяха на Жюлиен и Жилберт. Самотата ѝ тежеше вече. Зарадва се на тази непредвидена среща и пришпори коня си.

Когато стигна до двете търпеливо чакащи животни, сякаш привикнали на такива дълги престои, тя извика. Никой не ѝ отговори.

Женска ръкавица и два камшика се търкаляха сред измачканата трева. Те бяха сядали, значи, тук и после се бяха отдалечили, оставяйки конете си.

Жана почака четвърт час, двадесет минути, изненадана, без да разбира какво ли могат да правят. Беше слязла от коня и стоеше неподвижно, облежната на един дънер. Две птичета паднаха на земята до нея, без да я видят. Едното пърхаше, подскачаше около другото с вдигнати, трепкащи крилца, клатеше главичка, чуруликаше; и изведнъж те се сляха.

Жана остана поразена, като че тези неща ѝ бяха непонятни. После си каза: „Вярно, пролет е.“ И в главата ѝ се мярна друга мисъл — подозрение. Тя погледна пак ръкавицата, камшиците, двата оставени коня и бързо възседна своя кон с неудържимото желание да избяга.

Върна се в „Тополите“ в галоп. Мисълта ѝ работеше, тя разсъждаваше, свързваше фактите, съпоставяше обстоятелствата. Как не бе отгатнала по-рано? Как не бе видяла нищо? Как не бе разбрала отсъствията на Жюлиен, възвръщането на предишната му елегантност, уталожения му нрав? Тя си припомняше също нервните избухвания на Жилберт, прекалената ѝ ласкавост и блаженство напоследък, които така ощастливяваха графа.

Подкара коня си ходом, имаше нужда да обмисли всичко сериозно, а бързата езда смущаваше мислите ѝ.

Когато първото вълнение премина, сърцето ѝ се успокои, в него не остана нито ревност, нито омраза — само презрение. Тя не мислеше за Жюлиен. Никоя негова постъпка не можеше да я учуди. Възмущаваше я двойната измяна на графинята, нейната приятелка.

Нима всички на тоя свят са вероломни, коварни, двулични? Очите ѝ се напълниха със сълзи. Човек понякога оплаква разбитите си илюзии също така горчиво, както и мъртъвците.

Реши обаче да се преструва, че не знае нищо, да затвори душата си за преходните чувства, да обича занапред само Пол и родителите си и да търпи другите с невъзмутимо лице.

Щом се върна в къщи, тя се спусна към сина си, отнесе го в стаята си и цял час го обсипва с луди, безспирни целувки.

Жюлиен се върна за вечеря очарователен, усмихнат, изпълнен с добри намерения. Той попита:

— Нима татко и маминка няма да дойдат тази година?

Жана му бе тъй благодарна за тази любезност, че едва не му прости откритието, направено в гората. Внезапно я обзе страстно желание да види по-скоро двете същества, които обичаше най-много след Пол. Цялата вечер им писа писмо, за да ускори идването им.

Съобщиха, че ще пристигнат на двадесети май. Беше едва седми май.

Зачака ги с растящо нетърпение, като че освен синовната си привързаност изпитваше нужда да общува с честни сърца, да разговаря откровено с чисти хора, чужди на всяко безчестие, чийто живот, постъпки, мисли и желания са били винаги искрени.

Тя чувствуваше сега своята честна съвест, уединена сред другите, поддали се на съблазън души. И макар че бързо се научи да се преструва, макар че посрещаше графинята с протегнатата ръка и усмивка на уста, чувството на пустота и презрение към хората растеше у нея и напълно я завладяваше. Дребните случки от местния живот вливаха всеки ден все по-голямо отвращение в душата ѝ, все по-голямо неуважение към хората.

Дъщерята на Куйар току-що бе родила дете, а сватбата щеше да се състои тепърва. Слугинята на Мартен, сираче, беше бременна; едно съседско петнадесетгодишно девойче чакаше дете. Бедната, куца и отвратителна вдовица, наречена „Бунице“ заради ужасната си мръсотия, беше също бременна.

Постоянно достигаха слухове за нова бременност, за любовните връзки на някоя мома, омъжена селянка или майка на семейство, или пък на богат, уважаван чифликчия.

Знойната пролет като че раздвижваше жизнените сокове не само в растенията, но и у хората.

Угасналата чувственост на Жана не се вълнуваше вече. Само нараненото ѝ сърце и чувствителна душа откликваха на топлите, плодоносни дихания; тя мечтаеше възбудена без желания, влюбена в блянове, мъртва за плътските пориви и се учудваше, отвратена до ненавист, от тази долна скотщина.

Физическата близост я възмущаваше вече като нещо противоестественно. Сърдеше се на Жилберт не задето бе отнела мъжа ѝ, а защото сама бе затънала в общата тиня.

При това тя не беше от тия груби натури, у които преобладават инстинктите. Как можа да се отдаде по същия животински начин?

Точно в деня, когато щяха да пристигнат родителите ѝ, Жюлиен предизвика отново нейното отвращение, разказвайки ѝ весело, като нещо съвсем естествено и забавно, че хлебарят чул една вечер шум в пещта, когато фурната не била запалена, помислил, че ще хване някоя чужда котка, а намерил жена си, която „не мятала, разбира се, хляб“. И той добави:

— Хлебарят затворил капака. Щели да се задушат вътре. Момченцето на фурнаджийката предупредило съседите. То било видяло майка си, когато влязла вътре с ковача.

Жюлиен се смееше и повтаряше:

— Ама че смешници! Хранят ни с любовен хляб! Истинска приказка от Ла Фонтен.

Жана не посмя да се допре до хляба.

Когато пощенската кола се спря пред входа и на прозорчето се показва щастливото лице на барона, душата и сърцето на младата жена се изпълниха с дълбоко вълнение, с буйна, възторжена радост, каквато не бе изпитвала никога досега.

Но при вида на маминка тя се спря потресена и премаляла. През последните шест зимни месеца баронесата беше остаряла с десет години. Огромните ѝ меки, увиснали бузи бяха станали пурпурночервени, като че налети с кръв. Погледът ѝ изглеждаше угаснал; можеше да се движи само ако я прихванеха под двете ръце. Затрудненото ѝ дишане бе станало свистящо и тя си поемаше дъх с такава мъка, че околните изпитваха жалост и неловкост.

Понеже я виждаше всеки ден, баронът не забелязваше упадъка ѝ. Когато тя се оплакваше от постоянния си задух, от нарастващата тежест, той ѝ отвърщаше:

— Нищо подобно, мила, все сте си същата.

Жана ги придружи до тяхната стая и се оттегли разтревожена и смутена в спалнята си, за да си поплаче. После намери баща си и се хвърли на гърдите му с очи, още пълни със сълзи:

— О! Колко се е изменила мама! Какво ѝ е, кажи ми, какво ѝ е?

Той отговори изненадано:

— Така ли? Що за идея! Нищо подобно. Аз съм бил все с нея и те уверявам, че не я намирам зле, тя си е както винаги.

Вечерта Жюлиен каза на жена си:

— Майка ти не ми харесва. Няма да кара дълго.

Жана се разхълца, а той се нервира:

— Хайде, стига, не казвам, че е загубена. Винаги преувеличаваш страшно много нещата. Изменила се е чисто и просто. От възрастта е.

След седмица тя не мислеше вече за това, привикнала с новото лице на майка си, или може би прогонваше опасенията си, както винаги прогонваме и отхвърляме предчувствията и надвисналите грижи поради вроден егоизъм и естествена потребност от душевен покой.

Безсилна да ходи, баронесата излизаше само по половин час дневно. Само след една обиколка из „своята“ алея тя не можеше вече да се движи и искаше да седне на „своята“ пейка. А когато чувствуваше, че няма да може да направи докрай разходката си, казваше:

— Нека се поспрем. Хипертрофията ми отсича днес краката.

Тя вече почти никак не се смееше: едва се усмихваше на неща, над които миналата година би се смяла с глас. Понеже очите ѝ бяха съвсем запазени, препрочиташе по цели дни „Корин“ и „Съзерцанията“ на Ламартин; след това помолваше да ѝ донесат чекмеджето „със спомените“. Изсипваше на коленете си старите, скъпи на сърцето ѝ писма, слагаше чекмеджето на един стол до себе си и поставяше вътре една по една своите „реликви“, след като бавно преглеждаше всяка една от тях. А когато биваше сама, съвсем сама, тя целуваше някои писма, както се целуват скришом косите на любими покойници.

Понякога Жана, влязла ненадейно, я намираше разплакана, потънала в горчиви сълзи. Тя се провикваше:

— Какво ти е, мамо?

А баронесата отговаряше след дълга въздишка:

— От реликвите!... Разравям неща, тъй хубави и безвъзвратно минали! Има хора, за които вече не мислиш и изведнъж си спомняш за тях. Като че ги виждаш, чуваш и това е потресаващо. Ти ще изпиташ това след време.

Когато идваше в такива минути на тъжно настроение, баронът мърмореше:

— Жана, мила, ако питаш мене, изгори писмата си, всичките си писма — и тези от майка ти, и моите, всичките. Когато човек остарее, няма нищо по-страшно от това ровене в младежките спомени.

Но и Жана пазеше писмата си, приготвяше своята „кутия с реликви“, покорна на наследствения нагон към мечтателна сантименталност, макар че иначе беше съвсем различна от майка си.

След няколко дни се наложи баронът да отпътува по работа. Той замина.

Времето беше великолепно. Топли звездни нощи идваха след тихи вечери, ясни вечери — след слънчеви дни, а слънчеви дни — след ослепителни зори. Скоро маминка се почувствува по-добре; и Жана, забравила любовните похождения на Жюлиен и вероломството на Жилберт, беше почти напълно щастлива. Цялото поле цъфтеше и ухаеше. Неизменно спокойното необятно море блестеше от сутрин до вечер под слънчевите лъчи.

Един следобед Жана взе Пол на ръце и тръгна през полето. Тя гледаше ту сина си, ту изпъстрената с цветя трева край пътя с чувство на умиление и безкрайно блаженство. Целуваше непрекъснато детето и го притискаше страстно до себе си. А когато я лъхнеше сладък полски аромат, примираше и се разтапяше в безпределно блаженство. Унесе се в мечти за бъдещето на сина си. Какъв ли щеше да стане той? Ту ѝ се искаше да го види велик, известен и влиятелен. Ту предпочиташе да остане скромен, близо до нея, предан и нежен, с вечно разтворени обятия за своята майка. Когато го обичаше със себелюбивото си майчино сърце, желаше той да остане неин син, само неин син. Но когато го обичаше със страстния си разум, имаше амбицията да го види прославен.

Седна край един ров и загледа сина си. Стори ѝ се, че за пръв път го вижда. Сепна се при мисълта, че това малко създание ще порасне, ще почне да ходи с твърда стъпка, ще има брада по бузите си, ще говори гръмко.

Някой я викаше отдалеч. Жана вдигна глава. Мариус тичаше към нея. Тя си помисли, че са дошли гости и се изправи недоволна, задето я смущават. Но момчето тичаше с все сила и като наближи, извика:

— Госпожо, госпожа баронесата е много зле.

Ледена капка вода като че ли се свлече по гърба ѝ. Тя се затече с бързи стъпки, загубила ума и дума.

Отдалеч забеляза купчина хора под явора. Спусна се натам, направиха ѝ път и тя видя майка си, просната на земята, с две възглавници под главата. Лицето ѝ беше съвсем черно, очите — затворени, а гърдите ѝ, цели двадесет години задъхани, не помръдваха. Дойката грабна детето от ръцете на младата жена и го отнесе.

Жана питаше изумена:

— Какво стана? Как падна? Извикайте лекаря!

Като се обърна, забеляза свещеника, кой знае как уведомен. Той предложи услугите си, засуети се, запретнал ръкавите на расото си. Но оцетът, одеколонът и фрикцииите бяха безполезни.

— Трябва да я съблечем и да я сложим да легне — каза свещеникът.

Чифликчията Жозеф Куйар беше там заедно с чичо Симон и Людивин. Подпомогнати от абат Пико, те се опитаха да вдигнат баронесата. Но когато я повдигнаха, главата ѝ се люшна назад, а роклята, която бяха хванали, се разкъса — едрото ѝ тяло бе тежко и мъчно можеше да се помръдне. Тогава Жана се развика от ужас. Отново сложиха на земята огромното, отпуснато тяло.

Наложи се да вземат едно кресло от салона, поставиха я да седне в него и най-сетне успяха да я вдигнат. Изкачиха крачка по крачка площадката, стълбата; стигнаха в стаята ѝ и я сложиха на леглото.

Докато готвачката Людивин сваляше многобройните ѝ дрехи, отнякъде ненадейно изникна вдовицата Дантю, дошла тъкмо навреме, също като свещеника, сякаш бяха „подушили смъртта“ по думите на прислугата.

Жозеф Куйар препусна с пълна скорост, за да извика лекаря. Когато свещеникът се накани да донесе светеното масло,

болногледачката му пошепна на ухото: „Няма нужда, отче, аз съм вряла и кипяла в тия неща, тя си е отишла.“

Жана, обезумяла, умоляваше, не знаеше какво да прави, какво да опита, какво лекарство да употреби. Свещеникът за всеки случай произнесе опрощение на греховете.

Прекараха около два часа край посинялото, безжизнено тяло. Паднала на колене, Жана хълцаше, изтерзана от тревога и мъка.

Когато вратата се отвори и лекарят влезе, стори ѝ се, че влиза самото спасение, утеха и надежда. Тя се спусна към него, разказа му задавена, каквото знаеше за нещастния случай.

— Тя се разхождаше, както всеки ден... беше добре... даже много добре... Изяде на закуска бульон и две яйца... падна изведнъж... стана черна, както виждате... и не помръдна... Опитвахме всичко, за да я съживим... всичко. — Тя млъкна поразена от едва забележимия жест на болногледачката към доктора, който означаваше, че всичко е свършено, напълно свършено. Понеже не искаше да повярва, Жана заразително тревожно.

— Сериозно ли е? Мислите ли, че е сериозно? — повтаряше тя.

Той каза най-сетне:

— Страх ме е, че... че е свършено. Бъдете смела, много смела.

Жана разпери ръце и се хвърли върху майка си.

Жюлиен се върна. Спря се поразен, очевидно неприятно изненадан, без скръбен възглас или отчаяно лице, понеже това беше дошло изневиделица, съвсем неочаквано, и той не успя отведнъж да вземе подходящ израз и държане.

— Очаквах това — прошепна той, — чувствувах, че краят приближава. — После извади кърпата си, изтри очи, коленичи, прекръсти се, промърмори нещо и се изправи. Искаше да вдигне и жена си. Но тя се бе вкопчала с две ръце в трупа и го целуваше, почти легнала над него. Трябваше да я изведат. Беше като луда.

След един час я пуснаха да влезе отново. Нямаше никаква надежда. Стаята бе подредена вече като за мъртвец. Жюлиен и свещеникът разговаряха тихо до един прозорец. Вдовицата Дантю, удобно настанена в едно кресло, се канеше да задреме — тя бе свикнала с такива бдения и се чувствуваше като у дома си във всеки дом, щом смъртта бе надникнала в него.

Нощта се спускаше. Свещеникът се приближи до Жана, взе ръцете ѝ, помъчи се да я ободри, като изля в безутешното ѝ сърце балсама на религиозните утешения. Заговори за умрялата, възхвали я със свещеническо красноречие и опечален с лицемерната скръб на божи служител, за когото мъртъвците са извор на доходи, той предложи да прекара нощта до леглото в молитви.

Разтърсвана от ридания, Жана отказа. Искаше да бъде сама, съвсем сама в тази прощална нощ. Жюлиен се приближи:

— Не е възможно, ще останем двамата.

Тя поклати отрицателно глава, безсилна да каже друго. Най-после можа да издума:

— Тя е моя майка. Искам да бдя сама над нея.

— Нека прави, каквото иска — прошепна лекарят. — Болногледачката може да спи в съседната стая.

Свещеникът и Жюлиен се съгласиха, като си мислеха за леглото. Абат Пико коленичи на свой ред, помоли се, стана и излезе с думите: „Тя беше светица“, казани със същия тон, с който казваше: „Бог с вами!“

Тогава виконтът попита с обикновен глас:

— Ще хапнеш ли нещо?

Жана не отговори, не разбра, че питат нея.

Той повтори:

— Добре ще направиш да похапнеш нещо, за да се подкрепиш.

Тя отвърна с блуждаещ поглед:

— Изпрати веднага да извикат татко.

И той излезе, за да изпрати конник в Руан.

Жана стоеше потънала в застинала печал, сякаш чакаше да остане за последен път насаме с покойницата, за да се отдаде на прииждащата вълна от безутешна скръб.

В стаята се плъзнаха сенки, забулиха мъртвата в мрак. Вдовицата Дантю се раздвижи с тихи стъпки: търсеше и нареждаше невидими предмети с беззвучните движения на болногледачка. Запали две свещи и ги сложи тихичко на нощната масичка до възглавницата, покрита с бяла покривка.

Жана сякаш нищо не виждаше, нищо не усещаше, нищо не разбираше. Чакаше да остане сама. Жюлиен влезе отново; той беше вечерял и пак я попита:

— Няма ли да хапнеш нещо?

Жена му поклати отрицателно глава. Той седна по-скоро примирен, отколкото натъжен, и замълча.

Така седяха тримата, неподвижни в креслата си, далеч един от друг.

От време на време болногледачката задремваше и леко похъркваше, после се сепваше бързо.

Най-сетне Жюлиен стана и се приближи до Жана:

— Искаш ли вече да останеш сама?

Тя хвана ръката му с неволен порив:

— О, да! Оставете ме.

Той я целуна по челото и пошепна:

— Ще идвам от време на време да те виждам. — И излезе заедно с вдовицата Дантю, която изтика креслото си в съседната стая.

Жана затвори вратата и разтвори след това широко двата прозореца. Топлата ласка на вечер по сенокос облъхна лицето ѝ. Тревата на моравата, окосена предишния ден, се разстилаше под лунната светлина.

Това сладостно усещане ѝ причини болка, нажали я като жестока ирония. Тя се върна до леглото, хвана безжизнената, студена ръка и се вгледа в лицето на майка си.

То не беше вече подпухнало, както в момента на удара. Баронесата изглеждаше сега като заспала, по-кратко от когато и да било. Бледата светлина на свещите, раздвижени от ветреца, местеше сенките по лицето ѝ, тя изглеждаше като жива, сякаш помръдваше.

Жана я гледеше жадно; от далечните дни на нейното детство изплуваха рой спомени.

Припомни си посещенията на маминка в приемната на манастира, как ѝ подаваше пълната със сладкиши кесия, хиляди малки подробности, дреболии, нежности, думи, интонации и обичайни движения, бръчиците около очите ѝ, когато се смееше, тежката задъхана въздишка при сядане.

Стоеше, впила взор в майка си, повтаряйки си изтръпнала: „Тя е мъртва!“ — и целият ужас на тази дума изпъкна пред нея.

Нима жената, лежаща тук — майка ѝ, маминка, мама Аделаид, бе мъртва? Не ще помръдне вече, не ще проговори, не ще се засмее,

никога вече не ще вечеря срещу баща ѝ, не ще каже: „Добър ден, Жанет!“ Тя бе мъртва.

Щяха да я заковат в ковчег, да я заровят и всичко ще бъде свършено. Нямаше да я видят вече. Възможно ли бе това? Как? Нима тя нямаше да има вече майка? Скъпото, тъй близко лице, което бе виждала, откакто отвори очи, и бе обичала, откакто разгърна ръце, този неизчерпаем извор на обич, това единствено същество, майката, по-мило на сърцето от всички други същества, бе изчезнало. Оставаха ѝ само още няколко часа да погледа застиналото без мисъл лице. А после нищо, нищо друго освен спомена.

Отпусна се на колене в ужасен изблик на отчаяние. Впила ръце в савана, тя го мачкаше, долепила устни до леглото, и извика със сърцераздирателен глас, заглушен от чаршафите и завивките:

— О, мамо! Бедна моя мамо, мамичко!

Почувствува, че полудява, че губи разсъдъка си, както през онази нощ, когато побягна по снега; стана и изтича до прозореца, за да се освежи, да вдъхне пресен въздух, различен от въздуха на погребално ложе, на мъртвец.

Окосените ливади, дърветата, равнината и морето в далечината тънеха в безмълвен покой, приспани от нежната магия на луната. Частица от този миротворен покой проникна в душата на Жана и тя кротко заплака.

После се върна до леглото, приседна и хвана ръката на майка си, като че бе болна и тя бдеше над нея.

Голямо насекомо, привлечено от светлината на свещите, бе влязло в стаята. То се блъскаше като топка в стените, прелиташе от единия до другия край на стаята. Бръмченето му откъсна Жана от съзерцанието ѝ, тя вдигна очи да го погледне, но забеляза само блуждаещата му сянка по белия таван.

Скоро престана да го чува. Тогава долови тихото тиктакане на стенния часовник и друг, съвсем тих шум, по-скоро едва чуто шумолене — часовникът на майка ѝ продължаваше да работи в роклята ѝ, метната на един стол до леглото. И изведнъж смътното съпоставяне на мъртвата и този механизъм, който не беше спрял, съживи острата болка в сърцето на Жана.

Тя погледна колко е часът. Беше десет и половина. Обхвана я ужасен страх пред дългата нощ, която трябваше да прекара тук.

Занизаха се други спомени, от собствения ѝ живот — Розали, Жилберт, горчивите разочарования на сърцето ѝ. Всичко бе, значи, мизерия, горест, нещастие и смърт. Всичко на тоя свят бе измама, лъжа, страдание и сълзи. Къде да намери малко радост и покой? Навярно в някое друго съществуване? Когато душата се освободи от земните изпитания. Душата! Тя се замисли над тази недостижима тайна, впусна се изведнъж в поетически догадки, мигом оборени от други, не по-малко смътни хипотези. Къде ли беше майчината ѝ душа? Душата на това неподвижно, вледенено тяло? Може би твърде далеч. Някъде в простора? Но къде точно? Дали бе изчезнала като невидима птица, избягала от кафеза си?

Бог ли я призова? Или се е разпиляла наслуки, в нови създания, примесена със зародишите, готови да покълнат?

А може би тя е съвсем близо? В стаята край бездушното тяло, напуснато от нея! И Жана тутакси усети някакво дихание, като че я докосна дух. Тя се уплаши; такъв ужас я обзе, че не смееше да мръдне, да диша, нито да се обърне да погледне зад себе си. Сърцето ѝ биеше в безумна уплаха.

Неочаквано невидимото насекомо литна отново, завъртя се и се заблъска в стените. Жана настръхна от главата до краката, после разпозна бръмченето на познатото насекомо, изведнъж се успокои, стана и се обърна. Погледът ѝ падна на писалището със сфинксови главички, хранилището на реликвите.

Озари я нежна и чудновата мисъл. Да прочете в това прощално бдение старите любими писма на майка си, както би чела молитвеник. Стори ѝ се, че ще изпълни нежен и свят дълг, нещо истински синовно, което би направило удоволствие на маминка на онзи свят.

Тук бяха отдавнашните писма на баба ѝ и дядо ѝ, които Жана не познаваше. Тя искаше да им протегне ръце над тялото на дъщеря им, да отиде при тях в тази погребална нощ, сякаш и те тъжаха като нея, и да склучи някакво тайнствено звено на обич между тях двамата, починали отдавна, тази, която току-що бе умряла на свой ред, и нея самата, останала още на земята.

Жана стана, махна горната дъсчица на писалището и взе от долното чекмедже десетина малки пакетчета пожълтяла хартия, старателно свързани и подредени едно до друго.

Водена от тънък сантиментален усет, тя ги сложи всичките на леглото, в ръцете на баронесата, и почна да чете.

Това бяха стари послания, с дъх на друг век, каквито се намират из старинните семейни писалища.

Първото започваше с думите: „Моя мила“, друго — „Мое хубаво момиченце“ или „Скъпа малка“, „Мъничка“, „Обична дъще“, а по-нататък — „Скъпо дете“, „Мила ми Аделаид“, „Моя скъпа дъще“, според това дали бяха отправени до момиченцето, девойката или по-късно до младата жена.

И всичко това бе изпълнено със страстни и наивни нежности, с хиляди интимни дреболии, с големите и обикновени събития в семейството, тъй незначителни за чуждите хора: „Татко ти има грип; прислужницата Хортензия си изгори пръста; котаракът Мишелов умря; отсякоха бора вдясно от оградата; мама загуби молитвеника си на връщане от черква, смята, че са ѝ го откраднали.“

Говореше се за хора, непознати на Жана, но тя смътно си спомняше, че е чувала да произнасят имената им някога, в детинството ѝ. И изпадаше в умиление от тези подробности, те ѝ се струваха откровения. Сякаш бе навлязла внезапно в целия предишен съкровен сърдечен живот на майка си. Тя гледеше проснатото тяло. И изведнъж зачете на глас, четеше на мъртвата, като че за да я разсее, да я утеши.

И неподвижният труп бе сякаш щастлив.

Тя хвърляше едно по едно писмата към краката на майка си. Мина ѝ през ум, че би трябвало да ги сложат в ковчега, както се слагат цветя.

Развърза друго пакетче. Почеркът бе различен. Жана започна да чете: „Не мога да живея без твоите ласки. Обичам те до безумие.“

Нищо повече; нямаше подпис.

Обърна листа в недоумение. Адресът бе верен: „Госпожа баронеса льо Пертюи де Во“.

Отвори следващото: „Ела тази вечер, щом той излезе. Ще имаме цял час. Обожавам те.“

Друго гласеше: „Прекарах безумна нощ, напразно те желяех. Усещах тялото ти в ръцете си, устата ти — под устните си, очите ти — под очите си. Идеше ми да скоча от прозореца от ярост при мисълта, че точно в този миг ти спиш до него и той може да те има, стига само да пожелае.“

Озадачена, Жана не можеше да разбере.

Какво означаваше това? На кого, за кого и от кого бяха тия любовни думи?

Тя продължи да чете, постоянно срещаше страстни обяснения в любов, назначаване на свиждания и предупреждения за предпазливост с неизменните четири думи на края: „И главно — изгори писмото!“

Най-сетне разгъна една обикновена записка, отговор на покана за обед, със същия почерк, подписана: „Пол д’Енемар“, същия, когото баронът наричаше, говорейки за него: „Бедният ми приятел Пол“ и чиято жена беше най-добрата приятелка на баронесата.

Тогава внезапно ѝ се мярна съмнение, което скоро се превърна в увереност. Той е бил любовник на майка ѝ.

Изумена, Жана отхвърли буйно тези позорни листи, както би отблъснала отровна змия, полазила по нея, изтича към прозореца и неудържимо зариде; неволни вопли раздираха гърлото ѝ. Цялото ѝ същество бе смазано; тя се свлече до стената, закри лице в завесата, за да не чуят риданията ѝ, и застана, потънала в бездната на неизмеримо отчаяние.

Сигурно би стояла така през цялата нощ, но шум от стъпки в съседната стая я накара да скочи. Може би беше баща ѝ. А всичките писма лежаха по леглото и по пода. Достатъчно е да отвори само едно! И той би узнал! Той!

Жана се спусна, награби с шепи всички стари пожълтели листи от родителите и от любовника, неразгънатите още и тези, които стояха свързани в чекмеджето на писалището, и ги нахвърли на купчина в камината. После взе една от горящите върху нощната масичка свещи и подпали струпаните писма. Избликна буен пламък, освети стаята, леглото и трупа с ярка, игрива светлина и очерта върху бялата завеса в дъното на леглото тъмния трептящ профил на застиналото лице и извивките на огромното тяло под савана.

Когато в огнището остана само купчина пепел, тя седна отново до отворения прозорец, сякаш не смееше вече да стои до мъртвата, и пак заплака горко и безутешно, скрила лице в ръцете си:

— О, бедна мамо! О, бедна мамо!

Хрумна ѝ жестока мисъл: ами ако случайно маминка не беше мъртва, ако бе заспала само летаргичен сън, ако ей сега се надигне, заговори? Разкритието на ужасната тайна не би ли намалило синовната

й привързаност? Би ли я целувала така благоговейно? Би ли я обичала със същото свято чувство? Не. Не беше възможно. Тази мисъл разкъса сърцето ѝ.

Мракът се разсейваше; звездите бледнееха; настана прохладният час, предшествуващ деня. Луната, слязла ниско, се канеше да потъне в морето и заливаше със седефен блясък цялата му повърхност.

И споменът за нощта, прекарана на прозореца, при пристигането ѝ в „Тополите“, завладя Жана. Колко далечно бе това време, колко много се промени всичко, колко различно ѝ изглеждаше тогава бъдещето!

А ето, небето порозовя, покри се с радостна, нежна, пленителна руменина. Тя гледаше, изненадана като от някакво чудо, лъчезарното разпукване на деня и се питаше как е възможно да няма нито радост, нито щастие на тази земя, над която тъй дивно изгрява зората.

Сепна я скръцване на врата. Беше Жюлиен, Той запита:

— Е, какво? Умори ли се много?

— Не — прошепна тя, щастлива, че не е вече сама.

— Иди сега да си починеш — каза той.

Жана целуна бавно майка си с дълга, скръбна и сърцераздирателна целувка и се оттегли в стаята си.

Денят протече в обичайните тъжни приготовления около мъртвата. Баронът пристигна вечерта. Той много плака.

Погребението стана на другия ден.

След като допря устни за последен път до леденото чело на майка си и я пригласи за сетен път, щом сложиха тялото ѝ в ковчега, Жана се оттегли. Скоро щяха да дойдат гостите.

Първо пристигна Жилберт и се хвърли разплакана на гърдите на приятелката си.

През прозореца се виждаше как каретите завиват при решетъчната врата и влизат с умерен ход. В големия коридор отекваха гласове. Жени, облечени в черно, постепенно изпълваха салона; Жана въобще не ги познаваше. Маркиза дьо Кутлие и виконтеса дьо Бризвил я прегърнаха.

Изведнъж забеляза леля Лизон, застанала безшумно зад нея. Тя я притисна тъй нежно, че старата мома едва не примря.

Влезе Жюлиен в пълен траур, изискан, улисан, доволен от наплива на хора. Той заговори тихо с жена си, посъветва се за нещо и

добави поверително:

— Цялата аристокрация е дошла. Ще бъде много тържествено.

И отново излезе, като се поклони с достойнство на дамите.

Леля Лизон и Жилберт единствени останаха до Жана по време на погребалния обред. Графинята непрестанно я прегръщаше и повтаряше:

— Бедничката ми! Бедничката ми!

Когато граф дьо Фурвил дойде да вземе жена си, той плачеше, като че бе загубил собствената си майка.

Х

Печални бяха следващите дни, мрачни дни в дом, опустял сякаш след отсъствието на близкото, изчезнало завинаги същество, дни, наситени със страдание при вида на всеки предмет, с който си бе служила често мъртвата. Всеки миг в сърцето нахлуват спомени и го раняват. Ето креслото ѝ, чадъра, оставен във вестибюла, чашата ѝ, неприбрана от прислужницата. Във всички стаи има по нещо: ножиците ѝ, някоя ръкавица, томчето с изтъркани от натежалите пръсти страници и хиляди дреболии, които придобиват болезнено значение, защото извикват в паметта хиляди дребни случки.

Преследва ви гласът ѝ; струва ви се, че го чувате, иска ви се да избягате където и да е, да се изплъзнете от натрапчивите спомени на този дом. А трябва да останете, защото и други остават и също страдат в него.

Жана бе разнебитена освен това от спомена за своето откритие. Тази мисъл я гнетеше. Нараненото ѝ сърце не заздравяваше. Страшната тайна увеличаваше нейната самотност. Ведно с последната ѝ вяра рухна и сетното доверие в хората.

След известно време бащата отпътува, имаше нужда да се раздвижи, да промени въздуха, да излезе от мрачното униние, което все повече го завладяваше.

И големият дом, изпрацаш от време на време навеки някой от обитателите си, заживя наново своя спокоен, равен живот.

А след време Пол се разболя. Жана бе като луда, прекара дванадесет дни, без да спи и почти без да яде.

Той оздравя; но у нея се загнезди ужасът от мисълта, че той може да умре. Какво ще стане с нея тогава? Какво ще прави тя? Неусетно в сърцето ѝ се плъзна смътната потребност да има още едно дете. Скоро почна да мечтае за него, обзета изцяло от някогашното си желание да види около себе си две малки създания — момче и момиче. Тази мисъл почна да я преследва.

Обаче след случката с Розали тя живееше отделно от Жюлиен. При сегашните им отношения сближаването изглеждаше едва ли не невъзможно. Жюлиен имаше друга любов. Тя знаеше това, а и самата мисъл, че ще трябва да търпи наново ласките му, я караше да потръпва от погнуса.

И все пак тя би ги изтърпяла, тъй много я преследваше желанието да стане майка. Но Жана се питаше как биха могли да се подновят връзките им? Би умряла от унижение, ако той отгатнеше намеренията ѝ. А Жюлиен явно не мислеше за нея.

Навярно щеше да се откаже от желанието си, но ето че всяка нощ започна да ѝ се присънва момиченце. Виждаше го как си играе с Пол под явора. Понякога се чувствуваше изкушена да стане и да отиде, без да каже ни дума, при мъжа си, в стаята му. Два пъти даже се промъкна до вратата му. После се върна бързо, с разтуптяно от срам сърце.

Баронът бе отпътувал, майка ѝ умря. Жана нямаше вече никого, с когото да се посъветва, комуто да довери съкровения си мисли.

Тогава реши да потърси абат Пико и да му повери в тайна изповед мъчно изпълнимите си намерения.

Завари го да чете требника си в своята овощна градина.

Поговориха няколко минути за едно, за друго и най-после, изчервена, Жана смотолев:

— Бих искала да се изповядам, отче.

Той се стъписа и повдигна очилата си, за да я разгледа по-добре; след това се разсмя:

— Едва ли имате тежки грехове на съвестта си!

Тя се смути напълно и продължи:

— Не, но ще искам от вас един съвет... толкова... толкова мъчителен, че не смея да ви го кажа току-така.

Той промени веднага добродушния си вид и придаде на лицето си тържествено изражение.

— Е добре, дете мое, ще ви изслушам в изповедалнята, да вървим.

Но тя го задържа разколебана; стана ѝ съвестно да говори за тези малко срамни неща в молитвената тишина на празната църква.

— Или не, отче, аз мога... мога... ако искате... ще ви кажа и тук какво ме води при вас. Ето, нека седнем там, под вашата беседка.

Тръгнаха бавно натам. Жана се чудеше как да му обясни, как да започне. Седнаха.

И тя заговори, като че се изповядваше:

— Отче... — разколеба се, пак повтори: — Отче... — и млъкна съвсем смутена.

Скръстил ръце на корема си, абат Пико чакаше. Като видя смущението ѝ, той я насърчи:

— Е, какво, дъще, като че не смееете да говорите; хайде, смелост!

Тя се реши като страхливец, който се хвърля срещу опасността:

— Отче, искам да имам още едно дете.

Той не отговори, не я разбра. Тогава тя се опита да му обясни, ненамираща думи от смущение:

— Сега съм сама в живота; баща ми и мъжът ми не се разбират; майка ми умря и... и... — тя добави тихо, цялата изтръпнала — онзи ден насмалко не загубих сина си! Какво щеше да стане тогава с мене?

После млъкна. Свещеникът я гледаше озадачен.

— Е добре, какво искате да кажете?

Тя повтори:

— Искам да имам още едно дете.

Свещеникът се усмихна, свикнал с грубите шеги на селяните, които никак не се стесняваха пред него, и отвърна с хитро поклащане на главата си:

— Е добре, струва ми се, че това само от вас зависи.

Тя вдигна към него невинните си очи, запъна се от стеснение.

— Но... но... нали разбирате, след... след това... което знаете с... с прислужницата... мъжът ми и аз живеем... живеем напълно разделени един от друг.

Свикнал с безнравствеността и липсата на достойнство у селяните, той се изненада от това разкритие; изведнъж му се стори, че отгатва истинското желание на младата жена. Погледна я изпод очи, изпълнен с благосклонност и съчувствие към неволята ѝ.

— Да, разбирам ви отлично. Разбирам, че... вашето вдовство ви тежи. Вие сте млада, здрава, с една дума, естествено е, съвсем естествено. — И той пак се усмихна, увлечен от веселия си нрав на селски свещеник; лекичко потупа ръката на Жана. — Това ви е позволено, напълно позволено, дори от божите заповеди. „Само в

брака ще пожелаеш плътта“. А вие сте омъжена, нали? И не за да садите ряпа!

Тя на свой ред не разбра отначало намеците му. Но щом вникна в смисъла им, пламна съвсем смутена, със сълзи в очите.

— О! Отче! Какво говорите! Какво си помислихте! Кълна ви се... кълна ви се... — и тя се задави в ридания.

Той се учуди. Започна да я утешава:

— Хайде, хайде, не исках да ви наскърбя. Пошегувах се малко; та това не е забранено, когато човек е почтен. Разчитайте на мене. Аз ще се срещна с господин Жюлиен.

Тя не знаеше вече какво да каже. Искаше ѝ се да се откаже от намесата му, боеше се да не би тя да бъде опасна и несръчна, но не посмя. Побърза да си отиде, като пошепна:

— Благодаря ви, отче.

Цяла седмица измина. Тя живееше в тревожно безпокойство.

Една вечер, по време на вечерята, Жюлиен я погледна особено, устните му се присвиха в подигравателна усмивка, която Жана познаваше вече. Той прояви дори спрямо нея едва забележимо насмешливо ухажване, а когато се разхождаха по широката алея на маминка, тихичко ѝ пошепна на ухото:

— Изглежда, че сме се сдобрили.

Тя не отговори. Гледаше почти незабележимата вече ивица по земята, обрасла с нова трева. Следата от крака на баронесата се заличаваше, както се изтрива споменът. Сърцето ѝ се сви, обляно от печал. Почувствува се загубена в живота, съвсем самотна.

— Аз нямам нищо против — подзе Жюлиен, — страх ме беше, че ще ти бъде неприятно.

Слънцето залязваше. Времето бе меко. Жана бе подтисната от желание да плаче, да излее сърцето си в приятелско сърце, да прегърне някого, да изкаже болките си. Ридания напиреха в гърлото ѝ; тя разтвори ръце и падна на гърдите на Жюлиен.

Заплака. Изненадан, той гледаше косите ѝ и не можеше да види скритото на гърдите му лице. Помисли си, че тя го обича още и снизходително я целуна по свитата на кок коса.

Прибраха се, без да си продумат. Той я последва в стаята ѝ и прекара нощта с нея. Предишните им отношения се подновиха. За него те представляваха задължение, но не неприятно, а тя ги понасяше като

мъчителна и отвратителна необходимост, решена да ги прекъсне завинаги, щом се почувствува отново бременна.

Но скоро забеляза, че ласките на мъжа ѝ бяха по-различни от предишните. Бяха по-изтънчени може би, но по-непълни. Той се държеше с нея като внимателен любовник, а не като спокоен съпруг.

Жана се учуди, започна да го наблюдава и не след дълго забеляза, че той се отдръпва, преди тя да може да зачене.

Тогава една нощ, притиснала устни до неговите, тя прошепна:

— Защо не ми се отдаваш напълно, както по-рано?

— За да не забременееш, дявол го взел! — засмя се той.

Тя изтръпна:

— А защо не искаш вече деца?

Той онемя от изненада.

— Хм! Какво говориш! С ума си ли си? Още едно дете! А, не, само това няма да го бъде! И едно ми е много, да врещи, да събира всички около себе си и да струва пари. Още едно дете! Покорно благодаря!

Тя го обви с ръце, целуна го, прегърна го влюбено и тихичко промълви:

— Моля ти се! Направи ме още веднъж майка!

Но той се разсърди, като че го бе оскърбила.

— Ама ти наистина не си с ума си! Избави ме от глупостите си, моля ти се!

Тя млъкна и се зарече да го принуди с хитрост да ѝ даде бленуваното щастие.

Тогава се опита да продължава ласките си, преструваше се, че гори от страст, буйно го притискаше до себе си с неискрено упоение. Пусна в ход всички хитрини, но той се владееше и нито веднъж не се забрави.

Тогава, съвсем изтерзана от неутолимото си желание, стигнала до крайност, готова да пренебрегне всичко, да се реши на всичко, тя пак отиде при абат Пико.

Той привършваше обедата си. Беше се зачервил цял, защото след ядене получаваше винаги сърцебиене. Щом я видя, се провикна:

— Е, какво? — Желаше да узнае резултата от своето посредничество.

Решителна, отхвърлила плахата си свенливост, Жана тутакси отговори:

— Мъжът ми не желае други деца.

Абатът се обърна заинтригуван към нея, готов да се порови с любопитството на свещеник в тайните на брачното ложе, които подслаждаха мисията му на изповедник. Той попита:

— Как така?

Тогава въпреки решителността си тя се смути при обяснението.

— Но той... той... той не иска да ме направи майка.

Абатът разбра, той бе вещь по тези въпроси. Заразпитва я за най-дребните подробности жадно, като обречен на пост и въздържание мъж.

После поразмисли няколко секунди и спокойно, сякаш говореше за добрата реколта, ѝ очерта ловък план на действие, уточни всички подробности.

— Само едно средство имате, мило дете. Трябва да го накарате да повярва, че сте бременна. Той ще престане да се пази и вие наистина ще забременеете.

Тя пламна до корена на косите си, но решена на всичко, настоя:

— Ами... ами ако той не ми повярва?

Свещеникът знаеше отлично как могат да се управляват и държат в подчинение хората.

— Разкажете на всички за вашата бременност, разгласете я навред и той най-сетне ще повярва.

И сякаш за да се оправдае за тази хитрост, добави:

— Това е ваше право. Църквата търпи отношенията между мъжа и жената само с цел да се продължи човешкият род.

Тя последва хитрия съвет и след две седмици съобщи на Жюлиен, че мисли, че е забременяла.

— Не е възможно — подскочи той, — не е вярно!

Тя веднага му посочи основанието за опасенията си. Но той се успокои:

— А, почакай малко, ще видиш.

Всяка сутрин я питаше:

— Е, какво?

А тя неизменно отговаряше:

— Не, не още. Но не ми се вярва да съм се излъгала.

Сега вече и той се разтревожи ядосан, отчаян и в същото време изненадан.

— Нищо не разбирам — повтаряше той, — абсолютно нищо. Нямам представа как е станало! Да ме обесят, ако знам!

След един месец тя започна да разпространява навсякъде новината. Не казваше само на графиня Жилберт — деликатно и сложно чувство на свян я възпираше.

След първата си тревога Жюлиен не я доближи вече. После, вбесен, се примири със станалото и заяви:

— Ето дете, което иде неканено.

И отново почна да влиза в стаята на жена си.

Предвижданията на свещеника се сбъднаха напълно. Тя забременя.

Тогавя в прилив на буйна радост и признателност към непознатото божество, в което вярваше, Жана се обрече на вечно целомъдрие и почна да заключва всяка нощ вратата си.

Отново се чувствуваше почти щастлива, учудваща се колко скоро се бе притъпила болката от смъртта на майка ѝ. А тя си мислеше, че ще остане безутешна. Само за два месеца живата рана се затваряше. У нея остана само някаква разнежена печал, скръбен воал, забулил живота ѝ. Струваше ѝ се, че в живота ѝ не е възможна вече никаква превратност. Децата ѝ щяха да растат, да я обичат, а тя щеше да остарее спокойна и доволна, без да се занимава с мъжа си.

Към края на септември абат Пико направи официално посещение с ново расо, което бе носил само една седмица и бе успял вече да изцапа. Той представи заместника си абат Голбиак, съвсем млад, мършав свещеник, много дребен, с превзета реч и хлътнали очи, обкръжени с черни сенки, издаващи властна душа.

Старият свещеник бе назначен за доайен в Годервил.

Жана искрено се натъжи от неговото заминаване. Фигурата на добродушния свещеник бе свързана с всичките ѝ спомени като млада жена. Той я венча, той кръсти Пол и погребя баронесата. Не можеше да си представи Етуван без шишкавия абат Пико, минаващ край чифликчийските дворове. Обичаше го, защото бе жизнерадостен и непринуден.

Той не изглеждаше доволен въпреки повишението си.

— Не е леко, не е леко, госпожо контесо — казваше той. — Осемнадесет години вече съм тука. Ех, енорията не е доходна и не струва кой знае колко. Мъжете са религиозни само от приличие, а жените, виждате ли, жените нямат добро държане. Момичетата минават през църквата за венчило едва след като са направили поклонение на Богородицата с наедрял корем и портокаловият цвят^[1] не се цени много в този край. И все пак аз го обичах.

Новият свещеник се червеше, правеше нетърпеливи движения.

— При мене всичко това ще трябва да се промени — каза той рязко. Приличаше на разярено дете — мършав и хилав в износеното си, но чисто расо.

Абат Пико го погледна изпод око, както поглеждаше, когато биваше развеселен, и поде:

— Знаете ли какво, абате, за да предотвратите това, ще трябва да оковете енорияшите си във вериги; а и това едва ли би помогнало.

Дребният свещеник отговори натъртено:

— Ще видим.

А старият свещеник се усмихна и смръкна от емфието си.

— Възрастта и опитът ще ви уталожат, абате. Така ще отдалечите и последните верующи от църквата, и нищо повече. В този край вярват, но пазете се, дявол го взел! Бога ми, щом видя по време на проповед да влиза някое момиче, което ми изглежда дебеличко, аз си казвам: „Носи ми още един енорияш“ — и гледам да го омъжа. Вие не ще им попречите да грешат, виждате ли, но можете да намерите момъка и да не му позволите да изостави майката. Венчайте ги, венчайте ги, абате, не се занимавайте с нищо друго.

Новият свещеник отговори сурово:

— Ние мислим различно. Излишно е да настоявате.

И абат Пико започна пак да съжالياва за селцето си, за морето, което виждал от прозорците на своя дом, за малките долчинки, подобни на фунии, където се разхождал и четял требника си, загледан в минаващите в далечината кораби.

Двамата свещеници се сбогуваха. Старият свещеник целуна Жана, а тя едва не заплака.

След една седмица абат Толбиак дойде отново. Той заговори за предприетите от него реформи като княз, влязъл във владение на

княжеството си. Помоли виконтесата да не пропуска неделната служба и да се причестява всеки празник.

— Вие и аз — каза той — сме главата на селището. Ние трябва да го управляваме и да даваме достоен за подражание пример. Трябва да бъдем единни, за да сме силни и почитани. Ако църквата и замъкът си подадат ръка, селската хижа ще се бои от нас и ще ни се подчинява.

Религията на Жана бе изтъкана само от чувство — мечтателна вяра, която се таи у всяка жена; ако изпълняваше криво-ляво задълженията си, то бе най-вече по привичка, останала ѝ от манастира — свободомислещата философия на барона отдавна бе оборила религиозните ѝ убеждения.

Абат Пико се задоволяваше с малкото, което тя му даваше, и никога не я упрекваше. Но неговият заместник, щом не я видя на литургията миналата неделя, дотича тутакси строг и разтревожен.

Тя не искаше да скъса със свещеника и обеща да ходи, но в себе си реши да бъде редовна първите няколко седмици само от учтивост.

Малко по малко обаче свикна да ходи на църква и се поддаде на влиянието на този хилав, но праволинеен и властен абат. Той бе мистик и ѝ допаднаше със своята екзалтация и пламенност. Докосна у нея струната на религиозната поезия, скрита в душата на всяка жена. Непримиримата му строгост, презрението му към света и чувствените наслади, отвращението му от човешката суета, любовта му към бога, младежката му неопитност и неподатливост, суровото му слово и непреклонна воля даваха на Жана представа за християнските мъченици и невярващата вече, изстрадала жена се поддаваше на суровия фанатизъм на това дете — божи пратеник.

Той я водеше при Христа утешителя, показваше ѝ как благочестивите религиозни радости ще успокоят всичките ѝ страдания. И тя коленичеше в изповедалнята, принизяваше се доброволно, чувствуваше се малка и слаба пред този пастир, на вид петнадесетгодишен.

Скоро обаче той стана омразен на цялото село.

Непреклонно строг към себе си, той проявяваше и спрямо другите безпощадна нетърпимост. Едно нещо предизвикваше най-вече гнева и възмущението му — любовта. С увлечение говореше за нея в проповедите си, със силни изрази според църковния обичай, като хвърляше в селската аудитория гръмки фрази срещу плътската връзка.

Сам той трепереше от ярост, тропаше с крак, цял във властта на образите, които извикваше в яростните си нападки.

Големите момчета и момичета се споглеждаха скришом в църквата. Старите селяни, които обичат да пускат шеги по тези въпроси, изказваха неодобрението си от нетърпимостта на дребния свещеник, връщайки се от църква към чифлика си между сина със синя блуза и чифликчийката с черна наметка. Целият край се вълнуваше.

Хората шушукаха помежду си колко бил строг в изповедалнята, какви сурови наказания налагал, как упорито отказал опрощение на момите, чиято девственост не е непокътната. Това даде повод за подигравки. През време на празничните литургии хората се смееха при вида на девойките, които оставаха по местата си, вместо да се причестяват с другите.

Скоро свещеникът почна да дебне влюбените, да пречи на срещите им като пъдар, преследващ браконieri. В лунните нощи той ги пъдеше от изкопите зад хамбарите или от гъстите морски тръстики по склоновете на ниските крайбрежни хълмове.

Веднъж издебна двама млади, които не се разделиха, като го видяха. Те се държаха през кръста и вървяха прегърнати сред едно каменисто долче.

Абатът извика:

— Ще престанете ли най-сетне, скотове такива?

Момъкът се обърна и му отговори:

— Гледайте си работата, отче, това не ви засяга.

Тогава абатът награби камъни и започна да ги хвърля по влюбените като по кучета.

Те побягнаха със смях; следващата неделя той ги изобличи поименно пред пълната с богомолци църква.

Младежите от селцето престанаха да ходят на божествените служби.

Всеки четвъртък свещеникът вечеряше в замъка, а и през седмицата идваше често да побеседва със своята духовна дъщеря. Тя се въодушевяваше като него, разискваше за отвлечени неща, ровеше се в древния заплетен арсенал на религиозните спорове.

Те се разхождаха двамата по голямата алея на баронесата, беседваха за Христос и за апостолите, за Дева Мария и за църковните отци, като че ги познаваха. Спираха се от време на време, задаваха си

дълбокомислени въпроси, които ги навеждаха на мистични бълнувания: тя — унесена в поетични размисли, възлизащи като ракети към небето, а той — по-точен, обосноваващ се като вманиачен адвокат, заел се да докаже математически квадратурата на кръга.

Жюлиен се отнасяше към новия свещеник с голямо уважение и постоянно повтаряше:

— Този свещеник ми допада, не признава компромиси! — И охотно се изповядваше и причестяваше — не се скъпеше да дава пример!

Сега той отиваше почти всеки ден у Фурвилони, ходеше на лов с мъжа, който не можеше без него, и яздеше с графинята въпреки дъжда и лошото време. Графът казваше:

— Побъркали са се с това яздене, но то се отразява благотворно на жена ми.

Към средата на ноември се върна баронът. Беше променен, остарял, отпаднал, потопен в мрачна печал, обзела изцяло душата му. Любовта към дъщеря му изведнъж нарасна, сякаш тези няколко месеца на безрадостна самота бяха засилили нуждата му от обич, доверие и нежност.

Жана не му довери новите си възгледи, близостта си с абат Толбиак и религиозната си ревност; когато той видя за пръв път свещеника, почувствува, че у него се заражда силна враждебност към кюрето. И когато младата жена го попита вечерта:

— Как ти хареса?

Баронът отговори:

— Този човек е инквизитор! Сигурно е много опасен!

Когато по-късно узна от селяните, с които дружеше, за строгостите на младия свещеник, за насилническите му прояви, за неговите гонения срещу вродените нагони и закони, в сърцето му избуя силна ненавист.

Той спадаше към старите философи, поклонници на природата, умиляваше се пред гледката на съединението на две живи твари, прекланяше се пред някакво пантеистично божество и настръхваше от католическото схващане за бога, приписващо му буржоазни наклонности, езуитски гняв и деспотична отмъстителност, смаляващо смътно предугажданото от него миросъздание, съдбоносно, безпределно, всемогъщо — сътворение, което обхваща едновременно

живота, светлината, земята, мисълта, растението, скалата, човека, въздуха, животното, звездата, бога и насекомото, което твори, защото самото то е творение, по-силно от нечия воля, по-необятно от нечий разум, създаващо без цел, без причина и без край във всички посоки и всички форми в безбрежния простор, покорно на повелите на случайността и на съседството на слънцата, раздаващи топлина на планетите.

Творението включваше в себе си всички зародиши, мисълта и животът се развиваха в него, както се развиват цветовете и плодовете по дърветата.

За барона размножаването бе великият основен закон, свещен, божествен акт, заслужаващ почит, изпълнение на неясната и вечна воля на битието. И от чифлик на чифлик той поведе пламенна борба против неотстъпчивия свещеник, враг на живота.

Жана, отчаяна, призоваваше господата, умоляваше баща си, но той отговаряше неизменно:

— Трябва да се борим срещу подобни хора. Това е наше право и наше задължение. Те не са човечни. — И като разтърсваше дългите си бели коси, той повтаряше: — Те нямат нищо човешко, не разбират нищо, абсолютно нищо. Действуват под влияние на пагубна заблуда. Те са противоестествени. — И той викаше: — Противоестествени! — сякаш хвърляше проклятие.

Свещеникът усещаше врага, но държеше да остане господар на замъка и на младата жена, затова чакаше подобри времена, сигурен в крайната победа.

Освен това една идея го преследваше неотстъпно: открил бе случайно любовната връзка между Жюлиен и Жилберт и искаше да я прекъсне на всяка цена.

Той пристигна един ден при Жана и след продължителен мистичен разговор я помоли да се съюзи с него, за да се бори и да срази злото в собственото си семейство, да спаси две застрашени души.

Тя не го разбра и поиска да узнае за какво намеква. Той отвърна:

— Не е дошъл още часът. Ще ви видя пак наскоро — и си отиде неочаквано.

Зимата беше към края си, клисава зима, както казват по селата — влажна и топла.

Абатът дойде отново след няколко дни и заговори неясно за някаква недостойна връзка между хора, които би трябвало да бъдат безупречни. Дълг било, казваше той, на тия, които са в течение на тези връзки, да ги прекъснат с всички възможни средства. После се впусна във възвишени разсъждения, хвана ръката на Жана и я закле да отвори очи, да разбере и да го подкрепи.

Този път тя разбра, но мълчеше ужасена при мисълта за всички мъчителни последици, които биха сполетели спокойния ѝ засега дом; и тя се престори, че не разбира какво иска да ѝ каже свещеникът. Тогава той престана да се колебае и заговори ясно:

— Предстои ми да изпълня тежко задължение, госпожо графиньо, но не мога да постъпя иначе. Свещеническият ми сан ми повелява да не ви оставя в неведение за нещо, което бихте могли да спрете. Знайте впрочем, че вашият съпруг поддържа престъпно приятелство с госпожа дьо Фурвил.

Тя сведе в покорно безсилие глава.

— Какво мислите да правите сега? — подзе свещеникът.

— Какво искате да направя, отче? — смотолеви тя.

Той отговори буйно:

— Да се възпротивите на тази греховна страст.

Тя се разплака и каза горчиво:

— Но той ми измени вече с една слугиня. Не ме слуша. Не ме обича, оскърбява ме винаги, щом изкажа съжаление, което не му допада. Какво мога да сторя аз?

Без да отговори направо, свещеникът се провикна:

— Значи, вие скланяте глава? Примирявате се? Съгласявате се? Прелюбодеянието е под покрива ви и вие го търпите? Престъплението се върши пред очите ви, а вие извърщате поглед? И вие сте съпруга? Християнка? Майка?

Тя хълцаше:

— Какво искате да сторя?

— Всичко друго — отвърна той, — но не и да позволявате това безчестие. Всичко, казвам ви. Напуснете го! Бягайте от този опозорен дом!

— Но аз нямам пари, отче — каза тя, — а ми липсва и смелост; и после как да си отида, без да имам доказателства? Нямам дори право да сторя това.

Свещеникът се изправи цял треперещ:

— Малодушието ви съветва така, госпожо, аз ви смятах друга. Вие сте недостойна за божието милосърдие.

Тя падна на колене:

— О, моля ви, не ме изоставяйте, посъветвайте ме!

Той каза рязко:

— Отворете очите на господин дьо Фурвил. Негов дълг е да прекъсне тази връзка.

При тази мисъл ужас обзе Жана.

— Но той ще ги убие, отче! А аз бих извършила донос! Само това не! Никога!

Тогава абатът вдигна ръка като за проклятие, извън себе си от гняв.

— Останете си във вашия позор и вашето престъпление; вие сте по-виновна от тях. Вие сте услужливата благосклонна съпруга. Нямам вече работа тук!

И той си отиде толкова разярен, че цялото му тяло трепереше.

Тя тръгна след него замаяна, готова да отстъпи, едва ли не да обещае. Но свещеникът все още трепереше от възмущение и крачеше бързо, като размахваше от яд големия си син чадър, висок почти колкото него.

Той зърна Жюлиен, който стоеше до оградата и даваше нареждания за кастренето на дърветата, и свърна наляво, за да мине през чифлика на Куйар. Постоянно повтаряше:

— Оставете ме, госпожо, нямам какво повече да ви кажа.

Точно на пътя му, посред двора, купчина деца от чифлика и от съседните къщи, струпани около колибката на кучката Мирза, гледаха любопитно нещо, съсредоточени и безмълвни. Сред тях баронът, с ръце на гърба, също гледаше с любопитство. Човек би го взел за учител. Но щом забеляза свещеника, той побърза да се отдалечи, за да не бъде принуден да го срещне, поздрави и заговори.

Жана казваше умолително:

— Дайте ми няколко дни, отче, и елате пак в замъка. Ще ви разкажа какво съм могла да сторя и какво съм подготвила! Ще обсъдим заедно.

Те стигнаха до групата деца. Свещеникът се доближи, за да види какво ги интересува толкова много. Кучката се окучваше. Пред

къщичката ѝ пет малки кученца лазеха вече около майка си, а тя ги лижеше нежно, легнала настрана, измъчена. В момента, когато свещеникът се наведе, сгърченото животно се изпъна и се показа шесто кученце. Хлапетата, обзети от радост, запляскаха с ръце и се развикаха: „Ето още едно! Ето още едно!“ За тях това беше игра, естествена игра, в която нямаше нищо нечисто. Те наблюдаваха раждането, както биха гледали падането на ябълките.

Абат Толбиак отначало се спря слисан. После в пристъп на необузdana ярост вдигна големия си чадър и заудря с все сила по главите на скупчените деца. Изплашените хлапета си плюха на петите. И той внезапно се намери сам пред обхванатата от родилни мъки кучка; тя се мъчеше да стане. Но той дори не я дочака да се вдигне на лапите си, а започна да я налага озверен с все сила. Вързаното куче не можеше да избяга, виеше страшно и се мятеше под ударите му. Той счупи чадъра си. Тогава, като се видя обезоръжен, стъпи върху кучката, започна яростно да я мачка, да я тъпче, да я смазва. Тя роди под тежестта му едно последно кученце. С един зверски удар на тока си той доуби окървавеното животно, което още мърдаше сред квичашите новородени кученца, слепи, тромави, търсеци вече цицките на майка си.

Жана беше избягала. Но свещеникът внезапно усети, че някой го хваща за гърлото, триъгълната му шапка отхвъркна от силна плесница; баронът го дотътра до оградата и го изхвърли разгневен на пътя.

Когато господин льо Пертюи се върна, видя дъщеря си коленичила — тя хълцаше сред малките кученца и ги събираше в полата си. Той тръгна с бързи крачки към нея и извика, размахвайки ръце:

— Ето го! Ето го твоя божи служител! Видя ли го сега?

Чифликчиите се притекоха, взеха да разглеждат изтърбушеното животно. Старата Куйар заяви:

— Как е възможна такава свирепост!

Жана прибра седемте кученца и реши да ги отгледа.

Опитаха се да ги хранят с мляко. Три умряха на другия ден. Чичо Симон обиколи цялата местност, за да намери млечна кучка. Кучка не намери, но донесе една котка и заяви, че и тя ще свърши работа. Убиха още три кученца и повериха последното на тази дойка от друга порода. Тя го осинови незабавно, легна на хълбока си и му подаде цицките си.

За да не изтощи втората си майка, кучето бе отбито след две седмици и Жана се нагърби да го храни сама с биберон. Нарече го Тото, но баронът решително промени името и го кръсти Сеч.

Свещеникът не стъпи вече в замъка, но следващата неделя изсипа от амвона клетви, закани и проклетия срещу замъка, казваше, че язвата трябва да се гори с нажежено желязо, анатемосваше барона, който се забавляваше с това, неясно и плахо намекваше за новите любовни похождения на Жюлиен. Виконтът беше вбесен, но страхът от скандал укроти гнева му.

А от проповед на проповед свещеникът продължаваше да възвестява отмъщението си, предричаше, че часът на божия съд приближава, че всички негови врагове ще бъдат сразени.

Жюлиен написа на архиепископа почтително, но енергично писмо. Абат Толбиак бе застрашен от немилост. Той млъкна.

Срещаха го да се разхожда сам с големи крачки и екзалтирано лице. Жилберт и Жюлиен го забелязваха много често по време на разходките си с кон ту далече, като черна точка в края на полето, ту на стръмния бряг, ту зачетен в требника си в някоя тясна долчинка, през която трябваше да минат. Те обръщаха конете, за да го избягнат.

Пролетта бе настъпила; тя съживяваше любовта им, хвърляше ги всеки ден в прегръдките им един на друг, ту тук, ту там, под всеки заслон, където ги отнасяше ездата им.

Понеже листата на дърветата бяха още редки, а тревата — влажна, те не можеха както през лятото да потънат в горските гъсталаци и избираха за тайните си прегръдки най-често подвижната колиба на един овчар, изоставена още от есента на върха на стръмния рид Вокот.

Колибата стоеше самотна, изправена на колелетата си, на петстотин метра от брега, точно там, където долината стръмно се спускаше към морето. Не можеха да бъдат изненадани, защото оттам се виждаше полето, а конете, вързани за стръките, ги чакаха да се уморят от целувки.

Но един ден, точно когато напущаха убежището си, забелязаха абат Толбиак, седнал почти скрит в морските тръстики край брега.

— Трябва да оставяме конете си в дола — каза Жюлиен, — могат отдалече да ни издадат.

И те свикнаха да връзват конете си в една падинка на обраслия в шубраци дол.

А една вечер, когато се прибираха двамата в „Ла Врийет“, за да вечерят с графа, срещнаха етуванския свещеник, който излизаше от замъка; той им направи път да минат и ги поздрави, без да срещне погледите им. Обзе ги безпокойство, но то бързо се разсея.

Един следобед Жана четеше до камината; навън духаше силен вятър (беше началото на май). Ненадейно тя зърна граф дьо Фурвил. Той вървеше пеш и толкова бързаше, че тя помисли, че се е случило нещастие.

Бързо слезе да го посрещне и когато застана срещу него, помисли, че е обезумял. Графът беше с големия кожен каскет на глава, който той носеше само в къщи, облечен бе с ловджийската си блуза и тъй бледен, че червеникавите му мустаци, които обикновено не се открояваха на руменото му лице, изглеждаха огнени. Очите му блуждаеха погледът му се местеше безсмислено. Той прошепна:

— Жена ми е тука, нали?

Загубила ума и дума, Жана отвърна:

— Не, не съм я виждала днес.

Тогава той седна, сякаш краката му се подкосиха, махна каскета и машинално избърса с кърпа челото си няколко пъти. После изведнъж скочи, приближи се до младата жена, протегна двете си ръце, отворил уста, готов да я заговори, да ѝ повери някаква ужасна мъка, после се спря, погледна я втренчено и издума като в бълнуване:

— Но той е ваш мъж... вие също... — и побягна към морето.

Жана се затича да го спре, викаше го, умоляваше го със свито от ужас сърце и си мислеше: „Той знае всичко! Какво ли ще направи! О! Дано не ги намери!“

Не можеше да го стигне, а той не я слушаше. Вървеше право пред себе си, без да се колебае, устремен към целта си. Прескочи рова, тръгна с исполински крачки през тръстиките и стигна до скалистия бряг.

Изправена на обраслата с дървета височина, Жана дълго го следи с очи; после, като го изгуби от погледа си, се прибра, терзана от безпокойство.

А той свърна надясно и почна да тича. Бурното море влачеше вълните си. Грамадни, съвсем черни облаци се носеха с луда бързина,

отминаваха, следвани от други, и всеки от тях обливаше брега с бесен порой. Вятърът свистеше, виеше, навеждаше ниско тревата, огъваше младите жита, грабваше големи бели птици, подобни на къдели пяна, и ги отнасяше далече от морето. Дъждовните капки се лееха безспир, шибаха лицето на графа, мокреха бузите и мустаците му, свличаха се по тях, изпълваха ушите му с шум, а сърцето му със смут.

Там долу пред него се откриваше дълбоката теснина на дола Вокот. Не се виждаше нищо друго освен овчарската колиба до празната кошара. За стръките на подвижната къщичка бяха привързани два коня. От какво можеха да се опасяват в такава буря?

Щом ги забеляза, графът легна по корем и почна да се влачи по ръце и колена, подобен на някакво чудовище с голямото си изкаляно тяло и косматата шапка. Той пропълзя чак до самотната колиба и се мушна отдолу, за да не го забележат през пролуките на дъските. Конете се раздвижиха, като го усетиха. Той бавно преряза поводите им с извадения от по-рано нож. Изви се вихър и животните побягнаха, подгонени от градушката, която шибаше наклонения покрив на дървената къщурка; тя се тресеше на колелата си.

Повдигнал се на колене, графът долепи око до процепа под вратата и погледна вътре.

Не помръдваше. Сякаш чакаше нещо. Мина доста време. И ненадейно той се изправи целият в кал, от главата до краката. Бутна с безумно движение резето, което затваряше вратата отвън, сграбчи стръките и разтърси колибата, като че искаше да я строши на парчета. После внезапно се впрегна в нея, прегънал високата си снага в отчаяно усилие, и почна да тегли като вол, задъхвайки се. Повлече към стръмния склон подвижната къщурка и тия, които бяха заключени в нея.

Те викаха отвътре, удряха с юмруци вратичката, без да разбират какво им се е случило.

Когато стигна до горния край на стръмнината, той пусна лекото жилище и то се затъркаля по наклонената урва. Ускоряваше своя ход, носеше се лудо, все по-бързо, подскачаше, спъваше се като животно, стръките се удряха в земята.

Стар просяк, скрит в един трап, видя как колибата профуча стремително над главата му. Чу ужасните викове, които излизаха от дървения сандък.

Изведнъж колибата загуби едното си колело — то се откъсна при блъскането, а тя падна на една страна и се запремята надолу като топка, както би се изтърколила от върха на някоя планина изтръгната из основи къща. Стигна до ръба на последния сипей, подскочи, описа дъга, падна в пропастта и се счупи като яйце.

Щом се разби в камънаците, старият просяк, който я бе видял да профучава, слезе със ситни стъпки през къпините. Воден от благоразумието си на селянин, той не се осмели да се приближи до смачкания сандък, а отиде до съседния чифлик да съобщи за случилото се.

Притекоха се хора. Вдигнаха отломките и откриха две тела — изранени, смазани, окървавени. Челото на мъжа бе пробито, а лицето — премазано. Челюстта на жената висеше, откъсната при едно блъсване. Счупените им крайници бяха меки, сякаш под месото им вече нямаше кости.

Разпознаха ги все пак. Почнаха да обсъждат надълго причината за това нещастие.

— Какво ли са търсили в тази колиба? — каза една жена.

Тогава бедният старец разказа, че те сигурно са се подслонили там, за да се скрият от бурята, а буйният вятър навярно е преобърнал и търкулнал надолу колибата. И обясни, че самият той мислел да се скрие там, но видял привързаните за стръките коне и разбрал, че мястото е заето.

— Иначе с мен щеше да стане същото — добави той доволно.

Някакъв глас каза:

— Дали нямаше да е по-добре?

Тогава старчето изпадна в ужасна ярост:

— Защо щеше да е по-добре? Защото аз съм беден, а те богати ли? Погледнете ги сега...

Треперещ, дрипав, мокър до кости, мръсен, с чорлава брада и дълги коси, провиснали изпод издънената му шапка, той посочи двата трупа с края на кривака си и заяви:

— Всички сме равни там долу...

Междувременно дойдоха и други селяни, гледаха изпод вежди с неспокоен, подозрителен, изплашен, користен и малодушен поглед. После почнаха да разискват какво да правят. Решиха да отнесат телата в замъците с надеждата да получат възнаграждение. Пригответяха две

коли. Сега пък възникна ново затруднение — едни искаха чисто и просто да постелят със слама дъното на колите; други бяха на мнение да поставят дюшеци, за приличие.

Жената, намесила се по-рано в разговора, извика:

— Ами че те ще се напият с кръв тези дюшеци! Ще трябва да ги перем с жавелова вода!

А един дебел чифликчия с весело лице отвърна:

— Нали ще ни платят! Колкото по-хубаво, толкова по-скъпо!

Доводът бе убедителен. Двете каруци с високи колела и без яйове потеглиха в тръс — едната надясно, другата наляво. При всяко друсане по дълбоките бразди от колелата те разтърсваха и люшкаха останките на тези същества, които се бяха прегръщали и нямаше вече да се срещнат.

Щом видя как колибата се търкаля по стръмната урва, графът с все сила побягна под бурята и дъжда. Той тича няколко часа така, пресичаше пътища, прескачаше насипи, пробиваше плетища. Прибра се привечер в къщи, без сам да знае как.

Уплашените слуги го чакаха и му обадиха, че двата коня току-що се бяха върнали без ездачите — конят на Жюлиен бе последвал другия.

Тогава господин дьо Фурвил се олюля; с прекъснат от вълнение глас промълви:

— Навярно им се е случило нещо в това ужасно време. Нека всички тръгнат да ги търсят.

Тръгна отново и той. Но щом се скри от погледите им, свря се под една къпина и впери взор в пътя, откъдето щеше да дойде мъртва, умираща или осакатена, обезобразена завинаги тази, която той все още обичаше с дива страст.

Скоро пред него мина каруца със странен товар. Спря се пред замъка и влезе. Това беше, да, това беше тя. Ужасна тревога го прикова на място, безумен страх да не узнае, ужас пред истината. Сгушен като заек, той не мръдваше, изтръпваше при най-малкия шум.

Почака час, може би два. Колата не излизаше. Помисли, че жена му издъхва. Мисълта да я види, да срещне погледа ѝ го изпълни с такъв ужас, че той внезапно се уплаши да не би да го открият в скривалището му и да го принудят да се прибере, за да присъствува на

агонията ѝ, и избяга по-навътре в гората. После изведнъж му мина през ум, че тя може би има нужда от помощ, че навярно никой не може да се погрижи за нея и се затича като луд назад.

При входа срещна градинаря и му извика:

— Е, какво?

Човекът не смееше да отговори. Тогава господин дьо Фурвил почти изрева:

— Мъртва ли е?

— Да, господин графе — пошепна слугата.

Той изпита голямо облекчение. Тутакси по кръвта и по напрегнатите му мускули се разля спокойствие. С твърда стъпка изкачи стъпалата на голямата парадна стълба.

Другата каруца пристигна в „Тополите“. Жана я забеляза отдалеч, видя дюшека, отгатна, че върху него лежи тяло, и разбра всичко. Така силно се развълнува, че се строполи в несвят.

Когато дойде на себе си, баща ѝ придържаше главата ѝ и мокреше с оцет слепите ѝ очи. Той попита колебливо:

— Знаеш ли?...

— Да, татко — прошепна тя, но когато поиска да стане, не можа — чувствуваше силни болки.

Същата вечер роди мъртво дете — момиченце.

Жана не видя погребението на Жюлиен и не узна нищо за него. Едва след ден-два забеляза, че леля Лизон се бе върнала. В трескавите кошмари, които я преследваха, тя упорито се мъчеше да си припомни кога старата мома си бе отишла от „Тополите“, по кое време и при какви обстоятелства. Но дори когато мисълта ѝ бе ясна, не успя да си припомни всичко, сигурна бе само, че я бе видяла след смъртта на маминка.

[1] Символ на целомъдрие. — Б.пр. ↑

XI

Три месеца тя не напусна спалнята си и толкова отслабна и преbledня, че я смятаха за загубена. После малко по малко се съвзе. Баща ѝ и леля Лизон не я напуснаха вече, заселиха се и двамата в „Тополите“. От това сътресение ѝ остана едно нервно заболяване — от най-малкия шум примираше и най-незначителните неща предизвикваха продължителни припадъци.

Нито веднъж не поиска подробности за смъртта на Жюлиен. Не беше ли все едно? Не знаеше ли достатъчно? Всички мислеха, че е нещастен случай, но тя не се заблуждаваше. Пазеше в сърцето си мъчителната тайна за прелюбодеянието, което ѝ бе известно, и спомена за ненадейното и зловещо посещение на графа в деня на катастрофата.

Сега в душата ѝ нахлуваха нежни, тихи и печални спомени за мимолетните любовни радости, с които мъжът ѝ някога я бе дарил. Трепваше от време на време от неочакваните проблясъци на паметта си. Виждаше го пак такъв, какъвто бе през дните на годеничеството им, такъв, какъвто бе го любила в единствените си страстни часове, разцъфнали под яркото корсиканско слънце. Недостатъците му се намаляваха, грубостите му се заличаваха, дори и измяната му избледняваше, колкото по-далеч в миналото оставаше неговият затворен гроб. В прилив на неясна, следсмъртна признателност към човека, който я бе държал в обятията си, Жана прощаваше миналите страдания и мислеше само за щастливите мигове. Но времето течеше, месец след месец се изнизваха и посипваха със забрава, като с дебел слой прах, всички спомени и огорчения; и тя се предаде всецяло на сина си.

Той се превърна в кумир, единствена мисъл на трите заобикалящи го същества; и зацарува като тиранин. Между тримата му роби се породиха даже някаква ревност — Жана нервно гледаше как детето горещо целува барона, след като е яздило на конче на коленете му. А леля Лизон, пренебрегвана и от него, както биваше винаги от

всички, третирана понякога като слугиня от този властелин, който почти не можеше да говори още, се оттегляше в стаята да си поплаче и сравняваше незначителните ласки, изпросени с мъка, с прегръдките, предназначени за майка му и за дядо му.

Изминаха две спокойни години, от нищо несмутени, в непрестанни грижи за детето. В началото на третата зима решиха да отидат в Руан до пролетта. Цялото семейство се пресели там. Но щом пристигнаха в старата изоставена и влажна къща, Пол хвана толкова остър бронхит, че се уплашиха да не е болен от плеврит. Обезумели от страх, близките му заявиха, че той не може да живее без въздуха в „Тополите“ и щом оздравя, се върнаха там.

Занизаха се еднообразни и тихи години.

Винаги заедно около малкия, ту в стаята му, ту в голямата гостна, ту в градината, те изпадаха във възторг от сричането му, от смешните му изрази, от движенията му.

Майка му го наричаше галено „Поле“, а той не можеше да произнесе думата и казваше „Пуле“^[1]. Това будеше безкраен смях. Прякорът Пуле му остана. Наричаха го вече все така.

Понеже растеше бързо, едно от любимите занимания на тримата му близки или, както казваше баронът, „трите майки“, беше да мерят ръста му. На дървената облицовка до вратата бяха надраскали с молив множество малки чертички, показващи растежа му от месец на месец. Тази стълбица, кръстена „стълбичката на Пуле“, заемаше важно място в живота на всички.

Скоро в семейството придоби значителна роля кучето Сеч, пренебрегнато от Жана, предадена изцяло на сина си. Хранено от Людивин и подслонено в една стара бъчва до конюшната, то живееше самотно, винаги вързано с верига.

Една сутрин Пол го забеляза и се развика да му го дадат да го прегърне. Заведоха го до кучето с безкрайна уплаха. Кучето се заумилква около детето и когато пожелаха да го отдалечат от него, Пуле се разрева. Отвързаха Сеч и го настаняха в къщата.

Той стана неразделен приятел на Пол; търкаляха се заедно, спяха един до друг на килима. Скоро Сеч легна и в леглото на другаря си, който не се съгласяваше да се раздели с него. Жана се вайкаше

понякога заради бълхите. А леля Лизон я бе яд на кучето, че заема такова място в сърцето на детето, струваше ѝ се, че животното е откраднало обичта, за която тя така жадуваше.

Нарядко разменяха посещения с Бризвил и Кутлие. Кметът и лекарят единствени редовно нарушаваха самотата на стария замък. След жестокото убийство на кучката и подозренията, които ѝ вдъхваше свещеникът във връзка с ужасната смърт на графинята и Жюлиен, Жана не стъпваше вече в църква, разгневена срещу бога, че може да има такива служители.

От време на време абат Толбиак сипеше проклетия и открито споменаваше замъка, където витаел духът на злото, на вечния бунт, ужас и лъжа, духът на неправдата, разврата и порока. Така окачествяваше той барона.

Впрочем църквата му пустееше. Когато минаваше край нивите, където орачите тикаха ралата си, селяните не прекъсваха работата си, за да поговорят с него, дори не се обръщаха да го поздравят. Освен това считаха го за магьосник, защото бе изгонил злия дух, влязъл в една жена. Разправяха, че знаел тайнствени думи, за да разтуря магиите — те били според него дяволски шегги. Докосваше с ръце кравите, които даваха синкаво мляко, или си виеха опашките, мълвеше невнятни думи и изгубените вещи се намираха.

Тесногръд и фанатичен, той страстно се увличаше в изучаване на религиозните книги, описващи явяването на дявола на земята, различните прояви на неговата мощ, скритите му разнообразни въздействия, присъщите му способности и обичайните му хитрини. Тъй като се смяташе, специално призван да се бори срещу тази съдбоносна и загадъчна сила, той бе научил всички заклинателни изрази, посочени в църковните ръководства.

Непрестанно му се струваше, че лукавият броди в мрака и латинското изречение: „Sicut leo rugiens circuit quorrens quern devoret“^[2] не излизаше от устата му.

Той почна да всява страх, скритата му мощ навяваше ужас. Дори събратята му, невежи селски свещеници, за които Велзевул е част от вярата и които смесват религията с магията, смутени от дребнавите предписания за обреди в случай на проява на силата на злото, смятаха абат Толбиак едва ли не за магьосник и го тачеха както за магическата

власт, която предполагаша, че има, така и за безупречната строгост на живота му.

Когато срещнеш Жана, той не я поздравяваше.

Това положение тревожеше и докарваше до отчаяние леля Лизон, която не проумяваше с плахата си душичка на стара мома как може да не се ходи на църква. По всяка вероятност тя бе благочестива и навярно се изповядваше и причестяваше, но никой не знаеше това, нито пък искаше да знае.

Когато останеше сама, съвсем сама с Пол, тя тихичко му говореше за добрия дядо господ. Той я слушаше разсеяно, докато му разказваше необикновените истории за сътворението на света. Но когато му казваше, че трябва много, много да обича добрия дядо боже, той питаше понякога:

— Къде е той, лельо?

Леля Лизон показваше с пръст небето.

— Там горе, Пуле, само че не бива да казваш на никого. — Тя се боеше от барона.

Но един ден Пол ѝ заяви:

— Добрият дядо боже е навсякъде, но не и в църквата. — Говорил бе с дядо си за тайнствените откровения на леля си.

Момчето караше десетата си година. Майка му изглеждала четиридесетгодишна. То бе яко и буйно, катереше се смело по дърветата, но не знаеше много неща. Уроците го отегчаваха, бързаше да ги прекъсне. А всеки път, когато баронът го задържаше малко по-дълго време над книгата, Жана довтасваше незабавно.

— Остави го да си поиграе — казваше тя. — Не бива да го изморяваш. Толкова е малък! — За нея Пол беше все още на шест месеца или на година. Тя едва ли си даваше сметка, че той ходи, тича, говори като малък мъж. Живееше в постоянна тревога да не би да падне, да не настине, да не се загрее, когато се движи, да не яде много да си разстрои стомаха или пък малко, та да не порасне.

Когато Пол стана на дванадесет години, възникна голямо затруднение — първото причастие.

Една сутрин Лиза дойде при Жана и ѝ изтъкна, че не могат да оставят по-дълго малкия без религиозно образование и без да изпълни първите си задължения на християнин. Тя се обоснова по всички възможни начини, приведе хиляди доводи и преди всичко се позова на

мнението на хората, с които дружаха. Майката се колебаеше смутена и нерешителна, твърдеше, че може да почака още малко.

След един месец обаче, когато бе на гости на виконтеса дьо Бризвил, дамата я запита случайно:

— Навярно тази година вашият Пол ще приеме първото си причастие?

Неподготвена за въпроса, Жана отвърна:

— Да, госпожо.

Тази проста думичка я накара да се реши и без да се довери на барона, тя замоли Лиза да заведе детето на уроците по закон божи.

В продължение на един месец всичко вървеше благополучно, но една вечер Пуле се върна с пресипнало гърло. На другия ден се разкашля. Уплашена, майка му го разпита и узна, че свещеникът го изпъдил до края на часа в предверието на течение, защото се държал лошо.

Тя го задържа при себе си и сама го научи на религиозната азбука. Но абат Толбиак въпреки горещите молби на Лизон отказа да го допусне между причестяващите се, понеже не бил достатъчно подготвен.

Същото стана и следната година. Тогава баронът, разярен, заяви гневно, че детето няма нужда да вярва в бабини деветини и в наивния символ на преобразяването, за да стане честен човек. Решиха да го възпитават по християнски, но не като набожен католик, а когато станеше пълнолетен, щеше да бъде свободен да избере каквато си ще религия.

Известно време след това Жана отиде на гости у Бризвил, но те не ѝ върнаха посещениято. Тя се учуди, като познаваше педантичната вежливост на съседката си, но маркиза дьо Кутлие ѝ откри надменно причината за тази въздържаност.

Поради положението на мъжа си, неоспоримата си титла и значителното си богатство маркизата се смяташе един вид царица на нормандската аристокрация и управляваше като истинска владетелка, говореше свободно, беше приветлива или студена според случая, правеше забележки, даваше съвети, поздравяваше, бъркаше се във всичко. Когато Жана я посети, дамата каза сухо след няколко ледени думи:

— Обществото се дели на две класи: хора, вярващи в бога, и тия, които не вярват. Едните, макар и най-ниско поставени в обществото, са наши приятели, равни нам; другите не представляват нищо за нас.

Почувствувала нападката, Жана отвърна:

— Не може ли да се вярва в бога, без да се ходи на църква?

— Не, госпожо — отвърна маркизата, — вярващите се молят богу в неговия храм, както ако искате да видите хората, отивате в дома им.

Жана поде засегнатата:

— Бог е навсякъде, госпожо. Колкото до мене, аз вярвам от все сърце в добротата му, но не чувствавам присъствието му, когато някои свещеници застанат между мен и него.

Маркизата стана:

— Свещеникът носи знамето на църквата, госпожо; който не следва това знаме, е срещу него и срещу нас.

Жана стана също, цяла тръпнеца.

— Вие вярвате, госпожо, в бога на една партия. Аз пък вярвам в бога на честните хора.

Тя се поклони и излезе.

Селяните също я осъждаха помежду си, че Пол не взе първото си причастие. Самите те не ходеха на църква, почти не се изповядваха и се причестяваха само на Великден според изричното предписание на църквата. Но с децата бе друго; никой от тях не би дръзнал да възпита детето си извън този общ закон, защото религията си е религия.

Жана почувствува неодобрението и душата ѝ възнегодува срещу тия условности, срещу тия сделки със съвест, срещу всеобщото малодушие и подлостта, затаена във всички сърца, която пред хората взима толкова добродетелни маски.

Баронът пое ръководството в учението на Пол и почна да му предава латински. Майката препоръчваше само едно:

— Главно не го уморявай! — И бродеше неспокойно около занималнята — баща ѝ ѝ бе забранил да влиза вътре, защото непрекъснато прекъсваше заниманията, за да пита: „Не ти ли е студено на краката, Пуле?“ Или: „Не те ли боли глава, Пуле?“ Или прекъсваше учителя: „Не го карай да говори толкова много, ще пресириш гърлото му.“

Щом се отървеше от урока, Пол се занимаваше с градинарство с майка си и леля си. Те се бяха пристрастили сега към обработването на земята. Напролет и тримата сядяха фиданки, сеяха семена, изпадаха във възторг от покълването и поникването им, подкастрияха клони, беряха цветя и правеха букети. Най-голямата грижа на младежа бе производството на салата. Бяха му предоставили четири големи лехи в зеленчуковата градина и той садеше с известно усърдие марули, римски, цикорски, комуцински, кралски и всички познати видове салати. Копаеше, поливаше, плевеше, присаждаше, подпомаган от двете майки, караше ги да работят като надничарки. Често можеше да ги видят коленичили с часове сред лехите, с изпоцапани рокли, заети да набождат корените на разсада в дупчици, издълбани с едно отвесно бутване на пръста им в почвата.

Пуле растеше, стана петнадесетгодишен, стълбичката в салона бележеше метър и петдесет и осем сантиметра, но по ум си оставаше дете — невежа, наивен, задушен между полите на двете жени и добрия старец, отживял века си.

Най-сетне една вечер баронът заговори за колежа. Жана тутакси се разхълца. Леля Лизон, ужасена, се сгуши в един тъмен ъгъл.

Майката каза:

— Каква нужда има да знае толкова много? Ще го направим земеделски стопанин, селски благородник. Ще обработва земите си като много други благородници. Ще проживее до дълбока старост щастлив в този замък, където сме живели преди него ние и където ще умрем. Какво повече може да искаме?

Но баронът поклащаше глава:

— Какво ще отговориш ти, ако на двадесет и пет години той ти каже: „Аз не съм нищо, не знам нищо по твоя вина, заради майчиния ти егоизъм. Чувствувам се негоден за работа, неспособен да се издигна, а не бях създаден за незначителен, скромнен и до смърт скучен живот, на какъвто ме обрече твоята недалновидна майчина обич.“

А тя все плачеше и умоляваше сина си:

— Кажи, Пуле, нали никога няма да ме упрекнеш, че много съм те обичала?

И високото момче обещаващо учудено:

— Не, мамо!

— Заклевах ли ми се?

— Да, мамо.

— Искаш да останеш тук, нали?

— Да, мамо.

Тогава баронът решително повиши глас:

— Жана, ти нямаш право да разполагаш с живота му. Постъпваш подло и едва ли не престъпно — жертвуваш детето си за собственото си щастие.

Тя скри лице в ръце, заплака неудържимо и зашепна през сълзи:

— Аз бях тъй злочеста... толкова страдах! А сега, когато съм спокойна с него, ми го отнемат... Какво ще стане с мен?... Съвсем сама...

Баща ѝ стана, седна до нея и я прегърна.

— Ами аз, Жана?

Тя обви ръце около шията му, целуна го буйно и още задъхана от плач, промълви:

— Да, имаш право... може би... татко. Луда бях, но толкова изстрадах. Съгласна съм да отиде в колежа.

Без да си дава много добре сметка какво мислеха да правят с него, и Пуле се разхленчи.

Тогава „трите майки“ с ласки и целувки го ободриха. Качиха се да си легнат със свити сърца и всички си поплакаха в леглата, дори и баронът, който дотогава се владееше.

Решиха да дадат момчето в началото на годината в Хавърския колеж. През лятото го глезиха повече от всякога.

При мисълта за раздялата майка му често въздишаше. Пригответи му дрехи, като че му предстоеше пътуване за десет години. Най-сетне една октомврийска сутрин, след безсънна нощ, двете жени и баронът се качиха с него в каретата и двата коня препуснаха.

Бяха ходили по-рано и бяха избрали мястото му в общата спалня и в класната стая. Жана, подпомогната от леля Лизон, прекара деня в нареждане на малкото му шкафче. Понеже то не побра и четвъртината от донесените дрехи, тя отиде при директора, за да поиска още едно. Повикаха и домакина. Той изтъкна, че толкова бельо и разни други неща само ще пречат, без никога да дотрябват, и отказа да даде още едно шкафче, като се позова на правилника. Отчаяната майка реши да наеме стая в малък съседен хотел и заръча на собственика сам да носи на Пуле всичко, от което би имал нужда, при първо искане на детето.

После се разходиха по вълнолома да погледат пристигащите и заминаващите кораби.

Над града се спусна тъжна вечер. Почнаха да палят лампите. Влязоха да вечерят в някакъв ресторант. Никой не бе гладен. Гледаха се с овлажнели очи, докато пред тях слагаха една след друга чиниите и ги отнасяха почти непобутнати.

После бавно се отправиха към колежа. От всички страни се стичаха деца от всички възрасти, водени от семействата си или от прислужниците. Много от тях плачеха. В големия, слабо осветен двор се чуваше плач. Жана и Пуле се прегръщаха дълго. Леля Лизон стоеше настрана, съвсем забравена, завряла лице в кърпата си. Щом почувствува, че ще се разнежи, баронът съкрати сбогуването и повлече дъщеря си. Каретата чакаше пред вратата. Качиха се и тримата вътре и се върнаха в „Тополите“ през нощта.

От време на време някой изхълцваше в мрака.

На другия ден Жана плака чак до вечерта. А на по-другия накара да впрегнат файтона и замина за Хавър. Пуле изглеждаше примирен с раздялата. За пръв път в живота си той имаше другари и жаден за игра, не се свърташе на стола си в приемната.

Жана идваше през ден, а в неделя го извеждаше. Като не знаеше какво да прави през учебните часове в очакване на междучасието, тя седеше в приемната — не ѝ стигаше сила и смелост да се отдалечи от колежа. Директорът я повика при себе си и я помоли да идва по-рядко. Тя не се вслуша в препоръката.

Тогава той я предупреди, че ако продължава да пречи на сина си да играе през междучасията и постоянно смущава работата му, ще се види принуден да ѝ го върне; и той предупреди с няколко думи барона. Тя остана в „Тополите“, под надзор, като пленница.

Чакаше всяка ваканция по-нетърпеливо от детето.

Постоянна тревога държеше в напрежение душата ѝ. Почна да броди из околността сама с кучето Сеч по цели дни, с блуждаеща мисъл. Понякога седеше по цели следобеди на скалистия бряг, загледана в морето. Или пък слизаше през горичката до Ипор по пътя на някогашните си разходки, чийто спомен я преследваше. Колко далеч, далеч бе времето, когато тя — младо момиче, опиянено от блянове — се разхождаше по същите тия места.

Всеки път, когато видеше сина си, струваше й се, че са били разделени десет години. И всеки месец той възмъжаваше, а тя старееше. Баща й можеше да мине за нейн брат, а леля Лизон, повехнала още на двадесет и пет години и немръднала оттогава, изглеждаше като нейна по-възрастна сестра.

Пуле съвсем не се занимаваше. Повтори четвърти клас, изкара криво-ляво трети, но се наложи да повтаря и втори. Бе вече двадесетгодишен, когато постъпи в класа по реторика.

Станал бе строен рус юноша с гъсти бакембарди и едва наболи мустачки. Сега вече той си идваше всяка неделя в „Тополите“. Понеже отдавна вземаше уроци по езда, наемаше чисто и просто някой кон и изминаваше разстоянието за два часа.

Още от заранта Жана излизаше да го пресрещне с лелята и барона, който постепенно се прегърбваше и ходеше по старчески, с ръце зад гърба, като че ли за да не падне по очите си.

Те вървяха бавничко по шосето, седяха понякога край канавката и се взираха в далечината дали няма да зърнат ездача. Щом той се появеше като черна точка на бялата ивица, тримата близки махаха с кърпички. А той препускаше с коня си и долиташе като вихър — Жана и леля Лизон примираха от страх, а дядото се възхищаваше и викаше „браво“ в безсилен възторг.

Макар че Пол беше с една глава по-висок от майка си, тя все още се отнасяше с него като с пеленаче, все още го питаше:

— Не ти ли е студено на краката, Пуле?

А когато той се разхождаше пред входа след закуска и пушеше цигарата си, тя отваряше прозореца, за да му извика:

— Не излизай гологлав, моля ти се, ще хванеш хрема!

Тръпнеше тревожно, когато той си тръгваше през нощта, на кон.

— Най-важното е да не препускаш много бързо, мой малък Пуле, бъди благоразумен, мисли за бедната си майка. Не бих го понесла, ако с теб се случи нещо.

Но ето че една събота сутрин тя получи писмо от Пол, че нямало да дойде на другия ден, защото негови приятели били организирали някакво забавление и поканили и него.

Целия неделен ден я терзаха тревожни мисли, като че ли над нея бе надвиснало нещастие. А в четвъртък не изтрая, замина за Хавър.

Пол ѝ се стори променен, без сама да си дава сметка в какво. Изглеждаше оживен, говореше с възмъжал глас. И ненадейно ѝ каза като нещо съвсем естествено:

— Знаеш ли, мамо, понеже ти дойде днес, аз и тази неделя няма да дойда в „Тополите“, защото пак ще се забавлявам.

Тя бе поразена, дъхът ѝ замря, сякаш ѝ бе казал, че ще замине за Америка. Едва се овладя най-сетне и го попита:

— О, Пуле! Какво ти е? Кажи ми, какво става с тебе?

Той се разсмя и я целуна:

— Абсолютно нищо, мамо, ще се забавлявам с приятели, това е естествено за възрастта ми.

Жана не намери подходящ отговор, а когато остана сама в каретата, странни мисли нахлуха в главата ѝ. Тя не познаваше вече своя Пуле, някогашния малък Пуле. За пръв път забеляза, че той е голям, че не е вече нейн, че ще живее свой живот, без да се занимава с тях, старите. Струваше ѝ се, че за един ден той се е преобразил. Как! Нима този силен брадат юноша с изявена воля бе нейният син, клетото ѝ малко дете, което я караше по-рано да разсажда салати?

В продължение на три месеца Пол идваше да вижда близките си само от време на време, постоянно обзет от очевидното желание да си тръгне по-скоро, като всяка вечер гледаше как да спечели някой час. Жана се безпокоеше, а баронът постоянно повтаряше, за да я успокои:

— Остави го. Та той е на двадесет години.

Но една сутрин някакъв зле облечен възрастен човек попита с немски акцент:

— Господа виконтесата? — След много церемониални поклони той измъкна от джоба си измърсен портфейл и заяви: — Имам една книжка за вас — и ѝ подаде разгънато парче омазнена хартия.

Тя прочете листа, препрочете го, погледна евреина, прочете още веднъж и попита:

— Какво означава това?

Човекът обясни раболепно:

— Сте ви каза. Вас син имасе нужда от малко пари и понезе знаех, це вие сте добра майка, саех му нестицко.

Тя цяла трепереше.

— Но защо не е поискал от мене?

Евреинът ѝ обясни надълго и нашироко, че това било дълг от игра на карти и трябвало да се изплати на другия ден преди обед, а понеже Пол не бил пълнолетен, никой нямало да му заеме и „цестта му стесе да се компрометира“ без любезната услуга, която той оказал на момъка.

Жана искаше да извика барона, но не можеше да стане, възнението я беше парализирало. Най-сетне тя каза на лихваря:

— Бъдете така любезен да позвъните.

Той се поколеба, страх го беше от някаква примка. Смотолеви:

— Ако преца, сте дойда друг път.

Тя поклати отрицателно глава. Той позвъни. Зачакаха безмълвни един срещу друг.

Щом баронът дойде, веднага разбра каква е работата. Разписката бе за хиляда и петстотин франка. Той плати хиляда и каза на човека, като го гледаше право в очите:

— И слушайте, повече да не ми се мяркате пред очите!

Евреинът поблагодари, поклони се и изчезна.

Дядото и майката заминаха незабавно за Хавър. Като пристигнаха в колежа, узнаха, че от един месец Пол не бе стъпвал там. Директорът бе получил четири писма, подписани от Жана, с които тя го уведомяваше за неразположението на сина си и след това за хода на болестта му. Всяко писмо бе придружено от медицинско свидетелство, всичките подправени, разбира се. Поразени, те стояха и се гледаха един друг.

Директорът, огорчен, ги заведе в полицията. Майката и дядото преспаха в хотела. На другия ден намериха младежа при една държанка в града. Дядо му и майка му го отведоха в „Тополите“, без да разменят ни дума по целия път. Скрила лице в кърпата си, Жана плачеше. Пол гледаше равнодушно полето.

В продължение на една седмица се разкри, че през последните три месеца той бе направил петнадесет хиляди франка дългове. Кредиторите не се бяха явили по-рано, защото знаеха, че той скоро ще стане пълнолетен.

Не му поискаха никакви обяснения. Искаха да го спечелят с кротост. Хранеха го с деликатеси, галеха го, глезеха го. Беше пролет. Въпреки страховете на Жана наеха лодка в Ипор, за да се разхожда на воля в морето. Не му даваха кон, за да не иде в Хавър.

Той прекарваше дните в безделие, раздражителен, а понякога и груб. Баронът се безпокоеше за недовършеното му образование. Жана полудяваше при мисълта за нова раздяла, но все пак се чудеше какво да прави с него.

Една вечер той не се прибра. Узнаха, че е тръгнал е лодката заедно с двама моряци. Майка му, извън себе си от страх, слезе гологлава чак до Ипор през нощта.

Няколко мъже чакаха на плажа завръщането на лодката. Далеч в морето блесна светлинна. Лодката се приближаваше, полюляваше се. Пол не беше в нея. Накарал бе да го отведат в Хавър.

Полицията го дири напразно, не можаха да го намерят. Момичето, което го бе приютило първия път, също бе изчезнало безследно, като си продало вещите и платило наема. В стаята на Пол в „Тополите“ намериха две писма от тази блудница, която изглеждаше безумно влюбена в него. Тя споменаваше за пътуване в Англия, казваше, че намерила необходимите средства.

Тримата обитатели на замъка заживяха безмълвни и мрачни в адски душевни терзания. Косите на Жана, и без това сиви, сега побеляха. Тя се питаше наивно защо съдбата я наказва така.

Получи писмо от абат Толбиак:

„Госпожо, божията десница тегне над вас. Вие му отнехте детето си. Той ви го взе на свой ред и го хвърли в ръцете на една уличница. Няма ли да прогледнете при тази поука на небето? Безкрайно е милосърдието на всевишния. Може би той ще ви прости, ако коленичите пред него. Аз, скромният негов служител, ще ви отворя дверите на неговия храм, ако дойдете да почукате на тях.“

Тя дълго проседя с писмото на колене. Прав бе може би свещеникът. И религиозните съмнения почнаха да глождят съвестта ѝ. Може би бог е отмъстителен и ревнив като хората? Пък и нали, ако не проявява ревност, никой не би се боял от него, никой не би го обожавал вече. Навярно за да го опознаем по-добре, той се проявява пред хората с присъщите на тях чувства. И малодушното съмнение, което подтиква към черквата колебливите, смутени души, я завладя. Тя изтича

скришом една вечер по здрач до дома на свещеника, падна на колене пред мършавия абат и помоли за опрощение.

Той ѝ обеща половинчато опрощение, понеже бог не можел да излее цялото си милосърдие над покрив, под който бил подслонен човек като барона.

— Скоро ще почувствувате — заяви той — божията милост.

И наистина два дни по-късно тя получи писмо от сина си. Обезумяла от мъка, тя сметна това за начало на обещаното от абата облекчение на страданията ѝ.

„Скъпа мамо, не се безпокой. Аз съм в Лондон, здрав съм, но имам голяма нужда от пари. Нямаме ни стотинка и не всеки ден ядем. Тази, която е с мене и която обичам с цялата си душа, изхарчи всичкото си имущество, за да не ме напусне — пет хиляди франка. Разбираш, че за мене е дълг на чест да ѝ върна преди всичко тази сума. Ще бъдеш добра, нали, да ми заемеш петнадесетина хиляди франка от наследството на татко, понеже скоро ще бъда пълнолетен. Ще ме избавиш от голямо затруднение.

Сбогом, скъпа мамо, целувам те от все сърце, както и дядо и леля Лизон. Надявам се да те видя скоро.

Твой син, виконт Пол дьо Ламар“

Той ѝ бе писал! Не бе я забравил! Жана съвсем не обърна внимание на това, че ѝ иска пари. Ще му пратят, щом няма! Какво значение имат парите! Той ѝ бе писал!

Тя се затече разплакана да занесе писмото на барона. Извикаха и леля Лизон. Прочетоха отново дума по дума това листче, което им говореше за него. Обсъдиха всеки израз.

Минала внезапно от пълна безнадеждност към упоителна надежда, Жана бранеше Пол:

— Той ще се върне, ще се върне, щом пише.

Баронът, по-трезв, промълви:

— Все едно, той ни напусна заради тази продажница. Значи, я обича повече от нас, щом не се поколеба да го направи.

Мигновена жестока болка прониза сърцето на Жана и у нея тутакси пламна омраза срещу любовницата, която ѝ беше открадна сина. Нестихваща, дива омраза, ненавист на ревнива майка. Дотогава цялата ѝ мисъл бе съсредоточена в Пол. Почти не ѝ идваше на ум, че една никаквица е причина за неговите блудства. Но внезапно забележката на барона извика образа на съперницата, разкри ѝ нейната съдбоносна власт. Тя почувствува, че между нея и тази жена почва ожесточена борба и разбра, че би предпочела по-скоро да загуби сина си, отколкото да го дели с другата.

И цялата ѝ радост се стопи.

Изпратиха петнадесет хиляди франка и в продължение на пет месеца не получиха никакво писмо.

После дойде пълномощник на Пол, за да уреди подробностите по наследството на Жюлиен. Жана и баронът признаха без спор всички сметки, отказаха се дори от правото на ползуване, което се пада на майката. Пол се прибра в Париж и получи сто и двадесет хиляди франка. Той написа през следните шест месеца четири писма, в които накъсо ги осведомяваше за себе си и накрая ги уверяваше студено в обичта си: „Работя — твърдеше той, — създадох си положение на борсата. Надявам се да дойда да ви целуна някой ден в «Тополите», скъпи мои.“

Не казваше ни дума за любовницата си, но това мълчание бе по-красноречиво, отколкото ако бе писал четири страници за нея. Жана чувствуваше в ледените писма да се таи онази жена, вечната неумолима неприятелка на майките — любовницата.

Тримата самотници обсъждаха какво да сторят, за да спасят Пол. Не изнамериха нищо. Да отпътуват за Париж? Имаше ли смисъл?

Баронът казваше:

— Да го оставим да изживее това увлечение. Той сам ще се върне при нас.

Животът им бе плачевен.

Жана и Лизон ходеха заедно на църква, тайно от барона. Доста дълго нямаха писмо, докато една сутрин едно отчаяно известие ги ужаси.

„Бедна мамо, загубен съм, остава ми само да си пръсна черепа, ако не ми се притечеш на помощ. Една сделка, която според мене имаше всички изгледи за успех, пропадна, а аз дължа осемдесет и пет хиляди франка. Ако не платя, чакат ме позор, разорение, невъзможност да правя каквото и да е занапред. Загубен съм. Повтарям ти, по-скоро ще си пръсна черепа, отколкото да преживея този срам. И сигурно бих го сторил вече без ободренията на жената, за която никога не говоря и която е моето провидение.

Целувам те от все сърце, скъпа мамо, може би за последен път. Сбогом.

Пол“

Свитъците книга, приложени към писмото, даваха подробни обяснения за катастрофата.

Баронът отговори със следната поща, че ще вземат необходимите мерки. И замина за Хавър, за да се осведоми по-подробно, да заложите земите си, да набави пари и да ги изпрати на Пол.

Младият мъж отговори с три писма, изпълнени с възторжени благодарности и страстни излияния, известяваше, че незабавно ще дойде да прегърне скъпите си близки.

Той не дойде.

Изтече цяла година.

Жана и баронът тъкмо щяха да заминат за Париж, за да направят последен опит да го вразумят, когато Пол им съобщи с няколко реда, че е отново в Лондон и организира някакво предприятие за параходи под фирмата „Пол дьо Ламар и сие“. Той пишеше: „Положението ми е осигурено, а може би и богатството. Освен това не рискувам нищо. Сами виждате облагите. Когато ви видя, ще имам вече добро положение в обществото. Само чрез подобни сделки човек може днес да излезе от затрудненията си.“

След три месеца параходното дружество бе обявено в несъстоятелност, а директорът — подведен за нередности в търговските книжа. Жана получи нервен припадък, който продължи няколко часа. Тя се разболя.

Баронът замина отново за Хавър, осведоми се, срещна се с адвокати, пълномощници, довереници, лихвари, установи, че дефицитът на дружество „Дьо Ламар“ възлиза на двеста тридесет и пет хиляди франка и повторно заложи земите си. Замъкът „Тополите“ и двата чифлика бяха натоварени с голяма ипотека.

Една вечер, както уреждаше последните формалности в кабинета на един адвокат, той падна на паркета, поразен от апоплектичен удар.

Изпратиха куриер да предупреди Жана. Когато тя пристигна, баронът бе вече мъртъв.

Тя отнесе тялото му в „Тополите“ така смазана, че бе по-скоро вцепенена, отколкото отчаяна в скръбта си.

Абат Толбиак отказа да опеет тялото в църква въпреки отчаяните молби на двете жени. Баронът бе погребан по здрач, без никакъв религиозен обред.

Пол узна за станалото от един агент, ликвидатор на фалиралото му дружество. Той все още се укриваше в Англия. Писа, за да се извини, че не е дошъл — бил научил много късно за нещастиято. „Впрочем, понеже ти ме спаси от затруднение, моя мила мамо, аз се връщам във Франция и много скоро ще те прегърна.“

Жана живееше в такова униние, че като че ли нищо не разбираше.

Към края на зимата леля Лизон, шестдесет и осем годишна тогава, се разболя от бронхит, който се превърна в белодробно възпаление, и тя угасна тихо, като шепнеше:

— Бедничката ми Жана, ще помоля всеблагия бог да се смили над тебе!

Жана я изпрати до гробищата, видя как пръстта засипва ковчега и се отпусна на земята с едничкото желание да умре и тя, да не страда вече, да не мисли, но една здрава селянка я взе на ръце и я отнесе в къщи като малко дете.

Когато се прибра в замък, след петте ноци, прекаран с край леглото на старата мома, Жана покорно позволи на непознатата да я сложи в леглото. Селянката се държеше с нея нежно, но властно. Разнебитена от умора и страдания, съвсем изтощена, Жана заспа дълбоко.

Събуди се към полунощ. Някаква жена спеше в едно кресло. Коя беше тя? Жана не я познаваше; наведена на края на леглото си, тя се

опитваше да различи чертите ѝ на треперливата светлина на фитила, плаващ над олиото в една кухненска чаша.

И все пак струваше ѝ се, че беше виждала вече това лице. Но кога? Къде? Жената спеше спокойно, свела глава на рамото си, с паднала на земята шапчица. Беше може би четиридесет или четиридесет и пет годишна, здрава, румена, набита, силна. Големите ѝ ръце висяха от двете страни на креслото, косите ѝ бяха почнали да посивяват. Жана я гледаше настойчиво, с помътена мисъл, пробудена от трескавия сън, който обикновено настъпва след големи нещастия.

Разбира се, тя бе виждала това лице! Дали по-рано? Или наскоро? Не знаеше и тази натрапчива мисъл я дразнеше и вълнуваше. Стана тихичко, за да погледне отблизо спящата. Приблужи се на пръсти. Беше същата жена, която я повдигна на гробищата и я сложи после да легне. Смътно си припомни това.

Но дали я бе срещала другаде, в друг момент на живота си? Или пък ѝ се виждаше позната само от неясния днешен спомен? Освен това как се бе озовала тя в стаята ѝ? Защо?

Жената повдигна клепачи, забеляза Жана и се изправи бързо. Застанаха една срещу друга тъй близо, че гърдите им се докосваха. Непознатата измърмори:

— Как? Вие сте станали? Ще се разболеете, легнете си, моля ви се!

— Коя сте вие? — попита Жана.

А жената разтвори ръце, прегърна я, повдигна я отново и я отнесе на леглото ѝ, силна като мъж. Докато я слагаше нежно върху постелята ѝ, наведена ниско над нея, тя се разплака и буйно почна да я целува по бузата, по косите, по очите, мокреше лицето ѝ със сълзите си и шепнеше задавено:

— Бедна моя господарке, госпожица Жана, бедна ми господарке, не ме ли познавате?

Жана извика:

— Розали, моето момиче! — обви шията ѝ с ръце, притисна я и я целуна. И те се разридаха двете, тясно прегърнати, смесиха сълзите си, не можеха да се откъснат от прегръдките си.

Розали първа се успокои.

— Хайде, трябва да бъдете разумна — каза тя, — за да не наистинете. — После прибра завивките, оправи леглото, сложи пак

възглавницата под главата на бившата си господарка, а Жана продължаваше да хълца, цяла разтреперана от старите възпоминания, нахлули в душата ѝ.

Най-сетне тя успя да попита:

— Как така се върна, мила моя?

— И таз добра! — отвърна Розали. — Можех ли да ви оставя така, съвсем сама сега!

Жана добави:

— Запали свещта да те видя.

Розали донесе свещта, постави я на нощната масичка и те дълго се гледаха, без да продумат. После Жана протегна ръка на бившата си прислужница и прошепна:

— Не бих те познала, момичето ми, променила си се много, знаеш ли, но все пак не толкова, колкото аз.

А Розали се загледа в тази жена с побелели коси, слаба и повехнала, която бе напуснала млада, хубава и свежа, и отвърна:

— Вярно, че сте се променили, госпожо Жана, и при това повече, отколкото трябва. Но помислете си също, че ето вече има двадесет и четири години, откак не сме се виждали.

Те пак млъкнаха, унесени в мисли. Най-сетне Жана промълви:

— Щастлива ли беше поне ти?

Розали се запъна колебливо от страх да не събуди някой твърде мъчителен спомен:

— Но... да... да, госпожо. Не мога да се оплача. Бях по-щастлива от вас... това е сигурно. Само едно все ми тежеше на сърцето — че не останах тук... — После млъкна внезапно, сепна се, че без да съобрази, се докосна до болния въпрос.

Но Жана поде кротко:

— Какво да се прави, момичето ми. Не винаги постъпваме според желанията си. Ти също си вдовица, нали? — Гласът ѝ трепна неспокойно и тя добави: — Имаш ли други... други деца?

— Не, госпожо.

— Ами той, твоят син... какво стана? Доволна ли си от него?

— Да, госпожо, добро момче е той и славно работи. Ожени се преди шест месеца и пое чифлика, а аз се връщам при вас.

Жана прошепна, разтреперана от вълнение:

— Нима няма да ме напуснеш вече, момичето ми?

Розали отсече решително:

— Разбира се, госпожо, така съм си нагласила работите.

И пак замълчаха и двете за известно време.

Жана неволно сравняваше техните две съществування, но без горчивина, примирена вече с жестоките неправди на съдбата. Тя каза:

— Как се държеше мъжът ти с тебе?

— О! Добър мъж бе той, госпожо, и не бе ленив; съумя да натрупа пари. Умря от гръдна болест.

Тогава Жана седна на леглото и пожела да узнае всичко.

— Хайде, разкажи ми всичко, моето момиче, целия си живот. Това ще бъде благотворно за мене днес.

И Розали доближи стола си, седна и почна да разправя за себе си, за къщата си, за своите познати, навлизаше в дребни подробности, скъпи на селяните, описваше двора, смееше се на отдавна минали неща, които ѝ напомняха приятни отлетели мигове, повишаваше постепенно тон, свикнала да заповядва като чифликчийка. Най-подир заяви:

— Сега си имам всичко. От нищо не се боя. — После се смути и добави по-ниско: — И все пак на вас дължа това. Затова трябва да знаете, че не искам заплата. Ах, не! И дума да не става! А ако не сте съгласна, ще си отида!

— Да не искаш да ми служиш даром? — подзе Жана.

— Ама разбира се, госпожо. Пари ли? Вие да ми давате пари? Че аз имам почти колкото вас. Знаете ли какво ви остава с всичките ви ипотечи, заеми и неизплатени лихви, които растат при всеки падеж? Знаете ли? Не, нали? Е добре, мога да ви уверя, че едва ли имате десет хиляди ливри доход. И десет хиляди няма дори, чувате ли? Но аз ще приведа всичко в ред, и то скоро.

Тя пак заговори високо, ядосваше се, възмущаваше се от пренебрежението към материалните интереси, от надвисналото разорение. И понеже по лицето на господарката ѝ се плъзна бегла разнежена усмивка, Розали извика с негодувание:

— Не бива да се смеете, госпожо, защото без пари човек е нищожество!

Жана хвана ръцете ѝ и ги задържа в своите. После промълви бавно, преследвана от натрапчива мисъл:

— Нямах късмет аз. Всичко ми вървеше наопаки. Съдбата ме преследваше жестоко.

Но Розали поклати глава.

— Не бива да говорите така, госпожо, не бива. Вие се омъжихте за лош мъж, това е всичко. Човек не трябва да се омъжва така, без дори да познава бъдещия си съпруг.

И те продължиха да разговарят за живота си като две стари приятелки.

Слънцето изгря, а те още разговаряха.

[1] „Пулe“ на френски значи пиле. — Б.пр. ↑

[2] Броди като ревящ лъв и търси да разкъса някого. — Б.пр. ↑

XII

Само за една седмица Розали пое напълно ръководството на домакинството и на прислугата в замъка. Жана се подчиняваше безропотно, безучастна към всичко. Тя влачеше немощно нозе, както някога маминка, излизаше, облегната на ръката на прислужницата, която я разхождаше бавно, четеше ѝ наставления, ободряваше я ту сопнато, ту нежно, отнасяше се с нея като с болно дете.

Постоянно разговаряха за миналото — Жана със свито гърло, едва сдържаща сълзите си, а Розали със спокойния глас на невъзмутима селянка. Старата прислужница често се връщаше на въпроса за разстроеното материално положение и най-сетне поиска да ѝ дадат книгата. Жана, невежа в тия работи, ги криеше от нея, срамуваше се заради сина си.

В продължение на цяла седмица Розали ходеше всеки ден във Фекан при един познат нотариус, за да проучи книгата.

А една вечер, след като сложи господарката си да легне, тя седна до главата ѝ и каза решително:

— Е, сега вече си легнахте, госпожо, така че можем да си поговорим.

И тя изложи материалното състояние. След уреждането на всички дългове щяха да им останат около седем-осем хиляди франка рента. Нищо повече.

Жана каза:

— Какво да се прави, гълъбче? Чувствувам, че не ще дочакам дълбока старост. Все ще ми стигнат.

Но Розали се разсърди:

— За вас ще стигнат може би, но няма няма да оставите нищо на господин Пол?

Жана трепна.

— Моля ти се, не ми говори никога за сина ми. Жестоко страдам при мисълта за него.

— Аз пък, напротив, ще ви говоря за него, защото вие не сте смела, виждате ли, госпожо Жана. Той прави глупости. Е, какво пък, няма вечно да ги прави я. Та той ще се ожени, ще има деца. Ще му трябват пари, за да ги възпита. Изслушайте ме добре — ще продадете „Тополите“.

Жана подскочи и седна в леглото си.

— Да продадем „Тополите“! Мислиш ли какво приказваш? О, никога! Само това не!

Но Розали не се смути:

— А пък аз ви казвам, че ще го продадете, защото се налага така. И тя изложи своите пресмятания, проекти и доводи.

Ако продадат „Тополите“ и двата съседни чифлика на един купувач, намерен от нея, ще запазят четирите чифлика в Сен-Леноар. Освободени от всякакво задължение, те ще дават годишно осем хиляди и триста франка. Ще оставят настрана хиляда и триста франка годишно за поправка и поддържане на именията. Ще останат, значи, седем хиляди франка. Ще харчат пет хиляди годишно, а две хиляди ще слагат настрана за всеки случай.

Тя добави:

— Всичко друго сте изпояли. Свършено е. И да знаете — аз ще пазя ключа: а колкото до господин Пол, той няма да получи вече нищо, абсолютно нищо. Та той би ви измъкнал и последното петаче!

Жана плачеше безмълвно.

— Ами ако няма какво да яде? — прошепна тя.

— Ако е гладен, ще дойде да яде у нас. Тук винаги ще се намери легло и храна за него. Мислите ли, че той щеше да извърши всичките си щуротии, ако още от началото не му бяхте давали ни стотинка?

— Но той имаше дългове, щеше да бъде опозорен.

— А когато не ви остане нищо, ще престане ли? Вие платихте отлично, само че повече няма да плащате; от мене да го знаете. А сега лека нощ, госпожо! — И тя си отиде.

Жана не можа да заспи, потресена от мисълта да продаде „Тополите“, да си отиде оттук, да напусне дома, с който бе свързан целият ѝ живот.

Когато на другия ден Розали влезе в стаята ѝ, тя ѝ каза:

— Миличка, никога не бих се решила да се отдалеча оттук.

Но прислужницата се разсърди:

— И все пак налага се така, госпожо. След малко ще дойде нотариусът с човека, който желае да купи замъка. Иначе след четири години няма да имате пукнат грош.

Жана седеше сломена и повтаряше:

— Не ще мога, никога не ще мога.

След един час раздавачът ѝ връчи писмо от Пол, който искаше още десет хиляди франка. Какво да стори? Съвсем слисана, тя се посъветва с Розали. Слугинята вдигна ръце.

— Какво ви казах, госпожо? Ах, добре щяхте да се наредите вие двамата, ако не бях се върнала!

Покорна на волята на прислужницата си, Жана писа в отговор на младия мъж:

„Скъпи сине, не мога да направя вече нищо за тебе. Ти ме разори. Принудена съм да продам «Тополите». Но не забравяй, че винаги ще имаш къде да се подслониш, ако пожелаеш да се прибереш при старата си майка, на която причини толкова страдания.

Жана“

А когато пристигнаха нотариусът и господин Жофрен, бивш собственик на рафинерия за захар, тя ги прие лично и ги покани да разгледат подробно всичко.

След един месец тя подписа договора за продажбата и в същото време купи малка къщичка до Годервил, на голямото шосе за Монтивилие, в селцето Батвил.

А после чак до вечерта се разхожда съвсем сама по алеята на маминка, отпаднала духом, с разкъсано сърце; изпращаше прощален, сърцераздирателен привет на кръгозора, на дърветата, на проядената от червеи пейка под явора, на всички тъй добре познати неща, сраснали сякаш с мислите и душата ѝ, на горичката, на височинката пред равнината, където често бе сядала, откъдето видя как тича граф дьо Фурвил в злокобния ден на смъртта на Жюлиен, на стария бряст с отнесен от вятъра връх, където често се бе облягала, на родната градина.

Розали дойде и я хвана под ръка, за да я принуди да се прибере.

Пред входа чакаше снажен двадесет и пет годишен селянин. Той поздрави дружелюбно, като че я познаваше отдавна.

— Добър ден, госпожо Жана, как сте? Мама ми заръча да дойда за пренасянето. Искам да зная какво ще вземете с вас, защото ще идвам от време на време, когато съм свободен от полска работа.

Беше синът на прислужницата, синът на Жюлиен, братът на Пол.

Стори й се, че сърцето й спря, а същевременно й се прииска да прегърне момъка.

Тя го гледаше, търсеше прилика с мъжа си, със собствения си син. Той бе румен, здравеняк, взел бе русите коси и сините очи на майка си и все пак приличаше на Жюлиен. В какво? По какво? Тя не знаеше, но имаше нещо негово в общия му израз.

Младежът каза:

— Ще ви бъда много задължен, ако можете веднага да ми покажете вещите.

Но тя не знаеше още какво ще реши да отнесе със себе си — новото й жилище беше много малко, затова помоли момъка да дойде пак в края на седмицата.

Пренасянето я увлече, внесе известно тъжно разнообразие в унилия й безрадостен живот.

Тя ходеше от стая в стая, избираше вещите, които й напомняха разни случки, близки на сърцето вещи, съставна част от нашия живот, едва ли не от самите нас, запомнени още от детинство, свързани с радостни или тъжни спомени, с отделни моменти от нашата история, безмълвни спътници на сладостни или скръбни часове, остарели и изтъркали се пред очите ни, с нацепена на места коприна и разкъсана подплата, с разклатени крака и избелели цветове.

Тя подбираше предметите един по един, често се колебаеше, смутена, като че й предстоеше да вземе важно решение, все се отмяташе, сравняваше достойнствата на две кресла или някое вехто писалище със старинна работна масичка.

Отваряше чекмеджета, мъчеше се да си припомни разни факти. А когато най-после решаваше: „Да, ще взема това!“ — сваляха предмета в трапезарията.

Тя пожела да запази обстановката на своята стая — леглото, тапетите, часовника, всичко.

От салона взе няколко кресла, чиито рисунки бе обичала още от ранно детство — щъркела и лисицата, лисицата и гарвана, щуреца и мравката и печалния рибар. А като бродеше веднъж по всички ъгли на жилището, което скоро щеше да напусне, тя се качи на тавана.

Стъписа се от почуда. Какви ли не разнообразни вещи имаше тук, някои счупени, други замърсени или качени, кой знае защо — сигурно не са се харесвали вече или са били заменени с други. Съзря хиляди играчки, познати някога и внезапно изчезнали, без да се сети вече за тях, дребни предмети, с които си бе служила, стари, незначителни вещи, които се бяха търкаляли петнадесет години край нея; виждала ги бе всеки ден, без да ги забелязва, а сега, намерени там, на тавана, край други още по-стари предмети, запомнени от времето на първото ѝ идване в „Тополите“, придобиваха особено значение на забравени свидетели, на отново срещнати приятели. Те ѝ наподобяваха хора, с които дълго дружим, без да ни се доверят, и внезапно някоя вечер при най-незначителен повод, почват да бърбят безспир и да разкриват неподозирани страни на душата си.

С трепетно сърце минаваше от предмет на предмет и мълвеше:

— Я виж! Аз пукнах тази китайска чаша една вечер, няколко дни преди сватбата ми. Ах, ето малкото мамино фенерче и бастуна, който татко счупи, когато искаше да отмести лоста на вратата, набъбнал от дъжда.

Там имаше и много непознати ней неща, които не ѝ напомняха нищо, принадлежали на дедите или прадедите ѝ, вещи, потънали в прах, заточеници от друг век, натъжени от забвението си, от това, че никой не знае тяхната история и приключения, защото никой не бе виждал хората, които са ги избирали, купували, притежавали и обичали. Никой не бе познавал ръцете, които са ги докосвали нежно, и очите, които са им се любували.

Жана ги пипаше, обръщаше ги в ръцете си, пръстите ѝ се отпечатваха върху напластения прах. Тя се застояваше сред тези вехтории под бледата светлина, която струеше от малките прозорчета на покрива.

Разглеждаше внимателно трикраки столчета, питаше се дали не ѝ напомнят нещо, видя един бакърен леген и продънен мангал, които ѝ се сториха познати, и още куп излезли от употреба кухненски съдове.

Подбра вещите, които искаше да вземе със себе си, слезе долу и изпрати Розали да ги свали. Прислужницата, възмутена, отказваше да свали тия боклуци; но Жана, макар и съвсем безволна, този път не отстъпи и Розали трябваше да ѝ се подчини.

Една сутрин младият чифликчия, синът на Жюлиен, Дени Льокок, дойде с каруцата, за да пренесе първата част от багажа. Розали го придружи, за да следи за разтоварването и да постави мебелите на подходящите места.

Останала сама, Жана почна да броди из стаите на замъка в пристъп на ужасно отчаяние; в изблик на екзалтирана обич тя прегръщаше всичко, което не можеше да вземе със себе си — големите бели птици от тапицериите в салона, старите свещници, всичко, което се изпречваше на пътя ѝ. Като луда ходеше от стая в стая с плувнали в сълзи очи. После излезе, за да се сбогува с морето.

Наближаваше край на септември, над земята бе сякаш надвиснало схлупено, сиво небе. Вълните се разстилаха тъжни и жълтеникави, докдето поглед стига. Тя дълго стоя права на скалистия бряг, в главата ѝ се въртяха мъчителни мисли. Най-сетне с настъпването на нощта се прибра. Този ден тя се измъчи не по-малко, отколкото в най-скръбните моменти на живота си. Розали се бе върнала и я чакаше. Тя бе във възторг от новото жилище, казваше, че било много по-весело, отколкото този огромен замък-ковчег, който дори не беше край пътя.

Жана плака цялата вечер.

Откакто знаеха, че замъкът е продаден, чифликчиите едва ѝ оказваха дължимата почит, наричаха я помежду си „Лудата“, без да знаят защо, отгатнали навярно чрез първобитния си инстинкт нарастващата ѝ болезнена сантименталност, възторжената ѝ мечтателност и целия смут в клетата ѝ, потресена от злочестината душа.

В навечерието на заминаването тя случайно влезе в конюшната. Стресна я ръмжене. Беше Сеч, за когото от месеци насам не се бе сетила. Сляп, парализиран, достигнал много късна за животните възраст, той влачеше жалкото си съществуване върху сламена постеля, наглеждан от Людивин, която не го забравяше. Жана го взе на ръце, целуна го и го отнесе в къщи. Дебел като буренце, той едва се влачеше

на разкривените си вдървени крака и лаеше като дървено кученце-играчка.

Най-сетне настана последният ден. Жана спа в бившата стая на Жюлиен, понеже нейната бе изпразнена.

Стана от леглото си изнемощяла и задъхана като след усилено тичане. Колата с куфарите и останалата покъщнина бе вече натоварена на двора. Зад нея бе впрегната друга каручка, двуколка — тя щеше да откара господарката и прислужницата.

Чичо Симон и Людивин трябваше да останат сами до идването на новия собственик. После щяха да се оттеглят при роднини. Жана им бе отредила скромна пенсия. Освен това те имаха и спестявания. Бяха вече много стари, ненужни и прекалено бърбиви слуги. Мариус се бе оженил и отдавна бе напуснал замъка.

Към осем часа заваля дъжд, леден дъжд, носен от лекия морски ветрец. Наложиха се да опънат покривки върху каручката. Листата на дърветата вече капеха.

На масата в кухнята бяха сложени чаши мляко с кафе и пара се вдигаше от тях. Жана седна пред своята чаша и я изпи на малки глътки, после стана и каза:

— Да вървим!

Сложи шапката и шала си и докато Розали ѝ обуваше галошите, промълви със свито гърло:

— Спомняш ли си, миличка, как валеше, когато тръгнахме от Руан за „Тополите“?...

Тя сякаш се задави, хвана с две ръце гърдите си и падна възник в несвят. Повече от час бе като мъртва. После отвори очи; обхванаха я спазми, придружени от потоци сълзи.

Когато се поуспокои малко, тя се чувствуваше така отмаляла, че не можеше да стане. Но Розали се страхуваше от нова криза, ако забавят тръгването, затова отиде да извика сина си. Те хванаха Жана, повдигнаха я, отнесоха я и я сложиха в каручката на дървената пейка, покрита с излъскана кожа. Старата прислужница се качи до нея, зави краката ѝ, покри раменете ѝ с дебело палто, отвори чадъра над главата ѝ и извика:

— Бързо, Дени, да се махаме оттук!

Младежът се покатери до майка си, приседна на края по липса на място и подкара коня в силен тръс; двете жени заподскачаха от

неравния му бяг.

Когато на края на селото завиха по пътя, забелязаха, че някакъв човек ходи напред-назад по шосето — абат Толбиак като че дебнеше заминаването им.

Той се спря да направи път на колата. С една ръка бе повдигнал расото си, за да не го изцапа от локвите по пътя, виждаха се мършавите му крака в черни чорапи, обути в огромни кални обувки.

Жана сведе очи, за да не срещне погледа му. А Розали, която знаеше всичко, побесня от яд.

— Простак! Простак! — мърмореше тя. После хвана сина си за ръка и каза: — Шибни го веднъж с камшика!

Точно когато минаваше край свещеника, момъкът бутна засилената каручка в дълбоката бразда от колелата, избликна силна струя и заля черковника от глава до пети.

Розали се обърна сияеща и му посочи юмука си, докато свещеникът се бършеше с голямата си носна кърпа.

Пътуваха вече пет минути, когато Жана ненадейно се развика:

— Забравихме Сеч!

Трябваше да спрат. Дени слезе и изтича да вземе кучето, а Розали държеше поводите.

Най-сетне младият мъж пристигна с дебелото безформено, косматото животно на ръце и го сложи между полите на двете жени.

XIII

След два часа колата спря пред малка тухлена къщичка, построена сред овощна градина от подрязани във форма на хурки круши, край големия път.

Четири решетъчни беседки, обвити с богородички и повет, се издигаха в четирите ъгъла на градината, разделена на лехи със зарзават, с тесни пътеки помежду и овощни дървета по края.

Висок жив плет ограждаше отвред имението, а една нива го делеше от съседния чифлик. На стотина крачки от къщицата, по пътя, имаше ковачница. Другите най-близки жилища отстояха на един километър.

Околоръст се откриваше изглед към равнината Ко, цялата осяяна с чифлици, заобиколени с четири реда високи дървета, зад които се гушеха дворове с ябълки.

Жана искаше да си почине още с пристигането, но Розали не ѝ позволи — страхуваше се да не изпадне пак в бленувания.

Годервилският дърводелец бе там, дошъл за настаняването. Веднага започнаха да нареждат донесените мебели в очакване на последната каруца, която щеше да пристигне скоро.

Това беше важна работа — тя изискваше продължителни умувания и разсъждения.

А след един час на вратата се показва каруцата и трябваше да я разтоварят под дъжда.

Привечер къщата бе в пълно безредие, със струпани наслуки предмети. Жана, смазана от умора, заспа веднага щом легна.

През следващите дни нямаше време да се разнежва, отрупана бе с работа. Зае се дори с известно удоволствие да разхубави новото си жилище, постоянно обзета от мисълта, че синът ѝ ще се прибере да живее тук. Тапетите от старата ѝ стая бяха поставени в трапезарията, която служеше същевременно и за гостна. Тя подреди особено грижливо една от двете стаи на първия етаж, наречена в мислите ѝ „стаята на Пуле“.

За себе си запази другата стая, а Розали се настани горе, на тавана.

Грижливо подредената къщичка бе приятна и на първо време Жана се чувствуваше добре, макар че ѝ липсваше нещо, без да си дава ясно сметка какво точно.

Една сутрин писарят на нотариуса във Фекаан ѝ донесе три хиляди и шестстотин франка, цената на мебелите, оставени в „Тополите“ и оценени от тапицер. Жана радостно трепна, като получи парите, и щом човекът си отиде, побърза да си сложи шапката и веднага се отправи към Годервил, за да изпрати на Пол тази неочаквана сума.

Както се бе забързала по широкия път, срещна Розали, която се връщаше от пазар. Без да се досети веднага за истината, слугинята се усъмни. А когато узна всичко — Жана не бе вече в състояние да скрие нещо от нея, — тя сложи кошницата си на земята и даде воля на гнева си.

Развика се с ръце на кръста, хвана господарката си с дясната ръка, взе кошницата в лявата и тръгна назад към къщи, все още разярена.

Щом се прибраха, слугинята поиска от Жана да ѝ предаде парите. Тя ѝ ги даде, но задържа шестстотин франка. Недоверчивата прислужница скоро прозря истината и Жана трябваше да ѝ даде всички пари.

Розали се съгласи обаче да изпратят тези шестстотин франка на младия човек.

Той поблагодари след няколко дни.

„Ти ми направи голяма услуга, мамо, ние бяхме в дълбока мизерия.“

Въпреки всичко Жана не можеше да свикне в Батвил. Все ѝ се струваше, че не диша както по-рано, че е още по-самотна, по-изоставена, загубена. Излизаше да се поразходи, стигаше до селцето Верной, връщаше се през Трите брата, а прибереше ли се, пак ставаше, пак ѝ се искаше да излезе, като че бе забравила да отиде точно там, където е трябвало, където е искала да иде.

И това се повтаряше всеки ден, без да може да проумее причината на тази странна потребност от движение. Но една вечер тя

неволно произнесе една фраза, която ѝ разкри тайната на нейното безпокойство. Като седна на вечеря, каза:

— О, колко ми се ще да видя морето!

Морето ѝ липсваше тъй много, необятният ѝ съсед от двадесет и пет години насам, морето със соления си въздух, с бурите, с рева, със силния вятър, морето, което виждаше всяка сутрин от прозореца си в „Тополите“; тя го вдъхваше ден и нощ, усещаше го до себе си, обикнала го бе, както се обича човек, без сама да съзнава това.

Сеч живееше също в крайна възбуда. Още вечерта на пристигането той се настани в долното отделение на кухненския бюфет и бе невъзможно да го изместят оттам. Ден и нощ лежеше неподвижен, само се обръщаше сегиз-тогиз с глухо ръмжене.

Но щом настъпваше нощта, ставаше, довлечаше се до градинската врата, като се блъскаше в стените; прекарваше навън няколко минути, връщаше се, клякаше на задните си крака пред още топлата печка и щом двете му господарки отидеха да си легнат, почваше да вие.

По цяла нощ виеше така със стенещ, жален вой, спираше понякога за известно време и пак подемаше още по-пронизително. Вързаха го в една бъчвичка пред къщата. Сега пък виеше под прозорците. Сложиха го пак в кухнята, беше недъгав и щеше скоро да умре.

Жана загуби съня си; тя чуваше как старият пес вие и драще безспир. Като че ли се мъчеше да се ориентира в новото жилище, разбирайки, че не е у дома си.

Нищо не можеше да го успокои. През деня дремеше, сякаш угасналият му взор и съзнанието за неговата недъгавост му пречеха да се движи, докато се движат и живеят другите същества, но щом паднеше здрач, почваше да броди без отдих, сякаш само в тъмнината, когато всички са като слепи, той се осмеляваше да живее и да се движи.

Една сутрин го намериха мъртъв. Испитаха голямо облекчение.

Зимата приближаваше. Жана бе в плен на непобедимо отчаяние, на остра болка, раздираща душата, на някаква мрачна, подтискаща печал.

Никакво развлечение не прекъсваше скуката. Никой не се интересуваше от нея. Широкият друм пред вратата се простираше

наляво и надясно почти винаги пуст. От време на време изтрополяваше каручка, карана от червендалест мъж с издута от вятъра блуза, подобна на син балон. Понякога бавно минаваше волска кола или пък се виждаха в далечината двама приближаващи се селяни — мъж и жена, съвсем малки на хоризонта. После те нарастваха, а отминеха ли къщата, пак се смаяваха, ставаха малки като буболечки, ей там, съвсем на края на бялата ивица, която се проточваше, докдето поглед стига, и ту се изкачваше, ту слизаше ведно с гънките на вълнообразния терен.

Когато поникна трева, едно момиченце в къса рокличка започна да минава всяка сутрин пред оградата, подкарало две мършави крави — пасеше ги край пътя. Вечер то се връщаше със същата ленива походка, като всеки десет минути правеше по една крачка зад добичетата.

Жана сънуваше всяка нощ, че все още живее в „Тополите“. Тя се виждаше отново там, както някога, с баща си и маминка, а понякога дори и с леля Лизон. Изживяваше повторно в сънищата си забравени, безвъзвратно минали неща, въобразяваше си, че поддържа госпожа Аделаид в разходките ѝ по нейната алея. След всяко пробуждане потъваше в сълзи.

Неотстъпно мислеше за Пол. „Къде ли е той? Как ли е сега? Мисли ли понякога за мен?“ — питаше се тя. Когато се разхождаше бавно по неравния път между двата чифлика, тя предъвкваше всички най-мъчителни мисли. Страдаше най-вече от нестихваща ревност към непознатата жена, отнела сина ѝ. Само тази ненавист я задържаше и ѝ пречеше да направи постъпки, да го потърси, да стигне до него. Струваше ѝ се, че вижда метресата, права пред вратата, да я пита: „Какво търсите тук, госпожо?“ Майчината ѝ гордост се бунтуваше от възможността за подобна среща. Надменната гордост на жена, останала винаги непорочна, неопетнена, без слабости, още повече я ожесточаваше срещу всички прояви на малодушие у хората, станали роби на долна плътска страст, която осквернява дори сърцата. Тя се отвращаваше от човечеството, когато мислеше за нечистите тайни на плътта, за унижителните ласки, за всички отгатнати от нея потайности, които обясняват неразривността на някои любовни връзки.

Мина пролетта, мина и лятото.

Но когато отново настъпи есента с продължителните си дъждове, сиво небе и мрачни облаци, тя се почувствува тъй уморена от живота, че се реши да направи грамадно усилие, за да си възвърне Пол.

Страстта на младия мъж навярно бе поохладняла вече.

И тя му написа отчаяно писмо:

„Мило мое дете, заклевам те да се върнеш при мене. Помисли, че съм стара и болна, през цялата година съвсем сама с една прислужница. Сега живея в малка къщичка до шосето. Много е тъжно. Но ако ти си тук, всичко би се променило за мене. Само теб имам на този свят, а цели седем години не съм те виждала. Никога не ще узнаеш колко бях злочеста и колко разчитах на теб. Ти бе мой живот, мой блян, единствена надежда, едничка обич, а те няма, изостави ме.

О, върни се, миличък Пуле, върни се да ме прегърнеш, върни се при старата си майка, която отчаяно простира ръце към теб.

Жана“

Той отговори няколко дни по-късно:

„Скъпа мамо, и аз искам само едно — да дойда да те видя, но нямам нито стотинка. Изпрати ми малко пари и ще дойда. И без това имах намерение да дойда при тебе, за да ти говоря по един проект, който ще ми даде възможност да изпълня желанието ти.

Безкористната обич и привързаност на тази, която бе моя спътница в тежките дни, които преживявам, са безгранични. Не е възможно да продължавам така, без да призная публично вярната ѝ любов и преданост. Впрочем тя има много добри обноски, ти сама ще можеш да ги оцениш. Много е образована и постоянно чете. С една дума, нямаш представа какво е била тя винаги за мене. Бих бил животно, ако не ѝ засвидетелствувам своята

признателност. Ще дойда да ти поискам разрешение да се оженя за нея. Ти ще ми простиш лудориите и ще заживеем всички заедно в новата ти къща.

Ако я познаваш, ти веднага би ми дала съгласието си. Уверявам те, че е свършена и много изискана. Ще я обикнеш, сигурен съм. Колкото до мене, не бих могъл да живея без нея.

Чакам с нетърпение отговора ти, мила мамо; и двамата те целуваме от все сърце.

Твой син виконт Пол дьо Ламар“

Жана бе смазана. Тя стоеше неподвижно с писмото на колене, отгатнала хитростта на момичето, което бе задържало постоянно сина ѝ, не го бе оставило да дойде ни веднъж, чакало бе своя час — когато старата отчаяна майка, безсилна да устои на желанието да прегърне детето си, ще прояви слабост, ще се съгласи на всичко. Остра болка от упоритото предпочитание на Пол към това създание разкъсваше сърцето ѝ. Тя повтаряше:

— Той не ме обича! Той не ме обича!

Влезе Розали. Жана промълви:

— Сега той иска да се ожени за нея.

Прислужницата подскочи възмутена:

— О, госпожо, вие не ще позволите това. Господин Пол не бива да прибере тази уличница!

Отпаднала, но възмутена, Жана отвърна:

— Никога не ще позволя това, миличка! Щом той не иска да дойде, аз ще го намеря и ще видим коя от нас двете ще излезе по-силна.

И веднага писа на Пол, за да му извести за идването си и да си определи среща с него другаде, но не и в жилището на тази никаквица.

В очакване на отговора тя почна да се стяга за път. Розали натрупа в един стар куфар бельото и дрехите на господарката си. Като сгъваше една рокля, стара селска рокля, тя се провикна:

— Та вие нямате какво да сложите на гърба си! Няма да ви позволя да отидете така. Ще станете за срам и парижанките ще ви сметнат за слугиня.

Жана не възрази. Двете жени отидоха заедно в Годервил, избраха плат на зелени квадрати и го дадоха на селската шивачка. После се отбиха при нотариуса господин Русел, който прекарваше всяка година по петнадесетина дни в столицата, за да се осведомят от него. Самата Жана не беше ходила в Париж от двадесет и осем години.

Той ѝ даде безброй наставления как да избегне колите, как да се пази от крадците, посъветва я да пришие парите в подплатата на дрехите си, да държи в джоба си само необходимата сума, разправи ѝ надълго за ресторантите с умерени цени и посочи два-три, посещавани от жени. Посъветва я да отседне в хотел „Нормандия“, до железопътната гара — и той спирал там. Можела да се представи там от негово име.

От шест години между Париж и Хавър сновеше железницата, за която се говореше навред. Но потънала в скръбта си, Жана още не бе виждала движените от пара коли, които направиха цял преврат в страната.

А Пол все не отговаряше.

Тя почака седмица, две, пресрещаше всяка сутрин на пътя раздавача и го спираше с трепет.

— Нямате ли нещо за мене, чичо Маланден?

А той отговаряше неизменно с пресипнал от променливото време глас:

— И този път нищо, добра ми госпожо.

Сигурно онази жена пречеше на Пол да отговори.

Тогава Жана реши да тръгне веднага. Искаше да вземе и Розали със себе си, но прислужницата отказа, за да не се увеличат пътните разноски.

Тя не позволи на господарката си да вземе повече от триста франка.

— Ако ви дотрябват още, ще ми пишете и аз ще отида при нотариуса да го помоля да ви изпрати. Ако ви дам повече, ще отидат в джоба на господин Пол.

И една декемврийска сутрин те се качиха в каручката на Дени Льокок, който дойде да ги вземе, за да ги откара на гарата. Розали щеше да придружи господарката си дотам.

Най-напред се осведомиха за цените на билетите и когато всичко бе уредено и багажът — таксуван, зачакаха пред железопътните релси

и се мъчеха да отгатнат как ли ще се движи машината, толкова погълнати от тази загадка, че забравиха нерадостния повод за пътуването на Жана.

Най-сетне далечно изсвирване ги накара да обърнат глави и те забелязаха черната машина, която постепенно нарастваше. Тя долетя със страхотен шум, мина край тях, повлякла след себе си дълга верига от малки къщички на колела; кондукторът отвори вратичката, Жана прегърна през сълзи Розали и се качи в едно от тия отделения.

Розали викаше развълнувана:

— Довиждане, госпожо, добър път и до скоро виждане!

— Довиждане, миличка.

Чу се още едно изсвирване и веригата от вагони се размърда отначало бавно, после по-бързо и най-сетне полетя с шеметна бързина.

В купето на Жана двама господата дремеха, облежнати в двата ъгъла.

Тя гледаше как се нижат полета, дървета, чифлици и села, замаяна от голямата скорост, с чувството, че е попаднала в нов живот, отнесена в нов свят, различен от света на нейната тиха младост и на еднообразния ѝ живот.

Привечер влакът пристигна в Париж.

Един носач взе куфара на Жана и тя го последва обърквана, блъскана от хората, несвикнала да се движи в шумната тълпа, тичаше след носача, страхуваше се да не го изгуби от погледа си.

Когато се озова в канцеларията на хотела, тя побърза да съобщи:

— Идвам от името на господин Русел.

Хотелиерката, едра, сериозна жена, седнала пред бюрото, я попита:

— Кой е този господин Русел?

Жана поде смутена:

— Ами нотариусът от Годервил, който всяка година отсяда при вас.

Дебелата жена заяви:

— Възможно е. Не го познавам. Стая ли искате?

— Да, госпожо.

Едно момче пое куфара и се качи по стълбата пред Жана.

Сърцето ѝ бе свито. Тя седна пред малка масичка и поиска да ѝ донесат бульон и пилешко крилце. Не бе хапвала нищо от заранта.

Вечеря унило при светлината на една свещ; мислеше за хиляди неща, спомни си как мина през същия този град на връщане от сватбеното си пътешествие, спомни си първите прояви на характера на Жюлиен, доловени по време на престоя им в Париж. Но тогава тя бе млада, бодра, доверчива. Сега се чувствуваше стара, плаха, безсилна, вълнуваше се от най-дребни неща. Щом се нахрани, седна до прозореца и се загледа в многолюдната улица. Искаше ѝ се да излезе, но не посмя. „Непременно ще се загубя“ — мислеше си тя. Легна си и духна свещта.

Но шумът, чувството, че се намира в непознат град и вълненията от пътуването не ѝ даваха да заспи. Часовете течаха. Уличният шум лека-полека затихна, а тя все не можеше да заспи, възбудена от неспокойствието на големите градове. Привикнала бе на тихия и дълбок сън на полята, който обхваща всичко — хора, животни и растения, и сега чувствуваше около себе си някакво тайнствено движение. До нея долитаха почти неуловими гласове, проникнали сякаш през стените на хотела. От време на време подът изскърцваше, отваряше се врата, проехтяваше звънец.

Изведнъж към два часа сутринта, когато се унасяше в сън, в съседната стая се разкрещя жена. Жана бързо седна в леглото си. После пък ѝ се стори, че чува мъжки смях. С приближаването на деня я завладяваше все повече мисълта за Пол и щом се развидели, тя се облече.

Той живееше на улица „Соваж“, в Сите. Смяташе да отиде пеш, покорна на наставленията на Розали да пести. Времето беше хубаво. Студеният въздух щипеше кожата. По тротоарите сновяха забързани хора. Тя тръгна колкото може по-бързо по улицата, която ѝ посочиха. На края трябвало да свие надясно, после наляво, след това щяла да излезе на някакъв площад и там трябвало отново да пита за пътя. Не намери площада; попита един хлебар и той я упъти на друга страна. Тръгна наново, заблуди се, залута се, упътиха я пак и съвсем се обърка.

Вървеше вече уплашена, почти наслуки. Тъкмо когато щеше да се реши да извика файтон, забеляза Сена. Тръгна по кея.

След около час излезе на улица „Соваж“, съвсем тъмна уличка. Спря се пред вратата толкова развълнувана, че не можеше да пристъпи ни крачка повече.

Пуле бе тук, в тази къща!

Усети как се разтрепераха коленете и ръцете ѝ. Влезе най-подир, тръгна по някакъв коридор, зърна портиерската стаичка и попита, подавайки една монета:

— Бихте ли могли да се качите и да кажете на господин Пол дьо Ламар, че една стара жена, приятелка на майка му, го чака долу?

— Той не живее вече тук, госпожо — отвърна вратарят.

Тръпки я побиха. Тя прошепна задавено:

— Ах! А къде... къде живее той сега?

— Не зная.

Зави ѝ се свят, насмалко щеше да падне; постоя известно време, без да продума, най-сетне се овладя с върховно усилие и промълви:

— Кога замина?

Човекът я осведоми подробно:

— Ето две седмици вече. Тръгнаха си ей така една вечер и не се върнаха вече. Дължаха на всички в квартала: нали разбирате, затова не си оставиха адреса.

Пред очите на Жана заиграха светлини, лумнаха буйни пламъци, сякаш някой стреляше с пушка. Една настойчива мисъл я крепеше, вдъхваше ѝ сила да се държи на краката си, привидно спокойна, с будна мисъл: искаше да узнае къде е Пол и да го намери.

— Значи, не каза нищо, като си отиваше?

— О! Съвсем нищо, те избягаха, за да не платят, това е то.

— Но сигурно все пак изпраща някого да вземе писмата му?

— Ни веднъж, а и аз не бих ги дал. Пък и те надали получаваха десет писма на годината. Впрочем аз им занесох горе едно писмо два дни преди да офейкат.

Нейното писмо навярно. Тя каза бързо:

— Вижте какво, аз съм майка му, дойдох да го търся. Ето ви десет франка. Ако научите нещо за него или имате някакво известие, елате при мене в хотел „Нормандия“, на улица „Хавър“, добре ще ви възнаградя.

— Разчитайте на мене, госпожо — отвърна той.

И тя си отиде.

Тръгна наново, без да се интересува накъде. Ускоряваше крачките си, като че бързаше по някаква важна работа. Промъкваше се край стените, блъскана от минувачи с пакети в ръце. Пресичаше улиците, без да гледа идващите коли, обсипвана с ругатни от

кочияшите. Спъваше се в бордюрите на тротоарите, без да ги забелязва, тичаше право пред себе си като обезумяла.

Ненадейно се озова в някаква градинка. Усети такава умора, че приседна на една пейка. Изглежда, че дълго бе седяла така, обляна в сълзи, без да съзнава нищо, защото минувачите се спираха да я гледат. После почувствува, че ѝ става много студено; стана и тръгна пак; краката ѝ едва я държаха, беше страшно отпаднала и изтощена.

Искаше ѝ се да изпие една чаша бульон в някой ресторант, но не смееше да влезе в тия заведения, обзета от срам и страх, стеснително ѝ бе, че скръбта ѝ така явно личеше. Спираше се за миг пред вратите, поглеждаше вътре, виждаше насядалите по масите хора, които се хранеха, и побягваше плаха. „Ще вляза в следващия“ — казваше си тя. Но и в него не влизаше.

Най-сетне купи от един хлебар малко кръгло хлебче и почна да яде, като продължаваше да върви. Беше много жадна, но не знаеше къде да отиде да пие вода, затова така си и остана.

Мина под някакъв свод и се озова в друга градина, обкръжена с аркади. Разпозна Пале Роаял.

Стоплена малко от слънцето и ходенето, тя пак седна за известно време.

В градината влизаха хора, елегантна тълпа, разговаряха, усмихваха се, поздравяваха, щастлива тълпа от красиви жени и богати мъже, чийто живот е само разкош и радости.

Замаяна от тази бляскава навалица, Жана стана, за да се махне, но изведнъж ѝ хрумна мисълта, че тук някъде може би ще срещне Пол. И тя почна да снове назад-напред от единия до другия край на градинката с плаха, забързана походка, като се заглеждаше в лицата.

Хората се извъръщаха да я гледат, сочеха я със смях. Тя забеляза това и се отдалечи оттам, помисли си, че може би се присмиват на облеклото ѝ, на роклята на зелени квадрати, избрана от Розали и ушита по нейни указания от шивачката в Годервил.

Не се осмеляваше вече дори да попита минувачите за пътя. Все пак най-сетне се престаши и намери хотела си.

Останалата част от деня прекара на един стол до леглото си, без да помръдне. Вечеря както предишната вечер със супа и малко месо. След това си легна. Вършеше всичко машинално, по навик.

На другия ден отиде в полицията, за да намерят детето ѝ. Не можаха да ѝ обещаят нищо. Казаха ѝ, че щели да се погрижат.

Тогава тя пак заскита по улиците. Все се надяваше да срещне Пол. Чувствуваше се по-самотна, по-изгубена и по-нешаствна в тази многолюдна тълпа, отколкото сред пустите поля.

Когато вечерта се прибра в хотела, казаха ѝ, че някакъв човек я търсил от името на господин Пол и щял да дойде пак на другия ден. Кръвта нахлу буйно в сърцето ѝ, тя не мигна цялата нощ. Ами ако беше идвал той? Разбира се, той е бил, макар че не го позна по описанието, което ѝ направиха.

Към девет часа сутринта някой почука на вратата. Тя извика: „Влезте!“ — готова да се спусне с разтворени обятия. Представи ѝ се непознат мъж. Докато ѝ се извиняваше за безпокойството и обясняваше, че е дошъл да иска някакъв дълг на Пол, тя усещаше, че плаче, не искаше той да забележи това и изтриваше с върха на пръстите си сълзите, щом се покажеха в ъглите на очите ѝ.

Узнал за пристигането ѝ от портиерката на улица „Соваж“ и понеже не можел да намери младия господин, решил да се обърне към майката. И той ѝ подаде парче хартия. Тя го пое машинално, прочете някаква цифра — деветдесет франка, извади пари и плати.

Този ден не излезе.

На другия ден се явиха други кредитори. Тя даде всичко, което ѝ оставаше, запази само двадесетина франка. Писа на Розали, за да ѝ съобщи за положението си.

В очакване на отговора на прислужницата си Жана скиташе по цял ден, без да знае какво да прави, къде да убие зловеците, безконечни часове, нямаше никой, комуто да каже топла дума, който да разбере злочестината ѝ. Вървеше без път, измъчвана от нуждата да замине, да се завърне там, в малката си къщичка, край безлюдното шосе.

Само преди няколко дни не можеше да живее там, подтискаше я скръб, а сега, напротив, чувствуваше, че би могла да живее само там, където бяха пуснали корен печалните ѝ привички.

Най-сетне една вечер получи писмо и двеста франка. Розали ѝ пишеше.

„Госпожо Жана, върнете се незабавно, нищо повече няма да ви пратя. Колкото до господин Пол, аз сама ще отида да го търся, щом ни се обади. Поздравявам ви.

Вашата слугиня Розали“

Сутринта, когато Жана тръгна обратно за Батвил, валеше сняг и беше страшен студ.

XIV

От този момент тя престана да излиза, почти не се движеше. Ставаше всяка сутрин в същия час, поглеждаше през прозореца какво е времето, слизаше долу и сядаше пред камината в трапезарията.

Седеше така по цели дни, неподвижна, впила поглед в пламъците. Жалките ѝ мисли блуждаеха без посока, следваха печалния низ на злочестините ѝ. В малката стая постепенно се спущаше здрач, а тя се раздвижваше само за да притури дърва в огъня. Розали донасяше лампата и се развиваше:

— Хайде, госпожо Жана, поразмърдайте се малко, иначе и тази вечер няма да имате апетит!

Често не можеше да се откъсне от някоя натрапчива мисъл или се измъчваше за глупости — най-незначителните неща придобиваха огромно значение в болния ѝ мозък.

Тя живееше най-често с миналото, с далечното минало, преследвана от спомените за ранното си детство и сватбеното пътешествие в Корсика. Отдавна забравените живописни изгледи от този остров често изплуваха пред нея сред главните на камината. Спомняше си всички подробности, всички дребни случки, лицата, срещнати там. Постоянно ѝ се привиждаше лицето на водача Жан Риволи; понякога ѝ се струваше дори, че чува гласа му.

После си спомняше блажените години от детинството на Пол, когато той я караше да разсажда салати и тя коленичеше върху тлъстата земя заедно с леля Лизон, двете си съперничеха коя повече да угоди на детето, надпреварваха се чий разсад ще се прихване по-добре и коя от двете ще получи повече салати.

Устните ѝ мълвяха съвсем тихо: „Пуле, миличък Пуле“, като че ли разговаряше с него. Блуждаещата ѝ мисъл се спираше на тази дума и тя се опитваше понякога с часове да напише с пръст в празното пространство буквите, съставлящи това име. Чертаеше ги бавно пред огъня, въобразяваше си, че ги вижда, после си внушаваше, че греши и

почваше отново с трепереща от умора ръка главното „П“, силеше се да напише името докрай, а щом свършеше, почваше пак отначало.

Най-сетне объркваше всичко в изнемога, рисуваше други думи, възбуждаше се до полуда.

Беше в плен на всички мании, присъщи на самотниците. Всяка дреболия, сложена не на място, я дразнеше.

Розали често я принуждаваше да ходи, извеждаше я на пътя. Но само след двадесет минути Жана заявяваше:

— Не мога повече, мила — и сядаше край канавката.

Скоро всяко движение ѝ стана противно и тя все повече се залежаваше в леглото си.

Още от детинство бе запазила упорито една неизменна привичка — ставаше веднага след като изпиеше чаша мляко с кафе. Страшно много държеше на тази закуска. Би се лишила по-мъчно от нея, отколкото от каквото и да било друго. Всяка сутрин чакаше идването на Розали с нетърпение, граничещо с физическа възбуда, и щом сложеха на нощната ѝ масичка пълната чаша, сядаше на леглото и я изпразваше наведнъж, с известно лакомство. После отхвърляше завивките и почваше да се облича.

Постепенно обаче свикна да си помечтава малко, оставила чашата върху чинийката. После пак лягаше в леглото. От ден на ден тя все по-дълго се излежаваше лениво, докато най-после Розали идваше разярена и я обличаше насила.

Нямаше вече и помен от воля. Всеки път, когато прислужницата ѝ искаше съвет, питаше я за нещо, искаше мнението ѝ, тя отвърщаше:

— Прави, каквото искаш, мила.

Смяташе се пряко и неотстъпно преследвана от зла съдба. Станала бе фаталистка като ориенталците. Свикнала да вижда как се пръсват мечтите ѝ и рухват надеждите ѝ, тя не смееше вече нищо да предприеме, колебаеше се по цели дни, преди да направи най-простото нещо, уверена, че непременно ще направи лош избор и всичко ще свърши зле.

Непрекъснато повтаряше:

— Не ми провървя на мене в живота!

А Розали се провикваше:

— Ами какво бихте казали, ако трябваше да работите, за да си изкарвате хляба, ако бяхте принудена да ставате всеки ден в шест часа

сутринта, за да ходите на работа като надничарка? Има много жени, които са принудени да правят това, а когато остаряят, умират в нищета.

— Помисли си само — отвърщаше Жана, — аз съм съвсем сама, синът ми ме изостави.

А Розали изпадаше в ярост:

— Голямо чудо! Че какво от това! Ами децата, които отиват войници? Ами тези, които се преселват в Америка?

Америка беше за нея някаква неясна страна, където човек отива да печели пари и никога не се връща.

Тя продължаваше:

— Някой ден все трябва да се разделим с децата си, защото старите и младите не могат да живеят заедно. — И в заключение казваше жестоко: — Добре де, какво щяхте да кажете, ако бе умрял?

Жана не намираще отговор на това.

С омекването на времето през първите пролетни дни силите ѝ се възвърнаха малко, но тя използваше това съживяване само за да потъне още повече в мрачните си мисли.

Като се качи една сутрин на тавана да търси нещо, случайно отвори сандъче, пълно със стари календари. Запазили ги бяха според обичая на живеещите на село.

Стори ѝ се, че пред нея застанаха сами миналите години. Спря се пред купчината четвъртити картони, обзета от странно, необяснимо вълнение.

Взе ги и ги свали долу в трапезарията. Имаше календари с най-различни размери, големи и малки. Почна да ги подрежда на масата по години. Изведнъж ѝ попадна първият календар, който бе донесла със себе си в „Тополите“.

Тя се загледа продължително в него, в зачеркнатите от нея дни сутринта на заминаването ѝ от Руан, на другия ден след излизането ѝ от манастира. И заплака. Плачеше тихо и унило, със скръбните сълзи на стара жена, оплакваща злочестия си живот, проснат на масата пред нея в тези картони.

Неочаквано у нея назря една мисъл, която скоро се превърна в страшна, постоянна и ожесточена мания. Искаше да си спомни ден по ден какво е правила в живота си.

Набоде по стените и по тапетите един до друг пожълтелите картони, заседяваше се с часове ту пред един, ту пред друг и се

питаше: „Какво ми се случи през този месец?“

Подчертавала бе незабравимите дати в живота си и понякога успяваше да си припомни цял месец, възкресяваше една по една дребните случки, станали пред или след някое важно събитие, съчетаваше ги, свързваше ги една с друга.

След упоритото съсредоточаване, с налягане на паметта и усилие на волята си успя да си припомни почти напълно първите две години, прекарани в „Тополите“, далечните спомени от живота ѝ възкръсваха с необикновена лекота и яркост.

Но следващите години се губеха сякаш в мъгла, разбъркваха се, застъпваха се една друга. Случваше се да стои дълго, навела глава над календара, устремила мисъл към миналото, без да успее да си спомни дали именно в този картон може да намери даден спомен.

Така от календар на календар тя обхождаше стаята, където висяха тези паметници от миналите дни като изображения на страдалческия ѝ път. Слагаше внезапно стола си пред някой от тях, вираше се в него застинала, чак до настъпването на нощта, ровейки в паметта си.

После, когато жизнените сокове се размразиха под слънчевата топлина, когато житата покараха по нивите, когато дърветата се разлистиха и ябълките в двора цъфнаха като розови кълба и изпълниха с аромата си равнината, Жана бе обхваната от силна възбуда.

Не я съдържаше вече на едно място. Ходеше насам-натам, влизаше и излизаше по сто пъти на ден, понякога се луташе далеч покрай чифлиците, изгаряна от трескаво съжаление.

Всяка маргаритка, сгушена в гъстата трева, всеки слънчев лъч, плъзнал се между листата, всяка локвичка вода в издълбания от каруците път, където се оглеждаше небесната синева, извикваха у нея вълнение, тя изпадаше в умиление и смут, изживяваше наново някогашните усещания — като отглас на вълненията ѝ като младо момиче, когато мечтаеше из полето.

Тя бе потръпвала от същите усещания, вкувала бе сладостта и смущаващото опиянение на топлите дни в очакване на бъдещето. А и сега, когато бе свършено с бъдещето, изпитваше всичко това. Сърцето ѝ все още се радваше на тия неща, но и страдеше същевременно, като че вечната радост на пробудената природа, която проникваше в

изсъхналата ѝ кожа, в изстиналата ѝ кръв и в сломената ѝ душа, ѝ носеше само бледо, болезнено очарование.

Струваше ѝ се, че нещо около нея се бе променило. Слънцето като че ли грееше по-слабо, отколкото по време на нейната младост, небето не беше тъй синьо, полята — тъй зелени, а и цветята, по-бледи и не тъй уханни, съвсем не опияняваха както преди.

Имаше обаче дни, когато се чувствуваше проникната от такова блаженство, че пак почваше да мечтае, да се надява, да очаква. Защото въпреки настървената жестокост на съдбата, нима може човек да не се надява, когато времето е хубаво?

Тя вървеше, вървеше с часове напред, сякаш гонена от душевната си възбуда. Понякога спираше внезапно и сядаше край пътя, замисляше се над безрадостни неща. Защо не бе обичана като другите жени? Защо не бе опознала поне обикновеното щастие на едно спокойно съществуване?

Понякога забравяше за миг, че е стара, че нищо вече не я чака освен няколко мрачни самотни години, че е изминала житейския си път. И както някога, на шестнадесет години, тя изграждаше скъпи на сърцето си планове, измисляше чаровни бъдещи мигове. Но скоро суровото усещане за действителността я връхлиташе. Тя се прегърбваше, като че върху нея е паднала тежест и е смазала кръста ѝ, поемаше бавно назад към къщи и шепнеше: „О, безумна, безумна старице!“

Сега пък Розали ѝ повтаряше постоянно:

— Стойте си спокойно, госпожо, за какво има толкова да се вълнувате?

А Жана отговаряше печално:

— Какво искаш, аз съм като Сеч през последните му дни.

Една сутрин слугинята влезе по-рано в стаята ѝ, сложи на нощната масичка чашата мляко с кафе и каза:

— Хайде, пийте бързо. Дени ни чака пред вратата. Ще отидем в „Тополите“, имам работа там.

Жана толкова се развълнува, че едва не припадна. Облече се, разтреперана от възбуждение, зашеметена, отмаляла при мисълта, че ще види отново скъпия си дом.

Над земята блестеше лъчезарно небе; развеселеното конче препускаше от време на време в галоп. Когато влязоха в селцето

Етуван, Жана усети, че се задушаваша, сърцето ѝ силно заби. А щом зърна тухлените стълбове на оградата, тя неволно простена тихичко: „Ох! Ох! Ох!“ — като че при тази гледка сърцето ѝ се обърна.

Разпрегнаха каручката у Куйар. Докато Розали и синът ѝ отидоха по работата си, чифликчиите предложиха на Жана да се разходи из замъка и ѝ дадоха ключовете, понеже собствениците отсъстваха.

Тя тръгна сама, приближи се до стария замък откъм морето и се спря да го разгледа. Нищо не се бе променило отвън. По потъмнелите зидове на огромната сива сграда играеше весела слънчева усмивка. Всички капаци бяха затворени.

Откъртено сухо клонче падна на роклята ѝ, тя вдигна очи — отронило се бе от явора. Жана се приближи до дебелилото дърво с гладка белезникава кора и го погали като живо. Кракът ѝ се спъна в тревата в парче гнило дърво, последна останка от пейката, на която тъй често бе сядала с близките си, същата, която поставиха в деня на първото посещение на Жюлиен.

Стигна до двукрилата врата на вестибюла и я отвори с голяма мъка — тежкият ръждясал ключ не можеше да се обърне. Най-сетне ключалката се поддаде на усилието ѝ с остро скърцане на пружината. Вратата също се запъна, Жана я блъсна и я отвори.

Веднага, едва ли не тичешком, тя се изкачи в стаята си. Не можа да я познае, бе тапицирана със светла хартия. Но щом отвори прозореца, всичко в нея се обърна при вида на любимия кръгозор, горичката, брястовете, полето и морето, осеяно с тъмни платна, като че неподвижни в далечината.

След това почна да броди из голямото пусто жилище. Гледаше познатите петна по стените, спря се пред малка дупчица, издълбана в гипса от барона, той често се забавляваше — за спомен от младините си — да се фехтува срещу стената, щом минеше край това място.

В стаята на маминка намери все още забодена зад една врата в тъмния ъгъл до леглото изящна карфица със златна главичка, забита някога от нея самата (тя си спомняше сега) и търсена после в продължение на години. Никой не я бе намерил. Взе я като скъпоценна реликва и я целуна.

Ходеше навсякъде, търсеше и откриваше почти неуловими следи по завесите в стаите, които не бяха сменени, виждаше наново чудноватите образи, които нашето въображение често придава на

рисуноките по платовете, на мрамора, на сенките по замърсените от времето тавани.

Движеше се безшумно, съвсем сама в огромния безмълвен замък, като в гробница. Целият ѝ живот бе погребан тук. Слезе в салона. Там беше тъмно от затворените капаци и известно време не можа да види нищо. После погледът ѝ свикна с тъмнината и тя постепенно различи високите тапицерии с пръснатите по тях птици. Две кресла стояха пред камината, като че някой току-що бе станал от тях. Дори дъхът на стаята, нейният особен дъх, както всяко същество има своя миризма, смътен и все пак ясно доловим дъх, приятен, неопределен мирис на старо жилище, проникваше в Жана, навяваше ѝ спомени, замайваше я. Тя стоеше задъхана, вдишваше дъха на миналото, вперила очи в двете кресла. И изведнъж, в някакво мимолетно видение, породено от нейната натрапчива мисъл, ѝ се стори, че вижда, видя, както тъй често ги бе виждала, баща си и майка си да греят краката си на огъня. Отстъпи назад ужасена, блъсна се в ръба на вратата, опря се, за да не падне, с очи, все още приковани върху креслата.

Видението бе изчезнало.

Няколко минути бе като зашеметена, после бавно се съвзе, поиска да избяга, уплаши се, че е полудяла. Погледът ѝ случайно падна на рамката на вратата, на която се облягаше, и тя забеляза стълбичката на Пуле.

Леките чертички се катереха на неравни разстояния по боядисаната рамка, а изрязаните с ножче цифри сочеха годините, месеците и растежа на сина ѝ. Почеркът бе ту на барона, по-едър, ту нейният — по-дребен, ту малко разкривеният почерк на леля Лизон. Стори ѝ се, че някогашното дете бе там, пред нея, с русите си коси, залепило челце до стената, за да измерят ръста му.

Баронът викаше:

— Жана, той е порасъл с един сантиметър за месец и половина!

В прилив на безумна любов тя почна да целува дървената облицовка.

Но отвън я викаха. Чуваше се гласът на Розали:

— Госпожо Жана, госпожо Жана, чакат ви за обед!

Излезе замаяна. Не разбираше вече какво ѝ говорят.

Яде, каквото ѝ поднесоха, слушаше, без да схваща за какво става дума, може би разговаряше с чифликчиите, които се осведомяваха за здравето ѝ, поднесе страни за целувка, целуна самата тя протегнатите към нея бузи и отново се качи в каручката.

Когато високият покрив на замъка се загуби от погледа и между дърветата, нещо болезнено се скъса в гърдите ѝ. Почувствува със сърцето си, че завинаги се прощава със своя дом.

Върнаха се в Батвил.

Когато се канеше да влезе в новото си жилище, забеляза под вратата нещо бяло; раздавачът бе мушнал там в нейно отсъствие едно писмо. Позна веднага, че е от Пол, отвори го с тревожен трепет.

Той пишеше:

„Мила мамо, не ти писах по-рано, защото не исках да те карам да идваш напразно в Париж, тъй като самият аз трябва непременно да дойда при тебе. В настоящия момент ме сполетя нещастие, намирам се в крайно затруднение. Жена ми е на смъртно легло, след като роди момиченце преди три дни: нямам нито стотинка. Не знам какво да правя с детето; портиерката го храни с биберон, както може, но боя се, че ще го загубя. Не би ли могла да го прибереш? Съвсем не зная какво да сторя, а нямам пари да му взема дойка. Отговори с обратна поща.

Твой любещ те син Пол“

Жана се отпусна на стола, едва има сили да повика Розали. Когато прислужницата дойде, те прочетоха заедно писмото още веднъж и дълго мълчаха двете, седнали една срещу друга.

Най-подир Розали заговори:

— Ще отида да взема малката, госпожо. Не можем да я оставим така.

— Върви, мила — отвърна Жана.

Те млъкнаха пак, после прислужницата продължи:

— Сложете си шапката, госпожо, и да отидем в Годервил при нотариуса. Ако онази умре, господин Пол трябва да се ожени за нея заради детето един ден.

И Жана си сложи шапката, без да каже нито дума. Дълбока, затаена радост нахлу в сърцето ѝ, коварна радост, която тя на всяка цена искаше да скрие, отвратителна радост, от която се червеше и ликуваше в съкровените дълбини на душата си — любовницата на сина ѝ щеше да умре!

Нотариусът даде на прислужницата подробни указания; тя го накара да ѝ ги повтори няколко пъти, после сигурна, че няма да допусне грешка, заяви:

— Бъдете спокойни, аз ще уредя всичко.

Жана прекара два дни в душевен смут, неспособна да мисли за каквото и да било. На третата сутрин получи кратко писъмце от Розали — тя съобщаваше, че ще се върне с вечерния влак. Нищо повече.

Към три часа Жана накара един съсед да впрегне кабриолета си и да я отведе на гарата в Бъозвил, за да посрещне прислужницата си.

Тя стоеше права на перона, устремила поглед в правите релси, които бягаха пред нея и се съединяваха някъде далече на хоризонта. Поглеждаше от време на време часовника. Още десет минути! Още пет! Още две! Време е вече! Нищо не се показваше по релсите в далечината. После изведнъж забеляза бяло петънце дим, а под него черна точка, която ставаше все по-голяма и по-голяма, приближаваше се с пълна скорост. Най-сетне тежката машина забави ход и мина с грохот край Жана. Тя се вгледа жадно във вратичките на вагоните. Няколко от тях се отвориха; почнаха да слизат хора, селяни с блузи, чифликчийки с кошници, дребни буржоа с меки шапки. Най-сетне зърна Розали с вързоп дрехи на ръце.

Искаше да се спусне към нея, но се уплаши да не падне — краката ѝ се бяха подкосили. Щом я видя, прислужницата се приближи до нея с обичайното си спокойно изражение.

— Добър вечер, госпожо, ето че се върнах, но не беше лесно.

Жана прошепна задавено:

— Е, какво?

Розали отвърна:

— Какво ли, умря снощи. Венчаха се, ето и детето.

И тя ѝ подаде детето, което не се виждаше от пелените.

Жана го пое машинално, те излязоха от гарата и се качиха в кабриолета.

— Господин Пол ще дойде след погребението, навярно утре, по същото време — добави Розали.

Жана промълви:

— Пол... — и не каза нищо повече.

Слънцето слизаше към хоризонта, заливаше със светлина раззеленилите се ниви, изпъстрени тук-таме със златните цветове на рапицата и алени макове. Безпределен покой цареше над притихналата земя, в която покълваха семената. Кабриолетът се носеше бързо, селянинът цъкаше с език, подканваше кончето.

Жана гледаше право пред себе си. Лястовици се виеха и пресичаха като ракети небето. Неусетно слаба топлинка, топлина на жива плът мина през дрехите ѝ, разля се по краката ѝ, проникна в тялото ѝ — топлината на малкото създанийце, заспало на коленете ѝ.

Обхвана я безкрайно вълнение. Тя бързо откри лицето на детето, което още не бе видяла — дъщерята на нейния син. А когато крехкото създание, сепнато от ярката светлина, отвори сините си очички и размърда устни, Жана буйно го прегърна, вдигна го в ръцете си и го обсипа с целувки.

А Розали с доволен вид ѝ се скара:

— Хайде, хайде, госпожо Жана, стига вече, ще я разплачете. — После добави, като че ли в отговор на собствената си мисъл: — Ето, виждате ли, животът не е никога нито тъй добър, нито тъй лош, както си мислим ние.

НОВЕЛИ

ГОСПОДИН ПАРАН

I

Малкият Жорж лазеше из алеята и правеше купчинки от пясък. Събираше пясъка с две ръце, натрупваше го на пирамида, после забиваше на върха ѝ един кестенов лист.

Баща му, седнал на железен градински стол, не сваляше от него своя изпълнен с внимание и любов поглед и не виждаше никой друг в тясната, пълна с народ градска градина.

Наоколо, по цялата алея, която минава пред басейна и пред църквата „Света Троица“ и обгръща моравата, играеха като малки животни и други деца; равнодушните бавачки гледаха в пространството с тъп поглед, а майките разговаряха помежду си, като следяха непрестанно дечурлигата.

Дойки, две по две, се разхождаха важно, а зад тях се развяваха дългите пъстри ленти на бонетата им; те носеха в ръце някакви бели пакети, обвити в дантели; малки момиченца, с голи крака, в къси роклички, водеха сериозни разговори, а след това отново хукваха подир обръча си; пазачът на градината, облечен в зелена куртка, се разхождаше всред това множество хлапетии, като непрекъснато заобикаляше, за да не разруши пясъчните им постройки, да не премаже някоя ръка и да не пречи на мравешкия труд на тези мънички човешки личинки.

Слънцето се готвеше да се скрие зад покривите на улица Сен-Лазар и хвърляше дългите си коси лъчи върху тази нагиздена детска тълпа. Жълти отблясъци играеха по кестеновите дървета, а трите водоскока пред високата църковна врата изхвърляха сякаш течно сребро.

Господин Паран гледаше сина си, който беше седнал с подвити крака в праха; той следеше с любов и най-малките му жестове, сякаш с края на устните си изпращаше целувки на всяко движение на Жорж.

Но като вдигна очи към часовника на камбанарията, господин Паран откри, че е закъснял с цели пет минути. Тогава стана, хвана малкия за ръка, отърси пръстта от дрехите му, избърса ръцете му и го поведе към улица Бланш. Той ускори крачките, за да се прибере преди

жена си, а хлапето, което не можеше да върви със същата бързина, подскачаше до него.

Тогава бащата го взе на ръце и като забърза още повече, се заизкачва по наклонения тротоар, задъхвайки се от напрежение. Той беше около четиридесетгодишен човек, вече посивял, малко пълен и носеше някак виновно закръгления си корем на благодушен човек, когото животът бе направил плах.

Преди няколко години Паран се бе оженил за млада жена, която нежно обичаше, докато тя се отнасяше с него сурово и властно като всесилен тиранин.

Хокаше го непрекъснато за всичко — и за това, което вършеше, и за онова, което не вършеше, упрекваше го остро за най-малките му постъпки, за навиците му, за скромните му развлечения, за вкусовете му, за маниерите му, за жестовете му, за заоблеността на корема му и за спокойния му тих глас.

Въпреки това той все още я обичаше, но особено много обичаше тригодишния Жорж — детето, което имаше от нея; то бе станало най-голямата радост и грижа на сърцето му. Скромнен рентиер, Паран живееше, без да работи, от своите двадесет хиляди франка годишен доход; а жена му, която беше взел без никаква зестра, се възмущаваше непрекъснато от бездействието на мъжа си.

Най-сетне той стигна до дома си, постави детето върху първото стъпало на стълбата, обърса челото си и започна да се изкачва.

На втория етаж позвъни.

Отвори му стара прислужница, която го беше отгледала — една от онези слугини-господарки, които стават истински деспоти в семействата. Той я запита неспокойно:

— Прибра ли се госпожата?

Прислужницата повдигна рамене:

— Кога господарят е виждал госпожата да се прибере в шест и половина часа?

Той отвърна смутено:

— Така, толкова по-добре, ще имам време да се преоблека, защото ми е много горещо.

Прислужницата го гледаше със съжаление, примесено с негодувание и презрение. Тя промърмори:

— О, много добре виждам, че сте вир-вода, господарю; сигурно сте тичали, може би сте носили на ръце детето; и всичко това, за да седите и чакате госпожата до седем и половина. Но аз не съм привършила още работата си. Вечерята ще бъде готова в осем часа, пък ако има някой да я чака, толкова по-зле за него — печеното не бива да прегори.

Господин Паран се правеше, че не я слуша. Той измънка:

— Добре, добре. Ръцете на Жорж трябва да се измият, защото си прави питки от пясък. Аз ще се преоблека. Поръчай на камериерката да измие добре малкия.

И той влезе в стаята си. Щом се озова в нея, бутна резето, за да бъде сам, съвсем сам, свършено сам. Беше вече така свикнал да го тормозят и нагрубяват, че се чувствуваше в безопасност само под закрилата на ключалката. Не смееше дори да мисли, да разсъждава, да се вглъбява в себе си, ако не се чувствуваше защитен от погледите и подозренията с едно завъртане на ключа. Отпусна се на един стол, за да си отпочине, преди да смени бельото си, и си каза, че Жюли започваше да става опасна за семейството му. Ясно беше, че тя мрази жена му, но ненавиждаше особено силно неговия другар Пол Лимузен, станал — нещо, което се случва твърде рядко — близък приятел на семейството, след като бе неразделен приятел на господин Паран през ергенския му живот. Лимузен се бе превърнал в нещо като смазка и буфер в отношенията между Анриета и мъжа ѝ, като го защищаваше живо, дори твърдо срещу незаслужените упреци, срещу непрестанните нападки, срещу всичките му всекидневни беди.

Но ето че от около шест месеца насам Жюли си позволяваше да прави непрестанно разни забележки и зловни намеци за господарката си. Осъждаше я постоянно и казваше по двадесет пъти на ден: „Ако аз бях на ваше място, господарю, нямаше да се оставя да ме водят така за носа. Най-сетне, най-сетне... какво... всеки според природата си.“

Веднъж дори се бе държала нагло с Анриета, която се бе задоволила да каже вечерта на мъжа си: „Слушай какво; при първата по-остра дума на тази жена, ще я изхвърля веднага навън.“ И все пак, изглежда, че тя, която не се боеше от нищо, се страхуваше от старата прислужница. Паран отдаваше тази нейна сдържаност на уважението към жената, която го беше отгледала и затворила очите на майка му.

Но трябваше да се сложи край на всичко това, нещата не можеха да продължават така. Той се ужасяваше при мисълта за това, което можеше да се случи. Какво трябваше да направи? Да изгони Жюли, му се струваше такова страшно решение, че не смееше дори да се спре на тази мисъл. Да застане на нейна страна против жена си, му се струваше еднакво невъзможно; сега нямаше да мине и месец и отношенията между двете жени щяха да станат непоносими.

Той седеше с отпуснати ръце и търсеше неопределено някакъв начин да помири двете жени, но не можеше да открие нищо. Тогава той прошепна: „Добре, че имам Жорж... Без него щях да бъда много нещастен.“

После му хрумна да се посъветва с Лимузен; и точно така реши да направи; но веднага се сети за враждата, която съществуваше между прислужницата и приятеля му, и се уплаши, че Лимузен също ще го посъветва да я изгони; и Паран седеше тъй, изпълнен с тревога и несигурност.

Когато часовникът удари седем часа, Паран подскочи. Беше вече седем часът, а той още не беше се преоблякъл! Тогава, объркан и задъхан, той се съблече, изми се, сложи си бяла риза и се облече бързо, сякаш го чакаха в съседната стая за някаква изключително важна работа.

След това влезе в салона, щастлив, че нямаше вече от какво да се страхува.

Паран прегледа бегло вестника, позяпа през прозореца и отново седна на канапето. В този миг обаче вратата се отвори и влезе синът му, измит, сресан, засмян. Той го сграбчи в обятията си и страстно го зацелува. Целуна първо косите му, после очите, сетне бузите, устата, ръцете. След това започна да го подхвърля във въздуха, като го издигаше чак до тавана. Накрая седна уморен от това усилие, постави Жорж на коленете си и заигра с него на конче.

Детето се смееше възхитено, размахваше ръце и крещеше от удоволствие; бащата също се смееше и крещеше доволен, като друсаше големия си корем, забавлявайки се повече от малкия.

Паран обичаше детето с цялото си добро сърце на слабоволев, примирен, сломен човек. Проявяваше любовта си с безумни пориви, с бързи ласки, с цялата онази скрита в него срамежлива нежност, която никога не бе успяла да се изяви, да се излее, дори в първите дни на

женитбата му, тъй като жена му се бе държала винаги сухо и сдържано с него.

Жюли се появи на вратата с преbledняло лице, с искрящи очи и извести с треперещ от раздражение глас:

— Часът е седем и половина, господарю.

Паран хвърли към стенния часовник поглед, изпълнен с безпокойство и примирение, и промълви:

— Наистина часът е седем и половина.

— Ето, сега вече съм готова с вечерята.

Предвиждайки буря, той се помъчи да я предотврати:

— Но нали, когато се прибрах, ми каза, че щяла да бъде готова в осем часа?

— В осем часа ли?... Вие сигурно не мислите какво говорите: да не би да искате детето да яде в осем часа! Казала съм осем часа... ей богу, думата е такава. Детето ще си повреди стомаха, ако започне да яде в осем часа: о, да беше останало само на майка си! Много се е загрижила тя за него! Ах, да, не ще и дума, това се казва майка! Жално му става на човек, като види такива майки!

Паран, цял разтреперан от тревога, схвана, че трябва да прекрати рязко тази опасна сцена.

— Жюли — каза той, — забранявам ти да говориш така за своята господарка! Чуваш ме, нали? И не забравяй това за в бъдеще.

Старата прислужница, задъхана от учудване, се извърна и излезе, като затръшна с такава сила вратата след себе си, че всички кристални висулки на полилея задрънчаха. За няколко секунди сякаш лек и неясен звън на невидими малки камбанки се понесе из тихия салон.

Жорж се изненада отначало, но после започна да пляска с ръце от радост и като изду бузите си, издаде с все сила едно гръмко: „Бум!“, подражавайки звука от затръшнатата врата.

Тогав баща му започна да му разказва разни приказки, но тъй като умът му беше зает с друго, той постоянно губеше нишката на своя разказ и малкият, който не можеше да разбере нищо, го гледаше, опулил учудено очи.

Паран не изпускаше из очи стенния часовник. Струваше му се, че вижда как стрелката се движи. Искаше му се някак да спре хода на времето, да го задържи до завръщането на жена си. Той не се сърдеше

на Анриета за закъснението, но се страхуваше, страхуваше се от нея и от Жюли, страхуваше се от това, което можеше да се случи.

Още десет минути закъснение щяха да бъдат достатъчни, за да предизвикат непоправима беда, обяснения и бурни сцени, за които не смееше да мисли. При самата картина на разправията, крясъците, обидните думи, които разсичаха въздуха като куршуми, при вида на двете жени, застанали лице с лице, впили поглед една в друга и разменящи си оскърбления, сърцето му туптеше по-бързо, устата му пресъхваше така, сякаш ходеше по жарко слънце, и той се отпускате като дрипа, отмаляваше толкова, че не му достигаха сили дори да повдигне детето и да го друса на коленете си.

Удари осем часът; вратата се отвори и Жюли се появи отново. Тя не изглеждаше вече така раздразнена, но в изражението ѝ имаше някаква много по-опасна злобна и студена решителност.

— Господарю — каза тя, — аз служих на вашата майка до последния ѝ час, отгледах ви от деня на раждането ви, та до днес. Струва ми се, че може да се каже, че съм предана на семейството ви...

Тя зачака отговор.

Паран измънка:

— Разбира се, добра ми Жюли.

Тя подхвана отново:

— Знаете много добре, че никога не съм извършила нещо от интерес, за пари, а винаги за ваша полза; никога не съм ви нито измамила, нито излъгала; никога не съм дала повод да ме упрекнете.

— Разбира се, добра ми Жюли...

— Е, добре, господарю, така не може да продължава повече. Само от обич към вас мълчах и не ви отварях очите, но това стана вече прекалено и всички в квартала ви се подиграват. Правете, каквото щете, но цял свят го знае, трябва най-сетне да ви го кажа, въпреки че не ми е никак приятно да доносича. Госпожата се прибира в къщи, когато ѝ хрумне, защото върши отвратителни неща.

Той я гледаше объркано, без да разбира нещо. Само можа да измънка:

— Млъкни... знаеш, че съм ти забранил...

Тя го прекъсна с неудържима решителност:

— Не, господарю, трябва да ви кажа всичко сега. Госпожата още отдавна прегреши с господин Лимузен. Аз самата съм ги виждала

повече от двадесет пъти да се целуват зад вратите. О, ако господин Лимузен беше богат, госпожата нямаше да се омъжи за вас. Припомнете си само как стана вашата женитба и ще разберете всичко от край до край...

Паран се беше изправил силно пребледнял и мълвеше:

— Млъкни... млъкни... или...

Тя продължи:

— Не, ще ви кажа всичко. Госпожата се омъжи за вас по сметка; мамила ви е още от първия ден. Ей богу, те се бяха наговорили помежду си! Достатъчно е да се помисли малко, за да се разбере това. И тогава, понеже госпожата не беше никак доволна, че се е омъжила за вас — защото не ви обичаше, — тя направи живота ви тежък, толкова тежък, че сърцето ми се късаше, като ви гледах...

Паран пристъпи две крачки със свити юмруци, като повтаряше:

— Млъкни... млъкни...

Не знаеше какво друго да й каже.

Старата прислужница не отстъпи никак; изглеждаше решена на всичко.

Обаче Жорж, първоначално объркан, а след това ужасен от тези гръмки гласове, започна да крещи. Той пищеше, застанал прав зад баща си, със сгърчено лице и отворена уста.

Крясъците на сина му подлудиха Паран, изпълниха го със смелост и ярост. Той се нахвърли върху Жюли с вдигнати ръце, готов да стовари юмруците си върху нея, като крещеше:

— Ах, негоднице! Ще изплашиш детето!

Беше вече готов да я удари, когато тя му подхвърли право в лицето:

— Господарю, вие можете да ме набиете, ако искате, да набиете мен, която съм ви отгледала; това обаче няма да попречи жена ви да ви изневерява... и детето да не бъде от вас!...

Той се спря изведнъж, отпусна ръце и застана пред нея толкова смаян, че не можеше вече нищо да разбира.

Тя добави:

— Достатъчно е да погледне човек малкия, за да познае кой е баща му, ей богу. Същински портрет на господин Лимузен. Погледнете само очите и челото му. И сляп да е човек, пак няма да се излъже...

Но Паран я беше сграбчил за раменете и я разтърсваше с всичка сила, като заекваше:

— Усойнице... усойнице... Вън оттук, усойнице!... Махай се или ще те убия!... Махай се! Махай се!...

И с отчаяно усилие той я блъсна в съседната стая. Прислужницата се повали върху сложената трапеза — чашите паднаха и се строшиха; Жюли се изправи и застана така, че помежду им остана масата и докато той я гонеше да я хване отново, тя запращаше право в лицето му ужасни думи:

— Господарю... излезте само... тази вечер... след вечеря... и се върнете веднага... ще видите... ще видите дали съм ви излъгала!... Опитайте, господарю... ще видите.

Жюли стигна до вратата на кухнята и избяга. Той хукна след нея, изкачи се по вътрешната стълба до слугинската ѝ стая, където се беше затворила, и извика, като блъскаше по вратата:

— Напусни още сега къщата.

Тя отговори иззад вратата:

— Бъдете спокоен. След час няма да бъда тук.

Тогава той слезе бавно, като се вкопчваше в перилата, за да не падне, и влезе в салона, където Жорж плачеше, седнал на пода.

Паран се отпусна в едно кресло и загледа детето с тъп поглед. Не разбираше вече нищо, не знаеше нищо; чувствуваше се зашеметен, отъпял, обезумял, сякаш току-що беше паднал върху главата си; едва си спомняше за ужасните неща, които му беше казала прислужницата. После малко по малко умът му се успокои и избистри като помътняла вода; чудовищното откритие започна да терзае сърцето му.

Жюли се беше изразила така ясно, така силно, с такава увереност, с такава откровеност, че той не се съмняваше в добрите ѝ намерения, но упорито отказваше да вярва в нейната проникателност. Може би се беше излъгала, заслепена от преданост към него, увлечена от своята несъзнателна омраза към Анриета. Но докато се стараше да се успокои и да убеди себе си, хиляди дребни случки възкръсваха в паметта му, думи на жена му, погледи на Лимузен, цял куп неосъзнати, почти незабелязани дреболии, разходки късно вечер, отсъствието и на двамата по едно и също време, дори някои незначителни, но странни жестове, които тогава не бе успял да види, да разгадае и които сега придобиваха изключителна важност за него, тъй като разкриваха, че

между двамата съществуваше някаква връзка. Всичко, което се беше случило от годежа му насам, изскачаше изведнъж във възбудената му от тревога мисъл. Припомняше си всичко, странни интонации, подозрително държане, а бедният му прост ум на спокоен и добър човек, разкъсан от съмнения, му представяше сега като истина това, което все още можеше да бъде само подозрения.

Той се ровеше с някаква настървена упоритост в тези пет години на своя брачен живот, стараяйки се да възстанови всичко, месец по месец, ден след ден; и всяка тревожна подробност, която откриваше, се впиваше в сърцето му като жило на оса.

Беше забравил за Жорж, който сега мълчеше, седнал на килима. Но като видя, че никой не се занимава с него, хлапето отново заплака.

Баща му се спусна, грабна го в прегръдките си и покри главата му с целувки. Детето поне оставаше при него. Какво значение имаше останалото? Той го държеше, притискаше го, заровил устни в русите му коси, облекчен, утешен, и мълвеше: „Жорж... малкият ми Жорж, миличкият ми Жорж...“ Но изведнъж си спомни това, което беше казала Жюли!... Да, тя беше казала, че неговото дете било от Лимузен... О, не можеше да бъде!... Не, не можеше да повярва това, не можеше да се усъмни дори за миг. Това беше една от онези гнусни клевети, които се пораждат в долните душички на слугините! Паран повтаряше: „Жорж... милият ми Жорж.“ Ласките успокоиха детето.

Бащата чувствуваше как топлината на малкото телце прониква през дрехите в неговите гърди. Тя го изпълваше с любов, със смелост, с радост; тази нежна детска топлина го галеше, укрепваше го, спасяваше го.

Тогава той отстрани малко от себе си милата къдрава главица на детето и я загледа със страст. Съзерцаваше я жадно, прехласнато, опиянен от любов, като повтаряше непрестанно: „Ох, миличкият ми... мъничкият ми Жорж!...“

Внезапно помисли: „Ами ако наистина прилича на Лимузен!“

Почувствува нещо странно, ужасно, някакъв остър и силен студ прониза цялото му тяло, от глава до пети, сякаш костите му се бяха превърнали изведнъж в лед. Ох, ако приличаше на Лимузен!... И той продължаваше да гледа Жорж, който сега се смееше. Гледаше го с объркан, помътнял, изплашен поглед и търсеше в челото, в носа, в

устата, в бузите дали нямаше да открие някаква прилика с челото, с носа, с устата или бузите на Лимузен.

Мислите му се объркваха като на човек, който губи разсъдък си, а лицето на детето се изменяше пред очите му, приемаше странни изражения, неправдоподобни прилики.

Жюли беше казала: „И сляп да е човек, пак не би се излъгал!“ Значи, имаше нещо очебийно, нещо неоспоримо! Но какво? Челото ли? Да, може би? Но Лимузен имаше по-тясно чело! Тогава устата? Но Лимузен имаше брада! Как да установи приликата между тази заоблена детска брадичка и косматата брада на този човек?

Паран мислеше: „Не виждам нищо, не мога вече нищо да видя; много съм разстроен, не бих могъл нищо да позная сега... Трябва да почакам; трябва да го разгледам добре утре сутринта, когато стана.“

Сетне си каза: „Но ако прилича на мен, ще бъда спасен, спасен!“

И той прекоси в миг салона, за да сравни в огледалото лицето на детето си със своето.

Паран държеше Жорж на ръце, за да могат лицата им да бъдат едно до друго, и толкова се беше объркал, че говореше на висок глас сам на себе си. „Да... носовете ни са еднакви... еднакви носове... може би... не е много сигурно... и същият поглед... Не, той има сини очи... Тогава... Ох, боже мой!... Боже мой!... Боже мой!... Полудявам!... Не мога да гледам повече... полудявам!...“

Той побягна от огледалото и отиде чак на другия край на салона, тръшна се в едно кресло, постави детето в друго и заплака. Плачеше, като хълцаше силно и безутешно. Жорж се обърка, чувайки, че баща му стене, и запищя отново.

Входният звънец издрънка. Паран подскочи, сякаш го бе пронизал куршум. Той си каза: „Ето я... какво да правя...?“ И изтича и се затвори в стаята си, за да успее поне да избърше очите си. Но след няколко секунди нов звън го накара отново да подскочи: тогава си спомни, че Жюли си беше отишла, без да предизвести за това камериерката. Как, нима никой нямаше да отиде да отвори вратата? Какво да прави? Отиде самият той.

И ето че изведнъж се почувствува смел, решителен, готов да се преструва и да се бори. Ужасното сътресение го беше превърнало в зрял мъж за няколко мига. И после той искаше да узнае, искаше го с

яростта на плах човек и с упоритостта на изкаран извън себе си добряк.

Но той трепереше! Дали беше от страх? Да... Може би се боеше все още от нея? Знае ли някой колко подтисната страхливост съдържа понякога дързостта?

Стигна на пръсти до вратата и се спря, за да се послуша. Сърцето му биеше лудо; той чуваше само тях, силните глухи удари в гърдите си и пискливия глас на Жорж, който все още крещеше в салона.

Внезапно звънецът издрънка над самата му глава и този звук го разтърси като гръм; тогава Паран хвана дръжката на бравата и задъхан и изнемощял, превъртя ключа и отвори вратата.

Жена му и Лимузен стояха пред него на площадката на стълбището.

Тя каза изненадано, с глас, в който личеше и известно раздражение:

— Ти ли започна да отваряш вече? Къде е Жюли?

Гърлото му беше свито, дишането — ускорено; той се мъчеше да отговори, но не можеше да произнесе нито дума.

Тя поде:

— Да не си онемял? Питам те, къде е Жюли?

Тогава той изломоти:

— Тя... тя... си... отиде...

Жена му започна да се ядосва:

— Как тъй си е отишла? Къде? Защо?

Паран се съвземаше постепенно и чувствуваше как дълбоко в душата му се зараждаше силна омраза към тази нагла жена, застанала пред него.

— Да, отиде си завинаги... аз я изпъдих...

— Изпъдил си я?... Жюли?... Но ти си луд...

— Да, изпъдих я, защото се държа нахално... и защото... защото се отнесе зле с детето.

— Жюли ли?

— Да... Жюли.

— По повод на какво се показва нахална?

— Във връзка с тебе.

— С мене ли?

— Да... защото беше прегорила вечерята и защото ти не се беше прибрала.

— И какво каза тя?

— Каза... разни обидни неща за теб... които не трябваше... които не можех да слушам...

— Какви неща?

— Безполезно е да ги повтарям.

— Искам да ги знам.

— Каза, че било много жалко за човек като мене да се ожени за жена като теб — неточна, безредна, немарлива, лоша домакиня, лоша майка и лоша съпруга...

Младата жена беше влязла във вестибюла, последвана от Лимузен, който не обелваше нито дума пред неочаквано създалото се положение. Тя затвори рязко вратата, хвърли палтото върху един стол и се отправи към мъжа си, като заекваше от гняв:

— Какво каза ти?... Какво каза... че съм?...

Паран беше много бледен и много спокоен.

— Аз не те упреквам в нищо, драга приятелко — отвърна той. — Повтарям само думите на Жюли, които ти пожела да узнаеш. И бих желал да подчертая, че я изпъдих именно заради тези думи.

Тя потръпваше от неудържимо желание да оскубе брадата му и да разреде бузите му с нокти. В гласа му, в тона му, в държането му чувствуваше надигналия се в него бунт, но не можеше нищо да отвърне; търсеше начин да вземе отново инициативата в своите ръце, като го уязви чрез някоя остра и оскърбителна дума.

— Вечеря ли? — запита го тя.

— Не, чаках.

Тя повдигна нетърпеливо рамене.

— Глупаво е да чакаш след седем и половина. Би трябвало да предположиш, че съм била възпрепятствувана, че съм имала работа, да ходя на различни места.

Сетне изведнъж почувствува нужда да обясни къде е ходила и разказа пренебрежително, съвсем накратко, че имала да избира някаква покъщнина много далеч, чак на улица Рен, и че като се връщала, срещнала към седем и половина часа Лимузен на булевард Сен-Жермен и го помолила да я придружи в някой ресторант, за да хапне един зальк, понеже умираше от глад, а не ѝ било удобно да влезе сама.

И така, тя беше вечеряла с Лимузен, ако можело да се нарече вечеря, тъй като били изяли само по една супа и по малко пилешко, защото бързали да се приберат.

Паран каза само:

— Много добре си направила. Не те упреквам.

Тогава Лимузен, който досега не беше обелил нито дума, застанал почти скрит зад гърба на Анриета, се приближи към Паран и му протегна ръка, като измърмори:

— Как си?

Паран пое подадената му ръка и стискайки я вяло, отговори:

— Благодаря, много добре.

Но младата жена се улови за една дума в последната фраза на мъжа си.

— Упреци ли?... Защо говориш за упреци?... Би казал човек, че имаш някакви намерения?

Той се извини:

— Не, съвсем не. Исках просто да ти кажа, че не съм се безпокоил поради закъснението ти и че никак не те обвинявам за него.

Тя се направи на засегната, търсейки повод за караница:

— Моето закъснение ли?... Би рекъл човек, че е един часът след полунощ и че съм прекарала нощта навън.

— Съвсем не, драга приятелко. Казах „закъснение“, защото не намерих друга дума. Трябваше да се прибереш в шест и половина, а се връщаш в осем и половина. Това все пак е закъснение! Разбирам всичко много добре и не се... не... не се учудвам дори... Но... но... трудно ми е да употребя друга дума.

— Произнасяш я така, сякаш съм прекарала нощта навън.

— Съвсем не... съвсем не...

Тя разбра, че той пак ще отстъпи и се готвеше да влезе в стаята си, когато най-сетне забеляза, че Жорж пищеше. Тогава попита разтревожено:

— Какво му е на детето?

— Казах ти, че Жюли се отнесе малко зле с него.

— Какво му е сторила тази голтачка?

— О, почти нищо. Бутна го и то падна.

Тя пожела да види детето и се спусна към трапезарията, но изведнъж се закова пред заляната с вино маса, върху която се валяха

счупени шишета и чаши и преобърнати солници.

— Какво е това опустошение тук?

— Жюли...

И тя го прекъсна яростно:

— Това е прекалено най-сетне! Жюли ме нарича безсрамница, бие детето ми, чупи кухненските ми съдове, преобръща къщата ми с главата надолу, а ти като че ли намираш това съвсем естествено!

— Съвсем не... нали я изпъдих.

— Наистина ли!... Изпъдил си я!... Не, трябваше да я задържиш. При такива случаи се вика полиция.

Той измънка:

— Но... драга приятелко... все пак не можех... Нямахме никакво основание... наистина беше много трудно.

Тя вдигна с безкрайно презрение раменете си.

— Ти ще си останеш вечно дрипа, жалък господар, окаян човек без воля, без твърдост, без енергия. О, какви ли приятни приказки ти е наговорила твоята Жюли, за да се решиш да я изгониш. Защо не бях тук само за минутка, не повече.

Тя отвори вратата на салона, изтича при Жорж, вдигна го и го прегърна, като го целуваше:

— Мъничкият ми, какво ти е, котенцето ми, миличкото ми, пиленцето ми?

Детето се успокои от ласките на майка си. Тя повтори:

— Какво ти е?

В уплахата си малкият бе видял нещата съвсем обратно. Той отговори:

— Зюли наби татко.

Анриета се извърна към мъжа си отначало изумена. След това в погледа ѝ пламна лудо желание да се изсмее, премина като тръпка по нежните ѝ бузи, раздвижи устните ѝ, разшири ноздрите ѝ и най-сетне бликна из устата ѝ като светла струя на радост, като водопад от веселост — звънък и жив като птиче чуруликане. Тя повтаряше, като надаваше кратки злоради викове, които разкъсваха сърцето на Паран.

— Ха-ха-ха-ха!... Тя те наби... набила... Ха-ха-ха!... Колко смешно... колко смешно!... Чувате ли, Лимузен? Жюли го набила... набила... Жюли набила моя мъж... Ха-ха-ха! Колко смешно!

Паран измънка:

— Съвсем не... съвсем не... не е вярно... не е вярно... Напротив, аз я блъснах в трапезарията така силно, че тя прекатури масата. Детето не е видяло добре. Аз я набих!

Анриета каза на сина си:

— Повтори, пиленцето ми. Жюли ли наби татко?

Той повтори:

— Да, Зюли наби татко.

Но тогава, сетила се изведнъж за нещо друго, тя продължи:

— Но детето не е вечеряло, нали? Нищо ли не си яло, миличкото ми?

— Не, мамо.

И тя се нахвърли яростно на мъжа си:

— Изглежда, че си пощурял, съвсем си пощурял! Часът е осем и половина и Жорж още не е вечерял!

Паран започна да се оправдава, объркан от тази сцена и от това обяснение, смазан от разрухата на своя живот.

— Но, драга приятелко, ние те чакахме. Не исках да вечерям без теб. Тъй като ти закъсняваш всяка вечер, мислех, че ще си дойдеш всеки миг.

Тя захвърли в едно кресло шапката си, която досега беше на главата ѝ, и каза раздражено:

— Наистина непоносимо е да имаш работа с хора, които не разбират нищо, не се сещат за нищо, не се съобразяват сами какво да направят. Значи, ако се бях прибрала в полунощ, детето въобще нямаше да яде! Сякаш не можеше да разбереш, че щом не съм се върнала до осем и половина, много ясно е, че ми се е случило нещо, което ми е попречило да се прибера навреме, и ще закъснея!...

Паран трепереше, чувствавайки, че го обхваща гняв, но в този момент се намеси Лимузен; той се обърна към младата жена:

— Вие сте съвсем несправедлива, драга приятелко.

Паран не е могъл да знае, че ще се приберете толкова късно, нещо, което не ви се е случвало никога; и после как искате да се справи сам с всичко, след като е изгонил Жюли?

Но Анриета, извън себе си от гняв, отговори:

— И все пак ще трябва сам да се справи с всичко, защото аз няма да му помогна. Да си троши главата!

И тя се прибра бързо в стаята си, вече забравила, че синът ѝ не беше ял нищо.

Тогава Лимузен се залови бързо да помага на приятеля си. Прибра и изнесе навън счупените чаши, които се валяха по масата, постла отново покривката и постави детето на малкото му високо столче; в това време Паран отиде да намери камериерката, за да ѝ каже да поднесе вечерята.

Тя пристигна изумена, понеже не беше чула нищо от стаята на Жорж, където имаше работа.

Донесе супа, прегоряло овнешко и пюре от картофи.

Паран беше седнал до детето, сломен духом, с блуждаеща мисъл, съвсем объркан от постигналата го беда. Той хранеше малкия, опитваше се сам да яде, режеше месото, дъвчеше го и го гълташе с усилие, сякаш гърлото му беше парализирано.

Тогава у него постепенно се породило лудо желание да погледне седналия точно срещу него Лимузен, който правеше топчета от хляб. Искаше да види дали прилича на Жорж, но не смееше да вдигне поглед. Най-сетне се реши и погледна изведнъж така добре познатото лице, въпреки че му се струваше, че никога не го беше разглеждал — толкова различно му се стори от това, което бе очаквал да види. Той хвърляше всеки миг бързо погледи върху това лице, търсейки да открие и най-нищожните подробности, и най-беглите нюанси; сетне поглеждале бързо сина си, като си даваше вид, че го храни.

В ушите му звучаха две думи: „Баща му! Баща му!“ Те бръмчаха в слепите му очи при всеки удар на сърцето. Да, този човек, този спокоен човек, седнал от другата страна на масата, беше може би баща на неговия син, на Жорж, на малкия му Жорж. Паран спря да яде, не можеше повече. Непоносима болка, една от онези болки, които карат човека да крещи, да се въргаля по земята, да хапе мебелите, разкъсваше сърцето му. Идеше му да грабне ножа и да го забие в корема си. Това щеше да го уталожить, да го спаси, всичко щеше да се свърши.

И действително би ли могъл да продължи да живее сега? Би ли могъл да живее, да става сутрин, да яде на обед, да ходи из улиците, да си ляга вечер и да заспива с тази мисъл, която го дълбаеше като свредел: „Лимузен, бащата на Жорж!“ Не, не би имал сили да направи дори крачка, да се облича, да мисли за разни неща, да говори с някого!

Всеки ден, всеки час, всеки миг щеше да си задава този въпрос; щеше да се мъчи да узнае, да отгатне, да разкрие тази ужасна тайна! А детето му, свидното му дете — би ли могъл да го погледне, без да изпита ужасната мъка на съмнението, без да почувствува цялото си същество разкъсано, без да усети болката до мозъка на костите си. Трябваше да живее тук, да остане в тази къща, до това дете, което щеше едновременно да обича и да мрази! Да, сигурно щеше да го намрази. Каква мъка! О, ако беше сигурен, че Лимузен е бащата, може би щеше да се успокои, да потъне в нещастията си, в скръбта си. Но да не знае истината — това беше непоносимо.

Да не знае, постоянно да дири, да страда непрекъснато и да целува всеки миг това дете, чуждото дете, да го разхожда из града, да го носи на ръце, да чувствува върху устните си допира на меката му косица, да го обожава и да мисли непрестанно: „Може би не е мое?“ Нима не е по-добре да не го вижда повече, да го изостави, да го изгуби из улиците или сам да избяга много далеч, толкова далеч, че никога вече да не чуе нищо за него, никога!

Паран подскочи, като чу, че някаква врата се отвори. Влезе жена му.

— Гладна съм — каза тя. — А вие, Лимузен?

Лимузен отговори колебливо:

— Право да си кажа, и аз също.

И тя нареди да поднесат отново печеното.

Паран се питаше: „Дали са вечеряли, или са закъснели, защото са имали любовна среща?“

Двамата сега ядяха с голям апетит. Анриета, спокойна и усмихната, се шегуваше. Мъжът ѝ я наблюдаваше изпитателно, хвърляйки към нея бързи погледи, които веднага отклоняваше. Тя носеше розов пенъоар, обшит с бели дантели: русата ѝ глава, свежата ѝ шия, заоблените ѝ ръце се подават под тази красива, кокетна и напарфюмирана дреха като от някаква раковина, украсена по края с пяна. Какво бе правила през целия ден с този човек? Паран си ги представяше прегърнати, шепнещи пламенни думи! Как не бе узнал нищо, нищо не бе отгатнал, гледайки ги застанали така един до друг пред него?

Как ли са му се надсмивали, ако са почнали да го мамят още от първия ден? Възможно ли беше да се подиграят така с един човек,

почтен човек, само защото неговият баща му е оставил малко пари? Защо не можеше да се видят някак тези неща в душите на хората; как беше възможно никакъв външен белег да не разкрива на честните сърца подлостта на вероломните сърца? Как беше възможно с един и същи глас човек да лъже и да изрича любовни думи? Защо измамният поглед на лъжеца не се различаваше от открития честен взор?

Той ги гледаше изпитателно, очаквайки да долови някакъв жест, някоя дума, някаква промяна в гласа. Внезапно помисли: „Ще ги хвана тази вечер.“

Той каза:

— Драга приятелко, тъй като изгоних Жюли, трябва да се погрижа още днес да потърся някоя друга прислужница. Ще изляза веднага, за да намеря някоя за утре сутринта. Може би ще позакъснея.

Тя отговори:

— Върви. Няма да мръдна никъде. Лимузен ще ми прави компания. Ще те чакаме.

После се обърна към камериерката и каза:

— Сложете Жорж да спи, след това можете да разтребите и да се приберете в стаята си.

Паран се изправи. Краката му се огъваха, той залиташе замаян. Измърмори едно: „Довиждане“ и се отправи към външната врата, като се опираше на стената, защото му се струваше, че паркетът се люлее под него като лодка.

Прислужницата беше отнесла Жорж. Анриета и Лимузен минаха в салона. Щом затвори вратата, той се обърна към нея:

— Е, какво е това? Да не си полудяла? Защо дразниш така мъжа си?

Тя се извърна:

— О, виж какво! Започна да ми дотяга този твой навик в последно време да представяш Паран като мъченик.

Лимузен се тръшна в едно кресло, кръстоса крака и каза:

— Съвсем не го представям като мъченик, но намирам, че е глупаво при нашето положение да се дразни от сутрин до вечер този човек.

Тя взе от камината една цигара, запали я и отвърна:

— Но аз не го дразня, а напротив; само че той ме ядосва с глупостта си... и се отнасям с него така, както го заслужава.

Лимузен поде нетърпеливо:

— Това, което вършиш, е глупаво! Впрочем всички жени са еднакви. Разбира се! Ами ето един прекрасен човек, прекалено добър, доверчив и благ до глупост, който не ни пречи с нищо, не ни подозира дори за миг, оставя ни свободни, спокойни, колкото си искаме, а ти правиш всичко възможно, за да го вбесиш и да разстроиш живота ни.

Тя се извърна към него:

— Слушай, ставаш досаден! Ти си страхлив като всички мъже! Боиш се от този кретен?

Лимузен скочи ядосано:

— А, тъй ли било? Много искам да зная какво ти е направил и за какво можеш да му се сърдиш. Нещастна ли си с него? Бие ли те? Изневерява ли ти. Не, това е прекалено най-сетне — да измъчваш този човек само защото е извънредно добър, и да го дразниш само защото му изневеряваш.

Тя се приближи към Лимузен и като го гледаше право в очите, каза:

— Ти ли ме упрекваш? Ти ли? Точно ти ли? Нима на всичко отгоре си и подъл?

Той се заоправдава малко засрамено:

— Не те упреквам в нищо, драга приятелко, искам от теб само да се държиш малко по-добре с мъжа си, защото и двамата имаме нужда от неговото доверие. Струва ми се, че би трябвало да разбереш това.

Те стояха съвсем близо един до друг, той — висок, мургав, с отпуснати бакембарди, с малко самонадеян вид на доволен от себе си красив мъж, тя — миловидна полубуржоазка, родена в задната стая на някое магазинче, израснала на неговия праг, стрелкайки с очи минавачите, и омъжена по една случайност при това си занимание за наивен човек, който се бе влюбил в нея, виждайки я всеки ден пред тоя праг, и сутрин, и вечер, когато излизаше и когато се прибираще.

Тя каза:

— Но не разбираш ли, глупчо такъв, че аз го ненавиждам именно защото той се ожени за мен, защото ме купи най-сетне, защото всичко, каквото казва, всичко, каквото върши, всичко, каквото мисли, ме дразни. Той ме ядосва постоянно със своята глупост, която ти наричаш добродушие, със своята мудност, която наричаш доверие, и най-вече за това, че е мой мъж, той, а не ти. Чувствувам го помежду ни, при все че

не ни пречи никак. И после?... И после?... Не, той е истински идиот най-сетне, щом не подозира нищо. Бих искала поне малко да ревнува. Има мигове, когато ми идва да му извикам: „Нима наистина не виждаш нищо, говедо такова, нима не разбираш, че Пол ми е любовник?“

Лимузен се засмя:

— Междувременно по-добре ще сториш да млъкнеш и да не разстройваш живота ни.

— О, бъди спокоен, няма да го разстроя. С това диване няма от какво да се страхуваме. Не, наистина не мога да повярвам, че не разбираш колко ми е противен, колко ме дразни. Ти си даваш винаги вид, че милееш за него, стискаш му искрено ръката. Мъжете са понякога странни.

— Човек трябва да умее да се преструва, мила моя.

— Тук не става дума за преструвки, драги, а за чувства. Вие, мъжете, когато мамите някой мъж, сякаш го обичате повече; ние жените намразваме мъжа от първия миг, когато сме му изневерили.

— Съвсем не ми е ясно защо трябва да се мрази един добър човек, чиято жена си отнел.

— Не ти е ясно ли?... Не ти е ясно?... Липсва ви такт на всички вас, мъжете. Какво всъщност? Това са неща, които се чувствуват и не могат да се изразят. И после първо не трябва... Не, нищо няма да разбереш, безполезно е да ти обяснявам. На вас, мъжете, ви липсва финес.

И усмихвайки му се с онова леко презрение, присъщо на разпуснатите жени, тя постави ръце на раменете му и му подаде устните си; той наведе глава към нея, притисна я в обятията си и устните им се сляха. И понеже бяха застанали точно пред огледалото, в него се отрази още една подобна на тях двойка, която се целуваше зад стенния часовник.

Не бяха чули нищо — нито звука на превъртането на ключа, нито скърцането на вратата; но изведнъж Анриета изписка силно и отблъсна Лимузен с две ръце — тогава те забелязаха Паран, който ги гледаше съвсем бледен, със свити юмруци, по чорапи и с нахлупена на челото шапка.

Той поглеждаше ту единия, ту другия, като въртеше бързо очи, без да помръдва главата си. Приличаше на луд; след това, без да произнесе нито дума, той се нахвърли върху Лимузен, сграбчи го и го

стисна с все сила, сякаш искаше да го удуши, изблъска го в един ъгъл на салона така буйно устремен, че Лимузен загуби равновесие, размаха ръце във въздуха и удари силно главата си о стената.

Но когато Анриета разбра, че мъжът ѝ ще убие нейния любовник, тя се нахвърли върху Паран, сграбчи го за врата и като впи в него и десетте си изящни и розови пръста, стисна го така силно с цялата ярост на обезумяла жена, че кръв бликна изпод ноктите ѝ. Тя го захапа за рамото, сякаш искаше да го разкъса със зъби. Паран, задушен, задъхан, пусна Лимузен, за да отхвърли вкопчалата се в шията му жена; той я сграбчи през кръста и я запрати само с един замах чак на другия край на салона.

След това, понеже гневът му беше краткотраен, както се случва с всички добряци, а буйността му — мигновена, присъщо на слабите хора, той застана между двамата, задъхан, изнемощял, без да знае какво да прави по-нататък. Дивата му ярост се беше изчерпала от това усилие като пияната на току-що отворена бутилка вино и той се запъхтя от неприсъщата за него енергия. Щом си възвърна способността да говори, той изломоти:

— Махайте се... и двамата... веднага... махайте се...

Лимузен стоеше неподвижно в своя ъгъл, прилепнал о стената, твърде объркан, за да може да схване какво се бе случило, и твърде уплашен, за да може да помръдне дори пръста си. Анриета чакаше подобно на звяр, който се готви да скочи, опряла юмруци на малката кръгла масичка, издала напред глава, с разкопчан корсаж и разголена гръд.

Паран поде с по-силен глас:

— Махайте се веднага... махайте се...

Като видя, че първата му ярост поутихна, жена му доби смелост, поизправи се, пристъпи две крачки към него и почти нагло му каза:

— Полудял ли си?... Какво те е прихванало?... Защо е това неокачествимо държане?...

Той се извърна към нея с вдигнат юмрук, готов да я удари, и заекна:

— О... о... това е прекалено... прекалено... аз... аз... аз... чух всичко, всичко... всичко... Разбираш ли?... Всичко... клетнице... никаквице... Вие сте двама мерзавци... Махайте се... и двамата... веднага... иначе ще ви убия... Махайте се...

Тя разбра, че всичко е свършено, че той знаеше вече, че не можеше да се прави на невинна и че трябва да отстъпи. Цялата ѝ наглост се бе възвърнала и омразата ѝ към този човек, достигнала сега до своя предел, я подтикваше към дързост, пораждаше у нея някаква нужда да бъде предизвикателна, смела.

Тя каза с ясен глас:

— Елате, Лимузен. Щом като ме пъдят, ще дойда при вас.

Но Лимузен не мърдаше. Паран, обзет отново от гняв, започна да вика:

— Махайте се де... махайте се... мерзавци... или... или...

Той грабна един стол и го завъртя над главата си.

Тогава Анриета прекоси бързо салона, улови любовника си за ръка, отдръпна го от стената, до която той стоеше като прикован, и го повлече към вратата, като повтаряше:

— Хайде, елате, приятелю, елате... Виждате, че този човек е полудял... елате...

В момента, когато се готвеше да излезе, тя се извърна към мъжа си, търсейки да стори нещо, да измисли нещо, за да го засегне право в сърцето, напущайки тази къща. И изведнъж ѝ хрумна една мисъл — една отровна, смъртоносна мисъл, в която се бе събрало цялото женско коварство.

И тя каза решително:

— Искам да взема детето си.

Паран, изумен, изломоти:

— Твоето... твоето... дете ли? Осмеляваш се да говориш за детето си! Осмеляваш се... осмеляваш се да искаш детето си... след... след... О-о-о! Това е прекалено... Как се осмеляваш!... Махай се оттук, уличнице! Махай се!

Тя се приближи към него полуусмихната, почувствувала се вече полуотмъстена, и като го гледеше предизвикателно право в очите, каза:

— Искам детето си... ти нямаш право да го задържиш, защото не е твое... чуваш ли? Чуваш ли добре?... Не е твое... То е от Лимузен.

Паран, слисан, извика:

— Лъжеш... лъжеш... мерзавке!

Но тя поде:

— Глупак. Всички освен теб го знаят. Казвам ти, че Лимузен е баща му. Достатъчно е да го погледнеш, за да се увериш...

Паран отстъпваше пред нея, като се олюляваше. После се извърна рязко, грабна една свещ и се втурна в съседната стая.

Той се върна почти веднага, носейки на ръце малкия Жорж, увит в завивката си. Детето плачеше, изплашено от внезапното събуждане. Паран го хвърли в ръцете на жена си, без да прибави дума, и я изблъска грубо навън на стълбището, където благоразумно чакаше Лимузен.

След това затвори вратата, превъртя два пъти ключа и бутна резето. Едва влязъл в салона, той се строполи на пода.

II

Паран заживя сам, съвсем сам. Необичайното ново съществуване отвличаше през първите седмици след раздялата мислите му от случилото се. Той заживя отново като ерген, възвърна се към стария си навик на скитане из улиците и започна да се храни в ресторант както някога. Понеже искаше да избегне всякакъв скандал, отпусна на жена си чрез нотариуса една месечна сума. Но постепенно споменът за детето започна все по-често да се възвръща в паметта му. Много пъти, когато стоеше сам у дома си вечер, струваше му се внезапно, че чува Жорж да вика „татко“. Сърцето му забиваше бързо и той се спускаше да отвори външната врата, за да види дали малкият не се бе върнал. Да, може би той щеше да се върне, както се връщат кучетата и гълъбите. Защо детето да има по-слаб инстинкт от животните?

След като се уверяваше, че е сгрешил, той се връщаше, седнаше отново в креслото си и мислеше за малкия. Мислеше за него по цели часове, по цели дни. Не изпитваше само душевна мъка, но много по-силна, дори чисто физическа болка — някаква чувствена, нервна необходимост да целува детето, да го държи, да го върти, да го слага на коленете си, да го подхвърля с ръце нагоре към тавана. Терзаеха го изгарящите спомени на отминалите ласки. Чувствуваше как малките ръчички стискаха шията му, как малката устица го целуваше по брадата, а късата косица гъделичкаше бузата му. Копнежът по тези изчезнали мили ласки, по меката, топла и нежна кожа, по която се плъзгаха устните му, го подлудяваше като страстта към любима жена, избягала с друг мъж.

Заплакваше изведнъж посред улицата, като си помислеше, че неговият пълничък Жорж би могъл да подскача сега до него с малките си крачета както някога, когато излизаха заедно на разходка. Тогава се прибираше в къщи и обхванал глава с ръцете си, хълцаше до вечерта. Задаваше си по двадесет, по сто пъти на ден един и същи въпрос: кой е бащата на Жорж — Лимузен или той? Особено нощем се впускаше в безкрайни разсъждения по този въпрос. Веднага щом си легнеше, се впускаше отново в същия низ от безнадеждни доводи.

След раздялата с жена си отначало не се съмняваше, че детето действително е на Лимузен. После малко по малко почна да се колебае. Положително твърдението на Анриета не можеше да има някаква стойност. Тя искаше да го засегне и да го докара до отчаяние. Като претегляше хладно доводите за и против, идваше до заключението, че вероятността да го е излъгала беше голяма.

Единствен Лимузен вероятно можеше да каже истината. Но как да я узнае, как да го разпита, как да го накара да признае?

Понякога Паран ставаше посред нощ, решен да отиде при Лимузен да го моли, да му предложи всичко, каквото иска, за да сложи край на това ужасно мъчение. После си лягаше отново, отчаян, защото беше разсъдил, че без съмнение и любовникът щеше да излъже. Положително щеше да излъже, за да попречи на истинския баща да вземе детето си.

Какво да прави тогава? Нищо.

И той се упрекваше, задето бе ускорил тъй събитията, задето не беше никак размислил и не беше проявил търпение, задето не бе съумял да изчака и да се преструва един-два месеца, за да се увери със собствените си очи. Трябваше да се прави, че не подозира нещо и да ги остави да се издадат неусетно сами. Достатъчно щеше да бъде да види как другият целуваше детето, за да отгатне, да разбере. Приятелят не целува както бащата. Щеше да ги дебне зад вратите. Как не беше помислил за това! Ако Лимузен, когато останеше сам с Жорж, не го грабнеше веднага да го притисне в гърдите си и да го зацелува жадно, а го оставеше равнодушно да си играе, без да се занимава с него, нямаше да има място за никакво съмнение — това щеше да означава, че той не беше, не се смяташе, не се чувствуваше негов баща.

По този начин Паран, като изпъди майката, можеше да задържи сина си и щеше да бъде щастлив, напълно щастлив.

Той се мятеше в леглото си, изпотен и изтерзан, и се мъчеше да си спомни държането на Лимузен към малкия. Но не си спомняше нищо, съвсем нищо, нито един жест, нито един поглед, нито една подозрителна дума или ласка. Освен това самата му майка не се занимаваше много с детето. Ако то беше от нейния любовник, сигурно щеше да го обича повече.

Значи, бяха го разделили от сина му за отмъщение, от жестокост, за да го накажат, задето ги бе уловил.

И той решаваше да отиде още рано в зори да потърси съдействието на властта, за да му възвърнат Жорж.

Но едва взел това решение, обземаше го увереност в противното. Щом Лимузен е станал още от първия ден любовник на Анриета, при това обичан любовник, тя му се е отдавала сигурно с онзи порив, с онази самозабрава, с онази пламенност, от които жените стават майки. Хладната сдържаност, която бе внесла в техните интимни отношения с него, Паран, би ли попречила да зачене от неговите ласки?

В такъв случай щеше да се бори да вземе при себе си, да задържи завинаги и да се грижи за детето на другото. Не би могъл да го гледа, да го целува, да го чува да казва „татко“, без да се измъчва, без да се разкъсва от мисълта: „Той не е мой син!“ Щеше да се обрече сам на безкрайно изтезание, на окаян живот! Не, по-добре беше да остане сам, да живее, да остане и да умре сам.

Всеки ден и всяка нощ тези страхотни съмнения и страдания започваха отново и нищо не можеше да ги успокои, нито да ги прогони. Страхуваше се особено от припадация мрак, от тъгата на вечерния здрач. Тогаваше чувствуваше сърцето си като обляно от скръб, то преливаше от отчаяние, което сякаш се спускаше заедно с мрака, потапяше го и го подлудяваше. Страхуваше се от собствените си мисли, както човек се страхува от злодейци, и бягаше от тях като подгонен звяр. Особено много се страхуваше от празното си жилище, което изглеждаше така мрачно и ужасно, и от пустите улици, където само тук-таме свети по някой фенер, а самотният минувач, когото чуваш отдалеч, прилича на скитник, който забавя или ускорява крачките си според това дали се приближава към теб, или върви подире ти.

И Паран неволно, инстинктивно се отправяше към големите осветени и многолюдни улици. Светлината и тълпата го привличаха, завладяваха го, замайваха го. Сетне, когато му омръзваше да се шляе, да скита из движещото се множество, когато видеше, че минувачите оредяват и тротоарите се опразват, ужасът от самотата и тишината го тласкаха към някое голямо кафене, пълно с посетители и светлина. Той отиваше там, както мухите прелитат към пламъка, сядаше пред някоя кръгла масичка и си поръчваше чаша бира. Пиеше я бавно, обезпокоен всеки път, когато някой посетител ставаше да си отива. Искаше му се да го улови за ръка, да го задържи, да го помоли да остане още малко,

защото много се боеше от онзи миг, когато келнерът, застанал прав пред него, щеше да каже ядосано: „Хайде, господине, затваряме!“

Защото всяка вечер той оставаше последен. Виждаше как внасят масите, как угасяват една по една лампите освен две — над неговата маса и над касата. Гледаше съкрушено как касиерката брои парите си и ги заключва в чекмеджето и си отиваше, изтласкан навън от прислугата, която мърмореше: „Този сякаш е пуснал корени тук. Човек би казал, че няма къде да спи.“

И щом се озовеше сам в тъмната улица, започваше отново да мисли за малкия Жорж и да си блъска главата, да се измъчва с въпроса — дали той е бащата на детето си?

Така той доби навика да ходи в бирарията, където сред непрекъснатата блъсканица на посетителите човек почва да се чувства близък с това мълчаливо общество, където тежкия дим на лулите приспива тревогите, а гъстата бира прави мисълта ленива и успокоява сърцето.

Той прекарваше живота си там. Щом станеше сутрин, отиваше да намери в бирарията подобни нему хора, за да има с какво да занимава очите и мисълта си. След това, понеже го мързеше да се движи, започна и да обядва там. Към обед почукваше с подложката на чашата си по мраморната масичка и келнерът бързо му донасяше чиния, чаша, салфетка и храна. След като свършваше обед, изпиваше бавно кафето си, с поглед, прикован в стъкленницата коняк, който му даряваше цял час пълна забрава. Той потапяше в коняка първо устните си, сякаш за да опита вкуса му, поемайки течността само с върха на езика си. После го изливаше в устата си капка по капка, отметнал назад глава: плакнеше полека небцето, венците, цялата си уста със силното питие, смесвайки го със слюнката, която бликваше при това съприкосновение. Сетне поглъщаше разреждения със слюнка коняк, като съсредоточаваше цялото си внимание в това усещане как течността се плъзга по гърлото му чак до дъното на стомаха.

След всеки обед изпиваше за един час по три-четири чашки, които лека-полека го замайваха. Тогава отпускате глава на гърдите си, затваряше очи и задремваше. Събуждаше се към средата на следобед и веднага протягаше ръка към чашата с бира, която келнерът поставяше пред него още през време на съня му; след като я изпиеше, той ставаше от покритото с червено кадифе канапе, повдигаше

панталоните си, издърпваше надолу жилетката си, за да закрие бялата линия, която се виждаше между тях и нея, изтърсваше яката на сакото си, изтегляше маншетите на ризата си навън и после се залавяше отново за вестниците, които беше прочел още сутринта.

Почваше да ги чете отново от първия до последния ред, включително и рекламите, съобщенията за търсене и предлагане на работа, малките обявления, борсовия бюлетин и програмите на театрите.

Между четири и шест часа отиваше да се поразходи из булевардите, за да глътне малко въздух, както сам казваше; после се завръщаше, сядаше на запазеното си място и поръчваше абсент.

Тогаво завързваше разговор с постоянните посетители, с които се бе запознал. Коментираха заедно новините на деня, произшествията и политическите събития, докато настъпеше часът за вечерята. Вечерта прекарваше като следобеда до затварянето на заведението. Най-ужасният миг за него беше този, когато трябваше да се прибере отново в мрака на празната си стая, пълна с мъчителни спомени, с ужасни мисли и терзания. Не се срещаше вече с никого от старите си приятели, с никого от роднините си, с никого, който би му напомнил за миналия му живот.

И тъй като жилището му се превърна в ад за него, той си нае стая в един голям хотел, хубава стая на мецанина, за да може да гледа минавачите. В това обширно обществено жилище не беше вече сам; чувствуваше как хората гъмжат около него, чуваше гласовете отвъд стените и когато старите му рани започваха да го измъчват твърде много, застанал пред приготвеното за нощта легло и пред самотния си огън, той излизаше в широките коридори и се разхождаше като часовой край затворените врати, гледайки с тъга поставените пред всяка от тях един до друг по два чифта обувки — изящните дамски ботинки, сгушени до големите мъжки обувки; тогава си казваше, че всички тези хора сигурно са щастливи и спят сладко един до друг или прегърнати в топлата постеля.

Така се изминаха пет години, пет мрачни години без никакви други събития освен от време на време по някоя двучасова любов за два луидора.

Но ето че един ден, правейки обикновената си разходка между Мадлената и улица Друо, той забеляза внезапно една жена, чиято

походка му направи впечатление. Едър господин и дете я придружаваха. Те вървяха пред него. Той се питаше: „Къде ли съм виждал тези хора?“ И изведнъж дамата направи едно движение, което той позна — беше жена му с Лимузен и с детето му, неговия малък Жорж.

Сърцето му заби лудо, до задушаване; при все това той не се спря, искаше да ги види, затова ги последва. Те имаха вид на семейство, на порядъчно семейство на почтен буржоа. Анриета бе хванала Пол подръка и му говореше нещо тихо, като го поглеждаше от време на време отстрани. Тогава Паран можеше да я вижда в профил, откриваше познатата изящна линия на лицето ѝ, движенията на устните ѝ, усмивката ѝ и ласкавия ѝ поглед. Но детето го интересуваше най-много. Колко голямо и здраво беше станало. Паран не можеше да види лицето му; виждаше само дългите му руси коси, чиито къдри падаха над яката му. Това високо момче с голи крака, което вървеше като малък мъж до майка си, беше Жорж.

Те се спряха пред един магазин и той можа да ги огледа хубаво и тримата. Лимузен беше побелял, остарял и отслабнал; жена му, напротив, по-свежа от всякога, беше по-скоро напълняла; Жорж се бе променил толкова, че бе станал неузнаваем.

Те тръгнаха отново. Паран пак ги последва, после ги задмина с големи крачки и се върна обратно, за да ги огледа отблизо в лице. Когато мина покрай детето, обхвана го лудо желание да го сграбчи в прегръдките си и да го отнесе. Той го докосна уж случайно. Малкият извърна глава и погледна недоволно невнимателния минувач. Тогава Паран побягна, засегнат, преследван, наранен от този поглед. Побягна като крадец, обхванат от ужасен страх, че жена му и любовникът ѝ са го видели. Изтича на един дъх до своята бирария и се тръшна задъхан на стола си.

Тази вечер изпи три чашки абсент.

Цели четири месеца сърцето го болеше от тази среща. Всяка нощ ги виждаше тримата, щастливи и спокойни — бащата, майката и детето, как се разхождат по булеварда, преди да се приберат да обядват у дома си. Това ново видение заличаваше старото. Беше нещо друго, някаква нова халюцинация, а също така и нова, друга мъка. Малкият Жорж, неговият малък Жорж, когото беше толкова обичал и целувал някога, сега се губеше в далечното и безвъзвратно изчезнало минало и

той виждаше някакъв нов Жорж, сякаш брат на първия, едно момченце с голи до коленете крака, което не го познаваше. Той страдаше ужасно от тази мисъл. Любовта на малкия беше мъртва; никаква връзка не съществуваше вече между тях; детето не беше простряло ръце, когато го видя. Дори го беше изгледало сърдито.

След това малко по малко той отново се успокои; душевните му мъки се уталожиха, картината, която беше видял и която го преследваше по цели нощи, стана неясна, започна да му се мярка все по-рядко. Паран заживя отново почти както всички хора, като всички безделници, които пият бира по мраморните маси и протриват панталоните си по износеното кадифе на канапетата в ресторантите.

Остаря сред дима на лулите, загуби косата си под пламъка на газените лампи, започна да гледа на ежеседмичната баня, на подстригването на косите всеки петнадесет дни и на купуването на нова дреха или шапка като на събития. Когато пристигнеше в бирарията с нова шапка на глава, той се оглеждаше дълго в огледалото, преди да седне, слагаше я и я сваляше по няколко пъти поред, поставяше я по различни начини и запитваше най-сетне приятелката си, касиерката, която го наблюдаваше с любопитство:

— Какво ще кажете, стои ли ми добре?

Два-три пъти в годината отиваше на театър, а лятно време прекарваше понякога вечерите си в едно кафене с оркестър на Шан-з-Елизе. Връщаше се оттам, изпълнен с мелодии, които се въртяха в главата му по няколко седмици и които той тананикаше, седнал пред чаша бира, като тактуваше с крак.

Годините преминаваха бавно, еднообразни и кратки, защото бяха пусти.

Паран не чувствуваше как се плъзгаха край него. Вървеше към смъртта, без да се суети, без да се вълнува, седнал пред една маса в бирарията; единствено голямото огледало, на което облягаше главата си, все по-оголяла с всеки изминат ден, отразяваше опустошенията на времето, което минава и лети, разяждайки хората, клетите хора.

Сега вече съвсем рядко мислеше за ужасната драма, която бе разбила живота му, тъй като от онази страшна вечер бяха изминали двадесет години.

Но съществуването, което бе водил след това, го беше изхабило, изтощило, беше го направило отпуснат; и често съдържателят на

бирарията, шестият съдържател, откакто той беше стъпил в това заведение — му казваше:

— Би трябвало да се поразмърдате малко, господин Паран: би трябвало да подишате малко въздух, да излезете на полето; уверявам ви, че сте се много променили от няколко месеца насам.

И когато клиентът му си отиваше, търговецът споделяше мислите си с касиерката:

— Горкият господин Паран не върви на добре; никак не е хубаво, дето не излиза никога извън Париж. Накарайте го най-сетне да отива сегиз-тогиз из околностите да хапне риба. Вас ще ви послуша. Ето, лятото приближава; ще се посъвземе.

И касиерката, изпълнена със съжаление и благосклонност към този упорит посетител, повтаряше всеки ден на Паран:

— Хайде, господине, трябва да се решите да подишате малко въздух. Толкова е приятно на полето, когато времето е хубаво! О, ако имах възможност, бих прекарала целия си живот там.

И тя му разказваше мечтите си, поетичните и прости мечти на всички бедни девойки, които, затворени през цялата година зад стъклата на някой магазин, гледат как тече пред тях лъжовният и шумен уличен живот и бленуват за спокойния и мирен живот сред полето, под дърветата, под лъчезарното слънце, което лее светлина над поляните, над дълбоките гори, над бистрите реки, над полегалите върху тревата крави и над безбройните пъстри цветя, растящи на воля — сини, червени, жълти, виолетови, лилави, розови, бели, така прелестни, така свежи, така благоуханни, всички онези полски цветя, които берем при разходките си и правим от тях големи букети.

Доставяше ѝ удоволствие да му говори непрекъснато за своето вечно желание, неосъществено и неосъществимо; а той, нещастният, отчаян старец, я слушаше с удоволствие. Сега сядаше до самата каса, за да бърбре с госпожица Зое, да приказва с нея за полския живот. И тогава у него постепенно се породи някакво смътно желание да отиде да види поне веднъж дали наистина беше толкова хубаво извън стените на големия град, както тя казваше.

Една сутрин той попита:

— Знаете ли къде би могъл човек да хапне добре в околностите на Париж?

Тя отвърна:

— Ами че идете на Сенжерменската тераса. Толкова е красиво там.

Той беше ходил на разходка там някога, като годеник. И сега реши отново да отиде.

Избра един неделен ден, без особени съображения, единствено защото е прието да се излиза в неделя дори когато човек бездействува през цялата седмица.

И така, една неделна утрин той тръгна към Сен-Жермен.

Беше в началото на юли. Денят беше слънчев и горещ. Седнал до прозореца на вагона, Паран гледаше как край него летяха дърветата и чудноватите малки къщички в околностите на Париж. Чувствуваше се тъжен, яд го беше, че се бе поддал на това ново желание, че беше нарушил навиците си. Сменящата се, но винаги една и съща гледка го отегчаваше. Испитваше жажда; на драго сърце би слязъл на която и да е станция и би седнал да пийне в кафенето зад зданието на гарата една-две бири, а след това би се качил на първия влак, който отиваше за Париж. Освен това пътуването му се видя дълго. Той можеше да седи по цели дни, ако пред очите му бяха все същите неподвижни неща, но намираще дразнещо и уморително да седи и същевременно да се мести, да гледа как всичко наоколо се движи, а пък той самият да не прави никакво движение.

Все пак Сена възбуждаше любопитството му всеки път, когато я прекосяваха. Под моста при Шату забеляза дълги тесни лодки, карани със силни удари на греблата от гребци със запретнати ръкави. Каза си: „Тези здравеняци сигурно не скучаят.“

Дългата лента на реката, която се виеше от двете страни на моста Пек, породя някъде дълбоко в сърцето му смътно желание да се поразходи край стръмния бряг, но влакът потъна в тунела пред гара Сен-Жермен и скоро след това спря пред перона.

Паран слезе и се отправи тежко и уморено към „Терасата“, сложил ръце зад гърба си. После, щом стигна до желязната ограда, той се спря и се загледа в далечината. Огромното поле, просторно като море, се разстилаше пред него зелено и осеяно с големи села, многолюдни като градовете. Бели пътища пресичаха това обширно пространство, покрито тук-там с гори; езерата на Везине блестяха като сребърни плочи, а далечните склонове на Саноа и Аржантъой се открояваха обвити в лека синкава мъгла, която ги закриваше почти

напълно и те едва личаха. Слънцето къпеше в ярката си и топла светлина целия този огромен простор, все още леко забулен от утринните изпарения, от потта на затоплената земя, над която се издигаше лека мъгла, и от влажния дъх на Сена, която се виеше като безкрайна змия през полята, опасвайки села и заобикаляйки хълмовете.

Лек ветрец, изпълнен с уханието на зеленина и на дървесен сок, галеше кожата, проникваше дълбоко в гърдите и сякаш подмладяваше сърцето, облекчаваше духа, раздвижваше кръвта.

Изненадан, Паран го вдишваше с пълни гърди, замаян от просторната гледка; той измърмори:

— Я виж ти, тук било хубаво.

Сетне пристъпи няколко крачки и отново се спря, за да погледа още. Струваше му се, че открива непознати и нови неща, съвсем не тези неща, които очите му виждаха, а неща, които душата му предчувствуваше — невиджани събития, неизживяно щастие, неизпитани радости, цял един нов кръгзор на живота, чието съществуване не беше дори подозирал и който се разтваряше внезапно пред него, както се беше загледал в необятния полски простор.

Цялата ужасна печал на неговото съществуване му се разкри сякаш осветена от ярката светлина, която заливаше земята. Той видя мрачните, еднообразни, тъжни двадесет години, прекарани в кафенето. Би могъл да пътува както другите, да отиде нейде далеч сред чужди народи, в неизследвани страни отвъд моретата, би могъл да се интересува от всичко, което увлича другите хора — от изкуство, от наука, би могъл да обича разноликия живот, загадъчния, очарователен или мъчителен, вечно изменящ се, необясним и любопитен живот.

Сега беше вече късно. Щеше да минава от чаша на чаша чак до смъртта си без семейство, без приятели, без надежди, без стремежи към нещо. Обзе го безкрайна тъга и желание да избяга, да се скрие, да се върне в Париж, в бирарията си, във вцепенението си. Всички мисли, всички блянове, всички копнежи, които дремят, подтиснати от леността и застоялите сърца, се бяха пробудили, раздвижени от тази слънчева гледка.

Почувствува, че ако останеше по-продължително време сам на това място, би полудял, затова побърза да влезе в павилиона „Анри

IV“, за да обядва, да замае главата си с вино и коняк и да поговори с някого.

Той зае една масичка сред дърветата, откъдето се откриваше гледка към цялата околност, поръча си обед и помоли да му го донесат веднага.

Пристигаха и други посетители и сядаха на съседните маси. Паран се почувствува по-добре — не беше вече сам.

Три души обядваха в една беседка. Беше ги погледнал няколко пъти, без да ги вижда, както гледаме хората, които ни са безразлични.

Изведнъж до слуха му достигна женски глас, който го накара да изтръпне до мозъка на костите си.

Този глас беше изрекъл думите:

— Жорж, разрежи пилето.

Друг един глас отговори:

— Добре, мамо.

Паран вдигна очи и веднага разбра, откри кои бяха тези хора. Иначе вероятно не би ги познал. Жена му беше цялата побеляла и много напълняла, беше станала възрастна дама, сериозна и почтена; тя ядеше с издадена напред глава, за да не се накапе, при все че си беше поставила салфетка на гърдите си. Жорж беше станал мъж. Имаше брада — онази рядка, почти безцветна брада, която покрива на къдри бузите на младежите. Носеше висока шапка, жилетка от бял памучен плат и монокъл, вероятно за елегантност. Паран ги гледаше изумен. Това ли беше Жорж, неговият син? Не, той не познаваше този млад човек, не можеше да има нищо общо между тях двамата.

Лимузен седеше с гръб към него и ядеше, леко наведен.

И така, тези три същества изглеждаха щастливи и доволни; бяха дошли да обядват в един от известните ресторанти сред природата. Бяха водили спокоен и тих живот, истински семеен живот в хубаво жилище, топло и уютно, изпълнено с всички онези дребни неща, които правят живота приятен — нежните прояви на обич, милите думи, разменяни непрекъснато между хора, които се обичат. Те бяха живели така благодарение на него, на Паран, с неговите пари, след като го бяха измамили, обрала, погубили. Бяха обрели него, невинния, наивния, добродушния, на тежката печал на самотата, на този ужасен живот между улиците и масата в бирарията, на всички онези душевни страдания и физически мъки, които беше преживял. Бяха го

превърнали в безполезно същество, загубено, залутано в света, жалък старец без никакви радости, който не очакваше и не се надяваше абсолютно на нищо от никого. За него светът беше празен, защото той не обичаше нищо на този свят. Можеше да пропътува всички страни или да изброди всички улици, можеше да влезе във всяка къща в Париж, във всяка стая, но пак нямаше да открие зад никоя врата търсения скъп образ — образа на жена или дете, който се усмихва, когато ви съгледа. Тази мисъл го измъчваше особено много — мисълта за вратата, която отваряме, за да намерим и прегърнем някого зад нея.

И за това бяха виновни тези трима негодници — тази недостойна жена, този нечестен приятел и този висок рус младеж с наперен вид.

Той се сърдеше сега и на детето, както на другите двама. Не беше ли този младеж син на Лимузен? Нима Лимузен би го задържал и обичал, ако не беше тъй? Нима Лимузен не би изоставил много скоро майката и детето, ако не беше уверен, че малкият е наистина негов син? Нима някой отглежда чужди деца?

И така, те бяха тук, съвсем близо до него, тези трима злодеи, които му бяха причинили толкова страдания.

Паран ги гледаше и се ядосваше; гневът му растеше при спомена за всичките страдания, мъки и отчаяние, които бе изпитал. Дразнеше го особено техният спокоен и доволен вид. Идеше му да ги убие, да запрати върху тях шишето с газирана вода, да счупи главата на Лимузен, който час по час се навеждаше над чинията си и се изправяше.

Значи, те щяха да продължат да живеят така, без грижи, без никакви тревоги. Не, не. Това беше прекалено най-сетне. Той щеше да си отмъсти, и то веднага — тъкмо му бяха под ръка. Но как? Той мислеше, представяше си ужасни неща, като по вестникарските разкази, но не можеше да измисли нищо осъществимо. Пиеше чаша след чаша, за да се възбуди, да добие смелост, за да не изпусне такъв изгоден случай, който вероятно никога нямаше да му се представи.

Внезапно на ум му дойде една мисъл, една ужасна мисъл. Той престана да пие, за да я обмисли. Устните му се изкривиха в усмивка и той промърмори:

— В ръцете ми са. Пипнах ги. Ще видим. Ще видим.

Келнерът го запита:

— Какво желаете още, господине?

— Нищо. Кафе, коняк, от най-хубавия.

И Паран ги гледаше, като пиеше чашка след чашка. Тук, в ресторанта, имаше премного народ за това, което беше намислил да направи — трябваше, значи, да изчака. Щеше да ги проследи, тъй като те положително щяха да се поразходят по „Терасата“ или из гората. Щом се поотдалечаха, щеше да ги настигне и да си отмъсти, да, щеше да си отмъсти. Все пак не бе съвсем късно, след двадесет и три години страдания. И те никак не подозираха какво щеше да ги сполети.

Те привършваха полета обедна си, като разговаряха спокойно. Паран не можеше да чува думите им, но виждаше уверените им движения. Особено го вбесяваше лицето на жена му. Тя беше придобила високомерното изражение на затлъстяла, недостъпна набожна дама, облечена в броня от принципи, в ризница от добродетели.

След това платиха сметката и станаха. Тогава Паран видя Лимузен. Би казал човек, че е дипломат в оставка — такъв важен вид му придаваха хубавите меки бели бакембарди, чиито краища падаха върху реверите на редингота му.

Те излязоха. Жорж пушеше пура, накривил шапка над ухото си. Паран ги последва незабелязано.

Отначало те се поразходиха из „Терасата“ и се полюбуваха спокойно на гледката, както правят това ситите хора; после навлязоха в гората.

Паран потриваше ръце и ги следваше отдалеч, като се прикриваше, за да не привлече преждевременно вниманието им.

Те вървяха бавно, наслаждавайки се на зеленината и на свежия въздух. Анриета беше хванала подръка Лимузен и вървеше изправена до него като самоуверена и горда съпруга. Жорж брулеше листа с бастунчето си и от време на време прескачаше леко крайпътните канавки като буен млад кон, готов да полети из шумака.

Паран се приближаваше постепенно, задъхан от вълнение и умора, тъй като беше отвикнал да ходи по-продължително време. Скоро ги настигна, но изведнъж го обхвана страх, някакъв смътен, необясним страх, и той ги задмина, за да се върне след това и да ги срещне лице с лице.

Вървеше с разтуптяно сърце, чувствавайки ги сега зад себе си, и си повтаряше: „Хайде, време е. Смелост, смелост. Време е.“

Той се извърна. Тримата седяха на тревата под едно голямо дърво и продължаваха да разговарят.

Тогава Паран се реши и тръгна с бързи крачки обратно. Спря се пред тях посред пътя и с отсечен, задавен от вълнение глас промълви:

— Аз съм. Ето ме. Не ме ли очаквахте?

И тримата загледаха този човек, когото сметнаха за луд.

Той поде:

— Изглежда, че не ме познахте. Хайде, погледнете ме! Аз съм Паран, Анри Паран. А, не сте ме очаквали, нали? Мислили сте, че всичко е свършено, завинаги свършено, че няма да ме видите никога вече, никога. А, не, ето, аз пак се върнах. Сега ще се обясним.

Анриета, ужасена, закри лицето си с ръце, като прошепна:

— Ах, боже мой!

Когато видя, че този непознат човек сякаш заплашваше майка му, Жорж се изправи, готов да го сграбчи за яката.

Лимузен, поразен, гледаше изплашено. Паран сякаш беше призрак. Поотдъхнал си малко, той продължи:

— И тъй, сега ще се обясним. Часът удари. А, измамихте ме, обрекохте ме на каторжнически живот и смятахте, че няма да ви намеря ли?

Но младият човек го хвана за раменете и като го побутна назад, каза:

— Да не сте луд? Какво искате? Вървете си бързо по пътя, защото ще ви натупам.

Паран отговори:

— Какво искам ли? Искам да ти кажа що за хора са тези двама тук.

Но Жорж, разярен, го разтърсваше, хванал го за раменете, готов да го удари.

Паран поде:

— Пусни ме. Аз съм баща ти. Ето, погледни дали ще ме познаят сега тези негодници.

Смаян, младият човек отпусна ръце и се извърна към майка си.

Невъзпрепятствуван вече, Паран се приближи до нея:

— Е, кажете му кой съм аз. Кажете му, че се наричам Анри Паран и че съм негов баща, тъй като той се казва Жорж Паран, защото вие сте моя жена, защото и тримата живеете от моите пари, от десетте

хиляди франка, които ви отпуцам редовно, откакто ви изпъдих от дома си. Кажете му също така защо съм ви изгонил. Защото ви хванах с този мерзавец, с този подлец, с вашия любовник. Кажете му какъв бях аз — почтен човек, за когото се бяхте омъжили заради богатството му и на когото изневерявахте още от първия ден на женитбата си. Кажете коя сте вие и кой съм аз...

Той се задъхваше и заекваше от гняв.

Жената изпищя сърцераздирателно.

— Пол, Пол, накарай го да млъкне, накарай го да млъкне, забрани му да говори тези думи пред сина ми.

Лимузен също се беше изправил. Той промълви с много нисък глас:

— Мълчете, мълчете. Съзнавате ли какво вършите?

Паран поде буйно:

— Много добре знам какво върша. Но това не е всичко. Има нещо, което искам да знам, нещо, което ме измъчва от цели двадесет години.

И като се извърна към Жорж, който, потресен, се беше облегал на едно дърво, той каза:

— Изслушай ме сега и ти; когато напусна моя дом, тя сметна, че не е достатъчно, дето ми е изменила, и реши да ме доведе до отчаяние. Ти беше единствената ми утеха. И тогава тя те отнесе със себе си, като ми се закле, че не съм ти баща, че истинският ти баща бил ей този тук. Излъга ли ме? Не знам. Цели двадесет години си задавам този въпрос.

Паран се приближи съвсем близо до жена си, страшен, с трагичен израз, и като отмахна ръката ѝ, с която си беше закрила лицето, извика:

— Чуйте какво, днес искам от вас да ми кажете кой от двама ни е баща на този млад човек: той или аз. Мъжът ви или любовникът ви. Хайде, казвайте.

Лимузен се нахвърли върху него. Паран го отблъсна и като се изсмя яростно, каза:

— А, сега си смел, по-смел си оттогава, когато избяга на стълбището, защото щях да те убия. Добре, щом тя не отговаря, отговори сам ти. Трябва да знаеш това не по-зле от нея. Кажи, ти ли си бащата на този младеж? Хайде, говори!

Паран се обърна към жена си:

— Ако не искате да кажете на мен, кажете го поне на сина си. Той е вече мъж. Има пълно право да знае кой е баща му. Аз не знам това, никога не го узнах, никога, никога. Не мога да ти кажа това, момчето ми.

Паран все повече се възбуждаше, гласът му ставаше остър, писклив. Размахваше ръцете си като епилептик.

— Ето... ето... отговорете най-сетне... Тя не знае... Обзалагам се, че не знае... не... не знае... бога ми... Тя спеше и с двамата... Ха-ха-ха... Никой не знае... никой... Нима това нещо може да се узнае?... Ти също няма да го узнаеш, момчето ми, няма да го узнаеш като мене... никога... Ето... попитай я... попитай я... ще видиш, че и тя самата не знае... нито аз... нито той... нито ти... никой не знае... Можеш да избираш... да... можеш да избираш... него или мене... Избери... Сбогом... Свършено е... Ако тя реши да ти каже, ела да ми го съобщиш в хотел „Де Континан“, разбираш ли?... Приятно ще ми бъде да узная... Сбогом... Пожелавам ви много радост...

И той си тръгна, като жестикулираше и продължаваше да си говори сам под големите дървета, сред свежия прозрачен въздух, изпълнен с уханието на дървесен сок. Не се извърна ни веднъж да ги погледне. Вървеше напред, подтикван от яростта си, възбуден до крайност, завладян напълно от своята идея-фикс.

Изведнъж се озова на гарата. Един влак се готвеше да тръгне. Паран се качи в него. Докато пътуваше, гневът му стихна; той дойде на себе си и се върна в Париж, удивен от собствената си смелост.

Чувствуваше се като пребит, сякаш му бяха строшили костите. Въпреки това отиде да изпие една чаша в своята бирария.

Като го видя да влиза, госпожица Зое го попита изненадано:

— Върнахте ли се вече? Да не би да сте се изморили?

Паран отвърна:

— Да... да... Много съм уморен... много съм уморен... Разбирате, нали? Когато човек не е свикнал да излиза навън! Но свършено е, никога вече няма да изляза извън града. По-добре щях да сторя, ако бях останал тук. Отсега нататък няма да мръдна повече.

И въпреки че касиерката имаше голямо желание да ѝ разправи за разходката си, тя не успя да го накара да проговори.

За първи път през живота си той така се напи, че стана нужда да го отнесат в жилището му.

ЛОЕНАТА ТОПКА

Няколко дни поред остатъците от отстъпващата разбита армия минаваха през града. Това не бе войска, а изпаднали в пълно безредие пълчища. Брадите на мъжете бяха дълги и нечисти, униформите им — изпокъсани и те вървяха с отпусната походка, без знаме, без полк. Всички изглеждаха угнетени, изтощени, негодни за някаква мисъл или за проява на решителност — вървяха само по навик и падаха от умора веднага щом спираха. Виждаха се главно мобилизирани — мирни хора или спокойни рентиери, огъващи се под тежестта на пушката; млади пъргави войници от подвижните отреди, лесно податливи на уплаха или на възторг, готови да се хвърлят в атака или да преминат в бягство. Сред тях личаха на места по няколко войници с червени панталони — остатъци от някоя разгромена в голяма битка дивизия; мрачни артилеристи, размесили се с пехотинци от различни полкове, и тук-таме лъщеше каската на някой драгун, който следваше с натежали стъпки и с мъка по-леката походка на пехотинците.

На свой ред преминаваха легиони от нередовни войски, носещи героични названия: „Мъстители на разгрома“, „Граждани на гроба“, „Ратници на смъртта“; лицата на всички тия войници бяха придобили бандитски изражения.

Вождовете им, някогашни търговци на платове или на зърнени храни, продавачи на лой или на сапун — случайни войни, произведени в офицерски чин, поради парите си или поради дължината на мустаците си, отрупани с оръжия и с галони — говореха с гръмки гласове и разискваха военни планове, като претендираха, че само те крепят на своите плещи на хвалипръцковци агонизираща Франция. Но те понякога се бояха от собствените си войници, хора от кол и въже — често пъти храбреци до крайност, плячкаджии и развратници.

Говореше се, че прусаците щели да влязат в Руан.

Националната гвардия, която от два месеца насам извършваше твърде предпазливи разузнавателни действия в съседните гори, като застрелваше понякога собствените си часовои и се приготвяше за бой, щом някое зайче шавнеше изпод храсталаците, се бе завърнала по

своите домашни огнища. Оръжията и униформите на войниците ѝ, цялата ѝ смъртоносна екипировка — с която тя всяваше ужас на три мили около големите пътища — внезапно бяха изчезнали.

Последните френски войници най-после бяха успели да преминат Сена и да стигнат през Сен-Север и Бур-Ашар в Пон-Одемар. Отчаяният им генерал, който вървеше след всички, без да може да предприеме нещо с тези разпилени остатъци от войскови части — сам слиян сред големия разгром на един народ, свикнал да побеждава и страхотно бит въпреки легендарната си храброст, — вървеше пеш между двама свои адютанти.

След това над града бе зацарило дълбоко затишие и едно изпълнено с мълчалив ужас очакване. Мнозина затлъстели и затъпели от търговията буржоа очакваха тревожно победителите, потръпвайки да не би да бъдат сметнати за оръжие техните шишове за печене или големите им готварски ножове.

Животът като че ли беше спрял. Магазините бяха затворени, улиците заглъхнали. Понякога някой гражданин, смутен от това мълчание, бързо преминаваше край къщите.

Мъката на очакването караше да се желае пристигането на врага.

В следобедните часове на първия ден след оттеглянето на френските войски няколко улана, изникнали неизвестно откъде, преминаха бързо през града. Малко по-късно тъмна маса войници се спусна откъм Света Катерина, а други две войскове части на нашествениците се появиха по пътищата за Дарнетал и за Боагийом. Авангардните отреди на тези три бойни групи се събраха в едно и също време на площада пред общинския съвет. По всички околни улици германската армия пристигаше — и под твърдите и отмерени стъпки на нейните нижещи се дружини паважът кънтеше.

Заповеди, изкомандувани от непознат и гърлен глас, прозвучаваха край сградите, които изглеждаха мъртви и запустели, а зад затворените капаци на прозорците очите на стоящите зад тях хора дебнеха тези победители, станали господари на града, на имотите и на живота на гражданите по силата на „военното право“. Жителите, в своите притъмнели стаи, бяха обхванати от объркването, което пораждаат стихийните бедствия и големите катастрофални сътресения в света, срещу които са безполезни всякаква мъдрост и всякаква сила. Това е така, защото едно и също чувство се появява винаги, когато бива

съборен установеният ред на нещата, когато сигурността не съществува вече и когато всичко онова, което човешките или природните закони са закриляли, попада под произвола на някоя несъзнателна и жестока сила. Земетръсът, който затрупва под рухващите сгради цялото население; разливащата се извън бреговете си придошла река, която влече удавени селяни заедно с трупове на волове и с греди, изтръгнати от покривите на къщите, или победоносната войска, която избива онези, които се отбраняват, откарва други в плен, плячкосва в името на Сабята и благодари на своя бог с гласа на бойните оръдия — подобни бедствия разколебават всякакво вяране във вечната правда, както и упованието, което ни се вдъхва в закрилата на небето и в човешкия разум.

На всяка врата хлопаха малки отреди, а после изчезваха в къщите. Това бе окупация след нашествието. За победените възникваше задължението да се показват любезни към победителите.

След известно време, когато първоначалният голям страх бе преминал, зацари отново спокойствие. В много семейства пруският офицер се хранеше на семейната трапеза. Понякога той биваше добре възпитан и от учтивост изказваше съжаление за Франция и даваше израз на отвращението си от това, че е взел участие във войната. Бяха му признателни за така проявеното чувство, при това един или друг ден би могло да има нужда от неговото покровителство. Като се проявяваше внимание към него, може би би могло да се издействува семейството да има няколко души по-малко за изхранване. И защо ли пък трябваше да бъде оскърбяван човекът, от когото изцяло зависе? Да се постъпва така, би било не толкова храброст, колкото безразсъдна смелост. А смелостта не е вече нещо, което може да се приписва на руанските граждани, както по време на героичната защита, с която се отличи техният град^[1]. Най-сетне изтъкваше се като последно съображение, почерпано от френската благовъзпитаност, че е позволено да бъдем учтиви и любезни в своя дом с някой чуждестранен войник стига само да не показваме пред обществото, че сме в приятелски отношения с него. Навън не го познаваха — но в къщи на драго сърце разговаряха с него и германецът оставаше всяка вечер по за дълго да се грее край общото домашно огнище.

Самият град постепенно си възвръщаше своя обичаен вид. Французите все още избягваха да излизат, но пруските войници

гъмжаха из улиците. Впрочем офицерите от сините хусарски полкове, които нахално влачеха по паважа своите смъртоносни оръжия, не изглеждаха да хранят спрямо обикновените граждани много повече презрение, отколкото офицерите от френските стрелкови полкове, които миналата година пиеха по същите кафенета.

Имаше обаче нещо във въздуха — нещо неуловимо и непознато, една непоносима и чужда атмосфера, разляна като особен дъх — дъха на вражеската окупация. Тоя дъх изпълваше жилищата и площадите, променяше вкуса на ястията и създаваше впечатление, че човек се намира на път — твърде далече, сред някои варварски и опасни племена.

Победителите искаха пари, много пари. Населението плащаше винаги; то Впрочем бе богато. Но колкото по-богат става някой нормандски търговец, толкова повече страда от каквато и да било понесена жертва — от загубването на каквато и да било частица от богатството си, преминала в други ръце.

На две-три мили от града обаче, по течението на реката, към Круасе, Диепдал или Биесар, лодкарите и рибарите често измъкваха от дъното някой труп на германец, подпухнал в униформата си, убит с нож или дори с ритник, с глава разбита от камък или блъснат във водата от някой мост. Тинята на реката погребваше в себе си тия тъмни и диви, но законни отмъщения — неизвестни геройства или безумни нападения, по-опасни от битките посред бял ден и без ореола на славата.

Омразата към чужденеца наистина въоръжава винаги няколко смелчаци, готови да умрат за една идея.

Най-сетне, тъй като нашествениците, макар и да подчиняваха града на своята непреклонна дисциплина, не бяха извършили нито един от ония ужаси, които, според мълвата, те са допусkali по време на своето триумфално нашествие, хората си възвърнаха смелостта, а нуждата от търговски сделки обхвана отново сърцата на местните търговци. Някои от тях бяха свързани с големи предприятия в Хавър, който бе още в ръцете на френската армия — и те решиха да направят опит да се озоват в това пристанище, като отидат по сухо до Диеп, отгдето можеха да отплават с кораб по морето.

Използуваха влиянието на германските офицери, с които бяха завързали познанства, и получиха разрешение за отпътуване от

командуващия генерал.

Една голяма пътническа кола, теглена от четири коня, бе наета за това пътуване — и след като десет души се бяха записали при кочияша, решиха да потеглят във вторник сутринта, преди разсъмване, за да се избегне каквото и да било струпване на хора.

От известно време вече мраз бе сковал земята и в понеделник, към три часа, черни облаци, идещи откъм север, докараха сняг, който непрекъснато валеше през цялата вечер и през цялата нощ.

В четири и половина часа сутринта пътниците се събраха в двора на хотел „Нормандия“, където трябваше да се качат на пътническата кола.

Те бяха още сънени и зъзнеха от студ под шаловете си. Зле се виждаха в тъмнината, а от това натрупване на тежки зимни облекла всички тия хора приличаха на затлъстели свещеници, облечени в дългите си връхни дрехи.

Междувременно двама души се разпознаха, трети се присъедини към тях и се завърза разговор.

— Отвеждам и жена си — каза единият.

— Аз също.

Първият добави:

— Няма да се връщаме в Руан и ако прусаците се приближат към Хавър, ще отидем в Англия.

Всички имаха подобни намерения, защото бяха горе-долу един и същ тип хора.

Кочияшът все още не впрягаше. Един от конярите, с фенерче в ръка, излизаше от време на време от някоя тъмна врата и изчезваше веднага в друга. Конете тупаха по земята с копитата си, чиито удари се заглушаваха от тора, разпилян по сламените постели за добитъка, а в дъното на зданието се чуваше глас на мъж, който говореше на животните и ги ругаеше. По лекото раздвижване на звънчетата се разбираше, че слагаха хамутите. Скоро тоя едва доловим звън се превърна в ясно и продължително звънтене, ритмувано от движенията на коня; то спираше понякога и започваше отново с внезапно разтърсване, придружено от тъпите удари на подковано копито по земята.

Изведнъж вратата се затвори. Шумът утихна. Измръзналите граждани бяха замлъкнали; те стояха неподвижни и вдървени.

Безспирна завеса от бели парцали блещукаше и падаше към земята. Тя заличаваше формите — поръсваше нещата с леден мъх. И в голямата тишина на града, затаен и погребан под покроба на зимата, се чуваше само глухото, неуловимо и блуждаещо падане на снега — по-скоро усещане на шума, отколкото самият шум — размесване на леките снежинки, които като че ли изпълваха пространството и застилаха света.

Човекът с фенера пак се появи, като теглеше с въже един омърлушен кон, който неохотно пристъпяше. Той запря коня срещу ока на колата, прикрепил щрангите и обикаля дълго време, за да натъкми хамутите, тъй като можеше да си служи само с една ръка — с другата държеше фенера. Когато отиваше да докара следния кон, той забеляза пътниците, стоящи неподвижни и вече побелели от снега, и им каза:

— Защо не се качите в колата — ще бъдете поне под заслон.

Те сигурно не бяха помислили за това и изведнъж се втурнаха към колата. Тримата мъже настаняха жените в дъното, а после се качиха и те. Другите мъчно разпознаваеми и загърнати силуети на пътниците на свой ред заеха останалите места в колата, без никой да проговори ни дума.

Подът на колата бе покрит със слама, в която краката на пътниците потънаха. Дамите, седнали в дъното, донесли своите медни отоплителни апарати с химическо гориво, ги запалиха и в продължение на известно време шепнешком изброиха предимствата им, като повтаряха неща, които знаеха отдавна.

Най-сетне, след като в пътническата кола бяха впрегнати шест коня вместо четири, поради по-трудното пътуване през снега, един глас попита отвън:

— Всички в колата ли са?

Отвътре друг глас отговори:

— Да.

И тръгнаха.

Колата едва-едва се движеше, като глухо поскърцваше, а колелата затъваха в снега. Конете се подхлъзваха, пръхтяха, изпускаха пара, а огромният камшик на кочияша ги удряше непрестанно, размахван във всички посоки. Той се свиваше и разпускаше като тънка змия и внезапно шибваше някой изпъкнал хълбок, който след това се изопваше с още по-голямо усилие.

Неусетно се развиделяваше все повече и повече. Леките снежни парцали, които един пътник, чистокръвен руанец бе сравнил с дъжд от памук, вече не падаха. Мътна светлина се процеждаше през големите тъмни и тежки облаци, които правеха още по-блестяща белотата на полетата, където ту се появяваха редица едри, обвити в скреж дървета, ту изникваше някоя колиба със снежна качулка.

Насядалите пътници любопитно се разглеждаха под скръбното сияние на тази утрин.

В дъното на колата, на най-добрите места, дремеха един срещу друг господин и госпожа Лоазо, търговци на вина на едро от улица Гран-Пон.

Бивш служащ при един разорен търговец, Лоазо бе закупил заведението му и бе забогатял. Той продаваше много евтино твърде лошо вино на дребните селски кръчмари и минаваше между своите познати и приятели за ловък измамник. Беше истински нормандец, изтъкан от хитрост и жизнерадост.

Неговото име на мошеник бе станало толкова известно, че една вечер в префектурата господин Турнел, хаплив и дяволит автор на басни и на песни, местна знаменитост — предложил на дамите, които изглеждали малко сънливи, да поиграят на „птица-лети“^[2]. Шегата му, свързана с името и с намек за непочтеността на Лоазо, прелетяла из салоните на префекта, а след това преминала и в разните салони из града, като накарала да се смеят в продължение на цял месец всички хора в тая област.

Лоазо освен това бе прочут с всевъзможните си шеги, със закачките си, добри или лоши — и никой не можеше да говори за него, без да добави: „Безподобен е тоя Лоазо.“

Той бе дребен на ръст, с издут корем и червендалесто лице с посивели бакембарди.

Жена му — едра, пълна и смела, отличаваща се с високия си глас и със своята решителност, беше въплъщение на реда и воденето на сметките в неговото заведение, което той съживяваше с веселата си пъргавина.

Редом с тях седеше, заел важна поза, принадлежащият към повисшето съсловие, г. Каре-Ламадон, представителен човек, който имаше добро положение в памучната промишленост и бе собственик на три предачни фабрики, офицер на Почетния легион и член на

Генералния съвет. Той бе останал през време на Империята водач на благосклонната опозиция само за да му бъде заплатено по-скъпо неговото присъединяване към една кауза, против която се беше борил с „оръжията на вежливостта“, както той сам се изразяваше. Госпожа Каре-Ламадон, много по-млада от мъжа си, бе станала утеха за офицерите от добри семейства, изпращани на гарнизон в Руан.

Тя седеше срещу мъжа си — дребничка, миловидна и хубава, — сгушена в кожата си, и гледаше отчаяно жалката вътрешност на колата.

Нейните съседни, граф и графиня Юбер дьо Бревил, носеха едно от най-старите и най-знатни имена в Нормандия. Графът, стар аристократ с благородна осанка, се стараше да подчертае с особеностите на своето облекло естествената си прилика с френския крал Анри IV, от когото — съгласно една славна за семейството на графа легенда — била забременяла една жена в Бревил, чийто съпруг бил станал по този случай граф и областен управител.

Колега на г. Каре-Ламадон в Генералния съвет, граф Юбер представляваше орлеанската партия в департамента. Историята на неговата женитба с дъщерята на един дребен корабоприитежател в Нант бе останала загадъчна. Но тъй като графинята имаше аристократични обноски, уреждаше по-добри приеми от когото и да било и дори минаваше, че е била обичана от един от синовете на крал Луи-Филип, цялата аристокрация я посрещаше добре и нейният салон си оставаше най-добрият в околността — единственият, където се бе запазила някогашната галантност и в който мъчно се проникваше.

Богатството на Бревиловци, състоящо се изцяло от недвижими имоти, докарваше — както се твърдеше — 500 000 ливри доход.

Тия шест личности, заели дъното на колата, представляваха рентниерското, охолно и влиятелно общество — тъй наречените почтени и авторитетни хора, които имат религия и принципи.

По една странна случайност всички жени се бяха настанили на едно и също седалище. Графинята имаше за съседки две калугерки, които премятаха молитвените си броеници, шепнеха многобройни *Отче наш* и *Аве Мария*. Едната беше стара, с лице, надупчено от шарка, като че ли е било засегнато в упор от картеч. Другата, твърде измършавяла, имаше красиво, но болезнено лице и гръдна

туберкулоза, проядена от оная всепоглъщаща вяра, която създава мъчениците и фанатичните.

Вниманието на всички привличаха един мъж и една жена, които седяха срещу двете монахини.

Мъжът беше Корнюде, добре известният демократ, страшилище за почтените хора. От двадесет години насам той си квасеше голямата рижава брада в бирените чаши на всички демократически кафенета. Той бе прахосал с братята и приятелите си едно доста голямо състояние, което бе останало от баща му, някогашен сладкар — и с нетърпение очакваше установяването на Републиката, за да получи най-сетне мястото, което смяташе, че заслужава след толкова гуляи в чест на Революцията.

На четвърти септември^[3], вследствие може би на някаква шега, той бе повярвал, че е назначен за префект, но когато пожела да встъпи в длъжност, разсилните, останали да се разпореждат като единствени господари в префектурата, бяха отказали да го признаят и това го бе принудило да се махне оттам.

Кордюне впрочем бе голям добряк, безобиден и услужлив — и се бе заел с необикновена жар да организира отечествената отбрана. Той бе наредил да се изкопаят вълчи ями в полетата, да се изсекат всички млади дървета в съседните гори, да се осеят с клонки всички пътища и при приближаването на неприятеля, доволен от своите приготовления, се бе оттеглил набързо към града. Сега той мислеше, че ще бъде полезен в Хавър, гдето щеше да стане необходимо да се строят нови укрепителни работи.

Жената — една от ония, за които се казва, че са леки жени — беше прочута с преждевременното си надебеляване, поради което я наричаха Лоената топка. Дребна, закръглена отвсякъде, много пълна, с подути пръсти, прищипнати при ставите и наподобяващи низ от къси наденички, с опъната и лъскава кожа, с огромна, изпъкнала под роклята ѝ гръд. И все пак тя беше апетитна и ухажвана — дотолкова свежестта ѝ бе приятна за гледане. Лицето ѝ беше като червена ябълка, като божурена пъпка, готова да се разцъфти — а това лице бе украсено с чудни черни очи, засенчени от големи гъсти мигли. Устата ѝ беше очарователна — с тънки устни, влажни за целувка, разхубавени от светналите ѝ зъбчета. При това мълвеше се, че е надарена с ред други неоценими качества.

Веднага щом я разпознаха, между честните жени се разнесоха шушукания и думите „проститутка“, „обществен срам“ бяха прошепнати тъй високо, че Лоената топка вдигна глава. Тогава тя изгледа спътниците си с толкова предизвикателен и дързък поглед, че изведнъж настъпи дълбоко мълчание и всички наведоха очи, с изключение на Лоазо, който я дебнеше с весело изражение на лицето.

Скоро обаче разговорът бе подет отново от трите дами, които поради присъствието на тази лека жена внезапно се почувствуваха приятелки — почти интимни помежду си. Струваше им се, че трябва задружно да изтъкнат съпружеските си достойнства пред тая безсрамна продажна жена, тъй като законната любов гледа отвисоко на своята сестра — свободната любов.

Тримата мъже, също така сближени помежду си с инстинкта си на консерватори в присъствието на Корнюде, говореха за пари и в тона им се чувствуваше презрение спрямо бедните. Граф Юбер разправяше за щетите, които му бяха нанесли прусаците, и за загубите, които щяха да последват от заграбения добитък и от пропадналите реколти. Той говореше за всичко това със самоувереността на аристократ, притежаващ десетина милиона, когато тези опустошения не биха притеснили повече от година.

Г-н Каре-Ламадон, който беше се поучил от най-различни изненади в областта на памучната промишленост, се бе погрижил да преведе 600 000 франка в Англия, които да му послужат за всеки случай.

Що се отнася до Лоазо, той бе успял да продаде на френското интендантство всички прости вина, които бяха останали в неговата изба, и държавата му дължеше за тях огромна сума, която той очакваше да получи в Хавър.

Тези трима мъже си хвърляха сега бързи и приятелски погледи. Макар и да имаха различно обществено положение, те се чувствуваха като братя помежду си, сближени от парите си — братя от голямата франкмасонска общност на ония, които притежават богатство и които, когато пъхнат ръка в джоба на панталоните си, раздрънкват златни монети.

Колата вървеше тъй бавно, че в 10 часа сутринта не бяха изменили четири мили. Мъжете слизаха три пъти, за да изкачват баирите пеш, тъй като трябваше да обядват в Тот, а вече нямаше

надежда да се стигне там, преди да мръкне. Всеки дебнеше да забележи някоя кръчма по пътя, но изведнъж колата затъна в една снежна пряспа и изминаха два часа, докато я измъкнат оттам.

Гладът все повече се изостряше, смущаваше духовете, но никаква гостилница, никаква винопродавница не се показваше: приближаването на прусаците и преминаването на изгладнелите френски войници бяха вселили страх сред всички собственици на търговски предприятия.

Господата се втурнаха да дирят храна по чифлиците, които се срещаха по пътя, но не намериха дори и хляб, тъй като недоверчивите селяни укриваха запасите си от страх да не би да бъдат ограбени от изгладнелите войници, които вземаха насила всичко, каквото им попаднеше.

Към един часа след пладне Лоазо заяви, че вече чувства мъчителна празнота в стомаха си. Всички от дълго време страдаха от същото — острата нужда от храна все по се усилваше и бе убила всяко желание за разговор.

От време на време някой се прозяваше, като почти веднага след това друг някой го последваше — и всеки на свой ред, в зависимост от характера, възпитанието и социалното си положение, отваряше уста шумно или скромно, като бързо слагаше ръка пред този зеещ отвор, отгдето почваше да излиза малко пара.

Лоената топка се бе навела няколко пъти поред, като че ли диреше нещо под полите си. Тя се поколебаваше за миг, поглеждаше съседите си и после спокойно пак се изправяше. Лицата на пътниците бяха бледи и стърчени. Лоазо заяви, че би заплатил хиляда франка за едно бутче шунка. Жена му беше готова да протестира, но скоро се успокои. Тя винаги страдеше, когато слушаше да се говори за прахосани пари, и не разбираше дори и шегите по тоя повод.

— Факт е, че не се чувствам добре — каза графът, — как не помислих да си взема храна?

Всеки си отправяше същия упрек.

Корнюде обаче имаше една манерка пълна с ром. Той предложи на другите да пият от него, но те студено отказаха. Само Лоазо прие една-две глътки и като връщаше манерката, поблагодари:

— Все пак добро е, затопля и зальгва глада.

Алкохолът го докара в добро настроение и той предложи да постъпят както в песента за малкия кораб — да изядат най-охранения от пътниците.

Този косвен намек за Лоената топка направи на добре възпитаните хора лошо впечатление. Двете монахини бяха престанали да шепнат молитвите си с помощта на молитвените си броници и с ръце, пъхнати в големите си ръкави, с упорито наведени очи те седяха неподвижни, като сигурно поднасяха на небето страданието, което то им изпращаше.

Най-после към три часа, когато колата се намираще сред една безкрайна равнина, където не се виждаше нито едно село, Лоената топка бързо се наведе и измъкна изпод седалището широка кошница, покрита с бяла кърпа.

Най-напред тя извади от кошницата малка фаянсова чиния и една фина сребърна чаша, а след това — голям глинен съд, в който имаше две пилета, нарязани на парчета, сред замръзнал сос. В кошницата се забелязваха и други обвити вкусни неща — пастети, плодове, сладкиши, — приготвени за тридневно пътуване провизии, за да не става нужда да се прибъгва до вземане на храна, стотвена по ханчетата из пътя. Гърлата на четири бутилки се показваха между пакетите с храна. Лоената топка взе едно пилешко крило и започна деликатно да го яде с особен вид кифла, която в Нормандия се нарича „Режанс“.

Всички погледи бяха отправени към нея. След това наоколо се разнесе дъхът на яденето, от който ноздрите на присъстващите се разширяваха и устата им се наливаше с обилна слюнка, а челюстите болезнено се свиваха под ушите им.

Презрението на дамите спрямо тая лека жена ставаше ожесточено — те сякаш искаха да я убият или изхвърлят във в снега, заедно със сребърната ѝ чаша, с кошницата и с провизиите.

Лоазо обаче поглъщаше с очи глинения съд с пилетата. Той каза:

— Отлично. Госпожата е била по-предвидлива от нас. Има хора, които винаги се сецат за всичко.

Тя вдигна глава към него:

— Желаете ли, господине? Трудно е да се гладува от сутринта досега.

Той се поклони:

— Право да си кажа, не се отказвам — не мога да изтрия повече. На война е като на война, нали, госпожо?

И като хвърли поглед около себе си, той добави:

— В моменти като сегашния човек е доволен да намери хора, които да му направят услуга.

Лоазо имаше един вестник, който той разгъна, за да не изцапа панталоните си, и на върха на един нож, който беше винаги в джоба му, той набоде една кълка, цяла покрита с лъщящо желязо, разкъса я със зъби, а след това я изяде с такова очевидно задоволство, че в цялата кола се разнесе силна отчаяна въздишка.

Лоената топка, с кротък и смирен глас, предложи на монахините да поделят с нея закуската ѝ. И двете тутакси приеха и без да вдигнат очи, започнаха да ядат много бързо, след като бяха измърморили няколко думи за благодарност. Кордюне също така не отказа на предложението на своята съседка и той, монахините и Лоената топка образуваха нещо като обща трапеза, като си послужиха с вестниците, които бяха разгънали върху коленете си.

Устата на пътниците постоянно се отваряха и затваряха, дъвчеха и лакомо поглъщаха. Лоазо в своя ъгъл ядеше здравата и шепнешком уговаряше жена си да последва примера му. Тя дълго упорствува, но по-сетне, след едно болезнено свиване, което премина през вътрешността на корема ѝ, отстъпи. Тогава съпругът ѝ, като се стараеше да използва любезни изрази, запита тяхната „очарователна спътница“ дали му разрешава да предложи едно малко парченце и на г-жа Лоазо.

Лоената топка каза:

— Да, разбира се, господине.

И с любезна усмивка поднесе глинения съд.

Когато отпушиха първата бутилка бордо, появи се затруднение: имаше само една металическа чаша. Тя премина от ръка в ръка, като всеки, преди да пие, я избърсваше. Само Кордюне, сигурно от внимание към жените, долепи устните си върху мястото, което бе още влажно от устните на съседката му.

Тогава, обкръжени от хора, които ядат, и зашеметени от дъха на разнообразната храна, граф и графиня дьо Бревил, както и господин и госпожа Каре-Ламадон, бяха подложени на онова ужасно страдание, което е известно под името танталови мъки.

Изведнъж младата съпруга на фабриканта изпусна такава въздишка, че накара другите да извърнат глави към нея — беше станала бяла като снега, който се виждаше навън: очите ѝ се затвориха, главата увисна — тя беше загубила съзнание. Мъжът ѝ, обезумял, молеше спътниците си да му помогнат. Всички се бяха слисали, но по-възрастната от монахините, като подкрепяше главата на болната, пъкна между устните ѝ сребърната чаша на Лоената топка и я накара да изпие няколко глътки вино. Хубавата госпожа се раздвижи, отвори очи, усмихна се и заяви със замрял глас, че вече се чувства много добре. Но за да не се повтори случилото се, монахинята я застави да изпие една пълна чаша бордо и добави:

— Това е от глад — от нищо друго.

Тогава Лоената топка, изчервена и притеснена, промърмори, като гледаше останалите гладни пътници:

— Боже мой, ако смеех да предложа на тези господа и на тези госпожи...

Тя млъкна, като се страхуваше от някакво оскърбление.

Лоазо взе думата:

— Дявол да го вземе, в такива случаи всички са братя и трябва да си помагат. Хайде, госпожи, не се церемонете — приемоте, дявол да го вземе! Знаем ли дали ще можем да намерим дори някаква къща, за да прекараме нощта? При темпа, с който се движим, ще бъдем в Тот навярно не по-рано от утре по пладне.

Другите се колебаеха — никой не смееше да поеме отговорността за изреченото „да“.

Графът бързо разреши въпроса. Той се обърна към пълната, обхваната от нерешителност и стеснение лека жена и като зае важно позата на аристократ, ѝ каза:

— Приемаме с благодарност, госпожо.

Само първата стъпка бе трудна. След като преодоляха своята нерешителност, пътниците се нахвърлиха върху предлаганите им провизии. Кошницата бе изпразнена.

В нея бе останал още един пастет от гъши дроб, един пастет от месо на полски чучулиги, парче пушен език, красански круши, парче сирене „Пон-Л’Евек“, малки пасти и една чаша, пълна с краставички и лукчета в оцет: Лоената топка, като всички жени, обичаше твърде много нещата, възбуждащи апетита.

Не бе възможно да се ядат провизиите на тази лека жена, без да ѝ се говори. Завърза се прочее разговор, отначало сдържан, а след това — тъй като Лоената топка се държеше много добре — пътниците се поотпуснаха. Госпожите дъо Бревил и Каре-Ламадон, които притежаваха голямо умение за държане в обществото, проявиха деликатно своята изтънчена учтивост. Особено графинята си послужи с любезната снизходителност на твърде благородните дами, които не могат да бъдат осквернени от съприкосновението си с каквито и да е хора, бе очарователна. Но пълната госпожа Лоазо, която имаше душа на стражар, остана неподатлива: тя говореше малко и ядеше много.

Говориха за войната, естествено. Разправяха ужасни работи за прусаците — и за храбростта на французите. И всички тия хора, които бягаха, отдаваха почит на смелостта на другите.

Не след много време дойде ред на историите от личен характер и Лоената топка разказа с истинско вълнение и с оня жар на словото, който понякога имат леките жени, когато говорят за своите преживявания — как бе напуснала Руан.

— Отначало мислех, че ще мога да остана — каза тя. — Къщата ми беше пълна с провизии и предпочитах да храня няколко души войници, отколкото да се изселвам неизвестно къде. Но когато видях тия прусаци, не можах да удържа! До дън душа бях възмутена и плаках целия ден от срам! Ако бях мъж — знам какво бих направила! Гледах ги през прозореца си, тези големи свини, с островърхите им каски, а моята прислужница ми държеше ръцете, за да не ме остави да им хвърлям мебели по главите. После дойдоха да се настанят у дома ми; тогава хванах за гърлото първия от тях. Да удушиш един немец, не е по-трудно, отколкото някой друг. И аз щях да го довърша, оня германец, ако не бяха ме издърпали за косите. След това трябваше да се укривам. Когато най-сетне ми се удаде случай, заминах — и ето че сега съм тук.

Лоената топка получи много похвали: тя се издигаше в очите на своите спътници, които не бяха се показали толкова смели и доблестни. От лицето на Корнюде, който я слушаше, не слизаше одобрителна и благосклонна усмивка на проповедник; свещениците слушат по същия начин набожни хора да възхваляват бога, а дългобрадите демократи наистина смятат, че притежават монопола на патриотизма, както свещениците — монопола на религията. На свой

ред той заговори с дълбоко поучителен тон, заучен от възванията, които всеки ден биваха разлепвани по стените — и завърши с една тирада от красноречие, в която правеше на пух и прах „безчестника Баденге.“

Лоената топка изведнъж се разсърди, защото беше бонапартистка. Тя се изчерви като мак и почна да заеква от възмущение.

— Много бих искала да видя вас на негово място — каза тя. — Хубаво щяхте да я докарате! Вие му изневерихте на тоя мъж! Ако бяхме управлявани от нехранимайковци като вас, човек би трябвало да бяга от Франция!

Корнюде, невъзмутим, се усмихваше презрително и високомерно. Вече се чувствуваше, че ще се стигне до препирни с повишен тон, но в този момент графът се намеси и успокои, не без усилие, раздразнената жена, като заяви авторитетно, че всяко искрено мнение заслужава да бъде зачитано. През това време графинята и жената на индустриалеца, които таяха в душата си безразсъдната омраза на аристократите към Републиката и инстинктивната обич, която изпитват всички жени към изпълнените с блясък деспотични управления, почувствуваха неволно симпатия към тая изпълнена с достойнство проститутка, чиито чувства така много приличаха на техните.

Кошницата бе вече изпразнена. Десетте пътника бяха успели без затруднение да се справят с всичко, което имаше в нея, и съжаляваха, че не е по-голяма. Разговорът продължи още известно време, но вече не така оживен, откакто бяха престанали да се хранят.

Нощта настъпваше, тъмнината постепенно ставаше все по-голяма, а студът — по-чувствителен, когато човек се е нахранил — караше Лоената топка да потръпва въпреки своята тлъстина. Тогава госпожа дьо Бревил ѝ предложи топлилника си, в който няколко пъти от сутринта бяха добавяли гориво — и тя веднага прие, защото чувствуваше краката си измръзнали. Госпожите Каре-Ламадон и Лоазо дадоха своите топлилници на монахините.

Кочияшът бе запалил фенерите си. Те хвърляха ярка светлина върху облака от пара, който се носеше над изпотените задници на конете — както и върху снега, чиято пелена сякаш се разгъваше под бягащите отблясъци на фенерите.

Вече нищо не се виждаше в колата. Но изведнъж настана някакво раздвижване между Лоената топка и Кордюне. На Лоазо, който се взираше непрекъснато в тъмнината, му се стори, че тоя дългобрад човек внезапно се отмества — сякаш бе получил безшумен, но чувствителен удар.

В далечината по пътя се появиха светли точки. Това бе Тот. Бяха пътували единадесет часа, които заедно с часовете, дадени за отдих и нахранване на конете, правеха четиринадесет. Влязоха в града и спряха в хотел „Дю комерс“.

Вратата на пътническата кола се отвори. Един добре познат звук накара всички пътници да изтръпнат: това бе тракане на сабя по земята. Изведнъж се чу гласът на един германец, който извика нещо.

Макар че пътническата кола бе спряла, никой не слезе от нея: като че ли пътниците очакваха да бъдат избити при излизането си. Тогава се показа кочияшът с фенер в ръка и внезапно освети до дъното на колата двете редици хора с изплашени лица и с разтворени от изненада и ужас очи и уста.

До кочияша стоеше силно осветен един германски офицер — висок, извънредно тънък и рус млад човек, стегнат в униформата си като момиче в своя корсет, наклонил настрана плоската си и лъскава фуражка, която го правеше да прилича на портиер от английски хотел. Прекалено удължените му мустаци, с дълги прави косми, се изтъняваха безкрайно от всяка страна и завършваха с по един рус косъм — толкова тънък, че не му се виждаше краят. Те като че ли натежаваха над ъглите на устата му и опъвайки лицето, очертаваха по една падаща гънка над устните.

Той покани на френски език с елзаски акцент пътниците да излязат от колата, като каза сурово:

— Шелаете ли да слесете, коспожи и коспода?

Двете монахини първи се подчиниха с покорността на свети девици, свикнали на всякакъв вид послушания. Подир тях се появиха графът и графинята, последвани от индустриалеца и жена му, а след това — от Лоазо, който буташе пред себе си едрата си половина.

Когато стъпи на земята, Лоазо поздрави офицера:

— Добър вечер, господине.

Той каза това повече от предпазливост, отколкото от учтивост. Офицерът, с нахалство, присъщо на всевластните хора, го погледна,

без да отговори.

Лоената топка и Кордюне, макар че бяха най-близо до вратичката на пътническата кола, слязоха последни — важни и високомерни пред неприятеля. Пълната жена се стараяше да се владее и да бъде спокойна, а Кордюне мачкаше тревожно, с леко потреперваща ръка, дългата си червеникава брада. Те искаха да запазят своето достойнство, тъй като схващаха, че при подобни срещи всеки представлява до известна степен отечеството си. И двамата бяха еднакво възмутени от угодническото държане на своите спътници: тя се стремеше да се покаже по-горда от почтените жени, с които пътуваше, а той чувствуваше, че трябва да дава пример на другите, и с цялото си държане продължаваше своята мисия на съпротива, започнала с повреждането на пътищата.

Влязоха в широката готварница на хотела — и германецът поиска да му бъде представено позволителното за пътуване, подписано от командувания генерал и съдържащо имената, отличителните белези и професията на всеки пътник, внимателно разгледа всички, като сравняваше лицата с вписаните за тях данни.

После изведнъж каза: „Тобре“ и си отиде.

Пътниците въздъгнаха с облекчение.

Те пак бяха огладнели и поръчаха вечеря, за чието приготвяне бе нужен половин час — и докато две прислужници изглеждаха заети с тая задача, пътниците отидоха по стаите, които се намираха от двете страни на един дълъг коридор, на дъното на който имаше стъклена врата, обозначена с твърде изразителен номер.

Когато наближи време за вечеря, собственикът на странноприемницата се яви. Той беше бивш търговец на коне, пълен човек, страдащ от астма, непрекъснато имаше свирения и хъркания в гърлото и говореше с дрезгав глас. Бащиното му име беше Фоланви.

Той запитва:

— Госпожица Елизабет Русе?

Лоената топка трепна и се обърна:

— Аз съм.

— Госпожице, пруският офицер желае веднага да ви говори.

— На мене?

— Да, ако вие наистина сте госпожица Елизабет Русе.

Тя се смути, помисли един миг — после заяви решително:

— Възможно е, но няма да отида.

Около нея настъпи раздвижване: всички разискваха, старяха се да открият причината на тая заповед. Графът се приближи:

— Не сте права, госпожице, тъй като вашият отказ може да създаде големи затруднения не само на вас, но дори и на всички ваши спътници. Никога не трябва да се упорствува срещу ония, които са по-силни от нас. Тази покана не представлява сигурно никаква опасност — отнася се вероятно до някаква пропусната формалност.

Всички се присъединиха към него — молеха я, настояваха, увещаваха я — и най-сетне успяха да я убедят, тъй като се опасяваха от усложненията, които биха последвали от една безразсъдна постъпка.

Най-после тя каза:

— За вас, разбира се, го правя!

Графинята взе ръката ѝ:

— И ние ви благодарим за това.

Тя излезе. Почакаха я, за да отидат да се хранят.

Всеки съжаляваше, че не е бил повикан на мястото на тая буйна и сприхава жена — и на ум си подготвяше блудкавостите, които щеше да изрече, в случай че и него биха повикали.

След десет минути обаче Лоената топка се завърна запъхтяна, изчервена до задушаване и раздразнена до крайност. Тя мърмореше:

— Ах, негодникът! Негодникът!

Всички побързаха да узнаят какво е станало, но тя нищо не каза. И тъй като графът настояваше, тя отговори с голямо достойнство:

— Не, това не се отнася до вас, не мога да говоря за това.

Тогава всички насядаха около един висок супник, от който се разнасяше приятен дъх на зеле. Въпреки преживяната тревога вечерята протече весело. Ябълковото вино беше хубаво: семейство Лоазо и двете монахини го предпочитаха, понеже бе по-евтино. Другите поръчаха истинско вино, а Кордюне поиска бира. Той отпушваше по особен начин бутилката, за да се получи много пяна, разглеждаше налятото питие, като наклоняваше чашата, която след това повдигаше и поставяше между лампата и очите си, за да прецени добре цвета на бирата. Когато пиеше, дългата му червеникава брада, чийто цвят напомняше цвета на неговото любимо питие, сякаш потръпваше от наслада; той изкривяваше очи, за да не изпускат от погледа си голямата бирена чаша — и като че ли изпълняваше най-важната функция, за

която бе роден. Човек би казал, че вътре в себе си той намира някаква близост и дори някакво сродство между двете най-големи страсти, които изпълваха целия му живот: бирата и Революцията. И сигурно не можеше да се наслаждава от едната, без да мисли за другата.

Господин и госпожа Фоланви вечеряха на края на масата. Господин Фоланви, който пъхтеше като повреден локомотив, се задъхваше и не можеше да говори през време на храненето: жена му обаче никога не млъкваше. Тя разказа всичките си впечатления от пристигането на прусаците — какво вършели, какво приказвали, като се гнусеше от тях и ги ненавиждаше, първо, защото ѝ струваха пари и, второ, защото имала двама сина във войската. Като говореше, тя се обръщаше главно към графинята — поласкана, че разговаря с една знатна дама.

Понякога снишаваше глас, за да каже някои деликатни неща, а съпругът ѝ от време на време я прекъсваше:

— По-добре ще бъде да не приказваш повече, госпожа Фоланви.

Но тя не обръщаше никакво внимание на това и продължаваше:

— Да, госпожо, тия хора само ядат картофи и свинско месо, и после пак — свинско месо и картофи. И да не мислите, че обичат чистотата? О, не! Навсякъде си оставят боклука — прощавайте за израза. А пък да ги видите на упражнение по цели часове и дни, събрани всички на полето: маршируват напред-назад, завиват на една страна, завиват на друга страна.

Поне да обработваха земята или да поправяха пътищата в отечеството си! Но не, госпожо, тия военни не са полезни никому! Трябва ли бедният народ да ги храни, за да се учат само да убиват хората! Аз съм стара жена, без образование наистина, но като ги виждам, че си хабят силите да тупат с крак по земята от сутрин до вечер, казвам си: като има хора, които правят толкова открития, за да бъдат полезни — защо други да се стремят да бъдат вредни? И не е ли ужасно наистина да се убиват хора — били те прусаци или англичани, поляци или французи? Ако човек си отмъщава на някого, който му е направил зло, това е лошо, за това го наказват; но когато нашите синове отиват да бъдат изстребвани с пушки като дивеч — добре е, значи, понеже се дават ордени на оня, който избие най-много! Не, видите ли, никога не ще мога да разбера това!

Кордюне издигна глас:

— Войната е варварство, когато се напада един мирен съсед; тя е свещен дълг, когато се отбранява отечеството.

Старата жена наведе глава:

— Да, когато се отбраняваме, е друго нещо; но не трябва ли по-скоро да бъдат избити всички царе, които правят това за свое удоволствие?

Очите на Кордюне пламнаха.

— Браво, гражданинко — каза той.

Господин Каре-Ламадон дълбоко размишляваше. Макар да бе фанатичен почитател на прославените пълководци, здравият разум на тая селянка го караше да се позамисли върху голямото благосъстояние, което биха докарали на една страна мишците на толкова бездействащи и следователно разоряващи държавата хора — на толкова издържани от нея непроизводителни сили, ако те биха били използвани за големи индустриални мероприятия, за чието завършване са нужни векове.

Между това Лоазо стана от мястото си и започна да разговаря шепнешком със собственика на странноприемницата. Пълният човек се смееше, кашляше, хрочеше. Огромният му корем подскачаше от радост, причинена от шегите на неговия събеседник, от когото той закупи шест бурета бордо за пролетта, когато прусаците ще са вече отпътували.

Вечерята едва бе завършена и пътниците, които бяха капнали от умора, отидоха да спят.

Лоазо обаче, който бе наблюдавал как вървят работите, накара жена си да си легне, а след това прилепяше ту ухото си, ту окото си до отвора на ключалката, като се стараеше да разкрие онова, което той наричаше „потайностите на коридора“.

След около един час той долови леко шумолене, огледа се веднага и съзря Лоената топка, която изглеждаше още по-пълна в своя пеньоар от син кашмир, обшит с бели дантели. Тя държеше в ръката си свещник и отиваше към вратата с големия номер в дъното на коридора. Изведнъж една друга врата се откряна отстрани и когато Лоената топка се върна след няколко минути — Кордюне, по презрамки, я следваше. Те говореха тихо, после спряха. Лоената топка изглежда, че енергично се съпротивляваше срещу желанието му да влезе в стаята ѝ. Лоазо за съжаление не чуваше какво казваха, но най-после можа да

схване няколко думи, тъй като те заговориха на по-висок глас. Кордюне я увещаваеше оживено:

— Защо ставате глупава — какво значение има това за вас?

С възмутен поглед тя отговори:

— Не, драги, има моменти, когато тия работи не се вършат! И после — тук това би било срамно.

Той по всяка вероятност нищо не разбираше и запита защо. Тогава, обзета от гняв, тя повиши още повече глас:

— Защо? Вие не разбирате защо? Когато има прусаки в хотела, а може би и в съседната стая дори?

Той замлъкна. Тоя патриотичен свян у една лека жена, която не искаше да се отдава на любовни ласки под носа на неприятеля, сигурно бе събудил в сърцето на Кордюне неговото заспало чувство на достойнство и той, след като само я целуна, безшумно се прибра в стаята си.

Лоазо, твърде разпален, се отдръпна от ключалката, с няколко леки скока се приближи до леглото, облече нощницата си и повдигна завивката, под която лежеше набитото тяло на жена му. Той я събуди с една целувка и ѝ прошепна:

— Обичаш ли ме, миличка?

Цялата къща се умълча. Но скоро след това, от неопределена посока, без да може да се установи дали от тавана или откъм зимника, се разнесе мощно, монотонно и равномерно хъркане, което отекваше глухо и продължително и наподобяваше шума, издаван от парен котел, намиращ се под силно налягане. Господин Фоланви спеше.

Тъй като бе решено пътниците да потеглят отново на следния ден в осем часа сутринта, всички се събраха в тоя час в готварницата. Но колата, на чийто брезент се бе натрупал цял снежен покрив, стоеше сред двора без коне и без кочияш. Напразно търсиха кочияша по конюшните, в сеновала и под заслона за коли. Тогава мъжете решиха да походят из околността и излязоха. Озоваха се на площад, в дъното на който беше черквата, а от двете страни бяха наредени ниски къщи, където се забелязваха пруски войници. Първият, когото видяха, белеше картофи. Вторият, по-далече, миеше една бръснарница. Друг един, обрасъл до очите с брада, целуваше едно разплакано детенце, люлееше го на коленете си и гледаше да го усмири. Едрите селянки пък, чиито мъже бяха в редовете на бойците, показваха със знаци на послушните

си победители с каква работа трябва да се заловят: да цепят дърва, да сипят супата, да мелят кафе. Един от тях дори переше бельото на хазайката си, една съвсем немощна старица.

Графът, зачуден, зададе някои въпроси на клисаря, който излизаше от свещеническото жилище. Старият черковен плъх му отговори:

— О, тези не са лоши. Изглежда, не са прусаци. От по-далече са — не зная откъде. И те са оставили жена и деца по домовете си. А войната не ги развлича много, какво мислите? Сигурен съм, че и в техните семейства има кой да плаче за тях. След всичко това ще дойде голяма нужда и у тях както и у нас. Тук поне не сме много зле засега, защото те не правят нищо лошо и работят, като че ли са в собствените си къщи. Какво искате, господине — бедни хора, трябва да си помагат един на друг... Силните на деня докарват войната.

Кордюне, възмутен от сърдечните отношения, установени между победители и победени, се оттегли: той предпочиташе да не излиза от странноприемницата.

Лоазо изрече една духовитост, за да разсмее другите:

— Те допринасят за размножаване на населението.

Господин Каре-Ламадон каза важно:

— Те поправят нанесеното зло.

Но кочияшът не се виждаше никъде. Най-сетне го намериха в селското кафене, седнал другарски с ординареца на офицера.

Графът му поиска обяснение:

— Нали ви беше дадено нареждане да впрегнете за осем часа?

— Да, но подир това ми дадоха друго нареждане.

— Какво?

— Да не впрягам.

— Кой ви даде това нареждане?

— Кой друг — пруският комендант.

— Защо?

— Нищо не знам. Идете го питайте. Забраняват ми да впрягам и аз не впрягам. Това е.

— Той самият ли ви каза това?

— Не, господине — съдържателят на странноприемницата ми предаде нареждането от негово име.

— Кога?

— Снощи, когато отивах да си легна.

Тримата мъже се завърнаха в странноприемницата твърде обезпокоени.

Потърсиха господин Фоланви, но прислужницата отговори, че господарят, поради своя задух, не ставал никога преди десет часа. Той дори бил забранил изрично да го будят по-рано освен в случай на пожар.

Пожелаха да говорят с офицера, но това беше абсолютно невъзможно, въпреки че и той живееше в същата странноприемница; само господин Фоланви имаше право да разговаря с него по невоенни въпроси. Тогава решиха да почакаат. Жените се качиха по стайте си и се заеха с някои дребни работи.

Кордюне се настани пред високата камина на готварницата. Той накара да му донесат там една от масичките, стоящи в кафенето, и халба бира, а после извади лулата си, която се ползуваше сред демократите почти със същото уважение, което будеше и той самият — като че ли и тя бе полезна на отечеството, щом служеше на Кордюне. Това бе една великолепна лула от морска пяна, чудно опушена и черна като зъбите на притежателя си, но пропита с приятен дъх, извита и лъскава — неотлъчна от самия него и допълваща физиономията му. Той седеше неподвижен, с очи, устремени ту в пламъка на огнището, ту в пяната на халбата с бира, и при всяко отпиване прокарваше своите дълги тънки пръсти през дългите си мазни коси, а в същото време поемаше с долната си устна пяната, която оставаше по мустаците му.

Лоазо, под предлог да се пораздвижи малко, отиде да предлага вино на продавачите на дребно из околността. Графът и индустриалецът почнаха да говорят за политика. Те правеха догадки относно бъдещето на Франция. Единият вярваше в Орлеанската династия, а другият — в някакъв неизвестен спасител, в някакъв герой, който може да се появи, когато бъде загубена всяка надежда: един Дю Геклен или може би една Жана д'Арк? Или друг — подобен на Наполеон?! Ах, ако синът на императора^[4] не беше толкова млад!

Заслушан в тях, Кордюне се усмихваше с изражението на човек, комуто е известна тайната на човешката съдба. Приятният дъх на лулата му се разнасяше из готварницата.

Биеше десет часът, когато господин Фоланви се появи. Почнаха веднага да го разпитват, но той само повтори два-три пъти неизменно

едни и същи думи:

— Офицерът ми каза така: „Господин Фоланви, ще забраните да бъде впрегната утре колата на тези пътници. Не желая да заминат без мое нареждане. Разбирате ли? Толкова.“

Тогава пътниците пожелаха да говорят с офицера. Графът му изпрати картичката си, върху която господин Каре-Ламадон добави името си и всичките си звания.

Прусакът нареди да им отговорят, че ще ги приеме и двамата, след като се наобядва, т.е. към един часа.

Жените пак се появиха и всички похапнаха въпреки безпокойството, което изпитваха. Лоената топка изглеждаше като болна и извънредно разтревожена.

Пътниците си допиваха кафето, когато ординарецът дойде да повика господата, желаещи да се явят пред коменданта.

Лоазо се присъедини към първите двама, изказали това желание: но когато се опитаха да вземат със себе си и Кордюде, за да се придаде повече тържественост на тяхната постъпка — той гордо заяви, че не възнамерява да има каквито и да е отношения с германците, и пак седна пред камината, като поръча нова халба бира.

Тримата мъже се качиха на горния етаж и бяха въведени в най-хубавата стая на странноприемницата, където офицерът ги прие, изтегнат на едно кресло, с крака върху камината, запушил дълга порцеланова лула и облечен в ярък натруфен халат, задигнат вероятно от изоставения дом на някой буржоа с лош вкус. Той не стана прав, не ги поздрави, дори не ги погледна: беше великолепен образец на груба недодяланост, присъща на военния победител.

След няколко мига в очакване той най-сетне каза:

— Какво искате?

Графът взе думата:

— Желаем да отпътуваме, господине.

— Не.

— Смя ли да ви попитам коя е причината за този отказ?

— Сащодо аз не шеляя.

— Бих искал почтително да ви обърна внимание, господине, че вашият командущ генерал ни е издал позволително за отиване до Диеп. И аз не мисля, че сме направили нещо, за да заслужим вашата строгост.

— Не шеляя... Тофа е всичко... Мошеде фече да слесете.

Те се поклониха и се оттеглиха.

Следобедът мина тягостно. Пътниците нищо не разбираха от капризите на тоя немец и най-страшни мисли смуцаваха духовете им. Всички се бяха събрали в готварницата и безкрайно разискваха, като си въобразяваха невероятни неща. Може би искат да ги задържат като заложници — но с каква цел? Или пък да ги отведат в плен? Или най-сетне да им поискат значителен откуп? При тая мисъл те бяха обхванати от паника. Най-богатите бяха най-изплашени, те се смятаха вече принудени, за да си откупят живота, да изпразнят пълни торби със злато в ръцете на този дързък офицер. Те си напругаха ума, за да измислят приемливи лъжи, та да прикрият богатствата си и да минат за бедни, твърде бедни хора дори. Лоазо откачи ланеца от часовника си и го скри в джоба си.

Настъпващата нощ засили още повече опасенията им. Запалиха лампата и тъй като оставаха още два часа до вечерята, госпожа Лоазо предложи да играят на тридесет и едно: това би било едно развлечение за тях. Приеха. Самият Корнюде, угасил от учтивост лулата си, взе участие в играта.

Графът размеси картите и още от първото раздаване на Лоената топка се падна тридесет и едно. Скоро интересът към играта успокои страха, който бе обхванал духовете. Корнюде дори забеляза, че господин и госпожа Лоазо са се нагласили да играят непочтено.

Когато пътниците щяха да седнат да вечерят, господин Фоланви се появи отново и каза с хрипливия си глас:

— Пруският офицер ме накара да попитам госпожица Елизабет Русе дали още не е променила решението си.

Лоената топка, силно преbledняла, остана права. После, станала внезапно тъмночервена, тя до такава степен се задуши от гняв, че не можеше да говори. Най-сетне избухна:

— Ще кажете на тоя негодник, на тоя мръсник, на тая пруска мърша, че никога няма да се съглася, чувате ли — никога, никога, никога.

Дебелият съдържател на странноприемницата излезе. Тогава Лоената топка бе обкръжена от своите спътници, които я разпитваха и настояваха да разкрие тайната на своето посещение. Тя упорствуваше отначало, но скоро след това бе обхваната от крайно раздражение.

— Какво иска ли? — изкрещя тя. — Какво иска той? Иска да спи с мене!

Тези думи не подразниха никого — толкова голямо бе възмущението, което бе обхванало всички. Корнюде силно удари бирената си чаша по масата и я разби. Нададоха се викове на негодувание срещу тоя гнусен и брутален войскар; между пътниците, от изблик на гняв, се създаде общо чувство на съпротива — като че ли на всеки един от тях се налагаше да поеме частица от жертвата, която се искаше от Лоената топка. Графът заяви с отвращение, че тези хора се държат като някогашните варвари. Жените особено засвидетелствуваха на Лоената топка енергично и изпълнено с нежност съчувствие. Двете монахини, които се явяваха само през време на ядене, бяха отпуснали глави и нищо не продумваха.

Вечеряха все пак, след като утихна първото възбуждение. Говориха малко: всички се бяха отдали на мислите си.

Жените отрано още се прибраха в стаите си, а мъжете, запушили цигари, започнаха да играят на екарте^[5], като привлякоха в играта и господин Фоланви, когото възнамеряваха да разпитат ловко относно начините, с помощта на които можеше да се сломи упорството на офицера. Фоланви обаче мислеше само за своето участие в играта, без нищо да чува, без нищо да отговаря, и непрекъснато повтаряше:

— Внимавайте в играта, господа.

Неговото собствено внимание бе погълнато до такава степен, че той дори забравяше да се изкашля, поради което гърдите му свиреха като орган. Дробовете му изкарваха цялата гама на астмата, като се почне от ниските и дълбоки тонове и се стигне до пискливо прегракналия глас на младите петли, които се опитват да пеят.

Той дори отказа да се качи в стаята си, когато жена му, която изнемогваше за сън, дойде да го повика. Тогава тя отиде да спи сама, тъй като беше ранобудна — ставаше винаги щом изгрее слънцето, а мъжът ѝ обичаше нощта — винаги готов да я прекара в приятелска компания.

Той викна след нея:

— Постави да ми се топли млякото с разбит жълтък на огъня!

И продължи да играе. Когато обаче стана ясно, че нищо не ще може да се изтръгне от него, участващите в играта заявиха, че вече е време да си вървят — и всички отидоха да спят.

На следния ден те пак станаха доста рано, изпълнени със смътна надежда и с още по-силно желание да отпътуват и обхванати от ужас при мисълта, че може да прекарат макар и още един ден в това отвратително ханче.

Уви, конете бяха все още в конюшната, а кочияша никъде го нямаше. Като не знаеха какво да правят, пътниците обикаляха около колата.

Обедът премина много невесело. При това бе настъпило някакво охлаждане към Лоената топка, тъй като нощта бе променила техните мисли. Пътниците чувствуваха почти някаква неприязън към тази жена, че не е отишла тайно при прусака, за да подготви една приятна изненада за своите спътници при събуждането им. Какво по-просто от това — и кой впрочем би го узнал? Тя би могла да спази външното приличие, като нареди да кажат на офицера, че приема, понеже се е съжалила над отчаяното им положение. За нея това има толкова малко значение!

Но никой още не издаваше мислите си.

След пладне, когато пътниците умираха от скука, графът предложи да се поразходят в околността на селото. Всички се загърнаха грижливо — и малката група излезе, с изключение на Корнюде, който предпочиташе да стои край огъня — и на монахините, които прекарваха деня в църквата или при свещеника.

Студът, който с всеки изминат ден се усилваше, остро щипеше носовете и ушите. Краката им бяха измръзнали и така много боляха, че всяка стъпка пораждаше страдание; а когато се откри равнината, тя изглеждаше тъй страшно мрачна под необхватната си бяла покривка, че всички побързаха да се върнат, с вледенена душа и със свито сърце.

Четири жени вървяха напред, а тримата мъже ги следваха малко по-назад.

Лоазо, който много добре схващаше положението, изведнъж запита дали оная „развратница“ ще ги кара да стоят още дълго време на това място. Графът, винаги учтив, каза, че не може да се иска от една жена една толкова мъчителна жертва, която би трябвало да бъде доброволна. Господин Каре-Ламадон изтъкна, че ако французите предприемат, както се говореше, един нападателен поврат през Диеп, сблъскването с германците би могло да стане само при Тот. Тази мисъл угрижи другите двама.

— Не бихме ли могли да избягаме пешком? — каза Лоазо.

Графът вдигна рамене:

— Представяте ли си — по тоя сняг, и при това с жените си? И после: те веднага биха ни преследвали, биха ни уловили за десет минути само и биха ни докарали като пленници, а после биха ни отдали на произвола на войниците.

Това беше вярно. Настъпи мълчание.

Жените говореха за тоалети, но сякаш някаква престореност ги разединяваше.

Изведнъж на края на улицата се появи офицерът. Върху снега, който опасваше кръгозора, се очертаваше високият му силует на оса, облечена в униформа; той вървеше с раздалечени колена, с онова движение, присъщо на военните, които се стараят да не изцапат грижливо лъснатите си ботуши.

Той се поклони, когато мина край дамите, и погледна презрително мъжете, които впрочем запазиха достойнство и не му свалиха шапка, макар че Лоазо бе протегнал ръка към своята.

Лоената топка се бе изчервила до уши, а трите омъжени жени се чувствуваха много унизени, че тоя офицер ги бе срещнал в компанията на тази лека жена, към която се бе отнесъл така безцеремонно.

Жените заговориха за него — за неговата външност, за лицето му. Госпожа Каре-Ламадон, която познаваше много офицери и ги преценяваше като добър познавач, намираше, че тоя немски офицер съвсем не е лош. Тя дори съжаляваше, че не е французин, тъй като той би бил твърде красив хусар, по когото всички жени сигурно биха лудели.

Когато се завърнаха в странноприемницата, пътниците вече не знаеха какво да правят. Размениха си дори и някои резки изрази по повод незначителни неща. Вечерята, която трая малко време, премина в мълчание и всички отидоха да спят с надеждата да убият времето в сън.

На другия ден те слязоха от стаите си с уморени лица и доведени до отчаяние. Жените едва говореха с Лоената топка.

Разнесе се камбанен звън. Беше за кръщение. Лоената топка имаше дете, дадено за отглеждане на едно селско семейство в Ивто. Тя не го виждаше дори веднъж в годината и никога не мислеше за него. Но мисълта за онова дете, което щяха да кръщават, събуди внезапна и

буйна нежност в сърцето ѝ и тя пожела на всяка цена да присъствува на кръщението.

Веднага щом тя отиде в църквата, всички се спогледаха, а след това приближиха столовете си с ясното чувство, че в края на краищата трябва да се реши нещо. Лоазо имаше едно хрумване: да предложат на офицера да задържи само Лоената топка, като остави другите да продължат пътуването си.

Господин Фоланви и този път се нагърби с изпълнението на тая мисия, но почти веднага се върна. Германецът, който познаваше човешката природа, го беше изгонил. Той искаше да задържи всички, докато желанието му не бъде удовлетворено.

Тогава долният нрав на госпожа Лоазо се прояви.

— Ние обаче няма да останем да умрем от старост тук — каза тя. — Понеже е неин занаят, на тая безчестница, да върши това с всички мъже, намирам, че тя няма право да отказва да приеме този или онзи. Моля ви се, тя е приемала каквото ѝ падне в Руан, дори и файтонджии! Да, госпожо, файтонджията на префектурата! Аз много добре знам — той купува вино от нас. А сега, когато е въпрос да ни избави от това затруднение, тя се превзема, тая никаквица!... Аз намирам, че тоя офицер се държи много добре. Може би онова, което той желае, му липсва отдавна — а ние и трите сме също така тук и без съмнение би предпочел нас. Но не, той се задоволява с оная, която е на всички. Зачита омъжената жена. Помислете само — той е господар тук. Достатъчно бе да каже: „Искам“ и да ни вземе силом чрез войниците си.

Двете жени леко потръпнаха. Очите на красивата госпожа Каре-Ламадон блестяха и тя беше малко пребледняла — като че ли вече чувствуваше, че е грабната насила от офицера.

Мъжете, които разговаряха настрана, се приближиха. Лоазо, разярен, искаше „тая мръсница“ да бъде предадена със завързани крака и ръце на неприятеля. Обаче графът, който произхождаше от три поколения на посланици и имаше външността на дипломат, предпочиташе да се прибегне до ловкост.

— Би трябвало да я убедим — каза той.

Тогава между пътниците бе извършен заговор.

Жените се приближиха една до друга, гласовете се снишиха и бе подет общ разговор, като всеки даваше мнението си. Всичко впрочем

ставаше по доста приличен начин. Жените особено умееха да си служат със сдържани и изискани изрази, за да изрекат и най-неприлични неща. И ако ги слушаше някой чужденец, той не би разбрал нищо от онова, за което всъщност се говореше — дотолкова всички бяха предпазливи в подбора на думите си.

Но тъй като лекият воал от свян у всяка светска дама я покрива само външно, всички тези жени се развеселяваха от това неприлично приключение и лудо се забавляваха: те се чувствуваха в своята стихия, като говореха по тоя начин за любовта, и проявяваха чувствеността на някой лаком готвач, който готви вечерята на някой друг.

Веселостта от само себе си се възвръщаше — дотолкова историята, която ги занимаваше, им се струваше смешна в края на краищата. Графът подхвърли няколко дръзки шеги — но тъй добре казани, че те въпреки всичко будеха само усмивка у другите.

На свой ред Лоазо пусна няколко по-груби волности, които обаче не направиха лошо впечатление на събеседниците му; а грубо изказаната от жена му мисъл преобладаваше в съзнанието на всички:

— Понеже това ѝ е занаят, на тая лека жена — защо да откаже на тоя човек нещо, което не отказва на другите?

Приятната госпожа Каре-Ламадон като че ли дори си мислеше, че ако беше на мястото на Лоената топка, би отблъснала по-скоро някой друг, отколкото този човек.

Надълго бе подготвена блокадата, като че ставаше въпрос за някаква обсадена крепост. Всеки възприе ролята, която щеше да играе, доводите, на които щеше да се облегне, маневрите, които трябваше да извърши. Установен бе планът на нападенията и на хитростите, към които трябваше да се прибегне, като бяха предвидени изненадите, съпровождащи пристъпа, за да се застави тая жива крепост да приеме неприятеля.

През това време Корнюде стоеше настрана — напълно чужд на тази работа.

Такова дълбоко внимание бе обладало мисълта на присъстващите, че те не чуха, когато влезе Лоената топка. Графът прошепна едно леко: „Шт“, което накара всички да вдигнат очи. Тя се беше завърнала от черква.

Изведнъж всички замълчаха и някакво смущение отначало им попречи да ѝ заговорят. Графинята, свикнала повече от другите със

салонното лицемерие, я запита:

— Беше ли забавно това кръщение?

Пълната жена, все още развълнувана, разказа всичко — тя описа лицата на хората, самия обред и изгледа на църквата. После добави:

— Тъй хубаво е да се помоли човек понякога!

До започването на обета обаче дамите се задоволиха да бъдат любезни с нея, за да увеличат доверието ѝ и за да я накарат да се вслуша повече в съветите им.

Щом седнаха на масата, започна пристъпването към целта. Отначало бе подет разговор на обща тема за самопожертвователността. Приведени бяха примери от древността: Юдит и Олоферн, а след тях — без никакво основание впрочем — Лукреция и Секст или Клеопатра, която е карала да минат през леглото ѝ всички вражи пълководци, като ги е довеждала до робска послушност.

След това бе разказана една фантастична история, родила се във въображението на тези невежи милионери: според тая история римлянките са щели да приспят в обятията си Анибал в Капуа, а с него заедно — и неговите военачалници и наемническите му отреди. Споменаха за всички жени, преградили пътя на разни завоеватели, като превърнали телата си в бойно поле, в средство за господство, в оръжие, и победили с героичните си милувки някои отвратителни или омразни същества, като са принесли целомъдрието си в жертва на отмъщението и на предаността.

Говориха дори със заобикалки за оная англичанка, произхождаща от знатно семейство, която се оставила да бъде заразена с една страшна и прилепчива болест, за да я предаде на Наполеон, който бил спасен по чудо вследствие настъпването на внезапна слабост в часа на фаталната среща.

И всичко това бе разказано с приличен и умерен тон, като от време на време в думите им нарочно избликваше известно въодушевление, предназначено да буди чувство за съревнование.

Би могло да се помисли в края на краищата, че единствената роля на жената на тоя свят се състои в една непрекъснатата саможертва, едно постоянно отдаване на войнишките прищевки.

Двете калугерки сякаш не чуваха какво се говори, потънали в дълбоки размишления.

Лоената топка не продумваше нищо.

През целия следобед я оставиха да размисли. Но вместо да я наричат „госпожо“, както бяха правили до тоя момент — казваха ѝ просто „госпожице“, без никой да знае защо, като че ли искаха да я накарат да слезе с едно стъпало от висотата на уважението, до което се беше домогнала — да я заставят да почувствува срамното си положение.

Когато поднасяха супата, господин Фоланви отново се появи и повтори думите, които бе казал предишния ден:

— Пруският офицер нареди да се запита госпожица Елизабет Русе дали не е променила решението си.

Лоената топка отговори отсечено:

— Не, господине.

На вечерята коалицията отслабна. Лоазо изрече три злополучни фрази. Всеки се силеше да открие нови примери, но не намираше нищо, когато графинята, без преднамереност може би, като изпитваше смътно нуждата да отдаде почит на религията, зададе въпроси на по-възрастната от калугерките относно някои подвизи из живота на светиите. Мнозина обаче бяха извършили деяния, които на нас биха се сторили престъпления, но църквата лесно опрощава подобни провинения, когато са извършени за славата божия или за благо на ближния.

Това бе мощен довод, от който се възползува графинята. Тогава, било вследствие на едно от ония негласни разбирателства, от ония прикрити угодничества, с които се отличават хората, принадлежащи на църквата, било чисто и просто вследствие на някакво удачно хрумване или на спасителна глупост, по-старата калугерка оказа огромна подкрепа в изпълнението на заговора. Другите мислеха, че е свенлива, а тя се прояви като смела, приказлива и силна жена.

Тая монахиня не бе смуцавана от лутаниците на казуистиката; нейното „верую“ бе непоколебимо като железен лост; вярата ѝ не се двоумеше никога — съвестта ѝ нямаше скрупули. Тя намираше за съвсем просто жертвоприношението на Авраам, тъй като тя самата би убила незабавно и баща, и майка по заповед свише. По нейно мнение нищо не би могло да разгневи господата, когато намерението е било похвално.

Графинята, в желанието си да използва свещения авторитет на своята ненадейна съучастница, я накара да преповтори она

поучителна аксиома от етиката, която гласи: „Целта оправдава средствата“.

Тя разпитваше:

— Значи, сестра, вие мислите, че бог приема всички средства и прощава една постъпка, когато подбудата е чиста?

— Кой би могъл да се съмнява в това, госпожо? Една осъдителна постъпка сама по себе си става често пъти достойна за уважение поради мисълта, от която е била продиктувана.

И те продължаваха в тоя дух да правят догадки относно волята божия и относно решенията на бога, като го караха да се интересува от неща, които всъщност малко го занимават.

Всичко това бе казано със заобикалки — ловко и сдържано. Но всяка дума, произнесена от благочестивата монахиня, извършваше пробив в примесеното с възмущение упорство на куртизанката.

След това темата на разговора се поизмени малко, монахинята, която по-рано се молеше с молитвената си броеница, заговори за манастирите на своя орден, за игуменката си, за себе си, за спътницата си, милата сестра Никифора. Бяха ги повикали в Хавър, да се грижат в болниците за стотици войници, заболели от шарка. Тя обрисова тия нещастници — подробно описа болестта им. Сега, докато бяха заставени да преустановят пътуването си поради капризите на тоя прусак — колко ли французи, които те може би биха спасили, могат да загинат без тяхната помощ! Нейната специалност беше да се грижи за болните войници. Тя бе ходила в Крим, в Италия, в Австрия — и като разказваше за участието си във военните походи из тия страни, изведнъж се очерта една от ония монахини, сраснали с ритъма и с устрема на войната, които сякаш са родени, за да вървят по следите на войските, да вдигат ранените във вихъра на битките и по-добре от някой военачалник да усмиряват с една само дума и най-недисциплинираните войници — една истинска легендарна сестра Трам-та-та, чието лице, обсипано с безброй много дупчици от шарка, се явяваше като някакъв образ на опустошенията от войната.

Никой не добави нищо към онова, което тя току-що бе казала — до такава степен въздействието от думите ѝ изглеждаше превъзходно.

Веднага след привършване на вечерята всички побързаха да се приберат в стаите си, а на следната сутрин ги напуснаха в доста късен час.

Обедът мина спокойно: оставяха на посятото предната вечер зърно нужното време, за да кълни и даде своите плодове.

Графинята предложи да направят обедната разходка; тогава графът, както бе уговорено, хвана подръка Лоената топка и остана с нея по-назад от другите. Той ѝ говореше с оня фамилиарен, бащински и малко надменен тон, който улегналите мъже имат спрямо леките жени, като я наричаше „мило дете“ и гледаше на нея от висотата на общественото си положение и на неоспорваната си почтеност. После изведнъж навлезе в същността на въпроса:

— Значи, вие предпочитате да ни оставите тук, изложени, както и вие самата, на всички насилия, които биха последвали от един неуспех на пруските войски, отколкото да се съгласите на една от ония любезности, които тъй често сте раздавали в своя живот?

Лоената топка не отговори нищо.

Той пристъпи към нея с кротостта си, прибягваше до увещания и гледаше да въздействува на чувствата ѝ. Съумя обаче да си остане „господин графът“, макар и да се проявяваше като галантен, когато това бе нужно — като правеше комплименти и изобщо беше любезен. Той особено подчерта услугата, която тя би им направила, говори за тяхната признателност. После изведнъж започна весело да ѝ говори на „ти“.

— И знаеш ли, мила, той би могъл да се хвали, че се е насладил на една хубава мома, каквито малко ще намери в своята страна.

Лоената топка не отговори и се присъедини към другите.

Когато се завърнаха в странноприемницата, тя се качи в стаята си и вече не се появи. Безпокойството на спътниците ѝ беше извънредно голямо; какво щеше да прави тя? Ако би упорствувала — какво затруднение!

Часът за вечеря удари; напразно я чакаха. Най-сетне господин Фоланви дойде да съобщи, че госпожица Русе се чувства неразположена и че другите могат да отидат да се хранят.

Всички наостриха уши. Графът се приближи до съдържателя на странноприемницата и тихо го запитва:

— Всичко в ред ли е?

— Да!

От благоприличие той нищо не каза на спътниците си, а само леко им кимна с глава. Изведнъж дълбока въздишка на облекчение се

изтръгна от гърдите на всички, а по лицата им се изписа радост.

Лоазо извика:

— Дявол да го вземе! Предлагам шампанско, ако се намери в това заведение.

Госпожа Лоазо се разтревожи, като видя, че господин Фоланви се върна с четири бутилки в ръце.

Внезапно всички бяха станали общителни и с повишено настроение. Някаква игрива веселост изпълваше сърцата им. Графът сякаш едва сега забеляза, че госпожа Каре-Ламадон е очарователна, а индустриалецът отрупа графинята с комплименти.

Разговорът стана оживен, весел, изпъстрен с духовитости.

Изведнъж Лоазо, с твърде разтревожено лице и като вдигна нагоре ръце, изрева:

— Тихо!

Всички млъкнаха изненадани, почти уплашени. Той наостри уши и прошепна: „Шт!“, като приближи двете си ръце към устата, издигна очи към потона, вслуша се пак и отново придобил естествения си глас, каза:

— Успокойте се, всичко е наред.

Другите не можаха изведнъж да разберат, но скоро по лицата им се появи усмивка.

След четвърт час той отново започна същата шега, която повтори няколко пъти през вечерта: като че ли се обръщаше към някого в погорния етаж и като че ли му даваше двусмислени съвети, почерпани от неговите остроумия на търговски пътник. От време на време той добиваше тъжно изражение, за да каже с въздишка: „Бедното момиче!“

Или прецеждаше през зъби с яростно изражение на лицето:

— Мръсен прусак!

А когато вече другите преставаха да мислят за това, той извикваше по няколко пъти с развълнуван глас:

— Стига! Стига!

И добавяше, като че ли говореше сам на себе си:

— Дано я видим пак — дано не я умори тоя негодник!

Макар че тези шеги бяха съвсем безвкусни, те забавляваха и не дразнеха никого, тъй като възмущението, както и всичко друго зависи от обстановката, в която се намираме, а сред присъстващите се бе създадо настроение на волности и разпуснатост.

По време на десерта и жените започнаха да правят духовити, но сдържани намеци. Погледите бяха светнали: всички бяха пили много. Графът, който запазваше своето привидно величие, си разрешаваше волности, направи едно сравнение, допаднало твърде много на другите, като спомена за края на зимуването на полюса и за радостта на корабокрушенците, които виждат да се открива път към по-топли земи.

Лоазо, обхванат от общото увлечение, стана прав и извика с чаша шампанско в ръка:

— Пия за нашето освобождение!

Всички станаха прави и почнаха да ръкопляскаат.

Двете монахини, настоятелно поканени от дамите, се съгласиха да вкусят от това пенливо вино, което никога не бяха опитвали. Те заявиха, че то им напомня газирана лимонада, но че е по-хубаво от нея.

Лоазо даде израз на създалото се настроение.

— Жалко, че нямаме пиано, бихме могли да изиграем един кадрил.

Корнюде не бе изрекъл нито дума, нито бе направил някакво движение. Изглеждаше обзет от сериозни мисли и от време на време яростно дърпаше своята голяма брада, която той сякаш искаше още да удължи.

Най-сетне към полунощ, когато всички се готвеха да се разотидат, Лоазо, който залиташе, го потупа неочаквано по корема и избърбори:

— Вие не сте забавен тая вечер, не казвате нищо, гражданино!

Корнюде вдигна изведнъж глава и обхвана присъстващите със светнал и страшен поглед:

— Казвам го на всички ви — вие извършихте едно безчестие!

Той стана, отиде до вратата, повтори още веднъж: „Безчестие!“ — и излезе.

Това внесе отначало известно смущение сред присъстващите. Лоазо, който се чувствуваше объркан, стоеше, без да знае какво да прави. Той обаче си възвърна самоувереността и внезапно почна да се превива от смях, като повтаряше:

— Няма що — кисело е гроздето!

И понеже другите не разбираха какво искаше да каже, гой разказа „потайностите на коридора“. Тогавя отново избухна страшна

веселост. Дамите се забавляваха като луди. Графът и господин Каре-Ламадон се смееха до сълзи. Те не можеха да повярват на случилото се:

— Как — сигурен ли сте? Той, значи, искаше...

— Казвам, защото съм видял.

— Но тя му отказала?...

— Защото прусакът беше в съседната стая.

— Не е възможно?

— Кълна ви се!

Графът се задавяше от смях. Индустриалецът си стискаше корема с две ръце.

Лоазо продължаваше да разправя:

— Сега ви става ясно защо тая вечер съвсем не му е до смях.

И тримата отново се заливаха от смях, като се задъхваха и се смееха до сълзи.

Всички след това си отидоха по стаите. Госпожа Лоазо, която като копривите почваше да „пари“ по-късно, обърна внимание на мъжа си, когато си лягаха, че онази проклетница, Каре-Ламадон, се е смяла насила през цялата вечер:

— Знаеш, жените, когато ги влече униформата — не гледат много дали е французин или прусак. Каква мизерия! Господи!

И цялата нощ в тъмнината на коридора се носеха леки шумове, подобни на шепоти, на стъпки на боси крака, съпроводени от едва доловими скърцания. Всички сигурно заспаха твърде късно, тъй като дълго време тънки ивици светлина се плъзгаха изпод вратите. Шампанското има подобни последици — казват, че то смуцава съня.

На следния ден ясното зимно слънце правеше снега ослепителен. Пътническата кола, впрегната най-сетне, чакаше пред вратата. Цял рояк бели гълъби с розови очи с черна точка по средата се перчеха с гъстите си пера и важно се разхождаха между краката на шестте коня; те гледаха да намерят нещо за кълване в димящия конски тор и ровеха в него.

Кочияшът, загърнат в овчата си кожа, бе заел мястото си на колата и пушеше лула, а всички пътници, сияещи, бързо подреждаха провизии за останалата част от пътуването.

Чакаха само Лоената топка. Тя се появи.

Изглеждаше малко смутена, посрамена; боязливо пристъпи към спътниците си, а те с едно общо движение се извърнаха всички — като че ли не бяха я забелязали. Графът с достойнство хвана жена си под ръка и я отдалечи от това нечисто съприкосновение.

Пълната жена спря смаяна. Събрала всичкия си кураж, тя се опита да заговори с жената на индустриалеца с едно „добър ден, госпожо“, смирено прошепнато. Но госпожа Каре-Ламадон, като подчерта дръзко своето презрение, едва я поздрави с поглед на оскърбена добродетел.

Всички изглеждаха много заети и се държаха надалече от нея, като че ли тя бе донесла някаква зараза в полите си.

Скоро след това спътниците се спуснаха бързо към колата, където тя дойде последна сама и мълчаливо седна отново на мястото, което заемаше през първата част на пътуването.

Спътниците ѝ сякаш не я виждаха, сякаш не я познаваха, а госпожа Лоазо, която я гледаше с възмущение отдалече, каза полугласно на мъжа си:

— Добре, че не съм до нея.

Тежката кола се раздвижи и пътуването започна отново.

Отначало никой не говореше. Лоената топка не смееше да вдигне очи. Тя се чувствуваше едновременно възмутена от всички свои спътници — и унижена, че бе отстъпила и че бе оставила да бъде осквернена от целувките на тоя прусак, в прегръдките на когото лицемерно я бяха хвърлили.

След малко графинята, като се обърна към госпожа Каре-Ламадон, наруши мъчителното мълчание:

— Вие, струва ми се, познавате госпожа д'Етрел?

— Да, тя е моя приятелка.

— Каква очарователна жена!

— Прелестна! Истинска възвишена натура — много образована и много артистична. Пленително пее и рисува прекрасно.

Индустриалецът разговаряше с графа и сред шума от тракането на стъклата от време на време се отделяше по някоя дума:

— Купон — падеж — премия — в срок.

Лоазо, който бе задигнал старо тестве карти за игра от странноприемницата, станали мазни от петгодишното им прехвърляне по нечистите маси, започна да играе с жена си.

Двете монахини се заловиха с дългите си молитвени броеници, прекръстиха се едновременно и устните им започнаха да се движат все по-бързо, като ускоряваха неясния си шепот, сякаш в някакво молитвено надпреварване. От време на време те целуваха по някой църковен медальон, отново се прекръстваха и пак започваха бързото си и непрекъснато мърморене.

Корнюде размишляваше неподвижен.

След три часа път Лоазо прибра картите си.

— Вече огладняхме — каза той.

Тогава жена му се докопа до един пакет, вързан с връв, отгдето извади парче студено телешко месо. Тя го нарязва на хубави тънки резени и двамата започнаха да се хранят.

— Да направим ли и ние същото? — каза графинята.

Предложението ѝ бе прието и тя извади провизиите, приготвени за двете семейства: нейното и семейството Каре-Ламадон. В един продълговат съд, чийто капак бе украсен с образа на заек от фаянс, което даваше указание, че под капака имаше друг, истински заек, превърнат в пастет — беше поставено сочно колбасно изделие, в което бели ивици тлъстина преминаваха в тъмнокафявото месо на дивеча, размесено с други видове ситно накълцано месо. Едно хубаво четвъртито парче сирене „Грюер“, завито във вестник, бе получило върху мазната си повърхност отпечатък от надписа „произшествия“.

Двете калугерки извадиха парче колбас, който миришеше на чесън, а Корнюде, като бръкна с двете си ръце едновременно в широките джобове на палтото си, което му служеше и за носене на провизии, извади от единия джоб четири варени яйца, а от другия — един крайщник. Той обели черупките, хвърли парчетата под краката си в разпиляната по пода на колата слама и ухапа едно след друго яйцата, а по голямата му брада падаха парченца светъл жълтък, които сред космите на брадата приличаха на звездички.

Лоената топка, в бързината и смущението на събуждането и отпътуването, не бе смогнала да помисли за нищо. И сега тя гледаше, обзета от яд, като се задушаваше от негодувание, всички тия хора, които тъй спокойно ядяха. Отначало тя бе обхваната от буен гняв и отвори уста, за да им каже какво мисли за тях, като изсипе цялата вълна от оскърбления, която се бе надигнала в нея. Но тя не можеше да говори — до такава степен се задушаваше от възмущение.

Никой не я гледаше, не мислеше за нея. Тя се чувствуваше удавена в презрението на тези почтени подлещи, които отначало я бяха накарали да се пожертвува, а след това я бяха отхвърлили като нечиста и ненужна вещ. Тогава тя си спомни за своята голяма кошница, пълна с хубави неща, които тия хора бяха лакомо унищожили — за своите две пилета, които лъщяха от желе, за своите пастети, за крушите, за четирите бутилки бордо.

Но възмущението ѝ внезапно спадна, като премного опъната струна, която се скъсва, и тя се почувствува готова да заплаче. Направи страшни усилия, напрегна се, преглътна риданията си, както правят децата, но сълзите се надигаха, блестяха по края на клепачите ѝ и най-после две едри сълзи, отделили се от очите ѝ, се търкулнаха бавно по страните ѝ. Други сълзи бързо ги последваха: те изтичаха като капки вода, които се процеждат от някоя скала, и падаха равномерно по издутата заобленост на гърдта ѝ. Тя стоеше изправена, с неподвижен поглед, с изпънато и побледняло лице — и се надяваше, че няма да я видят.

Графинята обаче забеляза това и направи знак на мъжа си. Той вдигна рамене, като че ли искаше да каже:

— Какво искаш — не е по моя вина.

Госпожа Лоазо се засмя тихо и ликуващо и пошепна:

— Оплаква позора си.

Двете монахини започнаха отново да се молят, след като бяха завили в къс хартия остатъка от своя колбас.

Тогава Корнюде, който вече смилаше изядените яйца, проточи дългите си крака под отсрещното седалище, извърна се настрана, кръстоса ръце, усмихна се като човек, който внезапно е намислил нещо много забавно, и започна да си подсвирква „Марсилезата“.

Всички лица добиха мрачен израз. Без друго тая песен на народа никак не се нравеше на неговите съседи. Те станаха нервни, раздражителни и изглеждаха готови да нададат вой като кучета, които слушат някоя стара латерна.

Той забеляза това и вече нищо не спираше песента му. От време на време тананикаше и думите:

Любов към нашата родина,

*ти святата ни мъст пази —
бори се, свобода-светиня,
и със прикритите врази!*

Колата се движеше по-бързо — снегът бе станал по-корав. И до Диеп през дългите навъсени часове на пътуването, сред друсането, което го съпровождаше през настъпващата нощ, а по-сетне и в дълбоката тъмнина на колата, той продължи със свирепа упоритост своето пропито с мъст монотонно подсвиркване, като принуждаваше морните и раздражени умове на спътниците си, да слушат от начало до край тая песен, да си припомнят всяка дума, която те сливаха с всеки такт на песента.

А Лоената топка все още плачеше. И понякога едно ридание, което тя не бе успяла да възпре, се разнасяше в тъмнината между две строфи.

[1] През 1418 г. срещу англичаните. — Б.р. ↑

[2] Непреводима игра на думи. На френски названието на въпросната игра означава едновременно „птица-лети“ и „Лоазо краде“. — Б.пр. ↑

[3] Ден на революцията, избухнала във Франция през 1870 г. — Б.пр. ↑

[4] Така нареченият имперски принц, т.е. синът на Наполеон III. — Б.пр. ↑

[5] Вид игра на карти. — Б.пр. ↑

ДОМЪТ ТЕЛИЕ

I

Отиваха там всяка вечер към единадесет часа, просто като в кафене.

Събираха се шест до осем души, все същите, не някакви гуляйджии, а порядъчни хора — търговци, младежи от града, пиеха си чашката „шартръоз“ и позакачаха момичетата или разговаряха спокойно с „госпожата“, която те всички уважаваха.

После към дванадесет часа се прибираха да спят. Младежите понякога оставаха.

Домът беше като семейно жилище, съвсем малък, боядисан в жълто, на ъгъла на една улица зад църквата „Сент-Етиен“; през прозорците се виждаше заливът, пълен с разтоварвани кораби, голямата солница, наричана „Вместилището“, а зад нея — склонът на Мадоната и старият сив параклис.

„Госпожата“, която произхождаше от добро селско семейство от департамента Йор, бе подхванала този занаят точно така, както можеше да стане шапкарка или шивачка. Предразсъдъкът за позора на проституцията, толкова упорито поддържан в градовете, не съществува в нормандските села. Селянинът казва: „Добър е този занаят“, и праща дъщеря си да държи харем с момичета, както би я пратил да ръководи девически пансион.

Впрочем тя бе получила дома в наследство от бившия собственик — неин стар вуйчо. „Господинът“ и „госпожата“, които по онова време държаха хан край Ивто, веднага ликвидираха търговията си, понеже прецениха, че работата във Фекан ще бъде по-изгодна, и една сутрин пристигнаха и поеха ръководството на заведението, което, без стопани, бе започнало да запада.

Те бяха добри хора и както персоналът, така и съседите веднага ги обикнаха.

Две години след това „господинът“ умря от удар. Новият му занаят го принуждаваше, да води ленив и неподвижен живот и той затлъстя — задуши се от много здраве.

Откак овдовя, госпожата стана прицел на напразните домогвания на всички клиенти на заведението, но за нея казваха, че е напълно добродетелна и дори питомките ѝ не успяваха да я уличат в нещо.

Тя беше висока, пълна, приятна жена. Лицето ѝ, пребледняло в това мрачно, винаги затворено жилище, блестеше като покрито с мазен лак. Редки изкуствени къдрици ограждаха нейното чело и ѝ придаваха нещо младежко, което очебийно не отговаряше на зрелите ѝ форми. Винаги весела, с открито лице, тя се шегуваше на драго сърце, но с отсенка на сдържаност, която новият ѝ занаят не бе успял да ѝ отнеме. Грубите изрази все още малко я засягаха и когато някой невъзпитан момък наричаше заведението ѝ с истинското му име тя се възмущаваше и се сърдеше. С една дума — имаше нежна душа и макар че се отнасяше с жените от дома като с приятелки, обичаше да казва, че не е „от един дол дренки“ с тях.

Понякога, в делничен ден, тя наемаше кола и тръгваше с част от персонала си. Отиваха да полудуват на някоя поляна край рекичката, която тече в земите на Валмон. Тогава те започваха да палуват като избягали пансионерки, тичаха, играеха детски игри, радваха се с радостта на затворнички, опиянени от въздух и свобода. Ядяха колбаси на тревата, пиеха сидър и привечер се завръщаха приятно уморени, разнежени. В колата целуваха „госпожата“ като много добра майка, изпълнена с благост и снизхождение.

Домът имаше два входа. Вечер отваряха на ъгъла нещо като долнопробна кръчма за простолудието и моряците. Две от жените, заети с тая особена търговия в града, бяха нарочно предназначени за тая част от клиентелата. С помощта на един келнер, на име Фредерик — дребно, но силно като вол къосе, те разнасяха по разклатените мраморни маси половници вино и чаши с бира, прегръщаха пиячите, сядаха по коленете им и ги подканяха да пият.

Другите три жени (общо бяха всичко пет) образуваха нещо като аристокрация и бяха запазени за компанията от горния етаж, освен когато долу имаше нужда от тях, а горе беше празно.

Стените на Юпитеровия салон, където се събираше местната буржоазия, бяха облепени със синя хартия и украсени с голяма рисунка, която представляваше Леда, проснала се под един лебед. Тук се идваше по една извита стълба, която започваше от тясна, скромна наглед врата откъм улицата; над тая врата цяла нощ светеше едно

фенерче зад решетка, като ония, които в някои градове още палят при нозете на вградените в стените статуи на света Богородица.

Влажна и стара, сградата леко миришеше на мухъл. Понякога по коридорите минаваше дъх на одеколон, а през откренатата врата на долния етаж избухваха като гръм просташките крясъци на насядалите около масите мъже и тогава лицата на господата горе се сгърчваха от безпокойство и отвращение.

„Госпожата“, близка с клиентите, които бяха и нейни приятели, никога не излизаше от салона и с любопитство следеше градските клюки, които научаваше чрез тях. Нейният сериозен разговор внасяше разнообразие в несвързаните приказки на другите три жени. Той беше като почивка сред двусмислените подмятания на корместите мъже, които всяка вечер се отдаваха на почтен и посредствен разврат — да пийнат чашка ликьор в обществото на публични жени.

Трите дами от първия етаж се наричаха Фернанда, Рафаела и Роза Крантата.

Понеже персоналът беше ограничен, постарали се бяха всяка от тях да бъде нещо като мостра, образец на даден женски тип, за да може всеки консуматор да намери поне приблизително въплъщението на своя идеал.

Фернанда представяше „русата красавица“ — много висока, почти дебела, отпусната селска мома, с много лунички и редки, къси и светли безцветни коси, като сресани конопени влакна, които недостатъчно покриваха черепа ѝ.

Рафаела, марсилка, отрепка от морските пристанища, мършава, с изпъкнали, намазани с червило скули, играеше неизбежната роля на „красивата еврейка“. Черните ѝ коси, лъснати с мозък от говежди кости, образуваха прилепнали лимби на слепите ѝ очи. Очите ѝ биха изглеждали красиви, ако дясното не беше белязано с бяло петно. Извитият ѝ нос се спускаше над издадена напред челюст, където два нови горни зъба се отделяха от долните, потъмнели с годините като старо дърво.

Роза Крантата, дребна месеста топка — само корем и два късички крака, пееше от сутрин до вечер с пресипнал глас ту мръсни, ту сантиментални песни, разправяше някакви безкрайни и незначителни историйки и преставаше да говори само за да яде, а да яде — само за да започне пак да говори, беше вечно в движение,

гъвкава като катеричка, въпреки тлъстините и късите си лапички; смехът ѝ — порой от остри писъци, избухваше ту тук, ту там, в някоя спалня, на тавана, в кафенето, навсякъде, без никакъв повод.

Двете жени от долния етаж — Луиза, по прякор Кудкудячката, и Флора, наречена Люлката, понеже понакуцваше, първата винаги облечена като „Свободата“ с трицветна лента на кръста, а другата уж като испанка — с медни жълтици, които при всяко покуцване подскачаха в червените ѝ като морков коси — приличаха на готвачки, облечени като за маскарад. Същински ханджийски слугини, известни в пристанището под прякора двете Помпи, те бяха като всички жени от народа — ни по-хубави, ни по-грозни.

Благодарение на мъдрото умение да помирява и неизчерпаемото добро настроение на „госпожата“ между тези пет жени царуваше изпълнен с ревност, но рядко нарушаван мир.

Заведението, единствено в градеца, беше усърдно посещавано. „Госпожата“ бе съумяла да създаде толкова приличен порядък, държеше се тъй любезно, тъй услужливо, добросърдечността ѝ беше толкова известна, че тя бе обкръжена от своего рода уважение. Редовните посетители се стараеха да ѝ угодят и тържествуваха, когато им оказеше по-подчертано внимание. А когато се срещаха по работа през деня, те си казваха един другиму: „Довиждане до довечера, знаете къде, нали?“, както хората си казват: „В кафенето след вечеря, нали?“

С една дума, домът Телие беше едно разнообразие и рядко някой пропускаше всекидневната среща там.

Но една вечер към края на месец май господин Пулен, търговец на дървен материал и бивш кмет, пристигна пръв и намери вратата заключена. Фенерчето зад решетката не светеше; от заведението не се чуваше никакъв шум — то изглеждаше мъртво. Почука — отначало тихо, после по-силно и по-силно. Никой не се обади. Тогава той пое със ситни крачки нагоре по улицата и когато стигна на Пазарния площад, срещна господин Дювер, корабоприитежателя, който отиваше към същото място. Г-н Пулен се върна с него — пак напразно. Но внезапно край тях избухна силна глъчка и като заобиколиха къщата, те забелязаха тълпа английски и френски моряци, които удряха с юмруци по затворените капаци на кръчмата.

Двамата господа веднага избягаха, за да не се изложат, но ги спря тихо подвикване: „Пст...“ Беше господин Турнъово, търговецът на

риба, който ги бе познал и ги викаше. Те му разказаха каква е работата и той се огорчи, защото, като женен човек, баща на семейство и зорко следен, отиваше там само в събота вечер, „секуритатис кауза“, както обичаше да казва, намеквайки за съответните полицейски здравни мерки, чиято периодичност му бе разкрил приятелят му доктор Борд. Беше тъкмо неговата вечер, а сега той трябваше да се въздържа цялата следваща седмица.

Тримата мъже избиколиха чак към пристанището, срещнаха по пътя господин Филип, сина на банкера, редовен посетител на заведението, и господин Пемпес, бирника. И всички заедно се върнаха през Еврейската улица, за да опитат за последен път. Но побеснелите моряци бяха обсадили дома, хвърляха камъни, ревяха. Петимата клиенти от горния етаж побързаха да се махнат и тръгнаха да скитат из улиците.

Срещнаха и господин Дюпюи, застрахователния агент, а после — господин Вас, член на търговския съд. Започнаха дълга разходка, която ги изведе най-напред до вълнолома. Насядаха един до друг на гранитната ограда и се загледаха във водата, която се къдреше. В мрака по гребените на вълните проблясваше, за да изчезне почти веднага, сияйно бяла пяна, а морето се блъскаше в скалите и еднообразният му шум пълзеше в нощта по цялото протежение на стръмния бряг. След като тъжните скиталци поседяха известно време, господин Турнъво заяви:

— Неприятно.

— То се знае — додаде господин Пемпес.

И пак тръгнаха полека.

След като стигнаха до края на улицата, която върви в подножието на склона и се нарича Под гората, те завиха по дъсчения мост над „Вместилището“, минаха покрай железопътната линия и пак излязоха на Пазарния площад. Тук изведнъж между бирника господин Пемпес и търговеца на риба господин Турнъво започна препирня за някаква си неотровна гъба, която единият от тях твърдеше, че бил намерил из околностите.

Бяха раздразнени от досадата и щяха може би да стигнат и до бой, ако останалите не се бяха намесили. Разядосан, господин Пемпес си отиде, но веднага се надигна ново пререкание — между бившия кмет господин Пулен и застрахователния агент господин Дюпюи по

въпроса за заплатите на бирниците и допълнителните доходи, които те можели да си докарат. От двете страни започнаха да се сипят обиди, но в това време се разрази буря от ужасни викове и тълпата моряци, на които бе дотегнало напразното чакане пред затворения дом, изскочи на площада. Хванати подръка двама по двама, те образуваха проточено шествие и крещяха неистово.

Господата се прикриха под свода на една врата и ревящата орда отмина по направление на абатството. Дълго още се чуваше глъчката, която стихваше като отдалечаваща се буря, и пак настъпи тишина.

Ядосани един на друг, господин Пулен и господин Дюпюи тръгнаха в различна посока, без да се сбогуват.

Останалите четирима пак поеха и несъзнателно се отправиха към заведението Телие. То бе все така затворено, няма, непроницаемо. Някакъв спокоен и упорит пияница потропваше на прозореца на кръчмата и преставаше само колкото да повика тихо келнера Фредерик. Като видя, че не му отговарят, той реши да седне на прага и да чака по-нататъшните събития.

Господата щяха вече да си отидат, когато шумната тълпа моряци се появи в дъното на улицата. Френските моряци ревяха „Марсилезата“, английските — „Владей, Британийо“. Изведнъж те се втурнаха към стените на заведението, после техният оскотял поток пак пое към брега, където избухна бой между моряците от двете народности. При сбиването счупиха ръката на един англичанин и разбиха носа на един французин.

Човекът пред вратата сега плачеше, както плачат пияниците и разсърдените деца.

Най-сетне господата се разотидоха.

Постепенно спокойствието пак се възцари над размирения град. Тук-там от време на време все още се надигаше глас, после угасваше в далечината.

Само един човек продължаваше да скита — господин Турнъово, търговецът на риба, който беше отчаян, че ще трябва да чака до другата събота. Той нищо не разбираше и се надяваше на някаква случайност. Негодуваше, че полицията е позволила да бъде затворено току-така едно заведение от обществена полза, което тя надзирава и покровителства.

Той пак се върна. Започна да души край стените, опитваше се да открие причината; и забеляза, че под стряхата на външната врата е залепено обявление. Бързо запали клечка восъчен кибрит и прочете следните думи, написани с едър, неравен почерк: „Затворено по причина на първо причастие.“

Тогава той разбра, че няма какво да се прави и си тръгна.

Пияницата спеше, проснат напъряко на негостоприемния праг.

А на другия ден всички редовни посетители един след друг намериха предлог, за да минат по тази улица с книжа под мишница, така че да не се издадат, и с бегъл поглед четяха тайнственото съобщение: „Затворено по причина на първо причастие.“

II

Работата се състоеше в това, че „госпожата“ имаше брат дърводелец в родното си село Вирвил, департамента Йор. По времето, когато госпожата беше още ханджийка в Ивто, тя бе кръстила дъщерята на този си брат и я бе нарекла Констанс — Констанс Риве, тъй като и самата тя беше по баща Риве. Дърводелецът знаеше, че сестра му има добро положение и не я забравяше, макар че не се виждаха често, понеже и двамата бяха улисани в работата си, а освен това живееха далеч един от друг. Но понеже момиченцето щеше да навърши дванадесет години и тая година трябваше да приеме първото причастие, той се възползува от случая, за да се посближи със сестра си, и ѝ писа, че държи тя да присъствува на церемонията. Старите бяха умрели — лелята не можеше да откаже на кръщелницата си. Тя прие. Братът, който се наричаше Жозеф, се надяваше, че с постоянство може би ще съумее да я накара да направи завещанието си в полза на момиченцето, тъй като госпожата беше бездетна.

Занаятът на сестрата никак не го смущаваше, а и впрочем в селото никой не знаеше. Когато говореха за нея, казваха само: „Госпожа Телие си е гражданка във Фекан“, което позволяваше да се мисли, че тя живее от рентите си. От Фекан до Вирвил имаше не по-малко от двадесет мили, а за селските хора е по-трудно да прекосят двадесет мили земя, отколкото за цивилизования човек цял океан. Хората от Вирвил никога не бяха ходили отвъд Руан, а нищо не привличаше феканци в затънтеното селце с петстотин комина, загубено в равнината, числящо се към друг департамент. С една дума, никой нищо не знаеше.

Но денят на причастието приближаваше и „госпожата“ се намери в голямо затруднение. Тя нямаше помощничка и съвсем не беше склонна да остави дома макар и за един ден. Съперничеството между дамите от горния и долния етаж щеше неминуемо да избухне; освен това Фредерик положително щеше да се напие, а когато беше пиян, той пребиваше човека за нищо и никакво. Най-сетне тя реши да отведе целия си персонал освен келнера, когото освободи до по-другия ден.

Братът, до когото тя се допита, нямаше нищо против и прие да настани цялата компания за една нощ в дома си. И тъй, в събота сутринта експресът, който тръгва в осем часа, отнесе „госпожата“ и нейните спътнички в един второкласен вагон.

До Бъзвил пътуваха сами и бърбеха като свраки. Но тук се качиха двама съпрузи. Мъжът, стар селянин, облечен в синя риза с надиплена яка и широки ръкави, стегнати в китките и украсени със ситно извезана бяла шевица, носеше старинна висока шапка с избледнели до червеникаво косъмчета, които изглеждаха като настръхнали, и държеше в едната си ръка огромен зелен чадър, а в другата — голяма кошница, от която се подаваха главите на три разтревожени патици. Жената имаше кокоше лице с остър нос като човка и изглеждаше вцепенена в селската си носия. Тя седна срещу мъжа си и остана неподвижна, смаяна, че е попаднала сред толкова добро общество.

И наистина вагонът сякаш сияеше от ярки цветове. „Госпожата“, цялата в синьо, в синя коприна от главата до петите, бе наметната с шал от фалшив френски кашмир — червен, ослепителен, поразяващ. Фернанда се задъхваше в рокля на квадрати, чието елече, стегнато с усилията на всичките ѝ другарки, надигаше двойния разлюлян купол на огромната ѝ гръд, която изглеждаше като течна под платата.

Рафаела, с шапка с пера, подобна на птиче гнездо, носеше лилава рокля, посипана със златни пулчета — нещо ориенталско, което отиваше на еврейското ѝ лице. Роза Крантата в розова пола с големи волани приличаше на много дебело дете, на тлъсто джудже. А двете Помпи си бяха ушили странни облекла, сякаш направени от стари завеси, от ония стари завеси на едри цветя от времето на Реставрацията.

Щом в купето дойдоха и външни хора, дамите застанаха чинно и започнаха да говорят за възвишени неща, за да направят добро впечатление. Но в Болбек се появи един господин с руси бакенбарди, с пръстени и златна верижка. Той постави в мрежата над главата си няколко пакета, загърнати в непромокаема хартия. Изглеждаше шегобиец и добряк. Той поздрави, усмихна се и без стеснение попита:

— Гарнизона ли сменят дамите?

Тоя въпрос внесе неясно смущение сред групата. Най-сетне „госпожата“ се съвзе и отвърна сухо, за да отмъсти за засегнатата чест

на своите:

— Можете да бъдете по-вежлив.

Той се извини.

— Извинете, исках да кажа „манастира“.

„Госпожата“ не намери какво да отговори или може би помисли, че тая поправка е достатъчна, кимна достойно с глава и сви устни.

Тогава господинът, който седеше между Роза Крантата и стария селянин, започна да намига на трите патици, чиито глави се подаваха от кошницата, после, като усети, че е привлякъл вниманието на публиката, започна да гъделичка животните под човките, като им говореше смешни неща, за да разведри компанията:

— Ох, напуснали сме си блатото, ква, ква, ква, за да се запознаем с шиша, ква, ква, ква.

Нещастните животни извързваха глава, за да избягнат милувките, правеха ужасни усилия, за да изскочат от плетения си затвор. Изведнъж трите изкрепяха отчаяно: „Ква, ква, ква, ква!“ Тогава жените избухнаха в смях. Те се навеждаха, бутаха се, за да видят; безумно се заинтересуваха от патиците. А господинът удвои любезността, духовитостта и закачките си.

Намеси се и Роза и като се наведе над коленете на съседа си, целуна трите птици по човката. Веднага след това всички жени пожелаха да ги целунат, а господинът взимаше госпожите на коленете си, друсаше ги, щипеше ги. Изведнъж започна да им говори на „ти“.

Двамата селяни, по-объркани от птиците си, въртяха очи като безумни, без да смеят да мръднат, а по старите им набръчкани лица не се появяваше нито сянка от усмивка, те не трепваха.

Тогава господинът, който беше търговски пътник, шеговито предложи на дамите тиранти. Той взе един от пакетите и го разтвори. Това беше хитрина — пакетът съдържаеше жартиери.

Имаше от синя коприна, от розова коприна, от алена коприна, от тъмночервена коприна — с метални токички, представящи две позлатени и прегърнати амурчета. Жените се развикаха от радост и обзети от сериозността, в която изпада всяка жена, когато опипва тоалетни принадлежности, започнаха да разглеждат мострите. Те се съветваха помежду си с поглед или с кратък шепот, отговаряха си по същия начин, а „госпожата“ жадно опипваше чифт оранжеви жартиери

— по-широки, по-внушителни от останалите, истински жартиери за крака на съдържателка.

Господинът чакаше, таеше една мисъл.

— Хайде, котенцата ми, трябва да ги премерите — рече той.

Вдигна се буря от възклицания; жените стискаха полите между коленете си, сякаш се бояха от насилие. Той чакаше своя час спокойно. Заяви:

— Щом не щете, прибирам. — И хитро добави: — Подарявам един чифт, по избор, на всяка, която ги пробва.

Но те се изправиха достойно — не желаеха. Обаче двете Помпи изглеждаха толкова нещастни, че той им повтори предложението си. Особено се колебаеше Флора Люлката, видимо измъчвана от желание. Той я подкани:

— Хайде, моето момиче, малко по-смело! На, лилавите ще ти отиват на роклята.

Тогава тя се реши, вдигна полата си и показа крак като на краварка, обут в груб, развлечен чорап. Господинът се наведе и закачи жартиера най-напред под коляното, а после — над него; той леко гъделичкаше момата, а тя пискаше и се друсаше. Когато свърши, той й даде лилавия чифт и запита:

— Коя е следната?

Всички се развикаха:

— Аз, аз!

Той започна с Роза Крантата, която показва нещо безформено, кръгло, без глезен, същински салам, както казваше Рафаела. Фернанда получи комплимент от търговския пътник, който се възхити от нейните мощни стълпове. Посталите кокали на красивата еврейка имаха по-малък успех. Луиза Кудкудячката, за да се пошегува, покри господина с полите си и „госпожата“ беше принудена да се намеси, за да прекрати неприличната игра. Най-сетне и самата „госпожа“ протегна крака си — хубав нормандски крак, — тлъст, мускулест, и пътникът, изненадан и очарован като истински френски рицар, свали галантно шапка, за да поздрави тоя хубав крак.

Замръзнали в изумление, селяните поглеждаха изкосо, с едно око, и толкова приличаха на кокошки, че човекът с русите бакенбарди извика под носа им: „Ку-ку-ри-гу.“ Това предизвика нова буря от смях.

Старците слязоха в Мотвил с кошницата, патиците и чадърите си и се чу как, докато се отдалечаваха, жената каза на мъжа си:

— Пачаври някакви, все в тоя проклет Париж се мъкнат...

Шеговитият търговски пътник слезе в Руан, след като се държа толкова нахално, че „госпожата“ бе принудена да го скастри. Тя прибави като за поука:

— Така е, когато човек разговаря с първия срещнат...

В Оасел смениха влака и на една от следващите гари видяха господин Жозеф Риве, който ги чакаше с голяма каруца, пълна със столове и впрегната с бял кон.

Дърводелецът учтиво разцелува всички госпожи и им помогна да се качат в каруцата. Три от тях седнаха на три стола в дъното; Рафаела, „госпожата“ и брат ѝ — на три стола отпред, а Роза, за която нямаше стол, се настани как да е върху коленете на високата Фернанда. После колата потегли. Но щом конят подкара в тръс, каруцата така ужасно взе да друсва, че столовете се разиграха и пътничките започнаха да подскачат във въздуха насам-натам като кукли с изкривени от страх лица и викове на уплаха, които секваха при по-силно сътресение. Жените се залавяха за страничните дъски на колата, шапките им падаха на гърбовете, над носовете или се килваха към някое рамо. А белият кон все вървеше и вървеше, проточил глава и вирнал опашка — тъничка миша опашка без косми, с която от време на време се шибаше по бедрата. Жозеф Риве, проснал единия си крак върху стръката и прегънал другия под себе си, държеше юздите с високо вдигнати лакти, а от гърлото му час по час излизаше някакво хълцане, което караше кончето да наостря уши и да ускорява хода си.

От двете страни на пътя се разстилаха зелени поля. Тук-там цъфналата рапица разлюляваше като покривка жълтите си цветове и вятърът отнасяше надалеч техния здрав, силен, проникващ сладък мирис. Избуяли метличини подаваха сините си главички из ръжта и жените искаха да си накъсат, но господин Риве отказваше да спре. Понякога се мяркаше нива с толкова макове, че изглеждаше цялата опръскана с кръв. И сред тия равнини, изпъстрени от земните цветя, каруцата с белия кон минаваше в тръс, понесла сякаш и самата тя китка цветя с по-пламенни багри, понякога изчезваше зад големите дървета на някой чифлик и когато листакът свършеше, се появяваше отново, за да продължи разходката си с тоя товар ярко облечени жени,

който препускаше под слънцето сред зелените и жълти ниви, осеяни с червено и със синьо.

Когато стигнаха пред вратата на дърводелеца, удари един часът.

Бяха смазани от умора и пребледнели от глад, защото не бяха яли нищо, откакто бяха тръгнали на път. Госпожа Риве се спусна, помогна им да слязат една след друга, като ги целуваше, щом стъпеха на земята, и неуморно мляскаше снаха си, понеже искаше да я спечели изцяло на своя страна. Седнаха да ядат в дърводелницата, от която тезгяхите бяха махнати заради обеда на другия ден.

Хубав омлет, последван от печена наденица, с хубав шипящ сидър възвърна веселостта на всички. Риве си беше взел чаша, колкото да се чукне, а жена му прислужваше, готвеше, носеше паниците, отнасяше ги, шепнеше на ухото на всяка:

— Ще ви бъде ли достатъчно?

От дъските, наредени до стената, и от талаша, сметен на купчини в ъглите, се носеше аромат на прясно рендосано дърво, мирис на дърводелница, оня смолист дъх, който прониква до дъното на дробовете.

Поискаха да видят момиченцето, но то беше на черква и щеше да се върне чак вечерта.

Тогава компанията излезе да се поразходи из селото.

То беше съвсем малко село, пресечено от шосе. Няколко десетки къщи се редяха край тая единствена улица и в тях се помещаваха всички местни търговци: месарят, бакалинът, дърводелецът, кръчмарят, обуцарят и хлебарят. Църквата, която се намираше на края на тая своего рода улица, беше заобиколена от тясно гробище и цялата потънала в сянката на четири огромни липи, които растяха пред вратите ѝ. Тя беше без стил, изградена от дялан кремък, и завършваше с камбанария, покрита с плочи. Отвъд нея пак започваше поле, тук-там осеяно с дървета, които скриваха чифлиците.

За по-голяма важност Риве, макар че бе облечен в работните си дрехи, държеше сестра си подръка и тържествено я развеждаше. Жена му пък, силно развълнувана от златните нишки по роклята на Рафаела, се бе наредила между нея и Фернанда. Закръглената Роза ситнеше отзад с Луиза Кудкудячката и Флора Люлката, която куцукаше изнемощяла от умора.

Жителите излизаха на вратите, децата прекъсваха игрите си, под някоя повдигната завеса се мяркаше глава в басмена шапчица. Една почти сляпа старица с патерици се прекръсти като пред църковно шествие. Всеки следеше дълго с очи красивите градски госпожи, дошли от толкова далеч за първото причастие на момичето на Жозеф Риве. Огромното уважение се пренасяше и върху дърводелеца.

Когато минаваха пред църквата, чуха детско пеене: остри гласчета писукаха към небето някакъв химн. Но „госпожата“ не позволи да влязат, за да не смутят ангелчетата.

След като пообиколиха из полето и чуха поред имената на всички по-големи чифлици, колко дава земята и колко е добитъкът им, Жозеф Риве върна женското си стадо и го настани в дома си.

Мястото беше доста ограничено и те бяха разпределени по две в стая.

За тая нощ Риве остана да спи в работилницата върху талаша. Жена му щеше да дели леглото си със снахата, а в съседната стая Фернанда и Рафаела се настаниха заедно. За Луиза и Флора се намери място в кухнята върху един дюшек, постлан на земята, а Роза остана сама в едно тъмно килерче над стълбата досами входа на тясната стаичка, където тая нощ щеше да спи причастничката.

Когато момиченцето се прибра, жените го обсипаха с град от целувки. Всички искаха да го помилват с оная нежна излиятелност, с професионалния навик да се гаят, които ги бяха подтикнали да разцелуват патиците във влака. Всяка го взе на коленете си, порови русите му косици, притисна го в прегръдките си с буен и непринуден прилив на нежност. Кротко, цялото проникнато от набожност и сякаш затворено в себе си от опрощаването на греховете, детето понасяше милувките им търпеливо и съсредоточено.

Тъй като денят беше изморителен за всички, легнаха си веднага след вечеря. Безграничната тишина на полята, която ти се струва почти свещена, обгръщаше селцето, спокойна, проникваща тишина, достигаща до звездите. Жените, свикнали на бурните вечери в публичния дом, бяха развълнувани от това няма спокойствие на заспалото поле. Те чувствуваха тръпки по тялото си — не от студ, а тръпки от самота, които идваха сякаш от неспокойните им и смутени сърца.

Когато бяха вече две по две в леглата си, те се прегърнаха, като че ли за да се защитят от нахлуването на спокойния и дълбок сън на земята. Но Роза Крантата, останала сама в тъмния килер и непривикнала да спи с празни прегръдки, почувствува, че я обхваща неясно и мъчително вълнение. Тя не можеше да намери сън и се въртеше в леглото, когато чу зад дървената преграда до главата си леки хлипания, сякаш плачеше дете. Изплашена, тя тихичко повика. Беше момиченцето, което спеше винаги в стаята на майка си и сега се страхуваше в тясната си стаичка.

Зарадвана, Роза стана и тихо, за да не разбуди някого, отиде да вземе детето. Доведе го в топлото си легло, притисна го до гърдите си, целуваше го и го галеше, обсипа го с несдържаните си милувки, после се успокои и заспа. И до разсъмване детето, което щеше да се причестява за първи път, спа, сложило глава на голата гръд на проститутката.

Още в пет часа малката черковна камбана заби с все сила за утринната и събуди дамите, които обикновено спяха до обяд — единствената им почивка след нощната умора. Хората от селото бяха станали вече. Жените загрижено ходеха от врата на врата, разговаряха оживено, внимателно разнасяха къси колосани като картон муселинени рокли или огромни свещи, превързани по средата с копринени панделки със златни ресни и нарязани там, където трябваше да се държат. Слънцето вече блестеше високо в съвсем синьото небе, което още пазеше към хоризонта леко розова отсянка — като избледняла следа от зората. Цели семейства кокошки се разхождаха пред къщите си и тук-там някой черен петел вдигаше увенчаната си с пурпур глава, пляскаше с криле и надаваше до възбог металически вик, който другите петли повтаряха.

Пристигаха брички от съседните общини и разтоварваха пред праговете високи нормандки в тъмни рокли, с шалчета, кръстосани на гърдите и забодени със старинни сребърни брошки. Мъжете си бяха облекли сините връхни престилки над новите рединготи или над старите фракове от зелено сукно, чиито опашки се подаваха отдолу.

Когато конете бяха вкарани в оборите, по цялата главна улица се образува двойна редица селски коли — талиги, кабриолети, брички, каруци с пейки, коли от всички видове и от всички епохи, навели носове или пък задниците си към земята, със стръки към небето.

Къщата на дърводелеца бе изпълнена с шетня като кошер. Дамите, по ризи и по фусти, с пуснати на гърбовете редки, къси коси, сякаш избелели и разядени от употреба, бяха заети с обличането на детето.

Момиченцето, изправено на една маса, стоеше неподвижно, докато госпожа Телие ръководеше операцията на своя подвижен батальон. Измиха го, сресаха го, облякоха го и с помощта на множество карфици подредиха гънките на роклята му, стегнаха широката талия, придадоха изящество на дрехата. После, когато всичко се свърши, накараха клиентката си да седне и ѝ заръчаха вече да не мърда. А развълнуваното стадо жени се затече да се наконти на свой ред.

Камбаната на черквичката пак заби. Нейният крехък звън на бедна камбана се издигаше, губеше се в небето, като слабичък гласец, и бързо се сливаше със синия безкрай.

Причастниците излизаха от вратите и отиваха към общинското здание, в което се помещаваха двете училища и кметството — на края на селото, докато „божият храм“ заемаше другия край.

В празнични дрехи, с неловък израз на лицата и непохватни движения на вечно приведените над работата тела, родителите вървяха след хлапетата. Момиченцата се губеха сред облак белоснежен тюл, като разбита сметана, а малките мъжлета с напомадени коси приличаха на келнери в зародиш и вървяха разкрачени, за да не омърсят черните си панталони.

Чест беше за всяко семейство детето им да бъде съпровождано от голям брой роднини, дошли отдалеч; затова и тържеството на дърводелеца беше пълно. Полкът Телие, със съдържателката начело, следваше Констанс — бащата водеше подръка сестра си, майката вървеше до Рафаела, Фернанда с Роза, а двете Помпи заедно и групата се проточи тържествено, като щаб в парадна униформа.

Впечатлението, което те предизвикаха в селото, беше поразяващо.

В училището момчетата се наредиха под шапчицата на калугерката, момчетата — под шапката на учителя, красив представителен мъж, запяха някакъв химн и потеглиха.

Начело — момчетата, като проточиха редиците си между двата реда разпрегнати коли, момичетата следваха в същия ред, а местните

жители отстъпиха от уважение първото място на градските госпожи и наредени по три отляво и три отдясно, те тръгнаха непосредствено след момиченцата и продължиха двойната редица на процесията, с дрехи като сноп ярки бенгалски огньове.

Влизането им в църквата забърка населението. Хората се притискаха, обръщаха се, бутаха се, за да ги видят. Набожните жени говореха почти високо, смаяни от зрелището, което представяха госпожите, облечени в дрехи, по-пъстри от стихарите на черковните певци. Кметът им предложи своя чин — първият отдясно зад хора, и госпожа Телие се настани на него със снаха си, Фернанда и Рафаела, а Роза Крантата, двете Помпи и дърводелецът заеха втория.

Мястото в църковния хор бе изпълнено с коленичили деца — момичетата от едната страна, момчетата от другата, и дългите свещи, които те държаха, приличаха на копия, наклонени на различни страни.

Пред аналоя стояха трима мъже и пееха с пълен глас. Те удължаваха безкрайно звучните латински срички, проточваха „амин“ с неопределени а-а, а змиевидната тръба им пригласяше с единствената си нескончаема нота, която излизаше като рев от широката уста на медния инструмент. Отвърщаше пискливият глас на някакво дете, от време на време един свещеник с четириъгълна шапчица на главата ставаше от трона, измърморваше нещо и пак сядаше и тримата псалтове отново подхващаха, впили поглед в дебелия разтворен пред тях псалтир, облегнат на разперените крила на един дървен орел, прикрепен на подвижна ос.

После настъпи мълчание. Всички присъстващи с единно движение коленичиха и свещеникът, който щеше да отслужи литургията, се появи — стар, достопочтен, с побелели коси, наведен над потира, който държеше в лявата си ръка. Пред него вървяха две момчета в дълги червени дрехи, а отзад — тълпа от псалтове с груби обувки, които застанаха от двете страни на хора.

Сред дълбокото мълчание проехтя звънче. Божествената служба започваше. Свещеникът бавно се движеше пред златната дарохранителница, коленичеше и пееше със слаб, треперлив от старост глас подготвителните молитви. Той млъкна и изведнъж избухнаха всички певци и тръбата, запяха и някои мъже в църквата с по-тих, по-скромнен глас, както подобава на миряни.

Внезапно от всички гърди и от всички сърца към небето се издигна „Кирие елейсон“. Прашинки и парченца разядено дърво се посипаха от стария свод, разтърсен от избухването на тия викове. Слънцето, което биеше право върху плочите на покрива, превръщаше църквичката в пещ; и някакво голямо вълнение, някакво тревожно очакване, приближаването на неизразимото тайнство караше да се свиват сърцата на децата, да се стягат гърдите на майките им.

Свещеникът, който за малко бе поседнал, се отправи пак към олтара и гологлав, с посребрени коси, с треперещи движения вече пристъпваше към свръхестественото действие.

Той се обърна към паството и с протегнати ръце произнесе:

— *Orate, fratres!* (Молете се, братя!)

Всички се молеха. Сега старият свещеник мърмореше тихичко тайнствените и върховни слова; внезапно звънчето изби няколко пъти едно след друго; коленичилата тълпа призоваваше бога; децата изнемогнаха в безмерно вълнение.

Тогава Роза, опряла чело на ръцете си, внезапно си спомни за своята майка, за църквата в родното село, за първото си причастие. Стори ѝ се, че се е върнала към оня ден, когато и тя беше такава малка, потънала в бялата си рокля, и се разплака. Тя плачеше отначало тихичко: бавни сълзи бликаха изпод клепачите ѝ, после заедно със спомените нарасна и вълнението — жилите ѝ се издуха, сърцето ѝ се разтуптя и тя се разхълца. Извадила беше кърпичката си, бършеше очите си, затискаше носа и устата си, за да не вика, но напразно; някакво хриптене излезе от гърдите ѝ и две други дълбоки, сърцераздирателни въздишки ѝ отговориха, защото двете ѝ съседки Луиза и Флора, прихлупили глави до нея, обзети от същите далечни спомени, ридаеха с поройни сълзи.

Но понеже сълзите са заразителни, „госпожата“ на свой ред скоро почувствува как очите ѝ овлажняват, обърна се към снаха си и видя, че всички на чина плачат.

Свещеникът възсъздаваше тялото господне. Прострени на плочите в някакъв религиозен страх, децата лежаха без мисъл, а в църквата тук-там някоя жена — майка или сестра, обхваната от странната заразителна сила на острите преживявания, развълнувана от тъй прекрасните госпожи, които бяха коленичили и се тресяха в

тръпки и ридания, мокреше басмената си кърпа на квадрати и с лявата ръка силно притискаше разтуптяното си сърце.

Като искра, която възпламенява цяла нива с узряло жито, сълзите на Роза и на другарките ѝ обхванаха в едно мигновение цялата тълпа. Мъже, жени, старци, момците в нови ризи — след малко всички плачеха, а над главите им сякаш витаеше нещо свръхчовешко, някаква широко разстлана душа, огромният дъх на някакво невидимо и всемогъщо същество.

Тогава в църковния хор прозвуча кратък сух звук — калугерката чукаше по молитвеника си и даваше знак да започне причестяването, и тръпнещи в божествена треска, децата се приближиха до светите дарове.

Цяла редица коленичиха. Старият свещеник държеше в ръка позлатения сребърен потир, минаваше пред тях и им поднасяше с два пръста светата нафора — Христовото тяло, изкуплението на света. Затворили очи, пребледнели, те отваряха сгърчените си устни с нервна гримаса, а дългата покривка, просната под брадичките им, потръпваше като вода, която тече.

Внезапно в църквата се понесе някаква лудост — шум на обезумяла ликуваща тълпа, буря от ридания и сподавени викове премина като напор на вятър, който огъва горите. А свещеникът стоеше прав, неподвижен, с нафора в ръка, вцепенен от вълнение, и си казваше: „Бог, бог е сред нас и изявява присъствието си, откликва се на моя зов и слиза над коленичилиия свой народ“, не намираше думи и в неударим устрем към небето мърмореше забъркани молитви — молитви на душата.

Той свърши причестяването в такова религиозно вълнение, че краката му се огъваха и след като и сам пи от кръвта господня, се унесе в страстна благодарствена молитва.

Зад него народът малко по малко се успокояваше. Псалтовете, с повишено от бялата дреха достойнство, се отдръпнаха с не толкова сигурен, още задавен глас, та дори и тръбата беше като пресипнала, сякаш и самият инструмент беше плакал.

Тогава свещеникът издигна ръце, даде знак да млъкнат, мина между двете редици участници, потънали в щастлив унес, и се приближи до решетката пред хора.

Присъстващите бяха насядали сред шум от разместени столове и сега всички високо се секнеха. Щом забелязаха свещеника, хората затихнаха и той започна да говори с много нисък, колеблив, дрезгав глас:

— Мои скъпи братя, скъпи мои сестри, деца мои, благодаря ви от дъното на сърцето си: преди малко вие ми дарихте най-голямата радост в моя живот. Чух как в отговор на моя зов господ слезе над нас. Той дойде, той беше тук, сред нас; той изпълни душите ви, накара да избликнат сълзи от вашите очи. Аз съм най-стариият свещеник в епархията, днес аз съм също така и най-щастливият. Сред нас се извърши чудо, истинско, велико, върховно чудо. Докато Исус Христос проникваше за първи път в телата на тези деца, светият дух, небесната птица, дъхът господен слезе над вас, обзе ви, хвана ви, прегъна ви, както се прегъват тръстики под напора на вятъра.

После, с по-ясен глас, той продължи, като се обръщаше към двете скамейки, на които се намираха гостенките на дърводелеца:

— Благодаря най-вече вам, скъпи мои сестри, на вас, които дойдохте от толкова далече и чието присъствие между нас, чиято очебийна вяра, чието толкова живо благочестие бяха за всички ни един спасителен пример. Вие сте назидание за моето паство, вашето вълнение съгря сърцата. Без вас може би този велик ден не щеше да приеме такъв наистина божествен облик. Понякога е достатъчно да има една-единствена избрана овца, за да реши господ-бог да слезе над стадото.

Гласът му започна да спада. Той добави:

— Желая ви божията благодат. Амин! — и се отправи към олтара, за да довърши службата.

Сега вече хората бързаха да си вървят. Дори и децата се раздвижиха, уморени от толкова продължителното душевно напрежение. Впрочем те бяха гладни, а и родителите малко по малко си отиваха, без да дочакат последното евангелие, за да довършат приготвленията за обед.

При изхода настъпи кратка суматоха, шумна суматоха, глъч от кресливи гласове, в които се долавяше напевното нормандско наречие. Народът беше образувал две редици и когато децата се появиха, всяко семейство се спусна към своето дете.

Констанс беше хваната, заобиколена от всички жени на дома, които я разцелуваха. Особено Роза не преставаше да я прегръща. Най-сетне тя я хвана за едната ръка, госпожа Телие — за другата. Рафаела и Фернанда повдигнаха дългата ѝ муселинена пола, за да не се влачи в праха, а Луиза и Флора заедно с госпожа Риве завършваха шествието и детето, съсредоточено, цяло проникнато от бога, когото носеше в себе си, потегли сред тая почетна свита.

Тържественият обед бе сложен в работилницата върху дъски, поставени на магаренца.

През отворената врата, която гледаше към улицата, проникваше веселието на селото. Навсякъде пируваха. През всеки прозорец се виждаха насядали около масите празнично облечени хора, от къщите долитаха весела глъч и шеги. Селяните, по риза, пиеха с пълни чаши чист сидър, а на всяка маса се виждаха по две деца — тук две момиченца, там две момченца, които обядваха в семейството на едно от тях.

От време на време сред тежката обедна омара някоя бричка пресичаше селото със скокливия тръс на старо конче, а човекът, който караше по риза, хвърляше завистлив поглед към всичкото това обилие по трапезите.

В дома на дърводелеца веселието запазваше известна сдържаност, следа от тазсутрешното вълнение. Само Риве се беше разпуснал и пиеше без мярка. Госпожа Телие час по час поглеждаше часовника, защото, за да не оставят заведението два дена поред затворено, те трябваше да вземат влака от 3 ч. 55 м., който щеше да ги отведе привечер във Фекан.

Дърводелецът правеше всичко възможно, за да отвлече вниманието на гостенките си и да ги задържи до другия ден, но „госпожата“ не се оставяше да ѝ повлияе. Тя никога не се шегуваше, когато ставаше дума за работа.

Веднага след кафето тя заповяда на питомките си бързо да се приготвят, после се обърна към брат си:

— А ти ще впрегнеш още сега! — и отиде да свърши последните си приготовления.

Когато слезе, снаха ѝ я чакаше, за да ѝ поговори за момиченцето, и те дълго разговаряха, без да решат каквото и да било. Лицемерно развълнувана, селянката вече свършваше, а госпожа Телие, която

държеше детето на коленете си, все още не казваше нищо положително, даваше неопределени обещания: детето нямало да остане така, имало време, пак щели да се видят.

А колата все още не пристигаше и жените не слизаха. Отгоре се чуваха викове, смехове, глъчка, пляскане с ръце. Тогава съпругата на дърводелеца отиде в яхъра, за да види дали колата е впрегната, а „госпожата“ най-сетне се качи горе.

Много пиян и полуразсъблечен, Риве се опитваше, но напразно, да изнасили Роза, която припаднаше от смях. Двете Помпи го дърпаха за ръцете и се опитваха да го успокоят, възмутени от тая сцена след сутрешната церемония, но Рафаела и Фернанда се превиваха от смях, държаха се за хълбоците, насъскваха го и пискаха пронизително при всяко безполезно усилие на пияния. Побеснял, зачервен, целият разпасан, мъжът яростно се теглеше и разтърсваше вкопчилите се в него жени, дърпаше с все сили полата на Роза и мърмореше:

— Не искаш, а, мръснице!

Но възмутена „госпожата“ хвана брат си за раменете и го изхвърли навън толкова силно, че той се блъсна о стената.

Миг след това го чува да си полива главата на помпата в двора и когато се яви с колата, той вече беше съвсем успокоен.

Тръгнаха на път, както предния ден, и бялото конче запрепуска с бързата си и игрива стъпка.

Под палецото слънце задрямалата по време на обедата радост отново се върна. Сега жените се забавляваха от клатушканията на каруцата, блъскаха столовете на съседките си, час по час избухваха в смях, развеселени между другото и от напразните усилия на Риве.

Обилна светлина изпълваше полето, премрежваше погледа, а колелетата вдигаха две бразди прах, който дълго се виеше над пътя зад колата.

Изведнъж Фернанда, която обичаше музиката, помоли Роза да попее и тя смело подхвана „Дебелият свещеник от Мьодон“. Но „госпожата“ веднага я пресече, понеже намираше, че песента недотам подобава за ден като тоя.

— По-скоро ни изпей нещо от Беранже.

Тогава Роза се поколеба за миг, избра и запя с похабения си глас песента за „Бабата“.

*Веднџж на именния си ден
баба изпи два прџста чисто вино
и ни каза, като клатеше глава:
„Колко любовници сџм имала аз някога!
Колко ми е жал
за пълните рџце,
за хубавите ми крака
и за отлетялото време!“*

И хорџт на жените, рџководен от самата „госпожа“, поде:

*Колко ми е жал
за пълните рџце,
за хубавите ми крака
и за отлетялото време!*

— Бива си я — заяви Риве, завладян от ритџма на песента.
Веднага след това Роза продължи:

*Че как, майко, не сте ли била примерна?
— Не, да ви кажa право! И още на петнадесет
години
научих да си служа сџс съблазните си
и нощем никога не спях.*

Всички заедно изреваха припева, а Риве удряше с крак по стрџката и с юздите отмерваше такта по гџрба на бялото конче, а то, сякаш увлечено от ритџма, потегли в галоп, в буен галоп, и събори дамите една върху друга накуп в дџното на колата.

Те станаха, смееха се като луди. И песента продължи; ревяха, та се късаха из полето, под палецото слџнце, сред зреещите жита и бесния ход на кончето, което сега препускаше при всяко подемане на

припева и изкарваше по сто метра в галоп за голяма радост на пътничките.

От време на време някой каменотрошач се изправяше и гледаше през мрежестата си маска побеснялата и ревяща каруца, която се носеше сред праха.

Когато слязоха пред гарата, дърводелецът се разнежи:

— Жалко, че си отивате, добре щяхме да се повеселим!

„Госпожата“ му отговори разумно:

— За всяко нещо си има време, не може само да се весели човек!

Тогава една мисъл осени ума на Риве:

— Я, че аз ще ви дойда на гости във Фекан идния месец — каза той и погледна хитро Роза с блестящ коцкарски поглед.

— Хайде — каза в заключение „госпожата“, — трябва да бъдеш разумен. Като искаш, ела, но няма да правиш глупости!

Той не отговори, но понеже вече се чуваше свирката на влака, започна да целува всички поред. Когато стигна до Роза, той с настървение затърси устата ѝ, но тя се смееше със стиснати устни и му се изплъзваше с рязко движение встрани. Той я държеше в прегръдките си, но не можеше да ѝ надвие — пречеше му големият камшик, който бе останал в ръката му, и той отчаяно го размахваше зад гърба на жената.

— Пътниците за Руанда се качват във влака! — извика чиновникът.

Качиха се.

Раздаде се тънко изсвирване, повторено веднага от мощния рев на машината, която шумно избълва първата струя пара, докато колелата започнаха да се въртят бавно, с видимо усилие.

След като излезе от гарата, Риве изтича до бариерата, за да види още веднъж Роза, и докато край него минаваше влакът, пълнен с човешката си стока, той взе да плющи с камшика, като подскачаше и пееше с цяло гърло:

*Колко ми е жал
за пълните ръце,
за хубавите ми нозе
и за отлетялото време!*

После се загледа в отдалечаващата се бяла кърпичка, която някой размахваше.

III

Те спаха до пристигането си мирния сън на спокойната съвест. И когато освежени и отпочинали се прибраха у дома за вечерната си работа, „госпожата“ не можа да се сдържи да не каже:

— Все едно, вече ми беше домъчняло за в къщи.

Набързо се навечеряха, после пак облякоха бойните одежди и зачакаха обикновените си посетители, а запаленото фенерче, малкото фенерче като пред Богородицата, показваше на минувачите, че стадото се е завърнало в кошарата.

Новината се пръсна мигновено, кой знае как, кой знае от кого. Господин Филип, банкерският син, стигна дотам в любезността си, че предупреди с бързо писмо г. Турнъово, който беше пленник на своето семейство.

У търговеца на риба имаше, както всеки неделен ден, неколцина братовчеди на вечеря и тъкмо когато пиеха кафето, се яви някакъв мъж с писмо в ръка. Силно развълнуван, господин Турнъово счупи печата и пребледня — на листа бяха написани тия единствени думи с молив:

Товарът от моруни се намери; корабът се завърна в пристанището; добра сделка за вас. Елате бързо.

Той пребърка джобовете си, даде двадесет сантима на пратеника и като се изчерви внезапно до ушите, каза:

— Трябва да изляза. — И подаде на жена си краткото и тайнствено писъмце.

После позвъни и когато слугинята дойде, заповяда:

— Дрехата ми, бързо, бързо, и шапката!

Щом се намери на улицата, той се затича, като си подсвиркваше, и нетърпението му беше толкова голямо, че пътят му се видя двойно по-дълъг.

Заведението Телие имаше празничен вид. На долния етаж шумните гласове на мъжете от пристанището вдигаха оглушителна

врява. Луиза и Флора не знаеха вече на кого да се отзоват, пиеха с едного, с другото и повече от когато и да било си заслужи прякора „двете Помпи“. От всички страни ги викаха едновременно, те не успяваха да се справят с работата си — нощта се очертаваше изпълнена с труд.

Още от девет часа групата от първия етаж беше в пълен състав. Господин Вас — търговският съдия, признатият, но платоничен поклонник на „госпожата“, тихичко разговаряше в един ъгъл с нея и двамата се усмихваха така, сякаш бяха готови да се споразумеят по някакъв въпрос. Господин Пулен — бившият кмет, държеше Роза на кон върху коленете си, а тя, лице с лице срещу него, шареше с късите си ръце в белите му бакенбарди. Под вдигнатата пола от жълта коприна се показваше част от голо бедро и се очертаваше върху черното сукно на панталона, а червените чорапи бяха стегнати със сини жартиери, подарък от търговския пътник.

Дългата Фернанда, проснала се на софата, бе поставила краката си на корема на господин Пемпес, бирника, а тялото ѝ лежеше върху жилетката на господин Филип, на чийто врат тя бе увесила дясната си ръка, докато в лявата държеше цигара.

Рафаела преговаряше за нещо с господин Дюпюи, застрахователен агент, и завърши с думите:

— Да, миличък, довечера, съгласна...

После направи сама една бърза валсова обиколка през салона и извика:

— Тая вечер, каквото искате!

Вратата внезапно се отвори и господин Турнъво застана пред тях. Избухнаха възторжени викове: „Да живее Турнъво!“, и Рафаела, която все още се въртеше, се хвърли на гърдите му. Той я сграбчи в мощна прегръдка и без да каже дума, я вдигна като перо от земята, пресече салона, стигна до вратата в дъното и сред ръкопляскания изчезна по стълбите към спалните с живия си товар.

Роза, която разпалваше стария кмет, като го целуваше едно след друго и същевременно го дърпаше за бакенбардите, за да държи главата му права, се възползува от примера.

— Хайде и ти като него — каза тя.

Тогава старчето стана, оправи жилетката си и последва жената, като бъркаше в джоба, където се гушеха парите му.

Фернанда и „госпожата“ останаха сами с четиримата мъже и господин Филип извика:

— Черпя шампанско! Госпожо Телие, пратете да донесат три бутилки!

Тогава Фернанда го прегърна и му каза на ухото:

— Посвири ни да потанцуваме, искаш ли, а?

Той стана и като се настани пред старинния клавесин, който дремеше в един ъгъл, извлече някакъв валс, някакъв пресипнал, сълзлив валс от стенещата утроба на инструмента. Високата жена притисна бирника, „госпожата“ се отпусна в ръцете на господин Вас и двете двойки започнаха да се въртят, като се целуваха. Господин Вас, който на времето си бе танцувал в доброто общество, правеше изящни движения, а „госпожата“ го гледаше със запленени очи, с очи, които отговарят по-дискретно и по-сладко „да“, от която и да било дума!

Фредерик донесе шампанското. Първата тапа изхвърча и господин Филип изсвири покана за кадрил.

Четиримата изпълниха танца по светски — прилично, достойно, с маниери, поклони и поздрави.

След това започнаха да пият. Тогава се появи господин Турнъво — доволен, облекчен, светнал. Той извика:

— Не знам какво ѝ е на Рафаела, но тая вечер тя е свършена.

Поднесоха му чаша вино, той го изпи на един дъх и прошепна:

— Какъв лукс, дявол да го вземе!

Веднага след това господин Филип започна някаква игрива полка и господин Турнъво се завъртя с красивата еврейка, като я държеше във въздуха, без да я оставя да се докосне до пода. Господин Пемпес и господин Вас се впуснаха в танца с нов устрем. От време на време някоя двойка се спираше пред камината, за да изпие жадно чаша пенливо вино; танцът заплашваше да продължи безконечно, когато Роза открехна вратата със свещник в ръка. Беше с разпуснати коси, по пантофи, по риза, цялата възбудена, цялата заруменена.

— Искам да танцувам! — викна тя.

— А старчето ти? — попита Рафаела.

— Той ли? Спи вече. Той веднага заспива — разсмя се Роза.

Тя хвана господин Дюпюи, който седеше незает на канапето, и полката започна отново.

Но бутилките бяха празни.

— Аз плащам една — заяви господин Турнъово.

— И аз — съобщи господин Вас.

— Аз също — заключи господин Дюпюи.

Тогава всички изръкопляскаха.

Веселието се организираше, превръщаше се в истински бал. От време на време Луиза и Флора също се качваха набързо горе и изкарваха няколко валсови стъпки, докато техните клиенти долу проявяваха нетърпението си. После пак се връщаха тичешком в кръчмата, а сърцата им се изпълваха със съжаление.

В полунощ все още танцуваха. От време на време някоя от жените изчезваше и когато я потърсеха за танц, изведнъж забелязваха, че и някой от мъжете липсва.

— Откъде идвате? — попита шеговито господин Филял тъкмо в момента, когато господин Пемпес се връщаше с Фернанда.

— Ходихме да видим как спи господин Пулен — отвърна бирникът.

Шегата има огромен успех; всички започнаха да се качват поред, за да видят как спи господин Пулен с една или друга от госпожиците, които тая нощ се показваха невъобразимо любезни. „Госпожата“ затваряше очи: тя дълго се уединяваше с господин Вас из кътчетата на салона, сякаш за да уточнят уредена вече работа.

Най-сетне в един часа двамата женени мъже господин Турнъово и господин Пемпес, заявиха, че си отиват, и пожелаха да уредят сметката си. Хванаха им само шампанското, и то по шест франка бутилката вместо по десет, каквато беше обикновената цена. А когато те се удивиха от тая щедрост, „госпожата“ им отвърна със светнало лице:

— Не всеки ден е празник.

МАЈКАТА РОК

I

Селският раздавач Медерик Ромпел, когото местните хора наричаха по свойски Медери, излезе в обичайния час от пощата в Роюи-льо-Тор. След като премина през малкото градче с широката крачка на стар пехотинец, той първо прекоси ливадите на Вийом, за да стигне брега на Брендий, откъдето по течението на реката щеше да отиде до селото Карвлен и да започне раздаването на писмата.

Вървеше живо край тясната, бърза река, която се пенеше, шумеше и клокочеше в обраслото си с треви корито под свод от върби. Около големите камъни, които препречваха течението, водата се надигаше и образуваше нещо като вратовръзка, която завършваше с възел от пяна. На места под покрива от зеленина, под листака и пълзящите растения се чуваше бучене, едновременно ядовито и нежно, което се носеше от понякога невидимите водопадчета, пръснати по течението; по-нататък стръмните брегове се разширяваха и образуваха спокойно езерце, където плуваха пъстърви между водораслите, които се вият като зелена коса по дъното на тихите потоци.

Медерик крачеше, без да вижда нищо, и си мислеше: „Първото писмо е за семейство Поаврон, после имам едно за господин Ренарде; следователно трябва да мина през бранището.“

Синята му риза, пристегнатата в кръста с черен кожен колан, се появяваше бързо и равномерно на зеления фон на върбите, а бастунът му — дебела тояга от див чимшир — следваше движенията на краката му.

И така, той премина Брендий по мостчето, което представляваше ствол на дърво, прехвърлено през реката; за перило служеше въже, завързано за два кола, забити на двата бряга.

Бранището, което беше собственост на кмета на Карвлен, господин Ренарде, най-едрия земевладелец в този край, се простираше на половин левга по левия бряг на реката, която служеше за граница на този огромен свод от листа. Дърветата бяха стари, грамадни, прави като стълбове. Край самата река, огрявани от топлите слънчеви лъчи, бяха поникнали високи храсти, но навътре, в старата гора, имаше само

мъх, гъст, нежен, мек мъх, който изпълваше неподвижния въздух с лека миризма на плесен и сухи клони.

Медерик забави крачките си, свали черната си, украсена с червен галон фуражка и изтри запотеното си чело, понеже в ливадите беше вече горещо, въпреки че още нямаше осем часа.

Тъкмо си беше сложил отново фуражката и бе ускорил крачка, когато до дънера на едно дърво забеляза ножче, малко детско ножче. Вдигайки го, видя и един напръстник, а две крачки по-далеч — игленик.

Той прибра тези неща и си каза: „Ще ги дам на господин кмета.“ Продължи пътя си, но сега вече по-добре си отваряше очите, очаквайки да намери още нещо.

Внезапно спря рязко, като че ли се беше блъснал в дървена преграда; на десет крачки пред него върху мъха лежеше простряно по гръб съвършено голо детско тяло. Беше момиченце, около дванадесетгодишно. Ръцете му бяха протегнати встрани, краката му — разтворени, лицето, покрито с носна кърпа. Бедрата му бяха изцапани с малко кръв.

Медерик започна да пристъпва на пръсти, с широко разтворени очи, като че ли го беше страх да не направи шум, като че ли се боеше от някаква опасност.

Какво беше това? Спеше ли това дете? После размисли, че човек не ляга да спи съвсем гол под хладната сянка на дърветата в седем и половина сутринта. Значи, детето е мъртво! Извършено е престъпление! При тази мисъл студени тръпки полазиха по гръба му, въпреки че бе ходил на война. В този край убийства ставаха толкова рядко — особено пък убийства на деца, — че той не можеше да повярва на очите си. По тялото нямаше никакви рани, нищо друго освен съсирената кръв на крака. Как ли беше убито?

Той застана съвсем близо до момичето и облегат на бастуна си, започна да го разглежда. Сигурно го познаваше, тъй като познаваше всички хора в този край, но понеже не можеше да види лицето му, не можеше да отгатне кое е. Наведе се, за да повдигне кърпата, която покриваше лицето му, но така и остана, с протегнатата ръка, възпрян от една мисъл.

Имаше ли право да промени каквото и да било в положението на трупа, преди съдът да направи оглед. Той си представяше

правосъдието като някакъв генерал, от чието зорко око не убягва нищо и за когото едно изгубено копче има същото значение, както удар с нож в корема. Под тази кърпа може би се криеше най-главното доказателство, може би тя беше вещественото доказателство, което щеше да загуби от стойността си, ако неумела ръка го докосне.

Тогава се изправи, решен да изтича при господин кмета, но друга мисъл отново го прикова на място. Ако момиченцето случайно беше още живо, не можеше да го изостави така. Той коленичи полека, доста далеч от него, за да не размести нещо, и докосна крака му с ръка. Беше студен, вледенен от тази злокобна хладина, която прави мъртвата плът тъй страшна и която не оставя никакво съмнение. Както по-късно сам разказваше, при този допир сърцето му се обърнало и слюнката пресъхнала в устата му. Той рязко се изправи и се затича през гората към къщата на господин Ренарде.

Тичаше с равни крачки, със свити юмруци, притиснал под мишница бастуна си, и с наведена напред глава; кожената му чанта, пълна с писма и вестници, се удряше равномерно в хълбока му.

Жилището на кмета се намираще на края на гората, която той използваше като парк. Езерцето, което Брендий образуваше на това място, миеше единия ъгъл на къщата.

Тя беше голяма, четвъртита, иззидана от сиви камъни и много стара — някога беше издържала обсади; завършваше с огромна кула, висока двадесет метра, построена в самата вода.

Едно време от върха на тази крепост са наблюдавали цялата околност. Наричаха я, кой знае защо, кулата на лисицата. По всяка вероятност от това наименование произхождаше и името Ренарде^[1], което носеха собствениците на това имение; както казваха, то било повече от двеста години притежание на едно и също семейство. А Ренарде бяха от тази буржоазия, считана почти за аристокрация, която често се срещаше в провинцията преди Революцията.

Раздавачът се втурна в кухнята, където в този момент закусваха слугите, и извика:

— Стана ли вече господин кметът? Трябва веднага да говорим с него!

Тъй като Медерик беше човек с тежест и авторитет, слугите веднага разбраха, че се е случило нещо сериозно.

Обадиха на господин Ренарде и той заръча да доведат раздавача при него. Блед и задъхан, с фуражка в ръка, Медерик влезе при кмета, който седеше пред дълга маса, покрита с разпръснати книжа.

Той беше пълен и висок човек, червендалест, здравеняк, силен като бик и много обичан в този край, въпреки че беше крайно избухлив. Около четиридесетгодишен, вдовец от шест месеца, той живееше в имението си като дребен благородник. Буйният му нрав често му беше докарвал неприятни истории; от тях се измъкваше с помощта на съдиите в Роуи-льо-Тор, негови приятели, които се отнасяха снизходително към прегрешенията му и винаги ги потуляха. Не смъкна ли той един ден от капрата кочияша на дилижанса, понеже за малко щял да сгази ловджийското му куче Микмак? Не счупи ли ребрата на един пазач на дивеч, който искаше да му състави акт, понеже минаваше с пушка в ръка през земите на един съсед? И не хвана ли за яката дори помощник-префекта, когато се беше спрял в селото през време на една служебна обиколка, която господин Ренарде счете за предизборна, тъй като по семейна традиция той беше винаги опозиция.

— Какво се е случило, Медерик? — попита кметът.

— Намерих мъртво момиченце във вашата гора.

Ренарде се изправи с лице, зачервено като керемидата.

— Какво казваш? Момиченце ли?

— Да, господин кмете, едно момиченце, съвсем голо, легнало по гръб, и кръв има, лежи мъртво, наистина мъртво!

— Дявол да го вземе! — изруга кметът. — Сигурно е малката Рок. Току-що ми съобщиха, че снощи не се е прибрала в къщи. Къде точно я намерихте?

Медерик описа подробно мястото и предложи на кмета да го заведе.

Но Ренарде отсече:

— Не, не ми трябва. Повикайте ми веднага полския пазач, секретаря на общината и лекаря и продължете обиколката си. Бърже, вървете бърже и им кажете да ме намерят в гората!

Раздавачът, изпълнителен човек, тръгна да изпълни, каквото му поръчаха, ядосан и отчаян, че няма да присъствува на огледа.

На свой ред и кметът излезе, взе шапката си, голяма широкопола мека шапка от сив фьотър, и се спря за малко на прага на къщата си.

Пред него се простираше широка поляна, върху която рязко се открояваха три големи ярки петна — червено, синьо и бяло, — три големи кръгли лехи, пълни с разцъфнали цветя, едната точно срещу къщата, а другите — по две встрани. Зад ливадата се извисяваха чак до небето първите дървета на гората, а вляво, отвъд Брендий, която на това място се разливаше и образуваше езеро, се виждаха широки ливади — плоска, зелена равнина, прорязана с вади и плетове от постоянно кастрени върби, които приличаха на чудовища, на ниски и набити джуджета, и върху чиито огромни, къси стволоче трептяха букети от къси гранки.

Вдясно, зад конюшните, навесите за колите и другите стопански постройки на имението, започваше селото — село на богати скотовъдци.

Ренарде бавно слезе по стъпалата на терасата, после зави наляво, стигна до реката и с ръце на гърба тръгна по брега с бавни крачки. Той вървеше с наведена глава, като от време на време се оглеждаше, за да види дали не идва някой от хората, които беше наредил да повикат.

Когато стигна под дърветата, се спря, свали шапката си и си избърса челото, както беше направил и Медерик, защото лъчите на жаркото юлско слънце падаха като огнен дъжд върху земята. След това кметът тръгна отново, пак се спря и се върна назад. Внезапно той се наведе и като намокри носната си кърпа в потока, който шуртеше пред краката му, я постави на главата си, под шапката. Капки вода се стичаха по слепите му очи, по ушите му, които бяха винаги морави, по здравия му червен врат и една по една влизаха под бялата яка на ризата му.

Тъй като все още никой не се показваше, той почна да тупа с крак по земята и после викна: „Хей!... Хей!“

„Хей, хей!“ — обади се някакъв глас вдясно и под дърветата се появи лекарят. Беше нисък, слаб човек, бивш военен хирург, който в цялата околност минаваше за много способен. Той куцаше, тъй като беше раняван през време на службата си, и се подпираше с бастун.

След това пристигнаха полският пазач и общинският секретар, които, уведомени едновременно, дойдоха заедно. Те идваха запъхтени, с уплашени лица, като ту ходеха, ту подтичваха и при това така силно размахваха ръце, като че ли се движеха повече с тях, отколкото с краката си.

Ренарде попита лекаря:

— Знаете ли за какво ви повиках?

— Да, за някакво убито дете, което Медерик намерил в гората.

— Така. Да вървим тогава.

Те тръгнаха един до друг, следвани от другите двама. Върху мъха стъпките им не се чуваха; всички се взираха напред и търсеха.

Изведнъж доктор Лабарб посочи с ръка:

— Вижте, ето го!

Далеч под дърветата се забелязваше нещо светло. Ако не знаеха какво е, нямаше да го познаят. Един слънчев лъч, промъкнал се между клоните, хвърляше косо широка черта през корема на бледото тяло и то изглеждаше толкова бяло и блестящо, че можеше да се вземе за парче платно, захвърлено там. Приближавайки се, те започнаха да различават малко по малко очертанията — забулената глава, обърната към реката, и двете ръце, отметнати встрани като разпънати на кръст.

— Ужасно ми е горещо — каза кметът.

И като се наведе към Брендий, той отново намокри кърпата и я постави на челото си.

Заинтересуван, лекарят забърза. Щом стигна до трупа, той се наведе да го разгледа, без да се докосва до него; беше си сложил пенснето, като че ли разглеждаше нещо твърде любопитно, и бавно и внимателно обикаляше наоколо.

Без да се изправи, той каза:

— Изнасилване и убийство, както ще установим ей сега. Впрочем това момиченце е почти жена, вижте гърдите му.

Двете гърди, вече доста едри, омекнали от смъртта, се бяха отпуснали върху гръдния кош.

Лекарят внимателно вдигна кърпата, която покриваше лицето. То беше черно, страшно, с изплезен език и очи, изскочили от орбитите. Той поде:

— Дявол да го вземе, удушил го е, след като го е изнасилил.

Той опипваше врата.

— Удушено с ръце, без да остане някакъв особен белег — нито одраскване с нокът, нито следа от пръсти. Така. Действително това е малката Рок.

Той отново предпазливо постави кърпата.

— Нищо не може да се направи, мъртва е най-малко от дванадесет часа. Трябва да уведоим прокурора.

Ренарде стоеше прав, с ръце на гърба и втренчено гледаше малкото тяло, проснато на тревата.

— Какъв мерзавец? Би трябвало да се намерят дрехите ѝ — измърмори той.

Лекарят опипваше ръцете и краката ѝ.

— Сигурно се е къпала. Трябва да са на брега — каза той.

Кметът заповяда:

— Ти, Пренсип (така се казваше общинският секретар), иди да потърсиш дрехите ѝ край реката. А ти, Максим (това беше полският пазач), ще изтичаш до Роюи-льо-Тор и ще доведеш съдия-следователя и полицията. Да са тук до един час, чуваш ли?

Двамата бързо се отдалечиха и Ренарде каза на лекаря:

— Кой ли нехранимайко може да е направил такова нещо в нашия край?

Лекарят промърмори:

— Кой знае? Всеки е способен на това. И всички, и никой. Но все пак трябва да е някой скитник, някой безработен. Откакто сме република, постоянно срещаш такива по пътищата.

И двамата бяха бонапартисти.

Кметът поде:

— Да, не ще да е тукашен, сигурно е някой, който е минавал оттук, някакъв скитник, бездомник...

Лекарят прибави, като се поусмихна:

— И без жена. Щом не е имал нито какво да яде, нито къде да спи, рекъл е да си достави поне другото. Всъщност нямаме представа колко много хора по света са способни да извършат престъпление в даден момент. Знаехте ли, че малката е изчезнала?

С върха на бастуна си той докосваше един след друг вкочанените пръсти на мъртвата, сякаш натискаше клавиши на пиано.

— Да. Вчера към девет часа вечерта дойде при мен майката, тъй като детето в седем часа все още не се било прибрало в къщи за вечеря. Търсихме го до среднощ по пътищата, но не помислихме да го потърсим в гората. Пък и трябваше да чакаме да съмне, за да можем да направим основно издирване.

— Искате ли една пура? — попита лекарят.

— Благодаря, не ми се пуши. Така съм разстроен от всичко това...

Двамата стояха прави пред това слабо, младо тяло, още по-бледо на фона на тъмния мъх. Една голяма муха, със синьо коремче, се разхождаше по едното бедро, спря се върху кървавите петна, тръгна отново, премина с живо и отсечено движение по хълбока, изкатери се на едната гърда, после слезе, за да обиколи другата, като търсеше да изсмуче нещо от мъртвата. Двамата мъже гледаха блуждаещата черна точка.

Лекарят каза:

— Колко красиво нещо е една бенка. Дамите от миналия век с основание си поставяха бенки по лицето. Защо изчезна тая мода?

Кметът, потънал в размисъл, като че ли не го чуваше.

Внезапно той се обърна, стреснат от някакъв шум; една жена с боне и синя престилка тичаше между дърветата. Беше майката, старата Рок. Щом съзря Ренарде, тя започна да крещи:

— Детето ми, де ми е детето?

Беше така обезумяла, че не поглеждаше към земята. Внезапно видя трупа, спря изведнаж, склочи ръце и ги издигна, като нададе остър, пронизващ вик, вик на ранено животно.

После се спусна към тялото, падна на колене и повдигна кърпата с такова бързо движение, като че ли я откъсваше. Когато видя страшното лице — черно и сгърчено, тя се дръпна назад, после се повали с лице към земята, в гъстия мъх, като надаваше ужасни и продължителни викове.

Голямото й слабо тяло с прилепнали дрехи, трепереше, разтърсвано от конвулсии. Кокалестите й глезени и сухите й прасци, обути в дебели сини чорапи, страшно потръпваха; тя дълбаеше земята със сгърчени пръсти, като че ли искаше да изкопае дупка, в която да се скрие.

Трогнат, лекарят промълви:

— Горката старица.

В корема на Ренарде се чу някакъв странен шум; после той кихна шумно — някак си особено — едновременно през носа и през устата. Той извади носната кърпа от джоба си покри очите си и заплака, като кашляше, хълцаше и се секнеше шумно. Той заекваше:

— Дя-дя-дявол го взел този, който е направил това. На... на... на гилотината да го видя!

В този момент пристигна Пренсип, отчаян и с празни ръце. Той промълви:

— Нищо не мога да намеря, господин кмете, не намирам никъде нищичко!

Стреснат, Ренарде отговори с дебел, задавен от сълзи глас:

— Какво не можеш да намериш?

— Дрехите на малката.

— Е, какво... потърси ги пак... и... и... ги намери... или ще ти дам да разбереш.

Пренсип, който знаеше, че с кмета не се излиза наглава, тръгна отново с унила походка, като хвърли косо плах поглед към трупа.

Между дърветата се зачуха далечни гласове, някаква смътна глъчка — шум на приближаваща се тълпа. През време на обиколката си Медерик беше разнесъл новината от къща на къща. Изумени, селяните отначало разговаряха за случката на улицата, пред праговете на къщите си; след това се събраха и бърбраха, разискваха и коментираха събитието няколко минути, а сега идваха да видят всичко на самото място.

Те пристигаха на групи, колебливи и малко неспокойни, защото се страхуваха от първото вълнение, което щяха да изпитат. Когато видяха тялото, те се спираха, като не смееха да се приближат, и говореха тихо. После, придобили повече смелост, отново пристъпваха, спираха се, тръгваха пак и скоро около мъртвата, майката, лекаря и кмета се образува плътен обръч, шумен и развълнуван, който се стесняваше все повече от блъскането на новопристигналите. Тълпата вече почти докосваше трупа. Някои дори се наведоха, за да го пипнат. Лекарят ги отстрани. Тогава кметът, изтръгнат внезапно от вцепенението, в което беше изпаднал, се разяри, грабна бастуна на доктор Лабарб и се нахвърли към тълпата, като крещеше и се запъваше от гняв:

— Махайте се оттук... махайте се оттук... говеда такива... махайте се оттук!

За една секунда кръгът на любопитните се оттегли на двеста метра.

Стрина Рок се беше повдигнала и обърнала настрани. Сега тя седеше и плачеше, скрила лице в склучените си ръце.

Всред тълпата разискваха за произшествието; жадните погледи на момците шареха по младото, голо тяло. Ренарде забеляза това, рязко свали лепеното си сако и го хвърли върху момиченцето, което изчезна напълно под широката дреха.

Любопитните тихо се приближаваха; цялата гора се изпълни с хора; непрестанна глъчка се издигаше под гъстия листак на големите дървета.

Кметът, по риза и с бастун в ръка, стоеше прав, сякаш готов за бой. Той изглеждаше вбесен от това любопитство на хората и повтаряше:

— Ако някой от вас се приближи, ще му счупя главата като на куче!

Селяните се страхуваха много от него и стояха надалеч. Пушейки, доктор Лабарб седна до стрина Рок и почна да ѝ говори, като се мъчеше да я разсее. Старата жена тутакси свали ръце от лицето си и му отговори през сълзи с поток от думи, като изливаше болката си в нескончаеми слова. Разказа му целия си живот — за женитбата си, за смъртта на мъжа си, който бил говедар, убит от рогата на бик, за детството на дъщеря си, за мизерния си живот, когато останала вдовица без средства и с малко дете. Тя имала само малката си Луиз, която сега бяха убили тук, в тази гора. Изведнаж поиска да я види пак и като се влачеше по колене, стигна до трупа и повдигна единия край на дрехата, която го покриваше; след това я отпусна и отново започна да вие. Тълпата мълчеше, поглъщайки жадно с очи всички движения на майката.

Внезапно хората се раздвижиха. Чуха се викове:

— Стражарите идат! Стражарите идат!

В далечината се появиха двама конни стражари; те следваха в тръс полицейския капитан и един дребен господин с червеникави бакенбарди, който подскачаше като маймуна на гърба на висока бяла кобила.

Полският пазач беше намерил съдия-следователя господин Пютоен точно в момента, когато той възсядаше коня си, за да направи всекидневната си разходка. Той си въобразяваше, че язди красиво и това много забавляваше офицерите.

Следователят скочи на земята едновременно с капитана, ръкува се с кмета и лекаря и хвърли поглед крадешком, като бялка, към лепеното сако, издуто от лежащото под него тяло.

След като го осведомиха подробно за случилото се, той най-напред нареди да се отстрани публиката, която стражарите изгониха от гората; тълпата обаче веднага се появи в ливадите, от другата страна на Брендий, където по брега се образува нещо като жив плет — висок плет от развълнувани и движещи се фигури.

На свой ред лекарят даде обяснения, които Ренарде записваше с молив в бележника си. Направиха всички констатации, записаха ги и ги обсъдиха, без да могат да направят каквото и да било заключение. Пренсип се върна също, без да е намерил нито следа от изчезналите дрехи.

Изчезването им учудваше всички; не можеха да си го обяснят по друг начин, освен с кражба, но тъй като тези дрипи не струваха дори двадесет су, и това предположение беше неприемливо.

Следователят, кметът, капитанът и лекарят започнаха сами, двама по двама, да търсят дрехите, като отместваха и най-малките клонки покрай реката.

Ренарде каза на съдията:

— Как така този мерзавец е скрил или отнесъл дрипите, а е оставил трупа на открито, където всички могат да го видят!

Следователят, хитър и прозорлив човек, отговори:

— Е какво, може би е някаква хитрост! Престъплението е извършено или от някой оскотен тип, или пък от хитър нехранимайко. Както и да е, ще съумеем да го открием.

Шум от кола ги накара да обърнат глава. Заместник-прокурорът, лекарят и секретарят на съда пристигнаха на свой ред. Наново започнаха разследвания и оживени разговори.

Ренарде внезапно каза:

— А сега каня всички на обед в къщи.

Те се усмигнаха и приеха поканата. Следователят, който счете, че достатъчно са се занимавали за този ден с малката Рок, се обърна към кмета:

— Нали разрешавате да наредя да се занесе у вас тялото? Сигурно имате някоя стая, в която може да остане до вечерта.

Ренарде се смути и промълви:

— Да, т.е. не... собствено, предпочитам да не се донася в къщи... заради... заради слугите... които и без това говорят, че имало духове... в кулата, в кулата на лисицата. Разбирате, нали... не бих могъл да задържа след това нито един слуга... Не... по-добре да не остава в къщи.

Съдията се засмя.

— Добре... ще наредя веднага да отнесат трупа в Роюи за медицинско изследване. — И като се обърна към заместник-прокурора, попита: — Нали мога да използвам вашата кола?

— Да, разбира се.

Всички се върнаха отново при трупа. Стрина Рок седеше до дъщеря си, държеше ръката ѝ и гледаше пред себе си с блуждаещ и безсмислен поглед.

Двамата лекари се опитаха да я отведат, за да не види как ще вдигнат детето, но тя веднага разбра намеренията им, хвърли се върху тялото и го прегърна. Легнала отгоре му, тя крещеше:

— Няма да ми я вземете, тя си е моя, все си е моя. Убиха ми я, но ще си я пазя, не ви я давам!

Мъжете, смутени и нерешителни, стояха наоколо ѝ. Ренарде коленичи и ѝ заговори:

— Слушайте, стрино Рок, трябва да я вземем, за да разберем кой я е убил; иначе няма как да го открием, а нали трябва да го намерим, за да го накажем. Ще ви я върнем, след като го намерим, обещавам ви.

Тези доводи разколебаха жената; в безумния ѝ поглед блесна омраза.

— Значи, ще го хванете? — попита тя.

— Да, обещавам ви!

Тя стана, решила вече да остави да вдигнат тялото, но тъй като в този момент капитанът промърмори: „Наистина чудно, че не могат да се намерят дрехите“, нова мисъл мина през пресметливия ѝ селски ум и тя попита:

— Ами де ли ѝ са дрешките? Че те са мои. Искам ги. Де са ги дянали?

Обясниха ѝ, че не могат да ги намерят; тя обаче настояваше с отчаяно упорство, като плачеше и стенеше:

— Па те са си мои, искам ги. Де са, искам ги!

Колкото повече се мъчеха да я успокоят, толкова повече тя хълцаше и упорствуваше. Вече не искаше тялото, искаше дрехите, дрехите на дъщеря си; искаше ги колкото от някаква неосъзната алчност, присъща на бедняците, за които една сребърна пара представлява цяло богатство, толкова и от майчинска нежност.

Когато малкото тяло, увито в покривките, които бяха донесли от къщата на Ренарде, изчезна в колата, старата, придържана от кмета и капитана, стоеше под дърветата и крещеше:

— Нищо вече нямам на света, нищо, нищо нямам вече, дори и малкото й боне; нищо нямам, нищо нямам, нито дори малкото й боне!

В този момент пристигна свещеникът — съвсем млад, но вече доста затлъстял свещеник. Той се нае да отведе стрина Рок и те тръгнаха заедно към селото. Сладникавите думи на духовника, който й обещавахе, че бог ще я възнагради стократно за мъките й, притъпиха болката на майката. Но тя непрекъснато повтаряше: „Да имах поне малкото й боне...“ — залавяйки се за тази мисъл, която в момента изместваше всички други.

Ренарде извика отдалеч:

— Елате на обед у нас, отче. След един час.

Свещеникът се обърна и отговори:

— На драго сърце, господин кмете. Ще дойда у вас в дванадесет часа.

Всички се отправиха към къщата, чиято сива фасада и голяма кула, издигаща се на брега на Брендий, се виждаха през клоните.

Обедът продължи дълго, говореха за престъплението. Всички бяха на едно мнение — че е извършено от случайно минаващ скитник, докато малката се е къпала.

След това чиновниците заминаха за Роюи, като казаха, че ще се върнат рано на следния ден; лекарят и свещеникът се прибраха по домовете си, а Ренарде след дълга разходка през ливадите се върна в гората, където с бавни стъпки, склучил ръце на гръб, се разхожда до вечерта.

Той си легна доста рано и на другия ден още спеше, когато съдия-следователят влезе в стаята му с доволен вид, потривайки ръце.

— Охо! Още спите! Знаете ли, драги, че тази сутрин има нещо ново? — каза той.

Кметът седна в леглото си.

— Какво ново?

— О, нещо наистина странно. Нали си спомняте как майката вчера искаше нещо за спомен от дъщеря си, особено малкото ѝ боне. И ето, тази сутрин, като отворила вратата, намерила на прага двете дървени обуценца на детето. Това доказва, че престъплението е извършено от някой местен човек, от някой, който се е смилил над нея. Освен това пощенският раздавач Медерик ми донесе напръстника, ножа и игленика на убитата. Следователно, когато е отнасял дрехите, за да ги скрие, убиецът е изръсил тези неща, които са били в джобовете. Аз най-вече отдавам значение на факта с обувките, който сочи за известна нравствена издигнатост и способност за разнежване у убиеца. Ако искате, нека да изредим заедно по-важните жители на вашия край.

Междувременно кметът беше станал. Той позвъни да му донесат гореща вода за бръснене, като каза:

— На драго сърце, обаче това е доста дълга работа, та нека започнем веднага.

Господин Пютоен беше седнал като на кон на един стол; по този начин, дори когато беше в стая, той продължаваше да се отдава на своята мания за яздене.

Като се гледаше в огледалото, Ренарде започна да покрива брадата си с бяла пяна; след това наточи бръснача си на ремъка и подхвана:

— Първият гражданин на Карвлен се нарича Жозеф Ренарде, кметът, богат земевладелец, човек груб и навъсен, който бие полските пазачи и кочияшите...

Съдия-следователят се изсмя:

— Достатъчно, да минем на следващия...

— Вторият по значение е господин Пелдан, помощник-кмет, скотовъдец, също така богат земевладелец, хитър селянин, много прикрит, голяма лисица, когато е въпрос за пари, но според мен неспособен да извърши подобно злодеяние.

— Следващият — каза господин Пютоен.

Докато се бръснеше и миеше, Ренарде се произнесе върху нравствеността на всички жители на Карвлен. След като разискваха два часа, подозренията паднаха върху три доста съмнителни личности:

един браконьер на име Кавал; някой си Паке, който ловеше раци и пъстърви; и един говедар, който се казваше Кловис.

[1] Renard — лисица — Б.пр. ↑

II

Разследванията продължиха през цялото лято; престъпникът не бе открит. Тези, в които се съмняваха и които бяха задържани, доказаха лесно невинността си и прокуратурата се видя принудена да прекрати издирванията си.

Това убийство обаче беше развълнувало по особен начин целия край. В душите на селяните остана някакво безпокойство, някакъв смътен страх, някакво чувство на тайнствен ужас, породени не само от невъзможността да се открие каквато и да било следа от убиеца, но също така, и то най-вече от странното появяване на дървените обувки пред вратата на стрина Рок на другия ден след намирането на трупа. Увереността, че убиецът беше присъствувал на разследването, че по всяка вероятност още живееше в селото, непрекъснато преследваше и тормозеше духовете и тежеше като постоянно надвиснала заплаха върху целия край.

Бранището беше станало място, от което се бояха, избягваха го и смятаха, че е обитавано от духове. По-рано всяка неделя следобед селяните отиваха да се разхождат там. Те сядаха на мъха до дънерите на огромните стари дървета или пък се разхождаха край реката, наблюдавайки пъстървите, които се стрелкаха между водораслите. На някои места момчетата бяха разчистили храсталаците, изравнили и отпъкали земята и там играеха на топчета, на кегли, на плочки и на топка. Момичетата пък, хванати по четири-пет подръка, се разхождаха в редици и писукаха романси с кресливи гласове, които дращеха ухото; фалшивите ноти раздираха спокойния въздух и правеха зъбите да изтръпват като от оцет. Сега никой вече не ходеше под гъстия и висок свод на гората, като че ли постоянно ги беше страх да не намерят там някой труп.

Настъпи есента, листата започнаха да капят. Те капеха денем и нощем, ронеха се леки и кръгли, като се въртяха край стволовете на високите дървета; небето започна да прозира между клоните. Понякога, когато вятърът минаваше над върхарите, бавният безспирен дъжд от листа изведнъж се усилваше, обръщаше се на порой, който

със смътен ромон разстилаше върху мъха дебел жълт килим, шумолящ под стъпките. Едва доловимият шепот — нежният, тъжен, безспирен шепот на падащите листа, който витаеше из въздуха, сякаш беше някакво ридание, а самите листа, падащи непрекъснато, като че ли бяха сълзи, големи сълзи, които проливаха огромните тъжни дървета. Те плачеха ден и нощ — за това, че годината си отиваше, за отлетелите топли утрини, за мекия здрач на летните вечери, за топлите ветрове и яркото слънце; плачеха може би и защото бяха видели престъплението, извършено под сянката им, за детето, изнасилено и убито под сводовете им. Плачеха всред тишината на пустата, безлюдна гора — изоставена и всяваща страх, където може би блуждаеше една самотна душа, мъничката душа на малката мъртва.

Придошла от бурите, Брендий течеше по-бързо, жълта и ядовита, между оголените си стръмни брегове, между две редици от посърнали и голи върби.

И ето че съвсем внезапно Ренарде започна да се разхожда отново из гората. Всеки ден, щом паднеше здрач, той излизаше от къщи, слизаше с бавни крачки по стъпалата на терасата и тръгваше под дърветата със замислен вид и ръце в джобовете. Той дълго се разхождаше по мекия, влажен мъх, а над него орляци гарвани, долетели от цялата околност, за да пренощуват по високите дървета, прелитаха със силни, зловещи писъци, закривайки небето като огромен траурен воал, развят от вятъра.

Понякога те кацваха; черни точки осейваха преплетените клони, които се открояваха на червеното небе — кървавото небе на есенните залези. После внезапно отлитаха, като грачеха грозно и разгъваха отново над гората дългия тъмен фестон на крилата си.

Най-сетне се струпваха по върховете на най-високите дървета и постепенно спираха да грачат; в настъпващата нощ черните им пера се сливаха с черното бездънно небе.

Ренарде продължаваше да броди бавно между дърветата и когато непрогледната тъмнина вече не му позволяваше да се разхожда, той се прибираще в къщи и се тръшваше в креслото си пред пламтящата камина, като протягаше към огъня влажните си крака, от които дълго време се дигаше пара.

Една сутрин голяма новина се разнесе из целия край — кметът беше наредил да изсекат гората му.

Двадесет секачи вече работеха. Бяха започнали от тази страна, която се намираще най-близо до къщата; те напредваха бързо под погледа на собственика.

Най-напред по дърветата се изкачваха тези, които кастреха клоните.

Вързани за ствола с въже, те първо го обгръщат с ръце, после издигат единия си крак и със силен удар забиват в дървото върха на стоманената скоба, закрепена на обувката им. Острието навлиза дълбоко в дървото и се задържа здраво; секачът използва скобата като стъпало; след това забива острието, вързано на другия му крак; после се издига на тази скоба и наново удря с другия крак.

На всяка стъпка той прехвърля все по-високо въжето, с което е вързан за дървото; на кръста му виси блестяща стоманена брадвичка. Той се катери бавно, като дребно животинче, което напада някакъв гигант; изкачва се тромаво по огромния стълб, прегръща го и сякаш го пришпорва, докато стигне върха на дървото, което ще обезглави.

Щом доближи първите клони, той спира, отвързва от кръста си острия косер и започва да сече. Бавно и последователно нанася удар след удар, като сече клона съвсем близо до ствола. Внезапно клонът изпращява, огъва се, наклонява се, откъсва се и полита надолу, като засяга при падането си и съседните дървета; той се сгромолясва на земята със силен трясък на чупеци се клони, а вейките му дълго след това продължават да трептят.

Земята се покриваше с клони, които другите секачи кастреха на свой ред, после ги връзваха на снопове и ги струпваха на купчини. Дърветата, които още стърчаха, осакатени и обръснати от остриите стоманени косери, приличаха на огромни стълбове, на гигантски колове.

След като секачът свършеше работата си, той правеше примка от въжето, което беше изкачил дотам, и я слагаше на върха на тънкия, прав дънер; после слизаше, забивайки стоманените остриета като шпори в лишеното от корона дърво, което дърварите започваха да секат в самия дънер, нанасяйки такива силни удари, че цялата гора кънтеше от тях.

Когато раната на дървото станеше достатъчно дълбока, няколко души започваха да теглят въжето, вързано за върха, надавайки

ритмични викове, и огромната мачта внезапно изпращяваше и падаше с глух шум, разтърсвайки земята като далечен топовен гърмеж.

От ден на ден гората ставаше по-малка; губеше отсечените си дървета така, както армия губи войниците си.

Ренарде вече почти не се прибираше в къщи; от сутрин до вечер стоеше там, неподвижен, с ръце на гърба, и наблюдаваше бавната смърт на гората си. Щом паднеше някое дърво, той стъпваше с крак върху него като върху повален неприятел. След това с някакво скрито и сдържано нетърпение издигаше очи към следващото дърво, като че очакваше и се надяваше на нещо, което щеше да дойде, когато настъпи краят на това опустошение.

Постепенно се приближаваха до мястото, където беше намерена малката Рок. Най-сетне стигнаха до него една вечер, когато се здрачаваше.

Тъй като небето беше облачно и вече се стъмваше, дърварите искаха да спрат работата и да отложат за другия ден отсичането на един огромен бук, но Ренарде се противопостави и нареди веднага да окастрят и да отсекат този великан, под който беше извършено престъплението.

След като един от секачите го оголи напълно и завърши тоалета му на осъден на смърт и след като другите направиха дълбок прорез в дънера му, петима души започнаха да дърпат въжето, вързано за върха.

Дървото се съпротивяваше; въпреки че могъщият му ствол беше наполовина отсечен, той не се поддаваше, сякаш беше направен от желязо. Всички работници едновременно теглеха въжето, като почти лягаха на земята; те отмерваха такта със запъхтени, гърлени викове, които показваха голямото им усилие.

Изправени срещу гиганта, двама секачи стояха с брадви в ръце като палачи, готови да нанесат последния удар, а Ренарде, сложил ръка върху кората на дървото, неподвижен, с настръхнали нерви, очакваше падането му с тревожно вълнение.

— Много сте близо, господин кмете; като падне, може да ви убие — му каза един от дърварите.

Той нито отговори, нито се отдръпна; изглеждаше готов сам да сграбчи бука с две ръце и да го повали, както борец поваля противника си.

Изведнъж в дънера на високия дървен стълб нещо се скъса и сякаш някаква конвулсия мина до самия му връх като мъчителна тръпка; той малко се наклони, сякаш щеше да падне, но още упорствуваше. Възбудени, работниците напънаха мишци и дръпнаха въжето с още по-голяма сила; дървото се пречупи и започна да пада. Внезапно Ренарде направи крачка напред, после спря с вдигнати рамена, за да посрещне страхотния удар, смъртоносния удар, който щеше да го смаже.

Но букът, който се беше отклонил малко, само го засегна в кръста, отхвърли го на пет метра и той падна по очи.

Работниците се спуснаха да го вдигнат, но той се беше вече изправил сам на колене. Зашеметен, с блуждаещ поглед, прекара ръка по челото си, като човек, който се съвзема от пристъп на лудост.

Когато се изправи на крака, учудените дървари започнаха да го разпитват; те не можеха да разберат какво е искал да направи. Заеквайки, той отговори, че за момент нещо го прихванало, че за минута като в детските си години си въобразил, че ще има време да мине под падащото дърво, както хлапците пресичат пред препускащите коли; искал да си играе с опасността и от осем дни насам, всеки път, когато някое дърво изпращявало и падало, изпитвал все по-силно желание да опита да мине под него, без да бъде засегнат. Признаваше, че това е глупост, но нали всеки преживява понякога мигове на лудост и от време на време има такива глупави детински желания?

Той обясняваше бавно, с глух глас, търсейки думите си; после си тръгна, като каза:

— Довиждане до утре, приятели, довиждане до утре!

Щом влезе в стаята си, седна до масата, ярко осветена от покритата с абажур лампа, и като обхвана главата си с ръце, заплака.

Плака дълго. След това изтри очите си, вдигна глава и погледна часовника. Нямаше още шест часът. „Имам време до вечерята“ — помисли си той и стана да заключи вратата. След това отново седна пред масата, отвори средното чекмедже и извади от него един револвер, който постави върху книжата точно под лампата. Стоманата на оръжието блестеше и хвърляше отражения, които светлееха като пламъци.

Ренарде го гледа известно време с мътен поглед, като пиан; след това стана и се заразхожда.

Обикаляше от единия до другия край на стаята; от време на време спираше, после тръгваше отново. Внезапно отвори вратата на тоалетната стая, натопи една кърпа в каната с вода и си намокри челото, както беше направил сутринта в деня на убийството. После отново се заразхожда. Всеки път, когато минаваше край масата, блестящото оръжие привличаше погледа му, зовеше ръката му. Той поглеждаше крадешком часовника и си мислеше: „Имам още време.“

Удари шест и половина. Той взе револвера, с ужасна гримаса широко отвори устата си и втична в нея дулото му, като че ли искаше да го глътне. Остана така няколко секунди, неподвижен, с пръст върху спусъка; после внезапно, разтърсен от тръпка на ужас, захвърли оръжието на килима.

Строполи се на креслото си, като хълцаше: „Не мога! Не смея! Боже мой! Боже мой! Какво да направя, как да намеря сили да се убия!“

На вратата се почука; той скочи, обезумял от страх.

— Вечерята е готова, господине — съобщи слугата.

Ренарде отговори:

— Добре, ей сега ще сляза.

Той вдигна оръжието и го заключи отново в чекмеджето, след това се погледна в огледалото, което висеше на камината, за да види дали лицето му не е много разстроено. Беше червен както винаги, може би малко по-зачервен. Това беше всичко. После слезе и седна да вечеря.

Яде бавно, като човек, който иска да продължи колкото се може повече вечерята, понеже не иска да остане сам с мислите си. След това, докато раздигаха масата, изпуши няколко лули в столовата. Накрая се качи в спалнята си.

Щом заключи вратата, погледна под кревата, отвори всички долапи, надникна във всички ъгли, претършува всички мебели. След това запали свещите на камината и озъртайки се няколко пъти, огледа цялото помещение с изкривено от тревога и страх лице, защото беше сигурен, че пак ще я види, както я виждаше всяка нощ, нея, малката Рок, момиченцето, което беше изнасилил и удушил.

Всяка нощ той имаше същото омразно видение. Отначало ушите му почваха да бучат, като че ли чуваше бръмченето на вършачка или далечния грохот на влак, минаващ през мост. Тогава започваше да се задъхва, да се задушават и трябваше да разкопчее яката на ризата си и колана си. Разхождаше се, за да се раздвижи кръвта му, опитваше се да чете, опитваше се да пее — всичко беше напразно; мисълта му, въпреки волята му, се връщаше към деня на убийството и той си го припомняше с всички най-потайни подробности и преживяваше отново най-силните вълнения — от първата до последната минута.

Още от сутринта на този страшен ден, когато ставаше от леглото си, той беше почувствувал някакво леко замайване и главоболие, които отдаде на горещината, затова остана в стаята си, докато го повикат за обед. След като се наобядва, легна да подремне, а късно след пладне отиде да се разходи и да подиша прохладния и успокояващ ветрец в гората.

Щом излезе навън, се почувствува още по-потиснат от тежкия палещ въздух на полето. Слънцето, което беше още високо на небето, изливаше върху изгорялата, суха и изжадняла земя огнени потоци светлина. Никакъв лъх не раздвижваше листата. Всички животни и птици, дори щурците, се бяха смълчали. Ренарде стигна до големите дървета и тръгна по мъха под огромната стряха на клоните, надвиснали над Брендий, от която полъхваше малко хладина. Но той не се чувствуваше добре. Струваше му се, че някаква неизвестна и невидима ръка го стиска за гърлото; той не мислеше за нищо, тъй като обикновено в главата му не се задържаха много мисли. От три месеца насам само една-единствена смътна мисъл го преследваше непрекъснато — мисълта за нова женитба. Той страдаше от самотата си, страдаше душевно и физически. От десет години насам беше свикнал с близостта на жена, беше свикнал с присъствието ѝ през всяко време и с всекидневната ѝ прегръдка; чувствуваше нужда, неясна и настойчива нужда от постоянен допир с нея и от целувките ѝ. След смъртта на госпожа Ренарде той страдаше непрекъснато, без да може сам да разбере защо; страдаше, че не усеща вече роклята ѝ да докосва краката му и най-вече, че не може да се успокоява и отпуска в прегръдките ѝ. Само шест месеца, откакто беше овдовял и вече търсеше в околността момиче или вдовица, за която би могъл да се ожени, след като свърши траурът му.

Той имаше целомъдрена душа, но тя бе затворена в мощно, херкулесовско тяло и сладострастни образи смущаваха дните и нощите му. Прогонваше ги, но те се връщаха и той мърмореше понякога, присмивайки се на самия себе си: „Ето че започвам да приличам на свети Антоний.“

Тази сутрин беше имал доста такива натрапчиви видения и внезапно го обзе желание да се окъпе в Брендий, за да разхлади и успокои пламналата си кръв.

Той знаеше един вир — широк и дълбок, — малко отстранен, където селяните идваха да се къпят понякога през лятото, и се отправи нататък.

Гъсти върби затулваха този вир, където потокът си почиваше и дремеше, преди да потегли наново. Когато Ренарде се приближи до реката, стори му се, че чува слаб шум, леко плискане, което не беше обикновеното ромолене на водата. Той тихо разтвори клоните и погледна. Едно съвсем голо момиченце, съвсем бяло в сред прозрачните вълни, пляскаше с ръце по водата, като танцуваше и се въртеше из нея с красиви движения. То не беше вече дете, но и не беше още жена; беше пълно и оформено, макар че изглеждаше още като преждевременно развито дете, израснало бързо и не съвсем узряло. Той стоеше неподвижен, скован от изненада и тревога, дишайки пресечено, обхванат от странно, мъчително вълнение. Стоеше така, с разтуптяно сърце, като че ли някой от сладострастните му сънища се беше сбъднал, като че ли някоя зла фея беше изпречила пред него това тъй младо и вълнуващо същество, тази малка селска Венера, родена в кипежа на потока, както другата, голямата Венера — в сред морските вълни.

Внезапно детето излезе от водата и без да го забележи, се отправи към него, за да вземе дрехите си и да се облече. Колкото повече се приближаваше със ситни и колебливи крачки, страхувайки се от острите камъни, толкова повече той се чувствуваше тласкан към него от някаква неудържима сила, от някакъв животински порив, който изпълваше плътта му, влудяваше го и го караше да трепери от главата до краката.

Девойката остана няколко секунди права зад върбата, която я скриваше. Тогава той изгуби напълно разсъдък си, разтвори клоните, хвърли се върху нея и я сграбчи в прегръдките си. Тя падна. Беше

толкова уплашена, че не помисли да се отбранява, така ужасена, че дори не можа да извика, и той я изнасили, без да си дава сметка какво върши.

Осъзна престъплението си като човек, който се събужда от кошмарен сън. Детето се разплака.

— Мълчи, за бога, млъкни — каза той. — Ще ти дам пари.

Но момиченцето не го слушаше и продължаваше да хълца.

Той поде:

— Но млъкни най-сетне! Млъкни! Стига, млъкни!

Детето започна да крещи и да се извива, за да се изтръгне от прегръдките му.

Внезапно Ренарде разбра, че е загубен; той го сграбчи за гърлото, за да спре страшните му пронизителни писъци. Понеже то продължаваше да се мятта с отчаяната сила на човек, който се бори за живота си, той сви грамадната си ръка около малкото, напънато от викове гърло и така ожесточено го стисна, че удуши момичето само за няколко секунди, без да иска да го убие, а просто да го накара да млъкне.

След това се изправи зашеметен от ужас.

Детето лежеше пред него, окървавено, с почерняло лице. Той искаше веднага да избяга, но в помътеното му съзнание изплува неясният и тайнствен инстинкт, ръководещ всяко живо същество, което се намира в опасност.

За момент помисли да хвърли тялото в реката; но нещо го подтикна да събере дрехите и да ги направи на малък вързоп. Тъй като имаше канап в джоба си, той ги завърза и ги скри в дълбока дупка на брега на реката, под дънера на едно дърво, чиито корени се спущаха във водата.

След това тръгна с широки крачки, стигна до ливадите, направи грамадна обиколка, за да го видят селяните, които живееха много далеч от това място — чак на другия край на землището на селото, — и се прибра за вечеря в обичайния си час, като разказа на слугите си къде се беше разхождал.

Въпреки всичко спа през тази нощ, спа тежко и непробудно, като животно, спа така, както сигурно понякога спят осъдените на смърт. Събуди се едва на зазоряване и измъчван от страх, че извършеното

злодеяние ще бъде открито, зачака настъпването на часа, в който обикновено ставаше.

След това трябваше да присъствува на следствието. Изживя всичко като сомнамбул, като че ли беше изпаднал в халюцинация — виждаше хората и нещата като насън, през някаква мъгла, като в пиянство; сякаш бе овладян от някакво съмнение в реалността на всичко, което го заобикаляше, овладян от онова съмнение, което помрачава съзнанието в часове на големи нещастия.

Единствено сърцераздирателният писък на стрина Рок смути душата му. В този момент той едва не се хвърли в краката на старата жена и не извика: „Аз съм убиецът!“ Но се въздържа. Все пак през нощта извади от водата дървените обувки на мъртвата и ги сложи пред вратата на стрина Рок.

Докато траеше следствието, докато беше необходимо да насочва и заблуждава правосъдието, той се владееше, беше спокоен, хитър и усмихнат. Невъзмутимо разискваше с представителите на властта всички предположения, които те правеха, оспорваше мненията им и доказваше несъстоятелността на техните умозаклучения. Дори изпитваше някакво болезнено, парливо удоволствие да пречи на техните издирвания, да обърква хода на мислите им, да доказва невинността на тези, които бяха заподозрени.

От деня, в който прекратиха разследванията, той започна да става все по-нервен и по-раздразнителен отпреди, въпреки че успяваше да овладява избухванията си. Всеки внезапен шум го караше да подскача от страх, стряскаше се от най-малкото нещо; понякога се разтреперваше от главата до петите, когато някоя муха кацнеше на челото му. Тогава го обзе неудържимото желание да ходи и това желание го караше да изминава огромни разстояния; по цели нощи беше на крак и се разхождаше безспир из стаята си.

Не че съвестта му го измъчваше. Грубата му природа не се поддаваше нито на никакви по-деликатни чувства, нито на морални задръжки. Човек енергичен, дори склонен към насилие, създаден да се сражава, да опустошава покорени страни и да избива победените, изпълнен с дивите инстинкти на ловец и воин, той не зачиташе човешкия живот. Въпреки че почиташе черквата — за пред хората, — той не вярваше нито в бога, нито в дявола и, естествено, не чакаше на онзи свят нито награди, нито наказания за делата, които беше

извършил на този свят. Единственото, в което вярваше, беше някаква неясна философия, съставена от всички идеи на енциклопедистите от миналия век; гледаше на религията като на морална санкция на закона и считаше, че и двете са измислени от хората, за да уредят обществените си отношения.

Да убие някого на дуел, във време на война, при скарване или случайно, или пък за отмъщение, или просто от желание да се покаже, би му се сторило нещо забавно и смело. Това не би оставило повече следи в душата му, отколкото ако убиеше някой заек; но той беше изпитал дълбоко вълнение от убийството на това дете. Беше като пиян, когато извърши убийството, подтикван от някаква неудържима лудост, изпаднал в някакъв чувствен бяс, който го беше лишил от разсъдък. Пазеше в сърцето си, в кръвта си, върху устните си, дори в пръстите на ръцете си, ръце на убиец, някаква скотска любов към това момиченце, което беше изнасилил и след това подло убил, а същевременно изпитваше и безграничен ужас от него. Всеки миг мисълта му се връщаше към ужасната сцена и въпреки, че се мъчеше да отпъди този образ, въпреки че го отблъскваше със страх и отвращение, чувствуваше, че той блуждае из мислите му, че броди наоколо му, че непрекъснато чака момента да се появи отново.

Тогаваше започна да го мъчи страх от вечерите, страх от припадация мрак. Той още не знаеше защо тъмнината му се струва така страшна, но се боеше от нея инстинктивно, чувствуваше, че е изпълнена с непознати и ужасни неща. Денем човек не се поддава на страхове. Той вижда хората и нещата; заобиколен е само от реални същества; от неща, които се виждат. Но нощта, непрогледната нощ, непоницаема от стена, пустата, нескончаема нощ, тъй черна, тъй необятна, в която можеш да се докоснеш до страховити неща, в която чувствуваш как скита, броди някакъв тайнствен ужас, именно нощта като че ли криеше някаква непозната опасност, близка и застрашителна. Но каква?

Скоро разбра. Една вечер, доста късно, както седеше в креслото си, преди да си легне, му се стори, че вижда как завесата на прозореца се раздвижва. Почака разтревожен, с разтуптяно сърце, но завесите не се помръднаха вече; после внезапно пак се раздвижиха или поне така му се стори. Той не смееше да стане, страхуваше се да диша, а беше

храбър — често се беше бил и отдавна желаше да открие крадци в дома си.

Действително ли беше помръднала завесата? Той си задаваше този въпрос, мислейки, че очите му може да са го излъгали. Всъщност едно леко потрепване на плата — сякаш вятър бе раздвижил едва-едва гънките на завесата — не представляваше кой знае какво, нали? Ренарде седеше с протегнат напред врат и втренчени очи; той стана рязко, засрамен от страха си, направи четири крачки, хвана драпериите с две ръце и ги разтвори широко. Отначало не видя нищо, освен черните стъкла на прозорците, черни като блестящи мастилени петна. Зад тях нощта, непрогледната, необятна нощ се простираше до невидимия хоризонт. Той стоеше прав пред тази безгранична тъма и внезапно забеляза някаква движеща се светлинка, която му се стори, че е доста далеч. Доближи лицето си до стъклото, за да види по-ясно. Понеже полунощ минаваше, а светлината пълзеше по брега под високите дървета, той си помисли, че сигурно някой браконьер лови раци в Брендий. Все още не можеше да разпознае какво е, затова засенчи очите си с ръце; внезапно смътната светлинка стана по-ясна и той забеляза малката Рок, гола и окървавена, върху мъха.

Отстъпи, сгърчен от ужас, блъсна креслото си и падна по гръб. Няколко минути лежа така, смазан душевно, после седна и започна да размишлява. Това беше халюцинация, нищо друго, халюцинация, предизвикана от нощен крадец, който ходеше с фенера си край реката. Нищо чудно в това, че споменът за извършеното престъпление извиква понякога в съзнанието му образа на мъртвата.

Ренарде стана, изпи чаша вода и пак седна. Мислеше си: „Какво ще правя, ако това се повтори?“ А то щеше да се повтори, той чувствуваше, беше сигурен в това. Ето че прозорецът вече привличаше погледа му, зовеше го и го примамваше. За да не го гледа, обърна стола гърбом към него; после взе книга и се опита да чете, но скоро след това му се стори, че нещо става зад него и той рязко завъртя креслото си на един крак. Завесата още се движеше; този път наистина се беше раздвижила, нямаше никакво съмнение. Той скочи и я сграбчи така здраво, че я събори заедно с корнизата; след това жадно прилепи лице към стъклото. Не видя нищо. Навън всичко тънеше в мрак и той въздъхна с безкрайна радост, като човек, комуто току-що е бил спасен животът.

Върна се и седна, но почти веднага го обзе желание да погледне отново през прозореца. Откакто завесата беше паднала, прозорецът приличаше на някакъв черен отвор към тъмното поле, който го плашеше и привличаше. За да не се отдаде на това опасно изкушение, той се съблече, духна свещите, легна и затвори очи.

Лежеше неподвижно по гръб с гореща и овлажняла кожа и чакаше съня. Внезапно силна светлина ослепи очите му през затворените клепачи. Той отвори очи, очаквайки да види къщата в пламъци. Всичко беше тъмно и той се повдигна на лакът, като се мъчеше да разпознае прозореца, който все така неудържимо го привличаше. Тъй като дълго се взираше, най-сетне видя няколко звезди; стана, премина пипнешком през стаята, намери с протегнати ръце прозореца и прилепи челото си към него. Там долу, под дърветата, светеше като фосфор тялото на момиченцето и хвърляше кръг от светлина наоколо си!

Ренарде изкрещя, хвърли се в леглото си, скри глава под възглавницата и остана така до сутринта.

От този момент нататък животът му стана непоносим. Денят минаваше, изпълнен със страх пред идващата нощ; и всяка нощ видението отново се явяваше. Щом се заключеше в стаята си, той се опитваше да се бори, но напразно. Някаква непреодолима сила го вдигаше и го тласкаше към прозореца, сякаш за да извика призрака, който се явяваше веднага на мястото на убийството — легнал, с разперени ръце, с разтворени крака — така, както бяха намерили тялото. След това мъртвата ставаше и започваше да се приближава със ситни крачки, така, както ходеше, когато излезе от реката. Тя пристъпваше бавно, минаваше право през ливадата и през изсъхналата леха с цветя и после се издигаше във въздуха към прозореца на Ренарде. Тя идваше към него така, както в деня на престъплението беше отишла към своя убиец. Ренарде отстъпваше крачка по крачка пред това видение, отстъпваше до леглото си и се отпускаше върху него; знаеше, че малката беше влязла и че стои зад завесата, която ей сега ще започне да се движи. До настъпване на утрото стоеше, вперил очи в завесата, очаквайки всеки миг да види жертвата си. Но тя не се показваше вече, оставаше там, зад завесата, която от време на време потреперваше. А Ренарде, със сгърчени пръсти, стискаше чаршафите, както беше стискал гърлото на малката Рок. Той чуваше как

часовникът отзвънява всеки час, чуваше в тишината движението на махалото му и силните удари на сърцето си. И нещастникът страдаше, страдаше повече, отколкото някога е страдал който и да било човек.

Когато на тавана се появи светлата черта, която показваше, че денят настъпва, той се чувствуваше спасен; най-сетне оставаше сам в стаята си. Тогава заспиваше за няколко часа. Сънят му беше трескав и неспокоен и често той изживяваше насън отново страшните нощни видения.

Когато слизаше по-късно за обед, се чувствуваше смазан като при страшна умора. Едва хапваше, преследван винаги от страха, че ще я види отново през следващата нощ.

Знаеше много добре, че не е видял призрак, че мъртвите не излизат от гроба и че само болната му душа, душата му, обзета от една-единствена мисъл, от един незабравим спомен, беше причината за това мъчение; че тя беше тази, която възкресяваше отново мъртвата; че тя я призоваваше и изправяше пред очите му, в които оставаше запечатан този неизличим образ. Но знаеше също така, че никога няма да оздравее от тази болест и че никога няма да избяга от безпощадното преследване на собствената си мисъл. Реши, че е по-добре да умре, отколкото да търпи вечно това мъчение.

Тогава започна да мисли по какъв начин да тури край на живота си. Искаше смъртта му да бъде естествена и обикновена, за да не може никой да го заподозре, че се е самоубил. Защото държеше на доброто си име, на името, което бе наследил от дедите си; ако се усъмняха в причината на смъртта му, щяха да я свържат с неизясненото престъпление, с все още неоткрития убиец и веднага щяха да решат, че той е извършил злодеянието.

Беше го обзела странна мисъл — да се остави да го смаже дървото, под което беше убил малката Рок. Той нареди да изсекат бранището, за да може да симулира нещастен случай. Но букът отказа да му счупи гръбнака.

Когато се върна в къщи, изпаднал в дълбоко отчаяние, грабна револвера си, но не посмя да се застреля.

Когато удари часът за вечеря, беше се нахранил и след това се беше върнал в спалнята си. Не знаеше какво да направи. Разбираше, че няма вече никаква смелост, след като веднаж се беше изплъзнал от смъртта. Преди малко се чувствуваше решителен, твърд, готов да се

убие, изпълнен със смелост, господар на решенията си; а сега беше слаб, страхуваше се от смъртта толкова, колкото и от мъртвата.

„Нямам вече смелост, нямам вече смелост“ — мълвеше той, като поглеждаше със страх ту към оръжието, което лежеше на масата, ту към завесата, която закриваше прозореца. При това му се струваше, че нещо ужасно ще се случи, след като умре. Нещо ужасно? Но какво? Може би щеше да срещне малката Рок? Тя го дебнеше, чакаше го, викаше го; явяваше му се така всяка нощ, за да го примами на свой ред, за да му отмъсти и да го накара да се убие.

Той заплака като дете, повтаряйки: „Нямам вече смелост, нямам вече смелост.“ После падна на колене и промълви: „Боже мой, боже мой“ — макар че не вярваше в бога. Не смееше вече да погледне към прозореца, където знаеше, че се е притаило привидението, нито пък към масата, където блестеше револверът.

Той се изправи и каза високо:

— Не мога вече, трябва да сложа край на това.

Тръпки на ужас полазиха по цялото му тяло, когато чу собствения си глас в тихата стая. Понеже не смееше да вземе никакво решение и знаеше, че пръстът му ще откаже да натисне спусъка на револвера, той си легна, скри глава под завивките и се замисли.

Трябваше да намери нещо, което да го принуди да умре, да измисли някаква хитрост против самия себе си, която да не му позволи да се колебае, да отлага и да съжалява. Той завиждаше на осъдените, които отиваха на ешафода, заобиколени с войници. О, ако можеше да помоли някого да го застреля; ако можеше да признае какво става в душата му на някой сигурен приятел, който би запазил тайната му, да признае извършеното престъпление и да поиска от него да го убие. Но от кого да поиска тази страшна услуга? От кого? Търсеше измежду познатите си. От лекаря? Не. Той сигурно щеше да разкаже всичко след известно време. Изведнаж му хрумна странна мисъл — да пише на съдия-следователя, с когото беше много близък, и да признае престъплението си. В това писмо ще му каже всичко — и за престъплението, и за терзанията, които изживява, и за решението си да умре, за колебанията си и за начина, който бе избрал, за да си върне смелостта. Ще го накара да се закълне в името на тяхното старо приятелство да унищожи писмото веднага след като научи, че виновникът сам се е наказал. Ренарде наистина можеше да разчита на

следователя, защото знаеше, че той е човек сигурен, дискретен и никога не би казал дори необмислена дума. Беше човек с неподкупна съвест, от тези хора, чиято съвест се управлява, ръководи и подчинява единствено на разума им.

Щом взе решение да извърши това, някаква особена радост изпълни сърцето му. Сега вече беше спокоен. Ще напише, без да бърза, писмото си, после, при изгрев-слънце, ще го пусне в пощенската кутия, закачена на оградата на чифлика. След това ще се изкачи на кулата, за да види идването на пощенския раздавач, и когато синята риза изчезне от погледа му, ще се хвърли с главата надолу върху скалите, на които лежах основите на къщата. Ще действа така, че да го видят най-напред работниците, които сечаха гората. Може да се покатери на издадената площадка, където беше закрепен прътът на знамето, което издигаха в празнични дни. Ще счупи пръта с едно дръпване и ще полети надолу с него. Кой ще се усъмни, че това не е нещастен случай? Какъвто беше тежък, ако падне от такава височина, сигурно ще се убие на място.

Той веднага стана от леглото, седна до масата и започна да пише; не забрави нищо, нито една подробност от престъплението, нито една подробност от изпълнения си с ужас живот, нито една подробност от душевните си терзания. Завърши писмото, като съобщаваше, че сам се е осъдил и сам ще изпълни смъртната си присъда, като молеше приятеля си, стария си приятел, да се погрижи да не бъде опетнено името му.

Когато завърши писмото си, забеляза, че денят беше настъпил. Залепи плика, запечата го и написа адреса, после слезе с леки стъпки и изтича до малката бяла кутия, закачена на ъгъла на оградата. Щом хвърли в нея писмото, което пареше ръката му, той се върна бързо, дръпна резетата на голямата порта и се изкачи на кулата, за да изчака минаването на раздавача, който щеше да отнесе смъртната му присъда.

Сега се чувствуваше спокоен, избавен, спасен!

Студен, сух, мразовит вятър облъхна лицето му. Той поемаше жадно, с отворена уста ледената му милувка. Небето беше почервеняло с пламтящия червен цвят на зимно небе, а полето, побеляло от скреж, блестеше под първите слънчеви лъчи, сякаш посипано със стрито стъкло.

Ренарде, изправен на върха на кулата, гологлав, гледаше обширната равнина; вляво се простираха ливадите, а вдясно пушеха селските комини — там започваха да приготвят закуските.

Долу, под самия него, течеше Брендий сред скалите, върху които след малко щеше да се хвърли. Той се чувствуваше възроден всред тази красива, ледена зора, изпълнен със сили и живот. Светлината го обграждаше отвсякъде, заливаше го и проникваше в него като надежда. Обзеха го хиляди спомени, спомени за други такива утрини, когато бе ходил бързо по втвърдената земя, която звънтеше под краката му, когато ходеше на лов край блатата, където се криеха дивите патици. Всички хубави неща, които обичаше, всички прелести на живота нахлуваха в съзнанието му, извикваха нови копнежи, събуждаха всички буйни желания на силното му, изпълнено с енергия тяло.

И след малко той ще умре? Но защо? Ще се убие така, изведнаж, защото се бои от някаква сянка, от нещо, което не съществува? Та той е богат и все още млад! Каква лудост! Достатъчно е да замине, да се махне оттук, да пътува, за да се развлече и забрави! Ето, тази нощ той не видя детето, защото мисълта му беше заета, беше се отклонила в друга насока. Може би няма да го види вече. И ако то го измъчва тук, в тази къща, разбира се, няма да го последва другаде. Светът е голям, пред него има още много години! Защо да умира?

Погледът му, който блуждаеше из ливадите, се спря на едно синьо петно по пътеката край Брендий. Беше Медерик, той носеше писмата от града и щеше да събере писмата от селото.

Ренарде се сепна, усети, че го пронизва болка; той полетя надолу по извитата стълба, за да вземе обратно писмото си, да го поиска от раздавача. В този момент за него нямаше значение, че може да го видят така; той тичаше по леката ледена пяна, покрила тревата през нощта, и стигна до пощенската кутия на ъгъла на чифлика едновременно с раздавача.

Медерик беше отворил дървената вратичка и изваждаше няколкото писма, пуснати от селяните.

Ренарде му каза:

— Добро утро, Медерик.

— Добро утро, господин кмете.

— Слушай, Медерик, пуснах в кутията едно писмо, което ми трябва. Искам да ми го върнете.

— Добре, господин кмете, ще ви го дадем.

Раздавачът вдигна очи. Той остана изумен от вида на Ренарде — бузите му бяха виолетови, погледът — мътен, очите, заградени с тъмни кръгове, сякаш бяха хлътнали в орбитите, косата му беше чорлава, брадата разрошена, а вратовръзката изкривена. Явно беше, че изобщо не си е лягал.

— Да не сте болен, господин кмете? — попита Медерик.

Изведнаж Ренарде разбра, че поведението му е странно; той се смути и започна да заеква:

— Не... не... обаче... само скочих от леглото, за да ви поискам писмото... Спях. Нали разбирате?

Някакво смътно съмнение мина през ума на стария войник.

— Кво писмо? — попита той.

— Писмото, което ще ми върнете.

Медерик се колебаеше, държането на кмета му се виждаше неестествено. Може би в това писмо имаше някаква тайна, някаква политическа тайна. Той знаеше, че Ренарде не е републиканец и познаваше всички трикове и измами, с които политиците си служеха при изборите.

— Какъв е адресът на туй писмо? — попита той.

— То е за господин Пютоен, за следователя. Нали го познавате — моя приятел господин Пютоен!

Раздавачът се порови в чантата си и намери писмото, което искаше кметът. След това започна да го разглежда, като го въртеше и обръщаше от всички страни, силно озадачен и загрижен да не би да извърши някоя непоправима грешка или пък да разсърди кмета и да го направи свой враг.

Като видя колебанието му, Ренарде посегна да грабне писмото. Този рязък жест убеди Медерик, че се отнася до някаква тайна и той реши да изпълни дълга си на всяка дена.

Хвърли писмото в чантата си, затвори я и каза:

— Не може, господин кмете. Щом е за съда, значи не може!

Страшна тревога сви сърцето на Ренарде и той прошепна:

— Но вие ме познавате добре. Дори познавате почерка ми. Това писмо ми трябва, разберете!

— Не може.

— Слушайте, Медерик, знаете, че няма да ви лъжа. Разберете, че това писмо ми трябва.

— Не, не може.

Гневни тръпки разтърсиха Ренарде. Нещо кипна в душата му.

— Ще ви вземат дяволите, внимавайте! Знаете, че не са шегувам и че може да изхвърчите от службата, и то бързо, бързо. Аз тук кмет ли съм, или какво! Заповядвам ви да ми върнете писмото!

Раздавачът отговори твърдо:

— Не, не може, господин кмете!

Тогава Ренарде, загубил самообладание, го сграбчи за ръката, за да му вземе чантата, но Медерик се дръпна, отблъсна го и като отстъпи, вдигна дебелията си чимширена тояга. Той каза съвсем спокойно:

— Не ме доближавайте, господин кмете, или ще удрям. Пазете се. Дълг изпълнявам аз!

Ренарде разбра, че е загубен. Той внезапно стана смирен и кротък и започна да се моли като разплакано дете.

— Но слушайте, моля ви се, приятелю, върнете ми писмото, ще ви възнаградя, ще ви дам пари, ето, ще ви дам сто франка, чувате ли, сто франка!

Раздавачът се обърна кръгом и си тръгна.

Ренарде го последва, като се задъхваше и заекваше:

— Медерик, слушайте, Медерик, ще ви дам хиляда франка, чувате ли, цели хиляда франка!

Медерик продължаваше да върви, без да отговаря. Ренарде поде:

— Ще ви направя богат, чувате ли, ще ви дам, каквото поискате... Петдесет хиляди франка... Петдесет хиляди франка за това писмо... Какво ви струва да ми го върнете... Малко ли ви са?... Добре, тогава сто хиляди... съгласете се... сто хиляди франка... разбирате ли?... Сто хиляди франка... сто хиляди франка.

Раздавачът се обърна. Лицето му беше неумолимо, погледът строг.

— Стига вече или ще повтора пред съда всичко, що ми рекохте!

Ренарде спря изведнаж. Всичко беше свършено. Нямаше вече никаква надежда. Той се обърна и се затече към къщи, бягайки като подгонено животно.

Смаян, Медерик спря на свой ред и се загледа след него. Видя как кметът влезе в къщата. Чакаше, като че ли непременно щеше да се случи нещо необикновено.

И наистина скоро високата фигура на Ренарде се появи на върха на кулата на лисицата. Той тичаше като луд по площадката; след това сграбчи пръта на знамето и започна бясно да го разтърсва, без да успее да го счупи. Внезапно се хвърли в бездната надолу с главата и с протегнати напред ръце, като плувец, който скача във водата.

Медерик се втурна на помощ. Пресичайки парка, забеляза дърварите, които отиваха на работа. Той им викна, като тичаше, че се е случило нещо. Долу, до самата стена на кулата, намериха окървавеното тяло. Главата се беше смазала в една скала. Брендий, която се разливаше на това място, заобикаляше скалата и по спокойната, прозрачна вода течеше дълга розова струя от мозък и кръв.

РАЗКАЗИ

ИСТОРИЯТА НА ЕДНА РАТАЙКИНЯ

I

Понеже времето беше много хубаво, хората от чифлика се наобядваха по-бързо от обикновено и се пръснаха из нивята. Роза, слугинята, остана сама в обширната кухня, където огънят гаснеше в огнището под пълното с топла вода менче. От време на време тя гребваше от водата и бавно миеше съдовете, прекъсваше работата си и се заглеждаше в двата светли квадрата, които слънцето очертаваше през прозореца върху дългата маса и в които личаха дефектите на стъклото.

Три много дръзки кокошки търсеха трохи под столовете. Миризми на птичи двор, топъл дъх на прокиснало от обора влизаха през полуотворената врата; а в мълчанието на палецото пладне се чуваше как петлите пеят.

След като свърши работата си, избърса масата, почисти огнището и нареди чиниите на високата лавица в дъното до дървения часовник, който звънко тиктакаше, момата въздъхна, леко замаяна и потисната, без да знае защо. Огледа почернелите, измазани с глина стени, окадените греди на тавана, по които висяха паяжини, пушени херинги и сплитове лук; после седна — дразнеха я старите изпарения, които тоя ден поради горещината излизаха от пръстения под, където бяха засъхвали разливани от толкова дълго време неща. Примесваше се и острата миризма на млякото, оставено в съседната стая на хладно за сметана. Все пак тя искаше да седне да шие както обикновено, но няма сили и отиде да подиша на прага.

Тогава, галена от палецата светлина, тя почувствува някаква сладост, която прониква до сърцето, по тялото ѝ премина тръпка на блаженство.

От торището пред вратата се надигаше лека блестяща пара. Там се търкаляха кокошките, легнали на една страна, и леко чоплеха с крак, за да търсят червеи. Сред тях петелът се изправяше надменен. Той избираше час по час някоя и започваше да се върти наоколо ѝ с кратко призивно къткане. Кокошката лениво се изправяше и го приемаше спокойно, като прегъваше крака и го поддържаше с крилете си, после

отърсваше перата си и от тях излизаше прах, след това пак лягаше на торището, а той кукуригаше, като броеше победите си; и от всички дворове петлите му отвърщаха, сякаш си препращаха любовни предизвикателства от чифлик на чифлик.

Слугинята ги гледаше, без да мисли; после вдигна очи и остана заслепена от блясъка на цъфналите ябълки, целите бели като напудрени глави.

Внезапно едно младо конче, замаяно от радост, мина в галоп пред нея. То два пъти обиколи ямите, край които растяха дървета, после неочаквано се спря и извърна глава, сякаш се изненада, че е самичко.

Тя също изпита желание да тича, нужда от движение и същевременно ѝ се дощя да се излегне, да простре ръце и крака, да си почине в неподвижния топъл въздух. Пристъпи няколко крачки, нерешително, със затворени очи, обзета от животинско блаженство; после полекичка отиде до кокошарника да събере яйцата. Имаше тринадесет — взе ги и ги донесе.

Прибра ги в бюфета, но миризмите на кухнята пак ѝ додеяха и тя излезе да поседне на тревата.

Ограденият с дървета чифликчийски двор сякаш спеше. Високата трева, в сред която жълтите глухарчета бляскаха като светлинки, се зеленееше наситено със съвсем свеж, пролетно зелен цвят. Сенките на ябълковите дървета се събираха в кръг около дънерите, а сламените покриви на сградите, на върха на които растяха перуники с остри като саби листа, леко димяха, сякаш влагата на оборите и хамбарите излиташе през сламата.

Слугинята стигна под навеса, където прибираха талигите и колите. Там, в дъното на пресъхналата вада, имаше голяма зелена дупка, пълна с теменужки, и от тях се носеше миризма, а отвъд насипа се виждаше широка равнина, полето, където растяха житата, с китки дървета на места и тук-там далечни групи работници, дребнички като кукли; бели коне, прилични на играчки, теглеха детско рало, водено от човече, високо колкото един пръст.

Тя отиде да вземе сноп слама от плевника и го хвърли в ямата, за да седне отгоре му; после, понеже не се чувствуваше удобно, развърза го, разстла сламата и легна по гръб с ръце под главата и проснати крака.

Полекичка притваряше очи, унесена в сладка нега. И щеше вече съвсем да заспи, когато усети две ръце да я сграбчат за гърдите и тя се изправи с един скок. Беше Жак, ратаят, висок, добре сложен пикардец, който от някое време насам я задиряше. Тоя ден той работеше в кошарата и като я видя, че ляга на сянка, дойде дебнешком, сдържайки дъха си, със светнали очи и сламчици в косите.

Опита се да я целуне, но силна като него, тя му залепи плесница; а той лукаво я помоли за милост. Тогава те седнаха един до друг и заприказваха приятелски. Говореха за времето, което беше благоприятно за нивята, за това, че годината се очертаваше добра за господаря, добър човек, после за съседите, за целия край, за себе си, за своите села, за младостта си, за спомените си, за родителите си, които те бяха напуснали за дълго, може би завинаги. Тя се разнежи, като мислеше за всичко това, а той, с упоритата си мисъл в главата, се настаняваше все по-близо до нея, попритискаше се, тръпнещ, цял обзет от желание. Тя казваше:

— Доста време има, откакто не съм видяла мама; все пак, тежко е, че толкова сме далече.

И погледът ѝ се рееше в далечината отвъд пространството, чак до изоставеното село, там, на север.

Изведнъж той скочи, сграбчи я за врата и пак я целуна, но със стиснат юмрук тя го удари право в лицето толкова силно, че от носа му потече кръв и той стана, за да облегне главата си на ствола на едно дърво. Тогава тя се разнежи и като се приближи до него, попита:

— Боли ли те?

Но той взе да се смее. Не, нищо му нямало, само че тя го ударила точно по носа. Той шепнеше: „Дяволче!“, и я гледаше с възхищение, почувствувал уважение, съвсем различна нежност, начало на истинска любов към тая едра и тъй силна мома.

Когато кръвта спря, той предложи да се поразходят, понеже се боеше от твърдата ръка на съседката си, ако останеха седнали така един до друг. Но сега тя сама го хвана за ръката, както правят годениците вечер по сенчестите пътища, и му каза:

— Не е добре, дето така не ме уважаващ, Жак.

Той отричаше. Не, не че не я уважавал, но бил влюбен и толкова.

— Значи искаш да се оженим ли? — каза тя.

Той се поколеба, после я загледа отстрани, а нейните очи и погледът ѝ се рееха далеч напред. Страните ѝ бяха червени и пълни, широките гърди изпъкваха под басмения елек, устните ѝ бяха пълни и свежи, а почти голият ѝ врат бе обсипан с дребни капчици пот. Той пак усети, че го обзема желание, и сложил устни до ухото ѝ, пошепна:

— Да, искам.

Тогава тя го прегърна през врата и го целуна толкова дълго, че и двамата останаха без дъх.

От тоя миг между тях започна вечната история на любовта. Те се задяваха по ъглите; даваха си срещи вечер на луна, криеха се зад една купа сено и с грубите си подковани обувки си правеха синини на краката под масата, докато ядяха.

После малко по малко Жак сякаш започна да се отегчава от нея; избягваше я, почти не ѝ говореше вече, не търсеше случай да я срещне сама. Тогава я обхванаха съмнения и голяма тъга; след известно време забеляза, че е бременна.

Отначало остана слисана, после я обзе гняв, който всеки ден растеше, защото той толкова грижливо я отбягваше, че тя не успяваше да го намери.

Най-сетне една нощ, когато всички в чифлика спяха, тя излезе безшумно по фуста и боса, прекоси двора и бутна вратата на обора, където Жак беше легнал в един голям сандък със слама над конете си. Той се престори, че хърка, когато я чу да се приближава, но тя се качи при него и коленичила, го разтърси, докато той се изправи.

Когато той седна и попита: „Какво искаш?“, тя рече със стиснати зъби, разтреперана от ярост:

— Искам да се ожениш за мене, щом ми обеща да се ожениш!

Той се изсмя и отвърна:

— Как не! Ако човек вземе да се жени за всички моми, с които е сгрешил, къде ще му излезе краят!

Но тя го сграбчи за врата, събори го, без той да успее да се отърве от свирепата ѝ прегръдка, и като го душеше, му изкрещя лице в лице:

— Бременна съм, чуваш ли, бременна съм!

Когато Жак разбра, че тя е по-силна от него, промърмори:

— Добре де, щом е така, ще се оженим.

Но тя не вярваше на обещанията му.

— Веднага — каза — ще дадеш съобщение!

Той отговори:

— Веднага.

— Закълни се в бога.

Той се поколеба няколко мига, после се примири:

— Заклевам се в господата.

Тогава тя разтвори пръстите си и си отиде, без да добави нито дума.

Няколко дена не можа да му говори, а оборът всяка нощ вече беше заключен и тя не смееше да вдигне шум, боейки се от скандал.

После една сутрин на закуска видя да влиза друг ратай. Тя попита:

— Жак отиде ли си?

— Да — каза другият, — аз съм на неговото място.

Тя се разтрепери толкова силно, че не можеше да откачи менчето; после, когато всички вече бяха на работа, се качи в стаята си и плака с лице във възглавницата, за да не би някой да я чуе.

През деня се опита да се осведоми, без да събуди подозрения; но толкова беше обзета от мисълта за нещастieto си, че й се струваше, сякаш всички, които разпитваше, се усмихват лукаво. Впрочем тя не можа да научи нищо, освен че той се е махнал завинаги от тия места.

II

Тогава за нея започна живот на непрекъснато мъчение. Работеше като машина, без да се интересува какво върши, с едничката мисъл в главата: „Ами като узнаят?“

Тая натрапчива мисъл дотолкова ѝ пречеше да разсъждава, че тя дори и не се опитваше да избегне скандала, който чувствуваше, че се приближава, става всеки ден по-близък, неизбежен и сигурен като смъртта.

Всяка сутрин ставаше много преди другите и разтревожена да види дали няма днес да я забележат, се мъчеше с настървена упоритост да види кръста си в едно парченце счупено огледало, което и служеше за ресане.

А през деня час по час прекъсваше работата си, за да погледне от горе на долу и види дали издутият ѝ корем не повдига твърде много престилката.

Месеците минаваха. Тя вече почти не говореше и когато я запитваха за нещо, не разбираше, стоеше изплашена, с тъп поглед и трепереци ръце; тогава господарят ѝ каза:

— Ама че си оглупяла от някое време, моето момиче!

В църква се криеше зад някой стълб и вече не смееше да ходи на изповед, понеже много се боеше от свещеника, комуто придаваше свръхестествената сила да чете в съвестите.

На масата погледите на другарите ѝ сега я караха да замира в тревога и тя все си въобразяваше, че е открита от краварчето, не по годините си развито и хитро момче, което не сваляше блестящия си поглед от нея.

Една сутрин пощенският раздавач ѝ предаде писмо. Тя никога не бе получавала писма и остана толкова поразена, че трябваше да седне. Дали не беше от него? Но тъй като не знаеше да чете, тя стоеше разтревожена, трепереща пред тая хартия, покрита с мастило. Сложи я в джоба си, понеже никому не смееше да повери своята тайна; често прекъсваше работата си, дълго разглеждаше равномерно раздалечените редове, завършени с някакъв подпис, и някак си се надяваше, че

изведнъж ще открие смисъла им. Най-сетне почти се побърка от нетърпение и тревога и отиде при учителя, който я накара да седне и прочете:

Скъпа дъще, настоящото е, за да ти кажа, че съвсем не ме бива; нашият съсед, господин Дантю, взе перото, за да те помоли да дойдеш, ако можеш.

За любещата ти майка
Сезар Дантю, помощник-кмет.

Тя не каза дума и си отиде; но щом остана сама, седна край пътя с подкосени крака и остана там до тъмно.

Когато се прибра, тя разказа за нещастията си на чифликчията, който я пусна да си отиде за колкото време иска, като обеща да намери някоя надничарка за нейната работа и пак да я вземе, щом се върне.

Майка ѝ агонизираше; умря в самия ден на пристигането ѝ; а на другия Роза роди дете-седмаче, ужасно скелетче, толкова пустало, че да те е страх да го гледаш; то сякаш непрекъснато страдаше — толкова болезнено стискаше горкичките си костеливи ръчички, които приличаха на рачи крака.

Но оживя.

Тя каза, че била женена, но че няма да може да гледа детето и го остави у съседите, които обещаха да се грижат за него.

Върна се.

Но в тъй дълго наболялото ѝ сърце изгря като зора една непозната любов към малкото крехко създание, което бе оставила там; и тая любов беше ново страдание, всекичасно, всекиминутно страдание — защото беше отделена от него.

Най-много я измъчваше някакво лудо желание да го целува, да го притиска в прегръдките си, да чувствува с плътта си топлината на неговото телце. Започна да не спи нощем, по цял ден мислеше за него, а вечер, след като свършеше работата си, сядаше пред огнището и гледаше втренчено като човек, чиято мисъл е далеч.

Започнаха да приказват за нея, закачаха я за любовника, който навярно имала, питаха я дали е хубав, дали е висок, дали е богат, кога ще бъде сватбата и кога кръщенето. Тя често побягваше и отиваше да

поплаче някъде сама, защото тия въпроси се забиваха в душата ѝ като игли.

За да се отвлече от тая мъка, та заработи бясно и все с мисълта за детето потърси начин да събере много пари за него.

Реши да работи толкова усилено, че да се принудят да ѝ повишат заплатата.

Тогава малко по малко тя заграби цялата работа около себе си, накара да отпратят една слугиня, която ставаше излишна, откак тя се трудеше за двама, пестеше от хляба, от зехтина и свещите, от зърното, което се хвърляше разточително на кокошките, от фуража на добитъка, който малко се прахосваше. Започна да трепери над парите на господаря, като да бяха нейни, и толкова изгодно взе да се пазари, да продава скъпо онова, което излизаше от къщата, и да открива хитрините на селяните, които предлагаха стоката си, че я натовариха само тя да се занимава с покупките и продажбата, да ръководи работата на работниците, да държи сметка за провизиите; така че в скоро време стана незаменима. Тя упражняваше такъв надзор над всичко, че под нейно ръководство чифликът се замогна необикновено. На две мили наоколо говореха за „слугинята на майстор Вален“, а чифликчията навсякъде повтаряше:

— Тая мома струва повече от злато.

Но времето минаваше, а нейната заплата си оставаше същата. Той приемаше каторжния ѝ труд като нещо обикновено за предана слугиня, просто като признак за усърдие; а тя започна да си мисли с известна горчивина, че благодарение на нея чифликчията прибира десетина-двадесет жълтици повече на месец, а тя продължава да получава по 240 франка годишно — ни повече, ни по-малко.

Реши да поиска увеличение. На три пъти ходи при господаря, но като застанеше пред него, заговаряше за нещо друго. Чувствуваше известно стеснение да иска пари, сякаш това беше някак срамно. Найсетне един ден, когато чифликчията закусваше сам в кухнята, тя му каза малко смутено, че желае да му говори насаме. Той вдигна глава изненадан, опрял ръце на масата — в едната държеше ножа си с острието нагоре, а в другата залък хляб, — и загледа втренчено слугинята. Тя се смути под неговия поглед и поиска една седмица отпуск, за да си отиде на село, защото била малко не добре.

Господарят веднага се съгласи; после и той също смутен, добави:

— И аз ще има да си поговоря с тебе, като се върнеш.

III

Детето щеше да навърши осем месеца: тя не го позна. То бе станало розово, бузесто, цяло закръглено като вързопче жива тлъстина. Разперените му от месести гривнички пръстчета леко мърдаха с видимо доволство. Тя се хвърли към него като животно върху плячката си и го разцелува толкова силно, че малкото зарева от уплаха. Тогава и тя заплака, защото детето ѝ не я познаваше и протягаше ръчички към дойката си, щом я зърнеше.

Но още на другия ден то свикна с лицето ѝ и се смееше, като я видеше. Тя излизаше с него из полето, държеше го в протегнатите си ръце, тичаше като луда, сядаше под сянката на дърветата; после за пръв път в живота си отвори сърцето си пред друго същество и макар че то не разбираше, разказваше му за скърбите си, за работите си, за грижите си, за надеждите си и непрекъснато го уморяваше с бурните си и настървени милувки.

Изпитваше безкрайна радост да го мачка, да го мие, да го облича; беше щастлива дори и когато почистваше детските му мръсотии, сякаш с тая грижа се утвърждаваше нейното майчинство. Тя го разглеждаше, постоянно се изненадваше, че то е нейно, и си повтаряше полугласно, като го подхвърляше в ръцете си:

— То си е моето мъничко, то си е моето мъничко!

Докато се връщаше в чифлика, тя рида по целия път и едва се бе прибрала, когато господарят я повика в стаята си. Тя отиде много изненадана и развълнувана, без сама да знае защо.

— Седни там — каза той.

Тя седна и двамата постояха някое време един до друг, смутени, с безжизнено отпуснати ръце, които им пречеха, и както правят обикновено селяните, не се поглеждаха.

Чифликчията — дебел, четиридесет и пет годишен мъж, два пъти вдовец, веселяк и упорит — изпитваше видимо стеснение, което не му беше присъщо. Най-сетне той се реши и заговори с неопределен израз на лицето, като малко се запъваше и гледаше някъде надалеч в полето.

— Роза — каза той, — не си ли помисляла да се задомиш?

Тя преbledня като смъртник. Като видя, че не му отговаря, той продължи:

— Добра мома си ти, скромна, работлива и спестовна. Жена като тебе ще бъде богатство за кой и да е мъж.

Тя стоеше все така неподвижна, гледаше плахо и дори не се стараеше да разбере, защото мислите ѝ бяха объркани като пред надвиснала голяма опасност. Той почака малко, после продължи:

— Нали виждаш, чифлик без господарка не върви, дори и при слугиня като тебе.

Тогава спря, не знаеше какво повече да каже; а Роза го гледаше с ужас, сякаш отпред ѝ стоеше убиец и тя се готвеше да избяга при първото негово движение.

Най-сетне, след пет минути той попита:

— Е, съгласна ли си?

Тя отговори с тъга:

— За какво, господарю?

Тогава той рече внезапно:

— Че да ме вземеш!

Тя изведнъж стана, после пак се отпусна като подкосена на стола и дълго остана неподвижна като човек, когото неочаквано е сполетяло голямо нещастие. Накрая чифликчията стана нетърпелив:

— Хайде де, че какво ти трябва тогава?

Тя го гледаше замаяна; после внезапно сълзи бликнаха в очите и, задушиха я, тя повтори два пъти:

— Не мога, не мога!

— Че защо? — попита мъжът. — Хайде, не ставай глупава; давам ти до утре да си помислиш.

И побърза да си отиде, много облекчен, че е свършил с тая постъпка, която твърде го затрудняваше, и уверен, че на другия ден слугинята ще приеме предложението, което за нея беше съвсем ненадейно, а за него — една чудесна сделка, тъй като по тоя начин той завинаги си осигуряваше жена, която положително щеше да му донесе повече от най-богатата мома в селото.

Впрочем между тях не можеше да съществува въпрос за неравенство в брака, защото на село всички са приблизително равни: чифликчията оре като ратая си, който най-често на свой ред днес или утре става господар, а слугините постоянно се превръщат в

господарки, без това да внесе каквато и да било промяна в живота или в навиците им.

Роза не си легна тая нощ. Тя се отпусна на леглото си, нямаше сили дори да плаче — дотолкова бе съсипана. Стоеше неподвижно, не чувствуваше вече тялото си, а умът и бе разсеян, сякаш някой го бе късал с един от ония гребени, с които даракчиите влачат вълна за дюшеци.

Само от време на време успяваше да събере някакви късчета от разсъдък и се ужасяваше пред мисълта за онова, което можеше да се случи.

Страхът ѝ нарасна и колчем големият кухненски часовник отмерваше бавно часовете в заспалата тишина на къщата, тя се обливаше в пот от тревога. Главата ѝ се маеше, кошмари идваха един след друг, свещта угасна; тогава тя изпадна в унес, обзе я неистовият стремеж към бягство, който обхваща селските хора, когато мислят, че им е направена магия, лудо желание да се махнат, да се изплъзнат, да бягат пред нещастieto като кораб пред буря.

Изписка прилеп; тя потрепери, изправи се, прокара ръце по лицето си, в косите си, опипа тялото си като луда; после слезе с движения на сомнамбул. Когато се намери в двора, тя запълзя, за да не би да я забележи някой скитащ безобразник, защото луната беше на залез и хвърляше силна светлина в полето. Вместо да отвори вратата на оградата, тя се прехвърли през насипа; после, като се намери пред полето, тръгна. Тичаше право пред себе си, с гъвкав и бърз бяг и от време на време несъзнателно надаваше остър вик. Чудовищната ѝ сянка, легнала на земята отстрани, бягаше заедно с нея, понякога нощна птица се извиваше над главата ѝ. Кучетата в чифликчийските дворове залайваха, когато я чуеха да минава край тях, едно куче прескочи трапа и се хвърли след нея, за да я ухапе, но ти се извърна и така изкрепя, че животното избяга ужасено, сви се в колибката си и млъкна.

Тук-там младо семейство зайци лудуваше в някоя нива, но щом приближеше жената, която бягаше бясно като подлудяла Диана, плахите животни се разпръсваха; малките и майката изчезваха и се свираха в някоя бразда, а бащата хукваше, колкото му краката държат, и понякога скачащата му сянка с големи щръкнали уши преминаваше върху залязващата луна, която сега потъваше накрай света и

осветяваше равнината с косата си светлина като огромен фенер, поставен на земи на хоризонта.

Звездите изчезнаха в небесните глъбини, няколко птички зацвърчаха; денят се раждаше. Изтощена, момата се задъхваше и когато слънцето проби заруменената зора, тя се спря.

Подутите ѝ крака отказваха да вървят; но тя зърна някаква локва, голяма локва със застояла вода, която под червените отблясъци на новия ден приличаше на кръв, и със ситни стъпки, куцукайки, притиснала сърцето си с ръка, отиде да накваси в нея двата си крака.

Седна на едно снопче трева, махна грубите си, покрити с прах обувки, развърза чорапите и потопа посинелите си прасци в неподвижната повърхност, където от време на време се пукаха въздушни мехурчета.

Сладостна свежест се изкачи от петите до гърлото ѝ и изведнъж, докато гледаше неподвижно дълбокото блато, я обхвана шемет, бясно желание цяла да потъне в него. Там ще престане да страда, ще престане завинаги. Не мислеше вече за детето си; искаше мир, пълен покой, да спи безкрайно. Тогава се изправи с вдигнати ръце и пристъпи две крачки напред. Вече бе затънала до бедрата и щеше да се хвърли, когато някакво палещо щипане по глезените я накара да отскочи назад и тя нададе отчаян вик, защото, залепени за месото от коленете до края на ходилата, дълги черни пиявици пиеха живота ѝ, издуваха се. Тя не смееше да ги пипне и виеше от ужас. Отчаяните ѝ крясъци привлякоха един селянин, който минаваше надалеч с колата си. Той изтръгна пиявиците една по една, затисна раните с трева и отведе момата с колата си до чифлика на нейния господар.

Тя лежа петнадесет дена, после, в деня, когато стана, както седеше пред вратата, чифликчията дойде неочаквано и застана пред нея.

— Значи — каза той, — работата е решена, нали?

Отначало тя нищо не отговори, после, понеже той стоеше прав и я пронизваше с упорития си поглед, тя изрече с мъка:

— Не, господарю, не мога.

Но мъжът изведнъж се ядоса:

— Не можеш ли, моме, не можеш ли, че защо?

Тя се разплака и повтори:

— Не мога.

Той я огледа и изкрещя в лицето ѝ:

— Значи имаш любовник, а?

Разтреперана от срам, тя промърмори:

— Може и така да е.

Зачервен като мак, мъжът заекваше от гняв:

— А, признаваш значи, никаквице! А какъв е тоя хубостник?

Някой босяк, просяк, скитник, голтак някой, така ли? Какъв е, кажи де?

И понеже тя нищо не отговаряше, продължи:

— А, не щеш да кажеш... А пък аз ще ти кажа: Жан Бодю, нали?

Тя извика:

— Не, не е той!

— Тогава Пиер Мартен?

— О, не, господарю.

Той изреждаше като замаян всички момци в селото, а тя, съсипана, отричаше и час по час бършеше очите си с края на престилката. Но той търсеше и търсеше с животинска упоритост, човъркаше в сърцето ѝ, за да открие неговата тайна, както ловджийското куче претърсва цял ден някоя бърлога, за да хване звяра, който то чувства, че е в дъното ѝ. Внезапно мъжът извика:

— Хе, дявол да го вземе, тогава ще да е Жак, миналогодишният ратай; казваха хората, че ти говорел и че сте си били дали дума да се вземете.

Роза се задушаваше: прилив на кръв обагри лицето ѝ, сълзите ѝ изведнъж пресъхнаха, те засъхваха по бузите ѝ като капки вода върху нажежено желязо. Тя извика:

— Не, не е той, не е той!

— Не е ли той? — запита хитрият селянин, който надушваше частица истина.

Тя отговори забързано:

— Заклевам ви се, заклевам ви се...

Търсеше в какво да се закълне, не смееше да се позове на светите неща. Мъжът я прекъсна:

— Той те задиряше по ъглите и те поглъщаше с поглед на трапезата. Давала ли си му дума, а, казвай!

Тоя път тя погледна господаря си направо.

— Не, никога, никога и кълна се в господата, днес да дойде да ме иска, няма да го взема!

Изглеждаше толкова искрена, че чифликчията се поколеба. Той поде, сякаш говореше на себе си:

— Тогава какво? Нещастие все пак не ти се е случвало, щеше да се узнае. А щом не е имало последствия, никоя мома не би отказала на господаря си само за това. Все пак трябва да има нещо.

Тя нищо повече не отговори, задушаваше я страх.

Той пак запита:

— Не искаш ли?

Тя въздъхна:

— Не искам, господарю.

И той си тръгна.

Тя помисли, че се е отървала и прекара почти спокойно останалата част на деня, но се чувствуваше така пребитата и изтощена, сякаш я бяха карали да движи вършачката вместо стария бял кон.

Легна си, щом можа, и веднага заспа.

Към средата на нощта я събудиха две ръце, които опипваха леглото ѝ. Тя подскочи от страх, но веднага позна гласа на чифликчията, който ѝ казваше:

— Не се плаши, Роза, аз съм, дойдох да ти говоря.

Отначало тя се изненада; после, понеже той се мъчеше да влезе под завивките ѝ, тя разбра какво иска и се разтрепери много силно — чувствуваше се сама в тъмнината, натежала още от съня и съвсем гола до тоя мъж, който я желаше. Тя не се съгласяваше, разбира се, но се противопоставяше лениво, като и сама се бореше срещу винаги тъй силния инстинкт у простите хора, недостатъчно защитена от нерешителната воля на тия безволни и меки характери. Отвърщаше глава ту към стената, ту към стаята, за да избегне милувките, с които устата на чифликчията търсеше нейната, и тялото ѝ леко се извиваше под завивките, уморено от усилието на борбата. Но опиянен от желанието, той ставаше брутален, отви я с рязко движение. Тогава тя почувствува, че вече наистина не ще може да устои. Като се покоряваше на някаква щраусова стеснителност, тя скри лицето си в ръце и престана да се брани.

Чифликчията остана цялата нощ при нея. Дойде и на другата вечер, после — всеки ден.

Заживяха заедно.

Една сутрин той ѝ каза:

— Дадох съобщение, ще се оженим идущия месец.

Тя не отвърна. Какво можеше да каже? Не се противопостави.
Какво можеше да стори?

IV

Омъжи се за него. Чувствуваше се като затънала в ров с недостъпни брегове, от който никога няма да може да излезе, а над главата ѝ сякаш бяха надвиснали всевъзможни нещастия като големи скали, които щяха да се строполят при първия случай. За нея мъжът ѝ беше човек, когото тя е ограбила и който днес или утре ще забележи това. После мислеше и за детето си, от което идеше цялото ѝ нещастие, но също и цялото ѝ щастие на тая земя.

Тя ходеше да го вижда два пъти в годината и всеки път се връщаше по-тъжна.

Но с време и страховете ѝ се успокоиха, сърцето ѝ се смири и тя заживя по-доверчиво, с някакъв неясен страх, който все още се мяркаше в душата ѝ.

Минаха години; детето караше шестата година. Тя вече беше почти щастлива, когато настроението на чифликчията неочаквано се помрачи.

От две или три години у него сякаш се бе загнездила тревога, той сякаш таеше някаква грижа, някаква болка в душата, която постепенно растеше. След вечеря оставаше дълго на масата, забил глава в ръцете си, тъжен, разяждан от мъка. Думите му ставаха по-сурови, навремени груби и дори изглеждаше, че има някаква задна мисъл срещу жена си, защото понякога ѝ отвърщаше сприхаво, почти гневно.

Един ден, когато момченцето на една съседка беше дошло да вземе яйца и тя го посгълча, понеже беше претрупана с работа, мъжът ѝ внезапно изскочи и ѝ каза със зъл глас:

— Да беше твое, нямаше така да се отнасяш с него!

Тя остана стресната, не можа да отговори, после си влезе — всичките ѝ тревоги отново се събудиха.

На вечерята чифликчията не ѝ заговори, не я погледна, сякаш знаеше нещо.

Объркана, тя не посмя да остане сама с него след яденето: избяга и отърча до църквата.

Нощта се спущаше; тесният храм беше съвсем тъмен, но в тишината някъде там към олтара бродеха някакви стъпки, защото клисарят приготвяше за през нощта кандилото пред дарохранителницата. Тази трепкаща огнена точка, потънала в мрачината на свода, се стори на Роза като последна надежда и впила поглед в нея, тя се отпусна на колене.

Мъждукащото кандило се изкачи нагоре с шум на вериги. Скоро по плочите прокътят равномерно тропот на дървени обувки, последван от триене на въже, което се влачи, и тънкогласната камбана изби за вечерня сред нарастващата мъглявина. Когато човекът щеше вече да излезе, тя го настигна.

— В къщи ли си е свещеникът? — каза тя.

Той отвърна:

— Разбира се, той винаги се храни, когато камбаната бие за вечерня.

Тогава, трепереца, тя бутна портичката на свещеническият дом.

Той тъкмо се канеше да вечеря. Веднага я покани да седне.

— Да, да, знам, мъжът ви ми е говорил за онова, което ви води.

На бедната жена ѝ призляваше. Свещеникът поде:

— Какво желаете, чадо мое? — и бързо гълташе супата, която капеше по мазното му, издуто на корема расо.

Роза вече не смееше да говори, нито да иска, нито да умолява; стана; свещеникът ѝ каза:

— Не се обезсърчавайте...

И тя излезе.

Прибра се в чифлика, без да знае какво прави. Господарят я чакаше, работниците се бяха разотишли, докато я нямаше. Тогава тя се строполи тежко в нозете му, проливаше поройни сълзи и стенеше:

— Какво имаш против мене?

Той започна да креци, да ругае:

— Това имам, че нямам деца, дявол да го вземе! Човек си взима жена не за да самотува с нея до края. Това имам. Когато една крава не се отели, значи не струва. Когато жената няма деца, също значи, че нищо не струва.

Тя плачеше, заекваше, повтаряше:

— Не съм аз крива! Не съм аз крива!

Тогава той поомекна и прибави:

— Не казвам, че си, ама все пак е лошо.

V

От този ден я завладя една-единствена мисъл: да роди дете, още едно; и тя всекиму поверяваше желанието си.

Някаква съседка ѝ посочи средство: да дава на мъжа си всяка вечер чаша вода с щипка пепел. Чифликчията се съгласи, но средството не помогна.

Те си казаха: „Може да има някакви тайни.“ И ходеха да се осведомяват. Посочиха им един овчар, който живееше на десет мили оттам; и един ден майстор Вален впрегна бричката си и отиде да се посъветва.

Овчарят му даде един хляб, над който направи някакви знаци, хляб, замесен с треви, от който трябвало двамата да хапнат по едно парче през нощта както преди, така и след милувките.

Целият хляб бе изяден без никакъв успех.

Един учител им разкри тайни, непознати в селата начини на любов, и съвсем сигурни — както казваше той. Оказаха се безполезни.

Свещеникът им препоръча поклонение пред скъпоценната Феканска Кръв. Роза отиде с тълпата в абатството, падна ничком, вля своята молитва в потока груби пожелания, които отправяха сърцата на всички тия селяни, и помоли тоя, към когото всички се обръщаха, да ѝ помогне още веднъж да зачене. Напразно. Тогава тя си въобрази, че е наказана заради първия си грях, и я обзе огромна мъка.

Тя се топеше от скръб; мъжът ѝ също се състаряваше, „ядеше се“, както казваха, чезнеше в напразни надежди.

Тогава между тях избухна война. Той я ругаше, биеше я. По цял ден ѝ се караше, а вечер в леглото, запъхтян, злостен, хвърляше в лицето ѝ обиди и дори мръсни думи.

Най-сетне една нощ, като не знаеше вече какво да измисли, за да я накара още повече да страда, той ѝ заповяда да стане, да отиде пред вратата и да дочака деня под дъжда. Понеже тя не се покори, той я хвана за врата и започна да я бие в лицето с юмруци. Тя нищо не каза, не помръдна. Побеснял, той скочи на колене върху корема ѝ и стиснал зъби, полудял от ярост, я заблъска. Тогава за миг тя отчаяно се

разбунтува, отметна го с гневно движение към стената, седна и каза с променен съскащ глас:

— Аз си имам дете, имам си! Имах го от Жак; нали го знаеш Жак? Той трябваше да се ожени за мене, но замина.

Смаян, мъжът стоеше толкова стреснат, колкото и самата тя, мърмореше:

— Какво разправяш? Какво разправяш?

Тогава тя захлипа и пошепна през порой от сълзи:

— За това не исках да те взема; за това. Не можех да ти кажа, щеше да ме оставиш без хляб, с детето. Ама ти, ти нямаш дете; не знаеш ти, не знаеш!

Той повтаряше машинално с растящо удивление:

— Имаш дете, а? Ти имаш дете!

Тя произнесе сред хълцане:

— Ти насила ме взе, или не помниш? Аз не исках да се омъжа за тебе!

Тогава той стана, запали свещта и започна да ходи из стаята с ръце на гърба. Заровена в леглото, тя продължаваше да плаче. Изведнъж той се спря пред нея.

— Тогава вината е моя, дете не съм ти направил дете, а?

Тя не отвърна. Той пак започна да ходи; после пак се спря и запита:

— На колко години е малкото?

Тя прошепна:

— Сега ще навърши шест.

Той пак запита:

— Защо не си ми казала?

Тя изстена:

— Че можех ли!

Той стоеше прав, неподвижен.

— Хайде, стани — рече.

Тя се изправи с мъка, после стана на крака и се облегна на стената, а той изведнъж взе да се смее с хубавия си плътен смях от някогашните добри дни и понеже тя все още стоеше замаяна, добави:

— Добре де, ще идем да го вземем, това хлапе, като си нямаме наше, на двама ни...

Тя толкова се обърка, че ако силите не бяха я напуснали, положително щеше да побегне. Но чифликчията потриваше ръце и мърмореше:

— Исках да си осиновим дете, а ето че си намерихме, намерихме си... Бях казал на свещеника за някое сираче.

После, все така засмян, той разцелува по двете страни замаяната си и изумяла жена и ѝ викна, сякаш тя не чуваше:

— Хайде, майко, да отидем да видим дали е останала чорба; цяло гърне ще изям!

Тя си навлече полата. Слязоха долу и докато, коленичила, жената подклаждаше огъня под менчето, светнал от радост, той продължаваше да ходи с широки крачки из кухнята и повтаряше:

— Ех, да ти кажа право, радвам се; няма какво да ти, разправам, доволен съм, много съм доволен!

ТАТКОТО НА СИМОН

Изби дванадесет часът. Вратата на училището се отвори и децата се втурнаха, като се блъскаха, за да излязат по-скоро. Но вместо набързо да се пръснат и да се приберат, както всеки ден, да обядват, те се спряха на няколко крачки, събраха се на групи и взеха да си шушукат.

Работата беше там, че тая сутрин Симон, синът на Бланшот, беше дошъл за първи път на училище.

Всички бяха чували в семействата си да се говори за Бланшот; и макар че навън хората се отнасяха с нея добре, помежду си майките говореха за тая жена с малко презрително състрадание, което се беше предало и на децата, без те изобщо да знаят защо.

Колкото до Симон, те не го познаваха, защото той никога не излизаше и не тичаше с тях из селските улици или по брега на реката. Затова и не го обичаха; приели бяха с известна радост, примесена с доста голямо удивление, и си повтаряха един другиму думата, казана от едно 14–15 годишно момче, което така хитро намигваше, че, изглежда, знаеше нещо повече.

— Знаете ли... пък Симон... на... няма татко.

На прага на училището се появи и синът на Бланшот. Той беше около 7–8 годишен, бледичък, много чист, стеснителен, почти неловък на вид.

Тъкмо тръгваше към дома си, когато другарите му, които все така шушукаха и го гледаха с хитри и жестоки погледи на деца, замислили да изиграят някому зла шега, малко по малко го наобиколиха и образуваха затворен кръг около него. Изненадан и смутен, той стоеше неподвижен сред тях, не разбираше какво ще му сторят. Но момчето, което беше донесло новината, възгордяно от вече постигнатия успех, го запита:

— Ти как се казваш?

Той отговори:

— Симон.

— Симон чий? — поде другият.

Детето повтори смутено:

— Симон.

Момчето му кресна:

— Трябва да се казваш Симон еди-кой си... Това не е име — Симон...

А детето, готово да се разплаче, отговори за трети път:

— Казвам се Симон.

Момчетата започнаха да се смеят. Тържествуващ, големият хлапак се развика:

— Нали виждате — няма татко.

Настъпи дълбоко мълчание. Децата бяха смаяни от това необикновено, невъзможно, чудовищно нещо — момче да няма татко; те го загледаха като някакво странно явление, като неестествено същество и чувствуваха как в тях расте необяснимото досега презрение на майките им към Бланшот.

Симон се беше облегал на едно дърво, за да не падне, и стоеше като смазан от непоправимо нещастие. Искаше да им обясни. Но не намираще какво да отговори, как да опровергае това ужасно нещо, че той няма баща. Най-сетне, пребледнял като смъртник, той им извика наслуки:

— А пък на, имам баща.

— Къде е? — попита голямото момче.

Симон мълчеше; не знаеше. Силно възбудени, децата се смееха; и тия селски синове, по-близки до животните, изпитваха жестокото желание, което тласка кокошките в кокошарника да пребият оная от тях, която е ранена. Симон внезапно съзря едно свое съседче, син на вдовица, което винаги ходеше само с майка си, като него.

— Че и ти — каза той — нямаш татко.

— Я, имам! — отвърна детето.

— Къде е? — запита в отговор Симон.

— Той е умрял — заяви детето с гордо превъзходство. — Той е в гробищата, моят татко.

Одобрителен шепот премина всред хлапетата, сякаш фактът, че имаше умрял баща в гробищата, издигна другаря им, за да срази другото дете, което въобще нямаше баща. И тия хлапаца, чиито бащи в по-голямата си част бяха зли, пияници, крадци и груби към жените си,

се блъскаха и все повече се притискаха около него — сякаш те, законните, искаха да задушат с един удар тоя, който беше извън закона.

Изведнъж един от тях, който се намираше до Симон, му се изплези подигравателно и му изкрещя:

— Няма си татко! Няма си татко!

Симон го сграби с две ръце за косите и започна да блъска краката му с ритници, докато другият го хапеше жестоко по бузата. Стана ужасна блъсканица. Двата врагове бяха разделени и Симон падна на земята; удряха го, дращеха го, биеха го всред кръга, образуван от хлапците, които ръкопляскаха. Докато ставаше, като чистеше несъзнателно с ръка късичката си, цялата потънала в прах престилка, някой му викна:

— Върви да кажеш на татко си!

Тогава той почувствува как в сърцето му нещо рухна. Те бяха по-силни, бяха го надвили, а той не можеше да им отговори, защото чувствуваше, че е вярно — че той няма баща. От гордост Симон се опита в продължение на няколко мига да се бори със сълзите, които го задушаваша. Изхълца, после заплака без вик, като хлипаше и цял се тресеше.

Тогава сред враговете му избухна жестока радост и съвсем естествено, както диваците при ужасните си веселия, те се хванаха за ръце и започнаха да скачат в кръг около него, като повтаряха припева:

— Няма си татко! Няма си татко!

Но изведнъж Симон престана да хълца. Някакъв бяс го подлуди. Под краката му имаше камъни; той ги събра и с всички сили ги запрати срещу палачите си. Двама-трима бяха засегнати и избягаха с вик, а той изглеждаше толкова ужасен, че всред момчетата настъпи паника. Подли, както тълпата е подла пред отчаяната смелост, те се оттеглиха и побягнаха.

Когато остана само, момченцето без баща се затича към полето, защото през ума му мина някакъв спомен и го накара да вземе едно голямо решение. Искаше да се удави в реката.

Той наистина си припомни, че преди една седмица някакъв клетник, който просеше, за да живее, се беше хвърлил във водата, понеже вече нямаше никакви пари. Симон беше там, когато го вадеха, и бедният човечец, който обикновено му изглеждаше жалък, мръсен и грозен, тогава го бе поразил със спокойния си израз, с бледите си бузи,

с дългата си мокра брада и с широко отворените си много спокойни очи. Хората наоколо бяха казали: „Мъртъв е.“ Някой бе прибавил: „Сега е щастлив.“ Симон също искаше да се удави, защото нямаше баща, както оня нещастник, който нямаше пари.

Той стигна съвсем близко до водата и загледа как тече. Няколко бързи риби играеха в светлата струя; от време на време те леко подскачаха и улавяха мухи, които се въртяха на повърхността. Това много го заинтересува и той престана да плаче, за да ги види. Но както при стихване на буря внезапно минава силен вятър и кара дърветата да скърцат, а после се загубва към хоризонта, така понякога с остра болка в ума му се връщаше все тая мисъл: „Ще се удавя, защото нямам татко.“

Беше много топло, много хубаво време. Мекото слънце топлеше тревата. Водата блестеше като огледало. И в известни мигове Симон се чувствуваше щастлив, отпуснат, както обикновено след плач, идваше му да заспи там на тревата, в тая топлина.

Една зелена жабка скочи в краката му. Опита се да я хване. Тя се изплъзна. Тръгна подир нея и на три пъти едно след друго я изпусна. Най-сетне я улови за крайчеца на задните крака и започна да се смее, като гледаше усилието на животинчето да се изплъзне. Тя свиваше дългите си крака, после с внезапен устрем изведнъж ги обтягаше прави, като две пръчици, и същевременно, ококорила кръглите си, обкръжени със злато очи, махаше във въздуха с предните си лапички, които се движеха като ръце. Това му напомни една играчка, направена от тесни дъсчици, сковани една върху друга в зигзаг, които с подобно движение ръководеха упражненията на войничетата, прикрепени към тях. Тогава той се замисли за дома си, после за майка си, обзе го голяма тъга и пак заплака. По тялото му пробягваха тръпки; той коленичи и каза молитвата си, както преди да заспи. Но не успя да я довърши, защото хълцанията ставаха толкова чести, толкова бурни, че цял го разтърсваха. Той вече не мислеше; вече не виждаше нищо наоколо си, погълнат от своя плач.

Изведнъж тежка ръка се опря на рамото му и някакъв дебел глас го запита:

— Какво толкова ти е домъчняло, приятелче?

Симон се обърна: един висок работник с брада и черни къдраве коси го гледаше добродушно. Той отговори през сълзи, които пълнеха

очите и гърлото му:

— Биха ме... защото... съм нямал... татко, нямал съм... татко.

— Как — каза човекът, като се усмихваше, — че всеки си има татко.

Детето продължи с мъка, разтърсвано от скръбта си:

— Аз... аз... нямам.

Тогавя работникът стана сериозен, той беше познал сина на Бланшот и макар отскоро да беше в селото, бе дочул за нейната история.

— Хайде — каза той, — успокой се момчето ми и ела с мене да отидем при мама. Ще ти намерим... татко.

Те тръгнаха; големият държеше малкия за ръка и се усмихваше, защото нямаше нищо против да види тая Бланшот, която била, както разправяха, една от най-хубавите моми в селото; пък и навярно си казваше някъде дълбоко в мисълта си, че младост, която е грешила, може пак да сгреша.

Стигнаха пред малка, бяла, много чиста къща.

— Тука е — каза детето и извика: — Мамо!

Една жена излезе и работникът изведнъж престана да се усмихва, защото веднага разбра, че човек вече не може да се шегува с тая висока, бледа мома, която бе застанала строга на прага, сякаш за да запрети на мъжа да влезе в къщата, където друг я бе измамил. С каскет в ръка, той промърмори смутено:

— Ето, госпожо, вода ви момченцето, беше се загубило при реката.

Но Симон се хвърли на врата на майка си, пак се разплака и каза:

— Не, мамо, аз исках да се удавя, защото другите ме биха... биха ме... защото нямам татко.

Палеща червенина покри страните на младата жена и потърсена до физическа болка, тя страстно целуна детето и по лицето ѝ потекоха сълзи. Мъжът стоеше развълнуван и не знаеше как да си отиде. Но изведнъж Симон се затича към него и му каза:

— Искате ли да бъдете мой татко?

Настъпи голямо мълчание. Занемяла, мъчена от срам, Бланшот се облегна на стената и притисна с две ръце сърцето си. Като видя, че не му отговарят, детето поде:

— Ако не искате, аз пак ще отида да се удавя.

Работникът обърна работата на шега и отговори, като се смееше:

— Ама, разбира се, съгласен съм.

— А как се казваш? — запита тогава детето. — За да отговарям на онези, когато ме запитат за името ти.

— Филип — отвърна човекът.

Симон млъкна за миг, за да втълпи това име в главата си, после, напълно утешен, протегна ръце и каза:

— Добре тогава, Филип, ти си моят татко.

Работникът го повдигна от земята, неочаквано го разцелува по двете страни и после много бързо избяга с широки крачки.

Когато на другия ден детето влезе в училище, посрещна го зъл смях, а на излизане, щом момчетата понечиха пак да започнат, Симон им хвърли тия думи в лицето, сякаш мятеше камък:

— Филип се казва татко ми.

Весели крясъци се надигнаха от всички страни:

— Кой Филип?... Какъв Филип?... Какъв е тоя Филип?... Откъде го взе тоя Филип?

Симон не отговори и непоклатим във вярата си, ги предизвикваше с поглед, готов по-скоро да се остави да го мъчат, отколкото да побегне от тях. Учителят го освободи и той се върна в къщи при майка си.

В продължение на три месеца високият работник Филип минаваше често край къщата на Бланшот, а понякога, когато я видеше да шие, седнала до прозореца, се осмеляваше да ѝ заговори. Винаги замислена, тя му отговаряше учтиво, но никога не се пошегува, не го пусна да влезе в дома ѝ. Обаче малко самонадеян, както са всички мъже, той си представи, че когато разговаря с него, тя често е позаруменена, отколкото обикновено.

Но пропаднала репутация толкова мъчно се поправя и винаги остава толкова уязвима, че въпреки гордата сдържаност на Бланшот, хората в селото започнаха да говорят.

Колкото до Симон, той много обичаше новия си татко и почти всяка вечер се разхождаше с него след свършването на работния ден. Ходеше редовно на училище и минаваше сред другарите си много достойно, без да им отговаря.

Един ден обаче момчето, което първо го бе нападнало, му каза:

— Ти излъга; нямаш баща, който да се казва Филип.

— Защо? — попита много развълнуван Симон.

Момчето потриваше ръце. То поде:

— Защото, ако имаше баща, той щеше да е мъж на майка ти.

Симон се смути пред правилността на това разсъждение. Но въпреки това отговори:

— Все пак той е моят татко.

— Може — каза момчето, като се хилеше злобно, — но не ти е съвсем баща.

Детето на Бланшот наведе глава и тръгна замислено към ковачницата на бай Лоазон, където работеше Филип.

Тая ковачница беше като заровена под дърветата. Тук беше много тъмно; едничка червената светлина на огромното огнище осветяваше с широки отблясъци петима ковачи с голи ръце, които удряха по наковалните си с ужасен трясък. Те стояха прави, червени като дяволи, впили поглед в нажеженото желязо, което изтезаваха; а тежката им мисъл се вдигаше и спускаше заедно с чуковете.

Симон влезе незабелязано, тихичко отиде и дръпна приятеля си за ръкава. Той се обърна. Внезапно работата се прекъсна и всички мъже загледаха много внимателно. Тогава всред тази необичайна тишина се издигна крехкият гласец на Симон:

— Виж какво, Филип, момчето на Мишод ми рече ей сега, че ти не си ми бил съвсем татко.

— Че защо? — попита работникът.

Детето отговори с цялата си наивност:

— Защото не си мъж на мама.

Никой не се засмя. Филип остана прав, облегал чело на опакото на едрите си ръце, които държаха изправения върху наковалнята чук. Той мислеше. Неговите четирима другари го гледаха, а Симон чакаше тревожно, съвсем дребничък между тия великани. Изведнъж един от ковачите, отговаряйки на мисълта, която занимаваше всички, каза на Филип:

— Тя все пак е добра и честна девойка, тая Бланшот, работлива е и прибрана въпреки нещастията си, достойна жена ще бъде за свестен мъж.

— То си е така — рекоха останалите трима.

Работникът продължи:

— Какво е виновно момичето, че е сбъркало? Обещал ѝ беше да се оженят. Колко ги има — същото са правила, а днес са на почит.

— То си е така — отвърнаха в глас тримата мъже.

Оня поде:

— А колко се е мъчила, горката, за да отгледа сама момчето си, колко сълзи е изплакала, откакто излиза само колкото да иде до църква, един бог знае!

— И това е вярно — казаха останалите.

Чуваше се само духалото, което разпалваше огъня в огнището. Изведнъж Филип се наведе към Симон:

— Иди кажи на майка си, че довечера ще дойда да си поговорим с нея.

После хвана детето за раменете и го избута навън.

Върна се на работното си място и с един размах петте чука се отпуснаха заедно върху наковалните. Така те коваха желязо до тъмно — силни, мощни, весели като доволни чукове. Но както в празничен ден голямата катедрална камбана звъни по-силно от другите камбани, така и чукът на Филип надвиваше над трясъка на другите, спускаше се миг след миг с оглушителен шум. А прав сред искрите, с пламнал поглед, той ковеше със страст.

Небето беше пълно със звезди, когато той похлопа на вратата на Бланшот. Беше в празнични дрехи, с чиста риза, избръснат. Младата жена се появи на прага и му каза скръбно:

— Не е добре, че идвате така, след залез-слънце, господин Филип.

Той понечи да отговори, заекна и остана смутен пред нея.

Тя продължи:

— А вие разбирате, нали, че хората вече не бива да говорят за мене.

Тогава той неочаквано каза:

— Какво от това, ако се съгласите да ми станете жена?

Никакъв глас не му отговори, но му се стори, че чу как в мрачината на стаята падна тяло. Той влезе бързо и Симон, който лежеше на леглото си, долови шум от целувка и няколко думи, които майка му произнесе много тихо. После изведнъж почувствува как приятелят му го вдига и като го държеше в опънатите си напред херкулесовски ръце, му извика:

— Ще им кажеш на другарите си, че татко ти е Филип Реми, ковачът, и че той ще дойде да издърпа ушите на всеки, който ти направи нещо.

На другия ден, когато училището беше пълно и часът щеше да почне, малкият Симон стана, блед и с треперещи устни: — Моят татко — каза с ясен глас той — е Филип Реми, ковачът, и той обеща да издърпа ушите на всеки, който ми направи нещо.

Тоя път вече никой не се изсмя, защото Филип Реми, ковачът, беше добре познат и с такъв татко всеки можеше да се гордее.

ПРИКЛЮЧЕНИЕТО НА ВАЛТЕР ШНАФС

На Робер Пеншон

Откакто влезе във Франция с нашественическата армия, Валтер Шнафс се смяташе за най-нещастния човек на света. Той беше пълен, вървеше трудно, лесно се задъхваше и страдаше ужасно от плоските си и много дебели крака. Освен това беше миролюбив и доброжелателен човек, съвсем не славолубив или кръвожаден, баща на четири деца, които обожаваше, и съпруг на млада руса жена, за чиито ласки, нежни грижи и целувки безутешно скърбеше всяка вечер. Обичаше да става късно и да си ляга рано, да яде бавно хубави неща и да пие бира в бирариите. Освен това мислеше, че всички приятни неща изчезват заедно с живота и таеше в сърцето си страшна, инстинктивна и същевременно осъзната ненавист към оръдията, пушките, револверите, сабите и особено към щиковете, чувствуваше се неспособен да движи достатъчно пъргаво това бързо оръжие, за да защити дебелия си корем.

И нощем, когато си легнеше на земята, увит в шинела, до другарите си, които хъркаха, той дълго време мислеше за близките си, оставени някъде далече, и за опасностите, с които беше осеян пътят му.

Ако го убиеха, какво щеше да стане с децата? Кой щеше да ги отгледа и възпита? Те и сега не бяха богати, въпреки дълговете, които беше направил, за да им остави малко пари, преди да тръгне. И понякога Валтер Шнафс плачеше. При започване на боевете той чувствуваше такава слабост в краката си, че му се искаше да се отпусне, да падне, но си мислеше, че цялата войска ще мине по тялото му. От свистенето на куршумите косата му настръхваше.

От месец насам той живееше така в ужас и тревога.

Неговото поделение настъпваше към Нормандия и един ден той бе изпратен на разузнаване с малък отряд, който трябваше само да проучи част от местността и после да се върне в частта си. По полето

всичко изглеждаше спокойно, нищо не издаваше някаква подготвена съпротива.

Прусаците спокойно заслизаха в една малка долчинка, прорязана от дълбоки урви, когато силна пушечна стрелба ги прикова на място и свали двадесетина от тях. От една горичка, голяма колкото длан, изведнъж изскочиха доброволци и се спуснаха напред с щикове на пушките.

Отначало Валтер Шнафс замръзна на мястото си, толкова изненадан и смутен беше, че не помисли даже да бяга. После го обзе лудо желание да избяга, но веднага се сети, че ще тича като костенурка в сравнение със слабите французи, които връхлетяха, скачайки като стадо кози. Тогавя на шест крачки пред себе си той забеляза широк трап, обрасъл с храсти, покрити със сухи листа, и без да помисли даже за дълбочината, скочи вътре с прибрани крака, както се скача от мост в реката.

Като стрела мина през дебелия пласт пълзящи растения и бодливи къпини, които му издраха лицето и ръцете, и падна тежко, седнал върху каменна постеля.

Веднага вдигна очи и видя небето през дупката, която беше пробил. Тази предателска дупка можеше да го издаде и той предпазливо запълзя на четири крака по дъното на трапа, покрит с преплетени клонки. Движеше се колкото е възможно по-бързо и се отдалечаваше от полесражението. После се спря и пак седна, сгушен като заек сред високите сухи треви.

Още известно време чуваше гърмежи, викове и стенания. После бойният шум стихна, замря. И стана пак тихо и спокойно.

Изведнъж нещо шавна пред него. Той страшно се изплаши. Някакво птиченце беше кацнало на едно клонче и раздвижи сухите листа, но близо час сърцето на Валтер Шнафс би силно и бързо от тази уплаха.

Нощта настъпваше и изпълваше урвата с мрак. Какво да прави? Какво ще стане с него? Да догони войската си? Но как? През къде? А трябваше пак да започне ужасния живот, който водеше от започването на войната, живот, изпълнен с тревоги, страхове, умора и страдания. Не! Нямаше вече тази смелост. Нямаше вече необходимите сили, за да понася походите и да презре ежеминутните опасности.

Но какво да прави? Не можеше да остане в тази урва и да се крие чак до края на военните действия. Не, разбира се! Ако не трябваше да яде, тази възможност не би го ужасила, но трябваше да яде, да яде всеки ден.

И така, той се намираще сам, въоръжен, в униформа, на неприятелска земя, далеч от онези, които можеха да го защитят. Тръпки го побиха.

Изведнъж му мина през ума:

„Да бях поне пленник!“

И сърцето му трепна от желание, от силно непреодолимо желание да бъде пленник на французите.

Пленник! Да бъде спасен, хранен, подслонен, далеч от куршумите и сабите, да няма от какво да се страхува, в хубав, добре пазен затвор! Пленник! Мечта!

И веднага взе решение:

„Ще се предам!“

Изправи се, решен да изпълни намерението си, без да се бави нито минута. Но застана неподвижен, изведнъж го налегнаха неприятни мисли и нови страхове.

Къде ще се предаде? Как? През къде да мине? И ужасни образи, образи на смъртта, нахлуха в душата му.

Ако тръгне сам из полето с островърхата си каска, ще се изложи на страшни опасности.

Ами ако срещне селяни? Като видят този изгубил се прусак, този беззащитен прусак, селяците ще го убият като скитащо псе! Ще го пребият с вилите, с мотиките, с косите и лопатите си! Ще го направят на тесто, на каша, с настървението на ожесточени победени.

Ами ако срещне доброволци? Доброволците са жестоки, без закон и дисциплина, ще ги разстрелят за развлечение, за да прекарат един забавен час, за да се посмеят на страха му. И струваше му се, че е облегнат вече о стената срещу дванадесетте дула на пушките, а малките им кръгли и черни дупчици сякаш го гледаха.

Ами ако срещне самата френска войска? Войниците от предните части ще го сметнат за разузнавач, за някой смел и хитър войник, тръгнал сам на разузнаване, и ще стрелят по него. И чуваше вече неравномерните гърмежи на войниците, залегнали в храстите, а той,

прав всред полето, падаше, надупчен като решето от куршумите, които чувствуваше, че влизат в месата му.

И пак седна отчаян. Положението му изглеждаше безизходно. Нощта беше паднала вече, нощ безмълвна и тъмна. Той не мърдаше, тръпнещ при всеки непознат лек шум, който минаваше през мрака. Един заек на входа на някакво леговище тупна със задницата си и едва не накара Валтер Шнафс да побегне. Крясъците на кукумявките разкъсваха душата му, пронизваха го с внезапни страхове, болезнени като рани. Той пулеше големите си очи и се взираше в тъмнината и всеки миг му се струваше, че някой ходи близо до него.

След безкрайни часове на адски мъки той забеляза през свода от клони, че небето се просветлява. Тогава го обзе безкрайно облекчение. Ръцете и краката му се отпуснаха, отпочинали изведнъж. Сърцето му се успокои. Очите му се затвориха. Заспа.

Когато се събуди, стори му се, че слънцето се е издигнало почти до средата на небето; трябва да беше обяд. Никакъв шум не смуцаваше мрачния покой на полето и Валтер Шнафс почувствува, че е страшно гладен.

Прозяваше се, устата му се пълнеше със слюнка при мисълта за хубавата войнишка наденица, стомахът го заболя.

Стана, направи няколко крачки, почувствува краката си изнемощели и пак седна да размисли. Цели два-три часа пресмята възможностите за и против, като всеки миг променяше решението си, сломен, нещастен, разкъсван от най-противоречиви доводи.

Най-после една мисъл му се стори разумна и изпълнима — да дебне минаването на някой сам селянин, без оръжие и опасни работни сечива, да изтича пред него и да му се предаде, като му даде да разбере, че се предава.

Тогава свали каската си, чийто връх можеше да го издаде, и с безкрайна предпазливост показа глава от дупката си.

Наоколо не се мяркаше никакъв човек. Надясно малко селце отправяше към небето дима на покривите си, дима на кухните! А наляво, в дъното на широк път, ограден с дървета, се виждаше голям замък с кулички отстрани.

Почака до вечерта, но страдаше ужасно. Виждаше само летенето на гарваните и чуваше глухите степания на червата си.

И отново нощта се спусна над него. Налегна се на дъното на убежището си и заспа трескав сън, със страшни видения, сън на гладен човек.

Пак се зазори над главата му. Той почна да наблюдава. Но полето беше пусто както предния ден и нов страх проникна в душата на Валтер Шнафс, страхът от гладна смърт. Виждаше се в дъното на трапа, легнал по гръб, склопил очи. После животинки, разни дребни животинки се приближаваха до трупа му и почваха да го ядат, като го нападаха отвсякъде, плъзгаха се под дрехите му, за да хапят студената му кожа. А голям гарван кълвеше очите му с острия си клон.

Тогава му се стори, че полудява. Представи си, че ще припадне от слабост и няма да може да върви. И вече се готвеше да се спусне към селото, решен да предприеме всичко, да презре всичко, когато забеляза трима селяни, които отиваха на нивите си с вили на рамо, и пак се сгуши в скривалището си.

Но щом нощта се спусна над равнината, той излезе бавно от трапа и тръгна приведен, плах, с разтуптяно сърце, към далечния замък, като предпочете да влезе в него, а не в селото, което му се струваше страшно като пещера, пълна с тигри.

Долу прозорците светеха. Един даже беше отворен. Силна миризма на печено се носеше оттам, миризма, която изведнъж проникна в носа и чак до дъното на корема на Валтер Шнафс, присви го, накара го да се задъха, привлече го неудържимо и вля в сърцето му отчаяна смелост.

И изведнъж, без да размисли, той застана с каска на главата в рамката на прозореца.

Осем прислужници вечеряха около голямата маса. Но изведнъж една слугиня остана с отворена уста, изпусна чашата си и втренчи очи. Всички проследиха погледа ѝ.

Видяха неприятеля!

Боже! Прусаците нападат замъка!

В началото се чу вик, един-единствен вик, нададен от осем различни гърла, вик, изразяващ неописуем ужас; после — шумно ставане, блъсканица, бъркотия, лудо бягане към вратата в дъното. Столовете падаха, мъжете събаряха жените и минаваха през тях. За две секунди стаята беше празна, изоставена, а масата, отрупана с ястия,

стоеше пред смаяния Валтер Шнафс, който продължаваше да стърчи прав пред прозореца.

След кратко колебание той скочи през прозореца и пристъпи към чиниите. Ужасният му глад го караше да трепери като трескав, но някакъв страх го задържаше още. Сковаваше го. Ослуша се. Сякаш цялата къща се тресеше. Врати се затваряха, бързи стъпки се носеха горе по пода. Неспокойният прусак се вслушваше в неясния шум, после чу глух тропот, като че ли паднаха тела върху меката почва в подножието на стената, човешки тела, които скачаха от първия кат.

После всяко движение, всяко вълнение заглъхна и големият замък стана тих като гроб.

Валтер Шнафс седна пред една неначената чиния и почна да яде. Гълташе големи залци, като че ли се боеше да не го прекъснат много скоро, преди да се е налапал достатъчно. Тъпчеше с две ръце парчетата в отворената си като яма уста. Несдъвканите залци слизаха един след друг в стомаха му и издуваха гушата му, като минаваха през нея. Понякога спираше, защото щеше да се пръсне като препълнена тръба. Тогава вземаше каната със сидър и си почистваше хранопровода, както се промива запушена тръба.

Изпразни всички чинии със супа, всички чинии с ядене и всички бутилки, после, пиян от пиене и ядене, затъпял, зачервен, разтърсван от хълцукане, със замаяна глава и мазна уста, той разкопча куртката си, за да си поеме дъх, неспособен обаче да направи нито крачка. Очите му се затваряха, мисълта му стана неясна. Сложи натезалото си чело върху скръстените на масата ръце и постепенно изгуби представа за предметите и събитията.

Последният лунен сърп осветяваше слабо небосвода над дърветата в парка. Това беше хладният час, който предшествуваше деня.

Многобройни сенки се промъкваха в хрусталаците и понякога на някой лунен лъч блясваше стоманен щик.

Спокойният замък издигаше мрачните си очертания. Само на долния кат още светеха два прозореца.

Изведнъж гръмлив глас изрева:

— Напред! Дявол да го вземе! На нож, момчета!

Тогава за миг една човешка вълна разби врати, капаци и прозорци, втурна се, изпочупи всичко, нахлу в къщата. За миг петдесет

войника, въоръжени до зъбите, скочиха в кухнята, където почиваше мирно Валтер Шнафс. Допряха до гърдите му петдесет заредени пушки, повалиха го и го вързаха от главата до краката.

Той пъхтеше смаян, много затъпял, за да разбере какво става, удрян, блъскан и обезумял от страх.

И изведнъж един дебел военен с украсена със златни галони униформа сложи крак на корема му и изрева:

— Вие сте мой пленник! Предайте се!

Прусакът разбра само думата „пленник“ и изстена: „Ja, ja, ja.“

Вдигнаха го, вързаха го за един стол и победителите, запъхтени като китове, го заразглеждаха с живо любопитство. Мнозина седнаха, капнали от вълнение и умора.

Той се усмихваше, усмихваше се вече, уверен, че най-после е пленник!

Друг офицер влезе и докладва:

— Господин полковник, неприятелите са избягали. Изглежда, че има много ранени. Ние сме господари на местността.

Дебелият военен, който си бършеше челото, изрева:

— Победа!

И записа в малкия търговски бележник, който измъкна от джоба си:

„След ожесточена битка прусаците бяха принудени да отстъпят, като отнесоха мъртвите и ранените си. Общо петдесет души са извадени от строя. Мнозина останаха в наши ръце.“

Младият офицер продължи:

— Какви мерки да взема, господин полковник?

— Ще се оттеглим, за да избегнем ново нападение с артилерия и по-големи сили.

И даде заповед за връщане.

Поделението се строи в мрака, под стените на замъка, и потегли, като обгради отвсякъде здраво вързания Валтер Шнафс, държан от шестима войника с револвери в ръка.

Бяха изпратени разузнавачи, за да разгледат пътя. Напредваха предпазливо и спираха от време на време.

Призори пристигнаха в околийското управление на Рош Узел — националната гвардия на това градче беше извършила бойния подвиг.

Населението, разтревожено и извънредно силно възбудено, чакаше. Когато забелязаха каската на пленника, нададоха страшни викове. Жените дигаха ръце, бабите плачеха, старец хвърли патерицата си по прусака и удари по носа един от пазачите му.

Полковникът ревеше:

— Бдете за сигурността на пленника!

Най-после стигнаха до кметството. Отвориха затвора и хвърлиха вътре развързания Валтер Шнафс. Двеста въоръжени мъже караулеха около зданието.

Тогава, въпреки признаците на неправилно храносмилане, които го измъчваха от известно време, прусакът, полудял от радост, заигра лудо, като си вдигаше ръцете и краката, и надаваше бесни викове, докато изтощен, падна до стената.

Така превзеха замъка Шампинье само след шест часа окупация.

Полковник Патие, търговец на платове, който извърши този подвиг, като предвождаше националната гвардия на Ла Рош-Узел, беше награден с орден.

ТҮАН

I

На десет левги в околността всеки знаеше чичо Туан, дебелия Туан, Туан Моя специалитет, Антоан Машбле, наречен още Греяната, кръчмар в Турньован.

Той бе прославил селцето, сгушено в една гънка на дола, който се спущаше към морето — бедно селце, само десетина нормандски къщи, обградени с дървета и ровове.

Къщите се гушеха в обраслото с трева и тръстика дере зад завоя, който бе дал на това място името Турньован^[1]. Потърсили бяха като че ли завет в долчинката, както птиците се крият из браздите във ветровити дни; потърсили бяха убежище от силния морски вятър, който вее откъм откритото море; остър и солен, той разяжда и обгаря като огън, суши и разрушава като зимен мраз.

Цялото селце бе сякаш собственост на Антоан Машбле, по прякор Греяната, наричан често също Туан Моя специалитет, понеже постоянно употребяваше израза: „Моят специалитет е пръв във Франция.“

Неговият специалитет беше, разбира се, конякът му.

От двадесет години той поеше цялата околност със своя специалитет и греяната си ракия и всеки път, щом го питаха:

— Какво ще прием, чичо Туан?

Той отговаряше неизменно:

— Греяна ракийка, зетко, тя сгрыва червата и избистря главата. Нищо по-здравословно за тялото.

Той имаше също навик да нарича всички „зетко“, макар че никога не бе имал дъщеря — нито омъжена, нито за омъжване.

Известна личност беше Туан Греяната, няма що, най-дебелият човек в кантона, а може би и в околията. Къщичката му изглеждала смешно тясна и ниска за него и като го виждаха изправен на прага — той стоеше там по цели дни, — хората се питаха как ли влиза в жилището си. Но той влизаше всеки път, щом се появеше някой посетител, защото Туан Моя специалитет се смяташе по право поканен

да обърне по една малка чашка от всичко, което се пиеше в кръчмата му.

Заведението му се казваше „Приятелска среща“ и Туан бе наистина приятел на цялата околност. Идваха чак от Фекан и Монтивилие, за да го видят и да се посмеят на шегите, които пускаше — този шишко бе в състояние да разсмее и надгробен камък. Той умееше някак си да се подиграва с хората, без да му се сърдят, намигаше, за да изрази нещо недоизказано, удряше се по бедрото в изблик на веселост, а хората примираха от смях, без да искат, при всеки удар. Пък и любопитно беше да го гледат, макар и само като пиеше. А той пиеше всичко, и то в каквото и количество да му предложеха; хитрите му очички светеха от радост, която се дължеше на двойно удоволствие — на първо място — удоволствието от почерпката, а след това — удоволствието, че тя му носеше и парички.

Шегобийците от селцето го питаха:

— Защо барем не изпиеш и морето, чичо Туан?

— Пречат ми две неща, първо на първо, че е солено, и второ на второ, че трябва да го наля в бутилка, защото стомахът ми не е нагоден да пие от такава чашка! — отвърщаше неизменно той.

Да можехте освен това да го чуете, като се кара с жена си! Толкова бяха смешни, че с радост бихте платили за зрелището. През тридесетте години съвместен живот те се спречкваха всеки ден. Само че Туан се шегуваше, а жена му се сърдеше. Тя беше едра селянка с походка на дългонога чапла; върху мършавото ѝ плоско тяло стърчеше главичка на разгневена кукумявка. По цял ден се занимаваше с отглеждане на кокошки в малко дворче зад кръчмата и се бе прочула със своя метод за угояване на птици.

Когато някои високопоставени хора във Фекан даваха вечеря, за да се услади на всички яденето, трябваше да изядат и някоя питомка на стрина Туан.

Но тя се бе родила в лошо настроение и бе останала такава — вечно недоволна от всичко. Сърдитата на цял свят, тя особено много се дразнеше от мъжа си. Яд я бе на веселостта му, на известността, на здравето и пълнотата му. Смяташе го за пълен лентяй, защото печелеше пари, без да върши нищо, за същинска свиня, защото ядеше и пиеше колкото десет обикновени мъже. Ден не минаваше, без да му заяви настървено:

— Няма ли да ти е по-добре в кочината, търтей неден! Повдига ми се чак от толкова лой!

И му крещеше право в лицето:

— Почакай, почакай само; ще видиш какво ще налетиш, ще видиш! Ще се пръснеш като чувал с жито, разплути шишко!

А Туан се смееше от все сърце, тупаше се по шкембето и отвърщаше:

— Ех, ти, кокоша майчице, ех ти, плоска дъсчице, че постарай се и ти да угоиш така птиците си, постарай се де!

После запретваше ръкава на огромната си ръка и добавяше:

— Това се казва крилце, майко, крилце и половина!

Клиентите удряха с юмруци по масите, превиваха се от смях, тропаха с крака и плюеха в пристъп на веселие.

А разлютената старица повтаряше:

— Почакай малко... почакай малко... Ще видиш какво ще налетиш... ще се пръснеш като житен чувал...

И си отиваше вбесена всред смеховете на посетителите.

Туан наистина представляваше удивителна гледка, толкова беше затлъстял и напълнял, цял червен и вечно запъхтян. Той бе едно от тия огромни създания, с които смъртта сякаш си играе, шегува се, забавлява се вероломно, хитрува и превръща бавната си разрушителна работа в нещо неудържимо комично. Вместо да се прояви както у другите с бели коси, отслабване, бръчки, растяща отпадналост, та да кажем изтръпнали: „Тю да се не види! Колко се е изменил!“, обесницата се забавляваше да угоява Туан, да го превръща в смешно чудовище, да го обагрят в червено и синьо, да го напompва, да му придава свръхчовешки здрав вид; обезобразяванията, с които тя бележеше всички същества, бяха у него не зловещи и тъжни, а смешни, забавни и комични.

— Почакай малко, почакай малко — повтаряше стрина Туан, — ще видиш какво ще стане!

[1] Където вятърът се обръща. — Б.пр. ↑

II

И наистина стана — Туан получи удар и се парализира. Сложиха великана на леглото в малката стаичка зад преградата на кръчмата, за да може да чува какво се говори отатък и да разговаря с приятелите си, защото главата му бе останала читава, а тялото му лежеше сковано неподвижно — огромна маса, която не можеше ни да се мръдне, ни да се повдигне. Надяваха се първите дни, че краката ще се раздвижат постепенно, но скоро тази надежда изчезна и Туан Моя специалитет прекарваше дните и нощите в леглото си. Изтупваха го само веднъж седмично с помощта на четирима съседни, които повдигаха кръчмаря за ръце и крака, докато обръщаха сламеника му.

Все пак той си остана весел, но веселостта му бе по-друга — поплаха, по-смирена. Боеше се като малко дете от жена си, която по цял ден крещеше:

— Вижте го тлъстото прасе, вижте го търтея, безделника, дебелия пияница! И таз добра! И таз добра!

Той не отговаряше вече. Намигаше само зад гърба на старата и се обръщаше в леглото — единственото движение, което му бе възможно. Той наричаше това упражнение „врътане на север“ или „врътане на юг“.

Най-голямото му развлечение сега беше да слуша разговорите в кръчмата и сам да разговаря през стената, когато разпознаеше гласовете на приятелите си.

— Хей, зетко, ти ли си Селестен? — викаше той.

А Селестен Малоазел отговаряше:

— Аз съм, чичо Туан. Е как е, ще препускаш ли пак, дебеланчо?

— За препускане съвсем ме няма, но не съм отслабнал. Солиден ми е гръдният кош.

Скоро той накара най-близките си приятели да идват в стаята му и да му правят компания, макар че изпадаше в отчаяние, като ги гледаше да пият без него. Все повтаряше:

— Само затуй ми е жал, зетко, че не мога вече да опитам моя специалитет, дявол да го вземе! За другото пет пари не давам, но дето

не мога да си сръбна, затуй ми е жално.

Но на прозореца се мярваше кукумявчата глава на стрина Туан.

— Погледнете го, погледнете го само този тлъст търтей, дето трябва да го храня, да го мия, да го чистя като прасе! — крещеше тя.

А когато бабата се скриеше, един петел с червени пера скачаше на прозореца, надничаше с кръглите си любопитни очи в стаята, после изкукуригваше звънливо. Понякога пък една-две кокошки подхвъркваша чак до подножието на леглото и диреха трохи по земята.

Приятелите на Туан Моя специалитет скоро напуснаха салона на кръчмата и всеки следобед идваха да побъбрят около леглото на шишкото. Дори легнал, шегобиецът Туан беше пак забавен. Този хитрец можеше да накара и дявола да се разсмее. Трима се мъкнеха всеки ден: Селестен Малоазел, висок и мършав, изкривен като ябълков дънер, Проспер Орлавил, дребен и сух, с нос на пор, хитър и злобен като лисица, и Сезар Помел, който все мълчеше, но това не му пречеше да се забавлява.

Донасяха една дъска от двора, слагаха я на леглото и играеха на домино, бога ми, играеха не на шега — от два часа чак до шест.

Но стрина Туан стана скоро непоносима. Тя просто не можеше да се побере в кожата си, че този дебел търтей продължаваше да се развлича, като играеше домино в леглото си, и всеки път, щом видеше, че започват някоя партия, тя се спускаше яростно, преобръщаше дъската, грабваше доминото, отнасяше го в кафенето и заявяваше, че напълно ѝ стига, дето храни този тлъст безделник, та няма нужда да гледа и развлеченията му — същинска гавра с бедните хора, които работят по цял ден.

Селестен Малоазел и Сезар Помел навеждаха глава, но Проспер Орлавил дразнеше старицата и се забавляваше с гнева ѝ.

Като я видя един ден по-разярена от обикновено, той ѝ каза:

— Хм! Знаете ли, стрино, какво бих сторил аз на ваше място?

Тя почака да ѝ обясни мисълта си, втренчила в него кукумявчия си поглед.

— Ами че той, мъж ви де, е горещ като пещ — поде той, — понеже никак не става от леглото. Е хубаво, аз щях да го накарам да мъти яйца.

Тя се стъписа. Помисли, че той се подиграва с нея и впери очи в дребното, хитро лице на селянина, а той продължи:

— Щях да сложа пет яйца под едната му мишница, пет под другата в същия ден, когато насадя някоя кокошка. Ще се излюпят и хоро ще играят. А щом пробият черупките си, бих отнесъл на квачката пиленцата на мъжа ви и тя ще ги отгледа. И ето ви, стрино, кокошки, колкото щете!

Озадачена, бабата попита:

— Ами дали е възможно?

— Дали е възможно? — поде мъжът. — Че защо да не е възможно? Щом може да се излюпят яйца в топла кутия, защо да не може и в легло?

Тя остана поразена от това разсъждение и се отдалечи, замислена и успокоена.

Осем дни по-късно старицата влезе в стаята на Туан с пълна престилка с яйца.

— Току-що насадих жълтата кокошка с десет яйца — заяви тя. — Ето ти и на тебе десет. Внимавай да не ги счупиш.

Туан възкликна смаян:

— Какво искаш?

— Да ги измътиш, безделнико! — отвърна тя.

Отначало той се разсмя, но после се разсърди, понеже тя настояваше; възпротиви се и решително ѝ забрани да сложи под мишниците му птичите зародиши, които щяха да се излюпят от неговата топлина.

Но старицата заяви вбесена:

— И храна тогава не ще получиш, докато не ги вземеш. Ще видим какво ще излезе!

Обезпокоен, Туан не отвърна нищо.

Когато часовникът прозвъни дванадесет часа, той извика:

— Ей, майко, сварена ли е супата?

— Няма супа за тебе, дебел мързелане — извика от кухнята старата.

Туан помисли, че жена му се шегува и почака малко. После почна да я моли, да я заклина, да я ругае, направи отчаяно „врътване на север“ и „врътване на юг“, заудря стената с юмруци, но бе принуден да се съгласи да сложи в леглото си пет яйца от лявата си страна. Чак тогава получи супа. Когато приятелите му пристигнаха, стори им се, че Туан е много зле, защото изглеждаше смутен и особен.

После започнаха всекидневната игра. Но Туан не изпитваше като че ли никакво удоволствие и придвижваше ръката си безкрайно бавно и предпазливо.

— Да не ти е схваната ръката? — попита Орлавил.

Туан отговори:

— Усещам някаква тежест в рамото.

Внезапно чуха, че някой влезе в кафенето. Играчите се умълчаха...

Бяха кметът и заместникът му. Те поискаха две чашки коняк и започнаха да разговарят по селските работи. Понеже говореха ниско, Туан Греяната пожела да долепи ухо до стената, забрави за яйцата, направи рязко „врътване на север“ и легна върху истински омлет.

Той изруга. Стрина Туан довтаса, отгатна злополуката и дръпна рязко завивката. Като видя жълтата лапа, размазана под мишницата на мъжа ѝ, стрина Туан се стъписа в първия миг възмутена, онемяла от вълнение.

Но след това, трепереща от ярост, тя се спусна към парализирания и почна да го налага силно по корема, както бухаше прането си на брега на блатото. Ръцете ѝ тупаха глухо и бързо една след друга като заешки лапи по барабан.

Тримата приятели на Туан се смееха до задушаване. Кашляха, кихаха, надаваха викове, а слисаният шишко отбиваше предпазливо атаките на жена си, като внимаваше да не счупи и другите пет яйца под другата си мишница.

III

Туан бе победен. Той трябваше да мъти яйца, да се откаже от играта на домино, да се откаже от всяко движение, защото за всяко счупено яйце бабата го лишаваше жестоко от храна.

Той лежеше на гръб, неподвижен, вперил поглед в тавана, повдигнал ръцете си като криле, затоплящ до тялото си птичите зародиши, спотаени в белите черупки.

Говореше вече само с нисък глас, като че ли се боеше не само от движенията си, но и от шума и се безпокоеше за жълтата квачка, която като него се мъчеше в кокошарника.

— Яде ли жълтата тази нощ? — питаше той жена си.

А бабата сновеше от кокошката до мъжа си и от мъжа си до кокошката, изцяло погълната от грижата за малките пиленца, които съзряваха в леглото и в гнездото.

Хората от селцето знаеха вече историята и идваха, сериозни и любопитни, да се осведомяват при Туан. Те влизаха тихо като при болен и питаха, живо заинтересувани:

— Е какво? Как върви?

— Ако е за вървене, върви, но толкова ме стопля, че не ме свърта на едно място, тръпки ми лаят по кожата.

И ето че една сутрин жена му влезе много развълнувана и заяви:

— Жълтата има седем пиленца. Три яйца излязоха запъртъци.

Сърцето на Туан се разтуптя — колко ли ще бъдат неговите? С тревога на родилка той попита:

— Скоро ли ще бъде?

Измъчвана от страх от неуспех, старицата отвърна ядовито:

— Да се надяваме!

Зачакаха събитието. Предупредени, че срокът за излюпване бе изтекъл, приятелите пристигнаха скоро, самите те неспокойни.

По къщите се говореше също за това. Осведомяваха се от съседите.

Към три часа Туан задряма. Той сега спеше половината ден. Внезапно го събуди необичаен гъдел под дясната ръка. Той посегна с

лявата си ръка и улови животинчето, покрито с жълт пух: то шаваше в пръстите му.

Туан се развълнува тъй силно, че почна да вика и изпусна пиленцето. То се затича по гърдите му. Кръчмата беше пълна с хора. Клиентите се втурнаха, изпълниха стаята, обкръжиха го като някакъв фокусник, а бабата дойде и прибра предпазливо животинчето, сгуснено под брадата на мъжа ѝ.

Никой не говореше вече. Беше топъл априлски ден. През отворения прозорец се чуваше жълтата квачка — тя къткаше новоизлюпените пилета.

Изпотен от вълнение, тревога и безпокойство, Туан пошепна:

— Току-що се излюпи още едно под лявата мишница.

Жена му пъхна в леглото голямата си костелива ръка и грижливо като акушерка измъкна второ пиленце.

Съседите пожелаха да го видят. Подаваха си го от ръка на ръка и го разглеждаха внимателно като някакво рядко явление.

Следните двадесет минути не се излюпи ни едно, после четири изскочиха наведнъж от черупките си.

Всред присъстващите се вдигна голяма глъчка. А Туан се усмихна, доволен от успеха си. Той се гордееше вече с това необикновено бащинство. Не се срещат всеки ден такива като него! Той действително е рядък екземпляр!

— Станаха шест — заяви Туан, — същинско кръщение, бога ми!

Силен смях избухна всред зрителите. Кръчмата се пълнеше с нови посетители. Някои чакаха пред вратата. Питаха се:

— Колко пиленца има?

— Шест.

Стрина Туан отнесе в курника новото семейство, а квачката кудкудякаше тревожно, настръхнала цяла, и разперваше широко крила, за да приюти нарасналата си челяд.

— Още едно! — извика Туан.

Той се бе излъгал, оказаха се три. Същински триумф! Последното проби черупката си в седем часа вечерта. Всички яйца излязоха хубави. Обезумял от радост, облекчен, възгордян, Туан целуна крехкото създанийце по гърба и едва не го задуши с устните си. Обхванат от майчинска нежност към мъничкото животинче, на което бе дал живот, той поиска да го задържи в леглото си до другата сутрин,

но старата отнесе и него както другите, без да слуша молбите на мъжа си.

Присъстващите се разотидоха много доволни, разговаряйки за събитието. Останал последен, Орлавил попита:

— Кажи сега, чичо Туан, нали ще ме поканиш да опържим първото?

При мисълта за пържено пиле лицето на Туан светна и шишкото отговори:

— То се знае, че ще те поканя, зетко.

ЕДНО СЕМЕЙСТВО

Отивах да навестя моя приятел Симон Радевен, когото не бях виждал от петнадесет години.

Някога той беше моят най-добър приятел, съкровен приятел, с когото човек прекарва спокойните и весели дълги вечери, на когото казва интимните си сърдечни тайни, за когото намира, като говори тихо, редки мисли, фини, остроумни, деликатни, породени от самата симпатия, която възбужда духа и го предразполага.

Много години ние никак не бяхме се разделяли. Живеехме, пътувахме, мислехме, мечтаехме заедно, обичахме едни и същи неща с една и съща любов, възхищавахме се от едни и същи книги, разбирахме едни и същи творения, потръпвахме от едни и същи чувства и често се смеехме на едни и същи хора, само като разменяхме поглед.

После той се ожени. Ожени се изведнъж за едно провинциално момиче, дошло в Париж, за да си търси годеник. Как тази малка блондинка, слаба, с неподдържани ръце, със светли, празни очи, със свеж животински глас, подобна на сто хиляди кукли за женене, беше хванала този изтънчен и интелигентен мъж?

Може ли да разбере човек тия неща? Без съмнение той се е надявал на щастие, тихо, просто и продължително щастие в обятията на добра, нежна и вярна жена; и беше открил всичко това в прозрачния поглед на тази хлапачка със светли коси.

Не беше мислил, че дейният, жизнен и пламенен човек бързо се разочарова при допир с посредствената действителност, стига да не затъпее дотам, че нищо да не разбира.

Какъв щях да го заваря? Все още жизнен, духовит, засмян и ентузиазизиран или приспан от провинциалния живот? Човек може толкова да се промени за петнадесет години!

Влакът спря на малка гара. Когато слизах от вагона, един дебел, много дебел човек, с червени бузи и заоблен корем, се спусна към мене

с отворени обятия и извика:

— Жорж!

Целунах го, но не можах да го позная. После прошепнах слисан:

— Дявол да го вземе, не може да се каже, че си отслабнал.

Той отговори, като се смееше:

— Какво искаш? Добър живот! Добра трапеза! Добро спане! Ям и спя, ето моето съществуване!

Наблюдавах го и търсех в това широко лице любимите черти. Само очите му не бяха се променили; но аз не срещнах вече живия поглед и си казах: „Ако е вярно, че погледът е отражение на мислите, мислите в тази глава не са вече някогашните, които познавах така добре.“

Очите му блестяха все така, изпълнени с радост и приятелство, но нямаха вече онази интелигентна яснота, която изразява, както и словото, стойността на духа.

Изведнъж Симон ми каза:

— Гледай, ето двете ми големи деца.

Едно момиче на четиринадесет години, почти жена, и едно момче на тринадесет в ученическа униформа, се приближиха свенливо и несръчно.

Аз промълвих:

— Твои ли са?

Той отговори засмяно:

— Да, разбира се.

— Колко деца имаш всъщност?

— Пет! Имам още три в къщи!

Той изговори това с горд вид, доволен, почти тържествуващ, а аз се почувствувах обхванат от дълбоко съжаление, примесено със смътно презрение към този горделив, наивен, плодовит баща, който прекарваше нощите си да създава деца между две почивки в своята провинциална къща, като заек в кафез.

Качих се в колата, която той караше сам, и тръгнахме през града — тъжен град, сънлив и мрачен, без каквото и да било движение по улиците, с изключение на няколко кучета и две-три прислужнички. От време на време някой дребен търговец сваляше шапка, изправен до вратата. Симон отвърщаше на поздрава и назоваваше по име човека, без съмнение, за да ми докаже, че познава поименно всички жители.

Дойде ми на ум, че навярно се готвеше да стане депутат — мечта за всички погребани в провинцията.

Преминахме бързо града и колата влезе в градина, която имаше претенции за парк, после спря пред къща с куличка, която пък искаше да мине за замък.

— Ето моята дупка — каза Симон с желание да изпроси комплимент.

Аз отговорих:

— Прелестна е.

На терасата се появи дама, нагиздена, причесана, със специално подготвени изрази за посещението. Тя съвсем не беше вече русото и блудкаво момиченце, което бях видял в църквата преди петнадесет години, а дебела дама с натруфен тоалет, потръпваща, без определена възраст, без характер, без елегантност, без дух, без всичко онова, което съставлява жената. Това беше най-сетне една майка, най-банална дебела майка, същинска квачка, създателка на човешки същества, машина от плът, която ражда деца и няма други духовни занимания освен готварската книга.

Тя ми пожела добре дошъл и аз влязох във вестибюла, където три мишлета, наредени по височина, стояха сякаш за преглед, като пожарникари пред кмета.

Казах:

— А, а, ето ги и другите.

Симон, сияещ от радост, ги назова:

— Жан, Софи и Гонтран.

Вратата на гостната беше отворена. Влязох в стаята и забелязах потънала в едно кресло някаква маса, която трепереше — някакъв човек, стар, парализиран човек.

Госпожа Радевен се приближи:

— Това е дядо ми, господине. Той е на осемдесет и седем години.

После тя извика на ухото на треперещия старец:

— Господинът е приятел на Симон, татко.

Прадядото направи усилие да ми каже добър ден и извряка:

— Уа, уа, уа — като размахваше ръце.

Аз отговорих:

— Вие сте премного любезен, господине — и се отпуснах на един стол.

Симон тъкмо влизаше усмихнат:

— А, а! Ти си се запознал с добрия татко. Той е безценен старец, развлича децата. На всяко ядене, драги, се лакоми до пукване. Трудно е да си представиш какво нещо може да изяде, ако го оставим свободен. Но ти ще видиш, ще видиш. Той така поглежда блюдата със сладкиши, като че ли са госпожици. Никога не си срещал по-смешно нещо, ще видиш ей сега.

После ме отведоха в моята стая да се преоблека, защото часът за вечеря приближаваше. Чух топуркане по стълбището и се обърнах. Всички деца ме следваха в редица след баща си, за да ми окажат почит без съмнение.

Стаята ми гледаше към равнината, безкрайна гола равнина, океан от треви, пшеница и овес, без дървета, без никакъв хълм — поразителна и тъжна картина на живота, който човек трябваше да прекара в тази къща.

Удари гонг. Известяваха вечерята. Слязох.

Госпожа Радевен ме хвана тържествено под ръка и минахме в трапезарията. Един прислужник търкаляше креслото на стареца, който, едва застанал пред чинията, започна да хвърля към десерта жадни и любопитни погледи, като въртеше с мъка треперещата си глава от една чиния към друга.

Тогавя Симон потри ръце.

— Ще има да се позабавляваш — каза ми той.

И всички деца, като разбраха, че ще ми представят зрелището на лакомия дядо, започнаха да се смеят едновременно, а майка им само се усмихваше и повдигаше рамене.

Радевен започна да реве към стареца, свил на фуния ръце:

— Тази вечер имаме сутляш.

Набръчканото лице на прадядото просия и той потрепера по-силно от глава до пети, за да покаже, че беше разбрал и че е доволен.

Започна вечерята.

— Гледай — прошепна Симон.

Дядото не обичаше супа и отказваше да яде. Насилваха го заради здравето му; прислужникът тикаше насила пълната лъжица в устата му, а той, за да не погълне бульона, духаше така силно, че пръскаше като фонтан по масата и съседите си.

Малките деца се превиваха от радост, а баща им, твърде доволен, повтаряше:

— Смешен е, нали, старецът?

И през цялото време на яденето се занимаваха само с него.

Той изпиваше с поглед блюдата, поставени на масата, и с лудо трепереца ръка се опитваше да ги сграбчи и да ги привлече към себе си. Поставяха ги почти на разстояние да ги стигне, за да гледат напразните му усилия, трепетния му стремеж към тях, отчаяния зов на цялото му същество, на очите, устата, носа, с който душеше. Той ръмжеше откъслечно и от силно желание лигите течаха по кърпата му. А цялото семейство се радваше на това отвратително и смешно мъчение.

После слагаха в чинията му съвсем малко парче, което той изяждаше с трескаво лакомство, за да получи по-скоро още нещо.

Когато донесоха сутляша, той започна да се гърчи и да трепере от желание.

Гонтран му извика:

— Ядохте вече прекалено много. Няма от него за вас.

И се престориха, че няма да му дадат никак.

Тогава той започна да плаче. Плачеше, като трепереше по-силно, а всички деца се смееха.

Донесоха най-после и неговия дял, много малка част; и като ядеше първата хапка, той издаде с гърлото си смешен, лаком шум и направи с врата си движение, подобно на птица, която поглъща много голямо парче.

После, като свърши, започна да трепере, за да получи още ориз. Обхванат от съжаление пред мъката на този трогателен и смешен Тантал, аз се застъпих за него:

— Слушай, дай му още малко ориз!

Симон отговори:

— О, не, мили мой, ако яде прекалено много на тази възраст, може да му стане зле.

Млъкнах, дълбоко замислен над тази дума. О, морал, о, логика, о, мъдрост! На тази възраст! Те, значи, го лишаваха от единственото удоволствие, което можеше да вкуси, от грижа за здравето му! Здравето му! За какво ѝ е здраве на тази неподвижна трепереца останка? Грижеха се за неговите дни, както се казва! Неговите дни? За

него или за да запазят за по-дълго време на семейството зрелището на немощното му лакомство?

Той нямаше повече какво да прави в живота, нищо повече. Оставаше му само едно-единствено желание, една-единствена радост; защо да не му дадат всецяло тази последна радост, да му я дадат, докато умре от нея?

После, след продължителна игра на карти, аз се качих в стаята си, за да си легна: бях тъжен, тъжен, тъжен!

Облегнах се на прозореца. Отвън се чуваше лекото, тихо и приятно чуруликане на птица в някое дърво из близката околност. Сигурно пееше така, с нисък глас, за да приспи женската, легнала върху яйцата.

И аз мислех за петте деца на моя нещастен приятел, който сигурно хъркаше сега при своята ограничена жена.

ВУЙЧО СОСТЕН

На Пол Жинисти

Вуйчо Состен беше свободомислещ човек, каквито се срещат с хиляди, свободомислещи от глупост. Понякога ставаме религиозни по същата причина. Срещата с някой свещеник го хвърляше в непонятен за мен бяс; той му сочеше юмрук, правеше рога, пипаше желязо зад гърба му, нещо което вече говори за вяра в лоши очи. А когато се касае до разумни суеверия, трябва да се поддаваме или на всички, или на нито едно. Аз, който също съм свободомислещ, сиреч бунтар срещу всички догми, които страхът от смъртта е създал, не роптая срещу храмовете, каквито и да са те: католически, протестантски, гръцки, будистки, еврейски, мюсюлмански. И после аз си имам свой начин да ги разглеждам и обяснявам. Храмът е почит към неизвестното. Колкото повече нашата мисъл се разширява, толкова повече непознатото се стеснява и храмовете рухват. И вместо кадилници бих сложил в тях телескопи, микроскопи и електрически уреди. Ето всичко.

Моят вуйчо и аз се различаваме по всичко. Той е патриот, аз ни най-малко, защото патриотизмът е един вид религия. Той е зародишът на войните.

Вуйчо е франкмасон. Аз заявявам открито, че франкмасоните са по-глупави от набожните стари жени. Това е мое мнение и аз го поддържам. Ако трябва да има някаква религия, бих се задоволил с древната.

Тия глупаци напълно подражават на свещениците. Вместо кръста, те са избрали за свой символ един триъгълник. Имат църкви, които наричат ложи, с цял куп обреди: шотландски обред, френски, великоизточен, цяла серия от лигави неща, просто да пукнеш от смях.

После какво собствено искат те? Да си помагат един на друг, като си гъделичкат дланите. Наистина нищо лошо няма в това. Те слагат в основите на своя живот християнското правило: „Помагайте си един на друг.“ Единствената разлика се състои в гъделичкането. Нужно ли е

обаче да извършваш толкова церемонии, за да дадеш едно петаче на бедняка? Монасите, за които милостинята и помощта са задължение и занаят, слагат в началото на своите послания три букви: Ж. М. Ж. Франкмасоните поставят след имената си три точки, като опашка. Приличат си като две капки вода.

Вуйчо ми отговаряше:

— Точно така, ние противопоставяме религия срещу религия. Ние превръщаме свободомислието в оръдие, способно да сломи клерикализма. Франкмасонството е крепост, в която са свикани под знамената всички рушители на божествата.

Аз възразявах:

— Но, драги вуйчо (в себе си казвах „стари глупако“), тъкмо в това ви укорявам. Вместо да унищожавате, вие създавате конкуренция: това намалява цените, ето всичко. Разбирам, ако приемахте в редиците си само свободомислещи, а вие отваряте врати за всички. При вас идват масово католици, дори техни ръководители. Пий IX беше от вашите, преди да стане папа. Ако вие наричате такова общество крепост срещу клерикализма, намирам, че вашата крепост е твърде слаба.

Тогава вуйчо, смигвайки, прибавяше:

— Нашето истинско дело, най-голямото ни дело е в политиката. Ние сечем из корен, последователно и неотклонно духа на монархизма.

При тия думи аз избухвах:

— Ах! Големи дяволи сте вие! Ако ми кажете, че франкмасонството е изборна машина, приемам; че служи като оръдие да ви накара да гласувате за кандидати от всички цветове, нищо няма да възразя; че има за единствена цел да заблуждава наивния народ, да го обединява, за да го тласка към урните, както се пращат войниците в огъня, съгласен съм с вас; че е полезно, дори необходимо за всички амбициозни политикани, понеже превръща всеки от членовете в изборна пионка, аз съм готов да извикам: „Ясно е като бял ден!“ Но ако искате да ме уверите, че подяжда монархическия дух, готов съм да се изсмея в лицето ви. Хвърлете само за миг поглед върху това многобройно и тайнствено демократично общество, което във Франция има за велик магистър принц Наполеон, в Германия — престолонаследника, а в Русия — брата на царя; към което

принадлежат крал Хумберто и галският принц и всички короновани дебелоглавци на земното кълбо.

Този път вуйчо прошепваше в ухото ми:

— Вярно е, но всички тези принцове служат на нашите цели, без да си дават сметка.

— Дали не е обратното?

И прибавях в себе си: „Куп глупаци!“

Трябваше да присъствувате на обед, устроен от вуйчо Состен на франкмасон.

Отначало те се приближаваха и си допираха ръцете по тайнствен начин, крайно смешен, виждаше се, че извършват цяла серия мистериозни допирания. Когато искам да вбеся вуйчо, припомням му, че и кучетата имат — когато се срещнат — франкмасонски начин за опознаване.

После вуйчо отвеждаше своя гост в някой ъгъл, като че има да му довери кой знае какви важни неща; след това, седнали на масата един срещу друг, те се гледаха толкова важно, разменяха погледи, пиеха, като се стрелкаха с очи, сякаш искаха непрекъснато да си казват един на друг: „Хей, кои сме ние!“

Помислете си само, по земята има милиони такива същества, които се забавляват с подобни превземки. По-скоро бих станал езуит!

И така в нашия град живееше един стар езуит, който беше черният дявол на вуйчо Состен. Всеки път, щом го срещнеш или само го зърнеш отдалеч, вуйчо мърмореше недоволен:

— Махай се, развратнико!

После, като ме вземаше подръка, ми казваше на ухото:

— Ще видиш, че той негодяй ще ми направи някоя магария. Чувствувам това.

Вуйчо не се лъжеше. Ето какво се случи един ден по моя вина.

Наближаваше страстната седмица. Тъкмо по това време на вуйчо му мина през ума да устрои угощение с блажни ястия, и то на велики петък, угощение, както му е редът, със суджуци и салами. Аз се противопоставих, колкото можех, казвайки:

— И аз както винаги ще блажа този ден, обаче сам, в къщи. Глупаво е вашето перчене. Защо да излагаме на показ разбиранията си? Какво ни влиза в работата, че хората по това време не ядат месо?

Но вуйчо остана твърд на своето решение. Той покани трима приятели в най-реномирания ресторант на града и тъй като заяви, че вечерята ще бъде на негови разноски, и аз не се отказах да покажа открито тоя ден своите идеи.

Още в четири часа заехме видно място в едно от най-посещаваните кафенета „Пенелопа“ и вуйчо Состен гръмко разгласи нашето меню.

В шест часа започна вечерята. В десет продължавахме да ядем още; петимата бяхме изпили осемнадесет бутилки чисто вино и повече от четири шампанско. Тогава вуйчо предложи онова, което наричаме „обиколка на архиепископа“. Нареди пред себе си шест малки чашки, пълни с различни ликьори; после започна една след друга да ги изпразва в гърлото си, докато един от присъстващите броеше до двадесет. Беше глупаво, но вуйчо Состен го намираше напълно подходящо за случая.

В одинадесет часа беше пиян като църковен псалт. Трябваше да го отведем с кола и да го сложим на легло; по всичко изглеждаше, че неговото антиклерикално предизвикателство щеше да се превърне в ужасно стомашно неразположение.

Като се прибрах в къщи, самият аз пиян, във весело настроение, една макиавелистична идея, която задоволяваше всичките ми инстинкти на скептик, ми дойде на ум.

Пооправих връзката си, придадох си опечален вид и започнах да звъня бясно на вратата на стария езуит. Той беше глух и ме накара дълго да чакам. Но тъй като раздрусвах с ритниците си цялата къща, той се появи най-сетне на прозореца и попита:

— Какво има?

Аз извиках:

— Бързо, бързо, почтени отче, отворете, един болен човек, тежко болен, се нуждае от вашата свята помощ.

Бедният човечец надяна веднага един панталон и слезе без расо. Разказах му, задъхвайки се, че моят вуйчо, свободомислещият, обхванат ненадейно от ужасно неразположение, белег на тежка болест, беше обладан от голям страх пред смъртта и беше пожелал да го види и да поговори с него, за да чуе съветите му, да се запознае по-отблизо с вярата, да се приобщи към църквата и без съмнение да се изповяда и причести, за да направи ужасната стъпка, след като се помири с него.

И аз прибавих с подигравателен глас:

— Най-сетне сам той желае това. В краен случай, ако не му помогне, няма да му бъде и от вреда.

Старият езуит, уплашен, очарован, разтреперан, каза:

— Почакайте една минута, мое дете, аз ей сега ще дойда.

Но аз прибавих:

— Извинете, почтени отче, няма да ви придружа, моите убеждения не ми позволяват. Аз отказах дори да дойда да ви извикам и ви моля да не казвате, че сте ме виждали, но да кажете, че сте били предупреден за болестта на вуйчо чрез някакво откровение.

Добрят човечец се съгласи и се отпрати бързо към вратата на вуйчо Состен. Слугинята, която се грижеше за болния, отвори веднага и аз видях черното расо да потъва в тази крепост на свободната мисъл.

Скрих се зад една съседна врата и започнах да чакам какво ще се случи. Ако не беше болен, вуйчо би пребил езуита, но аз знаех, че не е в състояние да помръдне ръката си и се питах в припадък на радост каква невероятна сцена щеше да се разиграе между тия две живи противоречия! Каква ли борба? Какви ли обяснения? Какво ли стъписване и бъркотия? Каква ли ще бъде развързката от това безизходно положение, което щеше да стане още по-трагично поради възмуцението на моя вуйчо.

Смях се сам до премалвяване и повтарях полугласно:

— О, каква хубава шега, каква хубава шега!

Обаче започна да ми става студено и забелязах, че езуитът се забави доста дълго време. Помислих си: „По всяка вероятност те се обясняват.“

Мина час, после два, три. Преподобният отец не излизаше! Какво ли се беше случило? Дали вуйчо не беше получил удар при неговото идване? Или беше пребил човека с расото? Или се бяха изяли един друг? Последното предположение ми се стори най-малко вероятно, тъй като в тоя момент вуйчо не беше в състояние да приеме нито троха. Съмна се.

Обезпокоен на свой ред и като не се осмелявах да вляза, сетих се, че един от моите приятели живее точно насреща. Отидох при него; разказах му историята; той дълго се чуди и се смя, а аз се залостих на прозореца.

В девет часа той зае моето място, а аз подремнах малко.

В два часа го заместих на свой ред. Бяхме извънредно разтревожени...

В шест часа езуитът излезе с кротко и доволно лице и ние го видяхме да се отдалечава с бавни стъпки.

Тогава, засрамен, аз позвъних плахо на вуйчовата врата. Слугинята се появи. Не посмях да я разпитвам и се качих, без да кажа нещо.

Вуйчо Состен, блед, отслабнал, изтощен, с угаснал поглед и отпуснати ръце, лежеше в леглото. Една малка иконка беше забодена на пердето с карфица.

Усещаше се остра миризма на повърнато.

Казах:

— Е, драги вуйчо, вие все още сте на легло? Не сте добре.

Той отвърна с изнурен глас:

— О, бедно мое дете, бях много болен, щях да умра.

— Как така, вуйчо?

— Не зная, чудно наистина. Най-странното обаче е, че отчето, което току-що излезе оттук, тоя прекрасен човек, знаеш, когото не можех да търпя, бил предупреден свише за моето състояние и дошъл да ме види.

Бях обхванат от ужасно желание да се разсмея:

— А! Наистина ли?

— Да, той дойде. Чул глас, който му казал да стане и дойде при мене, защото умирам. Гласът идвал от небето.

Аз се престорих, че хълцам, за да не избухна. Прииска ми се да се търкулна на земята.

След една минута подех с негодувание, въпреки че смехът ме разтърсваше.

— И вие го приехте, вуйчо? Вие, един свободомислещ? Един франкмасон? Не го изгонихте навън?

Той се смути и измънка:

— Слушай, наистина всичко беше така странно, така странно! Провидението има пръст! После той ми говори за моя баща. Той познавал някога баща ми.

— Вашият баща ли, вуйчо?

— Да, изглежда, че познавал моя баща.

— Но това съвсем не ви оправдава да приемате в къщи един езуит.

— Зная, имаш право, обаче бях болен, много болен! При това той се грижи за мене цяла нощ така предано. Прекрасен човек! Той ми спаси живота. Тия хора са и малко нещо лекари, да, тези хора!

— Аха! Грижил се за вас цяла нощ! Но вие ми казахте, че току-що излязъл оттук.

— Да, наистина. Понеже той ме гледа добре, аз го поканих да позакуси. Той хапна близо до леглото ми, на малката масичка, докато аз си пиех чая.

— И той ли яде блажно?

Вуйчо се раздвижи с докачен вид, като че ли бях казал груба нелепост, и прибави:

— Не се смей, Гастон, има неуместни подигравки. Този човек ме гледа по-предано от мнозина роднини. Искам да се уважават неговите убеждения.

Тези думи просто ме поразиха. Все пак аз отговорих:

— Великолепно, вуйчо, а следобед какво правихте?

— Поиграхме малко на карти, после той се помоли, докато аз почетох една малка книжка, която ми даде и която не беше лошо написана.

— Набожна ли книжка, вуйчо?

— И да, и не, по-скоро не, историята на тяхното мисионерство в Централна Африка. Една книга по-скоро за пътешествия и приключения. Прекрасни неща са направили тези хора.

Започнах да мисля, че това ще свърши зле. Станах:

— Хайде сбогом, вуйчо, виждам, че напускате франкмасонството заради религията. Вие сте вероотстъпник.

Той се смути малко и промърмори:

— Религията е един вид франкмасонство.

Аз попитах:

— Кога ще дойде пак вашият езуит?

Вуйчо измънка:

— Не... не зная, може би утре... не съм сигурен.

Излязох напълно смаян.

Наистина зле свърши моята шега! Вуйчо се преобрази коренно. До неотдавна това нямаше значение за мене; клерикал или

франкмасон, все едно! Лошото е, че той сега направи завещанието си, да, написа завещанието си и ме лиши от наследство, господине, в полза на отца езуит.

ПЛЕТАЧКАТА НА СТОЛОВЕ

На Леон Еник

Беше към края на вечерята, която маркиз дьо Бертран даваше по случай откриването на ловния сезон. Единадесет ловци, осем млади жени и местният лекар стояха около голямата осветена маса, покрита с плодове и цветя.

Заговориха за любовта и се повдигна голям спор, вечният спор веднъж или много пъти може да се обича истински. Приведоха примери за хора, които са имали само една истинска любов; приведоха и други примери за хора, които са обичали буйно много пъти. Мъжете изобщо претендираха, че страстта, както болестите, може да поразии много пъти едно и също същество и да го поразии така, че да го убие, ако някаква пречка се изправи пред нея. При все че тоя начин на разглеждане на въпроса е неоспорим, жените, мнението на които почиваше много повече върху поезията, отколкото върху наблюдението, твърдяха, че любовта, истинската любов, голямата любов може само веднъж да поразии смъртния, тя, тази любов, прилича на мълния и сърце, засегнато от нея, после остава така празно, опустошено, че никакво друго силно чувство, даже никаква мечта не може да се зароди в него.

Маркизът, който много пъти бе обичал, живо оборваше това схващане.

— Аз ви казвам, че човек може да обича много пъти с всичките си сили и цялата си душа. Като доказателство, че не може да съществува втора страст, вие ми привеждате за пример хора, които са се убили от любов. Ще ви отговоря, че ако не бяха извършили глупостта да се самоубият, което им отнема всяка възможност да се влюбят отново, те щяха да се излекуват и да обичат пак и щяха да продължават да обичат чак до естествената си смърт. Влюбените са като пияниците: който е пил — ще пие пак, който е обичал — ще обича пак. Това е въпрос на характер.

Избраха за съдия доктора, стар парижки лекар, оттеглил се на село, и го помолиха да си каже мнението.

Точно по този въпрос той нямаше мнение.

— Както каза маркизът, това е въпрос на характер; лично аз познавам страст, която трая петдесет и пет години непрекъснато и която изгасна със смъртта.

Маркизата запляска с ръце.

— Колко е хубаво това! Каква мечта е да бъдеш обичан така! Какво щастие е да живееш петдесет и пет години, обладан от толкова упорито, дълбоко чувство! Колко трябва да е бил щастлив и да е благославял живота онзи, когото така са обожавали!

Докторът се усмихна:

— Наистина, госпожо, вие не се лъжете в това, че любимото същество беше мъж. Вие го познавате, това е г-н Шуке, аптекарят от градчето. А нея също познавате. Тя е старата плетачка на столове, която идваше всяка година в замъка. Но аз ще се изясня по-добре.

Възторгът на жените бе спаднал и отвращението, изписало се по лицата им, крещеше: „Пфу!“, сякаш любовта можеше да засегне само изтънчените същества, единствено достойни за вниманието на хората от доброто общество.

* * *

Докторът продължи:

— Преди три месеца ме извикаха на смъртния одър на тази стара жена. Тя беше пристигнала вечерта с колата, служеща ѝ за къща и теглена от крантата, която сте виждали, и придружена от двете си големи черни кучета, нейни приятели и пазачи. Свещеникът беше вече там. Тя ни направи изпълнители на завещанието си и за да ни разкрие смисъла на последната си воля, разказа ни целия си живот. Не познавам нищо по-странно и по-трогателно.

Баща ѝ и майка ѝ били плетачи на столове. Тя никога не е имала жилище, прикрепено към земята.

Още съвсем малка скитала дрипава, глистава, мръсна. Спирали се край селата, край канавките и разпрягали колата. Конят пасял, кучето спяло с муцуна върху лапите си, а малката се търкаляла в

тревата, докато на сянка под големите крайпътни брястове бащата и майката поправяли всички стари столове на селището. В това подвижно жилище почти не се говорело. След няколкото необходими думи, за да решат кой да обиколи къщите с добре познатото провикване: „Плетем столове“, те почвали да увиват сламата, седнали един срещу друг или един до друг. Когато детето отивало много далеч или се опитвало да се приближи до някое селско хлапе, сърдитият глас на бащата го викал:

— Да се връщаш тук, мръснице!

Това били единствените нежни думи, които тя чувала.

Когато станала по-голяма, почнали да я пращат да събира дъната на повредените столове. Тогава тя опитала тук-там да се запознае с някои момчетии, но този път родителите на новите ѝ приятели извиквали грубо децата си:

— Да се връщаш тук, уличнико! Да не съм те видяла да приказваш с голтаци!...

Често пъти малките хлапета хвърляли камъни по нея.

Петачетата, които някои госпожи ѝ давали, тя грижливо пазела.

Веднъж — тогава била на единадесет години, — като минавала по тия места, тя срещнала зад гробищата малкия Шуке, който плачел, защото един приятел му откраднал няколко су. Сълзите на едно малко гражданче, на едно от тези деца, които, както си въобразявала нейната крехка главица на онеправдана, са винаги доволни и радостни, я смутили. Тя се приближила и когато узнала причината на мъката му, изсипала в ръцете му всичките си спестявания — седем петачета. Той, разбира се, ги взел, изтривайки сълзите си. Тогава, полудяла от радост, тя се осмелила да го целуне. Понеже вниманието му било съсредоточено в парите, които гледал, той не се противопоставил. Като видяла, че нито я отблъснали, нито набили, тя го зацелувала отново, напрегръщала го с всичка сила, от все сърце. После избягала.

Какво било станало в тази нещастна душа? Дали се привързала към този хлапак, защото пожертвувала за него скитническото си богатство, или защото му дала първата си нежна целувка? Любовта е тайна както за малките, така и за големите.

Месеци наред тя мечтаела за това кътче край гробищата и за това момче. Хранейки надеждата, че ще го види пак, тя крадяла от

родителите си едно су оттук, едно оттам, било от преплитането на столовете, било като ходела да купува провизии.

Когато дошла в същото село, имала два франка в джоба си, но могла само да зърне малкото чистичко аптекарче зад стъклата на бащиния му дюкян, между един червен буркан и друг с тения.

Тя го обикнала още повече, пленена, развълнувана, възхитена от това сияние на оцветената вода, от блясъка на лъскавите кристали.

Запазила в себе си неизличим спомен за него и когато на следната година го видяла зад училището да играе с другарите си на топчета, тя се хвърлила върху него, стиснала го в обятията си и така буйно го зацелувала, че той почнал да пищи от страх. Тогава, за да го успокои, тя му дала парите си: три франка и двадесет су — истинско съкровище, което той гледал с ококорени очи.

Момчето взело парите и я оставило да го гали, колкото си иска.

В продължение на още четири години тя изсипвала в ръцете му всичките си спестявания, които той с чиста съвест прибирал в замяна на позволените от него целувки. Веднъж тя му дала тридесет су, друг път два франка, трети път — дванадесет су (тогава плакала от мъка и унижение, но годината била лоша), а последния път — пет франка, една голяма кръгла монета, която го накарала да се усмихне доволно.

Тя мислела вече само за него; а той с известно нетърпение чакал връщането ѝ, като я видел, изтичвал насреща ѝ, а от това сърцето на момчето се разтуптявало.

После той изчезнал. Изпратили го в колеж. Тя узнала това след ловки разпитвания. И употребила голяма дипломация, за да промени пътя на родителите си и ги накара да минават оттук през ваканцията. Успяла, но след едногодишно хитруване. Не го била виждала от две години и едва го познала, толкова се бил променил, пораснал, разхубавил се и станал внушителен в куртката си със златни копчета. Той се престорил, че не я вижда, и минал гордо край нея.

След тази среща тя два дена плакала и оттогава страданията ѝ нямали край.

Всяка година се връщала, минавала край него, без да смее да го поздрави и без той да благоволи да я погледне. Обичала го безумно. Каза ми:

— Това беше единственият мъж, когото видях на земята, господин докторе, не зная даже дали съществуват други.

Родителите ѝ умрели. Тя продължила занаята им, но взела две кучета вместо едно, две ужасни кучета, които човек не би се осмелил да закачи.

Един ден, връщайки се в това село, където било останало сърцето ѝ, забелязала, че от дюкяна на Шуке излязла една млада жена подръка с нейния възлюбен. Това била съпругата му. Той се бил оженил.

Същата вечер тя се хвърлила в езерцето на площада пред кметството. Закъснял пияница я извадил и отнесъл в аптеката. Синът Шуке слязъл по домашен халат, за да ѝ даде помощ, и без да се издаде, че я познава, я съблякъл, разтрил я, после ѝ казал грубо:

— Ти си луда! Човек не бива да бъде толкова глупав!

Това било достатъчно, за да я излекува. Той ѝ говорил! Тя била щастлива дълго време. Аптекарят не взел никакво възнаграждение за грижите, които положил, при все че тя много настоявала да му плати.

И така протекъл целият ѝ живот. Тя плетяла столове и мислела за Шуке. Всяка година го зървала през прозорците му. Навикнала да купува от него запаси от дребни лекарства. По такъв начин го виждала отблизо, говорела му и пак му давала пари.

Както ви казах в началото, тя умря тази пролет. След като ми разказа тъжната си история, ме помоли да предам на оногова, когото така страстно беше обичала, всичките спестявания, направени през целия ѝ живот, защото била работила само за него, както ми каза, дори гладувала, за да може да отделя пари настрана и да бъде сигурна, че той ще помисли за нея поне веднъж, след като тя умре.

И тъй, тя ми даде две хиляди триста двадесет и седем франка. Когато издъхна, аз оставих на господин свещеника двадесет и седем франка за погребението ѝ и взех остатъка. На другия ден отидох у Шуке. Те довършваха обедата си, седнали един срещу друг, дебели, зачервени, дъхащи на лекарства, важни и самодоволни.

Поканиха ме да седна; предложиха ми вишновка, която приех, и започнах речта си с развълнуван глас, убеден, че ще се разплачат.

Щом разбра, че е бил обичан от тази бездомница, от тази плетачка на столове, от тази скитница, Шуке подскочи възмутен, сякаш тя му беше откраднала доброто име, уважението на честните хора, личната му чест, нещо ценно, което му е по-скъпо от живота.

Жена му, огорчена като него, повтаряше:

— Тази никаквица! Тази никаквица! Тази никаквица! — без да може да намери друга дума.

Той стана, заразхожда се с големи крачки зад масата, с килнато над едното си ухо гръцко фесче, и мърмореше:

— Не мога да го проумея, докторе! Какви ужасни неща за един порядъчен човек! Какво да се прави? О, ако знаех това, докато беше жива, щях да накарам полицията да я арестува и да я пъкне в затвора! И нямаше да излезе от там, уверявам ви!

Аз останах слисан от резултата на моята мисия, предприета с такива добри намерения. Не знаех какво да кажа, нито какво да направя. Но трябваше да изпълня задачата си. Заговорих отново:

— Тя ме натовари да ви предам нейните спестявания, които възлизат на две хиляди и триста франка. Тъй като това, което току-що ви съобщих, изглежда, ви е много неприятно, то може би по-добре би било да се дадат парите на бедните.

И мъжът, и жената ме загледаха като вкаменени от смайване.

Аз извадих от джоба си парите, жалките пари от различни страни, с различни знаци, златни, смесени с дребни монетки. После попитах:

— Какво решавате?

Госпожа Шуке заговори първа:

— Е, понеже това е била последната ѝ воля, на тази жена... струва ми се, че е много трудно за нас да откажем.

Съпругът, малко смутен, подзе:

— Все пак ние бихме могли да купим с тях нещо за децата си.

Аз казах сухо:

— Както обичате.

Той отговори:

— Все пак дайте парите, щом ви е натоварила с това, ние лесно ще намерим начин да ги употребим за някое добро дело.

Предадох парите, сбогувах се и си тръгнах.

На другия ден Шуке дойде да ме намери и ми каза соннато:

— Но тя оставила тук колата си, оная, оная жена де. Какво ще правите с тази кола?

— Нищо, вземете я, ако искате.

— Чудесно, тя ми трябва, ще си направя от нея колиба на бостана.

Той си тръгна. Аз го извиках:

— Тя остави също стария си кон и двете кучета. Искате ли ги?

Той се спря изненадан:

— А, не, виж ти, че за какво ми са? Разполагайте с тях, както вие намерите за добре.

И той се засмя. После ми подаде ръката си, която аз стиснах. Какво можех да направя? В едно селище докторът и аптекарят не бива да бъдат врагове.

Задържах кучетата за себе си. Свещеникът, който има голям двор, взе коня. Колата служи за колиба на Шуке, а с парите той купил пет облигации от железопътната компания.

Това е единствената дълбока любов, която съм срещнал в живота си.

Докторът млъкна.

Тогава маркизата, която се бе просълзила, въздъхна.

— Наистина, само жените могат да обичат!...

МУСТАЦИТЕ

Замъка „Сол“, понеделник, 30 юли, 1883 год.

Скъпа моя Люси, нищо ново към нас. Стоим по цял ден в салона и гледаме как се лее дъждът. Невъзможно е да се излезе в такова отвратително време; затова пък си устройохме театър. Колко е жалък, мила моя, сегашният репертоар от салонни пиеси! Всичко в тях е пресилено, неприлично, тежко. Шегите летят като снаряди и чупят всичко наоколо си. Никаква духовитост, никаква естественост, никакво настроение или изящество. Наистина тези писатели съвсем не познават светския живот. Те нямат представа как се мисли и как се говори в нашето общество. Не бих имала нищо против, ако презират нашите обичаи, условности, маниери, но да не ги познават въобще, това не мога да позволя. За да минат за остроумни, те пуцат двусмислици, подходящи за казарма, а за да минат за весели, ни сервираат духовитости, събрани навярно по булевардите в крайните квартали, в така наречените артистични барове, където от петдесет години се повтарят едни и същи студентски вицове.

Както и да е, ние играем пиеси. И понеже сме само две жени, мъжът ми изпълнява ролята на младата прислужница и се обръсна за целта. Не можеш да си представиш, драга Люси, колко променен изглежда! Неузнаваем е... и денем, и нощем. Струва ми се, че ще му изменя, ако не си пусне незабавно мустаци, толкова ми е противен в този си вид.

Наистина мъж без мустаци не е вече мъж. Не обичам много брадата. Тя винаги придава занемарен вид, но мустаците! О, мустаците са необходими на всяко мъжествено лице. Не, ти никога не би могла да си представиш колко много допринася тази малка четчица от косми върху устната за външния вид и... за... съпружеските отношения. Сума мисли ми хрумнаха по този въпрос, но почти не смея да ги изложа писмено. С удоволствие ще ти ги кажа... на ухото. Тъй мъчно се намират думи, за да се изразят някои неща! При това някои думи, които не могат да се кажат иначе, правят толкова грозно впечатление върху хартията, че просто не мога да ги напиша. Освен това тази

материя е тъй трудна, тъй деликатна, тъй неудобна, че са необходими безкрайни познания, за да говориш за нея без опасност.

Няма що! Толкова по-зле, ако не ме разбереш. Постарай се, миличка, да четеш между редовете.

Да, в мига, когато моят мъж дойде обръснат, разбрах, че никога не бих имала слабост към някой пътуващ актьор или към някой проповедник, пък бил той и самият отец Дидон, най-съблазнителният от всички проповедници! А по-късно, когато останах насаме с него (с моя мъж), стана още по-лошо. О, скъпа Люси, никога не позволявай да те целува мъж без мустаци! Неговите целувки нямат никаква сладост, никаква, никаква! Липсва очарованието, пухкавостта... и пикантността, да, пикантността на истинската целувка. Мустаците са все едно подправката на целувката.

Представи си, че ти лепнат на устата сух или влажен пергамент. Това е то целувката на бръснат мъж. Не си струва труда, уверявам те!

На какво се дължи очарованието на мустаците, ще попиташ ти? Знам ли самата аз? Преди всичко те те гъделичкат по прелестен начин. Усецаш ги пред устата си и изпитваш сладостен трепет по цялото си тяло, чак до върха на пръстите. Те те галят, предизвикват тръпки по кожата ти и прелестна възбуда на нервите, карат те да викаш: „Ах!“, като че умираш от студ.

Ами по врата? Усецала ли си някога допир на мустаци по врата? Той те опиянява, възбужда, плъзга се по гърба ти, стига чак до върха на пръстите ти. Ти се гърчиш, разгърсваш рамене, отмяташ назад глава; ще ти се едновременно и да бягаш, и да стоиш там. Божествено и вълнуващо нещо! И толкова приятно!

А освен това... наистина, нима ми липсва смелост? Един любещ съпруг, който те обича, но така, напълно, умее да намира много местенца, където да скрие своите целувки, местенца, за които никога не бих се сетила сама. Добре, но без мустаци тези целувки губят също голяма част от сладостта си, за да не кажа, че стават едва ли не неприлични. Обясни си го, както щеш! Ето каква причина изнамерих аз: уста без мустаци е сякаш гола, както тяло без дрехи; дрехите са винаги необходими, макар и съвсем малко дрехи, ако искаш, но те са необходими.

Създателят (не смея да спомена друго име, като говоря за такива неща), създателят се е погрижил да забули всички кътчета на нашата

плът, където се приютява любовта. Обръснатата уста ми напомня изсечена гора около извор, където хората са се отбивали да утолят жаждата си и да поспят.

Това ме кара да си спомня една фраза (на политически мъж), която от три месеца се върти в главата ми. Моят мъж, който следи вестниците, ми прочете една вечер някаква много особена реч на нашия министър на земеделието, който тогава се казваше господин Мелин. Дали не са го сменили с някой друг? Не знам.

Аз не слушах, но името Мелин ми направи силно впечатление. Не знам защо, извика в паметта ми сцени от бохемския живот. Помислих си, че се отнася за някое леконравно момиче. И по този начин няколко откъслечни фрази от речта се запечатаха в главата ми. Та този господин Мелин бе направил следното изявление, доколкото си спомням пред жителите на град Амиен: „Няма патриотизъм без земеделие.“ Смисълът на тази фраза досега не ми бе ясен. Виждаш ли, едва сега открих значението ѝ и на свой ред ти заявявам, че няма любов без мустаци. Когато го четеш написано така, звучи смешно, нали?

Няма любов без мустаци!

„Няма патриотизъм без земеделие“ — твърдеше господин Мелин. И имал е право този министър. Едва сега схващам смисъла му.

Мустаците са нещо съществено и от друга гледна точка. Те определят изражението на лицето. Те му придават кротък, нежен, груб, страшен, гуляйджийски или предприемчив вид. Брадатият в истинския смисъл на думата мъж, който си оставя всички косми (о, каква грозна дума!) по бузите, никога не може да изглежда изтънчен, защото чертите на лицето му не се виждат. Формата на челюстта и на брадичката са много красноречиви за един наблюдателен човек.

Мъжът, който носи мустаци, запазва едновременно и изтънчеността, и индивидуалността си.

Колко различни могат да бъдат мустаците! Ту вирнати нагоре, къдрави, кокетни, влюбени като че ли преди всичко в жените.

Ту засукани, остри като игли, заплашителни, предпочитащи виното, конете и сраженията.

Ту огромни: увиснали, страшни, прикриващи обикновено превъзходен характер, доброта, която граничи със слабост и нежност и стига до свенливост.

Независимо от всичко това аз обожавам мустаците главно защото те са наистина френски. Те са завещани от нашите деди, галите, и са останали нещо като отличителен белег на националния ни характер.

Те издават напереност, дързост, влюбчивост.

Потаят се така мило във виното и са така изящни, когато мъжете се смеят, а широките, обрасли с брада челюсти си остават тежки, каквото и да правят.

Знаеш ли, спомних си нещо, заради което си изплаках очите и заради което — чак сега си давам сметка — обикнах мустаците над мъжките уста.

Това се случи по време на войната в дома на баща ми. Тогава бях още младо момиче. Един ден в съседство със замъка се водеше бой. Още от заранта чувах оръдейната и пушечна стрелба, а вечерта един немски полковник дойде и се настани у нас. На другия ден той си отиде. Дойдоха да съобщят на баща ми, че на полето има много трупове. Той заповяда да ги приберат и да ги докарат у дома, за да бъдат погребани в общ гроб. Нарездаха ги, както ги донасяха, от двете страни на дългата борова алея. Понеже бяха почнали да се вмирисват, посипаха телата им с пръст, докато изкопаят общия трап. Така че само главите им се виждаха. Те се подаваха като че ли от самата пръст, жълти като нея, със затворени очи.

Пожелах да ги видя, но щом зърнах двете дълги редици отвратителни лица, стори ми се, че ще припадна. После се заех да ги разглеждам едно по едно; опитвах се да отгатна какво ли са представлявали тези мъже.

Униформите бяха заровени, скрити под пръстта, но въпреки това тутакси, да, миличка, тутакси разпознавах французите по техните мустаци.

Някои от тях се бяха обръснали в самия ден на сражението, сякаш бяха поискали да бъдат хубави до последния си миг. Все пак брадата им бе покарала малко, нали знаеш, тя расте и след смъртта. Други не се бяха бръснали като че ли от цяла седмица. Но на всички лица стърчаха гордите, ясно отличаващи се френски мустаци, които сякаш ми казаха: „Аз съм твой брат, девойче, не ме смесвай с брадатия ми другар.“

И аз плаках, о, плаках много повече, отколкото ако не бях познала тези клетки мъртъвци.

Сгреших, че ти разказах тази случка. Ето ме сега нажалена и
неспособна да бърбря вече. Хайде сбогом, скъпа Люси, целувам те от
все сърце. Да живеят мустаците!

Жана

Сверил с оригинала:

Ги дьо Мопасан

ИЗПОВЕДТА НА ТЕОДЮЛ САБО

Когато Сабо влезеше в кръчмата на Мартенвил, посетителите започваха да се смеят предварително. А и какъв шегаджия беше, пустият му Сабо! И да знаете само как мразеше свещениците! Не! Не! Това е слабо! Просто ги изяждаше с парцалите този веселяк.

Сабо (Теодюл), майстор-дърводелец, беше представител на прогресивната партия в Мартенвил. Беше висок, мършав мъж, с лукави сиви очи, тънки устни и коси, прилепнали на слепите очи. Казваше неподражаемо: „Светият отец — къркачът“, и всички изпокапваха от смях. Все гледаше да си намери работа в неделя по време на църковната служба. Колеше всяка година прасето си в понеделник през страстната седмица, за да има кървавица на Великден, а срещнеше ли свещеника по улицата, не пропускаше случая да подхвърли шеговито: „Този си е сръбнал на тезгяха за бог да прости!“

Свещеникът, дебел и едър мъж, се плашеше от Сабс заради шегите му, с които той си печелеше привърженици. Абат Маритим беше ловък дипломат и обичаше хитрите маневри. Борбата между тях двамата траеше вече от десет години — потайна, ожесточена, непрестанна борба, Сабо беше общински съветник. Някои мислеха, че ще стане и кмет и това неизбежно би означавало окончателното поражение на църквата.

Наскоро предстояха избори. Католическият лагер в Мартенвил трепереше. Една сутрин свещеникът замина за Руан, като заяви на прислужницата си, че отива при архиепископа.

Два дни по-късно той се завърна цял сияещ, тържествуващ. И още на другия ден всички узнаха, че олтарът на църквата щял да бъде подновен. Негово преосвещенство архиепископът отпуснал шестстотин франка от собствените си средства.

Всички стари чамови седалки щели да бъдат махнати и заменени с нови столчета от дъбова сърцевина. Крупна дърводелска работа! Във всички къщи тази вечер се говореше за това.

На Теодюл Сабо не му бе до смях.

Когато на следния ден мина през селото, съседите му, приятели или врагове, го питаха закачливо:

— Ти ли ще правиш олтара в църквата?

Той не знаеше какво да отговори, но го бе яд, страшно го бе яд.

По-злобните добавяха:

— Бива си я работата. Най-малко двеста-триста франка печалба ще падне!

Два дни по-късно се чу, че ремонтът щял да бъде поверен на Селестен Шамбръолан, дърводелец в Першвил. После този слух бе опроверган, но казаха, че и столовете в самата църква щели да се подменят. Това щеше да струва не по-малко от две хиляди франка и сумата била поискана от министъра.

Теодюл Сабо загуби съня си. Никога, откак се помнеше, никой дърводелец в селото не бе извършвал тъй значителна работа. Скоро се пусна друг слух. Предаваше се от ухо на ухо, че свещеникът бил много огорчен, че трябва да възложи тази работа на дърводелец от друга енория, но подобна поръчка не можела да се повери на Сабо поради възгледите му.

Сабо узна това. Привечер той се озова в дома на свещеника. Прислужницата му каза, че свещеникът е в църквата. Сабо се запъти натам.

Две повехнали стари моми, посветили се на Дева Мария, украсяваха по указание на свещеника олтара по случай месеца на Богородица. Прав при олтара, изпъчил огромния си корем, свещеникът ръководеше работата на двете жени, които нареждаха букети около дарохранилницата. Те се бяха покатерили на столове.

Сабо се почувствува неудобно в храма — влязъл бе сякаш в дома на най-големия си враг, но желанието за печалба човъркаше сърцето му. Той се доближи с каскет в ръка, без да обръща внимание на двете девиси, които застинаха на столовете си от смайване и изненада.

— Добър ден, отче — смотолеви Сабо.

Всецяло зает с олтара, свещеникът отвърна, без да го погледне:

— Добър ден, господин дърводелец.

Объркан, Сабо се чудеше какво друго да каже. Все пак след кратко мълчание добави:

— Приготовления, а?

— Да — отвърна абат Маритим, — месецът на Мария приближава.

— Така, така — измърмори Сабо и пак млъкна.

Идеше му да си отиде, без да каже ни дума повече, но един поглед към олтара бе достатъчен, за да го задържи. Той забеляза шестнадесетте столчета, които трябваше да се подновят, шест отдясно, осем отляво и две на вратата на ризницата. Шестнадесет дъбови столчета! Та те струваха най-много триста франка и при сръчна изработка той можеше да спечели двеста франка от работата.

Тогава каза със заекване:

— Дошъл съм за работата.

Свещеникът изглеждаше изненадан.

— Каква работа? — запита той.

— Работата, която предстои да се извърши тук прошепна Сабо съвсем смутен.

Свещеникът се обърна към него и го погледна право в очите:

— Да не би да искате да говорим за ремонта в черквата? — запита абат Маритим с такъв тон, че тръпки полазиха по гърба на Теодюл Сабо. Той изпита лудо желание да побегне. Но въпреки това отвърна смирено:

— Е да, отче.

Абатът скръсти ръце върху огромното си шкембе и като че загуби ума и дума от смайване.

— Вие... вие... вие ли, Сабо, искате това от мене... Вие... единственият безбожник в енорията ми... Ами че това би предизвикало скандал, публичен скандал. Негово преосвещенство ще ме упрекне, а може и да ме уволни.

Той си пое дъх няколко секунди и продължи по-спокойно:

— Разбирам, че не ще ви бъде леко, ако тази толкова значителна работа бъде възложена на дърводелеца от съседната енория, но не мога да постъпя иначе, освен ако... но не... това е невъзможно... Вие няма да се съгласите, а без това е невъзможно.

Сабо в момента гледаше редицата столове, наредени чак до изходните врати. Божичко, ами ако подменят и това?

И той попита:

— Кажете все пак! Какво е необходимо според вас?

Свещеникът отговори твърдо:

— Трябва ми красноречив залог за вашата добра воля.

Сабо измърмори:

— Че аз не казвам не, не съм против, може и да се спогодим.

— Трябва да се причестите публично на тържествената служба идната неделя — заяви свещеникът.

Сабо почувствува, че побледнява и без да му отговори, на свой ред попита:

— А столовете в църквата, ще се подменят ли и те?

— Да — отвърна абатът уверено, — но по-късно.

— Не казвам не — поде Сабо, — не казвам не, не съм вероотстъпник, нямам нищо против религията, разбира се. Смущават ме само обредите, но в този случай не ще проявя нетърпимост.

Служителките на Дева Мария бяха слезли от столовете си и скрити зад олтара, слушаха, бледи от вълнение.

Като видя, че е удържал победа, свещеникът стана изведнъж благ и приветлив.

— На добър час, на добър час. Ето една мъдра приказка. Виж, това е вече разумно. Сам ще се убедите. Ще видите.

Сабо се усмихваше принудено.

— Не би ли имало начин — попита той — да се отложи малко причестяването.

Но свещеникът отново придоби строго изражение.

— Щом ви поверявам ремонта, искам да бъда сигурен във връщането ви в правата вяра.

После добави по-меко:

— Утре ще дойдете да се изповядате, защото ще трябва да ви изпитам поне два пъти.

— Два пъти? — повтори Сабо.

— Да.

Свещеникът се усмихна.

— Нали разбирате, за вас е необходимо пълно пречистение, основно измиване. И така, ще ви чакам утре.

Дърводелецът попита, силно развълнуван:

— А къде правите това?

— Но... в изповедалнята.

— В... онази кутийка ли там, в ъгъла? Само че... само че... хич не ми допада вашата кутийка.

— А защо?

— Защото... защото не съм свикнал с нея. При това малко нещо недочувам.

Свещеникът прояви любезност.

— Е добре! Елате тогава при мене, в къщи. Ще свършим това сами двамата. Така става ли?

— Да, това вече е друго, но в онази кутийка, не.

— Добре тогава, елате утре след работа в шест часа.

— Разбрано, отче. Речено-сторено. Да пукна, ако не дойда.

И той протегна голямата си груба ръка. Свещеникът се ръкува енергично с него.

Шумът от ръкостискането им се понесе под сводовете и замря зад тръбите на органа.

Целия следващ ден Теодюл Сабо не можа да си намери място от вълнение. Страхуваше се, като че ли щяха да му вадят зъб. Всеки момент му се мяркаше мисълта: „Ще трябва да се изповядам тази вечер.“ И смутената му душа на не напълно убеден безбожник се тревожеше от неясен и непреодолим страх пред божественото тайнство.

Щом свърши работата си, той се отправи към дома на свещеника. Абатът го чакаше в градината. Той се разхождаше по една малка алея и четеше требника си. Лицето му сияеше. Той посрещна Сабо със сърдечен смях.

— Браво! Ето ви и вас. Влезте, влезте, господин Сабо, няма да ви изям.

И Сабо влезе пръв. Той измърмори:

— Ако нямате нищо против, да свършим час по-скоро работата.

— Аз съм на ваше разположение — отвърна свещеникът. — Стихарът ми е тук. Една минута и съм готов да ви изслушам.

Развълнуван до такава степен, че не можеше да събере мислите си, дърводелецът гледаше как абатът намята бялата одежда с пригладени плисета. Свещеникът му направи знак с ръка.

— Коленичете на тази възглавничка.

Сабо продължаваше да стои прав — срамуваше се да коленичи.

— Необходимо ли е? — промълви той.

Но абатът заяви тържествено:

— Само на колене можете да пристъпите към съда на опрощението.

И Сабо коленичи.

— Кажете веруюто наизуст — заповяда свещеникът.

— Какво? — попита Сабо.

— Веруюто. Ако сте го забравили, повтаряйте една по една думите, които ще произнасям аз.

И свещеникът произнесе бавно и отчетливо свещената молитва. Той скандираше думите, а дърводелецът повтаряше.

— А сега — му каза той, изповядайте се.

Но Сабо мълчеше. Не знаеше откъде да започне.

Тогава абат Маритим му дойде на помощ.

— Чадо мое, ще ви задавам въпроси, понеже не сте свикнал. Ще вземем една по една Божиите заповеди. Слушайте ме и не се смущавайте. Говорете откровенно. Не се бойте, че ще кажете повече, отколкото трябва.

*Аз съм господ-бог твой,
да нямаш други богове, освен мене.*

Обичали ли сте някого, или нещо повече от бога? Обичали ли сте господата от все душа и сърце, с всичката сила на вашата любов?

Мисълта на Сабо работеше тъй напрегнато, че той чак се изпоти.

— Не — отвърна той. О, не, отче. Аз обичам добрия господ, колкото мога. Няма що, много го обичам. Но да кажа, че не обичам децата си, не, не бих могъл. Или пък, ако трябва да избирам между тях и бога, не, и това не бих могъл. Или ако трябва да загубя сто франка от любов към бога, не, и това не бих могъл да кажа. Но аз го обичам, тъй си е, много го обичам все пак.

Свещеникът каза сурово:

— Трябва да го обичате повече от всичко.

И Сабо заяви с най-добра воля:

— Ще се постарая, отче.

Абатът Маритим продължи:

*Не споменавай напразно името господне
и не проклинай творението му.*

— Произнасяли ли сте някога някакво проклятие?

— О, не! Това не! Никога не проклинам, никога! Ех, понякога в момент на гняв казвам наистина: „По дяволите господ!“ Но да проклинам... никога!

— Ами че това е точно да проклинаш! — възкликна свещеникът и добави строго: — Не казвайте вече така. Продължавам:

*Шест дена работи и върши в тях всичката си
работа,
а седмия ден е събота на господа, твоя бог.*

Какво правите в неделя?

Този път Сабо се почеса зад ухото.

— Но... аз служа на бога, колкото мога, отче, служа... у дома. Работя в неделя...

Свещеникът го прекъсна великодушно:

— Зная, но в бъдеще ще бъдете по-внимателен. Ще прескоча следните три заповеди. Уверен съм, че никога не сте ги престъпвали. Да минем на шестата и деветата. Продължавам:

*Не кради и не пожелавай
имота на ближния си.*

Случвало ли ви се е да присвоите чуждо имущество?

Но Сабо възкликна възмутен:

— А! Това вече не! Не и не! Аз съм честен човек, отче. Мога да се закълна. Ех, не мога да кажа, че понякога не съм си изчислявал по няколко часа повече работа при някой богат клиент. Или че не надписвам по някой и друг сантим в сметките, само по някой сантим, това не бих могъл да кажа, но да крада! А не! Само това не!

Свещеникът поде строго:

— И една стотинка само да вземеш, е кражба. Не правете вече така.

Не лъжи и не лъжесвидетелствуй.

Случвало ли ви се е да излъжете?

— О, не! Само това не! Аз не съм лъжец. Мога да се похваля с това. Ех, понякога разказвам по някоя шега, не мога да отрека. Сегиз-тогиз казвам нещо невярно, ако имам изгода, това не мога да скрия. Но аз лъжец? О, не, не съм лъжец.

Свещеникът каза само:

— Наблюдавайте се повече занапред.

После произнесе:

Не пожелавай жената на ближния си.

— Пожелавали ли сте, или пък притежавали ли сте друга жена освен вашата?

Сабо се провикна съвсем искрено:

— А, това не! О! Това никога не се е случвало, отче! Да излъжа моята бедна жена? Не и не! Ни най-малко, ни наяве, ни насън. Това е самата истина.

Той замълча малко, после добави по-тихо, като че осенен от известно съмнение:

— Ех, когато отивам в града, не мога да кажа, че не се отбивам понякога в тези домове, нали знаете, в публичните домове, колкото да се посмея малко и да променя хавата, за да опитам, виж, това не отричам... Но аз си плащам, отче, винаги си плащам, а щом плащам, все едно, че не е било.

Свещеникът не настоя и му даде опрощение на греховете.

Теодюл Сабо сега работи по ремонта на черквата и се причестява всеки месец.

ПОКРОВИТЕЛЯТ

Той никога не би могъл и да мечтае, че ще се издигне толкова много! Син на провинциален съдебен пристав, Жан Марен беше дошъл, като толкова други, да следва право в Латинския квартал. В различните кръчми, които бе посещавал последователно, той се бе сприятелил с няколко устати студенти, които бистреха политиката пред чаша бира. Той се влюби просто в тях и ги следваше упорито от кафене в кафене, като плащаше даже и консумацията им, когато имаше пари.

После стана адвокат, започна да защитава дела и да ги губи. Но ето че една сутрин узна от вестниците, че един от бившите му приятели от Латинския квартал бил току-що избран за депутат.

Той отново стана негово вярно куче, приятел, който се натоварва с неприятни задачи и ходатайства, когато търсят само когато имат нужда от него и с когото не се церемонят много. Но поради парламентарна случайност депутатът стана министър и шест месеца по-късно Жан Марен бе назначен за държавен съветник.

Той изживя отначало криза на възгордяване до главозамайване. Ходеше по улиците, щастлив, че може да се покаже, като че ли само по външния му вид можеше да се отгатне постът. Намираще начин по най-незначителен повод да каже на продавачите в магазините, в които влизаше, на вестникопродавците и дори на кочияшите:

— Аз, като държавен съветник...

След това съвсем естествено, като последица от високия пост, по професионална необходимост и дълг на великодушен и силен на деня човек, той изпита властна потребност да покровителствува другите. На всички при всякакъв случай предлагаше подкрепата си с неизчерпаема щедрост.

Когато срещнеше по булеварда познато лице, той се приближаваше сияещ, ръкуваше се, осведомяваше се за здравето и заявяваше, без да го питат:

— Знаете, нали, аз съм държавен съветник и съм изцяло на услугите ви. Ако мога да ви бъда полезен за нещо, използвайте ме, без да се стеснявате. В моето положение имам широки възможности.

И той влизаше със срещнатия приятел в някое кафене, искаше перо, мастило, лист хартия — „само един лист, келнер, за едно препоръчително писмо“.

И пишеше препоръчителни писма: десет, двадесет, петдесет писма на ден. Пишеше ги навсякъде — в „Американското кафене“, при „Биньон“, при „Тортони“, в „Мезон-Доре“, в кафене „Риш“, при „Хелдер“, в „Английското кафене“, в „Неаполитанското“, навсякъде. Пишеше на всички републикански чиновници, като се почне от мировите съдии, та се стигне до министрите. И беше щастлив, напълно щастлив.

Една сутрин, като излизаше от дома си, за да отиде в Държавния съвет, заваля дъжд. Поколеба се дали да вземе файтон, но не взе, а тръгна пеш по улиците.

Дъждът ставаше все по-проливен, заливаше тротоарите, наводняваше платното на улицата. Господин Марен бе принуден да се подслони под една врата. И един стар свещеник с побелели коси се беше скрил вече там. Преди да стане държавен съветник, господин Марен никак не обичаше духовенството. Но сега, след като един кардинал се бе допитал любезно до него по някакъв труден въпрос, той се отнасяше с почит към духовниците. Дъждът се лееше като из ведро и двамата мъже бяха принудени да притичат чак до будката на вратаря, за да избягнат пръските. Господин Марен, който постоянно гореше от желание да говори, за да се похвали с поста си, каза:

— Отвратително време, отче.

Старият свещеник се поклони.

— О, да, господине, много неприятно, особено когато човек идва в Париж само за няколко дни.

— А! От провинцията ли сте?

— Да, господине, за малко се отбих в Париж.

— Наистина ужасно неприятно: да дойдете само за няколко дни в столицата, и да ви вали дъжд. Ние, държавните служители, които живеем тук цялата година, малко се интересуваме какво е времето.

Абатът не отговори. Гледаше улицата. Проливният дъжд бе понамалял. Изведнъж той се реши и запретна полите на расото си, както жените повдигат роклите си, за да прескочат някоя вада.

Като видя, че свещеникът си отива, господин Марен се провикна:
— Ще се измокрите до кости, отче. Почакайте още няколко минути. Дъждът ще спре.

Свещеникът се спря нерешително и добави:

— Работата е там, че бързам. Имам спешна среща.

Господин Марен изглеждаше много огорчен.

— Но вие ще станете сигурно вир-вода. Може ли да ви попитам в кой квартал отивате?

Свещеникът се поколеба за миг и после каза:

— Отивам в Пале Роаял.

— В такъв случай ще ми позволите, отче, да ви предложа да се подслоните под моя чадър. Аз отивам в Държавния съвет. Държавен съветник съм.

Старият свещеник вдигна очи, погледна съседа си и каза:

— Благодаря ви много, господине, приемам с удоволствие.

Тогава господин Марен го хвана подръка и го поведе със себе си. Той го напътствуваше, внимаваше къде стъпва и го съветваше:

— Пазете се, тук има вода, отче. Пазете се главно от колелата на колите. Могат да ви изпръскат понякога от главата до петите. Пазете се също от чадърите на минувачите. Нищо по-опасно за очите от краищата на спиците им. Жените особено са непоносими. Не обръщат внимание на нищо и току ви тикат в лицето остри краища на омбрелите и чадърите си. Не си правят труд да се отместят. Сякаш целият град е техен. Вървят като царици и по тротоара, и по платното на улицата. Лично аз смятам, че възпитанието им е далеч незадоволително.

И господин Марен се разсмя.

Свещеникът не отговори. Вървеше леко изгърбен, избираше грижливо къде да стъпи, за да не изкаля нито обувките, нито расото си.

— Навярно идвате в Париж, за да се поразвлечете малко — поде господин Марен.

— Не. Имам работа — отвърна старчето.

— Ах, така! Ами важна ли е тази работа? Смя ли да попитам за какво се отнася? Ако мога да ви бъда полезен, на ваше разположение

сЪМ.

Свещеникът изглеждаше смутен. Той измърмори:

— О! Дребна лична неприятност, малко усложнение с моя... епископ. Едва ли би представлявало интерес за вас. Това е въпрос от чисто вътрешно... църковно естество.

Господин Марен заяви с готовност:

— Но тъкмо Държавният съвет урежда тия въпроси. В такъв случай възползвайте се от мене.

— Да, господине, и аз отивам в Държавния съвет. Вие сте безкрайно добър. Налага ми се да се срещна с господин Лъорьопер и господин Савон, а може би също и с господин Птипа.

Господин Марен се спря изненадан:

— Ами че те са мои приятели, отче, мои най-добри приятели, превъзходни колеги, прекрасни хора. Аз ще ви препоръчам и на тримата, и то много горещо. Разчитайте на мене.

Свещеникът благодари, обсипа го с извинения, измърмори хиляди благодарности.

Господин Марен бе очарован.

— А! Можете да се похвалите, че имате голям късмет, отче. Ще видите, ще видите, че благодарение на мене вашата работа ще тръгне като по мед и масло.

Те пристигнаха в Държавния съвет. Господин Марен покани свещеника в кабинета си, предложи му стол, настани го до огъня, седна самият той пред масата и почна да пише:

„Скъпи колега, позволете ми да ви препоръчам най-горещо едно почтено духовно лице, измежду най-достоините и най-заслужилите, абата...“

Той прекъсна писането и попита:

— Името ви, ако обичате?

— Абат Сентюр.

Господин Марен продължи да пише:

„Абата Сентюр, който има нужда от вашето съдействие във връзка с една дребна работа, за която ще ви говори.

Щастлив съм, че този случай ми дава възможност, драги колега...“

И той завърши писмото си с обичайните любезности.

Когато написа трите писма, той ги подаде на своето протеже, което си отиде след безкрайни благодарности.

Господин Марен свърши ежедневната си работа, прибра се в къщи, прекара спокойно останалата част от деня, спа необезпокояван от нищо, събуди се в отлично настроение и заповяда да му донесат вестниците.

Най-напред разгъна вестника на радикалите и прочете:

„Нашето духовенство и нашите чиновници.

Нямат край престъпленията на духовенството, които ние сме констатирани. Някакъв свещеник на име Сентюр, уличен в заговор срещу сегашното правителство, обвинен в недостойни деяния, които ще премълчим, заподозрян освен това, че е бивш езуит, пребоядисан в обикновен свещеник, лишен от енория от един епископ по съображения, които трябвало да останат в тайна, и извикан в Париж, за да даде обяснение за поведението си, намерил горещ защитник в лицето на държавния съветник Марен, комуто не му мигнало окото да даде на този злосторник в расо най-настойчиви препоръчителни писма на всички свои колеги, чиновници на републиката.

Привличаме вниманието на министъра върху неокачествимото държане на този държавен съветник.“

Господин Марен скочи от леглото, облече се и изтича при колегата си Птипа.

— Ах — каза му Птипа, — полудели ли сте? Как можахте да ми препоръчате този стар заговорник.

Загубил ума и дума от смущение, господин Марен смотолев:

— Но не... виждате ли... Той ме измами... изглеждаше много почтен... изигра ме... недостойно ме изигра. Аз ви моля да го осъдите най-строго, много строго. Кажете ми на кого трябва да пиша, за да го осъдят. Ще отида при главния прокурор и при Парижкия архиепископ, да, при архиепископа...

Седна незабавно на писалището на Птипа и написа:

„Ваше преподобие, имам чест да донеса до знанието на Ваше високопреосвещенство, че току-що станах жертва на интригите и лъжите на някой си абат Сентюр, който злоупотреби с моето доверие. Заблуден от уверенията на този свещеник, аз можах...“

След като подписа и запечата писмото си, той се обърна към колегата си и заяви:

— Знаете ли, драги приятелю, нека това ви послужи за урок. Никога не препоръчвайте когото и да било.

МИСЛИТЕ НА ПОЛКОВНИКА

— Дявол да го вземе — каза полковник Лапорт, — аз съм стар, имам подагра, краката ми са така сковани, че се огъват колкото колове на ограда, и все пак, ако някоя жена, някоя хубава жена ми заповяда да мина през иглено ухо, мисля, че ще се провра като клоун в обръч. Така ще си умра, то си е в кръвта на човека. Аз съм стар поклонник на жените, стар поклонник, от старата школа. Щом видя жена, хубава жена, се вълнувам до петите. Това е.

Впрочем всички ние във Франция сме малко такива, господа. Ние все пак си оставаме рицари, рицари на любовта и на случайността, тъй като махнаха бога, на когото бяхме верни телохранители.

Но виждате ли, никога не ще изтръгнат жената от сърцата ни. Тя е в тях и ще си остане. Ние я обичаме и ще я обичаме, ще вършим за нея всякакви безумства — докато на картата на Европа има Франция. А дори и да се заличи Франция, французи винаги ще останат.

Пред очите на жена, на хубава жена, аз съм способен на всичко. Дявол да го вземе, когато почувствувам погледа ѝ да прониква в мен, тоя дяволски поглед, който сякаш впръсква огън в жилите ми, идва ми да направя не знам що, да се боря, да се бия, да чупя маси и столове, да покажа, че съм най-силният, най-храбрият, най-смелият и най-преданият от всички мъже.

Но не само аз съм такъв, не наистина. Цялата френска армия е като мене, давам ви честна дума. От новобранчето до генералите ние се хвърляме напред и вървим докрай, когато става въпрос за жена, за хубава жена. Спомнете си какво ни накара на времето да извършим Жана д'Арк. Ето, хващам се на бас, че ако някоя жена, хубава жена беше поела командването на войската в навечерието на битката при Седан, когато беше ранен маршал Макмахон, ние щяхме да пробием пруските линии, дявол да го вземе, и щяхме да се черпим ракия с топовете им.

На Париж не му трябваше Трошю, а света Геновева.

Сецам се за една история от войната, която показва, че сме способни на всичко в присъствието на жена.

Тогава бях капитан, прост капитан, и командувах отред разузнавачи, който се оттегляше през област, окупирана от прусаците. Бяхме обкръжени, преследвани, пребити, смазани, умирахме от изтощение и глад.

А трябваше, трябваше още същия ден да стигнем до Бар-сюр-Тен, иначе работата ни беше спукана — щяха да ни откъснат и да ни изколят. Как дотогава бяхме оцелели, сам не зная. Така че имахме да извървим дванадесет левги през нощта, дванадесет левги по сняг и под сняг, с празни стомаси. Мислех си: „Свършено е, никога моите бедни дяволи не ще стигнат.“

От предния ден не бяхме хапвали нищо. През целия ден се бяхме крили в един хамбар, свити един до друг за по-топло, неспособни да говорим или да помръднем, насън се стряхахме и се сепвахме, както когато си пребит от умора.

В пет часа беше вече нощ, белезникава снежна нощ. Разтърсих войниците си. Вцепенени от студа и от всичко преживяно, мнозина не искаха да станат, нямаха сили нито да се движат, нито да стоят прави.

Пред нас — поле, мръсно голо поле, над което валеше сняг. Падаха, падаха като завеса белите снежинки, скриваха всичко под тежка замръзнала наметка — плътна и мъртва като дюшек от ледена вълна. Ще речеш — крайт на света.

— Хайде, деца, на път.

Войниците гледаха белия прах, който падаше, и сякаш си мислеха: „Стига толкова, по-добре тук да се мре!“

Тогава извадих револвера:

— Ще застрелям първия, който не се покори.

И ето че те потеглиха бавно, като хора с изхабени крака.

Пратих четирима да вървят на триста метра напред, за да разузнават. След тях се точеха останалите — без ред, накуп, изтощени, с неравна крачка. Поставих най-здравите отзад с нареждане, да подтикват изоставащите е щик... в гърба.

Снегът сякаш щеше живи да ни зарови. Той засипваше фуражките и шинелите ни, без да се стопява, превръщаше ни в привидения, сякаш бяхме призраци на мъртви и изтощени войници.

Казвах си: „Никога не ще се измъкнем оттук, освен ако стане чудо!“

От време на време се спирахме за няколко минути заради онези, които не можеха да вървят достатъчно бързо. Тогава долавяхме само лекото плъзгане на снега, почти недоловимото шумолене, което се чуваше от триенето и смесването на всички тези падащи снежинки.

Някои войници се отърсваха, други не помръдваха.

После давах нареждане да тръгнем. Отново вдигахме пушки на рамо и потегляхме с уморена крачка.

Внезапно разузнавачите се върнаха. Нещо ги бе смутило — чули говор пред нас. Пратих шестима войници и един сержант. И зачаках.

Изведнъж остър писък, вик на жена, проряза тежкото мълчание на снеговете и след няколко минути ми доведоха двама пленници — старец и девойка.

Разпитах ги тихо. Бягали от пияни прусаци, които заели къщата им същата вечер. Бащата се уплашил за дъщеря си и без дори да предупреди слугите, я взел и побягнал в нощта.

Веднага разбрах, че са граждани и дори нещо повече.

— Ще дойдете с нас — казах.

Пак потеглихме. Понеже старецът познаваше местността, нае се да ни води.

Снегът престана. Появиха се звезди и стана страшно студено.

Девойката беше хванала баща си подръка и вървеше с неравни крачки, които издаваха тревогата ѝ. Тя прошепна на няколко пъти: „Не усещам вече краката си.“ Като гледах как тая клета женичка се влачи в снега, страдах повече от нея.

Изведнъж тя спря и каза:

— Татко, толкова съм уморена, че не ще мога да вървя по-нататък.

Старецът пожела да я носи, но не успя дори да я повдигне и тя се отпусна на земята, като въздъхна тежко.

Наобиколихме ги. Аз тъпчех на място, не знаех какво да направя, а наистина не можех да се реша да изоставя така човека и момичето.

Изведнъж един от войниците ми, парижанин, когото бяха кръстили Практичния, каза:

— Хайде, другари, ще трябва да носим госпожицата, инак, дявол ни взел, няма да сме французи!

Ей богу, струва ми се, че изпсувах от удоволствие.

— Майка му стара, ето това е мило, деца. И аз искам да помагам.

Отляво неясно се очертаваха в мрачината дървета на горичка. Няколко войника се отделиха и скоро се върнаха с наръч клони, направени като носилка.

— Кой ще си даде шинела? — извика Практичния. — За хубавото момиче, братлета!

И десет шинела нападаха край войника. В миг девойката беше положена върху топлите дрехи и вдигната на шест рамене. Аз бях заел предното място отдясно и, дявол да го вземе, бях доволен, че имам дял от товара.

Потеглихме по-сърцато, по-живо, сякаш бяхме пили по чаша вино. Дочух дори шеги. Виждате ли, една жена стига, за да се наелектризираат французите.

Войниците бяха почти изравнили редиците, бяха се съживили, сгрели. Един стар свободен стрелец, който вървеше зад носилката, като очакваше своя ред, за да смени първия другар, който ще се умори, пошепна на съседа си, доста високо, за да чуя и аз:

— Не съм вече млад, но ти казвам, диване такова, че все пак жената и само жената може да ти съживи сърцето!

До три часа през нощта вървахме почти без почивка. После разузнавачите изведнъж пак се върнаха и скоро целият отряд залегна. Образувахме неясна сянка върху земята.

Тихо дадох нареждания и чух зад себе си сухото и металическо изщракване на пушки, които се пълнят.

Защото там, посред равнината, нещо странно се движеше. Сякаш тичаше огромен звяр, който се протягаше като змия или се свиваше на топка, изведнъж се устремяваше наляво, надясно, спираше, пак потегляше.

Неочаквано блуждаещата маса се доближи и аз видях, че към нас настъпват в бърз тръс, наредени един зад друг, дванадесет заблудени улана, които търсеха пътя си.

Те вече бяха толкова близо, че чувах съвършено ясно хрипливото дишане на конете, дрънкането на оръжието и скърцането на седлата.

Извиках:

— Огън!

И петнадесет изстрела раздраха нощната тишина. След това се чуха още четири-пет гърмежа, после един последен, самотен изстрел. И когато се поразмина заслепението от възпламенения барут, видяхме, че дванадесет войника и девет коня бяха повалени. Три от животните бягаха в бесен галоп, като едно от тях влачеше зад себе си трупа на своя конник, закачен за стремето и бясно подскачащ.

Зад мен един войник се смееше със страшен смях. Друг каза:

— Ето ти нови вдовици!

Той може би беше женен. Трети добави:

— Не трябва кой знае колко време за това!...

Една глава се показа от носилката.

— Какво правят — попита момичето, — бият ли се?

Отвърнах:

— Нищо няма, госпожице, току-що очистихме дванадесет прусаци!

Тя прошепна:

— Горките хора!

Но понеже ѝ беше студено, пак изчезна под шинелите.

Продължихме пътя си. Вървяхме дълго. Най-сетне небето избледня. Снегът стана светъл, лъчист, бляскав, а изтокът заруменя.

Далечен глас извика:

— Кой там?

Целият отред се спря, а аз отидох напред, за да обясня.

Наближавахме френските бойни линии.

Докато войниците ми преминаваха пред караула, един майор на кон, комуто току-що бях докладвал, запита със звучен глас, когато видя да минава носилката:

— Какво има там?

Веднага се показа руса, разрошена и усмихната главица и девойката отговори:

— Аз съм, господине.

Сред войниците се разнесе смях, в сърцата трепна радост.

Тогава Практичния, който вървеше, до носилката, размаха фуражката си и извика:

— Да живее Франция!

И не знам защо, аз се почувствувах развълнуван до дъното на душата си, толкова това ми се стори мило и красиво.

Сякаш току-що бяхме спасили страната, бяхме направили нещо, което други не биха направили, нещо просто и истински патриотично.

Виждате ли, никога не ще забравя това лице и ако ме питат какво мисля за премахването на барабанчиците и тръбачите, бих предложил да ги заменят във всеки полк с по едно хубаво момиче. Ще бъде по-добре дори, отколкото да се свири „Марсилезата“. Дявол да го вземе, как ще се съживи войникът, ако има една такава мадона редом с полковника.

Той млъкна за малко, после поклати глава и додаде убедено:

— Както и да е, ние, французите, обичаме жените!

ЖЮЛИ РОМЕН

Преди две години, през пролетта, вървах пеш по брега на Средиземно море. Има ли по-голямо удоволствие от това да размисляш, като вървиш с големи крачки по някой път?

Човек върви сред светлината, сред милващия вятър, край планини, по морския бряг! И мечтае! Колко любовни илюзии и приключения прекосяват една скитаща душа за два часа път! Всички надежди, смътни и радостни, проникват в нас с хладния и лек въздух; човек ги поема с прохладния ветрец и от тях се поражда в сърцето му желание за щастие, което расте, както гладът, предизвикан от ходенето. Бързи, очарователни мисли летят и пеят като птици.

Вървах по дългия път, който води от Сен-Рафаел за Италия, или по-скоро сред онзи великолепен променлив декор, който изглежда създаден за представлението на всички любовни поеми на земята. И си мислех, че от Кан, където само позират, до Монако, където играят, хората идват в този край само за да създават затруднения или да спекулират с пари, да излагат под прелестното небе в тази градина с рози и портокали всичката долна суета, глупави претенции, отвратителни желаниа и да покажат човешкия дух такъв, какъвто е, пълзящ, невеж, нахален и алчен.

Изведнъж в дъното, край едно от очарователните заливчета, каквито се срещат при всеки завой на планината, забелязах няколко вили, само четири или пет, срещу морето, в подножието на хълма, пред дива борова гора, която се простираше далеч зад тях през две големи долини без път и без изход може би. Една от тези хижи ме накара да се спра изведнъж пред вратата, толкова красива беше — малка бяла къща с кафяви дървета украса и покрита с пълзящи рози чак до покрива.

А градината — истинска покривка от цветя, във всички багри и размери, размесени в кокетно и изискано безредие.

Полянката беше осеяна с цветя; в края на стъпалата на терасата имаше купчини цветя, от прозорците висяха под блестящата фасада сини и жълти кичури; терасата, с каменни парапети, която покриваше

това малко жилище, беше украсена с големи червени камбанки, подобни на кървави петна.

Отзад се виждаше дълга алея с разцъфтели портокали, която достигаше до подножието на планината...

На вратата с малки златни букви беше написано името: „Вила д'Антан“.

Питах се кой ли поет или коя фея живее там, кой вдъхновен самотник беше открил това място и създал тази къща на мечтите, която сякаш бе поникнала всред букет цветя.

Един каменар работеше на пътя, малко по-далеч. Попитах го за името на собственика на тази скъпоценност. Той отговори:

— Това е къщата на госпожа Жюли Ромен.

Жюли Ромен! Някога през моето детство бях чувал да се говори толкова много за нея, голямата актриса, съперницата на Рашел!

Никоя жена не е била по-аплодирана и по-обичана от нея! Колко дуели и самоубийства са станали за нея и колко шумни истории! На колко ли години беше сега тази съблазнителка? Шестдесет, седемдесет, седемдесет и пет години? Жюли Ромен! Тук, в тази къща! Жената, която бяха обожавали най-големият музикант и най-редкият поет на нашата страна! Още си спомням за надигналото се в цяла Франция вълнение (тогава бях на дванадесет години) във връзка с нейното бягство в Сицилия с поета, след шумното скъсване с музиканта.

Беше заминала веднага, след една премиера, на която залата я беше акламирала половин час и извиквала единадесет пъти на сцената; беше заминала с поета, с пощенска кола, както постъпваха тогава; те бяха прекосили морето, за да отидат да се любят в античния остров, дете на Гърция, под огромната портокалова гора, която заобикаляше Палермо и се нарича Конк д'Ор.

Говореше се как се изкачвали на Етна, как се надвесвали над кратера, прегърнати, с допрени бузи, за да се хвърлят на дъното на огнената пропаст.

Той беше умрял, човекът на вълнуващите стихове, толкова дълбоки, че замайваха главата на цяло поколение, така проникателни, така тайнствени, че бяха разкрили нов свят на младите поети.

Другият също беше умрял, изоставеният, който беше намерил за нея незабравими музикални изрази, изрази на триумф и отчаяние, подлудяващи и разкъсващи.

А тя, тя беше там, в тази къща, забулена с цветя.

Не се поколебах никак, позвъних.

Един дребен прислужник дойде да отвори, осемнадесетгодишен момък, несръчен на вид, с прости ръце. Написах на картичката си галантен комплимент за старата актриса и настойчива молба да ме приеме. Може би тя знаеше името ми и щеше да се съгласи да отвори вратата си за мене...

Младият прислужник се отдалечи, после дойде отново и ме покани да го последвам; въведе ме в чист, изискан салон в стил Луи-Филип, със студени, тежки мебели, на които една дребна шестнадесетгодишна прислужница, с нежно тяло, но не много хубава, сваляше калъфките в моя чест.

После останах сам.

На стените имаше три портрета на актрисата в една от нейните роли, на поета в дълъг, втален редингот и риза с дантелен нагръдник по тогавашната мода, и на музиканта, седнал пред старинно пиано. Тя русокоса, очарователна, с малко неестествени маниери, типични за онова време, се усмихваше със своята прелестна уста и сини очи; картината беше запазена, фина, елегантна и бездушна.

Те като че ли гледаха вече идващото поколение.

Всичко това напомняше миналото, някогашните дни и изчезналите хора.

Една врата се отвори, влезе дребна жена; стара, много стара, дребна, с бели кичури коса, побелели вежди — истинска бяла мишка, бърза и потайна.

Тя ми протегна ръка и каза с глас, останал свеж, звънлив и трептящ:

— Благодаря, господине. Колко е мило от страна на днешните мъже да си спомнят за някогашните жени! Седнете.

И аз ѝ разказах как нейната къща ме беше привлякла, как бях пожелал да узная името на собственика и как, след като го бях узнал, не можах да устоя на желанието си да позвъня на вратата ѝ.

Тя отговори:

— Това ми прави още по-голямо удоволствие, господине, защото за пръв път ми се случва подобно нещо. Когато ми донесоха картичката ви с изящно написаните думи, аз потреперах, като че ли ми бяха известили пристигането на някой стар приятел, изчезнал преди

двадесет години. Аз съм покойница, истинска покойница, за която никой не си спомня, никой не мисли до деня, когато ще умра; и тогава всички вестници ще говорят цели три дни за Жюли Ромен, ще пишат анекдоти, спомени и надути похвали. После всички ще ме забравят.

Тя спря да говори, помълча, после продължи:

— И това време не е далеч. След няколко месеца, след няколко дни от тази дребна жива жена ще остане само малък скелет.

Тя вдигна очи към портрета си, който ѝ се усмихваше, усмихваше се на тази старица, карикатура на самия него; после погледна двамата мъже, надменния поет и вдъхновения музикант, които като че ли си казваха: „Какво иска от нас тази развалина?“

Някаква неопределена, пронизваща и неудържима скръб притискаше сърцето ми, скръб пред свършения живот, който се бори още в спомените като човек, който се дави в дълбока вода.

От мястото си виждах как минават по пътя колите, блестящи и бързи, отивайки от Ница за Монако. А в тях — млади жени, красиви, богати, щастливи и усмихнати и доволни мъже. Тя проследи погледа ми, разбра мисълта ми и прошепна със сдържана усмивка:

— Човек не може да бъде и млад, и стар.

Аз ѝ казах:

— Колко красив е бил животът за вас!

Тя въздъхна дълбоко:

— Красив и приятен. Ето защо съжалявам тъй много за него.

Видях, че беше разположена да говори за себе си; и внимателно, деликатно, предпазливо, както се пипа болно място, започнах да я разпитвам.

Тя говори за своите успехи, за своите опиянения, за своите приятели, за цялото си тържествуващо съществуване. Запитах я.

— Театърът ли ви даде най-голямата радост, истинското щастие?

Тя отговори оживено:

— О, не!

Усмихнах се; тя продължи, като повдигна тежко очи към двата портрета.

— Те ми го дадоха.

Не можах да се сдържа и попитах:

— Кой от тях?

— И двамата. Аз дори малко ги обърквам в паметта си на стара жена и после днес изпитвам угризения на съвестта към единия от тях!

— Тогава, госпожо, не на тях, а на любовта сте признателна вие. Те са само нейни изразители.

— Възможно е. Но какви изразители бяха те!

— Сигурна ли сте, че не сте били, че нямаше да бъдете също така обичана от някой обикновен човек, който не е бил велик, но би ви предложил целия си живот, цялото си сърце, всичките си часове, цялото си съществуване; докато тези двамата са ви заплашвали с двама застрашителни съперници, музиката и поезията?

Тя се провикна силно, с оня глас, останал млад, който караше да трепти нещо в душата:

— Не, господине, не. Някой друг би могъл може би да ме обича повече, но той не би ме обичал както тях. Ах, това е, защото те пяха на мене музиката на любовта, както никой на света не би могъл да я пее! Как ме опияняваха те! Възможно ли е някой човек, някой какъв да е човек да намери онова, което те намираха в звуците и думите? Достатъчно ли е само да обича човек, ако не знае да вложи в любовта си цялата небесна и земна поезия и музика? А те знаеха, и двамата, как да подлудяват с песни и думи една жена! Да, може би в нашата любов имаше повече илюзии, отколкото действителност; но тези илюзии ни отнасят в облаците, а действителността ни оставя винаги на земята. Макар и други да са ме обичали повече, аз само чрез тях разбрах, почувствувах и боготворих любовта!

И изведнъж тя започна да плаче.

Плачеше безшумно, с безнадеждни сълзи!

Правех се, че нищо не виждам; и гледах надалеч.

Тя поде след няколко минути:

— Виждате ли, господине, почти у всички същества сърцето остарява заедно с тялото. С мене това не се случило. Моето нещастно тяло е на шестдесет и девет години, а сърцето ми е на двадесет... И ето защо аз живея съвсем сама сред цветята и мечтите.

Между нас настъпи продължително мълчание. Тя се беше успокоила и започна отново да говори, като се усмихваше:

— Колко бихте ми се подигравали, ако знаехте... ако знаехте как прекарвам вечерите си... когато времето е хубаво!... Срамувам се от това и съжалявам в същото време.

Напразно я молих; тя не искаше в никакъв случай да ми каже какво прави; тогава станах да си отивам.

Тя се провикна:

— Толкова скоро!

А като ѝ казах, че трябва да вечерям в Монте Карло, тя запита стеснително:

— Не желаете ли да вечеряте с мене? Ще ми направете голямо удоволствие.

Приех веднага. Тя позвъни очарована; после, след като даде някои нареждания на малката прислужница, ме разведе из къщата.

Нещо като стъклена веранда, пълна с дръвчета, се откриваше над трапезарията и даваше възможност да се вижда от единия до другия край дългата алея с портокали, която се простираше чак до планината. Нисък стол, скрит под растенията, показваше, че старата актриса идваше често да сядат там.

После отидохме в градината да разгледаме цветята. Вечерта се спускаше бавно, една от онези прохладни и тихи вечери, през които се излъчват всички благоухания на земята. Беше почти тъмно, когато седнахме на масата. Вечерята беше хубава и дълга; и ние двамата станахме близки приятели, когато тя разбра добре каква дълбока симпатия се пробуждаше към нея в моето сърце. Тя беше пила два пръста вино, както казваха някога, и ставаше по-доверчива и по-любвеобилна.

— Хайде да погледаме луната — каза ми тя. — Аз я обожавам, добрата луна. Тя е била свидетел на най-големите ми радости. Струва ми се, че всичките ми спомени са свързани с нея; и не ми остава друго, освен да я наблюдавам, за да си ги възвърна незабавно. И дори... понякога вечер... аз си устройвам красиво зрелище... красиво... красиво... ако знаехте? Но не, вие ще ми се подигравате много... не мога... не смея... не... не... наистина не...

Аз я умолявах:

— Хайде... кажете! Кажете ми какво; обещавам ви, че няма да се подигравам... кълна ви се... нека...

Тя се колебаеше. Хванах я за ръцете, бледите малки ръце, тъй мършави и студени, и ги целунах една след друга няколко пъти, както са ги целували някога те. Тя се вълнуваше. Колебаеше се.

— Обещавате ли, че няма да ми се смеете?

— Да, честна дума.

— Е добре! Елате.

Тя стана. И когато дребният прислужник, несръчен в зелената си ливрея, оттегляше стола зад нея, тя му каза няколко думи на ухото, съвсем ниско и бързо. Той отговори:

— Да, госпожо, веднага.

Тя ме хвана подръка и ме отведе под верандата. Портокаловата алея беше наистина възхитителна. Високо издигнатата и пълна луна очертаваше сред нея тънка сребърна пътека, дълга ивица светлина, която падаше върху жълтия пясък между кръглите и непрозрачни корони на мрачните дървета.

И понеже тези дървета бяха нацъфтели, буйният им и приятен аромат изпълваше нощта. И в тяхната тъмна зеленина се виждаше как прехвъркват хиляди светулки, тези огнени мушици, които приличат на зрънца от звезди.

Аз се провикнах:

— О, какъв декор за любовна сцена!

Тя се усмихна.

— Нали? Нали? Сега ще видите.

Накара ме да седна близо до нея.

Прошепна:

— Ето кое ме кара да съжалявам за живота. Но вие, днешните мъже, никак не мислите за тия неща. Вие сте спекуланти, търговци, практики. Вие дори не умеете да разговаряте с нас. Когато казвам „нас“, разбирам младите. Началото на любовните връзки днес често е някоя сметка от недобросъвестна шивачка. Ако прецените сметката като по-скъпа от жената, вие офейквате; но ако оцените жената по-високо от сметката, плащате. Хубави нрави... и хубави нежности!...

Тя ме хвана за ръката.

— Гледайте...

Останах замаян и възхитен... Там, в края на алеята, по лунната пътечка, идваха двама млади, прегърнати през кръста. Те се приближаваха притиснати, очаровани, с бавни стъпки, прекосявайки петната светлина, която ги осветяваше изведнъж, и се скриваха веднага в сянката. Той беше облечен с дрехи от бял сатен, както през миналия век, и шапка, окичена с щраусово перо. Тя носеше рокля на кошнички и беше с високо вчесана напудрена коса, като красивите дами от

времето на Регентството. На сто крачки от нас те се спряха и се целунаха, като се поклониха.

Познах веднага двамата млади прислужници.

Тогава се свих на стола, обхванат от такова ужасно веселие, което разкъсва тялото. Но не се смеех. Въздържах се, болезнено изтръпнал, както човек, на когото режат единия крак, възпира желанието си да вика, при все че то разтваря устата му.

Но децата отново се отправиха към дъното на алеята; те пак станаха прелестни. Отдалечавах се; отиваха си, изчезваха, както изчезва мечтата. Не се виждаха вече. Празната алея изглеждаше тъжна.

Аз също си тръгнах, тръгнах си, за да не ги видя вече, защото разбрах, че това зрелище вероятно продължава много дълго време и събужда цялото минало на любов и декори, изкуствено, лъжливо и привлекателно, фалшиво и истински очарователно, което караше още да тупти сърцето на старата актриса, на старата влюбена!

ЛЕГЛО ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТ

Когато капитан Епиван минаваше по улицата, всички жени се обръщаха след него. Той наистина беше тип на красив хусарски офицер. И затова пък все си придаваше важност, все се перчеше, погълнат от грижи за мустаците, талията и бедрата си, с които се гордееше. Между другото и мустаците, и талията, и бедрата му бяха великолепни. Мустаците — руси, буйни, войнствено надвиснали над устните му като плъстено руло с цвета на зряло жито, меки, грижливо навити, с дръзко засукани краища, които се спускаха от двете страни на устата. Талията — тънка, като че стегната в корсет, а над нея — широк, добре развит гръден кош, мъжествен, наперен, изтънчен. Бедрата — превъзходни, бедра на гимнастик, на танцьор, чиито мускули се очертаваха при всяко движение под добре прилепналия червен сукнен панталон.

Вървеше стегнато, с леко раздалечени ръце и крака, поклащайки се малко като кавалерист — походка, която подчертава гръдния кош и краката и изглежда победоносна под униформата, но почти не прави впечатление под цивилния редингот.

Както на много други офицери — и на капитан Епиван цивилният костюм не му отиваше. Облечен в сиво или черно сукно, той изглеждале чисто и просто като търговски служащ. Но във военна униформа нямаше равен на себе си. Главата му беше красива; имаше тънък гърбав нос, сини очи и тясно чело. Беше плешив и при това, без сам да разбере как бяха окапали косите му. Утешаваше се с констатацията, че възголо теме и големи мустаци не е много лошо съчетание.

Отнасяше се пренебрежително почти към всички, но презрението му имаше различни степени.

На първо място за него въобще не съществуваше еснафското съсловие. Той гледаше на неговите представители като на животни, без да им отдава повече внимание, отколкото на врабчетата или на кокошките. Само офицерите имаха според него известно значение в обществото, но той не ценеше еднакво всички офицери. Общо взето,

тачеше само хубавите мъже, защото според него истинското и единствено качество на военния трябваше да бъде неговата представителност. Че какво, военният е мъж, създаден за война и любов, със здрави юмруци, с буйна коса и с издръжлив кръст, повече нищо. Той подреждаше генералите от френската войска според ръста, стойката и суровото изражение на лицата им. Бурбаки му се струваше най-великият военачалник на съвременната епоха.

Присмиваше се много на задъхващите се при ходене ниски и дебели офицери от пехотата и изпитваше главно непреодолимо презрение, граничещо с отвращение, към жалките дребосъчета, завършили политехника, мършави очилати човечета, тромави и непохватни, на които, както казваше той, толкова подхожда униформа, колкото на заек да служи литургия. Възмущаваше се, че търпят в армията такива недоносчета с хилави крака, които ходят рачешки, почти не ядат и като че ли предпочитат уравненията пред хубавите момичета.

Капитан Еливан се радваше на постоянни успехи, на истински победи сред нежния пол.

Всеки път, когато вечеряше с някоя жена, той беше сигурен, че ще прекара нощта насаме с нея в леглото, а в случай че непреодолими пречки възпрепятствуваха още същата вечер неговата победа, той бе поне уверен, че на следния ден ще има „продължение“. Другарите му не обичаха да го запознават с приятелките си, а търговците, чиито хубави жени стояха на касата в магазините им, го познаваха, страхуваха се от него и смъртно го ненавиждаха.

Когато той минаваше по улицата, жената на търговеца неволно разменяше поглед с него през стъклата на витрината — един от тия погледи, които значат много повече от нежните думи, които съдържат зов и отговор, желание и признание. А мъжът, инстинктивно предугадал това, се обръщаше внезапно и метваше яростен поглед на гордо изпъчената фигура на офицера. А когато капитанът отминеше, усмихнат и доволен от впечатлението, което беше оставил, търговецът нервно разбутваше наредените по тезгяха предмети и заявяваше:

— Надут пуяк и нищо повече. Кога ли ще престанат да хрантутят всички тези търтеи, които влачат по улиците тенекиените си дрънкулки? Ако питат мене, аз предпочитам касапина пред военния. Ако престилката му е опръскана с кръв, то поне това е животинска

кръв; самият той е полезен за нещо и ножът му не служи за убиване на хора. Не разбирам как може да се търпят тези обществени убийци, които разхождат смъртоносните си оръжия по булевардите. Знам, че не може без тях, но нека поне ги крият и да не ги обличат като за маскарад с червени панталони и сини куртки. Никой не облича палача като генерал, нали?

Без да отговори, жената повдигаше едва забележимо рамене, а мъжът, отгатнал нейния жест, без да го види, възкликваше:

— Колко ли трябва да е изкуфял човек, за да иде да гледа как се перчат тези хапльовци!

Впрочем славата на завоевател на капитан Епиван беше призната в цялата френска армия.

И ето че в 1868 година неговият сто и втори хусарски полк се настани на гарнизон в Руан.

Скоро капитан Епиван стана известен в града. Всяка вечер към пет часа се появяваше на булевард Боалдийо, за да изпие чашка абсент в кафене „Комеди“, но преди да влезе в заведението, той гледаше да се поразходи малко, за да покаже краката, талията и мустаците си.

Руански търговци, които също се разхождаха, с ръце на гърба, погълнати от сделките си, разговаряйки за покачването и спадането на цените, го поглеждаха все пак и измърморваха:

— Дявол да го вземе, това се казва хубав мъж!

А после, когато го опознаха, те казваха:

— Как! Капитан Епиван ли? Мъж и половина, не може да се отрече!

Когато го срещнеха, жените тръсваха незабележимо глава по много особен начин, като че ли трепваха свенливо, като че ли се чувствуваха безсилни или разсъблечени пред него. Те навеждаха леко глави, по устните им пробягваше усмивка, много им се искаше да ги погледне, да ги хареса. Когато някой другар се разхождаше с него, никога не пропускаше да промърмори завистливо всеки път, щом забележеше тази женска хитрина:

— Върви му на този дявол Епиван!

Между платените жени в града се водеше истинска борба, надпреварваха се коя ще го спечели. Те се тълпяха всички в пет часа,

офицерския час, на булевард Боалдийо и влачеха две по две дългите си рокли от единия до другия край на движението, а капитаните и майорите, също двама по двама, влачеха сабите си по тротоара, преди да влязат в кафенето.

И ето че една вечер хубавата Ирма, любовница, както се говореше, на господин Тамплие-Папон, богатия манифактурист, спря файтона си пред кафене „Комеди“, слезе и се отби уж да купи хартия или да поръча визитни картички при гравьора господин Полар, само и само за да мине пред офицерските маси и да хвърли на капитан Епиван един поглед, който сякаш казваше: „Когато обичате!“ — и при това така недвусмислено, че полковник Прюн, който пиеш зелен ликьор с подполковника, не можа да се въздържи и процеди през зъби:

— Ах, мръсник! Върви му на тоя мошеник!

Думите на полковника се предадоха от уста на уста и капитан Епиван, развълнуван от одобрението на началството, мина на другия ден в парадно облекло, и то няколко пъти, под прозорците на хубавицата.

Тя го видя, показа се, усмихна се.

Същата вечер той стана неин любовник.

Те се показваха публично, открито манифестираха връзката си, излагаха се взаимно, горди и двамата с подобно приключение.

В града се говореше само за любовната връзка на хубавата Ирма и офицера. Единствен господин Тамплие-Папон не се съмняваше в нищо.

Капитан Епиван сияеше от тщеславие. Всеки миг повтаряше: „Ирма ей сега ми каза. — Ирма ми казваше снощи. Вчера, като вечерях с Ирма...“

Повече от година той разхождаше навред, излагаше на показ и развяваше из Руан тази любов, като отнето от противника знаме. Чувствуваше се по-добре поставен благодарение на тази победа, достоен за завист, по-уверен в бъдещето, по-сигурен, че ще получи тъй силно желаният кръст за храброст, защото всички погледи бяха приковани в него, а достатъчно е да изпъкнеш малко повече от другите, за да не те забравят.

Но войната избухна и полкът на капитана бе изпратен още през първите дни на границата. Сбогуването бе много трогателно. То продължи цяла нощ.

Сабя, червени панталони, кепе, хусарски мундир се бяха свлекли от стола и лежаха на земята; рокли, фусти, копринени чорапи също се търкаляха заедно с униформата в пълен безпорядък на килима — стаята бе разтурена като след сражение. С разпуснати коси, обезумяла от скръб, Ирма бе увиснала на шията на офицера. Тя го прегръщаше, после го пускаше, търкаляше се по земята, събаряше мебелите, скубеше ресните на креслата, хапеше краката им, а капитанът, силно развълнуван, но несръчен в утешенията, само повтаряше:

— Ирма, мъничка Ирма. Няма що, налага се.

И от време на време изтриваше с върха на пръста си някоя сълза, която се набираше в ъгъла на окото му.

Разделиха се призори. Тя придружи с файтон любимия си чак до първия етап и го целуна една ли не пред целия полк в момента на раздялата. Другарите му намериха, че това бе твърде мило, твърде пристойно, твърде достойно и стиснаха ръката на капитана с думите:

— Щастливец! Прекрасно сърце има тази девойка!

Те действително виждаха в тази постъпка нещо патриотично.

Полкът бе подложен на голямо изпитание през войната. Капитанът се държа геройски и получи най-сетне кръст за храброст, а щом войната свърши, той се върна в гарнизона на Руан.

Веднага щом се върна, попита за Ирма, но никой не можа да му каже нищо определено.

Според едни тя се бе забавлявала с пруския генерален щаб.

Според други бе се оттеглила при родителите си, земеделски стопани в околностите на Ивто.

Той даже изпрати ординареца си в кметството, за да прегледа регистрите на умрелите. Името на неговата възлюблена не беше между тях.

И капитанът изпита голяма скръб, която проявяваше открито. Той дори приписваше на врага своето нещастие, смяташе, че прусаците, които бяха окупирали Руан, бяха виновни за изчезването на младата жена и заявяваше:

— Те ще ми платят, мизерниците, в следващата война!

Но една сутрин, тъкмо когато влизаше в трапезарията за обед, някакъв човек, старец, облечен в блуза, с каскет на глава, му подаде

един плик. Той го отвори и прочете:

„Мили мой,
Аз съм в болницата много, много болна. Няма ли да
дойдеш да ме видиш? Ще ми направиш голямо
удоволствие.

Ирма“

Капитанът побледня и каза, преизпълнен със състрадание:

— Дявол да го вземе! Горкото момиче! Веднага следобед ще
отида при нея.

И през цялото време той разказваше на масата на другите
офицери, че Ирма е в болницата, но той ще я вземе оттам, каквото ще
да става. Това било пак по вина на тия проклети немци. Тя е останала
навярно съвсем сама, без никакви средства, умираща от глад, защото
те по всяка вероятност са ограбили жилището ѝ.

— Ах, мръсниците!

Всички се разчувствуваха от думите му.

Едва дочака да мушне навитата си салфетка в дървения пръстен
и скочи, взе сабята си от закачалката, изпъчи гърди, за да смали
талията си, закопча колана и тръгна с бързи крачки към градската
болница.

Но да влезе в болничната сграда, където той се надяваше
незабавно да проникне, му бе строго забранено, и той се принуди да
отиде при полковника си. Обясни му как стои работата и получи от
него една бележка за управителя на болницата.

Управителят накара хубавия офицер да почака известно време в
чакалнята и му даде най-сетне пропуска, като го поздрави студено и
неодобрително.

Още от вратата капитанът се почувствува неудобно в това
убежище на мизерия, страдание и смърт. Един прислужник го поведе.

Той стъпваше на пръсти, за да не вдига шум, по дългите
коридори, където се носеше блудкава миризма на мухъл, болести и
лекарства. От време на време шепот на човешки гласове нарушаваше
дълбоката тишина на болницата.

Понякога през някоя откритата врата капитанът зърваше болнична спалня, наредени легла с издути от очертанията на телата завивки. Полуоздравели жени шиеха, седнали на столове до леглата си, облечени в болнични халати от сиво платно, с бели шапчици на глава.

Водачът му се спря внезапно пред една от тия галерии, пълни с болни. На вратата беше написано с едри букви: „Сифилитички“. Капитанът изтръпна. После усети, че се изчервява. Една болногледачка приготвяше при входа някакво лекарство върху малка дървена масичка.

— Аз ще ви заведа — каза тя, — тя е на легло двадесет и девет.

И тя тръгна пред офицера. После му посочи една кушетка и добави:

— Тук е.

Виждаха се само издутите завивки. Дори главата бе скрита под чаршафите.

От всички страни из леглата се надигнаха бледи, изненадани лица. Гледаха униформата: лицата на млади и стари жени, всичките грозни и просташки под скромната болнична дреха.

Съвсем смутен, капитанът държеше в една ръка сабята, а в другата — кепето си. Той промълви:

— Ирма.

Тялото в леглото се раздвижи бързо я той видя лицето на своята любима, но толкова променено, уморено, отслабнало, че не можеше да я познае.

Тя едва си поемаше дъх, задавена от вълнение:

— Албер... Албер!... — прошепна. — Ти тук!... О!... Колко е хубаво!... Колко е хубаво!...

И от очите ѝ закапаха сълзи.

Болногледачката донесе стол.

— Седнете, господине.

Той седна, загледан в жалкото бледо лице на девойката, която бе напуснал тъй свежа и хубава.

— Какво ти се случи? — попита.

Тя отвърна през сълзи:

— Ти си видял сам, написано е на вратата.

И тя скри лице под завивката.

Объркан и засрамен, той добави:

— Как се зарази, бедно мое момиче?

— Тези мръсници, прусаците — прошепна тя, — те ме взеха почти насила и ме заразиха.

Той не се сещаше какво друго да й каже. Гледаше я и въртеше кепето си в ръце.

Другите болни го разглеждаха. Струваше му се, че в спалнята, изпълнена с жени, засегнати от страшната и срамна болест, се носеше дъх на развалено, на гнила плът, на позор.

Ирма прошепна:

— Не вярвам да оцелея. Лекарят казва, че състоянието ми е много тежко.

После тя забеляза кръста за храброст върху гърдите на офицера и възкликна:

— О, ти си награден! Колко се радвам! Колко се радвам! О, да можех само да те целуна!

При мисълта за тази целувка тръпка на ужас и отвращение пробягна по кожата на капитана. Идеше му да си тръгне незабавно, да излезе на чист въздух, да не вижда вече тази жена. Но въпреки това седеше там, защото не знаеше под какъв предлог да стане и да се сбогува с нея.

— Нима не си се лекувала? — каза смутено той.

В очите на Ирма пламна огън.

— Не, аз исках да си отмъстя, па макар и да пукна. И аз ги заразих, заразих колкото можах повече прусаци. Докато те бяха в Руан, не се лекувах.

Той каза смутено, принудено шеговито:

— Виж, колкото за това, добре си направила.

Тя каза възбудено, с пламнали страни:

— О, да! Не един ще умре по моя вина, да. Гарантирам ти, че им отмъстих.

Той повтори:

— Толкова по-добре.

После стана.

— Хайде, трябва да те оставя, защото се налага да бъда при полковника в четири часа.

Тя се развълнува силно.

— Толкова скоро! Оставяш ме вече! О, но ти току-що дойде!

Той обаче искаше да си тръгне на всяка цена.

— Виждаш, че дойдох веднага, но трябва да бъда при полковника в четири часа.

— Полковник Прюн ли е все още? — попита тя.

— Той същият. Беше ранен два пъти.

— Ами другарите ти — поде тя, — убиха ли някого от тях?

— Да, Сен-Тимон, Савани, Поли, Сапръовал, Робер, дьо Курсон, Пазафил, Сантал, Караван и Поаврен са мъртви. Саел остана без ръка, а на Корвоазен бе смазан кракът. Паке загуби дясното си око.

Тя слушаше с жив интерес. После ненадейно прошепна:

— Искаш ли да ме целунеш, кажи, преди да си отидеш? Нали госпожа Ланглоа не е тук?

Въпреки погнусата, която се надигаше в гърлото му, той долепи устни до безкръвното чело, а тя го обгърна с ръце и лудо зацелува синьото сукно на мундира му.

— Ще дойдеш пак, кажи, ще дойдеш, нали? Обещай, че ще дойдеш пак! — замоли тя.

— Да, обещавам ти.

— Кога? Можеш ли в четвъртък?

— Добре, в четвъртък.

— В четвъртък, в два часа?

— Да, в четвъртък, в два часа.

— Обещаваш ли ми?

— Обещавам ти.

— Сбогом, мили.

— Сбогом.

И той си отиде, засрамен под погледите на жените в спалнята, навел високото си тяло, за да изглежда по-нисък. Щом излезе на улицата, пое дълбоко въздух.

Вечерта другарите го попитаха:

— Е какво? Как е Ирма?

Той отвърна смутено:

— Получила е белодробно възпаление. Много е зле.

Но един дребен лейтенант, който подуши нещо от вида му, отиде да се осведоми и на другия ден, когато капитанът влезе в столовата,

той бе посрещнат от същински залп от смях и закачки. Най-сетне имаха възможност да си отмъстят!

Стана известно освен това, че Ирма се беше забавлявала без мярка с пруския генерален щаб, че бе обиколила на кон местността заедно с някакъв полковник на сините хусари, а и с много други още и че в Руан я наричали само „жената на прусаците“.

Осем дни капитанът бе жертва на полка. Получаваше по пощата анонимни разобличителни записки, рецепти, указания на лекари специалисти и дори лекарства, чието естество беше написано върху пакета.

Посветен за станалото, полковникът заяви строго:

— Няма що, капитанът е имал много хубаво познанство. Ще го поздравя за него.

След дванадесетина дни капитанът бе повикан с ново писмо от Ирма. Той го разкъса ожесточено и не отговори.

Осем дни по-късно тя му писа повторно, че е съвсем зле и иска да се сбогува с него.

Той не отговори.

Няколко дни след това го посети изповедникът на болницата.

Момичето Ирма Паволен го умолявала на смъртното си легло да отиде при нея.

Той не посмя да откаже на изповедника, но влезе в болницата със сърце, препълнено със злоба, с наранено тщеславие и оскърбена гордост.

Стори му се, че тя си е почти същата и си помисли, че го разиграва.

— Какво искаш от мене? — попита я той.

— Исках да ти кажа сбогом. Изглежда, че краят ми приближава.

Той не повярва.

— Слушай, правиш ме за смях на полка, не искам това да продължава.

— Но какво съм ти направила? — попита тя.

Той се ядоса, защото наистина нямаше какво да отговори.

— Не мисли, че ще идвам тук, за да ми се присмиват всички.

Тя го погледна с угасналия си поглед, в който проблесна гняв, и каза повторно:

— Но какво точно съм ти направила? Може би не съм била мила с тебе? Искала ли съм ти някога нещо? Ако не беше ти, щях да остана при господин Тамплие-Папон и нямаше да бъда днес тук. Не, виждаш ли, ако някой може да ме упрекне, то сигурно не си ти.

Той поде с треперещ глас:

— Аз не те упреквам, но не мога да продължавам да идвам при тебе, защото твоето държане с прусаците е било срам за целия град.

С един скок тя седна в леглото си.

— Моето държане с прусаците ли? Но щом ти казвам, че те ме взеха насила, щом ти казвам, че не се лекувах само защото исках да ги заразя. Ако бях пожелала да се лекувам, не беше мъчно, бога ми! Но аз исках да ги умъртвявам и ги умъртвявах, това е то!

Той продължаваше да стои прав и повтори:

— Както и да е, това е позорно.

Тя едва не се задуши от възмущение, после поде:

— Кое е позорно? Че погубих живота си, за да ги унищожа, това ли е позорно! Ти не говореше така, когато идваше на улица Жана д'Арк! А! Позорно било! Самият ти, заедно с почетния си кръст, не си в състояние да направиш толкова много. Аз съм заслужила този кръст повече от тебе, чуваш ли, повече от тебе и съм убила повече прусаци, отколкото ти!...

Той продължаваше да стои пред нея, слисан и треперещ от негодувание.

— А, млъкни!... Знаеш ли... млъкни... защото... тези неща... не позволявам... да се докосваш до тях...

Но тя почти не го слушаше.

— Като че ли вие кой знае колко навредихте на прусаците! Нима щеше да ми се случи това, ако им бяхте попречили да дойдат в Руан? Кажете! Вие трябваше да ги спрете, чуваш ли? И аз им сторих повече зло, отколкото ти, да, аз им навредих повече, защото ще умра, а ти пак скитаеш нагоре-надолу и се перчиш, за да мамиш жените...

От всяко легло се беше подала по една глава и всички тези очи наблюдаваха мъжа в униформа, който заекваше:

— Млъкни... чуваш ли... млъкни...

Но тя не млъкваше, а викаше:

— А! Чудесен позър си ти! Познавам те, няма що! Познавам те. Повтарям ти, че аз съм им сторила повече зло и че съм убила повече

немци, отколкото целият ти полк заедно... махай се от главата ми... подлец!

И той наистина се запъти към вратата. Бягаше с дългите си крака между двете редици легла, в които неспокойно се движеха сифилитичките. И чуваше гласа на Ирма, задъхан, хриптящ, натрапчив:

— Повече от тебе, да, аз убих повече прусаки от тебе, повече от тебе...

Той слезе по стълбата, като вземаше по две-три стъпала, и изтича да се затвори в стаята си.

На другия ден научи, че Ирма бе умряла.

ЖЕНА МИ

Беше към края на една вечеря между мъже, женени мъже стари приятели, които се събираха понякога без жените си, по ергенски, както едно време. Те се хранеха дълго и пиеха много; говореха на различни теми, чоплеха стари и весели спомени — ония разпалващи спомени, които въпреки волята ни карат устните да се усмихват, а сърцата да тръпнат.

Някой каза:

— Жорж, спомняш ли си нашата екскурзия в Сен-Жермен с ония две момичета от Монмартр?

— Дявол да го вземе! Как мога да не си спомня?

И ровеха подробностите, това-онова, хиляди дреболии, които доставяха удоволствие и днес.

Заговориха за брака и всеки от тях каза с искрен вид:

— О, ако трябваше да се започне отново!...

Жорж Дюпортен прибави:

— Странно е как човек се хваща лесно. Решил си твърдо да не се жениш и после идва пролет, заминаваш на село; времето е топло; лятото обещава да бъде хубаво; полята цъфтят; срещнеш някое девойче у приятелите си... и готово! Връщаш се оженен.

Пиер Летоал извика:

— Тъкмо тъй! Такава е моята история, само че подробностите са малко по-други...

Приятелят му го прекъсна:

— О, ти не си за съжаление. Ти имаш най-прелестната жена на света, красива, любезна, съвършена; знае се, че си най-големият щастливец между нас.

Другият поде:

— Аз нямам никаква заслуга за това.

— Как тъй?

— Истина е, че жена ми е съвършена, ала аз се ожених за нея въпреки волята си.

— Хайде де!

— Да... Ето как стана това. Бях тридесет и пет годишен и съвсем не смятах да се женя, както не мислех да се обеся. Младите момичета ми се виждаха блудкави, а аз обичах удоволствията.

През месец май бях поканен на сватбата на братовчед си Симон д'Ерабел в Нормандия. Беше истинска нормандска сватба. Седнахме на трапезата в пет часа вечерта, а в единнадесет ядохме още. Случи се така, че трябваше да кавалерствувам на някаква госпожица Дюмулен, дъщеря на запасен полковник, млада, руса, войнствена особа, напълно развита, смела и бърлива. Тя ме зароби съвсем през цялото време, завлече ме в парка, накара ме да танцувам въпреки волята си, отегчи ме.

Мислех си: „От мен да мине днес, но утре ще офейкам. Стига толкова.“

Към единнадесет часа вечерта жените се оттеглиха в спалните си; мъжете останаха да пушат, пийки, или да пият, пушейки — както щете.

През отворения прозорец виждахме селския бал. Селяни и селянки подскачаха в кръг, крещяха неистово някакъв дивашки танц, акомпанирани едва-едва от двама цигулари и един кларнетист, които се бяха покачили на една кухненска маса като върху естрада. Обърканото пеене на селяните понякога заглушаваше напълно свирнята на инструментите; крехката музика, разкъсвана от кресливите гласове, сякаш падаше от небето на парцали, на малки късчета разпилени ноти.

От две големи бъчви, окичени с горящи факли, разливаха за пиене на събралите се. Двама мъже бяха заети изключително с това да плакнат чашите и паниците в едно ведро, а след това ги поднасяха веднага под чеповете, откъдето струеше като червена нишка виното или като златна нишка чистият сидър; и зажаднелите играчи, спокойните старци, потъналите в пот моми се трупаха, протягаха ръце, за да вземат и те някоя чаша, и отхвърлили назад глава, изливаха наведнъж в гърлото си онова питие, което им се нравеше повече. На една маса имаше хляб, масло, сирене и наденици. От време на време играчите хапваха по нещо. Приятно беше да се гледа това искрено и буйно празненство под огнената мрежа на звездите; искаше ти се да пиеш от търбуха на тия грамадни бъчви и да ядеш корав хляб с масло и суров лук.

Обхвана ме лудо желание да взема участие в това веселие и оставих другарите си.

Трябва да си призная, че навярно бях малко пиян; ала скоро след това се напих съвсем.

Бях уловил ръката на една здрава запъхтяна селянка и я карах да подскача до забрава, докато не ми остана дъх.

След това изпих чаша вино и улових друга веселячка. За да се разхладя отново, изгълтах цяла паница сидър и започнах да скачам като бесен.

Бях пъргав; възхитените момци ме наблюдаваха и се опитваха да ми подражават; всички моми желяеха да танцуват с мене и подскачаха тежко с изяществото на крави.

Най-после от танц на танц, от чаша вино на чаша сидър към два часа сутринта бях мъртвопиян и не можех да стоя на краката си.

Съзнавах в какво положение съм и пожелах да отида в стаята си. Замъкът спеше, мълчалив и мрачен.

Нямах кибрит, а всички си бяха легнали. Още щом влязох във вестибюла, почувствувах шемет, беше ми много трудно да намеря стълбата; най-после я открих случайно, пипнешком, седнах на първото стъпало и се опитах да събера някак мислите си.

Стаята ми се намираше на втория етаж, третата врата вляво. Голямо щастие беше, че не бях забравил. Окуражен, задето успях да си спомня това, станах пак, не без мъка, и започнах да се изкачвам стъпало по стъпало, с ръце, впити в железните перила, за да не падна, и с натрапчивата мисъл, че не трябва да шумя.

На три-четири пъти кракът ми стъпи на празно и аз падах на колене, ала благодарение на силата на ръцете и напрежението на волята не се отърколих напълно.

Най-после се добрах до втория етаж и се вмъкнах наслуки в коридора, опипвайки стените. Ето стигнах някаква врата; започнах да броя: „Една“, но едно внезапно зашеметяване ме откъсна от стената и ме накара да направя чудноват кръг, който ме отхвърли към другата стена. Поисках да се върна по права линия. Но преминаването на коридора беше дълго и мъчително. Най-после дойдох до стената, край която тръгнах отново, тоя път внимателно, и стигнах до втора врата. За да бъда сигурен и да не сбъркам, започнах пак да броя високо: „Две“ — и продължих по-нататък. Най-сетне дойдох до трета врата. Казах:

„Три, тук съм!“ и завъртях ключа в бравата. Вратата се отвори. Помислих въпреки размътената си глава: „Щом вратата се отваря, значи, в стаята си съм.“ И пристъпих в тъмнината, след като притворих полака вратата.

Блъснах се о нещо меко — моето легло-стол. Проснах се тутакси върху него.

При положението, в което бях, не можех и да помисля да търся нощната масичка, свещника, кибрита. Трябваше да ги търся най-малко два часа. Същото такова време щеше да ми е нужно да се съблека, а може би и нямаше да успея. Затова се отказах.

Събух само обувката си, разкопчах жилетката си, която ме стягаше, поотпуснах панталона и заспах непробуден сън.

Трябва да съм спал дълго време. Бях събуден внезапно от един дразнещ глас, който казваше току над мене:

— Хайде, ленивке, още ли спиш! Знаеш ли, вече е десет часът.

Един женски глас отвърна:

— Нима! Бях така уморена от снощи!

Питах се смаян какво означава този диалог. Къде бях аз? Какво бях направил?

Умът ми още блуждаеше, обгърнат в гъста мъгла.

Първият глас поде:

— Ще дръпна завесите.

И чух стъпки, които се приближиха до мене. Седях съвършено слисан. В това време почувствувах една ръка върху главата си. Отдръпнах се рязко. Гласът попита високо:

— Кой е тук?

Въздържах се да отговоря. Две мощни ръце ме сграбчиха. Аз също се впих в някого и започна страшна борба. Ние се търкаляхме, събаряхме мебелите, блъскахме се в стените.

Женският глас крещеше ужасно:

— Помощ! Помощ!

Притекоха се слуги, съседни, изплашени жени. Разтвориха капациите на прозореца, дръпнаха завесите. Оказа се, че се бяхме сграбчили гуша за гуша с полковник Дюмулен.

Бях спал до леглото на дъщеря му.

Когато ни разтърваха, избягах в стаята си, оглупял от учудване. Заклучих се и седнах, като сложих краката си на един стол, защото

обуцата ми бяха останали у младата личност.

Из целия замък се носеше голяма врява, врати се отваряха и затваряха, чуваха се шушукания, бързи стъпки.

След половин час на вратата ми се похлопа. Извиках:

— Кой е там?

Беше вуйчо ми, бащата на вчерашния младоженец. Отворих.

Той беше бледен и възбуден и се обърна грубо към мене:

— Ти си се държал у дома като селяк, чуваш ли? — А след това добави с по-мек тон: — Как, проклетнико, си се оставил да те заварят в десет часа сутринта! Що за глупост! Заспал като пън в същата стая, вместо да се измъкне веднага... веднага след...

Извиках:

— Но, вуйчо, уверявам ви, че нищо не е имало... Сбъркал съм вратата, понеже бях пиян.

Той сви рамене.

— Хайде, не говори глупости.

Аз вдигнах ръка:

— Кълна ви се в честта си.

Вуйчо ми поде:

— Добре, добре. Длъжен си да казваш така.

От своя страна и аз се разсърдих и му разправих цялото си прежеждие. Той ме гледаше със смаяни очи и не знаеше какво да мисли и дали да вярва.

После излезе да обсъди работата заедно с полковника.

Научих, че бил образуван и нещо като съд от майки, пред които били изложени на обсъждане различните фази на положението.

Вуйчо ми се върна след половин час, седна с някакво съдийско държане и започна:

— Както и да е, за тебе има само едно средство да излезеш от това затруднително положение; то е да се ожениш за госпожица Дюмулен!

Аз подскочих ужасен:

— А, тъй ли, това никога няма да го бъде!

Той попита тежко:

— А какво смяташ да правиш?

Отговорих просто:

— Ами... ще си замина, когато ми върнат обуцата.

Вуйчо ми поде:

— Без шеги, моля ти се. Полковникът е решил да ти строши черепа, щом те срещне. И можеш да бъдеш сигурен, че това не е празно заплашване. Предложих му дуел, но той ми отговори: „Не, аз ви казах, че ще му пръсна черепа.“

Сега нека разгледаме въпроса от друго гледище. Или ти си прельстил това дете, а в такъв случай толкова по-зле за тебе, момчето ми — никой не се залавя с млади момичета, или пък, както казваш, си сбъркал вратата, понеже си бил пиян. Но и в такъв случай толкова по-зле за тебе. Човек не се оставя да изпадне в такова глупаво положение. Така или иначе, горкото момиче е вече изложено, защото никой не ще повярва обясненията на един пияница. Истинската жертва, единствената жертва в случая е тя. Помисли си.

И той си отиде, а в това време аз виках зад него:

— Разправяйте, каквото си щете. Аз няма да се оженя.

Стоях само още един час.

Сега пък дойде леля ми. Тя плачеше. Опита се да ме убеди по всякакъв начин. Никой не вярвал, че съм сбъркал вратата. Не можели да допуснат, че това младо момиче е забравило да се заключи, намирайки се в къща, пълна с хора. Полковникът набил дъщеря си. Тя ридаела от сутринта. Това било ужасен, нечуван скандал.

И добрата ми леля прибави:

— Я я поискай за жена; може би ще се намери средство да излезеш от това трудно положение, когато стане въпрос за условията на договора.

Тая перспектива ме поуспокои. И аз се съгласих да напиша предложението си. Един час след това заминах за Париж.

И за три седмици, докато успея да изклинча с някоя хитрост или обяснение, годежът бе обявен, поканите бяха разпратени, договорът — подписан и един понеделник сутринта се намерих пред олтара на блестящо осветената черква редом с една млада девойка, която плачеше, след като бях заявил пред кмета, че приемам да я взема за жена... докато умре единият или другият от двама ни.

Не бях я виждал втори път, затова сега я гледах изкосо, с някакво злорадо учудване. Че тя съвсем не беше грозна, никак дори! Помислих си: „Ето една жена, на която няма да ѝ бъде весело.“

Тя не ме погледна нито веднъж до вечерта и не ми каза нито една дума.

Към полунощ влязох в брачната стая с намерение да ѝ съобщя решенията си, защото аз бях господарят сега.

Заварих я седнала в едно кресло, облечена като през деня, със зачервени очи и бледо лице. Щом влязох, тя стана и тръгна сериозно към мене.

— Господине — каза ми тя, — готова съм да правя това, което заповядате. Ако пожелаете, ще се убия.

В тая героична роля тя, дъщерята на полковника, беше чудно красива.

И аз скоро забелязах, че не съм се излъгал.

Ето пет години, откакто съм женен. Не съжалявам никак за това и досега.

Пиер Летоал млъкна. Другарите му се смееха. Един от тях каза:

— Женитбата е лотария; никога не трябва да избираш номерата: случайните номера са най-добрите.

А друг добави като заключение:

— Да, но не забравяйте, че вместо Пиер изборът е правил богът на пияниците.

ДЯВОЛЪТ

Селянинът стоеше прав срещу лекаря пред леглото на умиращата. Старата, спокойна, смирена и в пълно съзнание, гледаше двамата мъже и ги слушаше, като разговарят, Смъртта приближаваше, тя не се бунтуваше, защото тази деветдесет и две годишна жена беше изминала своя път.

Юлското слънце нахлуваше на вълни през отворените прозорци и врати, хвърляше топъл пламък върху вълнообразния под от кафява пръст, по който са стъпвали четири селски поколения. Мирисът от полята също долиташе, носен от горещия вятър, мирис на треви, пшеница и листа, обгорени от южното слънце. Скакалците се надвикваха и изпълваха полето с пронизващо цвърчене, подобно на тракането на дървените щурци, които продават на децата по панаирите.

Лекарят, като повиши глас, каза:

— Уважаеми, не можете да оставите майка си съвсем сама при това състояние. Тя може да си отиде всеки момент!

Селянинът повтаряше отчаяно:

— Но все пак аз трябва да прибера житото; то отдавна е узряло. Тъкмо времето е хубаво. Какво ще кажеш, мамо?

И умиращата старица, измъчвана още от нормандско скъперничество, казваше „да“ с поглед към сина си и го задължаваше да прибере житото и да я остави да умре сама.

Лекарят се разсърди и тропна с крак:

— Вие сте животно, разбирате ли, и аз няма да ви позволя това, да знаете! Ако трябва да приберете житото точно днес, идете да потърсите Рапетката, дявол да го вземе! И я накарайте да гледа майка ви. А ако не ме послушате, ще ви оставя да пукнете като куче, когато се разболеете на свой ред, разбирате ли?

Селянинът, висок, сух човек, с бавни жестове, измъчван от нерешителност, от страх пред лекаря и от свирепа любов към икономииите, се колебаеше, пресмяташе и шепнеше:

— Колко взема Рапетката за едно гледане?

Лекарят се разкрещя:

— Откъде да зная? Зависи от времето, през което ще ви служи. Оправяйте се с нея, дявол да го вземе! Но аз искам след един час тя да бъде тук, разбирате ли?

Човекът се реши:

— Отивам, отивам, не се ядосвайте, господин докторе.

Докторът си отиде, като предупреждаваше:

— Мислете му, мислете му и се пазете, защото не се шегувам, когато се разсърдя!

Щом остана сам, селянинът се обърна към майка си и каза примирено:

— Ще отида да търся Рапетката, понеже той иска. Не се безпокой, докато се върна.

И той също излезе.

* * *

Рапетката, стара гладачка, пазеше умрели и умиращи от общината и околността. После, щом зашиеше своите клиенти в чаршафа, от който никога нямаше да излязат, тя се залавяше отново за ютията, с която гладеше бельото на живите. Набръчкана като миналогодишна ябълка, зловна, завистлива, скъперница до най-висша степен, превита одве, като че ли беше пречупена в кръста от вечното движение на желязото, което прекарваше по платовете, би казал човек, че тя изпитва към агонията цинична и чудовищна любов. Говореше само за хора, които беше видяла как умират, за всички разновидности на умирация, на които беше присъствувала, и ги описваше с големи подробности като ловец, който разказва за своята стрелба.

Когато влезе при нея, Оноре Бонтан я завари да слага синка във водата за якичките на селянките.

Той каза:

— Хайде добър ден, върви ли работата, госпожа Рапет?

Тя обърна глава към него:

— Горедолу, горедолу. А вие как сте?

— О, добре, но майка ми не я бива.

— Майка ви ли?

- Да, мама.
- Какво ѝ е?
- Сигурно скоро ще умре.

Старата жена извади ръце от водата, чиито синкавопрозрачни капчици се стичаха между пръстите ѝ и падаха във ведрото.

Тя запита с неочаквана симпатия:

- Толкова ли е зле?
- Лекарят казва, че няма да живее много.
- Тогава сигурно е зле?

Оноре се поколеба. Трябваше му някакъв увод за предложението, което се готвеше да направи. Но понеже нищо не му идваше наум, той се реши изведнъж:

— Колко ще ми вземете, за да я гледате до края? Знаете, че не сме богати. Аз не мога да плащам дори на една слугиня. И многото домакинска работа и преумора докараха майка ми на този ред! Тя е работила за десет души през деветдесет и двете си години. Не можеше да се отърве от работа...

Рапетката поде сериозно:

— Има две цени: четиридесет су на ден и три франка на нощ за богатите. Двадесет су на ден и четиридесет на нощ за другите. Вие ще дадете двадесет и четиридесет.

Селянинът размишляваше. Той познаваше добре майка си. Знаеше колко беше упорита, яка и издръжлива. Това можеше да продължи осем дни въпреки мнението на лекаря.

Той каза решително:

— Не. Предпочитам да ми определите една цена, да, една цена до края. Ще си опитаме късмета взаимно. Лекарят казва, че тя скоро ще си отиде. Ако това стане, толкова по-добре за вас и по-зле за мене. Но ако тя се удържи до утре или за по-дълго време, толкова по-добре за мене и по-зле за вас!

Болногледачката го наблюдаваше внимателно. Тя никога не беше уговаряла предварително сумата за умирање. Колебаеше се, изкушавана от мисълта да си опита късмета. После се усъмни, че ще я изиграят.

— Нищо не мога да кажа, докато не видя майка ви — отговори тя.

— Елате да я видите...

Тя избърса ръцете си и го последва веднага. По пътя не говореха нищо. Тя вървеше бързо, а той протягаше дългите си крака, като че ли при всяка крачка прескачаше поточе.

Кравите, легнали на полето, потиснати от жегата, повдигаха тежко глави и мучаха лениво към минаващите двама души, за да им искат прясна трева.

Като наближи къщата си, Оноре Бонтан промърмори:

— Ами ако е свършила вече?

И в гласа му се прояви несъзнателното желание, което имаше.

Обаче старата не беше умряла. Тя лежеше по гръб на одъра с ръце върху покривката от лилава басма, ръце ужасно мършави, разкривени, прилични на странни животни, на пипала на раци и сковани от ревматизъм, умора и почти вековната работа, която бяха извършили.

Рапетката се приближи до леглото и се вгледа в умиращата. Провери пулса ѝ, опипа гърдите ѝ, прислуша дишането, запита я нещо, за да я чуе как говори, после, след като я наблюдава дълго, излезе, последвана от Оноре. Имаше вече установено мнение. Старата нямаше да дочака нощта. Той запита:

— Е, какво?

Болногледачката отговори:

— Добре! Това ще продължи два дни, а може би и три. Ще ми дадете шест франка за всичко.

Той извика:

— Шест франка! Шест франка! Да не сте полудели? Но аз ви казвам, че тя няма да изтрае повече от пет-шест часа.

И те спориха дълго време упорито.

Понеже болногледачката щеше да си тръгне, времето минаваше и житото нямаше да се прибере само, най-сетне той се съгласи:

— Е добре, дадено, шест франка за всичко до вдигането на тялото.

— Разбрано, шест франка.

И той тръгна с широки крачки към житата, полегна на земята под жаркото слънце, което караше посевите да зреят. Болногледачката влезе в къщата. Беше си донесла и нещо за работа, защото при умиращите и при умрелите работеше без отдих, понякога за себе си,

понякога за семейството, което я използваше за двойна работа, заплащайки и допълнително възнаграждение.

Изведнъж тя запита:

— Причастие получила ли си, бабо Бонтан?

Селянката отговори „не“ с глава и Рапетката, която беше набожна, скокна живо.

— Боже господи, възможно ли е това! Ще отида да повикам свещеника.

И тя се затече към дома на свещеника така бързо, че децата от площада, като я видяха как силно бяга, помислиха, че се е случило нещо.

* * *

Свещеникът дойде веднага, облечен в стихар, предшествуван от момчето от хора, което биеше един звънец, за да оповести минаването на бога през горещото и спокойно поле. Мъжете, които работеха в далечината, сваляха големите си шапки и заставаха неподвижни, изчаквайки бялата дреха да се закрие зад някой чифлик; жените, които събираха снопи, се изправяха, за да се прекръстят, черни кокошки бягаха подплашено край трапищата, като се клатушкаха от крак на крак до познатата им дупка, в която бързо изчезваха; един млад жребец, вързан на една ливада, се изплаши от бялата дреха и започна да се върти наоколо и да рита, като опъваше въжето. Детето от хора в червена дреха вървеше бързо; и свещеникът, наклонил глава над едното рамо, го следваше, нашепвайки молитви, Рапетката вървеше отзад, наведена, превита одве, сякаш ще се простре на земята със скръстени като в църква ръце.

Оноре ги видя отдалеч, като минават. Той попита:

— Къде отива нашият свещеник?

Слугата му, по-досетлив, отговори:

— Носи божията благословия на майка ти!

Селянинът не се учуди:

— Може и да е за добро!

И той продължи работата си.

Баба Бонтан се изповяда, получи опрощение и се причести; свещеникът си отиде, като остави сами двете жени в задушната колиба.

Тогава Рапетката започна да се вглежда в умиращата, като се питаше дали това ще продължи дълго време.

Денят преваляше, пресният въздух нахлуваше в стаята, полюляваше на стената иконата от Епинал, забодена с две карфички; малките завески на прозореца, някога бели, а сега пожълтели и покрити с петна от мухи, изглеждаха, като че ли ще хвъркнат, ще се откъснат и ще отлетят, както душата на старицата.

Тя лежеше неподвижна, с отворени очи, сякаш очакваше с безразличие близката смърт, която закъсняваше да дойде. Не можеше да си поеме дълбоко дъх, който излизаше със свистене от свитото ѝ гърло. След малко и той щеше да секне и на земята щеше да остане една жена по-малко, за което никой нямаше да съжалява.

Оноре се завърна по мръкнало. Приблужи се до леглото, видя, че майка му е още жива и запита:

— Как си? — както правеше, когато тя беше неразположена.

После изпрати Рапетката, като ѝ поръча.

— Утре точно в пет часа.

Тя отговоря:

— Утре в пет часа.

И наистина тя дойде на разсъмване.

Оноре, преди да отиде на полето, ядеше супа, която сам си беше приготвил.

Болногледачката запита:

— Е добре! Майка ви отиде ли си?

Той отговори с лукаво намигване:

— Чувствува се по-скоро добре.

И тръгна.

Рапетката, обхваната от безпокойство, се доближи до умиращата, която лежеше в същото положение, потисната и безчувствена, с отворени очи и кръстосани на покривката ръце. И болногледачката разбра, че това можеше да продължи два дни, четири дни, осем дни; и страх притисна скъперническото ѝ сърце, а ужасен гняв се надигаше в нея против онзи негодяй, който я беше изиграл, и против тази жена, която не умираше.

Тя започна работата си и зачака с поглед, втренчен в набръчканото лице на баба Бонтан.

Оноре се върна за обед, той изглеждаше доволен, почти радостен, после пак отиде. Без съмнение прибираще житото си при отлични условия.

* * *

Рапетката се отчайваше, всяка изтекла минута сега и се струваше откраднато време, откраднати пари. Тя имаше желание, лудо желание да улови за врата тая стара глупачка, тая стара дебелоглава, тая стара опърничава жена и като я стисне леко, да спре това слабо и бързо дишане, което ѝ крадеше времето и парите.

После помисли за опасността, тъй като и други мисли ѝ минаваха през главата, приближи се до леглото и запита:

— Видяхте ли вече дявола?

Баба Бонтан промълви:

— Не.

Тогава болногледачката започна да говори, да разказва приказки, за да измъчва немоцната душа на умиращата. Той бил с метла в ръка, с тенджерата на главата и крещял силно. Щом го видел човек, свършено било с него. И тя изброи всички, пред които се бил появил дяволът през тази година: Жозефин Лоазел, Йолали Ратие, Софи Паданьо, Серафин Гроспие.

Баба Бонтан се развълнува най-после, започна да се върти, да движи ръцете си, опитваше се да обърне глава, за да гледа към дъното на стаята.

Изведнъж Рапетката изчезна от мястото си. Взе един чаршаф от шкафа и се уви в него, нахлупи на главата си един съд, чиито три къси разкривени крака се изправяха като рога, хвана с дясната си ръка една метла, а с лявата една тенекиена кофа, която подхвърли бързо във въздуха, за да падне с шум.

Тенекията се удари с трясък о пода; тогава болногледачката се покатери на един стол, повдигна завесата, която се спускаше на края на леглото, и се появи, като жестикулираще, надаваше остри писъци под

желязното гърне, с което закриваше лицето си, и заплашваше с метлата си, като дявол от куклен театър, умиращата стара селянка.

Обезумяла, с блуждаещ поглед, старицата направи свръхчовешки усилия, за да се повдигне и избяга, тя измъкна дори раменете и гърдите си от леглото, после падна отново с тежка въздишка. Свършено беше.

И Рапетката постави спокойно на място всички предмети, метлата в ъгъла при шкафа, чаршафа вътре, съда на огнището, кофата на плочите и стола до стената. После с професионален жест затвори огромните очи на умрялата, сложи една чиния на леглото, наля в нея светена вода, потопи чимшира, който беше окачен на скрина, и като коленичи, започна да произнася усърдно молитви за умряло, които тя знаеше наизуст по занаят.

И когато Оноре се завърна вечерта и я намери да се моли, той пресметна веднага, че тя печели от него двадесет су, защото беше стояла само три дена и една нощ, което правеше общо пет франка, вместо шест, колкото и дължеше.

РАЗХОДКА

Когато старият Лъора, книгководител у г.г. Лабюз и сие, излезе от магазина, той се спря няколко мига, ослепен от блясъка на залязващото слънце. Беше работил през целия ден на жълтата светлина на светилния газ в дъното на стаичката зад магазина, която гледаше към тесния дълбок като кладенец двор. Стаичката, в която от четиридесет години прекарваше дните си, беше толкова мрачна, че в нея и посред лято можеше да се работи без изкуствено осветление само между единадесет и три часа.

Там винаги беше влажно и студено и дъхът на тая дупка, към която гледаше прозорецът, влизаше в тъмната стая, изпълваше я с миризма на мухъл и смрад на канал.

От четиридесет години всяка сутрин в осем часа господин Лъора пристигаше в тоя затвор, стоеше до седем вечерта, наведен над тефтерите си, и пишеше с прилежание на добър чиновник.

Сега той печелеше по три хиляди франка годишно, а беше започнал с хиляда и петстотин. Беше останал ерген, тъй като средствата не му позволяваха да се ожени. И понеже никога не беше имал никакви радости, нямаше и големи желаниа. От време на време обаче, уморен от еднообразната, непрестанна работа, той помечтаваше платонично: „Ех, да имам пет хиляди ливри рента, как ще си живея!“

Впрочем той никога не бе живял добре, понеже винаги бе разполагал само със заплатата си.

Животът му бе протекъл без събития, без вълнения и почти без надежди. При неговите посредствени амбиции способността за мечтание, която всеки носи в себе си, никога не се бе развила.

Той бе постъпил на двадесет години у г.г. Лабюз и сие. И там си беше останал.

През 1856 г. умря баща му, после и майка му — през 1859 г. И оттогава — нищо, освен че един път смени квартирата си — през 1868 г., понеже хазаинът поиска да увеличи наема му.

Всеки ден точно в шест и половина будилникът му издрънкваше с ужасен шум — същинска верига, която се размотава — и го караше

да става от леглото.

На два пъти — през 1866 г. и през 1874 г. — тая машинка се бе разваляла, без той да разбере защо. Обличаше се, оправяше леглото си, помиташе стаята, изгупваше креслото и обираше праха от скрина. Цялата тая работа му отнемаше час и половина.

После излизаше, купуваше си една кифла от хлебарница „Лаюр“, в която през негово време се бяха изредили единадесет стопани, без да променят името ѝ, и потегляше, като пътем изяждаше хлебчето.

Така че цялото му съществуване преминаваше в тясната мрачна канцелария между все същите тапети на стените. Беше влязъл тук млад, като помощник на господин дьо Брюман и с желанието да го замести.

Стана негов заместник и сега вече не очакваше нищо.

Цялата жетва от спомени, която другите хора набират през живота си — непредвидени случки, сладостни или трагични любовни истории, пътешествия с приключения, всички случайни преживелици на свободния живот бяха останали чужди за него.

Дните, седмиците, месеците, годишните времена, годините се бяха редили все едни и същи. Всеки ден по едно и също време той ставаше, тръгваше за работа, стигаше в канцеларията, обядваше, излизаше от работа, вечеряше и си лягаше, без нищо никога да наруши еднообразната равномерност на все същите действия, факти, мисли.

Някога той гледаше своите руси мустаци и къдравите си коси в малкото кръгло огледало, оставено от предшественика му. Сега всяка вечер, преди да си тръгне, оглеждаше белите си мустаци и плешивата си глава в същото огледало. Четиридесет години бяха изтекли — дълги и бързи, празни като тъжен ден и подобни едни на други като часовете на тежка нощ! Четиридесет години, от които не бе останало нищо, нито един спомен, нито дори някакво нещастие — като се изключи смъртта на родителите му. Нищо.

Тоя ден господин Лъора се спря на прага на външната врата, замаян от блясъка на залязващото слънце. И вместо да се прибере у дома си, хрумна му да се поразходи преди вечеря — нещо, което му се случваше четири-пет пъти в годината.

Той се отправи към големите булеварди, където под разлистените дървета течеше поток от хора. Беше пролетна вечер — от онези първи

топли, влажни вечери, в които опиянението от живота смуцава сърцето.

Господин Лъора вървеше със скокливата си старческа походка, вървеше с някаква веселост в очите, щастлив от общата радост и от мекото време.

Стигна до Шан-з-Елизе и продължи да върви, съживен от дъха на младост, който се носеше с лекия вятър.

Цялото небе пламтеше и грамадната черна Триумфална арка се очертаваше върху бляскавия фон на хоризонта като великан, изправен пред пожар. Когато стигна до огромния паметник, старият книговодител почувствува, че е гладен и влезе в някаква кръчма да вечеря.

Сервираха му на тротоара — овчи бут с бял сос, салатата и аспержи; господин Лъора отдавна не беше вечерял толкова добре. Той поля порцията брийско сирене с половин бутилка първокачествено бордо, после пи чаша кафе (нещо, което рядко му се случваше) и накрая — чашка коняк.

След като заплати, почувствува се ободрен, развеселен и дори малко смутен. И си помисли: „Ето това се казва хубава вечер. Ще продължа разходката си до входа на Булонската гора. Добре ще ми подействува.“

И се отпрати нататък. Някаква стара мелодия, която на времето пееше една негова съседка, упорито се въртеше в ума му:

*Когато дойде пролетта у нас,
любимият ми казва с нежен глас:
„Ела да вдъхнеш, мила, аромата
в беседката ни сред гората.“^[1]*

Той си я тананикаше непрекъснато, като все започваше от началото. Нощта се беше спуснала над Париж, нощ без вятър, лятна нощ. Господин Лъора вървеше по алеята към Булонската гора и гледаше минаващите файтони.

Блестящите им очи светваха едни подир други и във всяка кола за миг се виждаше прегърнатата двойка — жената със светла рокля, мъжът, облечен в черно — дълга процесия от влюбени, която

минаваше под пламтящото звездно небе. И идваха все нови и нови двойки. Минаваха безспир, изтегнати в колите, безмълвни, притиснати, потънали в съновидението, във вълнението на желанието, в тръпката на близката прегръдка. Топлият мрак сякаш беше изпълнен с целувки, които летяха, носеха се в него. Нежност преливаше във въздуха, правеше го душен. Всички тези прегърнати хора, всички тези хора, опиянени от същото очакване, от същата мисъл, излъчваха треска около себе си. Всички тези коли, изпълнени с милувки, оставяха диря от нежно и смущаващо лъчение.

Най-сетне, малко уморен от разходката, господин Лъора седна на една скамейка, за да погледа безспирния поток на натоварените с любов файтони. И почти веднага някаква жена дойде и се настани до него.

— Добър ден, миличкият ми — каза тя.

Той не отвърна нищо. Тя продължи:

— Ела с мене, скъпи мой, ще видиш колко съм мила.

Той каза:

— Заблуждавате се, госпожо.

Тя провря ръка под неговата:

— Хайде, не ставай глупав, слушай...

Той стана и се отдалечи със свито сърце. Сто крачки по-нататък му заговори друга жена:

— Искате ли да седнете за малко до мене, красавецо?

Той каза:

— Защо се занимавате с тоя занаят?

Тя застана пред него и с променен, дрезгав, зъл глас отвърна:

— Не за собствено удоволствие, дявол да го вземе!

Той настоя кротко:

— Тогава какво ви заставя?

Тя измърмори сърдито:

— Нали трябва да се живее, ама че акъл!

И си тръгна, като си тананикаше.

Господин Лъора стоеше стреснат. Други жени минаха край него, викаха го, канеха го.

Сякаш нещо черно се бе разстлало над главата му, нещо, което разкъсваше сърцето.

И той пак седна на скамейката. Колите все така летяха.

„По-добре да не бях идвал тук — мислеше той. — Ето че съвсем не съм на себе си, съвсем съм объркан.“

Той се замисли за цялата тая любов, користна или страстна, за всички тези целувки, платени или свободни, които се нижеха пред него.

Любовта! Той почти не я познаваше. В живота си бе имал връзки с две-три жени случайно, изневиделица, тъй като средствата не му позволяваха никакви извънредни разноски. И той мислеше за живота, който бе водил, тъй различен от живота на хората, за мрачния си, безпросветен живот, толкова равен, празен.

Има същества, които наистина са без късмет. И изведнъж, сякаш се раздра плътна завеса — той откри нищетата, безкрайната, еднообразна нищета на своя живот; миналата нищета, сегашната нищета, бъдещата нищета — последните му дни ще бъдат подобни на първите, без нищо напред, нищо назад, нищо наоколо му, нищо в сърцето — никъде нищо.

Редицата коли все така минаваше. Все така той виждаше как се появяват и изчезват с бързия полет на откритите файтони по две мълчаливи прегърнати същества. Струваше му се, че цялото човечество се ниже пред него, опиянено от радост, от удоволствие, от щастие. А той гледа сам, сам, напълно сам. И утре ще бъде сам, винаги сам, както никой не е сам.

Стана, направи няколко крачки и се почувствува внезапно уморен, сякаш дълго бе вървял. Седна на следната скамейка.

Какво очакваше? На какво се надяваше? Нищо. Мислеше, че трябва да е хубаво, когато си стар, да се прибереш и в къщи да има внучета, които бърборят по детски. Да старееш е приятно, когато си заобиколен от същества, които на тебе дължат живота си, които те обичат, гаят те и с очарователни и глупавички думи стоплят сърцето ти и те утешават.

И като помисли за празната си стая, за чистата си тъжна стаичка, в която никога не влизаше никой освен него, чувство на скръб сви сърцето му. И тая стая му се стори още по-печална, отколкото тясната му канцелария.

Никой не влизаше в тая стая. Никой никога не говореше в нея. Тя беше мъртва, глуха, без отглас на човешки гласове. Стените сякаш поемат нещо от хората, които живеят в тях, нещо от държането им, от

израза им, от думите им. Къщите, в които живеят щастливи семейства, са по-весели от жилищата на клетниците. Неговата стая беше лишена от спомени, както животът му. И мисълта да се завърне в тая стая сам, да легне в леглото си, да повтори още веднъж всички свои движения, всичко, което вършеше всяка вечер, го ужаси. И сякаш за да се отдалечи още повече от това злокобно жилище и от мига, когато ще трябва да се прибере в него, той стана, сви в първата алея на парка, навлезе в някакъв храсталак и седна на тревата...

Наоколо — отгоре, отвсякъде — долиташе неясен грохот, необхватен, непрекъснат, съставен от безброй различни шумове, глух, близък и далечен грохот, смътно и огромно трептене на живот — дъхът на Париж, който лъхтеше като исполинско живо същество.

Слънцето, вече високо в небето, лееше потоци светлина над Булонската гора. Започваха да минават коли, весело пристигаха ездачи.

В една пуста алея бавно вървеше двойка. Изведнъж младата жена вдигна очи, забеляза в клоните нещо кафяво и изненадана, разтревожена, вдигна ръка:

— Вижте... какво е това?

После извика и се отпусна в ръцете на спътника си, който трябваше да я положи на земята.

Повикани наскоро след това, пазачите свалиха един старец — беше се обесил на презрамките си.

Установиха, че е умрял още предната вечер. Намерените у него документи показваха, че е бил книговодител у г.г. Лабюз и сие и се нарича Лъора.

Смъртта му отдадоха на самоубийство, за чиито причини не намериха никакво указание. Може би се дължеше на внезапен пристъп на лудост.

[1] Стиховете преведе Пенчо Симов. ↑

ДЪРЖАВЕН ПРЕВРАТ

Париж току-що бе научил за поражението при Седан. Републиката беше провъзгласена. Цяла Франция се задъхваше от обхваналото я безумие, което трая дори след Комуната. От единия до другия край на страната си играеха на войници.

Шапкарите станаха полковници, които изпълняваха генералска служба; револвери и ками стърчаха по миролюбиви големи кореми, обвити с червени пояси; дребни буржоа, станали случайно войни, командуваха батальони от кресливи доброволци и псуваха като колари, за да си придадат внушителност.

Самият факт да носиш оръжие, да си служиш с пушка от някоя система влудяваше хората, които досега бяха пипали само везни, и ги правеше без никакъв повод страшни за първия срещнат. Те избиваха невинни хора, за да докажат, че умеят да убиват; разстрелваха, дето свърнат, по полята, необработени още поради нашествието на прусаците, скитащите кучета, спокойно преживящите крави, пасящите в ливадите болни коне.

Всеки се мислеше призван да играе голяма военна роля. Кафенетата и в най-малките села, натъпкани с търговци в униформа, приличаха на казарми или лазарети.

Градчето Канвил не знаеше още влудяващите новини от щаба на армията и столицата; ала от един месец там цареше голямо оживление, понеже враждуващите партии се озоваха лице срещу лице.

Кметът, господин виконт дьо Варнето, дребен, мършав и вече стар човек, легитимист, който неотдавна от амбиция се бе присъединил към Империята, започна да вижда отявлен противник в лицето на доктор Масарел, дебел пълнокръвен човек, вожд на републиканската партия в окръга, председател на франкмасонската ложа в окръжния град, председател на Земеделското дружество и на банката на пожарникарите и организатор на селската милиция, която трябваше да спаси окръга.

За петнадесет дни той бе намерил начин да склони за защита на страната шестдесет и трима доброволци, женени и бащи на семейства,

благоразумни селяни и търговци в градчето, и всяка сутрин ги обучаваше на площада пред кметството.

Когато кметът случайно идваше в общината, комендантът Масарел, окичен с пистолети, минаваше гордо със сабя в ръка пред войската си и караше всички доброволци да реват:

— Да живее родината!

А тоя вик, както се виждаше, вълнуваше дребничкия виконт, който съзираше в него навярно някаква заплаха, предизвикателство, а същевременно и ненавистно напомняне за великата Революция.

На 5 септември сутринта докторът, в униформа, с револвер на масата, преглеждаше една съпружеска двойка стари селяни, единият от които, мъжът, страдащ вече седем години от подуване на вените, бе чакал и на жена му да потърбва медицинска помощ, за да отиде при лекар. В това време раздавачът донесе вестника.

Господин Масарел го разгъна, побледня, изведнъж се изправи и като вдигна екзалтирано ръце към небето, започна да крещи с пълен глас пред двамата смаяни селяни:

— Да живее Републиката! Да живее Републиката! Да живее Републиката!

После се отпусна на стола, изнемощял от вълнение.

И понеже селянинът продължи: „Отначало приличаше на мравки, които сякаш пълзяха по краката ми“, доктор Масарел се развика:

— Оставете ме на мира! Нямам време да се занимавам с глупостите ви. Републиката е провъзгласена, императорът е пленен, Франция е спасена. Да живее Републиката!

И като се втурна към вратата, изрева:

— Селест, бързо, Селест!

Изплашената прислужница дотича; той запелтечи, толкова бързо говореше:

— Ботушите ми, сабята, патрондаша и испанската кама, която е на нощната ми масичка; бързай!

Упоритият селянин се възползува от минутното мълчание и продължи:

— После заприлича на мехурчета, които ме боляха при ходене.

Но лекарят, излязъл вн от себе си, изрева:

— Та оставете ме на мира, дявол да го вземе! Ако си бяхте мили краката, нямаше да ви сполети това!

И като го улови за яката, изкрещя в лицето му:

— Ти нима не чувствуваш, че имаме република, говедо с говедо!

Ала професионалното чувство го успокои тутакси и той заблъска навън смаяната съпружеска двойка, като повтаряше:

— Елате пак утре, елате утре, приятели. Днес нямам време.

И като се въоръжи от глава до пети, той даде отново редица неотложни заповеди на прислужницата:

— Тичай у поручик Пикар и у подпоручик Помел и им кажи, че ги чакам тук незабавно. Изпрати ми и Торш-бьоф с барабана, бързо, бързо!

А когато Селест излезе, той се замисли, като се подготвяше да преодолее трудностите на положението.

Тримата мъже пристигнаха заедно в работно облекло. Комендантът, който очакваше да ги види в униформа, подскочи.

— Та нима не знаете нищо, дявол да го вземе! Императорът е пленен. Републиката е провъзгласена. Трябва да се действа. Моето положение е деликатно, бих казал, опасно.

Той се замисли няколко секунди пред смаяните лица на подчинените си, после поде:

— Трябва да се действа без колебание; в такива времена минутите се равняват на часове. Всичко зависи от бързината на решенията. Вие, Пикар, идете намерете свещеника и го помолете да бие камбаната за тревога, за да се събере народът, комуто ще съобща новината. Вие, Торшбьоф, бийте барабана в цялата община чак до колибите Жеризе и Салмар, за да се свика въоръжената милиция на площада. Вие пък, Помел, облечете бързо униформата си, само пелерината и шапката. Ние заедно ще заемем кметството и ще предложим на господин Варнето да ми предаде властта. Разбрано?

— Да.

— Направете всичко, и то бързо. Аз ще ви придружа до къщи, Помел, понеже ще действваме заедно.

След пет минути комендантът и неговият подчинен, въоръжени до зъби, се появиха на площада тъкмо в момента, когато дребничкият виконт дьо Варнето, с гетри на краката като за лов, с пушка на рамо, се

зададе с бързи крачки от другата улица, последван от тримата си пазачи със зелени наметала, с ножове на бедрата и пушки през рамо.

Докторът се спря смаян, а четиримата мъже се вмъкнаха в кметството и затвориха вратата след себе си.

— Изпревариха ни — прошепна лекарят, — сега ще трябва да чакаме подкрепление. Четвърт час ще се почива.

Появи се поручик Пикар.

— Свещеникът отказва — рече той, — дори се заключи в черквата заедно с клисаря и с вратаря.

От другата страна на площада, срещу бялото и затворено кметство, черквата, няма и черна, показваше голямата си дъбова врата с желязна обковка.

И докато любопитните жители подаваха нос от прозорците или изскачаха от прага на къщите, барабанът неочаквано загърмя и Торшбьоф се появи, удряйки бясно трите бързи призивни удара. Той премина площада с ловки стъпки и се изгуби по пътя към полето.

Комендантът извади сабята, пристъпи сам, застана по средата между двете сгради, в които се бе барикадирал неприятелят, и като размахна сабя над главата си, изрева с цялата сила на дробовете си:

— Да живее Републиката! Смърт на предателите!

След това се прибра при своите офицери.

Месарят, хлебарят и аптекарят, разтревожени, окачиха кепенците и затвориха дюкяните си. Само бакалницата остана отворена.

В това време хората от милицията пристигнаха малко по малко, облечени различно, но всички носеха на глава черно кепе с червени галони; това кепе съставяше цялата униформа на корпуса. Те бяха въоръжени със старите си ръждясали пушки, които висяха от тридесет години над огнищата в кухните, и много приличаха на отряд пъдари.

Когато около него се насъбраха около тридесетина души, командирът с няколко думи ги осветли върху събитията; после се обърна към своя щаб и рече:

— Сега да действуваме.

Жителите се трупаха, разглеждаха и си шушукаха.

Докторът бързо изработи бойния си план:

— Поручик Пикар, вие ще настъпите под прозорците на кметството и ще поискате от господин дьо Варнето в името на Републиката да ми предаде общината.

Ала поручикът, майстор зидар, отказа:

— Ей, че сте хитрец! Искате да изям един куршум ли, благодаря! Нали знаете, че тия, що са вътре, стрелят добре. Изпълнете поръчката си сам.

Командирът почервения.

— Заповядвам ви да отидете в името на дисциплината!

Поручикът се възмути:

— Тъй ли, аз не съм намерил живота си на улицата!

Първенците на градчето, събрани наблизко в група, започнаха да се смеят. Един от тях извика:

— Имаш право, Пикар, сега не му е времето!

Тогава докторът прошепна:

— Подлеци!

И като предаде сабята и револвера си на един войник, той пристъпи с бавни крачки, втренчил поглед в прозорците, очаквайки да се подаде оттам някое пушечно дуло, насочено към него.

Когато стигна на няколко крачки от зданието, двете странични врати, които водеха за училището, се разтвориха и оттам се втурна вълна от дечурлига, оттук момченца, оттам момиченца, които започнаха да скачат на големия площад, закряхаха като стадо гъски около доктора и заглушиха гласа му.

Щом излязоха и последните ученици, двете врати пак се затвориха.

Най-последе тълпата от сополанчета се пръсна и командирът извика със силен глас:

— Господин дьо Варнето!

Един прозорец на първия етаж се отвори, появи се господин дьо Варнето.

Командирът поде:

— Господине, вие знаете великите събития, които току-що промениха формата на управлението. Онова правителство, което представлявахте вие, не съществува вече. На власт дойде снова, което представлявам аз. При тия печални, но решителни обстоятелства ида да поискам от името на новата република да предадете в ръцете ми службата, с която бяхте натоварен от по-раншната власт.

Господин дьо Варнето отвърна:

— Господин докторе, аз съм кмет на Канвил, назначен от компетентната власт, и ще остана канвилски кмет, докато не бъда уволнен и заместен с постановление отгоре. Като кмет, аз съм у дома си в кметството и ще стоя в него. Пък ако обичате, опитайте се да ме измъкнете.

И той пак затвори прозореца.

Командирът се върна при войската си. Но преди да се обясни, изгледа от глава до пети поручик Пикар и извика:

— А вие, вие сте смелчага, прославен заек, срам за армията! Лишавам ви от чина ви!

Поручикът отговори:

— За това не искам и да знам. — И той се присъедини към групата на шушукащите помежду си граждани.

Тогав докторът започна да се колебае. Какво да прави? Да щурмува? Но дали хората му ще се съгласят? И освен това има ли право да постъпи така?

Осени го една мисъл. Той изтича до телеграфната станция, която се намираше срещу кметството, от другата страна на площада, и изпрати три телеграми.

До г.г. членовете на републиканското правителство в Париж.

До г. новия републикански префект на Долна Сена в Руан.

До г. новия републикански префект в Диеп.

Изложи положението, описа опасността, заплашваща общината, която остава в ръцете на предишния кмет монархист, предложи преданите си услуги, поиска нареждания и се подписа, като придружи името си с всички свои титли.

След това се върна при войската си и като извади десет франка от джоба си, рече:

— Ето, приятели, идете да си похапнете и пийнете; само че оставете едно отделение от десет човека, за да не може никой да излезе от кметството.

Ала предишният поручик Пикар, който разговаряше с часовникаря, чу думите му, захили се и се обади:

— Дявол да го вземе, та ако те излязат, това ще бъде удобен случай да влезете вие. Иначе ще има много да чакам, докато ви видя вътре!

Докторът не отговори и отиде да обядва.

Следобед той постави постове по цялата околност, като че ли градчето бе заплашено от неочаквано нападение.

Мина няколко пъти пред вратите на кметството и черквата, но не забеляза нищо подозрително; двете сгради сякаш бяха пусли.

Месарят, хлебарят и аптекарят отвориха отново дюкяните си.

По къщите си шушнеха много. Ако императорът е пленен, тук трябва да има някакво предателство. Не се знаеше точно коя от републиките се е върнала.

Падна нощ.

Към девет часа докторът се приближи сам, безшумно, до входа на кметството, убеден, че противникът си е отишъл да спи; но тъкмо когато се готвеше да изкърти вратата с мотика, един силен глас, гласът на единия от пазачите, попита изведнъж:

— Кой е там?

И господин Масарел хукна да бяга, колкото му крака държат.

Настъпи ден, но положението с нищо не се измени.

Въоръжената милиция заемаше площада. Всички жители на градчето се бяха събрали около тая войска и чакаха някакво разрешение. Селяни от близките села идваха да видят.

Тогавя докторът разбра, че рискува репутацията си и реши да свърши с тая работа по един или друг начин; тъкмо щеше да вземе някакво решение, навярно енергично, когато вратата на телеграфната станция се отвори и малката прислужница на директорката се появи с два листа в ръка.

Изпърво тя се запъти към командира и му връчи една от телеграмите, а после премина по средата на пустия площад, смутена от втречените в нея погледи, навела глава, подскачайки ситно, и отиде, та похлопа тихо на барикадираната сграда, сякаш не знаеше, че там има въоръжена сила.

Вратата се откряна; една мъжка ръка пое посланието и момиченцето се върна, цяло почервеняло, готово да заплаче, задето всички бяха втречили поглед в него.

Докторът каза с треперещ глас:

— Моля, малко мълчание.

И когато народът мълна, той поде гордо:

— Ето какво съобщение получих от правителството.

Той вдигна телеграмата и зачете:

„Предишният кмет уволнен. Разгласете веднага. Ще получите по-нататъшни нареждания.

За префекта,
Сапен съветник“

Той тържествуваше, сърцето му тупаше от радост; ръцете му трепереха, ала Пикар, предишният му подчинен, извика от една съседна група:

— Добре е всичко това: само че ако ония не излязат, здраво ще ви обвърже тая хартийка!

Господин Масарел побледня. И наистина, ако ония не излязат, ще трябва да настъпи. Това беше не само негово право, но и дълг.

И той наблюдаваше безпокойно кметството с надеждата, че вратата ще се отвори и противникът ще се преклони.

Ала вратата си стоеше затворена. Какво да прави? Тълпата растеше, трупаше се около милицията. Всички се смееха.

Една мисъл най-вече мъчеше лекаря. Ако заповяда да се шурмува, трябваше да върви начело на своите хора; и понеже, ако убият него, препирнята щеше да престане, сигурно бе, че господин дьо Варнето и тримата пазачи щяха да стрелят само по него. А те стреляха добре, твърде добре; нали и Пикар му каза това ей сега. Ала нова мисъл го осени и той се обърна към Помел:

— Тичайте и помолете аптекаря да ми даде една кърпа и една тояга.

Поручикът се втурна.

Докторът смяташе да направи парламентърско бяло знаме, което навярно щеше да зарадва легитимистичното сърце на предишния кмет.

Помел се върна с искания бял парцал и една дръжка от метла. С помощта на канап направиха знаме, което господин Масарел улови с две ръце и пристъпи отново към кметството, като го държеше пред себе си. Когато стигна срещу вратата, той пак повика:

— Господин дьо Варнето!

Вратата се разтвори внезапно и на прага се появи господин дьо Варнето заедно с тримата пазачи.

Докторът се отдръпна с инстинктивно движение: после поздрави учтиво неприятеля си и изрече, задушаван от вълнение:

— Господине, идвам да ви съобщя нарежданията, които получих. Без да отвърне на поздрава му, благородникът отговори:

— Аз ще се оттегля, господине, но знайте, че не правя това нито от страх, нито от подчинение на мръсното правителство, което узурпира властта.

И наблягайки на всяка дума, той заяви:

— Не искам да се смята, че служа на Републиката нито ден. Ето всичко.

Масарел, слисан, не отвърна нищо, а господин дьо Варнето тръгна с бързи крачки и се скри зад ъгъла на площада, следван все още от своя конвой.

Тогава докторът, обезумял от гордост, се върна при тълпата. Когато стигна толкова близо, че да го чуят, той извика:

— Ура! Ура! Републиката тържествува по всички линии!

Това не предизвика никакво вълнение.

Лекарят поде:

— Народът е свободен, вие сте свободни, независими. Гордейте се!

Неподвижните селяни го гледаха, но в очите им не припламна никаква гордост.

Сега пък той започна да ги наблюдава, възмутен от тяхното безразличие, и се питаше какво да каже, какво да направи, за да произведе удар, да наелектризира тоя спокоен край, да изпълни своята мисия на подбудител.

Изведнъж му дойде едно вдъхновение и той се обърна към Помел:

— Поручик, идете, вземете бюста на предишния император, който се намира в съвещателната зала на общинския съвет, и го донесете заедно с един стол.

Скоро поручикът се появи: той носеше на дясното си рамо гипсовия Бонапарт, а в лявата си ръка държеше един сламен стол.

Господин Масарел го посрещна, пое стола, сложи го на земята, постави отгоре му белия бюст и като се отдръпна няколко крачки, заговори със звучен глас:

— Тиранино, тиранино, ти падна, падна в калта, в тинята! Умиращото отечество пъшкаше под твоя ботуш. Но Съдбата-отмъстителна те порази. Поражение и срам те постигнаха; ти падаш победен, пленник на прусаците, а над развалините на рухналата ти империя се изправя младата и лъчезарна Република, вдигнала разбития ти меч...

Той очакваше аплодисменти. Ала никакъв вик, никакво ръкопляскане не избухна. Смаяните селяни мълчаха; а бюстът със заострените мустаци, които се спускаха от двете страни и под бузите, неподвижният бюст, сресан добре като бръснарска реклама, сякаш гледаше господин Масарел с гипсовата си неизличима и подигравателна усмивка.

Те стояха така лице срещу лице — Наполеон на стола, а лекарят прав на три крачки от него. Гняв обхвана коменданта. Ала какво да прави? Какво да направи, за да се раздвижи тоя народ и да спечели окончателно тая победа на общественото мнение?

Ръката му случайно се опря на корема и под червения си пояс той напипа дръжката на револвера.

Никакво вдъхновение, никакви думи не му идваха вече. Тогава той измъкна пистолета си, пристъпи две крачки и почти от упор стреля в предишния монарх.

Куршумът проби в челото малка черна дупка, като петно, почти нищо. Ефектът не сполучи. Господин Масарел стреля втори път и безспирно изстреля и трите последни патрона. Челото на Наполеон се разлетя в бял прах, ала очите, носът и тънките заострени мустаци стояха непокътнати.

Тогава, излязъл въвн от себе си, докторът събори с юмрук стола, стъпи с крак върху останките от бюста, зае позата на победител, обърна се към смаяната публика и извика:

— Нека загинат така всички предатели!

И понеже пак не се появи никакъв възторг, понеже зрителите стояха все така смаяни, командирът извика на хората от милицията:

— Сега можете да се разотидете по домовете си!

И самият той се запъти с едри крачки към дома си, сякаш бягаше.

Още щом се появи, прислужницата му каза, че в кабинета му го чакат повече от три часа болни. Той се затече натам. Това бяха двамата

селяни с подутите вени, които бяха дошли още в зори, упорити и търпеливи.

И старецът веднага поде обяснението си:

— Отначало усещах като че мравки пълзят по краката ми...

ОБУЩАТА

Старият свещеник мърмореше последните думи от проповедта си над белите шапчици на селянките и щръкналите или пригладени с помада коси на селяните. Големите кошници на чифликчийките, дошли отдалеч за литургията, бяха сложени на земята до тях; поради задуха на юлския ден от всички се излъчваше миризма на говеда, воня на стадо.

През голямата отворена врата достигаха гласовете на петлите и мученето на кравите, налягали в една съседна нива. Понякога ветрец, напоен с благоуханието на полята, нахлуваше през вратата, повдигаше при преминаването си дългите кордели на шапчиците и достигнал до олтара, караше да трептят малките жълти пламъци на свещите...

— Да бъде волята господня! — каза свещеникът. После млъкна, отвори една книга и почна, както всяка седмица, да говори на паството си за дребните вътрешни работи на общината. Той беше стар човек, с побелели коси, управляваше енорията си от близо четиридесет години и проповедта му служеше, за да поддържа тясна връзка с хората си.

Той подзе:

— Съветвам ви да се помолите за Дезире Вален, който е много болен, а също и за Помела, която още не се поправя след раждането.

И като не си спомняше друго, той потърси листчетата, сложени в требника, намери най-послед две от тях и продължи:

— Момчетата и момичетата да не ходят вечерно време по гробищата, защото ще кажа на горския пазач. Г-н Сезар Омон търси младо, честно момиче за слугиня.

Помисли още няколко секунди, после добави:

— Това е всичко, братя, желая ви божията благословия, во имя отца и сина и светаго духа.

И слезе от амвона, за да довърши литургията си.

Когато Маланденови се върнаха в колибата си, последната в селцето Саблиер по пътя за Фурвил, бащата, стар дребен селянин, слаб и набръчкан, седна до масата. Докато жена му откачаше котлето, а дъщеря му Аделаид вземаше от бюфета чашите и чиниите, той каза:

— То май ще да е добро мястото у бай Омон, зер остана вдовец човекът, пък и снаха му не го обича и е самин и имотен. Може пък да сторим добре, ако му пратим наша Аделаид.

Жената постави на масата съвсем черното котле, вдигна капака и докато миришещата на зеле пара се вдигаше към тавана, размишляваше.

Мъжът подхвана:

— Имотен е зер. Ама ще трябва за тая работа по-отворен човек, а наша Аделаид не е от тях.

Тогава жената продума:

— Ще видим.

После, като се обърна към дъщеря си, здравенячка с глуповат вид, с жълти коси и дебели, червени като ябълки бузи, извика:

— Чуваш ли, мари? Ще вървиш у бай Омон да искаш да му станеш слугиня и ще правиш всичко, каквото ти заповяда.

Дъщерята започна да се смее глупаво, без да отговори. После и тримата седнаха да ядат.

След десет минути бащата подхвана:

— Чуй една приказка, момиче, помъчи се да не сбъркаш нищо от туй, дето ще ти кажа.

И той начерта, говорейки бавно и подробно, цял правилник за поведението ѝ, като предвиждаше и най-малките подробности, и я подготвяше да спечели стария вдовец, който не се разбира със семейството си.

Майката беше престанала да яде, за да слуша, и стоеше с вилица в ръка, като гледаше ту мъжа си, ту дъщеря си и съсредоточено и безмълвно следеше това напътствие.

Аделаид стоеше неподвижна и гледаше кротко и глупаво с блуждаещ и неясен поглед.

Щом се наобядваха, майка ѝ я накара да си сложи шапчицата и двете отидоха да намерят г-н Сезар Омон. Той живееше в малка тухлена постройка, прислонена към работните помещения, в които живееха полските му работници. Той не работеше вече, а живееше от доходите си. Беше около петдесет и пет годишен; дебел, жизнерадостен и рязък, както подобава на богат човек. Смееше се и викаше така, че стените трепереха, пиеше сидър и ракия с пълни чаши и минаваше все още за буен въпреки възрастта си.

Обичаше да се разхожда из нивите, с ръце на гърба, като забиваше дървените си обуца в тлъстата почва, наблюдаваше растежа на житото или цъфтенето на рапицата с удоволствие, с окоето на любител, който обича всичко това, но не се занимава вече с него.

Хората казваха за него:

— Той е чичо Хубаво време, което не е еднакво хубаво всеки ден.

Той прие двете жени, опрял корем о масата и допивайки кафето си. Облегна се назад и попита:

— Какво желаете?

Майката взе думата:

— Дошла съм да ви предложа нашата щерка Аделаид за слугиня, според както каза тази сутрин господин свещеникът.

Бай Омон разгледа девойката, после изведнъж каза:

— На колко години е тая кранта?

— Двайсет и една ще навърши на Свети Михаил, господин Омон.

— Добре, ще ѝ давам по петнайсет франка на месец и храната. Утре заран ще чакам да дойде и ми приготви сутрешната чорба.

И изпрати двете жени.

На другия ден Аделаид постъпи на работа и заработи като добиче, без да продума дума, както правеше у родителите си.

Към девет часа, когато бършеше стъклата на прозорците в кухнята, господин Омон я извика:

— Аделаидо!

Тя дотича.

— Ето ме, господарю!

Щом застана пред него с червени и отпуснати ръце, със смутен поглед, той заяви:

— Слушай добре, да си нямаме разправии. Ти си ми слугиня и нищо повече. Разбра ли? Никога няма да си месим двамата обуцата.

— Да, господарю.

— Всеки да си знае мястото, моето момиче — за теб кухнята, за мен стаята. Освен това всичко друго ще бъде общо както за теб, така и за мен. Ясно ли е?

— Да, господарю.

— Добре, сега върви си гледай работата!

И тя отиде да си върши работата.

В дванадесет часа тя сложи трапезата на господаря в малката стая, облепена с пъстра хартия; после, когато сложи на масата чорбата, отиде да предупреди господин Омон.

— Масата е сложена, господарю.

Той влезе, седна, огледа се, разгърна кърпата си, поколеба се за секунда, после гръмогласно извика:

— Аделаидо!

Тя дойде изплашена. Викаше я, като че ли щеше да я коли.

— Брей да му се не види! Де е твоето място?

— Ама, господарю...

Той изрева:

— Не обичам да ям сам, да му се не види!... Сядай там, или ако не щеш, обирай си крушите! Върви си вземи чинията и чашата.

Слисана, тя донесе приборите си и промълви:

— Ето ме, господарю.

И седна срещу него.

Тогава той се развесели, чука се с нея, удря по масата, разказва случки, които тя слушаше с наведени очи, без да смее да произнесе нито една дума.

От време на време ставаше, за да отиде да донесе хляб, сидър, чинии.

Като донесе кафето и сложи само една чаша пред него, той пак се ядоса и изръмжа:

— Ами за тебе?

— Аз никога не пия кафе, господарю.

— Защо не пиеш никога?

— Защото не го обичам.

Тогава той отново избухна:

— Да му се не види!... Аз не обичам да си пия кафето сам. Ако не щеш да седнеш и ти да пиеш, обирай си крушите, да му се не види!... Върви си донеси чаша, и то бърже!

Тя отиде да си донесе чаша, седна отново, опита черната течност, начумери се, но под свирепия поглед на господаря я изпи до капка. После трябваше да изпие първата чаша ракия за капак, втората за затискане на капака и третата за изпроводяк.

И господин Омон я отпрати:

— Добро момиче си ти, сега върви си мий чиниите!

На вечеря направи същото. После тя трябваше да играе домино с него, след това я изпрати да си легне.

— Върви си лягай, аз ей сега ще се кача.

И тя отиде в стаята, в таванската стая под самия покрив. Прочете си молитвата, съблече се и се мушна в постелята си.

Но изведнъж подскочи изплашена. Ужасен вик разтърси къщата.

— Аделаидо?

Тя отвори вратата и отговори от тавана:

— Ей ме, господарю.

— Де си?

— Ами че в леглото си съм, господарю.

Тогава той се разкрещя:

— Ще слезеш ли, да ти се не види!... Аз не обичам да спя сам, да ти се не види, а ако не щеш, обирай си крушите, да ти се не види!

Тогава тя, търсейки свещта, отговори смутено отгоре:

— Ето ме, господарю!

И той чу как малките й дървени обуца затропаха по чамовите дъски на стълбата и когато стигна до последните стъпала, той я хвана за ръка и щом тя остави пред вратата малките си обуца до големите дървени обуца на господаря си, той я бутна в стаята си и изръмжа:

— По-бързо де, да му се не види!

Като не знаеше вече какво говори, тя непрекъснато повтаряше:

— Ето ме, господарю.

След шест месеца, когато един неделен ден отиде да види родителите си, баща й я изгледа любопитно, после попита:

— Ти май че си трудна?

Тя стоеше замаяна, гледайки корема си, и повтаряше:

— А не, не вярвам.

Тогава, в желанието си всичко да узнае, той я разпита:

— Кажете ми, не си ли омесихте някоя вечер обуцата?

— Да, омесихме ги първата вечер, после и други вечери.

— Но тогава ти си пълна, дърта бъчво!

Тя се разхълца, мънкайки:

— Ами че аз не знаех! Ами че аз не знаех!

Татко Маланден я дебнеше с оживен поглед, с доволен вид. После попита:

— Какво не знаеше?

Тя отговори през сълзи:

— Ами че не знаех, че тъй се правели децата!

Майка ѝ влезе. Без да се гневи, мъжът ѝ съобщи:

— Ето ти я трудна сега.

Но жената се разсърди, възмутена по инстинкт, и захока, колкото гърлото ѝ държеше, разплаканата си дъщеря, наричаше я „простачка“ и „хаймана“.

Тогава старият я накара да млъкне. И като си взе каскета, за да отиде да говори по техните работи с бай Сезар Омон, заяви:

— Та тя била по-глупава, отколкото я мислех. Не знаела даже какво е правила, тая никаквица!

На следващата неделна проповед старият свещеник съобщи за предстоящата венчавка на г-н Онуфрий Сезар Омон със Селестин-Аделаид Маланден.

ТАЯ СВИНЯ МОРЕН

На г. Удино

I

— Слушай, драги — казвам аз на Лабарб, — ти ей сега пак произнесе тези три думи „тая свиня Морен“. Защо, дявол да го вземе, никога не съм чул да говорят за Морен, без да го нарекат свиня?

Лабарб, днес депутат, ме погледна с очи, присвити като на кукумявка.

— Как, ти си от Ла Рошел и не знаеш историята на Морен?

Признах, че не я знам. Тогава Лабарб потърка ръце и започна да разказва:

— Ти познаваш Морен, нали, и си спомняш големия му галантериен магазин на кея в Ла Рошел?

— Да, разбира се.

— Е добре, през 1862 или 1863 година Морен отиде да се поразвлече петнадесет дни в Париж, но под предлог, че отива да поднови стоките си. Ти знаеш какво са за един провинциален търговец петнадесет дни в Париж. Те разпалват кръвта. Всяка вечер представления, досег с жени, непрекъснато душевно възбуждение. Човек подлудява. Започва да вижда вече само балерини в трико, деколтирани актриси, закръглени крака, заоблени рамене и всичко това хем му е под ръка, хем нито смее, нито може да се докосне до него. Да е опитал най-малко еднъж-дваж някоя по-доброкачествена порция — и това е всичко. И си тръгва с още по-разтревожено сърце, с възбудена душа, с толкова силно желание да целува, че чак устните го сърбят.

Морен се намирал в такова състояние, когато взел билета си за Ла Рошел с бързия влак в 8 ч. и 40 м. и изпълнен със съжаление и смущение, се разхождал в голямата обща чакалня на Орлеанската гара, и изведнъж се спрял пред една млада жена, която целувала някаква стара дама.

Тя била повдигнала воалетката си и Морен очарован измърморил:

— Дявол да го вземе, каква хубавица!

След като се сбoguвала със старата жена, тя влязла в чакалнята и Морен тръгнал подире ѝ. Излязла на перона и Морен подире ѝ, качила

се в един празен вагон и Морен все подире ѝ.

Имало малко пътници за бързия влак. Локомотивът изсвирил, влакът тръгнал. Те били сами.

Морен я поглъщал с очи. Девојката изглеждала 19-20-годишна, била руса, едра, със смела походка. Тя обвила около краката си едно пътническо одеяло и се изтегна на пейката да спи.

Морен се питал: „Коя ли е?“ — и хиляди предположения, хиляди проекти му минавали през ума. Мислел си: „Хората разказват толкова приключения по влаковете. Може би и на мен ми се представя сега такъв случай. Кой знае? Едно неочаквано щастие, дошло тъй бързо. Може би достатъчно е да бъда смел. Нали Дантон е казал: «Смелост, смелост, и пак смелост.» Ако не Дантон, то Мирабо го е казал. Най-после това не е важно. Да, но на мен ми липсва смелост, ето къде е мъчнотията. О, да знаеше човек, да можеше да чете в душите на хората! Хващам се на бас, че всеки ден, без да подозираме, ние минаваме покрай прекрасни случаи. Впрочем тя може с едно движение да ми даде да разбере, че не би имала нищо против...“

И той почнал да прави разни комбинации, които биха могли да го изведат до победа. Представял си едно рицарско запознаване; той ѝ прави дребни услуги и оживеният любезен разговор се превръща в любовно признание, което свършва с... с това, което ти си мислиш.

Ноцта обаче течала и красивото дете продължавало да спи, докато Морен обмислял нападението му. Зазорило се и скоро върху нежното лице на спящата слънцето изпратило първите си лъчи, дълги светли лъчи, дошли от хоризонта. Тя се събудила, седнала, погледнала полето, погледнала Морен и се усмихнала. Усмихнала се като щастлива жена, привлекателна и весела. Морен трепнал. Без съмнение тази усмивка ще да е за него, това сигурно е съдържана покана, мечтаният знак, който той очаквал. Тази усмивка искала да каже:

„Говедо ли сте, глупак ли сте или хапльо, от снощи да стоите като пън там, на пейката си. Я погледнете, не съм ли очарователна? И вие, дърти глупако, стоите цяла нощ насаме с една хубава жена, без да смеете да предприемете нещо!“ Гледайки го, тя продължавала да се усмихва, започнала даже да се смее, а той не знаел какво да прави. Търсел подходяща дума, някой комплимент, искал да каже най-после нещо, безразлично какво. Но нищо не му идвало на ум. Тогава, обхванат от дързостта на малодушен човек, той си помислил: „Дявол

да го вземе, ще опитам, пък каквото ще да става“ — и изведнъж, без предупреждение, пристъпил с протегнати ръце, със сладострастни устни, прегърнал я и я целунал.

С един скок тя се изправила и ужасена закрещяла:

— Помощ!

Обезумяла от страх, тя отворила вратата на вагона, размахала ръце навън, готова да скочи, докато Морен, слисан и убеден, че тя ще се хвърли, я дърпал за полата, заеквайки:

— Госпожице, о, госпожице!

Влакът забавил хода си и спрял. Двама служачи се притекли на помощ на отчаяните викове на младата жена, която паднала в ръцете им, шепнейки:

— Този човек искаше, искаше да ме... да ме... — и припаднала.

Били на гара Мозе. Полицаят, който бил на перона, арестувал Морен.

Когато се свестила, жертвата на неговата грубост дала показанията си.

Властта съставила протокол. И нещастният галантерист се върнал в къщи чак вечерта със заведено против него съдебно следствие за оскърбление на добрите нрави на публично място.

II

Тогава аз бях главен редактор на „Шарантски фенер“ и всяка вечер виждах Морен в търговското кафене.

Още на другия ден след приключението си той дойде да ме намери, тъй като не знаеше какво да прави. Аз не скрих от него мнението си.

— Ти си цяла свиня! Кой постъпва така?!

Той плачеше; жена му го била набила; виждаше търговията си съсипана; името си окаляно, обезчестено; приятелите му възмутени — не го поздравяват вече. Най-после аз го съжалих и повиках сътрудника си Риве, дребен човек, шегаджия, но добър съветник, да чуя неговото мнение.

Той ме посъветва да се срещна с главния прокурор, който ми беше приятел. Изпратих Морен да си отиде в къщи, а аз отидох у този съдебен чиновник.

Научих, че оскърбената жена била едно младо момиче, госпожица Анриет Бонел, която току-що взела в Париж дипломата си за учителка и понеже нямала ни баща, ни майка, прекарвала ваканцията при чичо си и леля си, честни добри стопани от Мозе.

Положението на Морен се утежняваше от това, че чичото беше подал жалба. Държавният прокурор беше съгласен да прекрати делото, ако жалбата бъде оттеглена. Значи, трябваше да направим именно това. Аз отидох у Морен. Намерих го на легло, болен от вълнение и мъка. Жена му, едра, кокалеста и брадата здравенячка, го измъчваше непрестанно. Въведе ме в стаята, като ми извика в лицето:

— Тази свиня Морен ли дойдохте да видите? Вижте, ето го мухльото!

И застава пред леглото с юмруци на хълбоците. Аз му обясних положението, а той най-настойтелно ме помоли да отида да намеря семейството. Мисията беше трудна, но аз я приех. Нещастният изкусител непрекъснато ми повтаряше:

— Уверявам те, че даже не я целунах, не, не я целунах! Кълна ти се!

Отговорих му:

— Все едно, ти си свиня!

И взех хилядата франка, които ми предостави, за да ги употребя, както намеря за добре.

Но тъй като не ми се искаше да отивам сам в къщата на роднините, помолих Риве да ме придружи. Той се съгласи при условие, че тръгнем веднага, защото на другия ден следобед имал неотложна работа в Ла Рошел.

И след два часа ние звъняхме на вратата на една хубава селска къща. Красиво момиче дойде да ни отвори. Сигурно беше тя. Казах съвсем тихо на Риве:

— Дявол да го вземе, започвам да разбирам Морен.

Чичото, господин Тонле, се оказа абонат на „Фенер“, наш ревностен политически съмишленик. Той ни прие с отворени обятия, поздрави ни, приветствува ни, ръкува се с нас, извънредно зарадван, че в къщата му са дошли двама редактори на неговия вестник. Риве ми пошушна на ухото:

— Мисля, че ще можем да уредим работата на тази свиня Морен.

Племенницата се беше отдалечила и аз подхванах деликатния въпрос. Припомних му опасността от скандала, изтъкнах неизбежното унижение, което ще изпита младото момиче след шума на подобна история, защото хората няма никога да повярват, че е имало само една обикновена целувка.

Старият, изглежда, още не беше взел никакво решение, но и не можеше нищо да реши без жена си, която щяла да се върне късно вечерта. Изведнъж той извика с ликуващ глас:

— Чакайте, имам прекрасна идея. Аз ще ви оставя, ще ви задържа. И двамата ще вечеряте и ще спите тук, а когато жена ми се върне, надявам се, че ще се разберем.

Риве упорствуваше, но желанието да избави от неприятностите тази свиня Морен надделя и ние приехме поканата.

Сияещ, чичото стана, повика племенницата си и ни предложи да се разходим из имението му, като заяви:

— Сериозните работи довечера.

Започнаха да говорят с Риве за политика. Що се отнася до мене, след малко се озовах на няколко крачки зад тях редом с девойката. Тя наистина беше очарователна, очарователна!

С безкрайна предпазливост започнах да ѝ говоря за приключението ѝ, като се стараех да я направя своя съюзница.

Но тя ни най-малко не се смути; слушаше ме с вид на човек, който много се забавлява.

Аз ѝ казах:

— Госпожице, помислете за всички неприятности, които ви предстоят. Ще трябва да се явите в съда, да срещнете насмешливите погледи, да говорите пред всички, да разкажете публично тази печална сцена в купето. А между нас казано, нямаше ли да бъде по-добре да не бяхте казвали нищо на този нахалник, а да бяхте го сложили на място и без да викате служащите, просто да смените купето.

Тя започна да се смее.

— Право казвате, но какво да правя! Аз се изплаших, а когато се изплаши човек, не разсъждава вече. След като разбрах положението, много съжалявах, че съм се развикала, но беше вече късно. Помислете как тоя глупак, с лице на луд, се хвърли отгоре ми като побеснял, без да каже дума! Аз даже не знаех какво иска от мене.

Тя ме гледаше в лицето, без да се смути или изплаши. Мислех си:

„Но то било весело това момиче! Ясно е, че тая свиня Морен се е излъгал.“

Подех шеговито:

— Хайде, госпожице, признайте, че той заслужава прошка, най-после човек не може да стои срещу такава хубава девойка като вас, без да изпита напълно естественото желание да я целуне.

Тя се засмя така силно, че всичките ѝ зъби се видяха.

— Между желанието и действието, господине, има място за уважение.

Изразът беше смешен, макар и малко неясен. Аз внезапно попитах:

— Е добре, да речем, че сега ви целуна аз, какво бихте направили?

Тя се спря, изгледа ме отгоре надолу, после каза спокойно:

— О, вие, вие сте друго нещо.

Аз знаех, че съм друго нещо, защото в цялата област ме наричаха „хубавият Лабарб“. Тогава бях на тридесет години, но все пак попитах:

— Защо така?

Тя повдигна рамене и отговори:

— Хубава работа, ами защото вие не сте така глупав като него!

После, като ме погледна изпод вежди, добави:

— Нито толкова грозен.

Преди да успее да направи някакво движение, за да се отдръпне, аз ѝ залепих една хубава целувка на бузата. Тя отскочи настрана, но много късно. После каза:

— Е добре, и вие не сте от стеснителните, но не подновявайте тази игра!

Аз приех смирен вид и казах с половин уста:

— О, госпожице, що се отнася до мен, моето единствено съкровено желание е да се явя пред съда за същата вина като Морен.

Тя попита на свой ред:

— Защо пък?

Погледнах я направо в очите сериозно.

— Защото вие сте едно от най-прекрасните създания, защото желанието ми да ви насиля ще бъде за мен грамота, титла, слава. Защото, след като ви видят, всички ще кажат: „Хм, Лабарб си заслужава наказанието, но все пак е щастливец.“

Тя започна да се смее от все сърце.

— Колко сте смешен!

Още не беше изрекла думата „смешен“, когато аз я прегърнах здраво и я зацелувах навсякъде, където намерех място: по косата, по челото, по очите, понякога по устата, по бузите, по цялата глава, на която тя, без да ще, откриваше по някое място, за да запази другата част.

Най-после се изскубна зачервена и обидена.

— Вие сте грубиян, господине, и съжалявам, задето ви слушах.

Малко смутен, аз ѝ хванах ръката, шепнейки:

— Извинете, извинете, госпожице. Аз ви оскърбих, бях много груб! Не ми се сърдете! Да знаехте само!...

Напразно търсех някакво извинение. След минутка тя каза:

— Няма какво да зная, господине.

Но аз го бях измислил и извиках:

— Госпожице, от една година аз ви обичам.

Тя наистина се изненада и повдигна очи. Аз продължих:

— Да, госпожице, чуйте ме. Аз не познавам Морен и не искам да го зная. За мене не е важно дали той ще отиде в затвора и в съда. Миналата година ви видях тук, вие бяхте пред оградата. Като ви зърнах, останах поразен и вашият образ не ме напусна вече. Безразлично ми е дали ще повярвате, или не. Но аз реших, че сте божествена, споменът за вас не ме оставяше, исках да ви видя отново; възползувах се от случая с това говедо Морен и ето ме. Обстоятелствата ме накараха да премина границите, извинете ме, умолявам ви, извинете ме!

Тя дебнеше да открие истината в погледа ми, готова да се усмихне отново, и промълви:

— Шмекер!

Вдигнах ръка и с искрен тон (мисля, че наистина бях искрен) казах:

— Кълна ви се, че не лъжа!

Тя отвърна просто:

— Хайде де!

Ние бяхме сами, съвсем сами. Риве и чичото бяха изчезнали по криволичещите пътеки и аз ѝ направих едно истинско признание, дълго, нежно, като ѝ стисках и целувах пръстите. Тя го слушаше като нещо приятно и ново, без да знае точно на кое да вярва.

Най-после се почувствувах смутен, почнах да вярвам това, което говорех, бях блед, подтиснат, разтреперан и полека я прихванах през кръста.

Говорех ѝ съвсем тихо, в малките къдрици край ухото. Тя толкова се беше замечтала, че изглеждаше като мъртва. После ръката ѝ срещна моята и я стисна; притиснах бавно снагата ѝ в трепетна и все по-силна прегръдка; тя не се помръдна, докоснах леко бузата ѝ с устни и изведнъж моите устни, без да търсят, срещнаха нейните. Това беше дълга, дълга целувка и щеше да трае още много време, ако не чух на няколко крачки от себе си:

— Хм, хм!

Тя избяга през един гъсталак. Обърнах се и видях Риве, който ме настигна. Той се спря насред пътя и без да се усмихне, каза:

— Много хубаво! Така ли уреждаш работата на тая свиня Морен?

Аз отговорих самодоволно:

— Човек прави, каквото може, драги. А чичото? Ти докъде стигна? Аз отговарям за племенницата.

Риве отговори:

— Аз имах по-малко успех с чичото.

Хванах го подръка, за да се връщаме.

III

Вечерята съвсем ми замая главата. Седях до нея и под покривката на масата ръката ми непрекъснато срещаше нейната. Кракът ми настъпваше нейния; погледите ни се срещаха и сливаха. После се разходихме на лунно осветление. Шепнях й всички нежности, които се надигаха в сърцето ми, а те отиваха право в душата й. Бях я притиснал до себе си, целувах я всеки миг, овлажнявах устните си с нейните. Пред нас чичото и Риве спореха. Сенките важно ги следваха по пясъка на пътеките.

Прибрахме се. След малко раздавачът донесе телеграма от лелята, която съобщаваше, че ще се върне на другия ден, в седем часа сутринта, с първия влак.

Чичото каза:

— Е, добре, Анриет, върви да покажеш стаите на господата.

Ръкувахме се със старика и се качихме. Тя ни заведе първо в стаята на Риве и той ми пошепна на ухото:

— Успокой се, не ни заведе най-напред в твоята стая.

После ме придружи до моето легло. Щом като остана насаме с мен, аз я сграбчих отново в обятията си, като се стараех да смутя разума й и да сломя съпротивата й. Но когато почувствува, че няма да устои повече, тя избяга.

Мушнах се в леглото много ядосан, неспокоен и посрамен, знаейки добре, че няма да мога да заспя, като се питах каква ли грешка бях извършил, когато някой леко почука на вратата ми.

Попитах:

— Кой е?

Един слаб глас отговори:

— Аз съм.

Облякох се набързо, отворих и тя влезе.

— Забравих — каза тя — да ви попитам какво пиете сутрин: какао, чай или кафе?

Прегърнах я буйно, обсипвайки я с ласки, и прошепнах:

— Аз пия... пия... пия...

Но тя се изплъзна от ръцете ми, духна свещта и изчезна.

Страшно ядосан, останах сам в тъмнината, търсех кибрита и не можех да го намеря. Най-после го открих и полулуд, със свещник в ръка, излязох в коридора. Какво щях да правя? Не мислех вече. Искях да я намеря. Желаех я. И направих няколко крачки, без да мисля за каквото и да било. После изведнъж ми мина мисълта:

„Ами ако вляза при чичото, какво ще кажа?“

И застанах неподвижен, с празна глава и разтуптяно сърце. След няколко секунди се сетих какво да отговоря:

„Дявол да го вземе, ще кажа, че търся стаята на Риве, за да му говоря за една бърза работа.“

И почнах да разглеждам вратите, като се стараех да откроя нейната. Но нищо не можеше да ме упъти. Хванах наслуки една дръжка и я натиснах. Отворих, влязох. Анриет, седнала на леглото си, ме гледаше слисана.

Тогава полека пуснах резето и като се приближих на пръсти, ѝ казах:

— Забравих, госпожице, да ви поискам нещо за четене.

Тя се съпротивяваше, но аз скоро отворих книгата, която търсех. Заглавието ѝ няма да ви кажа. Но това беше най-чудният роман, най-божествената поема.

Обърнах ли веднъж първата страница, тя ме остави да я чета, както си искам, и аз прелистих от нея толкова глави, че свещите ни изгоряха до края.

После, след като ѝ благодарих и крадешком тръгнах към стаята си, една груба ръка ме спря и един глас, гласът на Риве, ми прошепна под носа:

— Все още ли уреждаш работата на тая свиня Морен?

В седем часа сутринта тя сама ми донесе чаша какао.

Никога не съм пил толкова какао. Какао, от което умираш от блаженство: нежно, кадифено, благоуханно, опияняващо. Не можех да си откъсна устата от прелестните краища на чашата.

Едва-що беше излязла девойката и влезе Риве. Той изглеждаше малко нервен, раздразнен, като човек, който не е спал никак, и малко ядосан ми каза:

— Ако продължаваш така, знаеш ли, че накрая ще развалиш работата на тая свиня Морен?

Лелята пристигна в осем часа. Разискването беше кратко. Добрите хора щяха да оттеглят молбата си, а аз щях да оставя петстотин франка за местните бедни.

Те поискаха да ни задържат да прекараме с тях целия ден. Даже щяха да организират екскурзия, за да посетим някакви развалини. Зад гърба на роднините си Анриет ми правеше знаци с глава:

„Хайде, останете!“

Аз приех, но Риве настояваше да си вървим.

Дръпнах го настрана, молих го, убеждавах го, казвах му:

— Хайде, миличък Риве, направи това заради мене!

Но той изглеждаше много раздразнен и ми повтаряше в лицето:

— Омръзна ми, разбра ли, омръзна ми работата на свиня Морен!

Бях принуден и аз да тръгна. Това бе един от най-тежките мигове в живота ми. Искаше ми се през целия си живот да уреждам Мореновата работа.

В купето, след силните и неми ръкостискания, казах на Риве:

— Ти си същински звяр!

— Миличък, ти беше почнал вече наистина да ме ядосваш!

Когато пристигнахме в редакцията на „Фенер“, там ни чакаше цяла тълпа... Щом ни видяха, развикаха се:

— Е, уредихте ли работата на тая свиня Морен?

Целият Ла Рошел беше развълнуван. Риве, лошото настроение на когото се беше разсеяло по пътя, едва се сдържаше да не се разсмее, когато казваше:

— Да, всичко се уреди, и то благодарение на Лабарб.

После отидохме двамата у Морен.

Той се беше излегнал в едно кресло със синапени лапи на краката и студени компреси на главата, изплашен до припадък. Кашляше непрекъснато със слабата кашлица на агонизиращ човек и никой не знаеше къде го беше хванала тази хрема. Жена му го гледеше като тигрица, готова да го разкъса.

Щом ни видя, краката и ръцете му се разтрепераха. Аз казах:

— Всичко се уреди, нехранимайко такъв, но втори път да не вършиш такива неща!

Той стана и задъхан ми хвана ръцете, целуна ги като ръцете на някой принц, разплака се и едва ли не загуби съзнание, после целуна

Риве, целуна даже госпожа Морен, която с едно бльсване го изпрати в креслото му.

Но след този удар той не се оправя вече. Това преживяване беше много силно за него. Из цялата област му викаха само „тая свиня Морен“ и всеки път, когато чуеше това, този прякор го пронизваше като с нож. Когато на улицата някой дрипльо викаше „свиня“, той инстинктивно си обръщаше главата. Приятелите му го обсипваха с ужасни шеги и всеки път, когато ядяха свински бут, го питаха:

— От твоя ли е?

След две години той умря.

А аз, когато се кандидатирах за народен представител през 1875 година, отидох по работа при новия нотариус в Тусер — господин Белонкл. Посрещна ме висока, едра и хубава жена.

— Нима не ме познахте? — каза тя.

Аз промълвих:

— Но... Не... госпожо.

— Анриет Бонел.

— А!

Почувствувах, че пребледнявам.

Тя изглеждаше напълно спокойна и се усмихваше, като ме гледаше.

Щом ни остави насаме със съпруга си, той ми взе ръцете и като ги стисна силно, каза:

— Драги господине, отдавна исках да дойда да ви видя. Жена ми толкова много ми е говорила за вас. Зная... да, зная при какви печални обстоятелства сте се запознали с нея, зная също колко добре сте се държали, колко сте били внимателен, тактичен, предан на работата... — Той се поколеба, после, като че ли щеше да произнесе някоя груба дума, сниши глас и каза: — На работата на тая свиня Морен.

НЕПОТРЕБНА КРАСОТА

I

Еlegantна каляска, с впрегнати два великолепни черни коня, чакаше пред стълбището на дома. Беше краят на юни, към пет и половина часа, и между покривите, които закриваха от погледа парадния двор, прозираше ясното, жарко и весело небе.

Графиня дьо Маскаре се показва на стълбището точно когато съпругът ѝ, който се прибираше в къщи, пристигна пред външната врата. Той се спря за няколко секунди, за да изгледа жена си, и пребледня малко. Тя бе така красива, гъвкава, изискана, с продълговатото си лице, с кожата си с цвят на позлатена слонова кост, с големите сиви очи и черни коси. Графинята се качи в колата, без да го погледне, преструвайки се, че не го е видяла, с такава особена расова походка, че долната ревност, която го гризеше толкова отдавна, ухапа сърцето му. Той се приближи, поздрави я и попита:

— На разходка ли отивате?

Тя препусна презрително през устните си две думи:

Виждате добре!

— В гората ли?

— Вероятно.

— Ще ми позволите ли да ви придружа?

— Колата е ваша.

Без да се изненада от тона, с който му отговаряше, той се качи в колата и седна до жена си, а след това заповяда:

— Към гората!

Лакеят скочи на седалището до кочияша, а конете по навик затропаха с копита и клатейки глава, като че поздравяваха някого, завиха по улицата.

Двамата съпрузи седяха един до друг, без да си говорят. Той се мъчеше да измисли тема за разговор, но нейното лице беше така упорито и безчувствено, че не се осмеляваше.

Най-сетне плъзна скришом ръката си към облечената в ръкавица ръка на графинята и я докосна като че ли случайно, но жестът, който тя направи, оттегляйки ръката си, бе така жив и изпълнен с презрение, че

той се разтревожи въпреки навиците си да се показва господар и деспот.

Тогава промълви:

— Габриела!

Тя попита, без да обръща глава:

— Какво искате?

— Божествена сте!

Тя не отговори нищо; седеше изтегната в колата с вид на разгневена кралица.

Сега минаваха по Шан-з-Елизе към Триумфалната арка на площад Етоал. Огромният паметник в края на дългия булевард открояваше в червеното небе грамадния си свод. Слънцето сякаш слизаше над него, пръскайки на хоризонта огнена пепел.

А потокът от коли, по чиито медни, сребърни и кристални украси на хамутите и фенерите играеха светли отблясъци, образуваха двойно течение — към гората и към града.

Граф дьо Маскаре поде:

— Скъпа Габриела.

Тогава тя не издържа и отговори раздражено:

— Ох, оставете ме на мира, моля ви се! Не съм свободна дори да бъда сама в колата си.

Той се престори, че не я чува, и продължи:

— Никога не сте били така красива както днес.

Несъмнено тя бе изчерпала търпението си и отговори с несдържан гняв:

— Грешите, като казвате това, защото, кълна ви се, никога няма да бъда повече ваша.

Без съмнение думите ѝ го изумиха и разстроиха и тъй като буйните му навици надделяха, той изрече едно: „Какво значи това?“ — и въпросът му разкриваше много повече грубия господар, отколкото влюбения мъж.

Тя повтори ниско, макар че прислужниците им не можеха да чуят нищо от оглушителното тракане на колелата:

— Ах! Какво значи това ли? Какво значи? Вие сте все същият! Да ви кажа ли?

— Да.

— Всичко ли?

— Да.

— Всичко, което ми тежи на сърцето, откакто съм жертва на кръвожадния ви егоизъм.

Той се бе изчервил от изненада и гняв и процеди със стиснати зъби:

— Да, кажете!

Графът беше висок, с широки рамене и голяма червеникава брада — красив мъж, благородник, светски човек, който минаваше за отличен съпруг и прекрасен баща.

За пръв път, след като бяха излезли от къщи, тя се обърна към него и го погледна право в лицето:

— Ах, сега ще чуете неприятни неща, но знайте, че съм готова на всичко, че ще се справя с всичко, не се страхувам от нищо, а от вас днес по-малко, отколкото от всеки друг.

Той я гледаше също в очите, вече разтърсен от гняв. Измърмори:

— Вие сте луда!

— Не, но не желая да бъда повече жертва на отвратителното наказание на майчинството, което ми налагате от единадесет години насам! Желая най-сетне да живея като светска жена; имам право на това, както всички други жени.

Пребледнявайки изведнъж отново, той промърмори:

— Не ви разбирам.

— Напротив, разбирате ме много добре. Едва са минали три месеца, откакто родих последното си дете, и тъй като съм все още твърде хубава и въпреки старанието ви почти необезформена, както току-що признахте, като ме видяхте на стълбището, смятате, че е време да забременея отново.

— Говорите безсмислици!

— Не. Тридесетгодишна съм и имам деца, а сме женени от единадесет години; надявате се, че тази история ще продължи още десет години, а след това няма да има защо да ревнувате.

Той хвана ръката ѝ, стисна я и каза:

— Няма да ви позволя повече да ми говорите така.

— А аз ще говоря докрай, докато свърша това, което имам да ви казвам, и ако се опитате да ми попречите, ще повиша гласа си така, че да ме чуят двамата слуги пред нас. Оставих ви да се качите в колата само защото имам тези свидетели, които ще ви заставят да ме

изслушате и да се сдържате. Слушайте добре: винаги сте ми били антипатичен и винаги съм ви давала да разберете това, защото никога не съм ви лъгала, господине. Оженихте се за мен против волята ми. Заставихте родителите ми, които бяха затруднени, да ме омъжат за вас, защото сте много богат. Те ме принудиха да приема, макар че плаках много.

Следователно вие ме купихте и щом попаднах във властта ви, щом започнах да ставам за вас съпруга, готова да се привърже, да забрави подходите ви на заплаха и насилие, за да си спомням само, че трябва да бъда предана жена и да ви обичам, доколкото ми бе възможно, вие станяхте ревнив, както никой мъж никога не е бил: с шпионска, низка, мерзка, унижителна за вас, обидна за мен ревност. Нямахте и осем месеца, откакто бях женена, и вие вече ме подозирахте във всякакви изневери. Дори ми дадохте да разбере това. Какъв позор! И тъй като не можахте да ми попречите да бъда красива и да се нравя, да ме наричат в салоните, както и във вестниците, една от най-красивите жени на Париж, вие се постаряхте да измислите нещо, за да отклоните от мен ухажванията, и имахте отвратителната мисъл да ме накарате да прекарам живота си във вечна бременност, докато отвратят всички мъже. О, не отричайте! Дълго време не разбирах, но след това отгатнах. Похвалили сте се дори на сестра си, която ми каза това, защото ме обича и е възмутена от вашата дебелашка грубост.

Ах! Припомнете си вашите борби, разбитите врати, насилините брави! На какво съществуване сте ме осъдили от единадесет години насам — съществуване на разплодна кобила, затворена в конезавод. След това, щом забременеех, вие също се отвращавахте от мен и не ви виждах вече с месеци. Изпращахте ме на село, в семейния замък, на зеленина, сред ливадите, за да отглеждам малкото. И когато се появявах отново, свежа и красива, ненакърнена, все така съблазнителна и обкръжена с почитания, надявайки се най-сетне, че ще поживея малко като млада и богата жена от обществото, ревността ви обземаше отново и вие започвахте да ме преследвате с позорното и омразно желание, което ви измъчва и в този момент. Но това не е желанието да ме притежавате — никога не бих ви отказала такова нещо, — а желанието да ме обезформите. Освен това случи се и нещо друго, отвратително и тайнствено, и измина много време, докато го разбира (но аз станах проникателна, като ви гледам как действувате и

как мислите); вие се привързахте към децата си поради сигурността, която ви даваха, докато аз ги носех в утробата си. Обичта ви към тях се породила от голямото отвращение, което изпитвахте към мен, от всичките ви долни, временно успокоени страхове и от радостта, че ме виждате забременяла.

Ах, тази радост, колко често съм я съзирала във вас, откривала съм я в очите ви, отгатвала съм я. Вие обичате децата си като победи, но не като ваша кръв. Те са победи над мен, над моята младост, над моята красота, над моя чар, над комплиментите, които ми отправяха, и над тези, които шепнеха около мен, без да ми ги казват. И вие се гордеехте с тях; излагате ги на показ, разхождате ги в бричка из Булонската гора, с магарета в Монморанси. Водите ги на сутрешните театрални представления, за да ви виждат сред тях, за да казват: „Какъв добър баща“ и да повтарят това...

Той бе хванал китката ѝ с дива грубост и я стискаше така силно, че тя млъкна, тъй като стенание раздираше гърлото ѝ.

Каза ѝ съвсем ниско:

— Обичам децата си, чувате ли? Това, което току-що ми признахте, е срамно за една майка. Но вие сте моя. Аз съм господарят... Вашият господар... И мога да искам от вас това, което пожелаея, когато пожелаея... И законът... е с мен.

Той се стремеше да смаже пръстите ѝ, стискайки ги като с клещи в голямата си мускулиста длан. Бледа от болки, тя се мъчеше напразно да освободи ръката си от това менгеме, което я смазваше, и понеже страданието я караше да се задъхва, сълзи се появиха в очите ѝ.

— Виждате добре — каза той, — че аз съм господарят и по-силният.

Вече не я стискаше така силно. Тя поде:

— Вярвате ли, че съм набожна?

Той промълви изненадан:

— Но да.

— Мислите ли, че вярвам в бога?

— Но да.

— Че бих могла да лъжа, заклевайки се пред олтара, в който е затворено тялото Христово?

— Не.

— Желаете ли да ме придружите в някоя черква?

— За какво?

— Ще видите. Желаете ли?

— Да, ако държите на това.

Тя повиши глас и извика:

— Филип!

Кочияшът наведе малко глава, без да изпуска из очи конете, сякаш за да изслуша само своята господарка, която поде:

— Карай към черквата „Сен-Филип-дю-Рул“.

И каляската, която тъкмо приближаваше Булонската гора, се отправи към Париж.

Жената и съпругът не размениха повече нито дума. Когато колата спря пред входа на черквата, госпожа дьо Маскаре скочи на земята и влезе вътре, следвана на няколко крачки от графа.

Тя отиде, без да се спира, до решетката пред олтара, падна на колене до един стол, скри лице в ръцете си и започна да се моли. Моли се дълго, а той, прав зад нея, забеляза най-сетне, че тя плаче. Плачеше безшумно, както плачат жените при голяма мъчителна скръб. Пред цялото ѝ тяло минаваше тръпка, която завършваше с прикрито ридание, задушено между пръстите ѝ.

Но граф дьо Маскаре сметна, че това продължава много и докосна рамото ѝ.

Този досег я събуди като опарване. Изправяйки се, тя го погледна очи в очи.

— Ето какво ще ви кажа. Аз не се страхувам от нищо. Убийте ме, ако това ви харесва. Едното от децата не е от вас, само едно. Кълна се пред бога, който ме чува тук. Това беше единственото отмъщение, което имах срещу вас, срещу вашата отвратителна мъжка тирания, срещу принудителното раждане, на което ме осъдихте. Кой беше моят любовник? Никога няма да го узнаете! Ще се съмнявате във всички. Но няма да го откриете. Отдадох му се без любов и без удоволствие, единствено за да ви изневеря. И той също ме направи майка. Имам седем деца, търсете! Смятах да ви кажа това по-късно, много по-късно, защото на мъж се отмъщава с изневеря само ако той знае за нея. Заставихте ме да ви изповядам това днес и аз го сторих.

И тя избяга през отворената черковна врата към улицата, очаквайки да чуе зад себе си бързата крачка на предизвикания съпруг и да падне върху паважа под убийствения удар на юмрука му.

Но не чу нищо и се качи в колата си. Почти скочи в нея, превита от мъка, задъхана от страх, и извика на кочияша:

— У дома!

Конете потеглиха в бърз тръс.

II

Графинята чакаше часа за вечеря, както осъден на смърт чака часа на наказанието. Какво ще направи той? Дали се е върнал? Какъвто беше деспот, буен, готов на всякакво насилие, какво ли е намислил, какво ли е подготвил, какво ли е решил? Никакъв шум в дома; тя поглеждаше всеки миг стрелките на стенния часовник. Камериерката бе дошла за вечерния тоалет, после си излезе.

Удари осем часът и почти веднага някой почука два пъти на вратата.

— Влез!

Беше домакинът и каза:

— Госпожо графиньо, вечерята е сложена.

— Графът върна ли се?

— Да, госпожо графиньо. Господин графът е в столовата.

За миг ѝ мина мисълта да се въоръжи с малкия револвер, който бе купила неотдавна, предчувствайки драмата, която се подготвяше в сърцето ѝ. Но тя помисли, че всички деца ще бъдат там и взе само шишенце амоняк.

Когато влезе в столовата, мъжът ѝ я чакаше прав до стола си. Те едва се поздравиха и седнаха. Тогава децата също заеха местата си. Тримата сина и възпитателят им абат Марен седяха отдясно на майката; трите дъщери и английската гувернантка госпожица Смит седяха отляво. Последното дете, тримесечно бебе, бяха оставили само в стаята с кърмачката.

Трите дъщери, всичките русокоси, най-голямата от които беше десетгодишна, облечени в сини рокли, украсени с малки бели дантели, приличаха на прекрасни кукли. Най-малката нямаше още три години. Всичките бяха хубави още отсега и обещаваха да станат красиви като майка си.

Тримата сина, двамата кестеняви, а най-големият деветгодишен, вече с потъмнели коси, сигурно щяха да станат здрави мъже, високи, с широки рамене. У всички, изглежда, течеше същата силна и жизнеспособна кръв.

Абатът изрече благословията, както бе обичаят, когато нямаха гости, тъй като в присъствие на чужди хора децата не сядаха на масата. После започнаха да вечерят.

Графинята, подтисната от неочаквано вълнение, седеше с наведени очи, докато графът разглеждаше ту трите момчета, ту трите момичета; той местеше от глава на глава несигурен, смутен от тревога поглед. Изведнъж остави пред себе си чашата така, че я счупи и почервенялата вода се разля на покривката. Графинята се изправи на стола си, стресната от лекия шум. За първи път те се погледнаха. След това от време на време въпреки желанието си, въпреки трепета в плътта и сърцата, смутени от всяка среща на очите, те не престанаха да кръстосват погледите си като дула на пистолет.

Абатът се опита да поведе разговор, чувствавайки, че нещо смуцава сътрапезниците, без да може да отгатне причината за това смущение. Преминаваше от тема на тема, но опитите му бяха безполезни, не пораждаха никакви нови мисли, нито една дума.

Графинята, от женски такт, подчинявайки се на навиците си на светска жена, се опита два-три пъти да му отговори, но напразно. Не можеше да намери думите си в объркания си ум, а гласът ѝ почти я плашеше в тишината на голямата зала, където звънтяха и потракваха едва-едва сребърните прибори и блюда.

Изведнъж съпругът ѝ, навеждайки се напред, ѝ каза:

— Заклевате ли се тук, пред децата си, в искреността на това, което ми казахте неотдавна?

Бушуващата във вените ѝ омраза я разбунтува изведнъж и отговаряйки на този въпрос със същата енергия, с която отговаряше на погледа му, тя вдигна двете си ръце дясната към челата на синовете си, лявата към челата на дъщерите си и с твърд, решителен глас, без да проявява слабост, каза:

— Кълна се в децата си, че ви казах истината.

Той стана, захвърли с гневен жест кърпата за ядене върху масата, обърна се, запращайки стола си срещу стената, и излезе, без да добави дума.

Тогава тя въздъхна дълбоко като след първа победа и поде със спокоен глас:

— Не обръщайте внимание, деца, баща ви изпита преди малко голяма скръб. И още му е много мъчно. След няколко дни всичко ще

му мине.

И започна разговор с абата, с госпожица Смит, каза на децата си нежни, мили думи, сладки майчини глезени милувки, които карат малките сърца да се разтварят. Когато свършиха вечерята, тя премина в салона с цялото семейство. Накара по-големите деца да приказват, разказа приказки на най-малките и когато настъпи часът за лягане, дълго целува всички, после, след като ги изпрати да спят, влезе сама в стаята си.

Чакаше, защото не се съмняваше, че той ще дойде. Сега, когато децата ѝ бяха далеч от нея, реши да защитава кожата си на човешко същество, както защитаваше живота си на светска жена; затова скри в джоба на роклята си малкия пълнен револвер, който бе купила няколко дни по-рано.

Часовете минаваха, часовникът биеше. Всички шумове в жилището утигнаха. Само файтоните продължаваха да тракат по улицата смътно, тихо, отдалеч през плътните стени.

Тя чакаше, изпълнена с енергия и нервна, без да се страхува от него сега, готова на всичко и почти тържествуваща, защото бе намерила най-последно средство да го измъчва всеки миг, за цял живот.

Но първите лъчи на деня проникнаха през долните ресни на завесите, без графът да влезе при нея. Тогава тя разбра поразена, че той няма да дойде. След като заключи вратата и намести резето, което бе накарала да поставят, за да бъде по-сигурна, тя най-сетне си легна и остана в леглото с отворени очи, замислена, без да разбира вече, без да може да отгатне какво ще прави той.

Камериерката ѝ донесе чая и писмо от съпруга ѝ. Той ѝ пишеше, че ще предприеме доста дълго пътуване и ѝ съобщаваше накрая, че нотариусът му ще ѝ достави необходимите суми за всички разноски.

III

Беше в операта през време на един антракт на „Ребер Дявола“. На първите редове в партера мъжете прави, с шапка на глава, с широко отворени жилетки над белите ризи, по които блестяха златото и скъпоценните камъни на копчетата, гледаха ложите, изпълнени с жени, деколтирани, украсени с диаманти, с перли, сияещи в тази осветена оранжерия, където красотата на лицата и блясъкът на рамената като че ли разцъфтяваха за погледите сред музиката и човешките гласове.

Двама приятели, застанали с гръб към оркестъра, приказваха и разглеждаха с лорнети цялата тази галерия на елегантността, тази изложба на истинска или фалшива грация, на бижута, на лукс и на превзетост, която се разстилаше в кръг около големия театър.

Единият от тях, Роже дьо Солен, каза на своя другар Бернар Гранден:

— Погледни колко красива е все още графиня дьо Маскаре!

Бернар Гранден на свой ред погледна с лорнета си в една ложа отсреща висока жена, която изглеждаше още много млада и чиято блестяща красота като че ли привличаше погледите от всички краища на залата. Бледата ѝ кожа с отенък на слонова кост ѝ придаваше вид на статуя, докато в черните ѝ като нощ коси тънката дъгообразна диадема, обсипана с диаманти, блестеше като млечен път.

След като я погледа известно време, Бернар Гранден каза с весел тон, искрено убеден:

— Действително е красива!

— Колко годишна може да е?

— Чакай. Ще ти кажа точно. Познавам я от детинство. Помня я, когато се появи в обществото като младо момиче. Трябва да е към... към... тридесет... тридесет... тридесет и шест години.

— Не е възможно.

— Сигурен съм.

— Изглежда на двадесет и пет.

— И има седем деца.

— Невероятно!

— При това и седемте са живи и тя е много добра майка. Ходя от време на време у тях, където е приятно, спокойно и някак здравословно. Тя осъществява това явление в обществото, което се нарича семейство.

— Странно нещо! И никога нищо ли не са шушукали за нея?

— Никога.

— А съпругът ѝ? Той е особен човек, нали?

— И да, и не. Между тях може би е имало малка драма — от тези малки семейни драми, които хората подозират, но никога не узнават в подробности, само ги отгатват приблизително.

— Каква точно?

— Не знам нищо. Днес Маскаре е голям гуляйджия, след като беше отличен съпруг. Докато беше добър съпруг, имаше отвратителен, мнителен и заядлив характер. Откакто започна да гуляе, стана безразличен към всичко, но човек би казал, че има някаква грижа, някаква мъка, някакъв червей, който го гризе — той остарява много бързо.

И двамата приятели пофилософствуваха няколко минути върху тайните незнайни мъки, които различията в характерите или може би физическото несъответствие, отначало незабелязано, може да породи в едно семейство.

Роже дьо Сален, който продължаваше да гледа с лорнета госпожа дьо Маскаре, поде:

— Необяснимо е как тази жена може да има седем деца!

— Да, и то за единадесет години. След това тя приключи, на тридесет години, своя период на производство, за да влезе в блестящия период на показност в обществото, който няма да завърши скоро.

— Горките жени!

— Защо ги съжеляваш?

— Защо ли? Ах! Драги мой, помисли си само! Единадесет години бременност за една такава жена! Какъв ад! Цялата младост, цялата красота, всички надежди за успех, целият поетичен идеал за блестящ живот е само жертва на този отвратителен закон за разплождане, който прави от нормалната жена проста машина за раждане на същества.

— Какво искаш? Природа!

— Да, но аз твърдя, че природата е наш враг, че трябва винаги да се борим срещу нея, защото тя непрестанно ни свежда до животинското. Всичко, което е чисто, красиво, елегантно, идеално на земята, не бог го е поставил там, а човекът, човешкият мозък. Ние именно вмъкнахме в мирозданието — възпявайки го, тълкувайки го, възхищавайки се като поети, идеализирайки го като артисти, обяснявайки го като учени, които грешат, но които намират за явленията приемливи причини — малко грация, красота, неизвестен чар и тайнственост. Бог е създал само груби същества, изпълнени със зародиши от болести, които след няколкогодишен животински разцвет остаряват недъгави с цялата грозота и всичкото безсилие на човешкия упадък. Той ги е създал, изглежда, само за да се разплождат в мръсотия и после да умират, както едnodневните насекоми през летните вечери. Казах, „за да се разплождат в мръсотия“, и наблюдавам на това. Действително има ли нещо по-мерзко, по-отвратително от този гнусен и смешен акт на разплода на съществата, срещу който всички чувствителни души се бунтуват и вечно ще бъдат разбунтувани? Тъй като всички органи, измислени от този домакинствуващ и зложелателен създател, служат за две цели, защо не е избрал други, които да не бъдат нечисти и замърсени, за да им повери тази свещена мисия, най-благородната и най-възхвалената от човешките функции. Устата, която храни тялото с материална храна, разпространява също словото и мисълта. Тя поддържа плътта и същевременно чрез нея се съобщават мислите. Обонянието, което доставя на дробовете жизнения въздух, дава на мозъка всички парфюми на света: уханието на цветята, на горите, на дърветата, на морето. Слухът, който ни свързва с нашите подобни, ни позволява да измисляме музиката, да създаваме блянове, щастие, безкрайност и дори физическо удоволствие чрез звуците! Но човек би казал, че подмолният и циничен създател е пожелал да забрани завинаги на човека да облагороди, разкраси и идеализира срещата си с жената. Човекът при все това е измислил любовта, което не е лош отговор на лукавия бог, и я е украсил тъй добре с литература и поезия, че жената често забравя какви връзки е заставена да има. Тези от нас, които са безсилни да се мамят с възторг, измислиха порока и изтънчиха разврата, което е още един начин да подиграят бога и да отдадат чест, нецеломъдрена чест на красотата.

Но нормалното същество създава деца, както животното, съвкупно по закон.

Виж тази жена! Не е ли отвратително да се помисли, че тази скъпоценност, тази перла, родена, за да бъде красива, да се възхищават от нея, да бъде честувана и обожавана, е прекарала единадесет години от своя живот да дава наследници на граф дьо Маскаре.

Бернар Гранден каза, смеейки се:

— Има много нещо вярно във всичко това, но малцина ще те разберат.

Сален се беше въодушевил.

— Знаеш ли как схващам бога — каза той: — като чудовищен, непознат от нас орган-създател, който сее из пространството милиарди светове, както една-единствена риба снася хайвера си в морето. Той създава, защото това е функцията му на бог; но не знае какво върши, глуповато плодовит, непознаващ комбинациите от всякакъв вид, създавани от неговите разпръснати зародиши. Човешката мисъл е щастливо малко събитие, дължащо се на случайностите на неговите размножавания — местно, преходно, непредвидено събитие, осъдено да изчезне със земята и да започне отново може би тук или другаде, подобно или различно, с новите комбинации на вечното подновяване. На това малко събитие — интелигентността, дължим, че сме много зле в този свят, който не е пригоден за нас, който не е бил подготвен да приеме, настани, нахрани и задоволи мислещите същества, и на него дължим също, че трябва безспирно да се борим, когато сме действително изтънчени и цивилизовани, срещу това, което се нарича цел на провидението.

Гланден, който го слушаше с внимание, познавайки отдавна блестящите изненади на мисълта му, го попита:

— Тогава ти вярваш ли, че човешката мисъл е произволно произведение на сляпото божествено сътворение?

— Разбира се! Тя е случайна функция на нервните центрове на нашия мозък, подобно на непредвидените химически действия, дължащи се на нови смесици, както и на производството на електричество, създадено от търкания или от неочаквани съседства, и най-сетне на всички явления, породени от безкрайните и плодотворни ферментации на жизнената материя.

Но, драги мой, доказателството е очевидно за всеки, който се огледа наоколо си. Нима, ако човешката мисъл, желана от съзнателен създател, трябваше да бъде това, което е станала, така различна от животинската мисъл и животинското примирение: възискателна, любознателна, развълнувана, изтерзана, нима тогава светът, създаден да приеме съществуването, което представляваме ние днес, щеше да бъде такъв неудобен малък парк за животинчета, такава нива за салати, такава горска зеленчукова градина, камениста и сферична, където вашето непредвидливо провидение ни бе осъдило да живеем голи в пещерите или под дърветата, да се храним с месото на убитите животни, нашите братя, или със суровите зеленчуци, израсли под слънцето и дъжда?

Но достатъчно е да се разсъди една секунда, за да се разбере, че този свят не е създаден за същества като нас. Мисълта, появила се и развиваща се по някакво нервно чудо на клетките на главата — макар и да е и да остава винаги безсилна, невежа и смътна, — прави от всички нас, интелектуалците, вечни и злощастни заточеници на тази земя.

Съзерцавай тази земя такава, каквато я е дал бог на тези, които я обитават. Не е ли разположена, насадена и залесена очевидно и единствено само за животни. Какво има в нея за нас? Нищо. За тях е всичко: пещерите, дърветата, листаците, изворите, леговищата, храната и водата. Затова възискателните хора като мен никога няма да се чувствуват добре на нея. Само тези, които се доближават до животните, са доволни и удовлетворени. Но другите, поетите, чувствителните, мечтателите, любознателните, неспокойните, ах! Горките хора!

Аз ям зеле и моркови, дявол да го вземе! Лук, ряпа и репички, защото сме били заставени да свикнем с тях и дори да ги харесваме, и защото нищо друго не расте. Но това е храна за зайците и козите, както тревата и люцерната са храна за коня и кравата. Когато гледам класовете на нивите със зряло жито, не се съмнявам, че то е поникнало на земята за човките на врабците и чучулигите, но не и за моята уста. Следователно, дъвчейки хляба, аз крада от птичките, както крада от невестулката и лисицата, когато ям пилета. Пъдпъдъкът, гълъбът и яребиците не са ли естествената плячка на сокола; овенът, сърната и волът — по-скоро храна на големите месоядни зверове, отколкото

угоени меса, които трябва да ни бъдат сервирани печени, с трюфли, разровени специално за нас от прасетата.

Но, драги мой, животните не са длъжни да вършат нищо, за да живеят на този свят. Те са у дома си, настанени, нахранени, достатъчно е само да пасат или да ловуват и да се изяждат помежду си, спорел инстинктите си, защото бог никога не е предвиждал благодушието и миролюбивите нрави; той е предвидил само смъртта на съществата, настървени да се изтребват и разкъсват.

А ние! Ах, ах, колко труд, усилия, търпение, изобретателност, въображение, индустрия, талант и гениалност бяха необходими, за да се направи малко по-приятлива тази земя от корени и камъни. Но помисли за това, което сме направили въпреки природата, срещу природата, за да се настаним по посредствен, горе-долу чист, удобен, елегантен, но недостоеен за нас начин.

И колкото сме по-цивилизовани, интелигентни, изтънчени, толкова повече трябва да побеждаваме и укротяваме животинския инстинкт, който представлява в нас волята на бога.

Помисли, че трябваше да изобретим цивилизацията, цялата цивилизация, която съдържа толкова неща, толкова много неща от всякакъв вид — от чорапите до телефона, — помисли за всичко, което виждаш всекидневно, за всичко, което ни служи по всички начини.

За да смекчим нашата животинска съдба, ние открихме и изфабрикувахме всичко, като се започне от къщите, изтънчените храни, сосове, бонбони, сладкиши, питиета, ликьори, платове, облекла, украшения, легла, впрегатния добитък, колите, железопътните линии, безброй машини; освен това изнамерихме науките и изкуствата, писането и стиховете. Да, ние създадохме изкуствата, поезията, музиката, рисуването. Идеалите идват от нас, както и кокетството в живота, тоалетите на жените и талантът на мъжете, които се поукрасиха малко пред очите ни, за да направят по-малко голо, по-малко монотонно и по-малко тежко съществуването на прости разплодници, за които божественото провидение ни бе единствено въодушевило.

Погледни този театър. Няма ли в него човешко съществуване, създадено от нас, непредвидено от вечните съдбини, непознато за тях, разбираемо само за нашите умове: кокетно развлечение,

сладострастно, интелигентно, измислено единствено от малките недоволни и вълнуващи се животни, каквито сме ние, и то пак за нас.

Погледни тази жена, госпожа дьо Маскаре. Бог я е създал, за да живее в пещера, гола или обвита в кожа на зверове. Не е ли тя по-добре така? Впрочем знае ли се защо и как нейният грубиянин съпруг, след като има при себе си подобна съпруга и най-вече след като е бил достатъчно дебелак, за да я направи седем пъти майка, я изоставил изведнъж, за да търчи след проститутките?

Гранден отговори:

— Ех, драги мой, в това вероятно се корени единствената причина. Той е започнал да смята, че ще му струва твърде скъпо да спи единствено у дома си. Дошъл е от домакинска пестеливост до същите принципи, които ти поставяше така философски.

Три удара известиха последния акт. Двамата приятели се обърнаха, свалиха шапките си и седнаха.

IV

В колата, която ги отвеждаше в къщи след представлението в операта, граф и графиня дьо Маскаре, седнали един до друг, мълчаха. Но изведнъж съпругът каза на жена си:

— Габриела!

— Какво искате от мен?

— Не намирате ли, че цялата тази история трая доста дълго?

— Коя именно?

— Отвратителното наказание, на което ме осъждате от шест години насам.

— Какво искате, не мога да сторя нищо.

— Кажете ми най-сетне кое е!

— Никога.

— Помислете, че не мога да виждам вече децата си, да ги чувствавам около себе си, без сърцето ми да бъде смазано от съмнение. Кажете ми кое е и кълна ви се, че ще простя, че ще се отнасям с него, както с другите.

— Нямам право.

— Не виждате ли, че не мога да понасям повече този живот, тази мисъл, която гризе, и този въпрос, който си поставям непрестанно, този въпрос, който ме изтезава всеки път, когато ги гледам. Полудявам.

Тя попита:

— Много ли страдахте?

— Страшно. Бих ли приел без това ужаса да живея до вас и още по-големия ужас да чувствавам, да знам, че има между тях едно, което не мога да позная и което ми пречи да обичам другите.

Тя повтори:

— Тогава сигурно наистина сте страдали много?

Той отговори със сдържан, болезнен глас:

— Нали ви повтарям всеки ден, че това е за мен непоносима мъка. Иначе бих ли се завърнал? Бих ли останал в тази къща близо до вас и до тях, ако не ги обичах? Ах! Вие се държахте с мен по отвратителен начин. Запазил съм за децата си единствената любов на

сърцето си. Знаете го добре. Аз съм за тях баща от старите времена, както бях за вас съпруг от старите семейства, защото си оставам човек на инстинкта, човек на природата, човек на миналото. Да, признавам, вие ме направихте страшно ревнив, защото сте жена от друга раса, с друга душа, с други нужди. Ах! Никога няма да забравя нещата, които ми казахте. От този ден насам вие не ме интересувате. Не ви убих, защото не бих имал вече начин да открия някога кое от нашите... от вашите деца не е мое. Чаках, но страдах повече, отколкото можете да си представите, защото не смея вече да ги обичам с изключение може би на двете най-големи; не смея вече да ги гледам, да ги викам, да ги прегръщам, не мога да взема нито едно на коленете си, без да се запитам: „Не е ли това?“ От шест години насам съм се отнасял с вас коректно, дори благодушно и любезно. Кажете ми истината, кълна се, че няма да направя нищо лошо.

Той долавяше в полумрака на колата, че тя бе развълнувана, и чувствувайки, че най-сетне ще проговори, каза:

— Моля ви, умолявам ви...

Тя промълви:

— Може би съм по-виновна, отколкото предполагате. Но не можех, не можех повече да продължавам този отвратителен живот на бременности. Имах само едно средство да ви изгоня от леглото си. Излъгах пред бога, излъгах с ръка, вдигната над главите на децата си, защото никога не съм ви изневерявала.

Той хвана ръката ѝ в сянката и стискайки я, както бе направил в страшния ден на тяхната разходка в гората, промърмори:

— Истина ли е?

— Истина.

Но възбуден от мъка, той изрида:

— Ах! Ще изпадна в нови безкрайни съмнения! В кой ден излъгахте, по-рано или сега? Как да ви вярвам днес? Как да се вярва на жена след всичко това? Никога няма да зная вече какво да мисля. Бих предпочел да бяхте казали: „Жак“ или „Жана.“

Колата влизаше в двора на дома. Когато спря пред стълбището, графът слезе пръв и предложи както винаги ръка на жена си, за да изкачи стъпалата.

После, щом стигнаха първия етаж, той каза:

— Мога ли да ви поговоря още няколко мига?

Тя отговори:

— Съгласна съм.

Влязоха в малък салон, където прислужникът, малко изненадан, запали свещите.

После, когато останаха сами, той поде:

— Как да узная истината? Умолявах ви хиляди пъти да говорите. Вие останахте няма, непроницаема, непреклонна, неумолима и ето че днес ми казахте, че сте лъгали. Цели шест години ме оставихте да вярвам в подобно нещо! Не, днес именно лъжете, не знам защо, може би от състрадание към мен?

Тя отговори искрено и убедително:

— Но без тази лъжа щях да имам още четири деца през последните шест години.

Той се провикна:

— Една майка ли говори така?

— Ох! — каза тя. — Никак не се чувствавам майка на деца, които не са родени, достатъчно ми е да съм майка на тези, които имам, и да ги обичам от все сърце. Аз съм, ние сме жени от цивилизования свят, господине. Не сме вече и отказваме да бъдем прости женски, които пренаселяват земята.

Тя стана, но той хвана ръцете ѝ.

— Една дума, само още една дума, Габриела. Кажете ми истината!

— Току-що ви я казах. Никога не съм ви изневерявала.

Той я гледаше право в лицето, така красива със сивите си очи, истински ледени небеса. В тъмната ѝ прическа, в тази непрогледна нощ от черни коси, блестяше диадема, обсипана с диаманти, подобна на Млечния път. Тогава почувствува изведнъж, почувствува някак интуитивно, че това същество не беше само жена, предназначена за увековечаване на расата, но странно и тайнствено произведение на всичките ни сложни желания, напластени в нас от векове, отклонени от тяхната първобитна и божествена цел, тичащи към някаква мистична, едва видима и неуловима красота. Така са създадени някои жени, които цъфтят единствено за нашите блянове, украсени с всичката поезия на цивилизацията — идеалния лукс, — с кокетство и естетичния чар около жената, тази статуя от плът, която съживява както сладострастните трески, така и духовните жажди.

Съпругът стоеше прав пред нея, изумен от това късно и мрачно откритие, което засягаше смътно причината на старата му ревност, без да разбира всичко това.

Той каза най-сетне:

— Вярвам ви. Чувствувам, че в този миг не лъжете, а по-рано действително ми се струваше, че лъжете.

Тя му протегна ръка.

— Тогава ще бъдем ли приятели?

Той взе тази ръка и я целуна, отговаряйки:

— Ние сме приятели. Благодаря, Габриела.

После излезе, загледан все още в нея, учуден, че е все така красива, и усещайки, че в него се поражда странно чувство, може би по-страшно от старата и проста любов!

ПРОДАЖБА

Подсъдимите Брюман (Сезер-Изидор) и Корню (Проспер-Наполеон) се явиха пред съда на Долна Сена, обвинени в опит за убийство чрез удавяне на тъжителката Брюман, законна съпруга на първия подсъдим.

Двамата обвиняеми седят един до друг на подсъдимата скамейка. И двамата са селяни. Първият е нисък, дебел, с къси ръце, с къси крака, червендалест и пъпчив, с кръгла глава, забита направо върху туловище, също така кръгло и също така късо, без помен от шия. Той развъжда свине и живее в Кашвил-ла-Гупил, в кантона Крикто.

Корню (Проспер-Наполеон) е сух, среден на ръст, с прекалено дълги ръце. Главата му е изкривена, челюстта му — на една страна, освен това е кривоглед. Синя блуза, дълга като риза, пада до коленете му, а жълтата му рядка, залепнала за черепа коса прави лицето му състарено, мръсно, посърнало, съвсем противно. Наричат го „кюрето“, защото умее да подражава добре: изпълнява съвършено черковните песни и дори съска като змия. Тази работа привлича посетители в кръчмата му, защото той е кръчмар в Крикто, а мнозина предпочитат „службата Корню“^[1] пред божията служба.

Госпожа Брюман, седнала на свидетелската скамейка, е мършава селянка, която сякаш винаги спи. Тя седи неподвижно, скръстила ръце на коленете, с втречен поглед и глупаво лице.

Председателят продължава разпита:

— И така, тъжителко Брюман, те влезли в къщата ви и ви хвърлили в пълно буре с вода. Разкажете ни подробно случая. Станете.

Тя става. Прилича на мачта, както е висока, и с шапчицата си, която покрива като бяло калпаче главата ѝ. Започва да говори с провлечен глас:

— Чушках боб. Те влязоха. Рекох си: „Какво ли става с тях, не са като друг път, намислили са някоя дяволия.“ Дебнеха ме ей така, изкосо, особено Корню, защото е кривоглед. Не обичам да ги виждам двамата, защото вършат поразии, когато са заедно. Казах им: „Какво искате от мене?“ Те не отговориха. Току-речи, се поуплаших...

Подсъдимият Брюман прекъсва бързо показанията ѝ и заявява:

— Бях пил.

Тогава Корню се обръща към съучастника си и добавя с плътен, гърмящ като орган глас:

— Кажи, че и двамата бяхме пийнали и няма да излъжеш.

Председателят (*строго*). Да не искате да кажете, че сте били пияни?

Брюман. Не ще и питане.

Корню. Случва се с всеки.

Председателят (*на жертвата*). Продължете показанията си, тъжителко Брюман.

— И така, ето че Брюман ми рече: „Искаш ли да спечелиш сто су?“ Рекох: „Да“, защото сто су не се намират на път и под път. Тогава той ми рече: „Отваряй си очите и прави, каквото правя аз“, и отиде за голямото продънено буре, което стои под капчука на ъгъла, и после го обърна, и после го вкара в кухнята ми, и после го изправи право в средата, и после ми рече: „Иди за вода и го напълни догоре.“

И така, аз отидох с две ведра и донесох вода, и после донесох още вода, и носих цял час, защото това буре е голямо като каца, извинете за приказката, господин председателю.

През това време Брюман и Корню му удариха по чашка, после още по чашка и още по чашка. Те така се наляха и двамата, че им рекох:

— Вие сте пълни, по-пълни сте от това буре.

А Брюман ми отговори:

— Не се грижи за нас, гледай си работата и твоят ред ще дойде, всеки по реда си.

Не обърнах внимание на приказките му, защото беше пийнал.

Когато напълних бурето догоре, рекох:

— Ето, готово.

И Корню ми даде сто су. Не Брюман, а Корню. Корню ми ги даде. А Брюман ми рече:

— Искаш ли да спечелиш още сто су?

Рекох, че искам, защото не съм свикнала на такива подаръци.

Тогава той ми рече:

— Съблечи се.

— Да се съблека ли?

— Да — рече ми той.

— Докъде да се съблека?

Той рече:

— Ако искаш, можеш да си оставиш ризата, няма да ни пречи.

Сто су са си сто су и аз започнах да се събличам, макар че никак не отиваше да се събличам пред тия двама негодници. Свалих шапчицата си, после елечето, после фустата, после обуцата. Брюман ми рече:

— Не си събувай чорапите. Ние сме добри момчета.

А Корню повтори:

— Ние сме добри момчета.

И ето че останах, току-речи, като нашата майка Ева. Те станаха — не можеха да се държат вече на краката си, толкова бяха пияни, извинете за приказката, господин председателю.

Рекох си: „Какво ли кроят?“

А Брюман рече:

— Хайде ли?

Корню отговори:

— Хайде!

И ето че ме хванаха — Брюман за главата, а Корню за краката, както се прави чаршаф. И аз започнах да викам.

А Брюман ми рече:

— Млъкни, проклетнице.

И ме дигнаха нагоре, и ме потопиха в бурето, което беше пълно с вода, така че кръвта ми замръзна и цяла се вледених.

А Брюман рече:

— Само толкова ли?

Корню рече:

— Само толкова.

Брюман рече:

— Главата е вълна, тя влиза в сметката.

Корню рече:

— Потопи ѝ тогава и главата.

И ето че Брюман ми натисна главата, току-речи, за да ме удави, и в носа ми влезе вода, и аз помислих, че умирам вече. И той натискаше и аз потънах.

И после той като че се уплаши. Измъкна ме от бурето и ми рече:

— Изсуши се бързо, кранто.

Аз хукнах и изтичах при господин свещеника, който ми даде една фуста на слугинята си, защото бях гола, и отиде да намери полския, чичо Шико, който отиде в Крикто да повика стражарите, които ме заведоха в къщи.

И заварихме Брюман и Корню, че се бият като кози.

Брюман ревеше:

— Не е истина, казвам ти, че е най-малко един кубически метър. Не сме мерили добре.

Корню ревеше:

— Четири ведра са, току-речи, половин кубически метър. Няма защо да спориш, толкова е.

— Стражарят ги пипна за яките. Това е всичко.

Тя седна. Публиката се смееше. Съдебните заседатели се споглеждаха смаяни. Председателят извика:

— Подсъдимият Корню, вие, изглежда, сте подбудител на тая долна постъпка. Ще обясните ли поведението си?

Корню на свой ред стана:

— Господин председателю, бяхме пийнали.

Председателят възрази строго:

— Известно ми е. Продължавайте!

— Добре. И така, Брюман дойде към девет часа в моето заведение, поръча две силни ракии и ми рече: „Едната е за тебе, Корню.“ Седнах срещу него и пих и от учтивост поръчах друга. Тогава той повтори, после аз, така че от ракия на ракия по обед се бяхме вече натряскали.

Тогава Брюман заплака и аз се нажалих. Попитах го какво има. Той ми рече:

— Трябват ми за четвъртък хиляда франка.

Тогава аз, разбирате, се намръщих. А той изведнъж изтърси:

— Ще ти продам жена си.

Бях пийнал, а съм вдовец. Нещо ми заигра под лъжичката, нали разбирате. Не познавах жена му, но жената си е жена, тъй ли е? Попитах го:

— За колко ще ми продадеш жена си?

Той помисли или се престори, че мисли. Когато си пиян, нищо не ти е ясно, и ми отговори:

— Продавам ти я на кубически метър.

Това не ме учуди, защото и аз бях пиян колкото него, а в занаята ми кубическият метър е познат. Той е хиляда литра, имах сметка.

Само че оставаше да се разберем за цената. Всичко зависи от качеството. Попитах го:

— По колко кубическия метър?

Той ми отговори:

— Две хиляди франка.

Подскочих като заек, а после размислих, че една жена не може да бъде повече от триста литра. Все пак рекох:

— Много скъпо.

Той отвърна:

— Не мога по-евтино. Иначе ще съм на загуба.

Разбирате, нали — не на вятъра продава прасета. Знае си работата. Но ако той, търговецът на сланина, е дявол, аз съм още по-голям дявол, защото и аз съм търговец. Ха-ха-ха! И аз му рекох:

— Да беше нова, разбирам, но ти си я използвал, нали, значи е употребявана. Давам ти хиляда и петстотин франка на кубик и нито стотинка повече. Съгласен ли си?

Той отговори:

— Съгласен. Дай си ръката!

Стиснахме си ръце и тръгнахме, хванати подръка. Нали трябва да си помагаме един на друг в живота.

Но по едно време се стреснах:

— Как ще я премерим на литри, нали трябва да се прелива?

Тогава той ми обясни какво е намислил, много трудно, разбира се, защото беше пийнал. Рече ми:

— Ще взема едно буре, ще го наляя догоре с вода. Ще я потопя вътре. Ще премерим колко вода се е разляла и сметката е готова.

Аз му рекох:

— Ясно, разбирам. Но водата, която се излее, ще изтече, как ще я събереш?

Тогава той ме нарече глупак и ми обясни, че само ще допълним бъчвата, щом жена му излезе. Колкото вода долеем, това ще бъде мярката. Помислих, че ще бъдат десет ведра, а това е един кубически метър. Все пак не е глупаво това говедо, когато се напие.

С една дума, стигнахме у тях и започнах да разглеждам стопанката. Да е хубава, не е хубава. Всеки може да се увери в това, защото тя е тук. Рекох си: „Изигра ме, но все едно. Хубава, грозна, все същата работа върши“, нали, господин председателю? После видях, че е суха като върлина. Рекох си: „Няма и четиристотин литра.“ Разбирам тия неща, нали работя с течности.

Тя ви разказа как постъпихме. Оставих ѝ даже чорапите и ризата, и то в своя вреда.

Щом я извадихме, тя избяга. Рекох:

— Внимавай, Брюман! Офейка!

Той отвърна:

— Не се бой, няма да ни избяга. Нали ще се прибере да спи. Хайде да премерим изляната вода.

Премерихме я. Нямаше и четири ведра. Ха-ха-ха-ха!

Подсъдимият така се заливаше от смях, че един стражар трябваше да го потупа по гърба. Като се успокои, той продължи:

— С една дума, Брюман заяви: „Има грешка, малко е.“ Аз креснах, той кресна, аз ревах, той ме тупна, аз го цапардосах. Щяхме да я караме така до второ пришествие, защото бяхме пийнали.

И изведнаж нахлуха стражарите! Наругаха ни, грабнаха ни. Откараха ни в затвора. Искам да ми се заплатят щетите.

Той седна.

Брюман заяви, че признанията на съучастника му са верни от край до край. Слисаните заседатели се оттеглиха на съвещание.

Върнаха се след час и оправдаха подсъдимите със строги съвети за светостта на брака и направиха точни разграничения на търговските сделки.

Брюман тръгна със съпругата си към семейното огнище.

Корню се върна в кръчмата си.

[1] Игра на думи. „Службата Корню“ означава дяволска служба.
— Б.пр. ↑

РАЗВОД

Известният парижки адвокат Бонтран, същият, който от десет години водеше бракоразводни дела и разтрогваше всички несполучливи бракове, отвори вратата на своя кабинет и се отдръпна, за да влезе новият клиент.

Беше дебел, червендалест мъж, с гъсти руси бакенбарди, буен, жизнерадостен и с голям корем. Поклони се.

— Седнете — каза адвокатът.

Клиентът седна и след като се поизкашля, каза:

— Идвам да ви помоля, господине, да поемете моето бракоразводно дело.

— Кажете, господине, слушам ви.

— Господине, аз съм бивш нотариус.

— Нима вече не работите?

— Да, не работя. Аз съм тридесет и седем годишен.

— Продължавайте.

— Господине, аз се ожених нещастно, много нещастно.

— Не сте единственият.

— Зная и съжалявам другите. Но моят случай е съвсем особен и оплакванията срещу жена ми са много необикновени. Но да започна отначало. Ожених се по много странен начин. Вярвате ли в опасните мисли?

— Какво искате да кажете?

— Вярвате ли, че някои мисли могат да бъдат опасни за нечий ум, както отровата за тялото?

— Но да, може би.

— Няма никакво съмнение. Има мисли, които се вмъкват в нас, гризат ни, убиват ни, подлудяват ни, ако не умеем да им се противопоставим. Те са някаква филоксера за душата. Ако имаме нещастieto да позволим на някоя от тия мисли да проникне в нас, ако не забележим още в самото начало, че тя е нашественик, господар, тиранин, че расте от час на час, от ден на ден, че се среща непрестанно, че се налага, че прогонва всичките ни обикновени грижи,

че поглъща цялото ни внимание, че променя всичките ни възгледи, ние сме загубени.

Ето какво ми се случи, господине. Както ви казах вече, бях нотариус в Руан — бях малко притеснен, не беден, но притеснен, принуден да пестя всеки миг, да ограничавам всичките си слабости, да, всичките! А това е тежко за моята възраст.

Като нотариус, четях много внимателно малките обявления на четвъртата страница на вестниците, предложения и търсения, малки преписки и т.н. и т.н. и по този начин на няколко пъти ми се случи да оженя щастливо някои мои клиенти.

Един ден попаднах на следното обявление:

„Хубава, добре възпитана, порядъчна госпожица, с два милиона и петстотин франка в пари, желае да се омъжи за почтен човек. Без посредници.“

А точно тоя ден вечерях с двама приятели, един просбописец и един фабрикант на преди. Не зная как заговорихме за бракове и аз им разказах, като се смеех, за госпожицата с двата милиона и петстотин хиляди франка.

Фабрикантът каза:

— Какви ли са тия жени?

Просбописецът беше виждал много щастливи бракове, сключени при такива условия, и разказа някои подробности. После се обърна към мене и добави:

— Защо, дявол да го вземе, не използваш ти тоя случай? Два милиона и петстотин хиляди франка ще те избавят от много грижи, повярвай ми.

И тримата се разсмяхме и заговорихме за друго.

След един час се прибрах в къщи.

Ноцта беше студена. Живеех впрочем в стара къща, в една от ония стари провинциални къщи, които приличат на изби за отглеждане на гъби. Ледена тръпка ме побие, когато сложих ръка върху железния парапет на стълбата, а като посегнах с другата си ръка към стената, друга, още по-влажна тръпка ме прониза, когато я напилах, и те се сляха в гърдите ми и ме изпълниха с тревога, с тъга и досада. Промърморих, внезапно осенен от спомена:

— Дявол да го вземе, ако имах тия два милиона и петстотин хиляди франка!

Стаята ми беше мрачна — стая на руански ерген, наредена от прислужница, която беше също и готвачка. Не е трудно да си представите стаята ми! Голямо легло без завеси, шкаф, скрин, мивка и никаква печка. Дрехи по столовете, хартии по пода. Затананиках си една песенчица от кафе-шантаните, тъй като посещавам понякога такива заведения:

*Милиони три,
милиони три
са добри
заедно с една
ласкава жена!^[1]*

Бях забравил вече жената и се сетих изведнъж за нея, когато се мушнах в леглото. Мислех даже толкова много за нея, че дълго не можах да заспя.

На другия ден отворих очи, преди да съмне, и си спомних, че в осем часа трябва да бъда в Дарнетал по важна работа. Трябваше да стана в шест, а беше страшно студено.

„Дявол да го вземе, два милиона и петстотин хиляди!“

Върнах се в кантората към десет часа. Там миришеше на нажежена печка, на стара хартия — нищо не воня така, както хартията на стари съдебни дела, — миришеше и на писари, на ботуши, на дрехи, на ризи, на коси и на тела, на спарени през зимата тела — и всичко това при осемнадесет градуса топлина.

Хапнах както винаги прегоряла пържола и парче сирене. После се залових за работа.

Тогава за пръв път се замислих много сериозно за госпожицата с двата милиона и петстотин хиляди франка. Каква ли беше? Защо да не пиша? Защо да не узная?

Ще бъда кратък, господине. Петнадесет дни тая мисъл ме преследваше, тревожеше ме, измъчваше ме. Всичките ми грижи, всички дребни неприятности, които имах непрестанно, без да им обръщам внимание дотогава, почти без да ги забелязвам, вече ме бодяха като игли и най-малкото неудобство ми напомняше за госпожицата с двата милиона и петстотин хиляди.

Накрая измислих цялата ѝ история. Когато човек иска нещо, господине, той си го представя така, както желае да бъде.

Разбира се, не беше много естествено една девойка от почтено семейство с такава прилична зестра да търси мъж чрез вестниците. Но можеше да се случи тя да е почтена и нещастна.

Първо, състоянието от два милиона и петстотин хиляди франка не ме заслепи като нещо приказно. Ние сме свикнали на брачни предложения с по шест, осем, десет и дори дванадесет милиона, защото четем всички обявления от този род. Цифрата дванадесет милиона се среща даже доста често. Тя се харесва. Зная, че съвсем не вярваме в истинността на тия обещания. Те набиват обаче в ума ни тия невероятни числа, правят донякъде правдоподобни за нашето лековерие чудовищните суми, които представляват, и ни предразполагат да смятаме една зестра от два милиона и петстотин хиляди франка за много възможна и много прилична.

И тъй, една девойка, незаконна дъщеря на някой случайно забогатял мъж и на някоя слугиня, получава внезапно наследство от баща си и в същото време научава за петното на своето раждане; тогава, за да не го разкрие пред някой мъж, който би я обикнал, прибягва към непознати чрез много употребяваното средство, което включва вече в себе си някакво признание за семеен недостатък.

Предположението ми беше глупаво. Но аз се залових за него. Ние, нотариусите, не бива никога да четем романи, а аз чета романи, господине.

И така, писах като нотариус от името на свой клиент и зачах отговор.

След пет дни, към три часа следобед, работех в своя кабинет, когато старшият писар ми докладва:

— Госпожица Шантьофриз.

— Поканете я.

Тогава влезе около тридесетгодишна жена, малко пълна, мургава — изглеждаше смутена.

— Седнете, госпожице.

Тя седна и прошепна:

— Аз съм, господине.

— Но, госпожице, аз нямам чест да ви познавам.

— Аз съм жената, на която писахте.

— За брак ли?

— Да, господине.

— А! Много добре!

— Дойдох лично, защото човек си върши сам по-добре работата.

— Съгласен съм с вас, госпожице. Значи, вие искате да се омъжите.

— Да, господине.

— Имате ли близки?

Тя се поколеба, сведе очи и прошепна:

— Не, господине... Майка ми... и баща ми... починаха.

Трепнах. Значи, бях отгатнал правилно — и изведнъж изпитах в сърцето си горещо съчувствие към тая нещастна жена. Не настоях, за да пощадя чувствата ѝ, и продължих:

— Състоянието ви в налични пари ли е?

— О, да, господине!

Разглеждах я много внимателно и всъщност тя ми хареса, макар че беше малко зряла, по-зряла, отколкото си мислех. Беше хубава, здрава жена, жена-господарка. И ми дойде на ум да ѝ изиграя една малка комедия на чувства, да се влюбя в нея и да подлея вода на моя въображаем клиент, когато се убедя, че зестрата е действителност. Заговорих ѝ за своя клиент и го описах като тъжен, много почтен и малко болнав човек.

Тя възкликна:

— О, господине! Обичам здравите хора.

— Впрочем вие ще го видите, но след три-четири дни, защото той замина вчера за Англия.

— Ах, колко неприятно! — каза тя.

— Боже мой! И да, и не. Бързате ли да се върнете в къщи?

— Не, никак не бързам.

— Останете тогава тук. Ще се помъча да ви забавлявам.

— Много сте любезен, господине.

— В хотел ли отседнахте?

Тя каза името на най-хубавия руански хотел.

— Тогава, госпожице, ще позволите ли на вашия бъдещ... нотариус да ви покани тая вечер на вечеря?

Тя сякаш се поколеба, плаха, неспокойна. После се реши:

— Да, господине.

- Ще ви взема в седем часа от хотела.
 - Добре, господине.
 - Тогава до довечера, нали, госпожице?
 - Да, господине.
- И я изпратих до вратата.

В седем часа бях при нея. Беше се пременила заради мене и ме посрещна доста кокетно.

Заведох я на вечеря в ресторант, където ме познаваха, и направих замайваща поръчка.

След един час бяхме добри приятели и тя ми разказваше своята история. Дъщеря на светска дама, прелъстена от благородник, тя била отгледана от селяни. Сега била богата, тъй като наследила големи суми от баща си и от майка си, на които никога, никога няма да каже името. Излишно е да я питат, излишно е да настояват, няма да каже. Понеже не държах много да узная това, запитах я за състоянието ѝ. Тя веднага заговори за него като опитна жена, уверена в себе си, уверена в цифрите, в книгата, в доходите, в лихвите и във влоговете. Познанията ѝ в тази област веднага ми вдъхнаха голямо доверие в нея и аз станах любезен, като продължавах да бъда сдържан. Но ясно ѝ дадох да разбере, че я харесвам.

Тя се превземаше малко, но беше мила. Предложих ѝ шампанско, пих и аз и то ми размъти главата. Тогава ясно почувствувах, че ще стана предприемчив и се уплаших — уплаших се за себе си, уплаших се за нея, уплаших се да не би тя да е малко възбудена и да отстъпи. За да се успокоя, започнах пак да ѝ говоря за зестрата ѝ, която трябваше да се установи точно, защото моят клиент беше делови човек.

Тя отговори весело:

- О, зная! Донесох всички документи.
- Тук, в Руан ли?
- Да, в Руан.
- В хотела ли са?
- Да, в хотела.
- Може ли да ми ги покажете?
- Разбира се.
- Тая вечер ли?

— Тая вечер.

Това ме избавяше от всякакви усуквания. Платих сметката и отидохме в стаята ѝ.

Тя наистина беше донесла всичките си книжа. Не можех да се съмнявам, държах ги, пипах ги, четях ги. Толкова много се зарадвах, че веднага ме обзе буйно желание да я целуна. Искам да кажа, целомъдрено желание, желание на доволен човек. И я целунах, дявол да го вземе! Веднъж, два пъти, десет пъти... така че... шампанското помогна... и аз отстъпих... или по-право... не... и тя отстъпи.

Ах, господине, да ме бяхте видели след това... а пък нея! Тя лееше порой сълзи, като ме молеше да не я издавам, да не я погубвам. Обещах ѝ всичко, каквото пожела, и си отидох страшно разстроен.

Какво да правя? Прельстил бях моята клиентка. Това нямаше никакво значение, ако имах клиент за нея, но нямах. Аз бях клиентът, лекомисленият измамен клиент, измамил сам себе си. Ей, че положение! Можех да я зарежа, разбира се. Но зестрата, голямата, хубава, осезаема, проверена зестра! И после имах ли право да зарежа бедната девойка, след като я бях прельстил по такъв начин? Но колко ли тревоги ме очакваха в бъдеще?

Може ли да се живее с жена, която се отдава толкова лесно?

Прекарах страхотна нощ в нерешителност, разкъсван от угризения, измъчван от опасения, терзан от всякакви съмнения. Но сутринта умът ми се проясни. Облякох се изискано и точно в единадесет часа се явих в хотела, в който тя живееше.

Като ме видя, тя се изчерви цяла.

Казах ѝ:

— Госпожице, има само един начин да поправа грешката си. Моля за вашата ръка.

Тя прошепна:

— Съгласна съм.

И се оженихме.

Всичко вървя добре шест месеца.

Преотстъпил бях кантората си, живеех като рентиер и наистина не можех да упрекна в нищо, в нищичко, жена си.

Но малко по малко забелязах, че от време на време тя излизаше за дълго от дома. Това се случваше в определен ден, едната седмица във вторник, другата седмица в петък. Помислих, че ми изменя и я проследих.

Беше вторник. Тя излезе пеш към един часа, тръгна по улица Републик, сви вдясно покрай двореца на архиепископа, после се спусна по улица Гран-Пон до Сена, повървя по кея и мина реката по моста Пиер. Тогава стана неспокойна, започна да се обръща често и се взираше във всеки минувач.

Бях се преоблякъл като въглищар и тя не ме позна.

Най-после влезе в гарата на левия бряг. Вече бях положителен, че любовникът ѝ ще пристигне с влака в един и четиридесет и пет.

Скрих се зад една кола и зачаках. Изпищя свирка... нахлу вълна пътници... Жена ми пристъпи, спусна се, сграбчи едно тригодишно момиченце, придружавано от дебела селянка, и страстно го целуна. После се обърна, видя друго дете, по-малко, момиченце или момче, което друга селянка носеше на ръце, хвърли се, прегърна го буйно и тръгна, придружена от двете хлапета и двете бавачки, по дългата мрачна и пуста алея Кур-ла-Рен.

Прибрах се смаян, разтревожен, разбрал и недоразбрал все още, но не смеех да правя никакви предположения.

Когато се прибра за вечеря, се нахвърлих върху нея и изревах:

— Какви са тия деца?

— Кои деца?

— Тия, които чакахте с влака от Сен-Север?

Тя извика силно и припадна. Когато се съвзе, ми призна, обляна в сълзи, че имала четири деца. Да, господине, две момичета за вторник и две момчета за петък.

Ето източника — какъв позор! — ето източника на нейното богатство. Четирима бащи!... От тях бе натрупала зестрата си.

Какво ще ме посъветвате да направя сега, господине?

Адвокатът отговори замислен:

— Да признаете децата си, господине.

[1] Стиховете преведе Пенчо Симов. ↑

СТРАХЛИВЕЦ

В обществото го наричаха „красивия Синьол“. Казваше се виконт Гонтран-Жозеф дьо Синьол.

Беше сирак и притежаваше завидно състояние, правеше добро впечатление, както се казва. Имаше маниери и външност, достатъчно богат речник, за да минава за духовит, известна естествена привлекателност, благороден и горд вид, дръзки мустаци и ласкав поглед — именно това, което се харесва на жените.

В салоните беше желан гост, любителките на валса го търсеха, а у мъжете възбуждаше онази усмихната неприязън, която изпитваме към хора с енергична външност. Подозираха го, че е имал някои любовни връзки, които говореха много добре за един ерген. Той живееше щастлив и спокоен, в пълно морално благополучие. Знаеше се, че борави добре със сабята и още по-добре с пистолета.

— Ако се наложи да се бия — казваше той, — ще избира пистолета. С това оръжие ще бъда съвсем сигурен, че ще убия противника.

Една вечер, след като беше придружил в театъра две млади дами, негови приятелки, които впрочем бяха със съпрузите си, той предложи на всички след представлението да изядат по един сладолед при „Тортони“. Само няколко минути след като се бяха настанили, той забеляза, че един господин, седнал на съседна маса, упорито наблюдава една от дамите. Тя сякаш се смущаваше, беше неспокойна, свеждаше глава. Най-сетне каза на съпруга си:

— Онзи човек там ме наблюдава непрекъснато. Аз не го познавам; да не би да е твой познат?

Съпругът, който не беше забелязал нищо, вдигна очи и каза:

— Не, не го познавам.

Младата жена продължи, полуусмихната, полусърдита:

— Много е досадно, тази личност разваля удоволствието ми от сладоледа.

Съпругът повдигна рамене:

— Е, стига! Не му обръщай внимание. Ако започнем да се занимаваме с всеки срещнат нахалник, няма да ни остане време за друго.

Но виконтът се беше изправил рязко. Не можеше да допусне този непознат да разваля удоволствието от сладоледа, който самият той беше предложил. Обидата засягаше лично него, тъй като приятелите му бяха влезли по негова покана и заради него в сладкарницата. Тази работа, значи, се отнасяше само до него.

Той се приближи до човека и му каза:

— Господине, вие наблюдавате нашите дами така, че няма да търпя повече това. Моля, бъдете така добър да престанете с тази настойчивост!

Мъжът отвърна:

— Ще ме оставите ли на мира!

Виконтът произнесе, стиснал зъби:

— Внимавайте, господине, ще ме принудите да премина мярката!

Господинът отговори само с една дума, мръсна дума, която отекна от единия до другия край на сладкарницата и накара всички присъстващи, сякаш под действието на някаква пружина, да направят по едно рязко движение. Всички, които седяха гърбом, се извърнаха; останалите вдигнаха глави; три момчета се завъртяха на петите си като пумпали; двете жени зад тезгяха подскочиха, след това извиха тела, като че ли и двете бяха автомати, подчиняващи се на една и съща ръчка.

Настъпила беше пълна тишина. След това внезапно във въздуха изплющя сух звук. Виконтът беше зашлевил плесница на своя противник. Всички наставаха, за да се намесят. Бяха разменени взаимно визитни картички.

Когато се прибра у дома си, виконтът походи няколко минути насам-натам из стаята си с широки крачки. Беше твърде възбуден, за да може да мисли за каквото и да е. Една-единствена мисъл плуваше в съзнанието му: „Предстои ми дуел“, без да може все още да предизвика в него някакво чувство на вълнение. Постъпи така, както беше длъжен да постъпи; беше се показал такъв, какъвто трябваше да

бъде. Щяха да приказват за това, щяха да одобрят постъпката му, щяха да го поздравят. Той повтаряше на висок глас, както говорим при голям душевен смут:

— Какъв скот е този човек!

След това седна и започна да размишлява. Трябваше още сутринта да намери секунданти. Кой да избере? Прехвърляше на ум имената на най-изтъкнатите и най-известните хора, които познаваше. Най-сетне се спря на маркиз дьо Ла Тур-Ноар и на полковник Бурден — голям благородник и воин; този избор беше добър. Вестниците щяха да споменат имената им. Той усети, че е жаден и изпи една след друга три чаши вода; след това отново закрачи. Чувствуваше се пълен със сили. Като се покажеше луда глава, решен на всичко, и поставеше тежки и опасни условия, изисквайки сериозен дуел, много сериозен, страшен, противникът му вероятно щеше да отстъпи и щеше да поднесе извиненията си.

Той отново взе визитната картичка, която беше извадил от джоба си и захвърлил на масата, и я препрочете само с един поглед, както я беше вече прочел в сладкарницата и на връщане в затворения фойтон при светлината на всяка улична лампа. „Жорж Ламил, улица Монсе 51“ Нищо повече.

Той разглеждаше всички тези букви и те му се струваха тайнствени, пълни с някакъв неясен смисъл. Жорж Ламил! Кой беше този човек? Какво работеше? Защо беше погледнал тази жена по такъв начин? Не беше ли възмутително един непознат да смути така неочаквано живота ви само защото му беше хрумнало да втренчи нахално поглед в една жена? И виконтът повтори още веднъж гласно:

— Какъв скот!

След това застана неподвижно, прав, замислен, с поглед, все още прикован върху визитната картичка. В него се надигаше някакъв гняв против това парче хартия, изпълнен с ненавист гняв, към който се примесваше и странно чувство на неразположение. Колко глупава беше тази история! Той взе едно разтворено джобно ножче и го заби посред напечатаното име, сякаш беше промушил някого.

Трябваше, значи, да се бие! Какво да избере, сабята или пистолета — тъй като наистина се смяташе оскърбен. Със сабята рискуваше по-малко, но с пистолета имаше вероятност да накара противника си да отстъпи. Дуелите със сабя бяха много рядко

смъртоносни, тъй като взаимна предпазливост задържаше противниците на достатъчно разстояние един от друг, за да не може някое от остриетата да се забие дълбоко в гърдите им. С пистолета рискуваше живота си сериозно; но също така само с него би могъл да излезе от цялата тази история с честта, която му се падаше, и то без да се стигне до бой.

Той промълви:

— Трябва да бъда твърд. Той ще се уплаши.

Звукът на собствения му глас го накара да подскочи и той се озърна. Беше много нервен. Изпи още една чаша вода, след това почна да се съблича, за да си легне.

Щом се озова в леглото, угаси светлината и затвори очи.

Мислеше: „Утре цял ден ще се занимавам с моите работи. Да поспим сега, за да бъдем спокойни утре.“

Беше му много топло под завивките, но не можеше да се унесе. Въртеше се и се мятеше, лежеше пет минути по гръб, след това се обръщаше на лявата страна, после се преместваше на дясната.

Все още беше жаден. Стана, за да пие вода. И тогава го обхвана тревога: „Дали ще се уплаша?“

Защо сърцето му започваше да бие лудо при всеки познат шум в стаята? Когато стенният часовник се готвеше да удря, слабото скърцане на изпълващата се пружина го караше да подскача; а след това по няколко секунди дишаше с отворена уста, сякаш го притискаше нещо.

Започна да разсъждава върху възможността от това — ще се изплаши ли?

Не, разбира се, той нямаше да се изплаши, щом беше вече решил да отиде докрай, щом имаше твърдото желание да се бие, да не трепере. Но се чувствуваше тъй дълбоко смутен, че се запита: „Може ли да се изплаши човек въпреки волята си?“

И съмнението го завладя, обзе го силна тревога, истински ужас; какво щеше да стане, ако някаква могъща, непреодолима сила, помощна от собствената му воля, го покори? Да, какво щеше да стане? Без съмнение той щеше да отиде на мястото на срещата, щом искаше да отиде. Ами ако се разтрепере? Ако изгуби съзнание? И той помисли за своето положение, за репутацията си, за името си.

Обзе го особено желание да стане веднага и да се погледне в огледалото. Запали отново свещта. Когато видя лицето си, отразено върху гладкото стъкло, едва можа да се познае; стори му се, че не се бе виждал никога дотогава. Очите му изглеждаха огромни и колко блед беше само, наистина колко блед, колко много блед!

Стоеше прав пред огледалото. Изплезил език, сякаш искаше да провери здравето си, и изведнъж като куршум го прониза мисълта: „В други ден в същия този час може би ще бъда мъртъв.“

И сърцето му отново заби лудо.

„В други ден в същия този час може би ще бъда мъртъв. Тази личност пред мене в огледалото съм самият аз — а тогава може би няма да съществувам вече. Как! Ето ме, аз се виждам, чувствавам, че живея, а само след двадесет и четири часа мога да лежа изтегнат на това легло, мъртъв, със затворени очи, студен, бездушен, изчезнал.“

Той се извърна към леглото и се видя съвсем ясно изтегнат по гръб върху същата тази постеля, която току-що бе напуснал. Лицето му беше хлътнало като на всички мъртъвци, а ръцете му бяха така отпуснати, както ръцете, които никога вече няма да се движат.

Тогава изпита страх от своето легло и за да не го гледа повече, мина в пушалнята. Взе машинално една пура, запали я и отново закрачи. Стана му студено; запъти се към звънеца, за да събуди слугата си, но се спря с издигната към връвта ръка: „Този човек ще забележи, че съм изплашен.“

И не позвъни, запали огъня сам. Ръцете му слабо трепереха, потръпваха нервно, когато се докосваха до предметите. Главата му се въртеше; безредните му мисли ставаха неуловими, резки, болезнени, особена замаяност завладяваше мозъка му, сякаш беше пил.

Питаеше се непрестанно; „Какво да правя? Какво ще стане с мен?“

Цялото му тяло трепереше, разтърсвано от внезапни тръпки; той стана отново и като се приближи до прозореца, разтвори завесите.

Денят настъпваше, летен ден. Небето розовееше, а заедно с него и целият град — покривите, стените. Необхватна нежна светлина заливаше пробудения свят, сякаш това беше милувката на изгряващото слънце; и заедно с този блясък радостна надежда, бърза и внезапна, заля сърцето на виконта. Полудял ли беше, та се беше оставил да го смазва по такъв начин страхът, преди още да има взето решение, преди

неговите секунданти да са се видели със секундантите на Жорж Ламил, преди да знае дали въобще ще се бие?

Той се изми, облече се и излезе с твърда стъпка.

Вървейки, той си повтаряше: „Трябва да бъда твърд, много твърд. Трябва да докажа, че не съм се уплашил.“

Секундантите му, маркизът и полковникът, се поставиха на негово разположение и след като му стиснаха крепко ръцете, започнаха да разискват върху условията.

Полковникът запитва:

— Сериозен дуел ли желаете?

Виконтът отговори:

— Съвсем сериозен.

Маркизът поде:

— Държите ли на пистолета?

— Да.

— Давате ли ни свобода да уредим останалото?

Виконтът отговори ясно, със сух, отсечен глас:

— Двадесет крачки, по команда, вдигнато оръжие вместо свалено. Размяна на изстрели до тежко нараняване.

Полковникът каза с тон, в който се чувствуваше задоволство:

— Това са прекрасни условия. Вие стреляте добре, всички шансове са на ваша страна.

И те тръгнаха. Виконтът се прибра у дома си, за да ги чака. Възбудата му, която се беше уталожила за кратко време, сега нарастваше с всяка измината минута. Той усещаше в ръцете, в краката, в гърдите си някакъв особен трепет; не го съдържаше нито седнал, нито прав на едно място. В устата му нямаше и следа от слюнка и той непрестанно премляскваше шумно с езика си, сякаш го отлепваше от небцето.

Опита се да закуси, но не можа да хапне нищо. Тогава му дойде на ум да пие нещо, за да възвърне смелостта си, и нареди да му донесат малко шише с ром, от който изгълта една след друга шест чашки.

Заля го особена топлина, като от изгаряне, и веднага след това се почувствува успокоен. Помисли си: „Открих средството. Сега съм

добре.“

Но след един час беше изпразнил шишето и отново го обхвана непоносима възбуда. Изпитваше безумно желание да се търкаля по земята, да крещи, да хапе. Свечеряваше се.

Сепна го звънецът на пътната врата и той се задъха до такава степен, че не намери сили да се изправи, за да посрещне секундантите си.

Вече не смееше дори да им говори, да им каже „добър ден“, да произнесе една-единствена дума от страх, че биха могли да разберат всичко по променения му глас.

Полковникът каза:

— Всичко е уредено според условията, които поставихте. Отначало вашият противник настояваше да му се даде предимство като на оскърбен, но отстъпи почти веднага и прие всичко. Неговите секунданти са двама военни.

Виконтът промълви:

— Благодаря.

Маркизът поде:

— Извинете ни, че непрекъснато влизаме и излизаме, но трябва да се погрижим още за хиляди неща. Нужен е добър лекар, тъй като дуелът ще бъде прекратен само при тежко нараняване, а вие знаете, че куршумите не се шегуват. Трябва да определим мястото близо до някоя къща, в която, ако се наложи, да бъде отнесен раненият, и т.н.; тъй или иначе, имаме още два-три часа работа.

Виконтът още веднъж каза отсечено:

— Благодаря.

Полковникът запитва:

— Как се чувствувате? Спокоен ли сте?

— Да, много спокоен, благодаря.

Двамата мъже си отидоха.

Когато се почувствува отново сам, стори му се, че полудява. Понеже слугата му беше запалил лампите, той седна на масата, за да напише няколко писма. След като написа най-отгоре върху един лист: „Тава е моето завещание...“, той се изправи рязко и се отдалечи,

чувствувайки се неспособен да свърже мислите си, да вземе някакво решение, да предприеме каквото и да било.

И така, той щеше да се бие! Вече не можеше да го избегне. Но какво ставаше с него? Искаше да се бие, такава беше намерението му и така бе решил, обаче ясно съзнаваше, че въпреки всички усилия на разума и пълното напъгане на волята няма да намери достатъчно сили дори да отиде до мястото на срещата. Мъчеше се да си представи дуела, своето държане и вида на противника си.

От време на време зъбите му тракаха със сух звук. Опита се да чете, взе да прегледа правилника за дуелите на Шатовийар. След това се запита: „Дали противникът ми е посещавал състезанията по стрелба? Дали е известен? Дали се е класирал? Как да узная това?“

Сети се за книгата на барон дьо Во за стрелците с пистолет и я прелисти от началото до края. Жорж Ламил не беше споменат там. Но все пак, ако този човек не беше добър стрелец, нямаше да приеме веднага такава опасно оръжие и тези смъртоносни условия.

Минавайки край малка кръгла масичка, той отвори една поставена върху нея оръжейна кутия от Гастин Рьонет и взе един от пистолетите, след това застана така, като че ли се готвеше да стреля, и повдигна ръка. Но трепереше от главата до петите и цевта на пистолета играеше на всички страни.

Тогава си каза: „Не, така е невъзможно. Не бих могъл да се бия в такава състояние.“

Гледаше на края на цевта малката черна дълбока дупка, която хрочеше смърт, и мислеше за позора, за шушуканията в светските кръгове, за смеховете в салоните, за презрението на жените, за намеците във вестниците, за обидите, които щяха да му подхвърлят подлеците.

Продължаваше да гледа оръжието и като повдигна ударника, забеляза неочаквано под него един капсул, който светеше като малко червено пламъче. Пистолетът беше останал зареден съвсем случайно, по невнимание. И той изпита смътна, необяснима радост от това.

Ако не съумееше да си придаде пред противника благородното и спокойно държане, което подхождаше за случая, щеше да бъде загубен завинаги. Щеше да бъде опетнен, белязан със знака на позора, изгонен от обществото! Не, той не би могъл да си придаде спокоен и нехаен вид, съзнаваше това, чувствуваше го. Но при все това той беше смел,

щом се беше решил да се бие, беше смел, щом... Мисълта, която го докосна едва-едва, дори не можа да се оформи напълно в главата му; и като отвори широко уста, той натика рязко, чак до гърлото си, цевта на пистолета и натисна спусъка...

Когато слугата му дотича, привлечен от изстрела, намери го мъртъв, паднал по гръб. Струя кръв беше опръскала белия лист върху масата и беше образувала голямо червено петно под тези четири думи: „Това е моето завещание...“

ШЕГАТА СПОМЕНИ НА ЕДИН ШЕГОБИЕЦ

Живеем във век, когато шегобийците приличат на гробари и се наричат политици. Няма ги вече истинските шеги, хубавите, весели, здрави и прости шеги на нашите бащи. А при това има ли нещо по-забавно и по-смешно от шегата? Има ли нещо по-забавно от това да измамиш доверчивите души, да се подиграеш на глупаците, да изиграеш най-хитрите, да накараш най-лукавите да се хванат в безвредни и смешни клопки? Какво по-приятно от това да се подиграеш на даровитите хора, да ги принудиш сами да се смеят на своята наивност или ако се ядосат, да си отмъстиш с някоя нова шега?

О, колко шеги съм устройвал през живота си! Устройвали са ми и на мене също, дявол да го вземе, и то много сполучливи. Да, измислял съм шеги — и весели, и страшни. Една от моите жертви умря от последствията. Не беше загуба за никого. Ще разкажа тази история някой ден, но ще ми бъде много трудно да го сторя въздържано, тъй като шегата ми не беше благоприлична, съвсем, съвсем не беше благоприлична. Това стана в едно малко село в околностите на Париж. Всички, които присъствуваха, още се просълзяват от смях, като си спомнят за нея, въпреки че изиграният умря. Мир на праха му!

Днес искам да ви разкажа две шеги, последната, която ми погодиха, и първата, която устройох.

Да започнем от последната, тъй като я намирам по-малко забавна, още повече, че сам аз бях жертвата.

Наесен ходех на лов при приятели в един замък в Пикардия. Приятелите ми бяха, разбира се, шегобийци. Не обичам да дружа с други хора.

Когато пристигнах, устройоха ми княжеско посрещане, което ме накара да се усъмня. Стреляха с пушки, прегръщаха ме, подмилкваха ми се, сякаш очакваха от мен големи забавления; казах си: „Внимание, стари хитрецо, готвят ти нещо.“

През време на вечерята веселието беше прекалено голямо. Мислех си: „Ето хора, които се забавляват много повече от

обикновено, и то без видима причина. Сигурно имат на ум някаква хубава шега и са в очакване. Положително е предназначена за мен. Внимание!“

През цялата вечер всички се смяха прекалено много. Подушвах във въздуха шегата, както кучето подушва дивеча. Но какво ми крояха? Седях нащрек, неспокоен. Не пропусках нито една дума, нито една мисъл, нито едно движение. Всичко ми изглеждаше подозрително, дори лицата на слугите.

Удари часът за лягане и всички в шествие ме отведоха до стаята ми. Защо ли? Извикаха ми лека нощ. Влязох, затворих вратата и останах прав, без да направя нито крачка, със свещ в ръка.

Дочувах смях и шушукане в коридора. Дебнеха ме без съмнение. Огледах стените, мебелите, тавана, тапетите, паркета. Не открих нищо подозрително. Чух стъпки пред вратата. Бяха дошли сигурно да погледнат през ключалката.

Изведнъж си помислих: „Може би свещта ми ще изгасне внезапно и ще остана в мрак.“ Тогава запалих всички свещи, които се намираха върху камината. След това огледах отново всичко наоколо, без да открива нищо.

Обиколих с малки крачки стаята. Нищо. Прегледах един по един всички предмети. Нищо. Приблжих се до прозореца. Капаците, големите капаци от дебели дъски, бяха разтворени. Затворих ги грижливо, сетне дръпнах завесите, грамадни кадифени завеси, и поставих пред тях един стол, за да няма никаква опасност отвън.

Тогава седнах предпазливо. Креслото беше здраво. Не смеех да си легна. А между това времето течеше. Трябваше да призная най-сетне, че ставах смешен. Ако, както предполагах, ме следяха отнякъде, очаквайки успеха на шегата, сигурно здравата се смееха на моя страх.

Реших да си легна. Но леглото ми се стори особено подозрително. Подръпнах завесите. Изглеждаха здрави. И все пак опасността беше именно тук. Може би от балдахина щеше да излезе върху мене леден душ или пък, едва легнал, щях да падна на земята заедно с дюшека. Ровех из паметта си всички спомени за устроени шегии. Не исках да се оставя да падна в клопката. А, не и не!

Тогава ми хрумна една предпазна мярка, която ми се стори великолепа. Хванах много леко края на дюшека и го дръпнах полека към себе си. Дюшекът се измъкна заедно с чаршафите и завивките.

Дотътрах всички тези неща точно сред стаята, срещу вратата. Нагласих тук, доколкото можах, постелята си, далеч от подозрителното легло и несигурния балдахин. След това угасих всички свещи, върнах се пипнешком при постелята си и се вмъкнах под завивките.

Останах буден най-малко още един час, като подскачах при най-малкия шум. В замъка всичко изглеждаше спокойно. Заспах.

Трябва да съм спал дълго и дълбоко; но изведнъж бях събуден внезапно от падането на тежко тяло върху моето, като същевременно по лицето, шията и гърдите си усетих някаква пареща течност, която ме накара да изкрещя от болка. А някакъв ужасен шум, сякаш се беше съборил бюфет, пълен с кухненски съдове, изпълни ушите ми.

Задушавах се под тежестта на тялото, което беше паднало върху мен и не мърдаше. Протегнах ръце, стараяйки се да открия естеството на този предмет. Напипах лице, нос, бакембарди. Тогава с всички сила стоварих юмука си върху това лице. Но веднага получих цяла градушка от плесници, които ме накараха с един скок да се измъкна от измокрените завивки и да избягам по нощница в коридора през вратата, която забелязах, че е отворена.

О, чудо! Беше съвсем светло. Всички се притекоха при този шум и намериха, прострян върху моето легло, изумения камериер, който, носейки ми утринния чай, се беше спънал о импровизираната ми постеля и беше паднал върху мене, разливайки неволно закуската върху лицето ми.

Взетите от мене предпазни мерки, а именно затварянето на капациите и лягането ми сред стаята, единствени ми бяха устроили шегата, от която се опасяха.

Ах, колко се смяха всички тоя ден!

Другата шега, която искам да разкажа, е от моето юношество. Бях петнадесетгодишен и прекарвах всяка ваканция при родителите си в един замък, пак в Пикардия.

Често ни посещаваше една стара дама от Амиен, непоносима, свадлива, сприхава, зла, отмъстителна и винаги готова да държи проповеди. Тя ме беше намразила, не знам защо, и непрестанно ме клеветеше, като преиначаваше и най-незначителните ми думи и постъпки. О, старата проклетница!

Наричаше се госпожа Дюфур, носеше съвсем черна перука, въпреки че беше най-малко шестдесетгодишна, и си слагаше малки смешни бонета с розови панделки. Почитаха я, защото беше богата. Аз я мразех с цялото си сърце и реших да ѝ отмъстя за лошите ѝ обноски.

Бях току-що завършил втора година в гимназията и при изучаването на химията ми бяха направили особено впечатление свойствата на едно вещество, което се нарича калциев фосфат и което, хвърлено във вода, се възпламенява, избухва и изпуска кълба бял дим с отворителна миризма. За да се забавлявам през ваканцията, бях откраднал няколко шепи от това вещество, наглед доста прилично на това, което обикновено наричаме кристали.

Имах един братовчед на моите години. Разкрих му намеренията си. Той се ужаси от дързостта ми.

И тъй, една вечер, докато цялото семейство беше още в салона, аз се промъкнах скришом в стаята на госпожа Дюфур и се добрах (простете, госпожи) до един съд с кръгла форма, който обикновено крием под леглото, към възглавницата. Проверих дали е напълно сух и поставих на дъното му една шепка, пълна шепка, калциев фосфат.

След това се скрих на тавана и зачаках. Скоро шум от гласове и стъпки ми показа, че всички се разотиваха по стаите си; след това настана тишина. Тогава слязох бос, като задържах дъха си, и поставих око върху ключалката на моята неприятелка.

Тя подреждаше грижливо своите дреболии. След това съблече една по една дрехите си и навлече голям бял халат, който сякаш беше залепнал о костите ѝ. Взе една чаша, напълни я с вода и като бръкна с ръка в устата си, сякаш имаше намерение да изтръгне езика си, измъкна нещо розово и бяло, което постави веднага във водата. Изпитах страх, сякаш бях присъствувал на някакво срамно и страшно тайно действие. Това беше само изкуствената ѝ челюст.

След това сне тъмната си перука и откри малък череп, покрит с редки бели коси; беше толкова смешна, че този път едва не избухнах в смях зад вратата. После направи молитвата си, стана, приближи се до моето оръдие за отмъщение, постави го сред стаята и като се наведе, покри го съвсем с халата си.

Чаках с туптящо сърце. Тя беше спокойна, доволна. Аз чаках... също щастлив, както е щастлив човек, когато си отмъщава.

Отначало чух съвсем лек шум, някакво плискане на течност, сетне серия от глухи гърмежи, нещо като далечна пукотевица.

За миг с лицето на госпожа Дюфур стана нещо ужасно и изумително. Очите ѝ се разшириха, затвориха се, отвориха се отново, след това тя се изправи изведнъж с такава пъргавина, на която не я смятах способна, и погледна...

Белият предмет пращеше, гърмеше, изпълнен с бързи и летящи пламъци като гръцкия огън на византийците. А към тавана се издигаше гъст дим, тайнствен дим, страшен като магия.

Какво ли си е помислила горката жена? Дали е сметнала, че това е някаква дяволска хитрост? Или някаква страшна болест? Дали не е сметнала, че този огън, излязъл от нея, щеше да разяде вътрешностите ѝ и щеше да бликне като из гърлото на вулкан или че самата тя щеше да избухне като препълнено оръдие?

Тя стоеше права, обезумяла от ужас, втренчила поглед върху чудото. След това нададе изведнъж такъв вик, какъвто никога не бях чувал дотогава, и се строполи на гръб.

Избягах, мушнах се в леглото и затворих насила очи, сякаш да убедя самия себе си, че не бях направил нищо, че нищо не бях видял, че не бях напускал стаята си.

Казах си: „Тя е мъртва! Аз я убих!“ — и тревожно се ослушвах в шумовете на къщата.

Сновяха насам-натам, говореха, после чух, че се смеят; след това получих дъжд от плесници от ръката на баща си.

На следния ден госпожа Дюфур беше много бледа. Тя пиеше непрекъснато вода. Може би въпреки уверенията на лекаря се опитваше да угаси пожара, който според нея гореше във вътрешностите ѝ.

Оттогава, когато говорят пред нея за болести, тя въздъхва дълбоко и прошепва:

— Ох, госпожо, ако знаехте! Има такива странни болести...

И не казва никога нищо повече.

ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО, КОЕТО ЧИЧО БОНИФАС РАЗКРИ

Този ден пощенският раздавач Бонифас, излизайки от пощата, установи, че днешната му обиколка щеше да бъде по-кратка от обикновено и много се зарадва. Беше му поверена околността на градеца Вирвил и когато се завръщаше вечер с широки, уморени крачки, раздавачът имаше понякога повече от четиридесет километра зад гърба си.

И така, щеше бързо да раздаде писмата, а можеше дори да се пошляе малко из пътя и да се прибере у дома си към три часа следобед. Какво щастие.

Той излезе от градеца по пътя за Сенемар и започна работа. Беше през юни, месеца на зеленината и цветята, истинският месец на полята.

Раздавачът, облечен в синя блуза, наложил черна фуражка с червен галон, прекосяваше по тесните пътеки нивите, засети с рапица, овес или пшеница, потънал до раменете сред посевите; главата му се мяркаше над класовете, сякаш плуваше сред някакво спокойно зелено море, което лекият ветреца лениво разлюляваше.

Той влизаше в чифлиците, отмествайки при входа подвижната греда на дървената ограда, чиито колове бяха забити по склона на околоръстния ров, върху който хвърляха сянка две редици буки, и като поздравяваше по име стопанина: „Добър ден, чичо Шико!“, подаваше му получавания от него вестник „Льо пти норман“. Чифликчията обърсваше ръка о дъното на панталоните си, поемаше вестника и го пхваше в джоба си, за да го прочете на спокойствие след обед. Чифликчийското куче, чиято колибка представляваше бъчвичка, поставена до едно наклонено ябълково дърво, джафкаше яростно, изпънало връвта си, а раздавачът, без да се извъръца, тръгваше отново с военната си походка, разтягайки дългите си крака, поставил лявата си ръка върху чантата, а с дясната размахал бастуна си, който също като него вървеше някак забързано и безспирно.

Чичо Бонифас раздаде вестниците и писмата в селцето Сенемар и след това пое отново през нивите, за да занесе пощата за бирника,

който живееше в една усамотена малка къща на километър от градеца.

Господин Шапати беше нов бирник, пристигнал едва миналата седмица и женен съвсем отскоро.

Той получаваше парижки вестник и понякога раздавачът Бонифас, когато имаше време, хвърляше поглед по страниците му, преди да го предаде на получателя му.

И тъй, той отвори чантата си, извади вестника, измъкна го от книжната ролка, разгъна го и започна да чете, като продължаваше да крачи. Първата страница никак не го интересуваше; политиката не го вълнуваше; отминаваше винаги и финансовия отдел, но произшествията го привличаха страстно.

Този ден те бяха доста многобройни. Раздавачът се развълнува толкова силно от описанието на едно злодеяние, извършено в жилището на горски стражар, че се спря сред една детелинова нива, за да го препрочете по-бавно. Подробностите бяха ужасяващи. Един дървар, минавайки рано сутринта пред къщата на горския, забелязал по прага малко кръв, сякаш на някого била текла кръв от носа. „Горският сигурно е убил някой заек тази нощ“ — помислил той, но когато се приближил, открил, че вратата била открехната, а бравата — разбита.

Тогава изплашеният дървар изтичал до селото да съобщи на кмета, който взел със себе си като подкрепление полския пазач и учителя, и четиримата мъже се отправили заедно към къщата. Намерили горския заклан пред огнището, жена му удушена под леглото, а малката им шестгодишна дъщеря — задушена между две възглавници.

Раздавачът Бонифас бе толкова потресен от това убийство, чиито ужасни обстоятелства се мяркаха непрекъснато пред очите му, че почувствува слабост в краката и произнесе високо:

— Дявол да го вземе, какви гадове има на този свят!

След това пъкна пак вестника в книжната му ролка и отново закрачи, а в главата му упорито се въртеше картината на злодеянието. Той стигна скоро до жилището на господин Шапати, отвори вратичката на малката градинка и се приближи до къщата. Постройката беше ниска, с приземен етаж и мансарда. Беше отдалечена най-малко на петстотин метра от най-близката съседна къща.

Раздавачът изкачи двете стъпала на външната стълба, хвана дръжката на бравата и се опита да отвори вратата, но откри, че е заключена. И тогава забеляза, че капациите на прозорците бяха затворени — явно, никой не беше излизал още от къщата.

Обхвана го безпокойство, защото, откакто беше дошъл, господин Шапати ставаше винаги рано. Бонифас извади часовника си. Беше едва седем часът и десет минути — значи беше дошъл близо един час порано от обикновено. Все едно, по това време бирникът би трябвало да бъде вече на крак. Тогава раздавачът направи една обиколка около жилището, като пристъпваше предпазливо, сякаш се боеше от нещо. Не забеляза нищо подозрително, освен следи от мъжки обувки в една леха с ягоди.

Но, минавайки край един прозорец, Бонифас изведнаж застана неподвижно, скован от ужас. Някой стенеше в къщата.

Раздавачът се приближи и като прекрачи през една леха от чимшир, долепи ухо до капака на прозореца, за да чува по-добре — нямаше съмнение, някой стенеше в къщата.

Бонифас чуваше съвсем ясно дълги мъчителни въздишки, нещо като хъркане, шум от борба. След това стоновете станаха по-силни, почести, усилиха се още повече и се превърнаха във викове.

Тогава раздавачът, у когото вече не остана и следа от съмнение, че в този миг в къщата на бирника се извършва някакво престъпление, си плю на петите, прекоси градинката и хукна през полето, през посевите, тичайки с всички сили, размятал чантата си, която го удряше по кръста. Най-сетне пристигна изнемощял, задъхан, обезумял пред вратата на участъка.

Старшията Молатур, с чук и гвоздеи в ръка, поправяше един счупен стол. Стражарят Ротие стискаше между коленете си повредения стол и крепеше един гвоздей до самото счупено място, а старшията, хапейки мустаците си, опулил овлажнелите си от напрежение очи, удряше всеки път върху пръстите на своя подчинен.

Щом ги забеляза, раздавачът извика:

— Елате бързо, убиват бирника, бързо, бързо!

Стражарите прекъснаха заниманието си, повдигнаха глава и го загледаха с онзи учуден израз на изненадани хора, ядосани, че са ги обезпокоили.

Бонифас, виждайки, че те са повече изненадани, отколкото разтревожени, повтори:

— Бързо, бързо! Крадците са в къщата, чух викове, да вървим по-скоро.

Старшията остави чука на земята и запита:

— А как узнахте вие за това произшествие?

Раздавачът поде:

— Носех вестника и две писма, но видях, че вратата е заключена и си казах, че бирникът не е станал още. Направих една обиколка около къщата, за да се уверя в това, и чух стенания, сякаш душеха или колежа някого; тогава хукнах с всички сили да ви намеря. Да вървим по-скоро.

Старшията се изправи и попита:

— А вие лично не се ли притекохте на помощ?

Обърканият раздавач отговори:

— Боях се, че сам няма да мога да направя нищо.

Тогава, убеден вече, старшията заяви:

— Само да се облека и тръгвам с вас.

Той влезе в участъка, следван от своя подчинен, който носеше стола.

Стражарите се появиха почти веднага и тримата заедно се отправиха бегом към мястото на престъплението.

Когато наближиха къщата, те забавиха крачките си от предпазливост, а старшията измъкна револвера си; след това се промъкнаха съвсем тихо в градинката и се приближиха до стената. Нямаше никакви нови признаци, че злодейците са си отишли. Вратата беше все тъй заключена, а прозорците — затворени.

— Пипнахме ги — прошепна старшията.

Чичо Бонифас, треперещ от вълнение, го заведе от другата страна на жилището и като му посочи затворените капаци на един от прозорците, каза:

— Ето тук е.

Старшията се приближи съвсем сам и прилепи ухото си до капака. Другите двама чакаха, приковали поглед върху него, готови на всичко.

Той остана дълго време неподвижен, заслушан. За да притисне още по-добре главата си до дървения капак, беше свалил триъгълната

си шапка и я държеше в дясната си ръка.

Какво чуваше? Безизразното му лице не разкриваше нищо, но изведнаж мустаците му щръкнаха, бузите му се разтеглиха в беззвучен смях и като прекрачи отново чимшира, старшията се върна при другите двама, които го гледаха изумено.

Сетне им направи знак да го последват, като стъпват на пръсти; когато минаваха отново пред входа, старшията накара Бонифас да пъхне вестника и писмата под вратата.

Раздавачът го погледна с недоумение, но се подчини покорно.

— А сега да си вървим — каза старшията.

Но щом излязоха през градинската вратичка, той се обърна към раздавача и гледайки го с присвити и весело бляскащи очи, каза с насмешливо изражение и лукава усмивка:

— Ех, какъв хитрец сте били!

Старикът запитва:

— Защо хитрец? Аз чух, заклевам се, че чух.

Но стражарят не можа да се удържи повече и избухна в смях. Смееше се до задушаване, прихванал с две ръце корема си, превит одве, от очите му течаха сълзи, а около носа му се бяха образували грозни бръчки. Другите двама го гледаха смаяни.

И тъй като не можеше нито да продума, нито да спре да се смее, нито да им даде да разберат какво му е, той направи едно движение, едно общоизвестно и неприлично движение.

И понеже те все още нищо не можеха да разберат, старшията повтори движението няколко пъти поред, като посочи с глава към къщата, която оставаше все тъй затворена.

Тогава неговият подчинен изведнаж също разбра и бе обхванат от неудържима веселост.

Старият раздавач стоеше недоумяващ пред двамата мъже, които се превиваха от смях.

Най-сетне старшията се поуспокои и като плесна шеговито старика по корема, извика:

— Ах, шегобиецо, ах, дявол недей! Ще запомня аз какво престъпление разкри чичо Бонифас!

Раздавачът, опулил очи, повтори:

— Заклевам се, че чух.

Старшията отново започна да се смее. Стражарят беше седнал на тревата край пътя, за да се търкаля на воля.

— Ах, чу ли го! Ами и жена си ли убиваш по този начин, а, стари дяволе?

— Жена ми ли?...

Бонифас се замисли продължително, сетне поде:

— Жена ми... Да, тя реве, когато я бъхтя с юмруци... Но крещи, както се крещи, какво. Да не би и господин Шапати да бие своята?

Тогавя старшията, почти примрял от смях, хвана чичо Бонифас за раменете, завъртя го като кукла и му пошепна на ухото нещо, от което раздавачът остана като гръмнат.

След това старикът промълви замислено:

— Не... съвсем не тъй... съвсем не тъй... съвсем не тъй... моята и дума не обелва... Никога не бих повярвал... Не може да бъде... Човек би казал, че я измъчват...

И смутен, объркан, засрамен, той пое отново пътя през нивите, а старшията и стражарят все още се смееха и му подхвърляха отдалеч неприлични казармени закачки, гледайки как черната му фуражка се отдалечава над спокойното житно море.

ЗЕСТРАТА

Никой не се учуди от женитбата на нотариуса Симон Льобрюман и госпожица Жана Кордие. Льобрюман току-що бе откупил бюрото на нотариуса Папийон; разбира се, трябваша му пари, за да го плати, а госпожица Жана Кордие имаше чисти триста хиляди франка зестра в чекове и записи на заповед на предявителя.

Нотариусът Льобрюман беше хубав момък, който се отличаваше с изяществото си, наистина провинциално изящество на нотариус, но все пак изящество — нещо твърде рядко в Бутини-льо-Ръобур.

Госпожица Кордие беше миловидна и свежа. Вярно, че миловидността ѝ беше малко несръчна, а свежестта малко блудкава, но, общо взето, тя беше хубаво, желано и ухажвано момиче.

Сватбената церемония вдигна цял Бутини на крак.

Всички се възхищаваха много на младоженците, а те се прибраха в съпружеското гнездо, за да скрият щастieto си. Бяха решили да направят чисто и просто едно малко пътуване до Париж, след като прекарат насаме няколко дни.

Чаровни бяха тия мигове насаме! Нотариусът Льобрюман съумя да прояви удивителна сръчност, нежност и тактичност в първата близост с жена си. Той си бе поставил за девиз: „Крушата сама пада от дървото за този, който умее да чака.“ Той съумя да прояви и търпение, и енергичност. И успехът му бе бърз и пълен.

Само след четири дни госпожа Льобрюман обожаваше мъжа си. Не можеше вече без него, трябваше да стои цял ден при нея, за да го гали и прегръща, за да пипа ръцете, брадата, носа му и прочие. Тя седнаше на коленете му, хващаше му ушите и казваше; „Затвори си очите и си отвори устата.“ Той отваряше доверчиво уста, полузатваряше очи и получаваше дивна целувка, тъй нежна, тъй дълга че тръпки пробягваха по гърба му. А и той на свой ред от сутрин до вечер и от вечер до сутрин не можеше да се насити да я милва, да я целува, да я гали и прегръща, за да докаже любовта си.

Щом изтече първата седмица, той каза на младата си съпруга:

— Ако искаш, идния вторник ще заминем за Париж. Ще постъпим като влюбените, които не са още женени: ще ходим по ресторанти, на театър, в нощните заведения, навсякъде, навсякъде!

Тя скачаше от радост.

— О, да, ох! Хайде да тръгваме по-скоро!

Той продължи:

— И да не забравя, предупреди баща си да приготви зестрата ти. Ще я взема с нас, за да се разплатя с едно отиване и с господин Папийон.

— Ще му кажа утре сутринта — отвърна тя.

А той я взе в обятията си, за да поднови нежната игра, която тъй й се нравеше от осем дни насам.

Следния вторник тъстът и тъщата придружиха до гарата дъщеря си и зет си, които тръгнаха за столицата.

— Уверявам ви — каза тъстът, — че не е благоразумно да вземате в чантата си такава голяма сума.

А младият нотариус се усмихна.

— Не се безпокойте за нищо, татко, свикнал съм с тия работи. Понякога ми се случва да нося със себе си цял милион. Така поне ще избегнем много формалности и закъснения. Не се безпокойте за нищо.

Чиновникът на гарата извика:

— Пътниците за Париж да се качват във вагоните.

Те се качиха бързо в един вагон, където имаше две стари дами.

Льобрюман прошепна на ухото на жена си:

— Колко неприятно, няма да мога да пуша.

— И на мен ми е неприятно — отвърна тя съвсем тихо, — но не заради пурата ти.

Влакът изсвири и потегли. Пътуването продължи един час. През това време те не си казаха много нещо, защото двете старици не спяха.

Щом излязоха от гарата Сен-Лазар, Льобрюман каза ма жена си:

— Ако искаш, миличка, ще отидем най-напред да обядваме в някой ресторант на булеварда, после ще се върнем спокойно да си вземем куфара и ще го занесем в хотела.

Тя веднага се съгласи:

— О, да, да отидем в ресторант. Далеч ли е?

— Да — поде той, — далечко е, но ще вземем омнибуса.

— Защо да не вземем файтон? — учуди се тя.

Той ѝ се скара усмихнат:

— Такава ли си ти пестеливка, за пет минути път файтон, три франка за минута, голяма прахосница си.

— Вярно — каза тя, малко смутена.

Тъкмо в този момент мина голям омнибус с препускащи коне.

— Кондуктор, ей, кондуктор — извика Лъобрюман.

Тежката кола спря. Младият нотариус бутна вътре жена си и ѝ каза много бързо:

— Качи се вътре, аз ще се покатеря горе, за да изпуша поне една цигара преди обед.

Тя нема време да отговори. Кондукторът я улови за ръка, помогна ѝ да стъпи на стъпалото и я бутна в колата. Падна зашеметена на седалката и видя слисана през задното прозорче краката на мъжа си, който се покатери на покрива.

Остана неподвижна между един шишкав господин, който миришеше на тютюн, и стара жена, която миришеше на куче.

Всички други пътници, наредени безмълвно един до друг: един бакалски чирак, една работничка, подофицер от пехотата, някакъв господин със златни очила и копринена шапка с широка периферия, подвитата като улук, две дами с важен и начумерен вид, които като че ли казваха: „Тук сме, но струваме много повече“, две монахини, едно момиче без шапка и един гробар, всички изглеждаха като колекция от карикатури, музей за комични предмети, редица преувеличени скици на човешки лица, подобни на смешните палячовци от мукава, по които се стреля на панаирите.

Друсането на колата замайваше главите им, разтърсваше ги. Увисналата кожа на бузите им се тресеше. С притъпени от друсането сетива, те изглеждаха глупави и заспали.

Младата жена нямаше сили да се помръдне.

„Защо той не дойде с мене?“ — питаше се тя. Някаква неясна тъга я подтискаше. Той можеше наистина да се лиши от тази цигара!

Скоро монахините дадоха знак да спрат и една след друга излязоха от омнибуса, като оставиха зад себе си блудкава миризма на овехтели фусти.

Пак потеглиха, после отново спряха. Този път се качи някаква готвачка, зачервена и задъхана. Ти седна и сложи на коленете си

кошница с провизии. В омнибуса замириса силно на помия.

„Този ресторант е по-далеч, отколкото си мислех“ — каза си Жана.

Гробарят си отиде и на негово място дойде кочияш, от когото се носеше мирис на конюшня. Момичето без шапка бе заместено от комисионер, от чиито крака се излъчваше парфюмът на дългите му обиколки.

Жената на нотариуса се чувствуваше зле. Повдигаше й се, идеше й да заплаче, без сама да знае защо.

И други хора слязоха, качиха се нови пътници. А омнибусът все вървеше по безкрайните улици, спираше на спирките и пак потегляше.

„Колко е далеч! — казваше си Жана. — Дано само не се е разсеял нещо, дано не е заспал! Доста се измори през последните дни.“

Малко по малко всички пътници си отидоха. Тя остана сама, съвсем сама. Кондукторът извика:

— Вожирар!

Понеже тя не се помръдна, той извика:

— Вожирар!

Тя го погледна и разбра, че тая дума се отнася за нея, понеже нямаше никой друг в омнибуса. Мъжът каза за трети път:

— Вожирар!

Тогава тя попита:

— Къде сме?

Той отвърна начумерено:

— Ами че във Вожирар, и таз добра! Двадесет пъти ви казвам вече.

— Далеч ли е от булеварда?

— Кой булевард?

— Булевард Италиен.

— Отдавна го отминахме.

— Ах! Ще бъдете ли така любезен да предупредите моя мъж?

— Вашия мъж? Че къде е той?

— На покрива.

— На покрива! Отдавна вече там няма никого.

Тя трепва ужасена.

— Как така? Не е възможно. Той се качи с мене. Разгледайте добре! Той трябва да е там.

Кондукторът заговори грубо:

— Хайде, момиченце, стига си дрънкала. На мястото на един загубен мъж ще намериш десет. Обирай си парцалите. Край. На улицата ще си намериш друг.

Очите ѝ се напълниха със сълзи, тя настоя на своето:

— Вие се лъжете, господине, уверявам ви, че се лъжете. Той носеше голяма чанта под мишница.

Служителят се разсмя.

— Оня с голямата чанта? Ах, да, той слезе на площад Мадлен. Все едно, зарязал те е, ха-ха-ха!...

Колата спря. Тя слезе и неволно хвърли поглед към покрива на омнибуса. Нямаше никого.

Тогава се разхълца високо, без да мисли, че я слушат и гледат.

— Какво ще стане сега с мене! — промълви младата жена.

Приближи се инспекторът на омнибусната служба.

— Какво има?

Кондукторът отговори подигравателно:

— Една дама: мъжът ѝ я зарязал по пътя.

— Не е голяма работа — добави другият, — гледайте си службата.

И се завъртя на токовете си.

Тогава тя тръгна все направо, премного слисана и объркана, за да може да разбере това, което ѝ се бе случило. Къде щеше да отиде? Какво щеше да прави? Какво можеше да се е случило на мъжа ѝ? Как е могъл да направи подобна грешка, да прояви подобно невнимание, недоглеждане и толкова невероятна разсеяност?

Тя имаше в джоба си два франка. Към кого да се обърне? И изведнъж се сети за братовчед си Барал, подначалник на служба във флота.

Имаше точно толкова пари, колкото да плати за файтон. Поръча да я заведат у дома му. Срецна го тъкмо когато той тръгваше за министерството. И той като Любрюман носеше под мишница дебела чанта.

Тя слезе тичешком от файтона и извика:

— Анри!

Той се спря смаян:

— Жана?... Вие тук?... Съвсем сама?... Какво търсите, къде отивате?

Тя прошепна през сълзи:

— Мъжът ми се загуби преди малко.

— Загуби ли се? Къде това?

— От покрива на един омнибус.

— На омнибус?... О!...

Тя му разказа разплакала приключението си. Той слушаше и разсъждаваше. Попита я:

— Съвсем бистра ли му беше главата тази сутрин?

— Да.

— Добре. Ами имаше ли много пари със себе си?

— Да, у него беше зестрата ми.

— Вашата зестра?... Цялата ли?

— Съвсем цялата... за да плати бюрото си.

— Няма що, скъпа братовчедке, в този момент навярно вашият съпруг лети към Белгия.

Тя все още не можеше да разбере. Заекна:

— ... Моят мъж... какво казвате?...

— Казвам, че е задигнал вашия... вашия капитал... и това е всичко.

Тя стоеше права, задъхана, шепнейки:

— Тогава... тогава... той е мизерник!...

И изнемогвала от вълнение, падна, хълцайки, върху гърдите на братовчед си.

Понеже хората се спираха да ги гледат, той леко я бутна във входа на къщата, хвана я през кръста и ѝ помогна да се качи по стълбата. Прислужницата му отвори смаяна вратата. Той ѝ заповяда:

— Софи, изтичайте до ресторанта да вземете обед за двама души. Няма да ходя в министерството днес.

КОРСИКАНСКИТЕ БАНДИТИ

Гледан отдалеч, проходът, който трябваше да премина, приличаше на фуния между два стръмни и голи гранитни върха.

Склоновете на планината бяха покрити с храсталаци, от чиято силна миризма ми се замайваше главата. Слънцето още не се виждаше, то изгряваше зад планините и сякаш посипваше с розов прах върховете, откъдето неравните петна на зарята му се отразяваха в простора като дълги, сияйни снопове.

Тъй като този ден ни чакаше петнадесет-шестнадесет часа път, моят водач бе наредил да тръгнем заедно с цял керван планинци, които отиваха в същата посока. Вървахме един след друг с бърза крачка и мълчаливо се изкачвахме по тясната пътека, която се губеше в гъсталака.

Две мулета, натоварени с храна и багаж, ни следваха. Корсиканците, с пушки на рамо, крачеха живо, спираха се според обичая си при всеки извор да пийнат по няколко глътки вода и тръгваха отново. Когато приближихме върха, те забавиха хода си и започнаха да разговарят тихо на своето наречие, което ми е свършено непонятно. Направи ми обаче впечатление, че те на няколко пъти произнасяха думата „жандарм“. Най-сетне се спряхме и едни висок, тъмнокос момък изчезна в гъсталака. След четвърт час той се върна. Тръгнахме отново съвсем бавно и двеста метра по-нататък отново се спряхме. Сега друг един от групата навлезе под клоните. Силно озадачен, аз запитах водача си какво става. Той ми отговори, че чакали „един приятел“.

Тъй като този „приятел“ не идваше, тръгнахме отново. Щом се завърна човекът, който бе изпратен да го посрещне. След малко едно черно, дребно, набито същество изскочи внезапно из храстите и с огромен скок се озова сред нас така неочаквано, както изскачат от кутията си дяволчетата-играчки, когато натиснеш пружината им. Като всички корсиканци той носеше на рамото си пушка. Изгледа ме с подозрение. Беше грозен, жилест като дънер на маслиново дърво, много мръсен, разбира се, кривоглед и със зачервени клепачи. Всички

го заобиколиха, радваха му се, разпитваха го; изглежда, че го обичаха като брат и го почитаха като светец. Когато завършиха тези излияния на чувства, тръгнахме отново с ускорена крачка; един от планинците вървеше на около сто метра пред нас като разузнавач.

Започнах да разбирам каква е работата, тъй като от месец насам бях слушал безброй разкази за бандити.

Стори ми се, че колкото повече се приближавахме до прохода, толкова по-загрижени ставаха всички. Най-после стигнахме. Два едри лешояда се виеха над главите ни. Зад нас в далечината се виждаше смътно морето, още забулено в мъгла, а пред нас се простираше безкрайна долина без нито една къща, без нито една нива, покрита само със зелени храсталаци и дъбове. Лицата на планинците сякаш се разведриха. Започнахме да слизаеме... След около един час тайнствената личност, която се беше присъединила тъй неочаквано към нас, се сбогува много любезно, стисна ръка на всички, дори и на мен, и се скри отново в гъсталака.

Когато той изчезна, попитах водача си какъв беше този човек и той простичко ми отговори:

Той не обича стражарите.

Започнах да го разпитвам по-подробно за бандитите, които се намираха в този момент в планината. Най-напред научих, че в клисурата, която току-що бяхме преминали, стражарите често устройвали засади, за да уловят „обявените извън закона“, когато те се опитват да минат в Сартена — обичайното убежище на бандитите.

Понастоящем в планината имало двеста и четиридесет души, които не признавали ни стражари, ни правосъдие, ни префект. Всъщност те не са никакви злодеи, защото никога не обират пътниците. За подобно деяние другарите му по съдба биха съдили виновния, биха го осъдили на смърт и екзекутирали, тъй като те са хора, които извънредно много държат на честта си. И действително почти във всички случаи някакво болезнено развито чувство за чест е станало причина тези нещастници да хванат гората. Когато една жена изневери на мъжа си или някоя дъщеря бъде заподозряна, че има любовник, когато някой се скара е най-добрия си приятел при игра на карти или за хиляди други дребни неща, които цивилизованият човек лесно прощава, корсиканецът убива жена си, дъщеря си, любовника ѝ, приятеля си, бащите, братята, роднините, целия род; след това отива

спокойно в гората, където местното население, което го уважава толкова повече, колкото повече хора е убил, му доставя всичко, необходимо за живот, където жандармерията го преследва напразно и често дава жертви за голяма радост на планинците, тъй като те знаят, че утре сами могат да станат бандити и затова инстинктивно мразят стражарите.

Наред с тези нещастници, чийто необуздан нрав е станал причина да извършат убийство и които, вечно преследвани, живеят ден за ден и спят под открито небе, в Корсика има и други бандити — щастливи и богати, които живеят спокойно в земите си между своите селяни; това са братята Белакоша. Това семейство има странна история.

Жената на стария Белакоша била бездетна. По примера на библейските патриарси той я изпъдил, взел си една мома от съседната къща и я завел в планината, където пасели стадата му. От нея имал много деца, между които и двамата братя Антоан и Жак, за които ще разкажа по-долу. Жена му обаче имала сестра, която живеела наблизко и често спохождала семейството. Белакоша, който бил галантен мъж, и дори прекалено галантен, я изпращал до в къщи. Тя му родила син. Белакоша признал всичко на първата си жена, задържал и втората при себе си, като ѝ построил отделна къща, за да избегне семейни разправии. Но трета сестра на свой ред започнала да посещава двете семейства и пак се случила беда. За горкия баща нямало друг изход, освен да построи трета къща; така и направил и всички заживели мирно и щастливо. Белакоша имал всичко тридесетина наследници, които на свой ред наредили стотици деца. Това племе населява част от селото Боконяно и околностите му.

Двама от синовете, Антоан и Жак, избягали отрано в гората по доста „маловажни“ причини: първият отказал да служи военната си служба, а вторият отвялякъл някакво момиче, за което искал да се ожени един от братята му.

От този момент нататък те станали абсолютни господари на цялата област.

Казват, че преследването на двамата братя струвало на правителството около триста хиляди франка. Години наред непрекъснато ги гонят, но винаги напразно. Цели отреди карабинери или по-точно жандармеристи, тръгват начело с офицерите си,

претърсват цялата област, заемат села, ограждат върхове, сигурни, че ги държат в ръцете си, а през това време братята Белакоша, настанили се спокойно на съседния връх, наблюдават с любопитство военните операции. Когато им омръзне това зрелище, те слизат, необезпокоявани от никого, в полето, за да пресрещнат обоза, който носи храна на жандармеристите, откарват натоварените мулета и за да успокоят разтревожените мулетари, им предават редовна реквизиционна бележка, адресирана до военния интендант и подписана „Белакоша“.

Двадесет пъти щели без малко да ги хванат, и двадесет пъти те се изплъзвали благодарение на смелостта си, на хладнокръвието си, на хитрината си и на съучастничеството на населението от цялата област, между което те имат много роднини.

Един ден по-младият брат Жак бил издаден на полицията. В определен час той трябвало да дойде да измери трупите, отсечени по негово нареждане, и жандармеристите го чакали в засада на двадесет крачки от това място.

Видели го, когато с ръце на гърба се изкачвал бавно по пътеката в долината, и без да чакат да се приближи, открили страхотна стрелба от толкова далеч, че на него гърмежите му се сторили като пляскане с камшик. Той потърсил коларя, но вместо него зърнал някакъв жълт колан; тогава скочил зад дънера на един кестен, за да разгледа обстановката. Изведнъж всичко утихнало.

Той започнал да се безпокои, защото помислил, че това е някаква хитрост; в този момент обаче забелязал на една горска поляна жандармерийския отряд, който се връщал спокойно в казармата с пушки на рамо, след като бил изстрелял всичките си куршуми.

Тогава Белакоша отишъл да измери трупите си.

Двамата братя са богати, купуват земи чрез подставени лица, експлоатират гори, дори и държавни гори, по думите на хората.

Всякакъв добитък влязъл в именията им, става тяхна собственост и голям храбрец би бил този, който отиде да си го потърси.

Те правят услуги на много хора; разбира се, за тези услуги им се плаща скъпо и прескъпо.

Отмъщават си бързо и само със смърт.

Но винаги са крайно любезни с чужденците, които често ги посещават, и братята Белакоша с удоволствие се срещат с тях.

По-старият брат, Антон, е доста висок, черноок, с посивели коси и голяма брада. Той има вид на добряк, на пръв поглед е дори „симпатичен“. По-младият, Жак, е рус и по-дребен от брат си. Острите му очи показват жив ум и ловкостта му е наистина забележителна. Той е по-енергичен от брат си: от него се и боят повече.

Преди няколко години едно младо момиче, парижанка, пожелало да го види и тръгнало за планините, придружено от един свой сродник.

Срещнали се съвсем тайнствено в дълбок дол, в сред гъсталаците, и парижанката, надарена със способността да изпада лесно във възторг — способност, която прави брака толкова опасен, — веднага си изгубила ума по бандита. Представете си — младеж, който спи под открито небе, никога не се съблича, убива по десет души наведнъж, обявен е извън закона и се подиграва с пушките на стражарите! Обядвали заедно и после тръгнали по непристъпните скали. Роднината пъхтял, треперел и пъшкал, а момичето, хванало подръка бандита, прескачало бездните, очаровано и възхитено. Каква мечта — истински бандит да бъде твой цял ден, от тъмно до тъмно! Той ѝ разправял любовни истории — корсикански истории, в които винаги се намесва камата; говорил ѝ за някаква учителка, която била влюбена в него, и накрая праханта, която жените често имат в главата си вместо мозък, така се разпалила, че тя вече не искала да се раздели с бандита и настоявала да го заведе да вечерят в селската къща, където тя и сродникът ѝ щели да нощуват.

Трябвало дълго да преговарят, за да я склонят да си тръгне обратно, и най-после двамата се разделили, и изглежда, с голяма скръб.

Господин Йожен Осман^[1] видял Жак Белакоша при много необикновени обстоятелства. Като пътувал с кола за Боконяно, някаква жена се появила на вратата на каретата и му казала, че бандитът много желае да се срещне с него. На господни Осман било неудобно да уговаря среща с такава компрометираща личност, но изведнъж му хрумнала щастлива мисъл.

— Аз не съм въоръжен — казал той. — Следователно ако някой спре колата ми, няма да мога да се защитавам. Смятам към толкова часа да мина през еди-кой си път.

В казания час един човек се хвърлил към конете и ги спрял; след това отворил вратичката, свалил шапка и влязъл в колата; той дълго

разговарял със строителя на днешния Париж и го помолил да издействува помилването му.

Следният факт — а такива има хиляди — илюстрира добре как си отмъщават тези корсикански скитници.

Някакъв овчар, който бил предал за пари един от бандитите, се изкачвал по планината заедно с жандармеристите, за да им покаже мястото, където се криела жертвата им. Внезапно от гъсталака се чул гърмеж и овчарят с пръснат череп паднал в ръцете на смаяните стражари. Те напразно претърсвали околностите и в края на краищата не им оставало нищо друго, освен да отнесат в града трупа на водача си. На „почтените господа“ Белакоша обаче липсва елементарен литературен вкус и техните заплашителни писма, винаги с дата от „Зеления дворец“ и написани с червено мастило, са съчинени в поетичния стил на червенокожите и правят много странно впечатление: „Навсякъде, където стига небесната светлина — пишат те, — нашите куршуми ще ви настигнат.“

Те живеят в дълбока клисура, непристъпна и страшна, близо до селото, което е населено почти само с техни роднини. Тъй като в тяхното семейство добрите нрави са наследствени, Жак отвлякъл преди няколко години жената на брат си Антоан и я задържал при себе си. След известно време събрал сина си — още дете, с едно момиче, също непълнолетно, току-що излязло от манастира; когато пораснали, той ги оженил.

Много корсиканци познават братята Белакоша и са техни приятели било от страх, било от някакво инстинктивно чувство на бунт срещу властта.

Много чужденци са ги виждали, но се страхуват да говорят за това, защото властите, които не успяват да заловят тези бандити, биха арестували нещастника, който е имал глупостта да признае, че е бил във връзка с хора, чиито глави са оценени.

[1] Й. Ж. Осман (E. G. Hausmann), префект на департамента на Сена, който благоустроил и разхубавил Париж в края на XIX в. — Б.пр. ↑

ЧИЧО МИ ЖЮЛ

На г. Ашил Еенувил

Беден старец с побеляла брада ни поиска милостиня. Моят приятел Жозеф Давранш му подаде петфранкова монета. Останах изненадан.

— Този нещастник ми напомня една история, която ще ти разкажа и чийто спомен ме преследва непрекъснато — обясни той. — Слушай:

Семейството ми е от Хавър. Ние не бяхме богати. Справяхме се криво-ляво, и толкова. Баща ми ходеше на работа, връщаше се късно от канцеларията и не печелеше кой знае колко. Имах две сестри.

Оскъдицата, сред която живеехме, тежеше много на майка ми и тя често подмяташе на мъжа си язвителни думи, прикрити и зли упреци. В такива случаи нещастният човек правеше един жест, който винаги ми е причинявал силна болка: прокарваше ръка по челото си, като да изтрие несъществуваща пот, и не отговаряше нищо. Чувствувах неговата безсилна мъка. У нас се правеха икономии от всичко; ние никога не приемахме покана за обед, за да не бъдем принудени да каним; купуваха се само стоки с намалени цени — каквото е изостанало по магазините. Сестрите ми сами шиеха роклите си и понякога дълго спореха за цената на някакъв ширит, който струваше по петнадесет стотинки метъра. Ежедневната ни храна се състоеше от супа и варено говеждо месо, което ядохме с всички възможни сосове. Казват, че това било здравословно, укрепвало силите. Лично аз предпочитах нещо друго.

За всяко загубено копче или съдрани панталони ми устройваха отвратителни сцени.

Но всяка неделя ние обезателно излизахме на разходка край вълнолома, облечени в парадните си дрехи. Баща ми, в редингот, с цилиндър и ръкавици, предлагаше ръка на майка ми, накичена като кораб в празничен ден. Сестрите ми, които се приготвяха първи, чакаха

да се даде знак за тръгване; но в последния миг върху редингота на баща ми винаги откриваха някакво незабелязано дотогава петно. Трябваше да се изчисти бързо с парцал, натопен в бензин.

Майка ми слагаше очилата върху късогледите си очи, сваляше ръкавиците си, за да не ги изцапа, и бързаше да изчисти петното, а в това време баща ми, по риза и с цилиндър на главата, чакаше края на операцията.

Потегляхме тържествено. Сестрите ми вървяха отпред, хванати подръка. Бяха вече моми за женене и излизаха на показ из града. Аз вървях отляво, до майка си. Вдясно крачеше баща ми. И сега си спомням колко величествени изглеждаха бедните ми родители по време на тези неделни разходки, техните замръзнали, неподвижни черти, чинното им държане. Крачеха важно, с изправени тела, спънати крака, сякаш от тяхната осанка зависеше успехът на нещо изключително важно.

И всяка неделя, като виждаше големите презокеански кораби, които се връщаха от далечни, непознати страни, баща ми неизменно повтаряше едни и същи думи:

— Я си представете, че Жюл се окаже в някой от тези параходи, а? Каква изненада!

Чичо Жюл, братът на моя баща, след като години наред докарвал семейството до отчаяние, сега се беше превърнал в едничката ни надежда. Слушал бях да се говори за него още от най-ранно детство и ми се струваше, че бих го познал веднага, така бях навикнал с мисълта за него. Знаех всички подробности, свързани с живота му и до деня, в който беше заминал за Америка, макар че за този период се говореше с половин уста.

Той се беше държал зле, което значи, че беше прахосал малко пари, а това е най-голямото престъпление в бедните семейства. У богатите един мъж, който се забавлява, върши глупости. Него с усмивка го наричат гуляйджия. А у бедните хора един младеж, който принуждава родителите си да посегнат на своя капитал, се превръща в непрокопсаник, негодник, прахосник!

И макар по същество постъпката да е една и съща, това разграничение е справедливо, защото само последиците определят значението на едно деяние.

Така или иначе, чичо Жюл беше намалил значително наследството, на което разчиташе баща ми; и то, след като беше изял своя дял до последния грош.

Изпратили го бяха в Америка, както ставаше тогава, с някакъв пътнически кораб, който пътувал от Хавър за Ню Йорк.

Като пристигнал там, чичо ми станал търговец на не знам какво и скоро писа, че печелел по малко и се надявал да поправи злото, което бил сторил на баща ми. Това писмо истински развълнува нашето семейство. Жюл, който не струваше, както се казва, ни пукната пара, изведнъж стана честен човек, сърцат момък, истински Давранш, неподкупен и чист като всички Давраншовци.

При това някакъв капитан ни каза, че чичо Жюл наел голям магазин и бил собственик на доста крупно търговско предприятие.

След две години получихме ново писмо, в което е казваше:

„Драги Филип, пиша ти, за да не се тревожиш за мен. Аз съм добре. Работите ми също вървят добре. Утре заминавам за едно дълго пътешествие из Южна Америка. Няма да мога да ти се обадя може би няколко години. Ако не ти пиша, не се тревожи. Щом натрупам състояние, ще се върна в Хавър. Надявам се, че това ще стане и ще заживеем заедно щастливи...“

Това писмо се беше превърнало в евангелие на семейството. Четяха го при всички случаи, показваха го на всички.

И наистина чичо Жюл не се обади цели десет години; но надеждите на баща ми растяха с всеки изминат ден. И майка ми често казваше:

— Когато нашият добър Жюл се върне, положението ни ще се промени. Ето един човек, който съумя да се справи с живота!

И всяка неделя, като виждаше на хоризонта големите черни параходи, които идваха към нас, бълвайки към небето змиеобразен дим, баща ми повтаряше вечната си фраза:

— Представете си, че Жюл е в някой от тези кораби. Каква изненада, а?

И всички очаквахме едва ли не да го видим как размахва кърпа и вика:

„Ей, Филип!“

Върху неговото сигурно завръщане ние бяхме изградили хиляди проекти; с парите на чичото щяхме даже да купим една малка селска къща близо до Ингувил. Не съм сигурен, но допускам, че баща ми беше започнал и преговори във връзка с тази покупка.

Голямата ми сестра беше по него време на 28 години; другата на двадесет и шест. Те не успяваха да се омъжат и това беше голяма грижа на цялото семейство.

Най-после за втората се яви кандидат. Не богат, но почтен чиновник. Аз съм убеден, че писмото на чичо Жюл, което му показаха една вечер, сложи край на неговите колебания и го накара да се реши.

Нашите го приеха с готовност. Решено бе след сватбата цялото семейство да отиде до Жерсе.

Пътуването до остров Жерсе е заветна мечта на всички бедни хора. Не е далече — дотам се отива по море с малък крайбрежен параход; за кратко време се озоваваш на чужда земя, защото островчето принадлежи на Англия. Така че французинът след двучасово пътуване може да наблюдава един съседен народ на собствената му земя, да проучи нравите — нека прибавим веднага, че те са отвратителни — на този остров, който се намира под защитата на английския флаг.

Пътуването до Жерсе ни погълна изцяло — ние го очаквахме, непрекъснато мечтаехме за него.

Най-после тръгнахме. Виждам всичко така ясно, като да беше вчера: параходчето набира пара при кея Гранвил; баща ми — изплашен, объркан — следи натоварването на нашите три куфара; майка ми, неспокойна, държи подръка неомъжената ми сестра. След като малката си отиде, сега тя изглеждаше съвсем объркана, като пиле, останало само в полога; зад нас вървяха младоженците. Те непрекъснато изоставаха и това ме караше да обръщам често глава назад.

Корабът изсвири. Ние сме вече настанени. Той се откъсва и се отдалечава по водната повърхност, гладка като зелена мраморна маса. Щастливи и горди като всички хора, които пътуват рядко, ние наблюдаваме как брегът бяга назад.

Баща ми пъчеше корем под редингота, чиито петна бяха грижливо изчистени сутринта, и около него се носеше оня празничен мирис на бензин, по който аз познавах неделите.

Изведнъж той забеляза две елегантни дами, на които двама кавалери предлагаха стриди. Стар окъсан моряк разтваряше стридите с бързо движение на ножа и ги подаваше на господата, които след това ги поднасяха на дамите. Те ядяха много изискано, като придържаха черупката над тънка носна кърпа и протягаха устни, за да не изцапат роклите си. След това много сръчно на една глътка изпиваха водата и хвърляха черупката в морето.

Това изтънчено развлечение — да се ядат стриди върху плаващ параход, — изглежда, много се понрави на баща ми. Стори му се, че това е особено изискано, благородно, възвишено. И като приближи до майка ми и сестрите ми, той попита:

— Да ви предложи ли няколко стриди?

Майка ми се колебаеше — щяха да се похарчат пари; но сестрите ми приеха веднага.

— Боя се да не ми стане зле — каза майка ми с досада. — Предложи на децата, но не ги претоварвай, да не се разболеят.

После се обърна към мене и прибави:

— А Жозеф няма нужда от стриди. Момчетата не бива да се глежат.

И така аз останах до мама и си мислех, че такова разграничаване е несправедливо. Следях с поглед баща си, който поведе тържествено дъщерите и зетя си към стария окъсан моряк.

Двете дами си бяха отишли и баща ми обясняваше на сестрите ми как трябва да се ядат стридите, за да не им изтече водата. Поиска даже да им покаже как става това и взе една стриди. Опита се да имитира дамите, но веднага разля цялата течност върху редингота си и аз чух майка ми да мърмори:

— Да беше си седял мирно, по-добре щеше да направи.

Изведнъж ми се стори, че баща ми е смутен от нещо; той се отдалечи на няколко крачки, загледа втренчено дъщерите и зетя си, които се натискаха около продавача на стриди, и бързо тръгна към нас. Стори ми се много блед, погледът му бе особен. Той прошепна на майка ми:

— Морякът, който отваря стридите, изумително много прилича на Жюл.

— Какъв Жюл? — попита майка ми смаяна.

— Ами... брат ми... Ако не знаех, че е в Америка и че е добре, бих помислил, че е той.

Объркана, майка ми промърмори:

— Ти си луд! Нали знаеш, че не е той, тогава защо говориш глупости?

Но баща ми настояваше:

— Иди го виж, Кларис; предпочитам сама със собствените си очи да се увериш във всичко.

Тя стана и отиде при дъщерите си. Аз също гледах човека. Той беше стар, мръсен, целият набръчкан и не откъсваше поглед от работата си.

Майка ми се върна. Забелязах, че трепере. Тя бързо произнесе:

— Мисля, че е той. Иди разпитай капитана. Но бъди внимателен, има си хас този негодник да ни се стовари сега на ръцете!

Баща ми се отдалечи, но аз тръгнах след него. Изпитвах някакво странно вълнение.

Капитанът, висок, слаб господин с дълги бакенбарди, се разхождаше важно по капитанското мостче, сякаш командува кораб, който пътува за Индия.

Баща ми пристъпи важно, започна да го разпитва за професията му, като придружаваше всичко това с комплименти.

— Какво е значението на Жерсе? Какво се произвежда там? А населението? Неговите нрави? Обичаи? Каква е почвата? — и пр. и пр.

Човек би помислил, че става дума най-малко за Североамериканските съединени щати.

След това заговориха за „Експрес“ — кораба, с който пътуваме. И стигнаха до екипажа. Най-послед баща ми запита с разстроен глас:

— Има тук на кораба един доста интересен продавач на стриди. Знаете ли нещо повече за него?

Капитанът, когото този разговор беше започнал вече да дразни, отговори сухо:

— Някакъв стар скитник, французин, когото намерих миналата година в Америка и го върнах обратно. Имал роднини в Хавър, но не иска да се върне при тях, защото им дължал пари. Нарича се Жюл...

Жюл Дарманш или Дарванш, нещо такова. Бил е, изглежда, богат по едно време в Америка, но вижте докъде е стигнал сега.

Баща ми, който пребледняваше все повече, произнесе със сподавен глас и блуждаещ поглед:

— Да, да... много добре... отлично... Това не ме учудва...
Благодаря ви много, капитане.

И си отиде. Морякът гледаше след него в недоумение.

Върна се при майка ми така разстроен, че тя му каза:

— Седни. Ще се досетят.

Той се стовари на скамейката, като заекваше:

— Той е... наистина е той.

След това запита:

— Какво ще правим?

Тя отговори живо:

— Трябва да махнем оттам децата. И понеже Жозеф знае всичко, той ще отиде да ги повика. Трябва да внимаваме най-вече зетят да не подозре нещо.

Баща ми изглеждаше смазан. Той промърмори:

— Какво нещастие!

Майка ми кипна изведнъж:

— Винаги съм подозирала, че този крадец няма да направи нищо и ще ни се стовари някога на гърба! Като че ли може да се очаква нещо от един Давранш!

Баща ми прокара ръка по челото, както правеше винаги под упреците на жена си.

Тя прибави:

— Дай сега пари на Жозеф, за да плати стридите. Остава само този просяк да ни познае! Това би произвело чудесен ефект! Хайде сега да идем на другия край и се постарай този човек да не се доближава до нас!

Майка ми стана и двамата с баща ми се отдалечиха, като ми дадоха пет франка.

Учудени, сестрите ми чакаха баща ми. Казах, че на мама ѝ е станало лошо от морето и попитах продавача на стриди:

— Какво ви дължим, господине?

Искаше ми се да кажа „чичо“.

Той отговори:

— Два франка и половина.

Протегнах петте франка и той ми върна остатъка.

Гледах ръката му, костелива, набръчкана моряшка ръка, погледнах лицето му, старческо и измъчено, тъжно и жалко.

„Това е моят чичо — мислех си аз, — брат на баща ми.“

Подадох му половин франк бакшиш. Той ми благодари:

— Бог да ви благослови, млади господине!

С израз на бедняк, който получава милостиня. „Сигурно е просил там“ — мина ми през ума.

Сестрите ми ме наблюдаваха, изненадани от моята щедрост.

Когато върнах двата франка на баща си, майка ми учудено запита:

— Че три франка ли струваха тези стриди?... Не е възможно.

— Дадох му половин франк бакшиш — заявих аз твърдо.

Майка ми подскочи и ме загледа в очите:

— Ти си луд! Половин франк на този тип! На този негодник!

Спря изведнъж — баща ми сочеше с поглед зетя си.

След това всички замълчаха.

На хоризонта пред нас една виолетова сянка излизаше сякаш из морето. Остров Жерсе.

Когато приближихме пристанището, обзе ме силно желание да видя още веднъж чичо си Жюл, да се приближа до него, да му кажа нещо топло, утешително.

Но тъй като никой не ядеше вече стриди, нещастникът беше изчезнал, беше слязъл навярно долу, в мръсния трюм, където живееше.

За да не го срещнем пак, ние се върнахме в Хавър с кораба, който спира в Сен-Мало. Тревога разяждаше майка ми.

Никога вече не видях брата на баща си.

Ето защо понякога давам на скитниците петфранкова монета.

БУ-АМАМА

Бих желал да зная дали някой би могъл да каже дори днес кой беше Бу-Амама. Този неуловим хитрец, след като подлуди нашата армия в Африка, изчезна така безследно, че човек почва да се съмнява дали някога е съществувал.

Офицери, на които може да се вярва и които смятаха, че го знаят, ми го описваха по един начин; но други хора, не по-малко честни, напълно уверени, че са го виждали, ми го описваха по съвсем друг начин.

Във всеки случай този скитник е бил главатар на малобройна чета, която без съмнение гладът бе подтикнал към бунт. Тези хора са се били само за да могат да изпразват складовете с храни и за да ограбват влаковете. Изглежда, че не са действували нито от омраза, нито от религиозен фанатизъм, а от глад. С нашата система на колонизация, която се свежда до това да разорява арабите, да ги ограбва непрекъснато, да ги преследва безмилостно и да ги кара да умират от мизерия, ще има да видим още много въстания.

Друга една причина за тази война е може би присъствието на испанците, които се занимават с преработката на алфа по високите платата.

В този океан от алфа, в това мрачно зеленикаво пространство, неподвижно под жарещото небе, живееше една истинска нация — тълга хора с кафява кожа, авантюристи, които мизерията или други причини са прогонили от родината им. По-дивни и внушаващи повече страх, отколкото арабите, изолирани, далеч от всеки град, от всякакъв закон и от всякаква сила, те извършвали, казват, това, което са вършили техните предци в новия свят — насилия, кръвопролития и ужаси спрямо първоначалните обитатели.

Отмъщението на арабите е било ужасно.

Ето в няколко реда привидната причина за въстанието.

Двама дервиши проповядвали открито бунт в едно племе на Юг. Лейтенант Венбренер бил изпратен с мисия да залови каида^[1] на това

племе. Френският офицер взел със себе си четирима войници. Той бил убит.

Полковник Иносанти бил натоварен да отмъсти за неговата смърт и като подкрепление му изпратили агата от Даида.

Когато бил на път, войниците на агата от Саида срещнали племето трафизи, което също отивало при полковник Иносанти. Между двете племена избухнали свади. Трафизите се отметнали от французите и преминали на страната на Бу-Амама. Точно тогава се случила историята при Шелада, която е вече разказвана сто пъти. След като обозът му бил разграбен, полковник Иносанти, когото общественото мнение, изглежда, доста лекомислено осъди, тръгнал с усилен марш към Креидер, за да допълни своята колона, и оставил пътя свободен пред противника си. Последният се възползувал от това обстоятелство.

Трябва да отбележим един любопитен факт. Същия ден официалните съобщения отбелязаха, че в едно и също време Бу-Амама е бил на две различни точки, отдалечени една от друга на 150 километра.

Този арабски водач, използвайки пълната свобода на действие, която му се давала, минал на 12 километра от Жеривил, убил пътем ефрейтора Бренжар, изпратен само с няколко души в разбунтуваната област, за да възстанови телеграфните съобщения, и след това тръгнал на Север.

Тогава именно той преминал територията на хасасените и на харарите и вероятно подтикнал тези две племена да избият испанците, нещо, което те извършили малко по-късно.

Най-после той пристигнал в Аин-Кетифа и два дни по-късно лагерувал в Хаси-Тирсин, само на 22 километра от Саида.

Военните власти най-сетне се разтревожили и предупредили на 10 юни вечерта Франко-алжирската компания да прибере чиновниците си, тъй като областта била несигурна. Цяла нощ влаковете се придвижвали до крайната спирка на линията, но за няколко часа било невъзможно да се съберат хората от работилниците, пръснати върху една територия от 150 километра, и на 11-и призори кланетата започнали.

Те били извършени особено от двете племена хасасени и харари, ожесточени срещу испанците, които живеели на тяхна територия.

Обаче под предлог да не се предизвиква бунт, не се потърси сметка впоследствие от тези племена, които изклаха близо триста души — мъже, жени и деца. Казват, че арабски конници, заловени с ограбени неща, с испански рокли на седлата им, били освободени, понеже „липсвали доказателства“.

И така, на 10-и вечерта Бу-Амама лагерувал в Хаси-Тирсин на 22 километра от Саида. В същия час генерал Серез телеграфирал на губернатора, че разбунтувалият се главатар се опитва да мине на Юг.

През следващите дни дръзкия дервиш ограбил селата Тафрауа и Кралфала, и натоварил всичките си камили с плячка — храни и стоки на стойност няколко милиона.

Той отново отишъл в Хаси-Тирсин, за да попълни войската си. След това разделил отряда си на две части — едната част отпратил към Аин-Кетифа. Там тя била спряна и ограбена от племето шарауи. Става дума за батальона на Брюнетьер.

Другата част, командувана от самия Бу-Амама, попаднала между батальона на генерал Детри, разположен на лагер в Ел-Маиа, и батальона на Маларе, намиращ се в Ксар, ел-Крелифа, близо до Бреидер. Той трябвало да мине между двамата, което не било лесно. Тогава Бу-Амама изпратил група конници пред лагера на генерал Детри, който се впуснал да ги преследва с целия си батальон до Аин-Сфизифа, много отвъд солното езеро, убеден, че гони самия дервиш. Хитростта сполучила. Пътят бил свободен. На другия ден след тръгването на генерала въстаническият главатар окупира лагера му; това станало на 14-и юни.

От своя страна полковник Маларе, вместо да пази пътя към Креидер, се бил разположил на лагер в Ксар-ел-Крелифа, на 4 километра оттам. Бу-Амама веднага изпратил един силен конен отред да мине пред полковника, който се задоволил да даде легендарните шест топовни изстрела. Междувременно керванът от натоварени камили минавал спокойно солното езеро при Креидер, единственото удобно място за преминаване. Оттам Бу-Амама трябвало да отиде да скрие своите провизии при моголарите, неговото собствено племе, на 400 километра южно от Жеривил.

Откъде произлизат, ще се запита някой, тези толкова точни факти? От всички. Естествено някой ще оспори една точка, друг друга. Аз не мога да твърдя нищо, понеже само съм събрал сведенията, които

ми са се сторили най-вероятни. Впрочем в Алжир би било невъзможно да се получат сигурни подробности върху неща, които стават или са станали на 300 километра от мястото, където човек се намира. Колкото до военните съобщения през тази война, човек би помислил, че ги издава някой, който си прави шеги. В един и същи ден присъствието на Бу-Амама беше отбелязано на шест различни места от шест различни командири на отреди, които мислеха, че той е вече в ръцете им. Една пълна сбирка на официални съобщения с малка добавка, съставена от съобщенията на официалните агенции, би представлявала извънредно смешен сборник. Известни телеграми, чиято невероятност бе прекалено очевидна, бяха Впрочем спирани в канцелариите в Алжир.

Една духовита карикатура, направена от някакъв колонист, ми се стори, че обяснява най-добре положението. Тя представляваше стар генерал, дебел, с лампази, мустакат, изправен срещу пустинята. Той гледа слисано огромната страна, гола и прорязана с долини, чийто край не се вижда, и шепне: „Там са!... Там някъде!“ После се обръща към своя адютант, който стои неподвижен зад гърба му, и казва с твърд глас: „Телеграфирайте на правителството, че неприятелят е пред мен и започвам преследването му.“

Единствените малко по-сигурни сведения, които се получаваха, идваха от испански пленници, избягали от Бу-Амама. Можех да разговарям, с помощта на преводач, с един от тези хора и ето какво ми разказа той.

Той се казваше Блас Рохо Пелисер. На 10-и юни вечерта, заедно с другарите си, карал керван от осем коли, когато намерили на пътя други разбити коли и между колелетата им — избитите колари. Един от тях бил още жив. Опитали се да му помогнат, но група араби се нахвърлили върху тях. Испанците имали само една пушка. Предали се, но въпреки това били избити, с изключение на Блас Рохо, който бил пощаден без съмнение заради младостта си и хубавото си лице. Известно е, че арабите съвсем не са безразлични към мъжката красота. Завели го в лагера, където той заварил и други пленници. Към полунощ без никаква причина убили един от тях. Той бил един от „механиците“ (от хората, натоварени да завинтват спирачките на колите), казал се Доминго. На следния ден, 11-и юни, научил, че и други пленници били убити през нощта. Това е бил денят на големите

кланета. Останали на същото място. Вечерта конниците довели две жени и едно дете.

На 12-и вдигнали стана и вървели цял ден.

На 13-и вечерта лагерували при Даят-Кереб.

На 14-и вървели по посока на Ксар-Крелифа. Това е денят на историята с Маларе. Пленникът не чул оръдията. Това дава основание да се предполага, че Бу-Амама е пратил само групата конници да минат пред френския експедиционен корпус, докато керванът с плячката, в който се намирал Блас, преминал солното езеро в пълна безопасност няколко километра по-далеч.

Осем дни вървели на зигзаг. Щом пристигнали в Тис-Мулен, разбунтуваните арабски племена се разделили, като всеки отвел своите пленници.

Бу-Амама се показал благосклонен към пленниците, особено към жените, които по негова заповед били оставени да спят в специална палатка под стража.

Една от тях, хубаво осемнадесетгодишно момиче, се отдала през време на пътуването на един главатар от племето на трафизите, който я заплашил със смърт, ако се противи. Обаче дервишът отказал да благослови тяхната връзка.

Блас Рохо бил придаден в служба на Бу-Амама, когото обаче той не можал да види. Видял само сина му, който ръководел военните операции. Изглеждал около тридесетгодишен. Бил висок и слаб млад човек, кестеняв, блед, с големи очи и малка брада.

Притежавал два червеникави коня, от които единият бил френски, и, изглежда, принадлежал по-рано на майор Жаке.

Пленникът не знаеше нищо за случая при Креидер.

Блас Рохо избягал в околностите на Бас-Яла, но понеже не познавал добре страната, бил принуден да следва пресъхналите реки и след като вървял три дни и три нощи, пристигнал в Мархум. Бу-Амама водел със себе си петстотин конници и триста пехотинци и един обоз от камили за плячката.

Цели петнадесет дни след кланетата влаковете денонощно се движели по малката железопътна линия, която минава покрай солните езера. Постоянно събирали нещастни, осакатени испанци, високи и хубави момичета, разголени, изнасилени, окървавени. Всички жители на тази област казват, че с малко предвидливост военните власти

можели да избягнат това клане. Във всеки случай те не можаха да се справят с шепа бунтовници. Кой са причините за тази безпомощност на нашите усъвършенствувани оръжия срещу тоягите и кремъклийките на арабите? Други трябва да ги разберат и да ги посочат.

Във всеки случай арабите имат едно предимство, срещу което ние напразно правим усилия да се борим. Те са синове на тази страна. Преживяват с няколко смокини и шепа брашно и са неуморими при този климат, който изсмуква хората от Севера. Яздейки коне, които като тях се задоволяват с малко храна и като тях не чувствуват горещината, те изминават за един ден сто до сто и тридесет километра. Понеже не мъкнат със себе си ни багажи, ни обози, ни провизии, те се придвижват с изненадваща бързина, минават между две колони, разположени на лагер, за да нападнат и ограбят някое село, което се смята в безопасност, и изчезват, без да оставят следа, а после внезапно се връщат, когато всички предполагат, че са вече много далеч.

По време на война в Европа, колкото и бързо да се движи една армия, тя не може да промени мястото си, без противникът да бъде осведомен за това. Огромните обози неминуемо забавят придвижването ѝ и винаги показват пътя, който тя следва. А един отред араби, напротив, оставя зад себе си толкова следи от преминаването си, колкото прелитането на ято птици. Тези скитащи конници се вият като лястовици около нас, пристигат и изчезват с невероятна бързина.

Когато се хвърлят в атака, те могат да бъдат победени и почти винаги ги бият въпреки храбростта им. Но никой не може да ги преследва: никога не могат да ги настигнат, когато бягат. Затова и те грижливо избягват сблъскванията и се задоволяват по начало само да безпокоят нашите войски. Те нападат стремително, препускайки в бесен галоп своите мършави коне, и пристигат като вихър от развети дрехи и прах.

Галопирайки, те стрелят с дългите си, инкрустирани със сребро пушки, изведнъж описват остър завой и се отдалечават, както са дошли, в пълен кариер, оставяйки зад себе си тук-там бели петна, които се движат паднали като ранени птици с окървавени пера.

[1] Каид — арабски вожд на служба във френската колониална администрация, който изпълнява полицейски и съдебни функции —

Б.пр. ↑

МИС ХАРИЕТ

На госпожа...

Във файтона бяхме седем души — четири жени и трима мъже, единият от които седеше горе на капрата до коларя, и колата изкачваше бавно стръмния склон, по който криволичеше пътят.

Тръгнали бяхме за Етрета още на разсъмване, за да разгледаме развалините при Танкарвил, и дремехме в колата, сковани от утринния хлад. Особено жените, непривикнали да стават толкова рано, непрекъснато отпускаха клепачи, клюмаха с глава или се прозяваха равнодушно към вълнуващия изгрев.

Беше есен. От двете страни на пътя се простираха оголените нивя, жълти от неравно окосените стърнища, които покриваха пръстта като зле обръсната брада. Обвита в мъгла, земята сякаш димеше. Високо в небето пееха чучулиги, из храсталаците чуруликаха други птици.

Най-после пред нас на самия хоризонт се показва алено слънце и колкото по-високо се издигаше, толкова по-светло ставаше, а полето сякаш се пробуждаше, усмихваше се, разкършваше снага и подобно на девойка, която току-що става от леглото, смъкваше своята нощница от бели изпарения.

Граф д'Етрай, който седеше на капрата, се провикна: „Вижте, заек“ и протегна ръка наляво, като сочеше една нива с люцерна. Заекът бягаше почти закрит от люцерната — виждаха се само дългите му уши. След това хукна през една разорана нива, спря, пое отново като луд, промени посоката, пак спря, като се заслушваше, следеше тревожно за най-малката опасност — не можеше да реши накъде да хване. След това затича пак, като правеше големи скокове със задните си лапи, и изчезна в една голяма нива с цвекло. Мъжете се разсъниха, загледани в животното.

— Не сме много галантни тази сутрин — каза Ръоне Лъоманоар и като погледна своята съседка, дребничката баронеса дьо Серен, която се мъчеше да надвие съня, ѝ каза полугласно: — Вие мислите за мъжа си, баронесо. Успокойте се, той се връща едва в събота. Остават ви още цели четири дни.

— Колко сте глупав! — отговори тя сънливо усмихната. После, като надви вцепенението си, добави: — Хайде, кажете нещо смешно. Вие, господин Шьонал, се славите като човек, пожънал всред жените повече успехи от самия Ришелю. Разкажете ни някоя своя любовна преживелица, каквато искате.

Леон Ръонал, стар художник, който на времето си е бил много красив, много силен, много горд със своята снажна фигура и много обичан, обхвана с ръка дългата си бяла брада, усмихна се и като помисли малко, изведнъж стана сериозен.

— Няма да бъде весело. Ще ви разкажа най-печалната любов в живота си. Пожелавам на приятелите си никога да не вдъхват такава любов на никоя жена.

I

Тогава бях на 25 години и обикалях нормандския бряг, за да „драскам“.

Да „драскаш“, на мой език значи да скиташ с раница на гръб от една странноприемница до друга, под предлог, че правиш етюди и пейзажи от натура. Не зная нещо по-хубаво от този скитнически живот по волята на случая. Свободен си, нищо не те ограничава, нямаш грижи, нямаш задължения, не мислиш дори за утрешния ден. Вървиш по който път харесаш и само въображението те води, единствена зрителната наслада те напътствува. Спираш, защото някое поточе те е пленило, защото пред вратата на някоя гостилничка ти е замирисало приятно на пържени картофи. Понякога дъхът на акацията или наивният поглед на някоя прислужничка в хана решава твоя избор. Не гледайте с презрения на селската любов. Тези момичета също имат сърце и чувства, напращели бузи и свежи устни, техните буйни целувки са крепки и сочни като див плод. Любовта е винаги ценна, откъдето и да идва. Сърцето, което затуптява бързо, когато се появиш, очи, които плачат, когато си отиваш — това са неща така мили, така скъпи, срещат се толкова рядко, че човек никога не бива да ги пренебрегва.

Аз знам какво значи среща в някой ров, обрасъл с игличини, зад обора, в който спят кравите, или върху сеното, в плевника, още топъл от дневната горещина. Запазил съм спомена за грубото селско платно върху гъвкави, здрави тела и известна тъга по наивните и искрени милувки, по-нежни в своята груба прямота от изтънчените удоволствия, които даряват прелестните и изискани жени.

Но при тези странствувания наслуки човек най-много харесва полето, горите, изгревите, минутите по здрач, лунните ноци. За един художник това е сватбено пътешествие със земята. Оставаш насаме с нея при тази дълга, спокойна среща и я чувствуваш съвсем близо до себе си. Лягаш на някоя полянка wśród маргаритки и макове и разтворил очи под ясното слънце, наблюдаваш в далечината селцето с остра камбанария, която бие пладне.

Или сядаш край някой извор, бликнал под дънера на голям дъб, между висока, нежна и сочна трева, като сред разпуснатата коса. Коленичиш, навеждаш се и пиеш студената, бистра вода, която мокри носа и мустаците ти, пиеш и изпитваш физическа наслада, сякаш целуваш извора в устата. А когато по течението на такова поточе срещнеш вир, потапяш се в него гол и чувствуваш по цялото си тяло, като някаква чудесна, ледена ласка, тръпката на тази игрива, лека струя.

На хълма биваш весел, край брега на езерото ставаш меланхоличен, възторжен — когато слънцето потъва всред океан от кървави облаци и хвърля червени отблясъци над реките. А вечер, когато луната минава високо горе в небето, мечтаеш за хиляди странни неща, които не биха ти дошли на ум под палещата дневна светлина.

И така, като бродех из този край, където се намираме сега, стигнах една вечер до Бенувил, малко селце, разположено на скалистия бряг между Ипор и Етрета. Бях тръгнал от Фекан, следвайки брега, високия стръмен бряг, който се спуска право надолу, като стена с издадени тебеширенобели скали, които се спускаха отвесно към морето.

От сутринта вървах по ниската, тънка и мека като килим трева, която расте край самата пропаст, брулена от соления морски вятър. Крачех широко, пеех с цяло гърло, гледах ту полета на чайката, която разхожда по синьото небе бялата дъга на крилете си и изчезва, описвайки плавен кръг, ту тъмните петна на някоя рибарска лодка върху зеленото море. Бях прекарал един безгрижен, волен и щастлив ден.

Посочиха ми една малка ферма, където давали стаи на пътници, нещо като малък хотел всред нормандски селски двор, заобиколен от два реда буки. Поддържаше го една селянка.

Оставих брега, поех към малката къща, сгушена между големите дървета, и се представих на стрина Льокашъор, стара селянка, сбръчкана и строга, която, изглежда, винаги приемаше посетителите с неохота, с известно недоверие.

Беше май. Цъфналите ябълки образуваха над двора покрив от дъхав цвят и непрекъснат дъжд от трепкащи розови листенца се сипеше наоколо върху хората и по тревата.

— Кажете, госпожо Льокашъор — запитах аз, — ще имате ли една стая за мене?

Учудена, че знам името ѝ, тя попита:

— Зависи. Всичко е заето. Но може да измислим нещо.

Само след пет минути ние бяхме вече се разбрали и аз оставих раницата си върху глинения под на една селска стая, в която имаше всичко едно легло, два стола, една маса и кана за вода. От стаята се влизаше направо в кухнята — голямо опушено помещение, в което пансионерите обядваха и вечеряха заедно с останалите хора от фермата и със стопанката вдовица.

Измих си ръцете и излязох пак. На голямото огнище с опушена черна верига в средата старата пържеше пиле за обед.

— Нима имате посетители по това време? — запитах аз.

— Има една госпожа, някаква възрастна англичанка — отговори жената все така недоволено. — Заема другата стая.

Срещу пет су допълнителна такса получих правото да се храня сам в двора, когато времето е хубаво.

И така, сложиха за мен масата навън, пред вратата, и аз започнах да разкъсвам лакомо посталата нормандска кокошчица, като пиех светлия сидър и дъвчех твърдия, но много вкусен бял селски хляб.

Изведнъж дървената вратичка, от която се излизаше направо на пътя, се отвори и някаква странна личност тръгна към къщата. Тя беше много слаба, много висока и така плътно загърната в своя голям шотландски шал на червени квадрати, че човек би я помислил безръка, ако на височина на хълбока не се подаваше една дълга ръка, стиснала бял туристически чадър. Лицето ѝ, прилично на лице на мумия, обкръжено от двете страни от навити на кравай сиви коси, които подскачаха при всяка нейна стъпка, кой знае защо, ми заприлича на сушена херинга с навити на книжки букли наоколо. Тя мина енергично покрай мен, като наведе очи и се мушна в къщичката.

Това странно видение ме развесели; навярно туй беше моята съседка, възрастната англичанка, за която беше споменала хазяйката.

До вечерта не я видях вече. На следващия ден рисувах в дъното на очарователна долчинка, която всички знаете и която се спуска до Етрета. Вдигнах внезапно очи и видях нещо странно, изправено на върха на хълма: приличаше на празнично украсена параходна мачта. Беше англичанката. Като ме видя, тя изчезна.

Върнах се за обед и седнах на общата маса, за да се запозная с тази стара чудачка. Но тя не обърна внимание на моята любезност, остана безчувствена дори към дребните услуги, които се стараех да ѝ направя. Аз упорито ѝ наливах вода, бързах да ѝ подам чинията с гозбата. Леко, почти незабележимо кимване с глава и някаква английска дума, промърморена толкова тихо, че аз не я чувах — това беше единственият израз на благодарност от нейна страна.

Престанах да се занимавам с нея, макар тя да смущаваше мисълта ми.

След три дни знаех за нея толкова, колкото и госпожа Льокашъор.

Тя се наричаше мис Хариет. Като търсела някое глухо селце, където да прекара лятото, тя спряла преди шест месеца в Бенувил и, изглежда, нямаше намерение да си отиде скоро. На масата не говореше никога, ядеше бързо, като четеше някакви нравоучителни протестантски брошури. Такива брошури тя раздаваше на всички. Дори свещеникът беше получил четири — занесло му ги някакво хлапе, на което тя дала половин франк. Понякога тя съвсем неочаквано казваше на стопанката:

— Аз много обича господ. Възхищава се от него във всичката негова творение, боготворя него във всичката природа, нося винаги него в сърцето.

И подаваше на смаяната селянка една от своите брошури, които трябваше да приобщят цял свят към истинската вяра.

В селото не я обичаха. Учителят беше казал за нея: „Тя е безбожница“ и затова върху нея тежеше нещо като всеобщо порицание. Селският свещеник, до когото госпожа Льокашъор се беше допитала, беше отговорил:

— Тя е еретичка, но бог не иска смъртта на грешника и аз мисля, че тя е човек с образцов морал.

Думите „атеистка“, „еретичка“, чието значение хората не знаеха, тревожеха умовете. Освен това се говореше, че англичанката била богата и цял живот пътувала по света, защото семейството ѝ я изгонило. А за какво може семейството да я изгони? Заради безверието ѝ, разбира се.

Всъщност мис Хариет беше една от ония екзалтирани по убеждение, упорити пуританки, каквито Англия произвежда в голямо

количество; една от ония непоносими стари моми, които скитат из всички странноприемници на Европа, развалят Италия, тровят Швейцария, правят необитаеми чудесните средиземноморски градчета, разнасят навсякъде своите странни мании, своите нрави на вкаменели весталки, неописуемите си тоалети и някаква особена миризма на чума, която те кара да мислиш, че вечер някой ги слага в калъф.

Щом зърнех такава англичанка в някой хотел, аз бягах веднага, както птиците бягат, когато видят плашило. Но тази тук ми се струваше толкова необикновена, че съвсем не ми беше неприятна.

Госпожа Льокашъор изпитваше инстинктивна враждебност към всичко неселско и в нейния ограничен ум се беше създала някаква особена ненавист към възторжените маниери на старата мома. Тя я наричаше по своему, беше измислила за нея един презрителен израз, дошъл кой знае как на устните ѝ, изплувал по кой знае какви тайнствени и неведоми пътища в нейното съзнание. Тя я наричаше „Демоничка“. И това прозвище, прикрепено към това високонравствено, сурово към себе си и сантиментално същество, ми се струваше неудържимо комично. Сам аз започнах да я наричам само „демоничката“ и ми правеше особено удоволствие, щом забележех, че идва, да произнасям високо тези срички.

Питах например госпожа Льокашъор:

— Е, какво прави днес нашата демоничка?

А селянката отговаряше възмутено:

— Ще повярвате ли, господине? Да вземе да прибере една земна жаба с премазан крак! Занесла я в стаята си, сложила я в легена и сега я превързва всеки ден, като че е жив човек. Как не я е грях?

Друг път, като се разхождала край брега, англичанката купила една голяма, току-що хваната риба и я хвърлила обратно в морето. А морякът, макар че му платила щедро, я наругал страшно много, порязарен, отколкото ако беше му взела парите от джоба. Цял месец след това той не можеше да говори спокойно за случката. Кипваше изведнъж и започваше да псува. Да, да, мис Хариет беше истинска демоничка и стрина Льокашъор я беше прекръстила така в момент на гениално просветление.

Ратаят, когото наричаха Сапъор, защото на младини беше служил в Африка, мислеше по-другояче. Той казваше дяволито:

— От стара коза яре е тя и си е поживяла на времето.

Ако бедната девица знаеше!

Малката слугиня Селест ѝ прислужваше много неохотно, макар че не разбирах защо. Може би само защото мис Хариет беше чужденка, говореше друг език, беше от друга раса, от друга вяра. Изобщо беше демоничка, това е!

От сутрин до вечер тя скиташе из околността, търсеше и славеше бога в природата. Една вечер я намерих коленичила в един храсталак. През листата забелязах нещо червено, разтворих клоните и мис Хариет се изправи смутена, загдето я бях заварил в такова положение, гледаше ме втренчено и изплашено като кукумявка, заловена посред бял ден.

Понякога, когато рисувах по скалите, я виждах внезапно изправена на стръмния бряг, прилична на семафор. Тя гледаше унесено позлатената от слънцето водна шир и небосвода в пурпурни пламъци. Друг път я забелязвах в дъното на някоя долчинка да крачи бързо със своята стегната английска походка. Тръгнах към нея, привлечен кой знае от какво, единствено от желанието да видя лицето ѝ, това сухо, това неописуемо лице, озарено от дълбока вътрешна радост и доволство.

Често я срещах край някоя ферма, седнала на тревата, под сянката на някое ябълково дърво, с разтворена на коленете религиозна книжка и с поглед, зареян в далечината.

Защото аз не мислех да си ходя. Обикнал бях този тих край, хиляди неща ме свързваха с неговите спокойни, меки пейзажи. Беше ми добре в този забравен от хората чифлик, далеч от всичко, близо до земята, добрата, здрава, красива, покрита със зеленина земя, която един ден ще наторим с телата си. И трябва да призная, може би известно любопитство ме задържаше у стрина Льокашъор. Искаше ми се да опозная малко по-отблизо тази странна мис Хариет и да разбере какво става в самотните души на тези стари, странствуващи англичанки.

II

Запознанството ни стана доста странно. Току-що бях завършил един етюд, който ми се струваше особено смел и наистина беше такъв. Петнадесет години след това беше продаден за петнадесет хиляди франка. Впрочем картината беше проста като две и две четири и извън академичните правила. Цялата дясна част на платното представляваше скала, огромна ръбеста скала, покрита с тъмни, жълти и червени лишеи, върху които слънцето се разливаше като зехтин. То оставаше скрито зад мен, но светлината падаше върху скалата и я обагряше в огненозлатни тонове. Това беше цялата картина. Един великолепен огнен преден план, зашеметяващ с изобилната си светлина.

Вляво — морето, не оловносино, а сякаш изваяно от нефрит, млечнозеленикаво и същевременно сурово, под тъмното небе.

Бях толкова доволен от своята работа, че танцувах по пътя до чифлика. Искаше ми се цял свят да види картината ми още сега, веднага. Спомням си, показах я на една крава край пътеката и извиках:

— Хубаво гледай, миличка. Такова нещо скоро няма да видиш!

Щом стигнах пред къщи, веднага се развиках, колкото ми глас държи:

— Хей, стопанке! Идвай веднага и гледай, гледай!

Селянката дойде и загледа творбата ми с тъп поглед, който не можеше да различи нищо, не можеше да схване какво е нарисувано там — вол или къща.

В този момент влезе мис Хариет и мина зад мене точно когато, хванал етюда с опъната ръка, аз го показвах на хазайката. Демоничката не можеше да не го види — аз много старателно държах картината така, че да не убегне от погледа ѝ. Тя изведнъж се спря, развълнувана, изненадана. Без да зная, бях нарисувал нейната скала, скалата, на която тя се качвала, за да мечтае на воля.

— Оу! — прошепна тя на английски, но така подчертано ласкателно, че аз се извърнах усмихнат към нея.

— Това е последният ми етюд, госпожице.

— О, господине, ви трепетно разбира природата! — прошепна тя възторжена, комична и трогателна.

Изчервих се. Повярвайте ми, в устата на някоя царица този комплимент не би ме трогнал така силно. Бях обезоръжен, покорен, победен. Готов бях да я разцелувам, честна дума!

На масата бях седнал до нея както винаги.

За пръв път тя заговори, като продължи гласно мисълта си:

— О, аз толкова обича природата!

Подадох ѝ хляб, вода, вино. Тя сега вече приемаше моите услуги и се усмихваше едва-едва като мумия. Заговорих на тема пейзажи.

След вечерята станахме заедно и се разходихме из двора: повлечен навярно от огромния пожар, който залязващото слънце беше запалил над морето, аз отворих вратичката, която водеше към брега, и ние тръгнахме един до друг доволни, като двама души, които току-що са се разбрали и са вникнали един в друг.

Беше топла, мека вечер, една от ония благодатни вечери, когато и тялото, и духът се чувствуват щастливи. Всичко наоколо е наслада и очарование. Топъл благоуханен въздух, наситен с мирис на сено и водорасли, гали обонянието и вкуса с морската си свежест, гали душата със своя покой, който прониква в цялото ти същество. Бяхме стигнали брега и вървахме край пропастта, над безбрежното море, което на сто метра долу под нас търкаляше непрекъснато малки вълни. С отворени уста и разширени гърди поемахме свежия полъх, който беше преминал океана и галеше леко кожата, уморен и солен от дългата целувка на вълните.

Загърнатата плътно в своя шал на квадрати, с прочувствено изражение, озъбена срещу вятъра, англичанката наблюдаваше как огромното слънце се наклоняваше към морето. Далече, далече пред нас, там, където погледът едва стига, върху огненото небе се очертаваше тримачтов кораб с разтворени платна, а по-насам един параход разстиляше след себе си гъст пушек, проточил се по целия хоризонт като безкраен облак.

Червеното кълбо се спускаше все по-ниско, скоро допря водата, точно зад неподвижния кораб, който се очерта върху нажежения диск като в огнена рамка. Слънцето постепенно изчезваше, погълнато от океана. Ние го наблюдавахме как най-напред се потопи във водата, започна да намалява и изчезва. Свърши се. Само малкият силует на

кораба продължаваше да се откроява върху златния фон на далечното небе.

Мис Хариет гледаше в странен унес огнения край на деня. Навярно изпитваше неудържимо желание да прегърне небето, морето, целия хоризонт.

— Оу! Обича... Обича... Обича... — шепнеше тя. Видях сълзи в очите ѝ. — Аз искам да бъде малка птичка да хвъркне в небосвода.

Стоеше изправена, както често я бях наблюдавал, като забодена върху скалата, червена в своя ален шал. Искаше ми се да нахвърля нейната скица в албума си. То би било карикатура на екстаза.

Обърнах се, за да не се усмихна.

След това заговорих за картини така, както бих говорил с някой другар, отбелязвах тоновете, колорита, контрастите, като си служех с професионалната терминология. Тя ме слушаше внимателно, разбираше, стараяше се да отгатва неясния смисъл на моите думи, да проникне в моята мисъл. От време на време казваше:

— О! Разбира, разбира. То много трепетно.

Прибрахме се в чифлика.

На следващия ден, щом ме видя, тя дойде към мене живо и ми протегна ръка. Веднага станахме приятели.

Мис Хариет беше славен човек. Душата ѝ беше като на пружини и се ентусиазираше някак на скокове. Липсваше ѝ равновесие като на всички стари госпожици, останали сами до петдесетгодишна възраст. Тя изглеждаше консервирана в някаква вкиснала невинност, но в сърцето си беше запазила нещо много младежко, пламенно. Обичаше природата и животните с някаква екзалтирана любов, ферментирала като старо вино, с оная чувствена любов, която не беше отдала на мъжете.

Убеден съм, че видът на една кучка, която кърми малките си, на кобила, която тича из ливадата с жребчето си, на гнездо, пълно с голи пиленца с огромни глави, които цвъркат, разтворили човчици, я караше да тръпне от неестествено възмущение.

Нещастни, самотни същества, които бродят тъжно от ресторант в ресторант, нещастни, смешни и жалки същества, аз наистина ги обикнах, откакто опознах мис Хариет!

Скоро забелязах, че тя иска да ми каже нещо, но не се решава, и нейната свенливост ме забавляваше. Когато излизах сутрин, с кутията

бои на рамо, тя ме придружаваше до края на селото, мълчалива и видимо развълнувана, като не знаеше как да започне. После изведнъж ме напускаше и се отдалечаваше бързо със своята скоклеста походка.

Най-после един ден тя се реши:

— Аз би искал да види вас, как прави картина? Аз много любопитен.

И се червеше, сякаш произнасяше някакви особено дръзки думи. Заведох я в Пьоти-Вал, където бях започнал един голям етюд.

Тя стоеше права зад мене и следеше съсредоточено всички мои движения.

После изведнъж каза „мерси“ и си отиде, като че се боеше да не ми пречи.

Но скоро навикна и започна всеки ден да ме придружава с видимо удоволствие. Вземаше под мишница сгъваемото столче, което в никакъв случай не ми позволяваше да нося, и сядаше до мене. Стоеше така с часове, неподвижна и няма, като следеше внимателно с поглед върха на четката ми. Когато със смело движение на ножа успях да положа широк пласт боя и да получа правдив, неочакван ефект, от устата ѝ се изтръгваше едно леко „оу“, което изразяваше почуда, радост и възхищение. Към моите картини тя се отнасяше с умиление и почит: човешката ръка възпроизвеждаше една частица от божие творение и това я изпълваше едва ли не с благоговение. Моите етюди ѝ се струваха нещо като свети картини и понякога тя разговаряше за бога, опитваше се да ме вкара в Христовия път.

А нейният господ беше наистина странен дядка! Нещо като селски философ, без особено големи възможности, без особена власт, защото тя винаги си го представяше отчаян от неправдите, които се вършеха пред очите му — като че не беше в състояние да ги предотврати.

Впрочем тя беше в много добри отношения с него, изглеждаше дори, че той ѝ доверява своите тайни, своите огорчения. Тя казваше „господ иска“ или „господ не иска“ с тона на фелдфебел, който заявява на новобранеца „полковникът така заповядва“.

Тя от все сърце скърбеше, задето аз не разбирам нищо от божествените промисли, и се стараяше да ми ги разкрие: всеки ден намирах в джобовете си, в шапката си, когато я оставях на земята, в обувките си, които стояха сутрин лъснати пред вратата на стаята ми,

екземпляри от ония малки религиозни брошури, които тя получаваше, изглежда, направо от рая.

Отнасях се с нея със сърдечна простота, като към стара приятелка. Но скоро забелязах, че тя малко се промени. В началото не обърнах внимание на това.

Когато работех било в дъното на моята любима долина, било в някой глух, изровен път, тя се появяваше внезапно със своята бърза отсечена походка. Сядаше задъхана, сякаш беше тичала или някакво силно вълнение притискаше гърдите ѝ. В такива случаи тя биваше аленочервена, с оная английска червенина, която никой друг народ в света не притежава. После без никаква причина побледняваше, лицето ѝ добиваше цвета на земята, сякаш ей сега ще припадне. Постепенно идваше на себе си, възвръщаше си обикновеното изражение и започваше да приказва.

И изведнъж прекъсваше изречението наполовина, скачаше и побягваше така стремително и неочаквано, че аз се питах дали не съм я оскърбил или огорчил с нещо.

Най-после си казах, че това са нейните обикновени обноски, които в първите дни на нашето познанство беше, изглежда, променила малко заради мене.

Когато се връщаше в чифлика, след като с часове беше скитала по брега, изложена на вятъра, дългите ѝ насукани на спирали коси понякога биваха развити и висяха така, сякаш пружината им се е скъсала. Преди тя не обърщаше внимание на всичко това и сядаше спокойно да обядва така, както беше я разчорлил нейният брат — лекият крайморски вятър.

Сега обаче тя се качваше в стаята си, за да поправи своите „тирбушони“, както ги наричах аз. И когато ѝ казвах с приятелска галантност, която винаги я смущаваше: „Мис Хариет, днес сте хубава като слънце“, по бузите ѝ избиваше лека руменина като на младо, петнадесетгодишно момиче.

После тя изведнъж съвсем подивя и престана да идва да ме гледа как рисувам.

„Сигурно преживява някаква криза. Ще ѝ мине“ — помислих си аз.

Но не ѝ минаваше. Сега вече, когато ѝ заговорех, тя ми отговаряше било с престорено безразличие, било с глухо раздражение.

Беше станала рязка, нетърпелива, нервна. Виждах я само на обед и на вечеря и ние почти не разговаряхме. Започнах наистина да мисля, че съм я оскърбил с нещо. И една вечер я попитах:

— Мис Хариет, защо не се държите вече с мене както преди? С какво ви обидих? Вие много ме огорчавате.

Тя отговори с много комично раздражение:

— Аз винаги с вас същото, както преди. То не вярно, не вярно!
— И избяга в стаята си.

Понякога ме гледаше странно. Често съм си мислил след това: навярно осъдените на смърт гледат така, когато им съобщават, че е настъпил последният им час. В очите ѝ проблясваше безумие, мистично и страстно безумие, имаше и още нещо, някаква трескава, отчаяна жажда, неудържима и безсилна жажда по неосъщественото и неосъществимото. Струваше ми се, че тя преживява вътрешно борба, при която сърцето ѝ се бори против някаква непозната сила и тя се мъчеше да я преодолее. А може би и още нещо... Кой знае! Кой знае!

III

Това беше наистина поразително откритие.

От известно време аз работех всяка сутрин, преди изгрев, върху една картина със следното съдържание:

Дълбок дол, притиснат между два склона, покрити с дървета и храсти, върви нагоре и се губи, потънал в млечнобяла пара, в този особено мек памук, който се носи понякога над долините при изгрев-слънце. В дъното сред тази гъста и прозрачна сутрешна омара се открояват или по-точно се отгатват две фигури, момък и девойка, прегърнати плътно — тя с повдигнато към него лице, той приведен над нея, впили уста в уста.

Подранил слънчев лъч се плъзга между клоните, пронизва утринната мъгла и ѝ придава розови отблясъци зад двамата влюбени селски младежи и техните леко очертани сенки плуват в сребриста светлина. Картината беше хубава, честна дума, много хубава!

Рисувах на склона, който води към малката долчинка Етрета. За щастие него ден над дола се носеше същата тази лека пара, от каквато имах нужда.

Нещо се изправи пред мен като привидение: беше мис Хариет. Като ме видя, тя се опита да избяга. Но аз я извиках:

— Елате, елате, госпожице, искам да ви покажа нещо.

Приближи се сякаш неохотно. Протегнах ѝ картината. Не каза нищо, дълго гледа, без да помръдне, и изведнъж заплака. Плачеше с нервни спазми, както плачат хората, които дълго време са се борили против сълзите, но не могат повече, отпускат се, като все още продължават да се съпротивляват. Скочих, трогнат от тази непонятна за мен мъка, и взех ръцете ѝ с внезапен порив на нежност, истински порив на французин, у когото движението изпреварва мисълта.

Тя остави няколко мига ръцете си в моите и аз почувствувах как те тръпнат, сякаш нервите ѝ бяха опънати до крайност. След това дръпна рязко или по-точно изтегли насила ръцете си.

Но аз бях разбрал тяхната тръпка, защото я бях усещал и друг път и нищо не би могло да ме излъже. О, любовната тръпка на една

жена, била тя на петнадесет или на петдесет години, от простолюдието или от висшето общество, тази тръпка така прониква право в сърцето ми, че аз я разбирам без всякакво колебание! Тя беше разтърсила цялото ѝ жалко същество, което трепереше, изнемогваше. Разбрах всичко. Англичанката си отиде, без да успея да кажа ни дума. Стоях поразен, като пред някакво чудо, и отчаян, сякаш бях извършил престъпление.

Не се прибрах за закуска. Бродих край брега: идеше ми да плача и да се смея, всичко това беше и комично, и печално, себе си чувствувах смешен, а нея — нещастна до полуда.

Питах се как трябва да постъпя.

Не ми оставаше нищо друго, освен да си отида и веднага реших да действавам.

Цяла сутрин скитах малко тъжен и малко замечтан и се върнах точно за обяд.

Седнахме на масата както обикновено. Мис Хариет ядеше съсредоточено, без да говори с някого, без да вдига очи от чинията. И лицето, и държането ѝ бяха съвсем обикновени.

Изчаках края на обедата и казах на стопанката:

— Скоро ще ви напусна, госпожо Льокашъор.

— Какво сте намислили, господине? — извика добрата жена със своя провлечен глас. Беше изненадана и огорчена. — Ще ни напуснете, а? Така добре бяхме свикнали с вас!

Гледах мис Хариет с крайчеца на окото си. Лицето ѝ не трепна. Но Селест, младата слугиня, вдигна очи към мене. Беше едра, осемнадесетгодишна мома, червендалеста и свежа, яка като кон и чиста — нещо много рядко. Понякога я целувах по къшетата, ей така, по навик, придобит из хотелите, нищо повече.

Обедът свърши.

Отидох да изпуша лулата си под ябълковите дървета и се заразхождах из двора, от край до край. Всичко, което бях премислил през деня, странното откритие, което бях направил сутринта, гротескната и страстна любов на мис Хариет, спомените, нахлули в главата ми след това откритие, спомени, чудесни и вълнуващи, а може би и погледът, който слугинята ми отправи, когато съобщих, че си отивам — всичко това се преплиташе, смесваше се и аз чувствувах особен прилив на сили по цялото тяло, устните ми тръпнеха за

целувка, а в жилите ми напираше нещо, което кара човека да върши глупости.

Нощта спускаше бавно дългите си сенки под дърветата. Забелязах Селест, която отиваше да затвори кокошарника в другия край на двора. Спуснах се подир нея така леко, че тя нищо не чу, а когато се изправи, след като затвори малката вратичка, през която минават кокошките, аз я прегърнах с две ръце и обсипах широкото ѝ пълно лице с град от целувки. Тя се мъчеше да се освободи, но не смееше, защото беше навикнала на всичко това.

Защо я пуснах изведнъж? Защо се извърнах внезапно? Как почувствах, че някой стои зад мен?

Мис Хариет тъкмо се прибираще; тя ни беше видяла и стоеше неподвижна като пред призрак. След това изчезна в нощта.

Върнах се посрамен, смутен. По-добре да беше ме заварила в момент, когато извършвам престъпление! Бях отчаян.

Спах зле, нервите ми бяха опънати до крайност, мрачни мисли ме измъчваха. Стори ми се, че чувам плач. Сигурно се лъжех. На няколко пъти ми се чу, че някой ходи из къщата и че се отваря външната врата.

На разсъмване умората надви и аз най-после заспах. Събудих се късно и излязох едва за обед. Бях все още объркан, не знаех как трябва да се държа.

Никой не беше виждал мис Хариет. Почакахме я — не се яви. Стрина Льокашъор влезе в стаята ѝ, англичанката я нямаше. Сигурно беше излязла още на разсъмване, както правеше често, за да наблюдава изгрева.

Това не изненада никого и ние седнахме мълчаливо да се храним.

Беше топло, много топло, един от ония задушни знойни дни, когато лист не трепва по дърветата. Изнесли бяха масата във под едно ябълково дърво: Сапър непрекъснато отиваше до зимника да пълни шишето с вино — толкова много пиехме. Селест носеше гозбите от кухнята, агнешко рагу с картофи, задушен заек и салата. След това постави пред нас паница с череши, първите през този сезон.

Поисках да ги измия и освежа и помолих слугинята да изтегли от кладенеца кофа студена вода.

След пет минути тя се върна и заяви, че кладенецът е пресъхнал. Размотала била цялото въже, кофата допряла до самото дъно, но вода

нямало. Стрина Льокашъор поиска сама да разбере какво става и отиде да надникне в кладенеца. Като се върна, съобщи, че в кладенеца наистина имало нещо, нещо неестествено. Сигурно някой съсед от злоба е хвърлил наръч слама.

Аз също пожелах да погледна с надеждата, че ще видя по-добре какво има твърде и се наведох над кладенеца. Смътно различих някакъв бял предмет. Но какъв? Тогава ми дойде на ум да спуснем вътре фенер с въже. Жълтеникавата светлина подскочаше по каменните стени на кладенеца и потъваше постепенно надолу. И четиримата стояхме надвесени над отвора — Сапъор и Селест бяха дошли при нас. Фенерът спря над някаква неясна, неопределена маса, нещо странно, бяло и черно, необяснимо.

— Това е кон — извика Сапъор. — Виждам копито. Сигурно тази нощ е паднал вътре. Избягал е от ливадите.

Но аз изведнъж потреперах до мозъка на костите. Разпознах една обувка, след това изправен нагоре крак; тялото и другият крак се губеха под водата.

— Това е жена — промърморих съвсем тихо и треперах така силно, че фенерът подскочаше отчаяно над обувката, — жена, която... която... вътре има жена... това е мис Хариет.

Единствен Сапъор не мигна. В Африка той беше виждал и по-страшни неща!

Стрина Льокашъор и Селест се разпищяха и избягаха.

Трябваше да се извади трупът от кладенеца. Вързах здраво слугата за кръста и го спуснах вътре, като развивах внимателно макарата и следях как постепенно потъва в тъмния отвор. В ръцете си той държеше фенера и още едно въже. Скоро чух гласа му, сякаш викаше от центъра на земята: „Стига“; тогава видях как той улови нещо под водата, другия крак, после върза двата крака заедно и извика отново: „Дърпай!“

Започнах да го тегля нагоре, но почувствувах ръцете си като отсечени, мускулите ми бяха размекнати, боях се, че ще изтърва ръчката и човекът ще полети надолу. Когато главата му се появи над каменната ограда на кладенеца, запитах: „Е, какво?“ — сякаш очаквах новини за жената, която беше долу, на дъното.

После стъпихме и двамата на каменния ръб на кладенеца и застанаха един срещу друг, наведени над отвора, започнахме да теглим

тялото нагоре.

Стрина Льокашъор и Селест ни наблюдаваха отдалече, скрити зад къщата. Когато видяха как от дупката се подават черните обувки и белите чорапи на удавницата, те изчезнаха.

Сапъор хвана глезените и ние я измъкнахме в най-неприлична поза. Горката целомъдрена мома! Главата ѝ беше ужасна, черна и изподрана; от дългите ѝ сиви коси, които висяха, развити завинаги, се стичаше вода и тиня.

— Ама че е кльоцава, дявол да я вземе! — каза Сапъор пренебрежително.

Отнесохме я в стаята ѝ и тъй като двете жени не се явяваха, аз и конярят се погрижихме за посмъртното ѝ облекло.

Измих нейното печално, обезобразено лице. От допира на пръстите ми едното ѝ око се полуотвори и ме загледа с оня безцветен, оня студен, оня страшен мъртвешки поглед, който идва сякаш отвъд живота. Погрижих се, доколкото можах, за разпилените ѝ коси и с несръчните си ръце нагласих някаква нова и странна прическа над челото. След това съблякох мокрите ѝ дрехи. Изпитах срам, когато открих малко раменете и гърдите ѝ, дългите ѝ ръце, сухи като клони — имах чувството, че върша кощунство.

След това отидох да набера цветя, макове, синчец, маргарити и свежа благоуханна трева. Покрих с тях смъртното ѝ ложе.

След това трябваше да изпълня обичайните формалности, тъй като само аз бях около нея. В джоба ѝ намерихме писмо, писано в последния момент. Тя искаше да я погребат в това село, където бяха изминали последните ѝ дни. Ужасна мисъл сви сърцето ми. Дали тя не искаше да остане завинаги тук заради мен?

Привечер съседките дойдоха да видят мъртвата. Но аз не позволих да се влиза в стаята; исках да бъда сам и цялата нощ останах при нея.

Гледах я при светлината на свещите. Нещастна, никому неизвестна жена, умряла така далече, така печално. Дали имаше някъде приятели, роднини? Какво е било детството ѝ, животът ѝ? Откъде идваше тази самотна скитница, загубена като изпъдено от къщи псе? Каква тайна мъка и отчаяние се криеше в това грозно тяло, което през целия си живот беше носила като някакъв срамен недъг, като смешна обвивка, прогонила далеч от нея всяка нежност и любов?

Колко нещастни хора има! Чувствувах, че над това човешко същество тегне вечната несправедливост на неумолимата природа! За нея всичко беше свършено, а може би тя никога не бе имала онова, което крепи и най-онеправданите — надеждата, че поне веднъж ще бъдат обичани! Как иначе да се обясни това, че тя се криеше, избягваше всички останали? Че обичаше страстно всичко в природата и всички живи същества освен хората?

И аз разбирах защо тя вярваше в бога и се надяваше, че ще получи другаде възмездие за своята нищета. Сега тя щеше да се разложи и да се превърне в растение. Ще цъфти под слънцето, ще стане храна на кравите, които ще я опасат, или зърно за птиците, ще стане животинска плът, за да се превърне отново в човешка плът. Но онова, което наричаме душа, беше угаснало долу в тъмния кладенец. Тя не страдаше вече. Беше разменила живота си срещу други животи, които щяха да се родят от нея.

Часовете минаваха в тази злокобна и мълчалива среща. Бледа светлина възвести утрото, след това червен слънчев лъч пропълзя до самото легло, постави огнена черта върху завивката и върху ръцете ѝ. Това беше любимият ѝ час. Събудени, птиците пееха в дърветата.

Отворих широко прозореца, дръпнах пердетата, за да ни види цялото небе, наведох се над ледения труп, поех с две ръце обезобразената глава и бавно, без страх и без отвращение, сложих дълга целувка върху тези устни, които никой никога не беше целувал...

Леон Шьонал млъкна. Жените плачеха. Чуваше се как седналият на капрата граф д'Етрай се секне непрекъснато. Единствен кочияшът дремеше. Конете, които не чувствуваха вече камшика, бяха забавили своя ход и лениво теглеха колата. Файтонът едва се придвижваше, натежал изведнъж, сякаш натоварен със скръб...

СТРАХ

Влакът летеше с пълна пара в мрака.

В купето бяхме само аз и един стар господин, седнал срещу мен, който гледеше през прозореца. Този вагон на ПЛМ^[1] миришеше силно на карбол — очевидно беше пристигнал наскоро от Марсилия.

Нощта беше безлунна, гореща, жарка. Не се виждаха звезди; дъхът на летящия влак, който ни удряше в лицето, беше топъл, задушен, подтискащ и гърдите не го поемаха.

Бяхме тръгнали от Париж в три часа и пътувахме из Франция, без да видим нещо от местата, през които минавахме.

Изведнъж някакво фантастично видение се мярна пред очите ни — в гората двама души стояха край голям огън.

Видяхме ги за миг. Стори ни се, че са двама нещастници, облечени в дрипи, облени от блестящата червенина на огъня, обърнали към нас брадатите си лица, а наоколо им — подобно на декор от някаква драма — зелени дървета, светлозелени и лъскави, по чиито дънери падаха ярките отблясъци на пламъците и чийто листак бе пропит от светлина, която сякаш се вливаше в него и го изпълваше.

После всичко се стопи в тъмнината.

Наистина какво странно видение! Какво правеха в гората тези двама скитници? Защо им беше този огън в такава задушна нощ?

Спътникът извади часовника си и каза:

— Точно полунощ. Много странно нещо видяхме.

Съгласих се с него и започнахме да се разговаряме, да гадаем какви може да са били тези хора — злодеи, които горяха доказателствата за престъплението си, или магьосници, които приготвяха някакво чародейно питие? Човек не пали такъв огън в гората в полунощ, сред лято, за да си свари чорба. Тогава какво са правили? Не можахме да намерим никакво правдоподобно обяснение.

Тогава моят спътник започна да разправя... Беше стар човек. Не можех да отгатна професията му. Явно беше, че е чудак, доста образован и може би малко побъркан.

Но знае ли човек кой е мъдрец и кой глупак на този свят, където толкова често разумът би трябвало да се нарича глупост, а глупостта — гений?

— Доволен съм, че видях това. За няколко минути изпитах едно отдавна изчезнало усещане — каза той. — Как смущаващ трябва да е бил някога за човека светът, когато е бил тайнствен!

Колкото повече се вдигат завесите, които крият неизвестното, толкова повече обеднява въображението на хората. Не намирате ли, че нощта е станала празна и нейната тъмнина е опошлена, откакто няма призраци?

Хората казват: „Няма вече фантастични неща, няма странни вярвания, всичко необяснено е обяснимо. Свръхестествените явления намаляват като езеро, чиято вода се изчерпва от някой канал. С всеки изминат ден науката отдалечава границите на приказното.“

А пък аз, господине, съм от старото поколение, което обича да вярва. Аз принадлежа на старото наивно поколение, свикнало да не разбира, да не търси, да не знае, навикнало на заобикалящите го тайни, което отказва да приеме простите и ясни истини.

Да, господине, въображението пресъхна, откакто изчезна невидимото. Днес нашата земя ми се вижда изоставен, празен и гол свят. Вярванията, които я правеха поетична, са я напуснали.

Как бих искал, когато излизам нощем, да мога да тръпна от тази тревога, която кара старите жени да се кръстят, минавайки край стените на гробищата, и последните суеверни хора да бягат, щом видят странните изпарения на блатата и чудноватите блуждаещи пламъчета! Как бих искал да вярвам в неопределените, всяващи ужас неща, които някога хората си въобразяваха, че усещат в тъмнината.

Колко ли е била мрачна и страшна някога тъмнината на нощите, когато са я изпълвали приказни същества, непознати, скитащи и зли, чийто образ човек не е можел да си представи, страхът от които е смразявал сърцето, чиято скрита мощ е задминавала границите на мисълта му и от властта на които не е можел да избегне!

Истинският страх изчезна от земята заедно със свръхестественото, защото човек се страхува истински само от това, което не разбира. Видимите опасности могат да развълнуват, да смутят, да уплашат. Какво е това пред душевния ужас, предизвикан от мисълта, че ще срещнеш блуждаещ призрак, ще почувствуващ

прегръдката на мъртвец, ще видиш да тича към теб някое от тези чудовища, родени от човешкия страх? Мракът ми се вижда светъл, откакто в него няма вече привидения.

И ето ви доказателство за това: ако ние двамата изведнъж се намерехме сами в тази гора, нас повече би ни преследвал образът на двете странни същества, които зърнахме в блясъка на огъня, отколкото страхът от някаква действителна опасност.

Той повтори:

— Човек се страхува истински само от това, което не разбира.

И изведнъж в паметта ми изплува спомен, споменът за една случка, която ни разказа Тургенев една неделя, когато бяхме у Гюстав Флобер.

Описал ли я е някъде, не зная.

Никой не умееше по-майсторски от големия руски романист да извиква в душата на човека трепет пред забуленото неизвестно, никой не можеше като него в полусянката на някой странен разказ да намекне за цял един свят от неясни, тревожни и заплашителни неща.

Когато четем Тургенев, чувствуваме неопределения страх пред невидимото, страха от непознатото, което се таи отвъд стената, отвъд вратата, отвъд видимия живот. Смътни проблясъци внезапно преминават и осветяват разказа само за да увеличат тревогата ни.

Той ни загатва за смисъла на странни съвпадения, за неочаквана връзка между случайни наглед обстоятелства, които сякаш са ръководени от нечия скрита и коварна воля. Струва ти се, че у него някаква невидима нишка ни води тайнствено през живота като през мъгляв сън, чийто смисъл не успяваме да доловим.

Той не навлиза смело в царството на свръхестественото като Едгар По или Хофман; разправя прости истории, в които е примесено зрънце от нещо смътно и смуцаващо.

Този ден той ни каза: „Човек се страхува истински само от това, което не разбира.“

Беше седнал или по-точно се бе излегал в голямо кресло с отпуснати ръце и протегнати крака. Главата му беше цяла побеляла, обкръжена от къдрите на сребрилата му брада и коса, което го правеше да прилича на дядо господ или на някакъв речен бог, излязъл от „Метаморфозите“ на Овидий.

Той говореше бавно, малко, лениво, което придаваше особена прелест на разказите му, и с известно колебание и тромавост на езика, които подчертаваха точния цвят на думите. Светлите му широко отворени очи отразяваха, както детските очи, всички отсенки на мисълта му.

Той ни разправи следното:

Веднъж като младеж отишъл на лов в някаква гора в Русия. Бил ходил цял ден и пристигнал към края на следобеда на брега на тиха река.

Тя течала между дърветата, под самите дървета, дълбока, студена, бистра, пълна с водорасли.

Непреодолимо желание обхванало младия ловец да се хвърли в прозрачната вода. Той се съблякъл и скочил в реката. Тогава бил висок и здрав младеж, силен и смел плувец.

Отпуснал се спокойно по гръб във водата. С удоволствие усещал как го докосват треви и корени и как водораслите леко се плъзгат по кожата му.

Внезапно някаква ръка го хванала за рамото.

Обърнал се изведнъж и видял страшно същество, което го гледало жадно. Приличало на жена или на маймуна — с огромно и набръчкано лице; това същество се кривяло и се смеело. Две отвратителни неща — сигурно гърдите — плували пред жената и невероятно дълги преплетени коси, избелели на слънцето, заграждали лицето ѝ и се влачели по водата над гърба ѝ.

Тургенев се почувствувал скован от невъобразим ужас, вледеняващия ужас, който изпитваме пред свръхестествените неща.

Без да разсъждава, без да мисли, без да разбира, той започнал да плува като обезумял към брега. Но чудовището плувало по-бързо от него и докосвало ту врата му, ту краката му, като издавало радостни кикотения. Влуден от страх, младежът достигнал най-после брега и се спуснал да бяга с всички сили през гората, без дори да помисли да прибере дрехите и пушката си.

Страшното същество тичало по петите му и ръмжало.

Капнал от умора, вцепенен от ужас, той щял да грохне на земята, когато с камшик в ръка дотичало едно дете, което пасяло наблизко кози; то започнало да удря отвратителната звероподобна жена, която

побягнала, като пиццала от болки. Тургенев я видял как изчезнала в гъсталака, подобна на женска горила.

Била една луда, която живеела вече тридесет години в тази гора, като се хранела с това, което овчарите ѝ подхвърляли от състрадание. По-голямата част от времето си плувала в реката.

И големият руски писател добави:

— Никога, през целия си живот, не съм изпитвал такъв страх като тогава, понеже не можех да разбера какво беше това чудовище.

Моят спътник, комуто разказах тази история, поде:

— Вярно, човек се страхува от това, което не разбира. Човек изпитва страшното душевно мъчение, наречено ужас, само когато към уплахата се прибави суеверният страх на изминалите столетия. Изживявал съм такъв ужас с всичката му сила, и то поради нещо така обикновено и глупаво, че ме е срам да го разкажа.

Пътувах пеш, съвсем сам, из Бретан. Бях прекосил Финистер, печалните степни, пусти равнини, където растат само храсти около големите свещени камъни, под които живеят духове. Предната вечер бях ходил на мрачния нос Раз, този край на стария свят, където водят вечната си битка две морета — Атлантическият океан и Ла Манш. Главата ми беше пълна с легенди, които бях чувал и чел за този край на вярванията и суеверията.

Вървах от Пенмарш към Пон-л'Абе, и то нощем. Познавате ли Пенмарш? Плосък бряг, съвсем плосък, съвсем нисък, като че ли лежи дори по-ниско от морето. Човек вижда отвсякъде това сиво и настръхнало море, пълно с подводни скали, около които капе пяна като от устата на побеснели животни.

След като вечерях в една рибарска кръчмичка, тръгнах право по пътя, който върви всред пустите равнини. Беше съвсем тъмно.

От време на време минавах край някой долмен, подобен на изправен призрак, който сякаш ме гледаше.

Малко по малко започна да ме обзема някакъв неопределен страх — сам не знаех от какво. Има вечери, когато ти се струва, че те докосват духове, когато душата ти тръпне без видима причина, когато сърцето бие от някаква смътна боязън пред онези невидими, тайнствени неща, за чието изчезване аз така съжалявам.

Пътят ми се струваше дълъг, безкрайно дълъг и пуст.

Не се чуваше друг шум освен бученето на вълните там някъде зад мен; понякога този еднообразен и заплашителен шум се чуваше съвсем близо, толкова близо, та ми се струваше, че вълните, с увенчани с пяна чела, препускат през равнината и ме следват по петите; идеше ми да побягна, да тичам с все сили да търся спасение. Бодливите храсти наоколо ми свиреха от повеите на вятъра, които брулеха земята, като ту се засилваха, ту притихваха. Беше ми много студено на ръцете и краката, макар че вървах твърде бързо; чувствавах неприятен студ, защото душата ми бе обзета от някаква тревога.

Как ми се щеше да срещна някого!

Междувременно беше станало така тъмно, че с мъка различавах пътя.

Внезапно дочух някъде напред в далечината шум от колела. „Сигурно е някаква кола“ — помислих си аз. После шумът престана.

След миг ясно дочух същия шум — този път по-близо.

Понеже не виждах никаква светлина, казах си: „Няма и фенер. Нищо не ме учудва вече в тази дива страна.“

Шумът пак престана, после започна отново. Беше много слаб шум, за да бъде от каруца, а не се чуваше и тропот на коне, което ме озадачи, понеже нощта беше тиха.

„Какво ли ще е това?“ — попитах се аз. Шумът се приближаваше много, много бързо. А ясно чувах тракането само на едно колело — никакъв шум от копита или от стъпки. Какво можеше да бъде това?

Сега беше вече близо, съвсем близо; тласкан от инстинктивен страх, скочих в един ров и видях как до самия мен мина ръчна количка, която се движеше сама... съвсем сама, без да я бута някой. Представете си... ръчна количка, която върви сама!

Сърцето ми заби така силно, че се строполих на тревата. Чувах как шумът на количката се отдалечава към морето. Не смеех да тръгна, нито да стана, нито дори да се помръдна, защото, ако количката се върнеше, ако почнеше да ме преследва, щях да умра от ужас.

Дълго, много дълго време ми трябваше да се съвзема. Останалото разстояние изминах с такава тревога в душата, че дъхът ми спираше и при най-слабия шум.

Глураво, нали? Но какъв страх изживях! По-късно, когато размислих, разбрах — по всяка вероятност някое босоного хлапе

трябва да е бутало количката, а аз бях очаквал да видя висока мъжка фигура.

Нали разбирате... когато душата ти тръпне пред свръхестественото и видиш изведнъж количка да се движи сама... съвсем сама... Какъв ужас!

Той замълча за миг и поде отново:

— Ето, господине, присъствуваме сега на интересно и страшно зрелище — тази холерна епидемия.

Усещате ли как тези вагони са се вмирисали на карбол: това означава, че *тя* е някъде тук, около нас.

Трябва сега да видите Тулон. Нейното присъствие се чувства там. Не страхът от някаква болест е подлудил хората. Холерата е нещо друго, тя е невидимото, някогашният бич, бедствие от минали времена, нещо като зъл дух, който се е върнал; нейното присъствие не само ни ужасява, но и ни учудва, защото ни се струва, че тя принадлежи на миналите векове.

Лекарите стават смешни с техните микроби. Не микробите са изплашили хората дотам, че да се хвърлят от прозорците, а холерата, това необяснимо и страшно същество, дошло от дълбочините на Изтока.

Прековете Тулон, ще видите, че там танцуват из улиците.

Защо танцуват в тези дни, когато смъртта витае около тях? Из околностите на града пускат разноцветни ракети и палят празнични огньовете; по всички градски площади оркестри свирят весели мелодии.

Защо ги е обзела тази лудост?

Защото *тя* е тук, защото искат да се покажат храбри — не пред микробите, а пред холерата, защото искат да се държат дръзко пред нея, като пред неприятел, когото не виждаш, но който знаеш, че те дебне. За него танцуват, смеят се, крещят, палят огньовете, свирят валсове, за него, за духа, който убива и чието присъствие те чувствуват навсякъде — невидим, зловец дух, подобен на злите демони, които в древни времена варварските жреци прогонваха със заклинания.

[1] Paris-Lyon-Méditerranée — железопътна компания, която е експлоатирала линията Париж-Лион-Средиземно море. — Б.пр. ↑

ДЯДО АМАБЛ

I

Сивото влажно небе сякаш тегнеше над обширната кафява равнина. Мирисът на есен, тъжният мирис на гола и мокра земя, на окапали листа, на мъртва трева правеше още по-тежък и гъст застоялия вечерен въздух. Пръснати из полето, селяните продължаваха да работят, чакайки черковната камбана да бие за вечерня, за да се приберат по домовете си, чиито сламени покриви надничаха тут-там през оголените клони на дърветата, които пазеха от вятъра ябълковите градини.

Край пътя, седнало разкрасено върху купчина дрехи, съвсем мъничко дете си играеше с един картоф, който от време на време изпускаше в рокличката си, докато в съседната нива пет жени, наведени и вирнали задници, забождаха в земята стръкчета рапица. Без да спират нито за миг, с чевръсти движения, те забиваха колчета в дългите бразди край преобърнатата от ралото пръст, поставяха в образувалите се дупки поувехналите стръкчета, полягащи настрана, затрупваха корените и минаваха по-нататък.

Мина мъж с камшик в ръка, обут с дървени обувки. Той спря до детето, вдигна го и го целуна. Тогава една от жените се изправи и дойде при него. Беше висока, червендалеста мома, едра нормандка, с широки рамена, кръст и бедра, жена, създадена да ражда, със сламени коси и яркочервени бузи.

— Ей те и тебе, Сезер. Е, как е? — запита тя твърдо.

Мъжът, слаб момък с тъжен вид, промълви:

— Е, нищо и все нищо. Все това си е!

— Не ще ли?

— Не ще.

— Що ще направиш тогава?

— Па знам ли!

— Иди при попа.

— Че да ида.

— Върви, ама ей сега на!

— Че да ида.

Те се погледнала. Той все още държеше детето в ръце. Целуна го отново и пак го сложи върху дрехите на жените.

На хоризонта, между два чифлика, се виждаше мъж, който следваше тегленото от кон рало. Те преминаваха бавно — човекът, ралото и животното — под оловното вечерно небе.

Жената поде наново:

— Е, що дума баща ти?

— Рече, че не ще.

— Е що не ще?

Момъкът показа с ръка детето, което току-що беше сложил на земята, а после посочи с поглед мъжа, който ореше в далечината.

— Ами щото детето е негово — отвърна той.

Момичето вдигна рамене и каза ядосано:

— Чунким всички не знаят, че е от Виктор. Та що от това? Сбъркала съм. Та само аз ли съм сбъркала? И майка ми е грешила, преди да се омъжи, па и твоята, преди да вземе баща ти. Е, та коя не е грешила в нашия край? Случи се с Виктор, защото той ме фана в плевника, кога спях, право ти казвам. То и после греших кога не спях. Да не беше ратай, сигурно щях да го взема. Та да не чина по-малко сега?

Мъжът отвърна простичко:

— Искам те такава, каквато си — и с дете, и без дете. Само дето старият се противи. Ама ще видим да го уредим.

Тя подхвана наново:

— Я иди при попа още сега.

— Ще ида.

Той продължи пътя си с тромавата си селска походка, а момичето, с ръце на хълбоците, се върна да сади рапица.

Мъжът, който се отдалечаваше — Сезер Улбрек, син на стария глух Амабл Улбрек, действително искаше да се ожени, против волята на баща си, за Селест Левек. Тя имаше дете от Виктор Льокок, прост ратай в чифлика на родителите ѝ, изгонен заради тази негова постъпка.

Впрочем на село съсловията не са строго разграничени и ако слугата е пестелив и си купи стопанство, той става равен на бившия си господар.

С камшик под мишница, Сезер Улбрек тръгна, като влачеше тежките си полепнали с кал дървени обувки. Една и съща мисъл се

въртеше в главата му. Той наистина искаше да се ожени за Селест Левек, искаше я заедно с детето ѝ, защото тя беше жената, която му трябваше. Не би могъл да каже защо, но знаеше и беше сигурен, че само нея иска. Стигаше му само да я погледне, за да се убеди в това — чувствуваше се някак особено, объркваше се, сякаш оглупяваше от задоволство. Изпитваше радост дори като целуваше малкия, детето на Виктор, понеже беше излязло от нея.

Той гледаше без омраза силуета на мъжа, който вървеше зад ралото в далечината, открояващ се на хоризонта.

Обаче дядо Амабл не се съгласяваше с тази женитба. Той се противопоставяше с някаква бясна упоритост, с упоритостта на глух старец.

Напразно Сезер крещеше в лявото му ухо, с което дядото още чуваше някой и друг звук:

— Добре ще те гледаме, тате. Нали ти казвам, че е добра мома, пък и работлива, а и парици има.

Старецът повтаряше все същото:

— Докато съм жив, това няма да го бъде.

Нищо не можеше да сломи упорството му, нищо не можеше да смекчи суровостта му. Само една надежда оставаше на Сезер. Дядо Амабл се боеше от свещеника, защото изпитваше страх пред смъртта, която чувствуваше, че приближава. Не се страхуваше много от дядо господ, нито от дявола, нито от ада, нито от чистилището, за които нямаше ясна представа; но се страхуваше от свещеника, който му напомняше за погребението му, така както някои хора се боят от лекарите, понеже изпитват ужас от болести. Селест, която знаеше тази слабост на стареца, от седмица насам подтикваше Сезер да отиде при свещеника, но той все се колебаеше, понеже не обичаше твърде поповете. За него те представляваха ръце, вечно протегнати с дискаса или нафората.

Най-сетне все пак се реши и тръгна към къщата на свещеника, като обмисляше по какъв начин да му разкаже за грижите си.

Отец Рафен, дребен, слаб, енергичен свещеник, винаги небръснат, топлеше краката си, седнал пред огъня в кухнята, и чакаше да стане време за вечеря.

Щом видя влизания селянин, той попита, като само обърна глава:

— Е хайде, говори!

— Искам да ви говоря, отче.

Той стоеше смутен, като държеше в едната си ръка камшика, а в другата каскета.

— Е хайде, говори!

Сезер погледна слугинята — стара жена, която тътреше крака и нареждаше на единия край на масата край прозореца приборите за вечерята на господаря си. Той промълви:

— Ами че то е, кажи-речи, изповед.

Тогава отец Рафен изгледа внимателно своя енорияш, видя смутеното му лице, стеснителността му, блуждаещите му очи и заповяда:

— Мария, я иди за пет минути в стаята си, че да си поговорим със Сезер.

Слугинята хвърли гневен поглед на момъка и излезе, като мърмореше ядосано.

Свещеникът продължи:

— Хайде, кажи болката си.

Момъкът все още се колебаеше, гледаше обувките си и въртеше в ръце каскета си, изведнъж каза:

— Това е, искам да се оженя за Селест Левек.

— Е, че кой ти пречи да се ожениш, момчето ми?

— Е, па баща ми, той не дава.

— Баща ти ли?

— Да, баща ми.

— Какво казва баща ти?

— Казва, че има дете.

— Тя не е първата, на която това се случва. Още от времето на нашата прамайка Ева стават такива работи.

— Детето е от Виктор, Виктор Льокок, слугата на Антим Лоазел.

— Аха, така! Значи той не е съгласен?

— Не е съгласен.

— Не иска и да чуе, а?

— Опъва се като магаре пред мост, да прощавате.

— А ти какво му казваш, за да го придумаш?

— Казвам му, че тя е добро момиче и е работлива, има си и спестени парици.

— А той все не се съгласява? Сигурно искаш да му поговоря?

— Е това искам, точно това.

— Какво да говоря на баща ти?

— Ами че... това, дето го разпратяте, кога държите проповед, за да дават хората пари.

В ума на селянина единственият стремеж на черквата беше да развърже кесиие на хората и да изпразни джобовете им, за да напълни божията каса. Той си я представяше като някаква огромна търговска къща, в която свещениците бяха чиновници — хитри, лукави, страшно ловки чиновници, които вършеха сделките на дядо господ в ущърб на селяните.

Знаеше много добре, че свещениците помагаха и дори много помагаха на най-бедните, на болните, на умиращите; знаеше, че те даваха помощ, утешаваха, съветваха и подкрепяха; но всичко това ставаше срещу заплащане, срещу сребърни монети, срещу хубави лъскави парички, с които се плащаха и причастието, и литургиите, и съветите, и подкрепата, и опрощаването на греховете, и индулгенциите, и чистилицето, и рая в зависимост от доходите и щедростта на грешника.

Отец Рафен, който си познаваше човека и никога не се сърдеше, се разсмя.

— Хубаво, ще му кажа нещичко на баща ти, но ти, мое момче, ще започнеш да идваш на черква.

Улбрек вдигна ръка да се закълне:

— Честна дума на сиромас човек, ако направите това за мене, обещавам ви да идвам.

— Добре тогава. Кога искаш да ида при баща ти?

— Ами колкото по-скоро, толкова по-добре. Тая вечер, ако можете.

— Добре, след половин час тогава, след вечеря.

— След половин час.

— Значи разбрахме се. Доскоро виждане момчето ми.

— Довиждане, отче. Много благодарим.

— Няма защо, моето момче.

Сезер Улбрек се прибра в къщи. От сърцето му се беше свлякъл голям товар.

Тъй като бащата и синът не бяха богати, Сезер беше взел под наем едно съвсем малко стопанство. Те живееха сами с една слугиня — петнадесетгодишно момиче, което им вареше чорбата, хранеше кокошките, доеше кравите и биеше маслото — и едва свързваха двата края, въпреки че Сезер беше добър земеделец. Но не притежаваха нито достатъчно земя, нито достатъчно добитък и изкарваха едва колкото да преживеят.

Старецът не работеше вече. Тъжен като всички глухи хора, схванат от болки, прегърбен, изкривен, той ходеше из полето, като се подпираше на бастуна си, и гледаше хората и животните сурово и недоверчиво. Понякога сядаше край някой ров и оставаше там с часове неподвижен, мислейки смътно за нещата, които го бяха занимавали цял живот — за цената на яйцата и житата, за посевите, които избухват или се развалят от слънцето и дъжда. Ревматизмът мъчеше старите му кости, които попиваха влагата на почвата така, както седемдесет години бяха поемали изпаренията на стените на схлупената му хижа, покрита с влажна слама.

Връщаше се привечер, сядаше в кухнята на мястото си в края на масата и когато поставяха пред него глиненото гърне с чорба, той го обхващаше с изкривените си пръсти, които сякаш бяха взели кръглата форма на съда, и си топлеше на него ръцете, преди да започне да яде — и зиме, и лете, — за да не загуби нито частица от топлината, защото огънят струва пари, нито капка от супата, в която са сложили мазнина и сол, нито трохичка от хляба, направен от неговото жито.

След това по една стълба, опряна на стената, се изкатерваше в плевника, където беше сламеникът му; синът му лягаше да спи в нещо като ниша близо до огнището, а слугинята се затваряше в зимника — тъмна дупка, където някога държаха картофите.

Сезер и баща му почти не разговаряха. Само от време на време, когато трябваше да се продаде реколтата или да се купи някое теле, синът се допитваше до баща си. Той държеше ръцете си като фуния и викаше в ухото на стареца, за да му обясни случая; дядо Амабл се съгласяваше с него или изказваше неодобрението си с бавен и глух глас, който сякаш идеше от дълбочините на корема му.

И така, една вечер Сезер се беше приближил до него и му беше извикал с все сила в ухото, че е решил да се ожени за Селест Левек, като че ли се отнасяше за покупката на кон или на юница.

Бащата се беше разсърдил. Защо? Дали от някакво чувство за нравственост? Сигурно не. Девствеността на момичетата е почти без значение на село. Но старият скъперник, у когото бе вкоренен бесен инстинкт към пестеливост, се беше възмутил при мисълта, че син му ще отхрани дете, което не е създал самият той. В един миг си беше представил колко супи ще изсърба малкият, преди да израсне, та да може да помага в чифлика, беше пресметнал колко килограма хляб ще изяде този малчуган и колко литра ябълково вино ще изпие, докато стане четиринадесетгодишен, и в него беше пламнал яростен гняв към Сезер, който не бе помислил за тези неща.

Старецът му беше извикал с необикновено силен за него глас:

— Да не си си изгубил ума!

Тогава Сезер започна да го убеждава, да изрежда качествата на Селест, доказваше, че тя ще печели сто пъти повече от това, което ще струва издръжката на детето. Старецът обаче се съмняваше в тези качества, докато не можеше да има никакво съмнение, че малкият съществува, и без да дава повече обяснения, отговаряше:

— Не може! Не може! Докато съм жив, няма да я бъде тая!

От три месеца насам нищо не се беше променило; всеки стоеше на своето, никой от двамата не отстъпваше. Същият разговор се повтаряше всяка седмица, със същите доводи, същите думи, същите жестове, без да доведе до някакъв резултат.

Тогава Селест посъветва Сезер да отиде да потърси помощта на свещеника.

Когато се прибра в къщи, Сезер завари баща си да седи вече на масата, тъй като беше закъснял поради посещението си при свещеника.

Вечеряха, седнали един срещу друг, без да говорят. Ядоха по малко хляб и масло след супата и пиха по чаша ябълково вино; след това останаха неподвижни на столовете си, едва осветявани от свещта, която слугинчето беше преместило, за да измие съдовете, да избърше чашите и да нареже от вечерта хляба за сутрешната закуска.

Чу се силно хлопане, вратата веднага се отвори и свещеникът се появи. Старецът му хвърли неспокоен, пълен с подозрение поглед и предчувствайки някаква опасност, тъкмо се готвеше да се изкачи по стълбата, когато отец Рафен сложи ръка на рамото му и изкрещя над главата му:

— Трябва да говоря с вас, дядо Амабл.

Сезер беше изчезнал през отворената врата. Така го беше страх, че не искаше да слуша какво ще се говори; не искаше надеждата му да гасне малко по малко при всеки упорит отказ на баща му, предпочиташе да научи истината — добра или лоша — изведнъж, макар и по-късно, затова тръгна из тъмнината. Нощта беше безлунна, без звезди, от ония мъгливи нощи, през които въздухът е сякаш мазен от влага. Лека миризма на ябълки се носеше край дворовете, защото през този сезон беряха ранните ябълки, от които правят ябълковото вино в този край. Когато минаваше край стените на оборите, Сезер усещаше как от тесните им прозорци го облъхва топлата миризма на заспалите върху тора говеда и чуваше как конете в конюшните тъпчеха и как движеха челюстите си, когато дърпаха и дъвчеха сеното от яслите.

Той вървеше и мислеше за Селест. В примитивното му съзнание, където понятията бяха само образи, породени направо от предметите, мислите му за любовта се изразяваха просто чрез представата за високо, червендалесто момиче, което стоеше сред изровения път и се смееше с ръце на хълбоците.

Така я беше видял в деня, когато я пожела за първи път. При все че я познаваше от детинство, той никога не ѝ беше обръщал внимание. Сутринта в този ден те бяха разговаряли няколко минути, след това той си беше тръгнал и вървейки, си повтаряше: „Господи, какво хубаво момиче! Жалко, че е прегрешила с Виктор.“ До вечерта все мислеше за нея; на другия ден също.

Когато я видя пак, усети, че нещо го гъделичка в гърлото, като че ли му бяха вкарали в гърдите перо от петел, и оттогава насам, всеки път, когато беше с нея, той се учудваше на това нервно гъделичкане, което винаги се явяваше отново.

Тя толкова му харесваше, че след три седмици реши да се ожени за нея. Не можеше да каже как го бе завладяла, но обясняваше чувството си с думите: „Тя ме омагьоса“, сякаш страстта му към това момиче беше така могъща като нечиста сила. Прегрешението ѝ не го тревожеше. Е, няма какво, в края на краищата тя не губеше нищо от това; него дори не го беше яд на Виктор Льокок.

Ами ако свещеникът не успее, какво ще прави? Той бе така измъчен от безпокойство, че дори не смееше да помисли за това.

Стигна до къщата на свещеника и седна на пейката до малката дървена ограда, за да чака завръщането му.

Може би беше седял така около половин час, когато по пътя се зачуха стъпки и въпреки че нощта беше много тъмна, той успя да различи черното расо на свещеника...

Изправи се с подкосени крака. Не смееше да заговори, не смееше да узнае истината.

Свещеникът го забеляза и каза весело:

— Е, моето момче, нареди се!

— Нареди ли се? Не може да бъде! — смънка Сезер.

— Да, момко, но не беше лесно. Какво старо, упорито магаре е баща ти!

Младежът продължаваше да повтаря:

— Не може да бъде!

— Да, да, уреди се. Ела утре по обед при мене, за да решим кога да обявим в черква за женитбата ви.

Сезер бе хванал ръката на свещеника. Той я разтърсваше, стискаше я до счупване и повтаряше, заеквайки:

— Наистина... наистина... наистина ли, отче? Честна дума... ще... ще видите, че в неделя ще дойда... на черква.

II

Сватбата стана през средата на декември — скромна сватба, тъй като младоженците не бяха богати. Още в осем часа сутринта, облечен в нови дрехи, Сезер бе готов да отиде да вземе годеницата си и да я заведе в кметството, но тъй като бе подранил, той седна до масата в кухнята да чака роднините и приятелите си, които щяха да го придружат.

От осем дни насам валеше сняг и кафявата земя, оплодена от посетите през есента семена, беше станала синкавобяла и спеше под голямата си ледена покривка.

В покритите с бели калпаци хижи беше студено; топчестите ябълкови дървета в дворовете сякаш бяха потънали в цвят — както в хубавия месец, когато цъфтят.

Този ден големите облаци, които идат от север, сивите облаци, носещи пухкавия сняг, бяха изчезнали и синьото небе се разстиляше над бялата земя, върху която изгряващото слънце хвърляше сребристи отблясъци.

Сезер гледаше през прозореца, щастлив, без да мисли за каквото и да било.

Вратата се отвори. Влязоха две жени, две празнично пременени селянки — лелята и братовчедката на младоженеца; след това дойдоха трима мъже — негови братовчеди, и накрая една съседка. Те седнаха на столовете и останаха неподвижни и мълчаливи — жените на едната страна на кухнята, мъжете — на другата, обхванати внезапно от някаква свенливост, от тази неловкост и меланхолия, която обзема хората, когато се съберат за някакво тържество. След малко един от братовчедите попита:

— Дали не е вече време?

— Май че стана време отговори Сезер.

— Хайде да вървим тогава — рече някой друг.

Всички станаха. Тогава Сезер, обзет от внезапно безпокойство, се изкачи по стълбата в плевника, за да види дали се е приготвил баща му. Старецът, обикновено ранобуден, още не се беше появил тази

сутрин. Синът му го намери да лежи на сламеника, увит в завивките си, с отворени очи и зъл израз на лицето.

Той извика до самото тъпанче на ухото му:

— Хайде, тате, ставай. Тръгваме на сватба.

Старецът промърмори плачливо:

— Не мога. Така ме е схванало от простуда, че не мога да мръдна.

Младежът се сецаше, че той хитрува и го гледаше поразен.

— Хайде, тате, напрегни се малко.

— Съвсем не мога.

— Чакай, ще ти помогна.

Той се наведе към стареца, дръпна завивката, хвана го под мишниците и го повдигна. Но дядо Амабл започна да стене:

— Ох, ох, ох! Боли! Ох, ох, ох! Не мога. Целият ми гръб е вдървен. Вятърът ще да ме е продухал през тоя проклет покрив.

Сезер разбра, че няма да успее да го вдигне, и вбесен за първи път в живота си срещу баща си, му изкрещя:

— Тогава няма да обядваш, защото ще ядем в хана на Полит. Това ще те научи да не се инатиш.

Той се спусна по стълбата — тръгна, следван от роднините и гостите си.

Мъжете бяха запретнали панталоните си, за да не се търкат в снега; жените вдигаха високо фустите си, показвайки мършавите си глезени, сивите си вълнени чорапи, костеливите си крака, тънки като дръжка на метла. Всички вървяха, като се клатеха един зад друг, без да говорят, съвсем бавно, за да не загубят пътя, изчезнал под равната снежна покривка, еднообразна и безкрайна.

Когато приближаваха някой чифлик, забелязваха по един-двама души, които ги чакаха, за да се присъединят към тях; шествието ставаше все по-дълго, лъкатушеше, следвайки невидимите очертания на пътя, приличаше на жива броеница с големи черни зърна, която се извиваше през бялото поле.

Пред вратата на годеницата цяла тълпа чакаше младоженеца; всички тъпчеха на едно място. Когато той се появи, те го приветствуваха шумно; след малко Селест излезе от стаята си, облечена в синя рокля, наметната с малко червено шалче, а главата ѝ бе украсена с портокалови цветчета.

Всички питаха Сезер:

— Ами де е баща ти?

Той отговаряше смутено:

— Не може да се помръдне, нали се е схванал.

Селяните кимаха с глава с хитър и недоверчив израз на лицето.

Тръгнаха към кметството. Зад бъдещите съпрузи една селянка носеше детето на Селест, като че ли отиваха на кръщение. Селяните, хванати подръка, вървяха двама по двама през снега и се клатушкаха като тежки лодки в развълнувано море.

След като кметът извърши бракосъчетанието на годениците в малкото здание на кметството, свещеникът на свой ред ги венча в скромния божи дом. Той благослови техния брак, обеща им плодовитост и след това им държа проповед за брачните добродетели, за простите и здрави селски добродетели — труд, сговорчивост и вяност. През това време детето, на което беше станало студено, хленчеше зад гърба на булката.

Щом младоженците се появиха на вратата на черквата, откъм долчинката при гробището се чуха пушечни изстрели. Виждаха се само дулата на пушките, от които излизаха бързо облачета пушек; после се показа глава на човек, който гледаше към шествието. Беше Виктор Льокок; той чествуваше по този начин сватбата на милата си приятелка, радваше се на нейното щастие и с барутен гръм ѝ изпращаше благопожеланията си. Беше събрал пет-шест души свои приятели, ратаи по чифлиците, за да дадат тези пушечни залпове. Хората одобриха тази проява на любезност от негова страна.

Гощавката стана в гостилницата на Полит Кашпрюн. В голямата зала, където се хранеха селяните в пазарни дни, беше сложена маса за двадесет души.

Огромният бут, който се въртеше на шиш, пържените пилета и патици, цвъртящите на буйния, ярък огън наденици изпълваха къщата с наситена, гъста миризма, с пушек от дървените въглища, по които течеше мазнина, със силната и тежка миризма на селски ястия.

Седнаха да обядват в дванадесет часа и веднага напълниха чиниите с чорба. Лицата се оживиха, устата се отваряха, за да пускат закачки, очите се смееха и присмиваха дяволито. Весело щяха да изкарат, дявол да го вземе!

Изведнъж се отвори вратата и дядо Амабл влезе. Лицето му беше гневно, погледът — зъл. Той се подпираше на бастуните си и пъшкаше на всяка крачка, за да покаже, че страда.

Всички млъкнаха, когато го видяха. Изведнъж дядо Маливоар, негов съсед, голям шегобиец, който познаваше всички хорски хитрини, започна да реве, като направи фуния с ръце пред устата си, както правеше Сезер, когато говореше на баща си:

— Хей, стари хитрецо, дълъг нос имаш, щом чак от къщи си подушил какво е стотвил Полит.

Бурен смях избликна от всички гърла. Насърчен от успеха си, Маливоар продължи:

— За твоите болести най-добре помагат лапи от наденица. Те ще ти държат топло на корема, като ги полееш с една чашка петдесет градуса!...

Мъжете ревяха, удряха с юмрук по масата, обръщаха глава настрани и се смееха, като се навеждаха и се изправяха, сякаш помпеха вода. Жените кудкудякаха като кокошки, а слугините, които стояха прави до стените, се превиваха от смях. Само дядо Амабл не се смееше, мълчеше и чакаше да му направят място на масата.

Сложиха го по средата на масата, срещу снаха му, и той започна да яде веднага щом седна. В края на краищата синът му плащаше и бащата трябваше да получи своя дял. С всяка лъжица супа, която отиваше в стомаха му, с всеки зальък хляб или месо, които дъвчеше с беззъбата си уста, с всяка чашка сидър или вино, което се изливаше в гърлото му, нему се струваше, че отново придобива нещо от своето имущество, че си връща малко от парите, които тези ламии поглъщаха, че спасява частица от собствеността си. Той ядеше мълчаливо, с упорството, с което скъперникът събира стотинки, с мрачната настойчивост, която някога влагаше в своя непрекъснат земеделски труд.

Внезапно на края на масата забеляза детето на Селест, което една селянка държеше на коленете си, и вече не вдигна очи от него. Ядеше, с поглед, впит в детето, и следеше как то дъвчеше залците, които жената от време на време слагаше в устата му. Старецът страдеше много повече от няколкото залька, които смучеше този червей, отколкото от всичко, което поглъщаха другите.

Угощението продължи до вечерта. След това всички се прибраха по домовете си.

Сезер повдигна дядо Амабл.

— Хайде, тате, трябва да си ходим — каза той и постави бастуните в ръцете му. Селест взе детето си на ръце и те бавно потеглиха в бледата, светла от снега нощ. Глухият старец, почти пиан, станал още по-зъл от винените пари, се инатеше и не искаше да върви. Той дори седна на няколко пъти в снега, надявайки се снаха му да се простуди, като го чака, пъшкаше, без да продума, и от време на време надаваше дълги, болезнени стенания.

Когато се прибраха в къщи, той веднага се качи в плевника, а Сезер започна да нарежда леглото на детето до дълбоката ниша, в която щеше да спи с жена си. Тъй като младоженците не заспаха веднага, те още дълго чуваха стареца, който се въртеше на сламеника си; на няколко пъти чуха да си говори нещо на висок глас — може би насън или пък защото, тормозен от някаква натрапчива мисъл, не можеше да задържи думите, които неволно се изплъзваха от устата му.

Когато слезе на другия ден по стълбата, той завари снаха си да шета.

— Хайде, тате, бързай, има хубава чорба — извика му тя.

След това постави на края на масата черното пръстено гърне, пълно с гореща течност, от която се вдигаше пара. Той седна, без да отговори, взе горещия съд и почна да си топли ръцете, както правеше винаги; тъй като беше много студено, дори го притисна до гърдите си, за да може малко от горещината на врящата супа да проникне в старото му вкочанено от много зими тяло.

След това взе бастуните си и до обед се разхожда из замръзналото поле; не искаше да остане в къщи; понеже беше видял детето на Селест, което още спеше, настанено в един стар сандък от сапун.

Той не се примири. Живееше в къщи както по-рано, но сякаш не беше вече там, не се интересуваеше от нищо и гледаше на тези хора — на сина си, жената и детето — като на чужди, като на хора, които не познава, и никога не говореше с тях.

Зимата мина. Беше дълга и сурова. Ранната пролет събуди кълновете и селяните отново плъзнаха като работливи мравки из

полето. Те работеха на вятър и дъжд от изгрев до залез-слънце по дългите кафяви бразди, които раждат хляба на хората.

Годината обещавахе да бъде плодородна за младите съпрузи. Посевите никнеха гъсти и буйни; не падна слана; цъфналите ябълки ронеха по тревата розов и бял сняг, който обещавахе през есента градушка от плодове.

Сезер ставаше рано и се прибираще късно, работеше неуморно, за да не плаща на ратай.

Понякога жена му му казвахе:

— Ако караш все така, ще се поболееш.

Той отговаряше:

— Ами, ще се поболеея! Да не ми е за пръв път!

Но една вечер се прибра така уморен, че си легна, без да вечеря. На другия ден стана както обикновено, но не можа да хапне нищо, макар че не беше ял предишната вечер; рано следобед се върна да си полегне. През нощта започна да кашля; с пламнало чело и сух език, той се въртеше в треска на сламеника си и гореше от страшна жажда.

Въпреки това призори отиде на нивата, но на другия ден трябваше да извикат лекар, който установи, че е тежко болен от възпаление на белите дробове.

Той вече не излезе от тъмната ниша, която му служеше за легло. Чуваха го да кашля, да се задъхва и да се мятат в черната дупка. За да го видят, да му дадат лекарства, да му поставят вендузи, трябваше да сложат свещ до отвора и. Тогава под гъстата дантела от паяжини, която висеше и се люлееше, раздвижена от въздуха, се виждаше изпитото му лице, обрасло с брада. Върху сивите чаршафи ръцете на болния изглеждаха като ръце на мъртвец.

Селест се грижеше за него и шеташе, изпълнена с тревога. Тя му даваше лекарствата слагаше му лапи, ходеше по цял ден нагоре-надолу из къщи. В това време дядо Амабл седеше на отвора на плевника и наблюдаваше отдалеч тъмната дупка, в която агонизираше синът му. Не се приближаваше до него от омраза към жена му и стоеше настрана като обидено куче.

Минаха още шест дни. Една сутрин, когато Селест, която сега спеше на земята върху куп слама, отиде да види дали мъжът ѝ не се чувства по-добре, тя не чу бързото му дишане в дълбоката ниша и попита уплашена:

— Е, Сезер, как прекара нощта?

Той не отговори.

Тя посегна да го пипне и протегнатата ѝ ръка докосна леденото му лице. Силен писък се изтръгна от гърдите ѝ — проточеният писък на ужасена жена. Той беше мъртъв.

При този вик глухият старец се появи на стълбата и виждайки, че Селест се спусна навън за помощ, бързо слезе, пипна на свой ред лицето на сина си и като разбра какво се е случило, отиде да заключи вратата отвътре, за да попречи на жената да се върне; щом синът му не беше вече между живите, той нямаше да я остави да се настани пак в къщата му.

След това седна на един стол край мъртвеца.

Насъбраха се съседи. Те викаха и тропаха, но той не ги чуваше. Тогава един от тях счупи прозореца и скочи в стаята. Другите го последваха; отвориха отново вратата и Селест се върна, плачейки сърцераздирателно, с подпухнали страни и зачервени очи. Дядо Амабл разбра, че е победен, и без да продума, се прибра в плевника си.

На следния ден погребяха Сезер. След погребението свекърът, снахата и детето останаха сами в къщи.

Беше време за вечеря. Тя запали огъня, приготви чорбата и постави чиниите на масата, докато старецът, седнал на един стол, чакаше, без да си дава вид, че я гледа.

Когато яденето беше готово, тя извика в ухото му:

— Хайде, тате, да ядем.

Той стана, седна до масата, изсърба чорбата си, изяде хляба си, намазан с масло, изпи две чаши ябълково вино и излезе.

Беше топъл ден, един от тези благодатни дни, в които чувствуваше живота да кипи, да трепти и да цъфти навред по повърхността на земята.

Дядо Амабл тръгна по малка пътечка през нивите. Той гледаше младите жита и младия овес, мислейки за момчето си, за нещастното си момче, което сега лежеше под земята. Вървеше с уморената си крачка, като влачеше единия си крак и накуцваше. И понеже беше сам в широкото поле, wśród избуялите посеви, сам под синьото небе, сам с чучулигите, които виждаше да се стрелкат над главата му, без да чува нежната им песен, той заплака.

После седна край една локва и остана там до вечерта, гледайки птичките, които идваха да пият вода. Когато се стъмни, той се прибра, вечеря, без да каже нито дума, и се качи в плевника.

Животът му продължаваше както преди. Нищо не се беше променило, само синът му Сезер спеше в гробищата.

Какво можеше да направи този старец? Не го биваше вече за работа, можеше още само да яде супите, които снаха му готвеше. И той ги сърбаше мълчаливо, сутрин и вечер, като следеше с гневен поглед малкия, който също ядеше там, на другия край на масата, точно срещу него. След това излизаше, бродеше из полето като скитник, криеше се зад хамбарите, за да поспи час-два, като че се страхуваше да не го видят, и се прибираше, щом се свечереше.

Големи грижи гнетяха Селест. Стопанството имаше нужда от мъж, който да работи земята и да наглежда всичко. Трябваше някой да бъде там постоянно, не човек, комуто ще плаща за труда, а истински земеделец, стопанин, който да разбира от работата и да се грижи за имота. Сама жена не можеше да се занимава с посевите, да следи цените на житото, да се разправя с покупка и продажба на добитък. Тогавя в главата ѝ се породиха прости и практични мисли, които тя прекарваше през ума си всяка нощ. Тя не можеше да се омъжи, преди да изтече една година, а трябваше веднага да се погрижи за имота, да запази интереси, които не търпяха отлагане.

Само един човек можеше да я извади от това тежко положение — Виктор Льокок, бащата на детето ѝ. Той беше работлив, разбираше от селска работа и с малко пари би станал отличен стопанин. Тя знаеше това, защото го беше виждала как работи, когато беше още у родителите ѝ.

И така, една сутрин, виждайки го да минава по пътя с една кола тор, тя излезе, за да го пресрещне. Когато я забеляза, той спря конете, а тя му заговори, като че ли се бяха виждали вчера:

— Добър ден, Виктор, как си?

— Карам — отвърна той, — а вие как сте?

— Ох, криво-ляво щеше да върви, да не бях сама в къщи... а то с имота имам много грижи.

Те дълго разговаряха, облеgnати на колелото на натоварената кола. От време на време мъжът се замисляше и почесваше челото си под каскета, а тя, със заруменели бузи, говореше с жар, изтъкваше

доводи, говореше за сметките и за плановете си за бъдещето. Накрая той измърмори:

— Е, може.

Тя протегна ръка като селянин, който приключва пазарлък, и попита:

— Думата дума?

Той стисна подадената му ръка.

— Думата дума.

— Значи в неделя.

— В неделя.

— Хайде, сбогом, Виктор.

— Сбогом, госпожа Улбрек.

III

Тази неделя беше селският празник, годишният празник на светеда-иокровител на селото, който в Нормандия наричат събор.

От една седмица насам по пътищата към селото се точеха панаирджийски коли, теглени от сиви и червеникави кранти. В тези фургони живееха семействата на пътуващи фокусници, собственици на томболи, на павилиони за стрелба, на разни игри, и шарлатани, които показваха чудеса; селяните ги наричаха „карагъзчии“.

С развявани от вятъра завески, мръсните каруци, следвани от тъжни кучета, които вървяха с наведени глави между задните колела, се спираха една след друга на площада пред общината. Пред всяко от тия пътуващи жилища се издигна палатка. През дупките на платнището се виждаха лъскави неща, които възбуждаха любопитство и желаниа у селските хлапаци...

В неделя на празника всички бараки бяха отворени още от сутринта и излагаха своя разкош — евтина стъклария и порцелан. Селяните, които отиваха на черква, гледаха простодушно и доволно скромните магазинчета, които те впрочем виждаха всяка година.

Рано следобед на площада се събра цяла тълпа. От всички съседни села, насядали в кабриолети, които ги друсаха, дрънчаха и се люлееха като лодки, пристигаха селяни с жените и децата си. Разпрягаха у приятели; селските дворове се изпълниха с чудновати сиви брички, високи, разкривени, подобни на дългокраки мършави животни, излезли от морските дълбочини.

Семействата отиваха бавно на събора — дечурлигата отпред, възрастните след тях — с усмихнати лица и отпуснати ръце, големи, червени, костеливи ръце, свикнали на труд, ръце, които сякаш се срамуваха, че си почиват.

Един фокусник свиреше с тръба; латерната на въртележката с дървените кончета редеше своите плачливи и отривисти мелодии; колелата на томболите скърцаха, като че ли някой раздира платно; всяка секунда се чуваха гърмежи на пушки. Тълпата се точеше бавно край бараките, като някакво тесто, което тече; в нея се образуваха

водовъртежи; тя се движеше като стадо от тежки, неповратливи животни, случайно пуснати на свобода.

Момите, заловени за ръце по седем-осем, пееха с пискливи гласове; момците, с накривени над ухото каскети и сини, колосани и издути като балон ризи, ги следваха и се кискаха.

Целият край — господари, ратаи и слугини — се беше събрал там.

Дядо Амабл, облечен в старовремския си зеленикав редингот, също бе дошъл, тъй като никога не пропускаше събора.

Той гледаше томболите, спираше се пред павилионите за стрелба, за да прецени уменията на стрелците, но най-много се интересуваше от една проста игра, която се състоеше в това да се хвърли голяма дървена топка в отворената уста на човек, нарисуван на една дъска.

Внезапно някой го потупа по рамото. Беше дядо Маливоар.

— Хайде, старо, ела да те почерпя един коняк — му викна той.

Те седнаха на една маса пред кръчмата и изпиха по един коняк, после втори, после трети. След това дядо Амабл продължи да скита из събора... Мислите му бяха малко объркани и той се усмихваше, без сам да знае защо — усмихваше се пред томболите, пред въртележките и особено пред павилиона за стрелба. Остана дълго там и се радваше много, щом някой стрелец свалеше стражаря или попа — двамата представители на властта, от които той се боеше по инстинкт. После се върна, седна в кръчмата и изпи чаша ябълково вино, за да се освежи. Беше вече късно, нощта настъпваше. Един съсед му напомни:

— Ще закъснееш за яхнията, дядо.

Тогава той тръгна към къщи. Мек здрач, топлият здрач на пролетните вечери, се спускаше бавно над земята.

Когато дойде до вратата, стори му се, че вижда през осветения прозорец двама души в стаята. Той се спря, силно изненадан; после влезе в къщи, Виктор Льокок, седнал на мястото на сина му, вечеряше; пред него на масата беше сложена чиния, пълна с картофи.

Изведнаж дядо Амабл се обърна, като че ли искаше да си отиде. Вън се беше стъмнило съвсем. Селест стана и му викна:

— Ела по-бързо, тате, има хубава яхния — нали днес е празник.

Той безволно я послуша и седна по навик, като гледаше ту мъжа, ту жената, ту детето. После започна да яде бавно, както си ядеше всеки

ден.

Виктор Льокок се държеше, като че ли беше у дома си — разговаряше от време на време със Селест, вземаше детето на коленете си и го целуваше. А Селест му досипваше от яденето, наливаше му вино, говореше му и изглеждаше доволна. Дядо Амабл ги гледеше втренчено, без да чува какво казват. Когато се навечеря — така бе огорчен, че не яде почти нищо, — стана и вместо да се качи в плевника както всяка вечер, излезе навън, отвори пътната врата и тръгна из полето.

Когато той излезе, Селест, малко разтревожена, попита:

— Що ще прави сега навън?

— Не се коси. Ще се върне, когато се умори — отговори равнодушно Виктор.

Тя се залови с домакинската си работа, изми чиниите, избърса масата, а в това време мъжът спокойно се събличаше. След това се изтегна в тъмната и дълбока ниша, където Селест беше спала със Сезер.

Пътната врата се отвори. След малко дядо Амабл се появи на вратата. Щом влезе вътре, той започна да се оглежда на всички страни като старо куче, което души. Търсеше Виктор Льокок. Понеже не го видя никъде, взе свещта от масата и се приближи до тъмната ниша, където бе умрял синът му. В дъното видя Виктор, който вече задремваше, изтегнат под завивките. Тогава глухият старец се обърна тихо, сложи отново свещта на масата и пак излезе на двора.

Селест беше привършила работата си; детето вече спеше, всичко беше поставено на място; тя чакаше само да се върне свекър й, за да легне до Виктор.

Седеше на стола с отпуснати ръце и безизразен поглед.

Отегчена, че той не се връща, тя промърмори раздражено:

— Заради този стар готован ще изгорим за четири су свещ.

Виктор отговори от дъното на нишата:

— Има повече от час, откак е навънка. Трябва да видим да не спи на пейката пред вратата.

— Ще отида да видя — каза тя, стана, взе свещта и излезе, като закриваше с ръка светлината, за да вижда по-добре в тъмното.

Нямаше го нито пред вратата, нито на пейката, нито на торището, където старият имаше обичай да седи понякога на топло.

Тя тъкмо щеше да се прибере, когато случайно вдигна очи към голямата ябълка, която растеше при входа на двора, и изведнаж забеляза два крака, два мъжки крака; те висяха на височината на лицето ѝ.

Селест нададе страшен вик:

— Виктор, Виктор, Виктор!

Той изтича по риза. Онемяла от ужас и обърнала глава, за да не гледа нататък, тя сочеше с протегнатата ръка към дървото.

Не разбирайки какво става, той взе свещта, като се мъчеше да различи по-добре предметите в тъмнината. Всред осветения отдолу листак видя дядо Амабл да виси обесен на въжето, с което връзваха конете в яхъра.

Една стълба беше облеганата о дънера на дървото.

Виктор се затече да вземе един косер, покатери се на дървото и отрязва въжето. Но старият беше вече студен, с ужасно изплезен език и лице, сгърчено в отвратителна гримаса.

Издание:

Ги дьо Мопасан. Избрани творби

Редакционна колегия: Александър Муратов, Ангел Тодоров, Атанас Далчев, Богомил Райнов, Божидар Божилов, Васил Колевски, Владимир Филипов, Георги Димитров — Гошкин, Димитър Методиев, Димитър Стоевски, Емил Георгиев, Ефрем Каранфилов, Здравко Петров, Иван Цветков, Лиляна Стефанова, Любомир Тенев, Людмила Стефанова, Николай Антонов, Нино Николов, Петър Динеков, Светозар Златаров, Симеон Русакиев, Славчо Васев, Стефан Дичев, Стефан Станчев

Редактор: Георги Куфов

Художествено оформление — Иван Кьосев

Художник: Стефан Марков

Художник-редактор: Ясен Васев

Технически редактор: Радка Пеловска

Коректори: Величка Герова, Евгения Кръстанова

Код 29 95366 5557-61-82

Френска. Първо издание.

Издателски №18/1982 г.

Дадена за набор на 12.XI.1975 г.

Подписана за печат февруари 1976 г.

Излязла от печат май 1976 г.

Формат 84x108/32.

Издателски коли 34,02.

Печатни коли 40 1/2.

Цена 3,30 лева.

ДИ „Народна култура“ — София, ул. „Гр. Игнатиев“ 2-а
ДПК „Димитър Благоев“ — София, ул. „Ракитин“ 2

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.